This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at http://books.google.com/

NEDL TRANSFER
HN 64TX Q

KC 16874

SIGILL: COLL: HARVARD: CANTAB: NOV: ANGL: 1650.
CHRISTO ET ECCLESIAE
The Gift of
Frank W. Taussig
of Saint Louis.
(H. U. 1879.)
2 Nov. 1880.

F W Taussig
St Louis
Mo

Ex libris Ferdinand Gr[illegible]
zu
Mundelfingen.

Amſtelodami
Apud. JANSSONIO-WAESBERGIOS A°. 1713.

M. ANNAEI LUCANI
PHARSALIA,

SIVE

DE BELLO CIVILI, CAESARIS ET POMPEJI LIBRI X.

Ex Editione Viri Clar.

HUGONIS GROTII;

cum ejuſdem et

THOMAE FARNABII

NOTIS.

Accedit huic Editioni

LUCANI SUPPLEMENTUM.

Authore

THOMA MAJO

ANGLO.

AMSTELÆDAMI,
Apud JANSSONIO-WAESBERGIOS.
M. D. CCXIV.

~~Ll 12.130~~
KC 16874

1880, Nov. 2.
Gift of
Frank W. Taussig,
of St. Louis.
(H. U. 1879.)

PRAEFATIO
AD LECTOREM.

LUcani proprium diem frequentet, Quiſquis collibus Iſthmiae, &c. Lucanum canimus. favete Linguis. *Modeſtius, utinam amorem tuum, ô Papini, in celebrando Lucani natali teſtatus fuiſſes! quanquam et hoc ipſum amantis fuerat, non oneraſſe amicum laudibus. praſiſcino magis opus erat, quod, tanquam ſervus triumphali curru ſimul advectus, Nemeſin, gloriae enormioris carnificem, à tergo exoraret. Dum enim Baetin in certamen cum Melete et Mantua provocas; amico ſummam conflaviſti invidiam, neque tu Criticorum ſuggillationes effugiſti. è quibus unus*, Lucanum igitur, ſi diis placet, *inquit*, etiam Maroni parem facere auſi ſunt. qui non tam illius magnitudinem, quam ſuam inſolentiam iis ineptiis prodidere. *Haud facile ſane reperias autorem alium tot cenſuris notatum; iiſque tam variis, atque in tantum ſibi oppoſitis, ut non alio vindicis patrocinio opus ſit autori noſtro, quam ſuis ipſorum inter ſe digladiantium contradicentiumque Cenſorum teſtimoniis. è quibus ingenium hi, illi judicium noſtro abdicant, alii eum ex albo Poëtarum expungere laborant. Quintiliano magis oratoribus quam Poëtis videtur adnumerandus; quem tamen Valerii Martialis bibliopola Poetam putat.* Ecce, *inquit Petronius*, belli civilis ingens opus quiſquis attigerit, niſi plenus literis, ſub onere labetur. Non enim res geſtae verſibus comprehendendae ſunt, quod longe melius hiſtorici faciunt, ſed per ambages, deorumque miniſteria et fabuloſum ſententiarum tormentum praecipitandus eſt liber ſpiritus, ut potius furentis animi vaticinatio appareat, quam religioſae orationis ſub teſtibus fides, *Jul. Scaliger contra:* Fatemur in illo ingenium magnum. equidem etiam pluſquam poeticum condonabo. Effraenis mens, ſui inops, ſerva impetus, atque iccirco immodica, raptaque calore ſimul & calorem ipſum rapiens, &c. Proinde, *inquit*, ut nimis fortaſſe libere dicam; interdum mihi latrare, non canere videtur. *Nimis, profecto, libere, magne Juli, et licenter, non tamen mordet, quod quidam facit. examinatis tandem taxatiſque variis locis, vice corollarii reducere vis ad tuum temperamentum fabulam Antaei ab illo expreſſam; quam dum quaſi ſemicentonem, uti ipſe profiteris, contexis, non video ego quid profeceris, niſi (quod ajunt) in deterius. quot vero paraſangis te praevertat Petronii ſpecimen, quis non videt? Heres paternae Critices Joſeph. Scaliger. dum ad exactos Mathematicae canones & calculos revocat Aſtronomiam Poetae, invecti-*

vali-

valiter & declamatorie ei inſurgit. immane quam laeva atque irata arte, dum pedes illius (*quod Marillio dicenti*, Neceſſe ſibi eſſe per ſpinoſum locum ambulantem ſuſpenſos pedes habere, *reſpondit Porcius Latro*) non mehercules ſpinas calcant, ſed habent. *Cur autem, qui in vitiis Lucani perſpiciendis tam oculei, & Lyncei ſunt, in virtutibus ipſius agnoſcendis lippi caecutiunt? invenias ſorte idiotiſmos aliquot & loquutiones duriuſculas, tranſpoſitiones Hyperbaticas, excurſus haud ita multos & diverticula accerſita, partium favorem, levia in Aſtrologia et Geographia errata, genti illius omnia, magiſtris, temporibus imputanda; condonanda certe aetati illius, qui, ut ait Statius*, Haec primo juvenis canebat aevo Ante annos Culicis Maroniani; *excuſanda denique eo nomine quo Ovidius*, Emendaturus, ſi licuiſſet, erat. *At cur non potius mirari ſubeat altam illius indolem libertatis uſque acerrimam propugnatricem; liquidum eloquii ſulmen, materiam haud ſequacem puro carmine ducentis quo voluit? adeo ut non ruere immenſo fragore (quod de Nilo Plinius) ſed ſluere videatur; ferventis ingenii fulmen cum gratia et gloria exprimentis hiſtoriam nobiliſſimam gentis illius, quae cum antiqua religionis Cybele & fortitudinis ancilibus ſuis coelo delapſa, cum ſacri conſilii Ganymede & virtutis Romulo in coelum ſublata mihi videtur. Quid ego dicam acumen nobile et divinum, ſpiritum ardentem et concitatum, muſam maſculam ac plane militarem, omnia denique in illo alta, clara, caſta? quem legant vel ambitioſe triſtes, et tetrici, qui fatali illo Grajae Helenae correpti delirio, non dubitant Poëtas, Muſarum flamines, gloriae praecones, Theologiae veteris antiſtites, nuncupare fidicines. Caeterum quando hi ſuo delectati ſtudio, contemnunt alia: deſpiciunt alios; immanes cum ſint, et ſuos patiuntur Manes; contemnuntur, deſpiciuntur. nec immerito, quia ſtudiis hiſce humanitatis uti cum poſſint, frui malunt. Tu interim*, Benevole Lector atque Humane, *quem Cognitorem citare malo, quam me praecone uti, quid in hoc Autore exponendo, ipſius Pompejanis partibus faventioris hiſtoriam ad veritatem ex optimis Hiſtoricis Caeſare, Hircio, Valerio, Suetonio, Plutarcho, Floro, Appiano, Dione, Paterculo, Oroſio, Eutropio, &c. redigendo, Aſtronomiam & Geographiam ſubinde concinnando, tabulam Chorographicam, quae ad expeditiones et geſta belli hujus intelligenda faciat, adjiciendo, praeſtiterim; tu inquam, Lector candide, his utere mecum, et Vale.*

T. F.

M. AN-

M. ANNAEI LUCANI
VITA,
Ex Commentario antiquiſſimo.

M. Annaeus Lucanus patrem habuit M. Annaeum Melam ex provinciâ Baeticâ Hiſpaniae interioris Cordubenſem Equitem Rom. illuſtrem inter ſuos; notum Romae, & propter Senecam fratrem, clarum per omnes virtutes virum, & propter ſtudium vitae quietioris; quod ſequens, magis à turba recedebat, minus latebat. Matrem habuit & regionis ejuſdem, et urbis, Aciliam nomine, Acilii Lucani filiam, oratoris operae apud proconſules frequentis, & apud clariſſimos viros non nullius ingenii, adeò non improbandus, ut in ſcriptis aliquibus hodie quoque duret ejus memoria: cujus cognomen huic inditum apparet. Natus eſt III. Non. Novemb. C. Caeſare Auguſto Germanico II. L. Caeſiano I. Coſſ. Sed in patria ſua non valuit educari: fatorum, credo, decretis, ut id ingenium, quod Orbem fama ſui impleturum creſceret, in domina mundi aleretur urbe. Octavum enim menſem agens Romam tranſlatus eſt. ac ne diſpar eventus in eo narraretur ejus qui in Heſiodo refertur, cum opinio tunc non diſſimilis maneret. cunas infantis, quibus ferebatur, apes circumvolârunt, oſque inſidere complures, aut dulcem jam tum ſpiritum ejus inhaurientes, aut foecundum, & qualem nunc exiſtimamus, futurum ſignificantes. Praeceptoribus tunc eminentiſſimis eſt eruditus, eoſque intra breve temporis ſpatium ingenio adaequavit: unà verò ſtudentes ſuperavit profectibus. Declamavit & Graecè & Latine cum magna admiratione audientiae. Ob quod puerili mutato in Senatorium cultum, & in notitiam Caeſaris Neronis facilè pervenit, & honore vix dum aetati debito dignus judicatus eſt. Geſſit autem Quaeſturam: in qua cum collegis, more tunc uſitato, munus gladiatorium edidit, ſecundo populi favore. Sacerdotium etiam accepit auguratus. Equidem hactenus tempora habuit ſecunda. Quae autem ſequuntur, mutata invidia & odio Neronis, ipſi exitium, domeſticis luctum miſerabilem attulèrunt. Inter amicos enim Caeſaris, quod tam conſpicuus fieret profectus in poëtica, frequenter offendebatur. Quippe & certamine pentaëterico acto, in Pompeji theatro laureis, recitante Nerone, fuerat coronatus, & ex tempore Orphea ſcriptum in experimentum ingenii ediderat; & tres libros quales videmus. Quare inimicum ſibi fecit Impera-

ratorem. Quo ambitioſè imitante, non hominum tantùm, ſed & artium ſibi principatum vindicante, interdictum eſt ei poëtica, interdictum eſt etiam cauſarum actionibus. Hoc factum Caeſaris juvenili aeſtimans animi calore, ſperanſque ultionem, à conjuratis in caedem Neronis ſocius aſſumtus eſt: ſed parum fauſtè. Deceptus eſt enim à Piſone & conſularibus, aliiſque praetura perfunctis illuſtribus viris. Dum vindictam expetit, in mortem irruit. Nam ſua ſponte coactus vita excedere, venas ſibi praecîdit; periitque prid. Kal. Majas Attico Veſtino & Nerva Syllano Coss. XXVII. aetatis annum agens: non ſine jactura utilitatis; cum patriae, quae tantam immature amiſit indolem; tum ſtudiorum quoque. reliqui enim VII. Belli Civilis libri locum calumniantibus, tanquam mendoſi non darent. qui tametſi ſub vero crimine non egent patrocinio, de iiſdem dici, quod in Ovidii libris praeſcribitur, poteſt: *Emendaturus, ſi licuiſſet, erat.* Exſtant ejus & alii complures; ut, Iliacon, Saturnalia. Cataſcomon. Silvarum X. Tragoedia Medea imperfecta. Salticae Fabulæ XIV. & Hippamata proſa oratione in Octavium Sagittam: & pro eo, de incendio Urbis. Epiſtolar. ex Campania. Non faſtidiendi quidem omnes: tales tamen, ut Belli Civilis videatur acceſſio.

TESTIMONIA ET JUDICIA DE LUCANO.

LUCANUS ipſe de Opere ſuo in VII.

Haec et apud ſeras gentes, populoſque nepotum,
Sive ſua tantum venient in ſaecula fama;
Sive aliquid magnis noſtri quoque cura laboris
Nominibus prodeſſe poteſt; cum bella legentur,
Speſque metuſque ſimul, perituraque vota movebunt:
Attonitique omnes veluti venientia fata,
Non transmiſſa, legent, & adhuc tibi, Magne, favebunt.

Et in X.

Invidia ſacrae, Caeſar, ne tangere famae,
Nam, ſi quid Latiis fas eſt promittere Muſis,

Quantum

Quantum Smyrnaei durabunt vatis honores
Venturi te meque legent: PHARSALIA *noſtrae*
Vives, & à nullo tenebris damnabitur aevo,

TACITUS Annal. XVI.

Mella, quibus Gallio & Seneca parentibus natus, petitione honorum abſtinuerat, per ambitionem praepoſteram, ut Eques Romanus Conſularibus potentia aequaretur. Simul acquirendae pecuniae brevius iter credebat per procurationes adminiſtrandis Principis negotiis. Idem Annaeum Lucanum genuerat grande adjumentum claritudinis.

Idem X.

Et Lucanus Annaeus, Plautiuſque Lateranus Conſul deſignatus, vivida odia intulere [conjurationi in Neronem.] *Lucanum propriae cauſae accendebant, quod famam carminum ejus premebat Nero, prohibueratque oſtentare, vanus aemulatione.* Mox: *Lucanus, Quinctianuſque & Senecio diu abnuere. Poſt promiſſa impunitate corrupti, quò tarditatem excuſarent, Lucanus Atillam matrem ſuam, Quinctianus Glicium Gallum, Senecio Annium Pollionem, amicorum praecipuos, nominavere.* Deinde: *Non enim omittebant Lucanus quoque & Senecio paſſim conſcios edere.* Poſtea: *Exin M. Annaei Lucani caedem imperat* [Nero.] *Is profluente ſanguine, ubi frigeſcere pedes manuſque, et paulatim ab extremis cedere ſpiritum, fervido adhuc et compote mentis pectore intelligit, recordatus carmen à ſe compoſitum, quo vulneratum militem per ejuſmodi mortis imaginem obiiſſe tradiderat, verſus ipſos rettulit; eaque illi ſuprema vox fuit.*

Verſus, quos morientem Lucanum pronunciaſſe ait Tacitus, ſunt qui hos eſſe exiſtiment:

Scinditur avulſus, nec ſicut vulnere ſanguis
Emicuit lentus; ruptis cadit undique venis;
Diſcurſuſque animae diverſa in membra meantis
Interceptus aquis. ———

Alii hos:

Sanguis erant lacrymae: quaecunque foramina novit
Humor, ab iis largus manat cruor: ora redundant,
Et patulae nares: ſudor rubet: omnia plenis
Membra fluunt venis, totum eſt pro vulnere corpus.

STATIUS PAPINIUS Praefatione ad Librum ſecundum Sylvarum.

Excludit volumen Genethliacon Lucani, quod Polla Argentaria cariſſima uxorum, cum hunc diem forte conſecraremus, imputari ſibi voluit. Ego non potui majorem tanti autoris habere reverentiam, quàm quod laudes ejus dicturus Hexametros meos timui.

Ejuſdem Genethliacon Lucani:

Lucani proprium diem frequentet,
Quiſquis collibus Iſthmiae Diones
Docto pectora concitatus oeſtro, &c. nam reliqua ibi lege.

M. FABIUS QUINTILIANUS.

Lucanus ardens et concitatus, et ſententiis clariſſimus, et, ut dicam quod ſentio, magis Oratoribus quàm Poëtis annumerandus.

MARTIALIS de Natali Lucani.

Haec eſt illa dies, quae magni conſcia partus
Lucanum populis, et tibi Polla dedit.
Heu Nero crudelis, nullaque invíſior umbra;
Debuit hoc ſaltem non licuiſſe tibi.

Idem de Lucano.

Sunt quidam qui me dicunt non eſſe Poëtam,
Sed qui me vendit Bibliopola putat.

Idem alibi:

——— *unicumque Lucanum*
Facunda loquitur Corduba.

AUCTOR Dialogi de Cauſis corruptae eloquentiae.

Exigitur enim jam ab Oratore poëticus decor; non Attii aut Pacuvii veterno inquinatus; ſed ex Horatii et Virgilii et Lucani ſacrario prolatus.

SIDONIUS APOLLINARIS Carm. IX.

Non quod Corduba praepotens alumnis
Facundum ciet, hîc putes legendum.
Quorum unus, &c.
Pugnam tertius ille Gallicani
Dixit Caeſaris, ut gener ſocerque
Cognata impulerint in arma Romam:
Tantùm dans lacrymas ſuis Philippis,
Ut credat Cremerae levem ruinam;
Infra et cenſeat Alliam dolendam,
Ac Brenni in trutina Jovem redemtum;
Poſtponat Trebiam, &c.

D. HIERONYMUS in Chronico Euſebiano num. MMLXXX. in anno X. Neronis.

M. Annaeus Lucanus Cordubenſis Poëta in Piſonianâ conjuratione deprehenſus, brachium ad ſecandas venas medico praebuit.

Inſcriptio vetus:

M. ANNAEO. LUCANO
CORDUBENSI. POETAE
BENEFICIO. NERONIS
FAMA. SERVATA

Benevo-

Benevole Lector,

Ad meliorem Pharſaliae intellectum, Bellum Caeſaris et Pompeji ex L. Floro hic ſubjunximus:

EX L. FLORI

Hiſtoriarum libro IV.

BELLUM CAESARIS ET POMPEJI.

JAm paene toto orbe pacato, majus erat imperium Romanum, quam ut ullis externis viribus extingui poſſet. Itaque invidens Fortuna principi gentium populo, ipſum illum in exitium ſuum armavit. Ac Mariana quidem Cinnanaque rabies intra urbem ſe praecluſerat, quaſi experiretur; Sullana tempeſtas latius, intra Italiam tamen detonuerat; Caeſaris furor atque Pompeji. Urbem, Italiam, gentes, nationes, totum denique qua patebat imperium, quodam quaſi diluvio, & inflammatione corripuit; adeo, ut non recte tantum civile dicatur, ac ne ſociale quidem, ſed nec externum; ſed potius commune quoddam ex omnibus, & plus quam bellum. Quippe ſi duces ejus inſpicias, totus ſenatus in partibus; ſi exercitus, hinc XI legiones, inde XVIII, flos omnis et robur Italici ſanguinis; ſi auxilia ſociorum, hinc Gallici Germanique delectus; inde Dejotarus, Ariobarzanes, Tarcondimotus, Cothus, omne Thraciae, Cappadociaeque, Ciliciae, Macedoniae, Graeciae, Italiae, totiuſque robur Orientis, ſi moram belli, quatuor annis, & pro clade rerum breve tempus; ſi locum & ſpatium ubi commiſſum eſt, intra Italiam; inde ſe in Galliam Hiſpaniamque deflexit; reverſumque ab occaſu, totis viribus in Epiro Theſſaliaque conſedit; hinc in Aegyptum ſubito tranſiliit; inde reſpexit Aſiam, Africae incubuit, poſtremo in Hiſpaniam remigravit, & ibi aliquando defecit. Sed non & odia partium finita cum bello. Non enim prius quievere, quam in urbe ipſa, medio ſenatu, eorum qui victi erant, odia, victoris ſeſe caede ſatiarent. Cauſſa tantae calamitatis eadem, quae omnium, nimia felicitas. Siquidem Quincto Metello & Lucio Afranio conſulibus, cum Romana majeſtas toto orbe polleret, recenteſque victorias, Ponticos & Armenios triumphos in Pompejanis theatris Roma cantaret, nimia Pompeji potentia apud otioſos (ut ſolet) cives movit invidiam. Metellus ob imminutum Cretae triumphum,

Cato adverſus potentes ſemper obliquus, detrectare Pompejum, actiſque ejus obſtrepere. Hic dolor tranſverſum egit, & ad praeſidia dignitati paranda impulit. Forte tunc Craſſus genere, divitiis, dignitate florebat, vellet tamen auctiores opes. Cajus Caeſar eloquentia, & ſpiritu, & jam conſulatu allevabatur. Pompejus tamen ſuper utrumque eminebat. Sic igitur Cæſare dignitatem comparare, Craſſo augere, Pompejo retinere cupientibus, omnibuſque pariter potentiae cupidis, de invadenda Repub. facile convenit. Ergo cum mutuis viribus in ſuum quiſque decus niteretur, Galliam Caeſar invadit, Craſſus Aſiam, Pompejus Hiſpaniam, tres maximos exercitus: & jam ſic orbis imperium, ſocietate trium principum occupatur. Decem annos traxit iſta dominatio. Exinde quoniam mutuo metu tenebantur, Craſſi morte apud Parthos, & morte Juliae Cæſaris filiae, quae nupta Pompejo, generi ſocerique concordiam matrimonii foedere tenebat, ſtatim æmulatio erupit. Jam Pompejo ſuſpectae Caeſaris opes, & Caeſari Pompejana dignitas gravis. Nec hic ferebat parem, nec ille ſuperiorem. Nefas! ſic de principatu laborabant, tanquam duos tanta imperii fortuna non caperet. Ergo Lentulo Marcelloque conſulibus rupta prima conjurationis fide de ſucceſſione Caeſaris ſenatus, idemque Pompejus agitabat: nec ille abnuebat, ſi ratio ſui proximis comitiis haberetur conſulatus; abſenti, quem decem tribuni, favente Pompejo nuper decreverant, tum diſſimulante eodem negabatur. Veniret, & peteret majorum more. Ille contra flagitare decreta, ac niſi in fide permanerent, non ſe dimiſſurum exercitum. Ergo ut in hoſtem decernitur. His Caeſar agitatus, ſtatuit praemia armorum armis defendere. Prima civilis belli arena, Italia fuit; cujus arces levibus praeſidiis Pompejus inſederat; ſed omnia ſubito Caeſaris impetu oppreſſa ſunt. Prima Arimino ſigna cecinerunt. Tum pulſus Etruria Libo, Umbria Thermus, Domitius Corfinio. Et peractum erat bellum ſine ſanguine, ſi Pompejum Brunduſii opprimere, ut cœperat, potuiſſet. Sed ille per obſeſſi clauſtra portus nocturna fuga evaſit. Turpe dictu. modo princeps patrum, pacis bellique moderator, per triumphatum à ſe mare lacerata & paene inermi nave fugiebat. Nec Pompejus ab Italia, quam ſenatus ab urbe fugatur prior: quam paene vacuam metu, Caeſar ingreſſus, conſulem ſe ipſe facit. Aerarium quoque ſanctum, quia tardius aperiebant Tribuni, juſſit effringi; cenſumque & patrimonium

nium populi Romani ante rapuit quam imperium. Pulſo fugatoque Pompejo, maluit prius ordinare provincias; quam ipſum ſequi. Siciliam & Sardiniam annonae pignora, *per* legatos habuit. Nihil hoſtile erat in Gallia. pacem ipſe fecerat. Sed ad Hiſpanienſes Pompeji exercitus tranſeunti per eam duci portas claudere auſa Maſſilia eſt. Miſera, dum cupit pacem, belli metu in bellum incidit: ſed quia tutis muris erat, vinci eam ſibi juſſit abſenti. Graecula civitas, non pro mollitia nominis, & vallum caedere, & incendere machinas auſa, & congredi navibus: ſed Brutus, cui mandatum erat bellum, victos terra marique perdomuit: mox dedentibus ſeſe ablata omnia praeter (quam potiorem omnibus habebant) libertatem. Anceps variumque, & cruentum in Hiſpania bellum cum legatis Cn. Pompeji Petrejo & Afranio; quos Ilerdae caſtra habentes, apud Sicorim amnem obſidere, & oppido intercludere aggreditur. Interim obundatione verni fluminis, commeatibus prohibet. Sic fame caſtra tentata ſunt, obſeſſorque ipſe quaſi obſidebatur: ſed ubi pax fluminis rediit; populationibus & pugna campos aperuit; iterum ferox inſtat, & cedentes ad Celtiberiam conſecutus, aggere & vallo, & per haec ſiti ad deditionem compulit. Sic citerior Hiſpania recepta eſt, nec ulterior moram fecit. Quid enim una poſt quinque legiones? Itaque ultro cedente Varrone, Gades, Fretum, Oceanus, omnia felicitatem Caeſaris ſequebantur. Aliquid tamen adverſus abſentem ducem auſa fortuna eſt circa Illyricum & Africam, quaſi de induſtria proſpera ejus adverſis radiarentur. Quippe cum fauces Adriatici maris juſſi occupare Dolobella & Antonius, ille Illyrico, hic Corcyraeo littore caſtra poſuiſſent, jam maria late tenente Pompejo, repente caſtra legatus ejus Octavius, & Libo ingentibus copiis claſſicorum utrimque circumvenit. deditionem fames extorſit Antonio. Miſſae quoque à Baſillo in auxilium ejus rates, quales inopia navium fecerat, nova Pompejanorum arte Cilicum actis ſub mari funibus, captae quaſi per indaginem. duas tamen aeſtus explicuit: una, quae Opiterginos ferebat, in vadis haeſit, memorandumque poſteris exitum dedit. Quippe vix mille juvenum manus, circumfuſi undique exercitus per totum diem tela ſuſtinuit; & cum exitum virtus non haberet, tamen ne in deditionem veniret, hortante tribuno Vultejo mutuis ictibus in ſe concurrit. In Africa quoque par & virtus & calamitas Curionis fuit, qui ad recipiendam pro-

vin-

vinciam miſſus, pulſo fugatoque Varo jam ſuperbus, ſubitum Jubae regis adventum, equitatumque Maurorum ſuſtinere non potuit. Patebat victo fuga, ſed pudor ſuaſit, ut amiſſum ſua temeritate exercitum, morte ſequeretur. Sed jam debitum par fortuna flagitante, ſedem bello Pompejus Epiron elegerat, nec Caeſar moratus; quippe, ordinatis à tergo omnibus, quamvis hiems media prohiberet tempeſtate, ad bellum navigavit: poſitiſque ad Oricum caſtris, cum pars exercitus ob inopiam navium cum Antonio dimiſſa, Brunduſii moram faceret; adeo impatiens erat, ut ad arceſſendos eos, ardente ventis mari, nocte concubia, ſpeculatorio navigio, ſolus ire tentaverit. Exſtat ad trepidum tanto diſcrimine gubernatorum vox ipſius: Quid times? Caeſarem vehis. Contractis in unum undique omnibus copiis, poſitiſque comminus caſtris, diverſa erant ducum conſilia. Caeſar pro natura ferox, & conficiendae rei cupidus, oſtentare aciem, provocare, laceſſere, nunc obſidione caſtrorum, quae erant ſedecim millium vallo obducta (ſed quid his obeſſet obſidio, qui patente mari omnibus copiis abundarent?) nunc expugnatione Dyrrhachii irrita, (quippe quam vel ſitus inexpugnabilem faceret) ad hoc, aſſiduis in eruptionem hoſtium praeliis (quo tempore egregia virtus Scaevae centurionis emicuit, cujus in ſcuto centum atque viginti tela ſedere) jam vero direptione urbium ſociarum, cum Oricum & Gomphos, & alia caſtella Theſſaliae vaſtaret: Pompejus adverſus haec nectere moras, tergiverſari ſimul, ut hoſtem interclusum undique inopia commeatuum terreret, utque ardentiſſimi ducis conſeneſceret impetus. Nec diutius profuit duci ſalutare conſilium Milites otium, ſocii moram, principes ambitum ducis increpabant. Sic praecipitantibus fatis, praelio ſumta eſt Theſſalia: & Philippicis campis, urbis, imperii, generis humani fata commiſſa ſunt. Nunquam ullo loco tantum virium populus Romanus, tantum dignitatis fortuna vidit. Trecenta amplius millia hinc & illinc, praeter auxilia regum & ſenatus. Nunquam imminentis ruinae manifeſtiora prodigia, fuga victimarum, examina, inſignes interdiu tenebrae. Dux ipſe & nocturna imagine theatri ſui audiens plauſum in modum planctus circumſonare, & mane cum pullo amiculo (nefas) apud principia conſpectus eſt. Nunquam acrior neque alacrior exercitus Caeſaris fuit. Inde claſſica prius, inde tela. Annotatum quoque committentis aciem Craſtini pilam; qui mox ad-

acto in os gladio, ſic inter cadavera repertus, libidinem ac rabiem qua pugnaverat, ipſa novitate vulneris praeferebat. Sed nec minus admirabilior illius exitus belli. Quippe cum Pompejus adeo equitum copia abundaret, ut facile circumventurus ſibi Caeſarem videretur, circumventus ipſe eſt. Nam cum diu aequo marte contenderent, juſſuque Pompeji fuſus à cornu erupiſſet equitatus, repente hinc ſigno dato, Germanorum cohortes tantum in effuſos equites fecere impetum, ut illi eſſe pedites, hi venire in equis viderentur. Hanc ſtragem fugientis equitatus, levis armaturae ruina comitata eſt. Tunc terrore latius dato, turbantibus invicem copiis, reliqua ſtrages quaſi una manu facta eſt. Nec ulla res magis exitio fuit, quam ipſa exercitus magnitudo. Multus in eo praelio Caeſar fuit, mediuſque inter imperatorem & militem. Voces quoque obequitantis exceptae, altera cruenta, ſed docta, & ad victoriam efficax, Miles, faciem feri: altera ad jactationem compoſita, Parce civibus: cum ipſe ſequeretur. Felicem utcunque in malis Pompejum, ſi eadem ipſum, quae exercitum ejus, fortuna traxiſſet. Superſtes dignitati ſuae vixit, ut cum majore dedecore per Theſſalica Tempe equo fugeret, pulſus Lariſſa; in deſerto Ciliciae ſcopulo, fugam in Parthos, Africam, vel Aegyptum agitaret: ut denique in Peluſiaco littore, imperio viliſſimi regis, conſiliis ſpadonum, &, ne quid malis deſit, Septimii deſertoris ſui gladio trucidatus, ſub oculis uxoris ſuae liberorumque moreretur. Quis non peractum eſſe cum Pompejo crederet bellum? Atqui acrius multo atque vehementius Theſſalici incendii cineres recaluere. Et in Ægypto quidem adverſus Caeſarem ſine partibus bellum. Quippe cum Ptolemaeus rex Alexandriae, ſummum civilis belli ſcelus peregiſſet, foeduſque amicitiae cum Caeſare medio Pompeji capite ſanxiſſet, ultionem tanti viri manibus quaerente fortuna, cauſſa non defuit. Cleopatra regis ſoror affuſa Caeſaris genibus, partem regni repoſcebat. Aderat puellae forma, & quae duplicaretur ex illo, quod talis paſſa videbatur injuriam: odium ipſius regis, qui Pompeji caedem partium fato, non Caeſari dederat, haud dubie idem in ipſum auſurus ſi expediſſet. Quam ubi Caeſar reſtitui juſſit in regnum, ſtatim ab eiſdem percuſſoribus Pompeji obſeſſus in regia, quamvis exigua manu, ingentis exercitus molem mira virtute ſuſtinuit. Ac primum ædificiorum proximorum atque navalium incendio, infeſtorum hoſtium tela ſubmovit: mox in peninſulam

Iam Pharon ſubitus evaſit: inde depulſus in maria, mira felicitate ad proximam claſſem enatavit, relicto quidem in fluctibus paludamento, ſeu fato, ſeu conſilio, ut illud ingruentibus hoſtium telis ſaxiſque peteretur. Tandem receptus à claſſicis ſuis, undique ſimul hoſtes adortus, de imbelli ac perfida gente, juſta generi manibus dedit. Quippe & Theodotus magiſter, auctor totius belli, & ne virilia quidem portenta; Pothinus atque Ganymedes, diverſi per mare & transfugio & morte conſumti, Regis ipſius corpus obrutum limo repertum eſt in aureæ loricæ honore. In Aſia quoque novus rerum motus à Ponto, plane quaſi de induſtria captante fortuna hunc Mithridatico regno exitum, ut à Pompejo pater, à Cæſare filius vinceretur. Rex Pharnaces magis diſcordiae noſtrae fiducia, quam virtutis ſuae, infeſto in Cappadociam agmine ruebat. Sed hunc Caeſar aggreſſus, uno, & (ut ſic dixerim) non toto praelio obtrivit, more fulminis, quod uno eodemque momento venit, percuſſit, abſceſſit. Nec vana de ſe praedicatio eſt Caeſaris, ante victum hoſtem eſſe, quam viſum. Sic cum exteris. At in Africa cum civibus multo atrocius quam in Pharſalia. Huc reliquias partium naufragarum quidam furoris æſtus expulerat: nec reliquias diceres, ſed integrum bellum. Sparſae magis, quam oppreſſae vires erant. Auxerat ſacramentum ipſa clades Imperatoris: nec degenerabat ducum ſucceſſio. Quippe ſatis ample ſonabat in Pompejani nominis locum, Cato & Scipio. Acceſſit copiis Mauritanus rex Juba, videlicet ut latius vinceret Caeſar. Nihil ergo inter Pharſaliam & Thapſon, niſi quod amplior, eoque acrior Caeſarianorum impetus fuit, indignantium poſt Pompejum creviſſe bellum, &c.

M. ANNÆI
LUCANI
[1] PHARSALIA.
LIBER I.

Bella per [2] Emathios [3] plus quam civilia campos,
[4] Iuſque datum ſceleri canimus, populumque potentem
In ſua victrici converſum viſcera dextra:
[5] Cognataſque acies: et [6] rupto foedere regni
Certatum [7] totis concuſſi viribus orbis,
[8] In commune nefas: [9] infeſtiſque obvia ſignis
Signa, pares [10] aquilas, et [11] pila minantia pilis.
Quis furor ô cives? quae tanta licentia ferri,

1 Vere ὑπερκριτικὸς videtur mihi Iul. Caeſar Scaliger in Hypercritico ſuo c. 6. ubi inter alia Lucanum notat, quod peſſimo conſilio opus hoc inſcripſerit Pharſaliam. Quippe ne tantilla quidem operis pars illius ea regio: uti Thebais, Ilias etc. Quod tamen viri tanti pace dicatur, optima ratione nomen huic operi inditum arbitror ab illo loco in quo Pompejus cum Caeſare de ſumma rerum dimicavit, victuſque fugit, cujus pugnae eventum totius belli fortuna ſecuta eſt. 2 Macedonia olim dicta eſt ἠμαθία. A. Gell. lib. 14. c. 6. Plin. lib. 4. cap. 10. & Solin. cap. 14. Ad Dyrrhachium quidem Macedoniae oppidum difficiliore pugna certatum eſt, debellatum autem in campis Pharſalicis inter Macedoniam et Theſſaliam, dictis à Pharſalo Theſſaliae oppido. Paſſim vero noſter promiſcue hoc nomen uſurpat, quod proprie Macedoniae debetur. 3. Caeſaris furor atque Pompeji (inquit L. Florus, lib. 4. cap. 2.) urbem, Italiam, gentes, nationes, totum denique qua patebat Imperium, quodam quaſi diluvio et inflammatione corripuit: adeo ut non recte tantum civile dicatur, ac ne ſociale quidem bellum, ſed nec externum; ſed potius commune quoddam ex omnibus, et plus quam bellum. 4. Cur non dictus Hylas? Quis in ſcelere hoc explicando non aſſumit ſibi jus criticum? Video quid ſentiat H. Grotius: *Licentiam factam ſceleribus.* Audio quid moneat doct. I. S. *Ius Imperii per bellum hoc ſceleſtum tranſlatum ad Caeſ.* Caeteros interpretes nihil moror. Verum Poeta, ut ego arbitror, profitetur velle ſe bellum civile quod paſſim lib. 4. ℣. 26. et 228. lib. 5. ℣. 314. etc. *ſcelus* vocat, canere; idque non temerario quodam tumultu aut caeco furore, intra urbis moenia aut Italiam, ut in Syllana modo tempeſtate aut Cinnana rabie: ſed juſtis, uti prae ſe ferebant, utrinque cauſis juſtis exercitibus et praeliis, pari gratia atque autoritate geſtum. ℣. 666. huius lib. *Scelerique nefando nomen erit virtus.* vide et lib. 2. ℣. 540. et lib. 3. ℣. 228. 5. Hinc inde, ſocerum et generum; parentes, liberos; fratres, cognatos, etc. 6. Quo convenerat, ut Pompejus Hiſpanias et Italiam, Caeſar Gallias, Craſſus Aſiam obtineret. Quod foedus diſſiluit morte Craſſi apud Parthos, et Iuliae Caeſaris filiae, infra ℣. 100. etc. 7. Pompejum ſecutis Hiſpaniis et Oriente; Caeſarem Gallis. 8. Canimus certatum fuiſſe non ſine nefario utriuſque partis ſcelere, in oppreſſionem libertatis, communis ſalutis adeoque Reip. interitum. 9. Robur utrinque floris Italici, iiſdem freti auſpiciis, ſignis vocalibus ac mutis, virtute pari, pugnae genere et armis uſi iiſdem. 10. Rom. Imperii inſignia et vexilla. 11. Pilum erat Romanorum telum miſſile, de quo vide Polyb. lib. 6. et Liv. lib. 31. Veget. lib. 1. c. 24.

Gentibus [1] inviſis latium praebere cruorem?
[2] Cumque ſuperba foret Babylon ſpolianda [3] trophaeis
[4] Auſoniis, umbraque [5] erraret Craſſus inulta,
Bella geri placuit [6] nullos habitura triumphos?
Heu, quantum potuit terrae pelagique parari
Hoc, quem civiles hauſerunt, ſanguine, dextrae!
[7] Unde venit Titan, et nox ubi ſidera condit,
Quaque dies medius flagrantibus aeſtuat horis,
Et qua bruma rigens, ac neſcia vere remitti,
Aſtringit Scythicum glaciali frigore pontum:
Sub juga jam [8] Seres, jam barbarus iſſet [9] Araxes,
[10] Et gens ſi qua jacet naſcenti conſcia Nilo.
Tunc, ſi tantus amor belli tibi Roma nefandi,
Totum ſub Latias leges cum miſeris orbem,
[11] in te verte manus: nondum tibi defuit hoſtis.
At nunc ſemirutis pendent quod moenia tectis
Urbibus Italiae, lapſiſque ingentia muris
Saxa jacent; nulloque domus cuſtode tenentur,
Rarus et antiquis habitator in urbibus errat:
Horrida quod dumis, multoſque inarata per annos
Heſperia eſt, deſuntque manus poſcentibus arvis;
Non tu [12] Pyrrhe ferox, nec tantis cladibus auctor
[13] Poenus erit: nulli penitus diſcindere ferro
Contigit: alta ſedent civilis vulnera dextrae.
[14] Quod ſi non aliam venturo fata Neroni
Invenere viam, [15] magnoque aeterna parantur
Regna deis, [16] coelumque ſuo ſervire Tonanti
Nonniſi ſaevorum potuit poſt bella gigantum:
Iam nihil ô Superi querimur: [16] ſcelera ipſa, nefaſque

1. Nomini Rom. infeſti. Imperii noſtri hoſtibus.
2. Cumque è re et gloria nominis Rom. fuiſſet, caedem Craſſi ulciſci, ſpolia et inſignia Rom. repetere, quibus Craſſo ademptis ſuperbiunt jam Parthi et Perſae, quorum imperii ſedes eſt Babylon opibus et potentia florens.
3. Proprie, victoriae monimentis, hoſtium exuviis in eo loco quo τρέπεσθαι. i. fugae dare terga coepiſſent, ſuſpenſis.
4. Romanis, Italis, ab Auſone Circes et Ulyſſis f.
5. Circa Stygiam paludem; non admittendus tranſvehenduſque niſi ſepulturae cōpos et vindictae.
6. Bello civili vincentibus nullus decernebatur triumphus, 7. περίφρασις 4 plagarum coeli et orbis terrarum. 8. Scythiae pop. vellere nobiles. Plin. lib. 6. cap. 17. Solin. c. 63. vide infra lib. 10. ✝. 292. 9. Armenii, Araxis fl. accolae jampridem victi fuiſſent. 10. Et ſi qui ad Nilum orientem accolunt. Nili autem fontes ignoravit vetuſtas, quos è montibus Lunae in Mauritania Inferiori ducunt recentiores. 11. Hoſtem, ubi foris ceſſavit, domi reperiſti, neque ſolitudinem tuam, deſolationem et vaſtitatem exterorum hoſtium potentiae aut ſaevitiae imputes, ſed armis tuis ô Roma. *Suis et ipſa Roma viribus ruit.* 12. Pyrrhus Epirotarum rex in auxilium à Tarentinis accitus, magno Romanis terrori fuit, mari, terra, viris, equis, incognitiſque in id tempus elephantis; neque armis ſolum, ſed conſiliis et dolis eos aggreſſus eſt: tandem victus, caſtris exutus, ab Italiaque exactus. 13 *Generaliter.* Pop. Carthaginenſis, vel Annibal, qui bello Punico ſecundo, Italiam vaſtavit, reſque Romanas attrivit. 14 Aſſentatio, quam vix excuſaverit Ironia. 15. Idque Iovis exemplo, ad quem devictis gigantibus firmius coeli devenit regnum. 16. Sceleſta et nefaria bella civilia, quae mox recenſet.

[1] *Hac*

[1] Hac mercede placent: diros [2] Pharſalia campos
Impleat: 3 et Poeni ſaturentur ſanguine manes:
[4] Ultima funeſta concurrant praelia Munda.
His, Caeſar, [5] Peruſina fames, [6] Mutinaeque labores
Accedant fatis: et, quas premit aſpera, claſſes,
[7] Leucas: et ardenti [8] ſervilia bella ſub Aetna.
Multum Roma tamen debet civilibus armis,
Quod tibi res acta eſt. Te, [9] cum ſtatione peracta
Aſtra petes [10] ſerus, [11] praelati regia coeli
Excipiet gaudente [12] polo: ſeu ſceptra tenere.
Seu te flammigeros [13] Phoebi conſcendere currus,
Telluremque [14] nihil mutato ſole timentem
Igne vago luſtrare juvet: tibi numine ab omni
Cedetur: [15] juriſque tui natura relinquet
Quis deus eſſe velis, ubi regnum ponere mundi.
[16] Sed neque in Arctoo ſedem tibi legeris orbe:
Nec polus adverſi calidus qua [17] mergitur Auſtri,
Unde tuam videas obliquo ſidere Romam.
Aetheris immenſi partem ſi preſſeris unam,
Sentiet axis onus. librati pondera coeli
Orbe tene medio: pars aetheris illa ſereni
Tota vacet, nullaeque obſtent à Caeſare nubes.
Tunc genus humanum poſitis ſibi conſulat armis,
Inque vicem gens omnis amet: pax miſſa per orbem

1 Quod hinc Neroni ad Imperium Rom. patuit aditus. 2 De campis Pharſalicis ſupra. in his depugnatum eſt inter Pompejum et Caeſarem, mox inter Octavium Antoniumque, et Caeſar. percuſſores, ſed vide inf. ℣. 687. 3 Sanguine noſtro inferias referamus umbris Carthaginenſium, qui bellis Punicis interierunt. 4 Ad Mundam Hiſpaniae urbem, Pompeii liberi devicti ſunt, Cn. caeſus, Sextus fuga lapſus: Pompejanorum caeſa 30 M. Caeſar ut victos obſideret, è congeſtis cadaveribus aggerem ſtruxit. 5 Peruſiam Thuſciae urbem, quo L. Antonius confugerat, Auguſtus per famem in deditionem compulit. 6 Antonius D. Brutum in Mutina urbe Ciſalpinae Galliae obſedit, in qua obſidione levanda uterque Conſul Hircius et Panſa caeſus eſt, quam tamen Auguſtus obſidione liberavit. 7 Inſula in ſinu Ambracio, item promontorium Epiri, inter quod et Actium Octavius Antonium et Cleopatram navali certamine vicit. 8 Non ſervile illud bellum à Syro Enno in Sicilia motum A. V. DCXVIII. quod nihil ad rem praeſentem. Verum intellige navale bellum in Siculo mari, ad quod Sex. Pompejus concitaverat armaveratque ergaſtula contra Auguſtum, à quo Sextus victus in Aſiam profugit. 9 Emenſus vitae ſpatium, et imperio feliciter functus. 10 Longaevus. 11 Quòd tu praetuliſti terris. 12. Coelitibus. 13 Seu Iovis ſeu Phoebi munus locumque velis, etc. Arbitrio tuo permittetur, quis deus eſſe velis. Imitatio Virg. 1. Georg. *Tuque adeo quem mox ſint hab. etc.* 14. Non metuentem incendium mutato auriga, ut quondam Phaëtonte. 15 Al. *Jurique tuo natura.* 16 Relatus vero in deos, et ſideribus additus noli ſedem tibi eligere verſus alterum polorum, unde obliquo intuitu impedito, parumque efficaci Romam conſpicias, ſed juxta aequatorem, ut recto, propinquo et gratioſo vultu nos intuearis. Haec omnia Ironice et Amphibologice dicta quidam volunt, ut quae Neronem innuant ſtrabum et obeſum; ſed perſiſtere videtur in illa invocatione et imitatione Virgiliana 1 Georg. *Qua locus Erigonen inter Chelaſque etc.* 17 Al. *vertitur.*

Ferrea [1] belligeri compeſcat limina [1] Iani.
[2] Sed mihi jam numen: nec, ſi te pectore vates
Accipiam, [3] Cirrhaea velim ſecreta moventem
Sollicitare deum Bacchumque avertere [4] Nyſa.
Tu ſatis ad dandas Romana in Carmina vires.
Fert animus [5] cauſas tantarum expromere rerum:
Immenſumque aperitur opus, quid in arma furentem
Impulerit populum, quid pacem excuſſerit orbi.
[6] Invida fatorum ſeries ſummiſque negatum
Stare diu; [7] nimioque graves ſub pondere lapſus,
Nec ſe Roma ferens. [8] ſic, cum compage ſoluta
Secula tot mundi ſuprema coëgerit hora,
** Antiquum repetent iterum chaos omnia; miſtis*
Sidera ſideribus concurrent: ignea pontum
Aſtra petent: [9] tellus extendere litora nolet,
Excutietque fretum: [10] fratri contraria phoebe
Ibit, et obliquum [11] bigas agitare per orbem
Indignata, diem poſcet ſibi: totaque diſcors
Machina divulſi turbabit foedera mundi.
In ſe magna ruunt. laetis hunc numina rebus
Creſcendi poſuere modum. [12] nec gentibus ullis
Commodat in populum, terrae, pelagique potentem,
Invidiam Fortuna ſuam. [13] tu cauſa malorum

1 Iani belli paciſque indicis, ex inſtituto Numae, templum apertum ſignificabat urbem in armis eſſe, clauſum erat pacis ſignum, quod contigit ſub Numa, iterum poſt primum Punicum bellum, et ſub Auguſto ter.

2 Aliis poſt mortem et ἀποθέωσιν Deus expecteris, mihi in vivis Deus haberis propitius et praeſens adeo, ut mihi tuo numine afflato non ſit opus, quod alii faciunt vates, Delphici Apollinis vel Nyſaei Bacchi, quorum in tutela Poëtae ſunt, ἐνθουσιασμὸν votis expetere. 3 Cirrha, oppidum Phocidis haud procul à Delphis. 4. Nyſae fuere decem, omnes fere Baccho ſacrae; praecipue, Indica, Arabica, Delphica. 5 Cauſas ſex recenſet noſter, ſed vide quas et Caeſar reddit lib. 1. civilis belli. 6. *Prima cauſa*, fatalis neceſſitas, quae periodum creſcendi, et ἀκμὴν conſecuta jam declinare et ad occaſum vergere coeperit. *Invidens Fortuna principi gentium populo, ipſum illum in exitium ſuum armavit.* Florus lib. 1. cap. 2. 7 Suo ſub pondere, virib. et amplitudinis mole defatigata, preſſa, et ruens. *Ipſa ſuas vires odit Romana juventus. Et quas ſtruxit opes, male ſuſtinet.* Petr. Arb. 8 Non ſecus atque ipſa univerſi machina, conſummato tandem tempore et quaſi aetate ſua, ſolutis compagibus, legibus atque foederibus rerum, in Chaos et confuſam molem, unde initio extracta et concinnata eſt, reditura ſit. * Ita legit Janus Rutgerſius, cum vulgati habeant, *Antiquum repetens iterum chaos, omnia miſtis Sider.* 9 Litora extenſa et oppoſita non valebunt, ut antea, mare coercere et excutere, quo minus terra obruatur. 10 Luna non ſequetur ſolem certis et ſolitis per Zodiacum vicibus: ſed contrario feretur motu. 11 Lunam bigis, ſolem quadrigis vehi fingunt Poëtae. 12 Neque tamen ulli exterarum gentium permiſſum eſt trium principum exercere odium ſuum invidiamque erga nos. 13 *Secunda cauſa.* Foedus (quem Varro Tricipitinam appellavit) Craſſi, Caeſaris, Pompeji, qui opibus, dignitate, gloria et ſpiritu florentes, ſibi invicem conciliati, atque affinitate conjuncti inierunt ſocietatem, ne quid in Rep. agi paterentur, quod ipſis tribus non placuiſſet, partiti itaque Provincias et exercitus, Pomp. Hiſpanias et Libyam per legatos adminiſtrabat; Craſſus, cui Syria contigit, ad bellum Parthicum profectus eſt, Caeſ. imperium Galliae in alterum quinquennium prorogatum, ferale autem et perniciosum extitit hoc imperii diviſi foedus: quippe, *Nec regna ſocium ferre, nec tedae ſciunt.*

Facta

Facta tribus[1] *dominis communis Roma, nec unquam*
[2] *In turbam miſſi feralia foedera regni:*
[3] *O male concordes, nimiaque cupidine caeci,*
Quid miſcere juvat vires, orbemque tenere
In medio? [4] *dum terra fretum, terramque levabit*
Aer, et longi volvent Titana labores,
Noxque diem coelo totidem per * *ſigna ſequetur;*
Nulla fides regni ſociis, omniſque poteſtas
Impatiens conſortis erit. [5] *nec gentibus ullis*
Credite, nec longe fatorum exempla petantur:
Fraterno primi maduerunt ſanguine muri.
Nec pretium tanti tellus, pontuſque furoris
Tunc erat: exiguum dominos commiſit [6] *aſylum.*
[7] *Temporis anguſti manſit concordia diſcors,*
Paxque fuit non ſponte ducum. [8] *nam ſola futuri*
Craſſus erat belli medius mora. Qualiter undas
Qui ſecat, et geminum gracilis mare ſeparat iſthmos,
Nec patitur conferre fretum: ſi terra recedat,
Ionium Ægaeo frangat mare: ſic, ubi ſaeva
Arma ducum dirimens, miſerando funere Craſſus
Aſſyrias Latio maculavit ſanguine [9] *Carras,*
Parthica Romanos [10] *ſolverunt damna furores.*
Plus illa vobis acie, quam creditis actum eſt
[11] *Arſacidae: bellum victis civile dediſtis.*
Dividitur ferro regnum: [12] *populique potentis,*
Quae mare, quae terras, quae totum poſſidet orbem,

1 Dominus, et rex nomina invidioſa, et Romanis libertatis aſſertoribus ſemper exoſa.

2 In plures Principes diviſi.

3 O male ſarta gratia conjuncti, atque invadendae Reip. libidine transverſim acti, ſperaſtiſne diuturnam hanc potuiſſe fieri πολυχοιρανίαν.

4 Quamdiu conſtabunt ſibi rerum naturae foedera, ut aquas ſublevet terra inferior, ut aer, quaſi orbis περιφέρεια, contineat et undique coerceat terram quaſi centrum, pondere libratam ſuo. ✝. 91. lib. 5. ut ſol diurnos annuoſque abſolvat curſus, ut nox diei viciſſim ſuccedat; tamdiu, id eſt ſemper, diſſilient conſociati regni foedera. * Zodiaci, cujus ſex ſigna per vices obſcurata admittunt noctem, tanquam in aequinoctio. 5 Neque Argis et Thebis petenda erunt exempla, ipſa prima urbis noſtrae rudimenta maduerunt ſanguine alterius è conditoribus, Remi ſcilicet à fratre Romulo caeſi, praetextu contemptus, quod novum vallum tranſiliiſſet. 6 Romulus aſylum in urbe aperuerat, quo omnes qui confugerant in partem et fortunam novae urbis invitavit. 7 Modico admodum tempore duravit concordia haec inter Pompejum et Caeſarem non ſincera, expectante utroque diſſidii occaſionem. 8 *Tertia cauſa.* Caedes Craſſi apud Parthos, quem, quoad vixit, uterque reſpexit, metuens ſcilicet ne novas res molientibus ille interveniret. Medius itaque intercedens dirimebat bellum civile, non ſecus atque Iſthmos Achaicus ſeu Corinthiacus id eſt anguſta terra inter duo maria, obſtat quo minus confundantur et commiſceant ſe Ionium ab Occidente et Ægaeum ab Oriente. 9 Urbem Meſopotamiae, quo noctu ſe fugiens receperat Craſſus, *Charan.* 10 Aperuerunt viam ſimultati Caeſaris et Pompeji erupturae. 11 O Parthi, ab Arſace authore imperii, libro 8. ✝. 218. 12 Imperii Romani amplitudo non ferebat duos, non ſufficit duobus. ad 120. ✝. infra.

Non cepit fortuna duos. [1] *Nam pignora juncti*
Sanguinis, et diro ferales omine tedas
Abſtulit ad manes, Parcarum, Julia, ſaeva
Intercepta manu. quod ſi tibi fata dediſſent
Majores in luce moras, tu ſola furentem
Inde virum poteras, atque hinc retinere parentem,
Armataſque manus excuſſo jungere ferro,
[2] *Ut generos ſoceris mediae junxere Sabinae.*
Morte tua diſcuſſa fides, bellumque movere
Permiſſum eſt ducibus: [3] *ſtimulos dedit aemula virtus,*
[4] *Tu nova ne veteres obſcurent acta triumphos,*
Et victis cedat piratica laurea Gallis,
Magne times: [5] *te jam ſeries, uſuſque laborum*
Erigit, [6] *impatienſque loci fortuna ſecundi.*
Nec quenquam jam ferre poteſt, Caeſarve priorem,
[7] *Pompejuſve parem. quis juſtius induit arma,*
Scire nefas: magno ſe judice quiſque tuetur:
Victrix cauſa deis placuit, [8] *ſed victa Catoni.*
Nec coiere pares: [9] *alter vergentibus annis*
In ſenium, longoque togae tranquillior uſu
Dedidicit jam pace ducem: famaeque petitor
Multa dare in vulgus: totus popularibus auris
Impelli, plauſuque [10] *ſui gaudere theatri:*
Nec reparare novas vires; multumque priori
Credere fortunae. ſtat [11] *magni nominis umbra.*

1 *Quarta cauſa.* Mors Iuliae Caeſaris filiae, quae nupta Pompejo et jam gravida, ubi conjugis veſtem, temere domum è comitiis, in quibus orta contentione, caeſus fuerat Domitii ſervus, delatam cruore reſperſam vidiſſet, animo conſternata et viro ſuo timens abortum fecit mortuaque eſt. Haec immatura propter Remp. morte intercepta, foedus et jus affinitatis peſſimo civilis belli omine abſtulit.

2 Cum Sabini armis vim et illatam ignominiam ulturi, repeterent virgines ſuas à Romanis ſub Romulo raptas; Sabinae inter utramque aciem paſſis crinibus progreſſae, precibus et lacrymis pacem exorabant, patreſque viris conciliabant. 3 *Quinta cauſa.* Duorum ducum aemulatio. *Iam* (inquit Florus l. 4. c. 2.) *Pompejo ſuſpectae Caeſaris opes, et Caeſari Pompejana dignitas gravis. Nec hic ferebat parem, nec ille ſuperiorem. Nefas! ſic de principatu laborabant, tanquam duos tanta imperii fortuna non caperet.* 4 Tu Pompei, times, ne nova Caeſaris geſta, ac triumphi de Gallis, Germanis et Britannis qui eum manent, obſcurent veteres illos tuos triumphos de Armeniis, Mithridate, Afris, Siculis, Hiſpanis, Cilicibus piratis. 5 O Caeſar. 6 In tranſgreſſu oppiduli cujuſdam in Alpibus, Caeſar dixiſſe fertur: Mallem hic primus eſſe quam Romae ſecundus. Plutarchus et Vellejus Paterc. 7 Pompejus neminem ſecum dignitate exaequari volebat, 1 com. Caeſar. 8 Magna certe Catonis laus, utpote cujus judicium de juſtiore cauſa conferatur judicio deorum. Verum ut ait Cicero pro Ligario. *Nunc melior certe ea judicanda eſt, quam etiam dii adjuverunt.* 9 Pompejus jam prope ſexagenarius, 12 annorum ocio fretus, artes, uſum, et munia ſtrenui Imperatoris dedidicerat, ex largitionibus et ludis captans populi favorem. 10 Quod ad Mitylenaei theatri exemplar, ſed multo magnificentius è marmore Romae extruxerat. cum (inquit Florus) Ponticos et Armenios triumphos in Pompejanis theatris Roma cantaret, nimia Pompeji potentia apud otioſos (ut ſolet) cives movit invidiam. 11 Quod ob rerum geſtarum magnitudinem conſecutus eſt, ſalutatus primum à Syllae exercitu nomine Magni.

Qualis

Qualis frugifero quercus ſublimis in agro
[1] Exuvias veteres populi, ſacrataque geſtans
Dona ducum: nec jam validis radicibus haerens,
Pondere fixa ſuo eſt: nudoſque per aëra ramos
Effundens, trunco, non frondibus efficit umbram:
At quamvis [2] primo nutet caſura ſub Euro,
Tot circum ſilvae firmo ſe robore tollant,
Sola tamen colitur. Sed non in Caeſare tantum
Nomen erat, nec fama ducis: ſed [3] neſcia virtus
Stare loco: ſoluſque pudor non vincere bello.
Acer, et indomitus; quo ſpes, quoque ira vocaſſet,
Ferre manum, et nunquam [4] temerando parcere ferro.
Succeſſus urgere ſuos: inſtare favori
*Numinis: * impellens quicquid ſibi ſumma petenti*
Obſtaret: gaudenſque viam feciſſe ruina.
Qualiter [5] expreſſum ventis per nubila fulmen
Aetheris impulſi ſonitu, mundique fragore
Emicuit, [6] rupitque diem, populoſque paventes
Terruit, [7] obliqua praeſtinguens lumina flamma:
[8] In ſua templa furit: nullaque exire vetante
Materia, magnamque cadens, magnamque revertens
Dat ſtragem late, ſparſoſque recolligit ignes.
Hae ducibus cauſae ſuberant: [9] ſed publica belli
Semina, quae [10] populos ſemper merſere [10] potentes.
Namque ut opes [11] nimias mundo Fortuna ſubacto
Intulit, [12] et rebus mores ceſſere ſecundis,
Praedaque et hoſtiles luxum ſuaſere rapinae:
Non [13] auro, tectiſve modus: [14] menſaſque priores

1 Spolia, ἀναθήματα, tropaea.
2 Primo quocunque vento caſum minata.
3 Altiora uſque petens Caeſar (inquit Paterculus) ſupra humanam et naturam et fidem evectus, dux erat bello peritiſſimus, civis in toga (niſi ubi vereretur ne quem haberet parẽ) modeſtiſſimus.
4 Temere cruentando, ubi res vim et arma poſceret. infra lib. 1. ✝. 439.
* Ita Seneca de Xerxe. *Divina atque humana impellentem et mutantem quicquid obſtiterat, trecenti ſtare juſſerunt.* lib. 6. de Benef. c. 31.

5 Ex opinione Zenonis, qui fulmen voluit eſſe validam incenſionem è nubibus inter ſe vi ventorum colliſis erumpentem et vehementi cum impetu ad terras ruentem. 6 Protulit lucem, *vel*, calore ſuo et fulgore diei lucem ſuperavit. 7 Oblique contortum, oculis offuſo lumine, aciem perſtrinxit. 8 In Iovis ipſius fulminatoris templa, *vel*, in coeli convexa. Haec enim ſunt templa coeli. quod, nulla illi materia obſtante, pergit et retorquetur, et diſſipatam flammam conglobat. *Ioach. Camer.* 9 *Sexta et ultima* cauſa. Romanorum vitia, ex diutina pace et nimia felicitate, luxus in aedificiis, cibis, veſtibus: avaritia, ambitio, dominandi libido, ſeditiones, ſtudia partium, etc. 10 Aſſyrios, Perſas, Lacedaemonios, Carthaginenſes, Corinthios, Milenos, Aſiae multos populos. 11 Aſiaticas, Attalicas, Ponticas, Cyprias, Corinthiacas. *Luxuriam ſpoliorum et cenſum in damna furentem.* Petron. 12 Et boni mores coeperunt depravari vitiis, quae ſuadent res ſecundae. *Martial.* lib. 11. ep. 6. 13 Vaſis aureis, *vel* Hendiadis Auratis tectis, lacunaribus auro renidentibus. 14 Veterum Rom. hominum continentium et frugalium cibi jam faſtiditi, *Ingenioſa gula eſt. Siculo ſcarus* etc. Petron. *vel* ipſae menſae *Nil rhombus, nil dama ſapit, niſi ſuſtinet orbes Grande ebur è citrò factos* etc. Iuvenal. 11. Sat. et noſter, lib. 10. *Orbes ſectos Atlantide ſylva.* Et Petron. *Ecce, Afris eruta terris Citrea menſa.*

Aſpernata fames: [1] *cultus geſtare decoros*
Vix nuribus, rapuere mares: [2] *foecunda virorum*
Paupertas fugitur, [3] *totoque arceſſitur orbe,*
3 *Quo gens quaeque perit.* [4] *tunc longos jungere fines*
Agrorum, et quondam duro ſulcata Camilli
Vomere, et antiquos Curiorum paſſa ligones,
Longa ſub ignotis extendere rura colonis.
Non erat is populus, quem pax tranquilla juvaret,
Quem ſua libertas immotis paſceret armis.
5 *Inde irae faciles, et, quod ſuaſiſſet egeſtas,*
Vile nefas: magnumque decus, ferroque petendum,
Plus patria potuiſſe ſua: [6] *menſuraque juris*
Vis erat: hinc [7] *leges, et* [7] *plebiſcita coacta;*
[8] *Et cum Conſulibus turbantes jura Tribuni:*
Hinc [9] *rapti pretio faſces, ſectorque favoris*
Ipſe ſui populus, lethaliſque ambitus urbi;
Annua venali referens certamina Campo:
Hinc [10] *uſura vorax, avidumque in tempore foenus;*
Et [11] *concuſſa fides, et* [12] *multis utile bellum.*
Iam gelidas Caeſar curſu ſuperaverat Alpes,
Ingenteſque animo motus, bellumque futurum
13 *Ceperat: ut ventum eſt parvi* [14] *Rubiconis ad undas,*
15 *Ingens viſa duci patriae trepidantis imago,*

1 Multitia, veſtes ſericas et bombycinas quae foeminis vix indulgerentur, ſumpſere viri. *Et tot nova nomina veſtis. Quaeque virum quaerunt,* Petr. Arbitr. 2 Quae ſtrenuos et egregios olim produxit viros, *Fabricium, et incomptis Curium capillis, utilem bello tulit et Camillum Saeva paupertas, et avitus apto cum lare fundus.* Horat. l. 1. Ode 12. et Val. Max. lib. 4. cap. 4. 3. Aurum, luxus, omniumque vitiorum materia, Lacedaemoniis aliiſque gentibus fatalis. 4 Iam non contenti agellis quos viri continentiſſimi, Camillus aravit, Curius fodit, cenſentes illum perniciosum eſſe civem cui non ſufficerent 7 Jugera; extendebant hos agros uſque ad ignotos ſibi colonos, vicinorum coemptione et adjectione, *vel*, Ipſi non ſua manu agros colebant, ſed alienis colendos elocabant, *vel*, latifundia in provinciis ſub ignotis colonis poſſidebant. 5 Ab hoc faſtu et luxu faciles erant ad iras, vindicandaſque injurias; hinc pro levi erat omne aggredi nefas; ad quod ſua egeſtas aere alieno gravatos impulerat, *vel*, peccata, quae quis è tenuioribus atque egenis deſignaret, pro vili et levi habebant, grandia aggrediebantur ſcelera, viſumque eſt decus magnum, etc. ut ſeq. 6 Quod quiſque potuit, licuit. 7 Coſſ. et Senatus ferebant leges, Tribuni et plebs, plebiſcita, *ſcivit plebs.* 8 Tribuni contra nitentes quam Coſſ. omnia confundebant jura. 9 Conſulatus, cujus inſignia faſces et ſecures, venalis factus eſt: dum populus favoris ſui auctionator, largitionibus potentium corruptus ſuffragia vendebat, nec ſine contentione et rixis, non raro ad caedem uſque in Campo Martio, quo Calend. Januar. ad comitia deſcendebat. *Emptique Quirites. Ad praedam ſtrepitumque lucri ſuffragia vertunt. Venalis populus, venalis curia Patrum. Eſt favor in pretio.* Petron. Arbit. 10. *Gemino depreſſam gurgite praedam Foenoris illuvies uſuſque exederat aeris.* Arbiter. 11 Labefactata credito. 12 Qui re profligata et perdita miſceri omnia turbarique cupiebant, opeſque ex bellis civilibus, proſcriptionibus et auctionibus ſperabant. 13 Conceperat. 14 Fluvii, qui Italiam à Gallia citeriore diſterminat. 15 Videtur hoc affinxiſſe poëta, ex eo ſomnio, quo Caeſar (ut refert Plutarchus) ſibi viſus eſt matri ſtuprum inferre, vide ſis oſtentum quod Caeſari ad Rubiconem cunctanti et cogitabundo factum eſt, apud Sueton. 32. c. Iul. Caeſ.

Clara

Clara per obſcuram vultu moeſtiſſima noctem,
Turrigero [1] canos effundens vertice crines,
Caeſarie [2] lacera, nudiſque adſtare lacertis,
Et gemitu permiſta loqui: Quo tenditis ultra?
Quo fertis mea ſigna viri? ſi jure venitis,
Si cives: [3] hucuſque licet. Tunc perculit horror
Membra ducis, riguere comae, greſſumque coercens
Languor in extrema tenuit veſtigia ripa.
Mox ait: [4] O magnae qui moenia proſpicis urbis
Tarpeja de rupe tonans, [5] Phrygiique penates
Gentis Iuleae, et [6] rapti ſecreta Quirini,
Et reſidens celſa [7] Latialis Iuppiter Alba,
[8] Veſtaleſque foci, ſummique ô numinis inſtar
Roma, fave coeptis: non te furialibus armis
Perſequor: en adſum victor terraque, marique
Caeſar, ubique tuus, (liceat modo) [9] nunc quoque miles.
Ille erit ille nocens, qui me tibi fecerit hoſtem.
Inde moras ſolvit belli, [10] tumidumque per amnem
Signa movet propere. ſic cum ſqualentibus arvis
Æſtiferae Libyes viſo Leo cominus [11] hoſte
Subſedit dubius, totam dum colligit iram,
Mox ubi ſe ſaevae ſtimulavit verbere [12] caudae,
Erexitque jubam, et vaſto grave murmur hiatu
Infremuit: tum torta levis ſi lancea Mauri
Haereat, aut latum ſubeant venabula pectus,
[13] Per ferrum tanti ſecurus vulneris exit.
Fonte cadit modico, parviſque impellitur undis
[14] Puniceus Rubicon, cum fervida canduit aeſtas:
Perque imas ſerpit valles, et Gallica certus
Limes ab Auſoniis diſterminat arva colonis.
[15] Tunc vires praebebat hyems, atque [16] auxerat undas

1 Propter antiquitatem.
2 Ob diſcordiam.
3 Ad Rubiconem, in columna erecta inſculptum erat ſenatus conſultum, quo cautum eſt. Ne cui ultra hos fines arma proferre liceret.
4 O Iupiter qui coleris in monte Capitolino, ceu Tarpejo, dicto à Tarpeja Veſtali, quae ibi obruta eſt ſcutis Sabinis, ex pacto proditae arcis. *Iupiter omnipotens, et tu Saturnia Tellus, etc. Teſtor ad has acies invitum arceſſere Martem, invitas me ferre manus, etc.* Caeſ. apud Petronium
5 Quos Trojae flammis ereptos ſecum in Italiam Æneas duxit, Apollinem et Neptunum, ut quidam volunt, ut alii Minervam, Jovem, Junonem, h. e. tres aëris regiones, penateſque per quos penitus ſpiramus, è gente autem Iulii Caeſar originem duxit. 6 Sacra myſteria Romuli in coelum tranſlati. Plutarchus in Romulo. 7 Cui tanquam Latii praeſidii ſacra in monte Albano dedicavit Aſcanius, ſtatuam, ferias, viſcerationem. 8 Ignis, quem è Troja ab Ænea in Italiam advectum, virgines inextinctum conſervant in Veſtae templo, hoc à Numa ex Alba tranſlatum. 9 Etiam nunc quum videor arma contra te ferre, propugnator tamen tuus defenſorque ſum. 10 Imbribus et reſolutis nivibus auctum. mox ỽ. 217. 11 Venatore. 12 Cauda, quae animi index, crebro ictu ſe flagellat, atque ad iracundiam excitat. Plin. 8. 13 Per ipſum, quo transfigitur, venabulum, in venatorem ruit. 14 A colore terrae, *vel* alluſum ad Etymon. Alii leg. *Pumiceus.* 15 Menſe Januar. 16 Alii leg. *hauſerat*, quia ſeq. *gravido cornu*, hoc eſt, aquis pleno.

1 *Tertia*

[1] *Tertia jam gravido pluvialis Cynthia cornu,*
Et madidis Euri reſolutae flatibus [2] *Alpes.*
[3] *Primus in obliquum ſonipes opponitur amnem,*
Excepturus aquas. molli tum caetera rumpit
Turba vado fracti faciles jam fluminis undas.
Caeſar ut adverſam ſuperato gurgite ripam
Attigit, Heſperiae [4] *vetitis et conſtitit arvis,*
Hic, ait, hic, pacem, [5] *temerataque jura relinquo;*
Te, Fortuna, ſequor: procul hinc jam foedera ſunto.
Credidimus fatis, utendum eſt [6] *judice bello.*
Sic fatus, noctis tenebris rapit agmina ductor
Impiger, et [7] *torto Balearis verbere fundae*
Ocyor, et miſſa Parthi [8] *poſt terga ſagitta:*
Vicinumque minax intravit [9] *Ariminum,* [10] *ut ignes*
Solis lucifero fugiebant aſtra relicto.
Iamque dies primos belli viſura tumultus
Exoritur: [11] *ſeu ſponte deum, ſeu turbidus Auſter*
Impulerat, moeſtam tenuerunt nubila lucem.
Conſtitit ut capto juſſus deponere [12] *miles*
Signa foro, ſtridor lituum, clangorque tubarum
[13] *Non pia concinuit cum rauco claſſica cornu.*
Rupta [14] *quies populi, ſtratiſque excita juventus*
[15] *Diripiunt ſacris affixa penatibus arma,*
Quae pax longa dabat, nuda jam crate [16] *fluentes*
Invadunt clypeos, curvataque cuſpide pila,
Et ſcabros nigrae morſu rubiginis enſes.
Ut notae fulſere aquilae, Romanaque ſigna,
Et celſus medio conſpectus in agmine Caeſar,
[17] *Diriguere metu, gelidos pavor alligat artus,*

1 Tertia luna ab. interlunio, quae fere pluvia eſt, vel, quid ſi intelligamus, pluiſſe jam tres noctes? 2 Nives ex Apenninis Alpibus. 3 Equites primum ingreſſi amnem, fluminis impetum ſiſtunt, quo tutius tranſeant pedites. 4 Et, Senatus Conſulto, ut ſupra ℣. 93. et, quia Rubicon terminus erat provinciae Caeſaris. 5 Violata. Conſecutus cohortes (inquit Sueton.) ad Rubiconem fl. qui provinciae ejus finis erat, paulum conſtitit: ac reputans quantum molitur, converſus ad proximos, *etiam nunc* inquit, *regredi poſſumus: quod ſi ponticulum tranſerimus, omnia armis agenda erunt.* Cunctanti oſtentum tale factum eſt, etc. Tunc Caeſar, *Eatur*, inquit, *quo deorum oſtenta et inimicorum iniquitas vocat. Iacta eſt alea.* Sueton. Jul. Caeſ. cap. 32. et Appian. lib. 2. de civ. bello. *Judice fortuna cadat alea.* Caeſar apud Petron. 6 Alii *vindice.* 7 Lapide miſſo è funda Balearica. Baleares inſulae duae ſunt in mari Mediterraneo, Gymnaſiae olim dictae, hodie *Majorca* et *Minorca.* quarum incolae erant funditores peritiſſimi, quibus id unum ab infantia ſtudium. Cibum puer à matre non accepit, niſi quem ipſa monſtrante percuſſit. Flor. lib. 3. cap. 8. 8 Parthi dum ſe fugere ſimulant, ſagittas ab inguine ductas in hoſtem à tergo mittunt. 9 Umbriae urbem in Flaminia via. 10 Oriente Sole ſtellas obſcurante *quarum ultimus extat Lucifer.* 11 Seu deorum voluntate evenit hoc civilis tempeſtatis ſignum, ſive inductis ab Auſtro nubibus: moeſtus utique erat. ſic initio l. 7. 12 Caeſ. milites, juſſi occupato foro claſſica canere, aquilas ponere. 13 Impios belli civilis concentus. 14 Somnus. 15 Obvia quaeque et templorum parietibus ſuſpenſa arma rapiunt. 16 Diſſolutos, vimineas ſc. crates corio à blattis et vetuſtate exeſo nudatas, 17 Ariminenſes.

[1] *Et tacito mutos volvunt ſub pectore queſtus:*
[2] *O male vicinis haec moenia condita Gallis!*
O triſti damnata loco! pax alta per omnes,
Et tranquilla quies populos: nos praeda furentum,
[3] *Primaque caſtra ſumus. melius fortuna dediſſes*
[4] *Orbe ſub Eoo ſedem,* [5] *gelidaque ſub* [6] *Arcto,*
[7] *Erranteſque domos,* [8] *Latii quem clauſtra tueri.*
Nos primi [9] *Senonum motus,* [10] *Cimbrumque ruentem*
Vidimus, et [11] *Martem Libyes, curſumque furoris*
Teutonici. quoties Romam fortuna laceſſit,
Hac iter eſt bellis. [12] *gemitu ſic quiſque latenti,*
Non auſus timuiſſe palam: vox nulla dolori
Credita: ſed quantum, volucres cum bruma coërcet,
Rura ſilent, mediuſque jacet ſine murmure pontus;
Tanta quies. Noctis gelidas lux ſolverat umbras:
[13] *Ecce faces belli, dubiaeque in proelia menti*
Urgentes addunt ſtimulos, cunctaſque pudoris
Rumpunt fata moras: juſtos Fortuna laborat
Eſſe ducis motus, et cauſas invenit armis.
Expulit ancipiti diſcordes urbe Tribunos
[14] *Victo jure* [15] *minax jactatis curia Gracchis.*
Hos jam mota ducis, vicinaque ſigna petentes
[16] *Audax venali comitatur Curio lingua:*
Vox quondam populi, libertatemque tueri

1 Hypallage, vel lege. *Et tacitos muto vol.*

2 O urbem noſtram male ſitam contra Galliam, et in cardinibus Italiae, expoſitam omnibus qui Italiam invaſerint.

3 Primum oppidum, in quo hoſtis caſtra ponit.

4 *Sub curru nimium propinqui ſolis, in terra* (ut veteribus creditum) *domibus negata.*

5 *Vel ſub gel.* conjunctione copulativa frequentius à Lucano uſurpata pro disjunctiva.

6 *Quod latus mundi nebulae maluſque Jupiter urget.* 7 Scytharum ἁμαξοβίων. vel etiam, Nomadum, Numidarum. *Quorum plauſtra vagas rite trahunt domos.* 8 Fauces et limites Italiae. 9 Hi ulturi injuriam Fabii legati, qui contra jus gentium Gallorum ducem haſta trajecerat, exercitum à Cluſio movent ad Urbem, Romanos occurrentes ad Alliam fl. profligant, Romam contendunt, quam diripiunt, diruunt, incendunt, Capitolium 7 menſes obſident, tandem Camilli interventu Roma liberata eſt A. U. 365. 10 Cimbri è Germaniae Cherſone et Teutones poſt multos Rom. Coſſ. et procoſſ. cum exercitibus fuſos, à Mario victi tandem caeſique ſunt A. U. 652. diviſim poſuit eos poëta, quod diverſis pugnis, et diverſo itinere ſuperati ſunt. 11 Secundum bellum Punicum, quamvis non hac iter erat Annibali. Aſdrubali forte. 12 Indignabantur haec Ariminenſes, ſed tacite. comparatione ducta ab avibus hyberno frigore conſtrictis, et à maris medii tranquillitate. 13 Q. Caſſius et M. Antonius Tribuni plebis à Marcello et Lentulo Coſſ. Senatu excedere juſſi, quod pro Caeſare intercederent, urbe egreſſi, noctu, conducto curru, ſervilique veſte amicti ad Caeſarem profugerunt, et cum iis Curio, de quo lib. 1. ✝. 799. erat autem is eo tempore Ravennae, ut habet Caeſar 1. com. expectabatque ſuis leniſſimis poſtulatis reſponſa. 14 Violato Tribuniciae poteſtatis ſacroſancto jure. 15 Senatus, exprobrata Tribunis Gracchorum ſeditione, his eundem exitum interminatus eſt, ni curia diſcederent. 16 Curio nuper Tribunus plebis Caeſari infeſtus, populo acceptus, ad dicendum paratiſſimus, plurimo aere alieno gravatus à Caeſare levabatur, factuſque ſuarum partium.

Auſus, et armatos plebi [1] miſcere potentes.
Utque ducem varias volventem pectore curas
Conſpexit: Dum voce tuae potuere juvari
Caeſar, ait, partes, quamvis nolente Senatu,
[2] Traximus imperium, [3] tunc, cum mihi Roſtra tenere
Ius erat, et dubios in te transferre Quirites.
Sed [4] Poſtquam leges bello ſiluere coactae,
Pellimur è patriis laribus, patimurque volentes
Exilium: tua [5] nos faciat victoria cives.
[6] Dum trepidant nullo firmatae robore partes;
Tolle moras: ſemper nocuit differre paratis.
[7] Par labor atque metus pretio majore petuntur.
[8] Bellantem geminis tenuit te Gallia luſtris,
Pars quota terrarum. facili ſi praelia pauca
Geſſeris eventu, tibi Roma ſubegerit orbem.
[9] Nunc neque te longi remeantem pompa triumphi
Excipit, aut ſacras poſcunt Capitolia [10] Laurus:
Livor edax tibi cuncta negat: genteſque ſubactas
Vix impune feres: [11] ſocerum depellere regno
Decretum eſt genero. partiri non potes orbem:
Solus habere potes. Sic poſtquam fatus, et ipſi
In bellum prono tantum tamen addidit irae,
Accenditque ducem, quantum [12] clamore juvatur
[13] Eleus ſonipes, quamvis jam [14] carcere clauſo
Immineat foribus, [15] pronuſque repagula laxet.
Convocat armatos extemplo ad ſigna [16] maniplos;
Utque ſatis trepidum turba coeunte [17] tumultum
Compoſuit vultu, dextraque ſilentia juſſit:

1 Non reconciliare, ut volunt quidam, ſed inter ſe committere, propter participium *Auſus*, vel, intra conditionem privatorum redigere. laborabat enim, ut et Pompejus exercitus deponeret.

2 Produximus, ut tibi Imperium in alterum quinquennium prorogaretur.

3 Quamdiu licuit mihi è ſuggeſto (roſtris navium Antiatum exculto) concionem ad popul. habere eumque tibi conciliare, ad partes tuas inflectere.

4 Poſtquam leges vi oppreſſae inter arma ſiluere, Imperiumque à Senatu et Conſſ. delatum eſt Pompejo, tribuni Curia ejecti. 5 Nos reſtituat. 6 Sed mature facto opus eſt, ut imparatos aggrediaris. 7 Labore eodem quo Gallos debellaſti, Romam tibi ſubjicies, totumque terrarum orbem. 8 Decem quidem annorum Imperium decretum Caeſari fuerat, ſed pacata jam intra 9 annos Gallia, C. Marcellus ad Senatum retulit, ut Caeſari ante tempus ſuccederetur: cum ita ſupererat annus decimus. 9 Negatur tibi de Gallia devicta triumphum agere, imo vix impune feres bene geſtum bellum. 10 Lauro coronati triumphantes aſcendebant Capitolium, et ipſum lauro ornatum. 11 Pompejus quaſi rex non admittet Caeſarem ſocerum ſuum in partem dignitatis, ſupra ꝟ. 126. 12 Certantes equos adhortationem et gloriam intelligere, ſcribit Plinius. 13 Equus in certamine Olympiaco prope Elidem Achajae oppidum. 14 Loco, unde celeres, vel currus dato ſigno proſilirent. 15 Ferox lentet et impellat obices et funes ἀφετήρια, quae provolaturum coërceant. 16 Militum contubernia. libro 7. ꝟ. 503. ordines, centurias legionis decimae tertiae, hanc enim evocaverat, reliquae nondum convenerant. 17 Murmur, fremitum.

[1] *Bellorum*

[1]Bellorum ô ſocii, qui mille pericula Martis
Mecum (ait) experti, decimo jam vincitis anno;
Hic cruor [2] Arctois meruit diffuſus in arvis,
Vulneraque, et [3] mortes, hyemeſque ſub Alpibus actae?
[4]Non ſecus ingenti bellorum Roma tumultu
Concutitur, quam ſi Poenus tranſcenderet Alpes
Annibal. implentur valido tirone cohortes:
In claſſem cadit omne nemus: terraque marique
Juſſus Caeſar agi. [5] quid? ſi mihi ſigna jacerent
Marte ſub adverſo, ruerentque in terga feroces
Gallorum populi? nunc, cum fortuna ſecundis
Mecum rebus agat, Superique ad ſumma vocantes,
Tentamur, veniat longa [6] dux pace ſolutus
Milite cum [7] ſubito, [8] parteſque in bella togatae,
[9] Marcelluſque loquax, et [10] nomina vana Catones,
Scilicet [11] extremi Pompejum, [12] emptique clientes
[13] Continuo per tot ſatiabunt tempora regno?
[14] Ille reget currus nondum patientibus annis?
Ille ſemel [15] raptos nunquam dimittet honores?
Quid jam jura querar totum [16] ſuppreſſa per orbem,
Ac [16] juſſam ſervire famem? quis [17] caſtra timenti

1 Oratio generis Deliberativi, hortatoria, continens conqueſtionem de injuriis ſuis, iniquitate adverſariorum, à quibus re bene geſta tam indigne excipiantur: infectationem Pompejis, confirmationē militum à felicis ſucceſſus ſpe. vide ſis orationem quam Caeſari tribuit Petronius Arbit. *in Specimine civilis belli.*
2 Gallia, Germania, Britannia.
3 Sociorum.

4 Contra me diutinis laboribus optime de patria meritum omnia hoſtilia parantur, perinde ac contra infeſtiſſimum hoſtem, per invidiam inimicorum, exercitum deponere jubeor, triumpho ſpolior, ad cauſam dicendam revocor in ordinem, ſucceſſor mihi ante tempus miſſus, delectus tota Italia habiti adverſum me patriae hoſtem declaratum, ſylvae caeſae ad naves extruendas. *Vincendo, certior exul Sanguine Germano, ſexagintaque triumphos. Eſſe nocens coepi.* Caeſ. apud Petr. 5 Quid aliud facerent, ſi amiſſis ſignis victos nos inſequerentur hoſtes? Jam vero cum victores redeamus diis faventibus, ſic utique excipimur. Sed veniat, etc. 6 Pomp. ſupra ✠.130. 7 Evocato et tumultuarie conſcripto. videtur Poëta ad id alludere, quod Faonius Pomp. illudens, ob ea quae jam pridem dictitarat, *Age*, inquit, *tellurem pede concute Pompei, ut exercitus inde educas, jam tempus poſtulat.* Plut. Pomp. et App. 2. 8 Senat. paci quam militiae aptior. 9 Conſ. lingua magis quam manu ſtrenuus. 10 Ut *nomen inane Sophos.* Alii leg. *Catonum.* Alii *Catonis.* quem Caeſar infeſtum ſibi ſupra modum habuit. eum autem perſtringit quaſi hominis (quia *Catus* ſapientem ſignificat) vanitate fultum. 11 Inter remotiſſimas nationes, namque Pomp. favebant reges Orientis. *vel* infima de plebe. 12 Quos beneficiis et largitione ſibi fecit obnoxios, *mercedibus emptae. Ac viles operae: quorum eſt mea R. noverca.* Petron. 13 Inexplebili utcumque regnandi cupiditate actum à Syllae morte uſque ad haec tempora? 14 Illine permiſſum triumph. ante annum triumphi legitimum aetatis triceſimum? triumpharat autem de Hiarba Numidarum rege Pomp. annum 24. agens. 15 Praeturam nullis adjutus ſuffragiis ſibi adſumpſerat 23 annos natus. Conſ. ſolus obtinuerat praefecturas plurimas, et jam prorogatas ad quadriennium provincias. 16 Ne quid aliunde frumenti adferretur, quo urbs fame laborans Pomp. praefecturam annonae delegaret. Quod dictitabat Clodius. Non propter famem ſcriptam eſſe legem, ſed ut lex ſcriberetur factam eſſe famem. unde nonnulli legunt *Ad juſſam.* 17 In quaeſtione de Clodii caede et actione Miloniana ad reprimendum pop. tumultum Pomp. armatis militibus forum ſepſerat, quam inſolitam coronam Cicero in oratione pro Milone, *novam judicii formam et inuſitatam frequentiam* vocat.

Neſcit miſta fero? gladii cum triſte minantes
Judicium inſolita trepidum cinxere corona,
Atque auſo medias perrumpere milite leges
Pompejana reum clauſerunt ſigna Milonem?
Nunc quoque, [1] *ne laſſum teneat privata ſenectus,*
Bella neſanda parat ſuetus civilibus armis,
Et [2] *docilis Syllam ſcelerum viciſſe magiſtrum.*
Utque ferae tigres numquam poſuere furorem,
Quas [3] *nemore Hyrcano, matrum dum luſtra ſequuntur,*
Altus caeſorum pavit cruor armentorum;
Sic et Syllanum ſolito tibi lambere ferrum
Durat, Magne, ſitis: nullus ſemel ore receptus
Pollutas patitur ſanguis manſueſcere fauces.
Quem tamen inveniet tam longa potentia ſinem?
Quis ſcelerum modus eſt? ex hoc jam te, improbe, [4] *regno*
Ille [5] *tuus ſaltem* [6] *doceat diſcedere Sylla.*
Poſt [7] *Cilicaſne vagos, et* [8] *laſſi Pontica regis*
Praelia, barbarico vix conſummata veneno,
[9] *Ultima Pompejo dabitur provincia, Caeſar;*
[10] *Quod non, victrices aquilas deponere juſſus,*
Paruerim? mihi ſi merces erepta laborum eſt,
[11] *His ſaltem longi, non me duce, praemia belli*
Reddantur: miles ſub quolibet iſte triumphet.
Conſeret exanguis quo ſe poſt bella ſenectus?
Quae ſedes erit emeritis? quae rura dabuntur,
Quae noſter veteranus aret? quae moenia feſſis?
An melius fient piratae, Magne, coloni?
[12] *Tollite jampridem victricia, tollite ſigna:*

1 Ne ſenectutem agat privatam et ocioſam.
2 Scelere facile ſuperaturus crudelitatis et ſcelerum omnium magiſtrum ſuum Syllam ſub quo meruerat Pompejus 23 annos natus, ſummo honore à Sylla habitus, ut cui uni venienti aſſurgeret, caput nudaret, honorificeque eũ appellaret, Magni nomine (ut ferunt nonnulli) à Sylla primo ſalutatum.
3 Hyrcana ſylva Scythiæ.
4 Invidioſo imperio, nec inferiore Syllae dictaturae.
5 Cui ſtudebas, magiſter ſceleris, qui te ſibi adfinitate devinxit, tibi in matrimonium data Aemilia privigna. 6 Qui annos 60 natus ſe dictatura abdicavit et privatus Puteolis egit. 7 Piratas maria infeſtantes à Pompejo devictos, infra lib. 2. ℣. 5. 7. 8 Mithridates rex Ponti per annos 40. cum Romanis bellum geſſit à Sylla et Lucullo attritus profligatuſque, à Pompejo tandem victus eſt, in turri à Pharnace filio obſeſſus, male tentatum veneno (adverſus quod amuletis et antidotis ſe munierat) ſpiritum ferro expulit. 9 Egone reſto ultimus hoſtis debellandus? 10 Quod juſſu Senatus non dimiſerim exercitum victorem ante triumphum. 11 His ſaltem militibus ſtipendia, honoreſque reddantur, et agri aſſignentur in quibus jam emeriti quieſcant. niſi forte agris digniores cenſendi ſint Cilices illi piratae, quos à ſe devictos Pompejus in mediterranea ſubmovit et Solos Colonias deduxit. Emeriti qui ſunt, vide quae ad ℣. 622. lib. 3. *Reddenda eſt gratia vobis: Non ſolus vici.* Caeſar apud Petronium. 12 Verum non verbis ſed viribus res decernenda eſt, tollite itaque ſigna, etc. *Victores ite ferentes, Ite mei comites, et cauſam dicite ferro, etc.* Petronius.

Viribus

Vobis utendum eſt, quas fecimus. [1] *arma tenenti*
Omnia dat, qui juſta negat: nec numina deſunt.
Nam neque praeda meis, neque regnum quaeritur armis:
[2] *Detrahimus dominos urbi ſervire paratae.*
Dixerat: at dubium non claro murmure vulgus
Secum incerta fremit: pietas patriique penates
Quanquam [3] *caede feras mentes animoſque* [4] *tumentes*
[5] *Frangunt; ſed diro ferri revocantur amore,*
Ductoriſque metu. [6] *Summi tum munera pili*
Laelius, [7] *emeritique gerens inſignia doni,*
Servati civis referentem praemia quercum,
Si licet, exclamat, Romani maxime rector
Nominis, et fas eſt veras expromere voces,
Quod tam lenta tuas tenuit patientia vires
Conquerimur. deeratne tibi fiducia noſtri?
[8] *Dum movet hic calidus ſpirantia corpora ſanguis,*
Et dum pila valent fortes torquere lacerti,
[9] *Degenerem patiere togam, regnumque Senatus?*
Uſque adeo miſerum eſt civili vincere bello?
Duc age per Scythiae populos, per inhoſpita [10] *Syrtis*
Litora, [11] *per calidas Libyae ſitientis arenas.*
[12] *Haec manus, ut victum poſt terga relinqueret orbem,*
[13] *Oceani tumidas remo compeſcuit undas:*
Fregit et Arctoo [14] *ſpumantem vortice Rhenum,*
[15] *Juſſa ſequi tam poſſe mihi, quam velle neceſſe eſt.*
[16] *Nec civis meus eſt, in quem tua claſſica Caeſar*
Audiero. [17] *per ſigna decem* [17] *felicia caſtris,*

1 At hic dabit, ſi vos abnueritis. manu capulum gladii concutiens inquit Tribunus (vel, ut Appian. refert, *Caeſar* provinciae prorogandae praefecturam petens. 2 Aſſerimus urbem noſtram in libertatem. 3 Aſſiduitate bellorum efferatas. 4 Victoriis. 5 Mitigant. 6 Cum in legione eſſent praeter velites et pilanos, tria militum genera, *Haſtati*, *Principes*, *Triarii*; atque hi ſinguli in decem partes dividerentur, quibus partibus praeficerentur Centuriones; primae quidem cohortis ſeu ordinis Triariorum (namque hi aetate, uſu, fortitudine caeteris praeſtabant) centurio appellabatur *Primipilus*, cujus voluntati et imperio milites omnes parerent, eratque ille conſilii particeps. 7 Gerens quernam coronam donatam in teſtimonium ſervati civis, hoſtiſque in praelio caeſi, de coronis caeteris vide A. Gell. lib. 5. cap. 6. erat forte evocatus. vide quae ad ѱ. 471. lib. 7. 8 *Dum ſpiritus hos regit artus.* 9 Togatos inertes et imbelles. 10 Syrtes duae ſunt, Major et Minor, ſinus in mari Libyco, propter fluctus arenaſque affluentes ac refluentes importuoſi atque navigantibus infeſti. vide Salluſti. bell. Iug. Orationem, 5 Dionis Pruſaei Procopium 6 Aedif. 11 Per deſerta Libyae aquarum expertia. 12 δεικτικῶς ſuam oſtendens. 13 Cum Britanniam aggreſſus es. 14 Fluv. verticoſum, Galliam à Germania dividentem, 3 oſtiis ſe in Moſam et Oceanum Septentrionalem exonerantem. 15 Neceſſe mihi eſt, in tuam gratiam eniti ut ea poſſim quae volo. vide quae nos ad epiſt. lib. 12 Martialis ſ. Sunt qui legunt, *Tam velle mihi quam poſſe neceſſe eſt.* 16 Neque erit mihi pro cive, contra quem tubae tuae canent ſigna belli. 17 Victricia omnibus in locis, quibus jam per decem annos caſtra metatus es, quia quotannis in ſtatis caſtris hybernabant. vel per aquilas 10. legionum, licet una tantum adfuerit, caeterae ſubſequerentur,

Perque tuos juro quocumque ex hoſte triumphos,
Pectore ſi fratris gladium, juguloque parentis
Condere me jubeas, [1] *plenaeque in viſcera partu*
Conjugis, [2] *invita peragam tamen omnia dextra.*
Si ſpoliare deos, ignemque immittere templis,
[3] *Numina miſcebit caſtrenſis flamma Monetae:*
[4] *Caſtra ſuper* [5] *Tuſci ſi ponere Tibridis undas,*
Heſperios audax [6] *veniam metator in agros.*
Tu quoſcunque voles in planum effundere muros,
His [7] *aries actus diſperget ſaxa lacertis:*
[8] *Illa licet penitus tolli quam juſſeris urbem,*
Roma ſit. His cunctae ſimul [9] *aſſenſere cohortes,*
Elataſque alte, quaecumque ad bella vocaret,
Promiſere manus. it tantus ad aethera clamor,
Quantus, piniferi Boreas cum Thracius Oſſa
Rupibus incubuit, curvato robore preſſae
Fit ſonus, aut rurſus redeuntis in aethera ſylvae.
Caeſar ut acceptum tam prono milite bellum,
Fataque ferre videt, ne quo languore moretur
Fortunam, [10] *ſparſas per Gallica rura cohortes*
Evocat, et Romam motis petit undique ſignis.
[11] *Deſeruere cavo tentoria fixa Lemane,*
Caſtraque quae [12] *Vogeſi curvam ſuper ardua rupem*
Pugnaces pictis [13] *cohibebant* [14] *Lingonas armis,*
Hi vada liquerunt [15] *Iſarae, qui gurgite ductus*
Per tam multa ſuo famae majoris in amnem
Lapſus, ad aequoreas nomen non pertulit undas.
[17] *Solvuntur flavi longa ſtatione Rutheni:*
Mitis [17] *Atax Latias gaudet non ferre carinas,*

1 Gravidae uxoris.

2 Utut horreat refugiatque manus.

3 Ignis è caſtris noſtris incendet ſtatuam Junonis dictae Monetae, quod ab aede Junonis audita eſt vox quae docebat, qua ratione plena fieret procuratio propter terrae motum. aedem autem hanc dedicavit L. Fu. Camillus.

4 Si patriam obſidere, juxta Tibrim caſtra metatum.

5 In Thuſcia orti.

6 Caſtra metabor.

7 Machina bellica ad ſubruendos muros. vide Vegetium lib. 4. cap. 14. et Am. Marcel. et quae nos ad vſ. 490. lib. 3.

8 Sublatas in aſſenſus ſignum manus, fortitudinis et fidei pignora. 9 Aſſenſum teſtantur clamore, quantus non cedit fragori ſylvae pineae in Oſſa Theſſaliae monte depreſſae aut ſublatae, Boreae è Thracia flantis impulſu. 10 Hanc orationem Ravennae habitam ſcribit Caeſar lib. 1. civ. bell. *Conclamant* (inquit) *legionis decimae tertiae quae aderant milites (hanc enim initio tumultus evocaverat, reliquae nondum convenerant) ſeſe paratos eſſe Imperatoris ſui, Tribunorumque Pl. injurias defendere. Cognita militum voluntate Ariminum cum ea legione proficiſcitur: ibique Tribunos Pl. qui ad eum confugerant, convenit, reliquas legiones ex hibernis evocat, et ſubſequi jubet.* 11 Evocati diſceſſere qui tentoria fixerant juxta lacum Lemanum, *Lac de Lozanne et Geneſve.* 12 Montis Lotharingiae, ex quo Moſa profluit, *Mont de fanciles.* 13 Reprimebant, ne quid molirentur. 14 Cellarum popul. *le pays de Langres.* 15 Galliae Narbonenſis fl. *Lyſere*, qui in Rhodanum influens, amittit nomen. 16 Praeſidio Romano ſolvuntur Rhutheni pop. Narbonenſis Galliae *de Rouvergne*, flavi crinibus, vel epitheton à ratione nominis. 17 Fluv. ex Pyrene ortus *Aude*, non ulterius habet naves Rom.

Finis

Finis et [1] *Heſperiae promoto limite* [2] *Varus.*
[3] *Quaque ſub Herculeo ſacratus nomine portus*
Vrget rupe cava pelagus: non [4] *Corus in illum*
Jus habet, aut [5] *Zephyrus:* [6] *ſolus ſua litora turbat*
Circius, et tuta prohibet ſtatione Monoeci.
[7] *Quaque jacet litus dubium, quod terra, fretumque*
Vendicat alternis vicibus, cum funditur ingens
Oceanus, vel cum refugis ſe fluctibus aufert.
[8] *Ventus ab extremo pelagus ſic axe volutet,*
Deſtituatque ferens: an ſidere mota ſecundo
Tethyos unda vagae lunaribus aeſtuet horis:
Flammiger an Titan, ut alentes [9] *hauriat undas,*
Erigat Oceanum, fluctuſque ad ſidera tollat,
Quaerite, quos agitat mundi labor: at * *mihi ſemper*
Tu, quaecumque moves tam crebros cauſa meatus,
Vt ſuperi voluere, late. Tunc rura [10] *Nemoſſi*
Qui tenet, et ripas [11] *Aturi, qua litore curvo*
Molliter admiſſum claudit [12] *Tarbellicus aequor;*
Signa movet, gaudetque amoto [13] *Santonus* [14] *hoſte:*
Et [15] *Biturix,* [16] *longiſque leves* [17] *Sueſſones in armis:*
[18] *Optimus excuſſo* [19] *Leucus* [20] *Rhemuſque lacerto,*
[21] *Optima gens flexis in gyrum Sequana fraenis:*
[22] *Et docilis rector* [23] *roſtrati Belga covini:*
[24] *Arvernique auſi Latio ſe fingere fratres,*

1 Prolatis Italiae finibus, quae olim auguſtior. Alii leg. *milite.* 2 Alpinus fluv. Italiam à Narbonenſi Gallia ditterminat. *Varo.* 3 In ora Liguriae arx eſt et portus Herculis, *Monicho*, quod pulſis hoſtibus ibi habitarit; vel quod nullus ibi cum eo coleretur. ὁ μόνος οἰκῶν. 4 Ventus, qui adverſus Aquilonem flat ab Occaſu ſolſtitiali: ἀργέςης. 5 Qui adverſus Eurum flat, Favonius. 6 Ventus Narbonenſi provinciae tantum notus; vide Gell. lib. 2. c. 22. 7 Evocavit cohortes è Belgarum oris, quas fluxus ac refluxus maris ſenis quibuſque horis aut circiter faciunt, ut nunc maria ſint, nunc terrae. 8 Cujus aeſtus et reciprocationis cauſam, an fiat impulſu ſtellae polaris, an lunae motu, an ſolis influentia, videant et exquirant philoſophi, qui mundi naturam cauſaſque rerum exquirunt: me certe latent. 9 Attrahat, ebibat, quo alatur. Stellas enim igneae eſſe naturae et τρέφεσθαι ἐκ τῆς ἐπιγείου ἀναθυμιάσεως opinabantur Heraclitus et Stoici. Plutarch. de placitis philoſoph. et Cic. 2 de natura deorum. *Convexa polus dum ſidera paſcet.* Virg. 1 Æn. vide lib. 9. vſ. 313. * Me *vel* quantum ad me. 10 Metropolis et capitis Avernorum, male legitur *Monethis et Nemetis.* Quo enim tantum mihi laevus abiret poëta, relictis Aquitanis, ad ripam Rheni? 11 Fl. Tarbellorum in Aquitania, *Ador* vel *Dour.* 12 Tarbela, oppidum Aquitaniae, Stephano, *Tarbe*, ſed Joſepho Scal. *Aqux.* 13 Galliae Aquitaniae popul. ea Regio *Xainctoigne.* 14 Romano, olim hoſte. 15 Gallia Aquit. urbs *Bourges.* forte qui Bituriges *Bordeaux.* 16 Haſtis pugnaces, vel longo bello ſubacti. 27 Rhemis vicini *Soiſſons.* 18 Jaculandi peritus. 19 Galliae Belgicae popul. quorum urbs *Toul.* 20 Galliae pop. quorum primaria urbs *Rhemes.* 21 Sequanae fluv. *Seine* accolae, *Burgugnons*, equitandi periti. 22 Et Belgae pop. Oceano, Rheno, Matrona, et Sequana incluſi è vehiculis falcatis praeliantes. 23 Male legitur *monſtrati.* 24 *Les gens d'Auvergne*, videntur pro Heduis poſiti, quibus ſunt vicini. Hedui autem *primi in urbe jus adepti ſunt, datum id foederè antiquo, et quia ſoli Gallorum fraternitatis nomen cum pop. Rom. uſurpant*, Tacit. lib. 11. et Cic. ad Trebat. 7. et ad Attic. 1.

Sanguine ab [1] *Iliaco populi, nimiumque rebellis*
[2] *Nervius, et* [3] *caeſi pollutus ſanguine Cottae:*
Et qui te laxis imitantur [4] *Sarmata braccis*
[5] *Vangiones:* [6] *Batavique truces, quos aere recurvo*
Stridentes acuere tubae: qua [7] *Cinga pererrat*
Gurgite: qua [8] *Rhodanus raptum velocibus undis*
In mare fert [9] *Ararim: qua montibus ardua ſummis*
Gens habitat cana pendentes rupe [10] *Gebennas:*
[11] *Pictones* [12] *immunes ſubigunt ſua rura; nec ultra*
Inſtabiles [13] *Turonas circumſita caſtra coercent.*
[14] *In nebulis Meduana tuis marcere peroſus*
Andus, jam placida Ligeris recreatur ab unda.
Inclyta Caeſareis [15] *Genabos diſſolvitur* [16] *alis.*
Tu quoque laetatus [17] *converti proelia* [18] *Trevir:*
Et nunc [19] *tonſe Ligur, quondam per colla decora*
Crinibus effuſis toti praelate Comatae:
Et quibus immitis placatur ſanguine diro
[20] *Teutates, horrenſque feris altaribus* [21] *Heſus;*
Et [22] *Taranis Scythicae non mitior ara Dianae.*
Vos quoque qui fortes animas, belloque peremtas
Laudibus in longum vates dimittitis aevum,

1 Trojano, proditur enim Antenorem extruxiſſe Clarum montem.
2 Galliae Belgicae pop. ferociſſimus, *de Tournay.*
3 Apud Eburones Tetutius Sabinus et Aruncalus Cotta cum quinque cohortibus in hybernis caeſi ſunt fraude Ambiorigis, et apud Carnutes C. Fuſius Cotta rei frumentariae praefectus.
4 De quibus Ovid. 3. Triſt. *Pellibus et ſutis arcebant frigora braccis.* et Mela lib. 2. braccae autem caligarum fluxarum genus: à qua veſte, ea Galliae pars dicta eſt Braccata quae poſtea Narbonenſis. vide Bayſium de re veſt. et Joſeph. Scal. ad 4. lib. Propertii, et Iſ. Caſaub. ad Suetonii Auguſt. et Ald. Manut. Quaeſit. per epiſt. 22. et quae Cluverius lib. 1. de Antiquit. Germaniae cap. 16. 5 Wormacenſes, *Wormers.* 6 Hollanders. 7 Fl. è Pyrenaeis non procul à Narbonenſi provincia, Caeſ. lib. 1. belli civ. 8 *Le Rhoſne*, in quem ad Lugdunum influit Arar. 9 *La Saone.* 10 Montes, qui Arvernos ab Helviis diſcludunt, nivales 11 Aquitaniae populi quorum regio *Poictou.* 12 Amotis praeſidiis Rom. 13 Quorum territorium *Touraine*, urbs *Tours.* 14 Et Andegavenſes à fontibus fl. Meduanae *le Mayne*, movent Ligerim verſus, *le Loyre.* 15 Oppidum ad Ligerim ſitum *Gian*, in Carnutibus. 16 Turnis, praeſidiis. 17 E Gallia in Italiam transferri bella. 18 Popul. Belgiae, quorum metropolis *Triers.* 19 Gallia olim omnis fuit Comata. Ciſalpina in qua Ligures primum poſuerunt capillos, ſumpſeruntque togas, unde et Togata dicta: Tranſalpina omnis Comata, praeter Narbonenſem provinciam, quae Braccata dicta fuerat. Plin. lib. 1. cap. 17. et lib. 3. cap. 44. Sunt qui *Liger* legunt, et Ligeris fl. accolas intelligunt. 20 Mercurius, Gallis Theutales, Aegyptiis ΘΕΥΘ. Plato in Phaedro et Philebo. Cic. lib. 3. de Nat. Deor. Livius lib. 36. Lactant. de falſ. rel. cap. 6. 21 Heſus, ſive Heus, Mars, quem aſperrima placavere cultura; nam victimae ejus fuere mortes captorum. Caeſ. com. 6. de bell. Gal. Jornandes lib. de reb. Gothicis. 22 Jupiter, quaſi βροντaῖος, *Tonans*, à Tatan, quod Wallis Britannis (qui veteris Gallicae linguae veſtigia et reliquias retinent) *tonitru* ſonat, ut videtur Philip. Cluverio lib. 1. de antiquitate Germaniae, cap. 9. His omnibus litatum humanis hoſtiis, uti Dianae Tauricae, vide Caeſ. lib. 6. de bello Gall. Solin. cap. 34. Mela lib. 3. cap. 2. Lactant. lib. 1. de falſa relig. cap. 21. Pythaei Adverſaria lib. 1. cap. 3. Cluverium lib. 1. de Antiq. Germ. cap. 22, 26, et 28.

Plurima

Plurima [1] *ſecuri fudiſtis carmina* [2] *Bardi.*
[3]*Et vos barbaricos ritus, moremque ſiniſtrum*
Sacrorum [4] *Druidae poſitis repetiſtis ab armis.*
[5]*Solis noſſe deos, et coeli numina vobis,*
Aut ſolis neſcire datum: [6] *nemora alta remotis*
Incolitis lucis. [7] *vobis auctoribus, umbrae*
Non tacitas Erebi ſedes, Ditiſque profundi
Pallida regna petunt: regit idem ſpiritus artus
Orbe alio: longae (canitis ſi cognita) vitae
Mors media eſt. certe populi, quos deſpicit Arctos,
Felices errore ſuo, quos ille timorum
Maximus, haud urget leti metus. inde ruendi
In ferrum mens prona viris, animaeque capaces
Mortis: et ignavum rediturae parcere vitae.
[8] *Et vos crinigeros bellis arcere Caycos*
Oppoſiti, petitis Romam, Rhenique feroces
Deſeritis ripas, et apertum gentibus orbem.
[9] *Caeſar, ut immenſae collecto robore vires*
Audendi majora fidem fecere, per omnem
Spargitur Italiam, vicinaque moenia complet.
[10] *Vana quoque ad veros acceſſit fama timores,*
Irrupitque animos populi, cladem que futuram
Intulit, et [11] *velox properantis nuntia belli*
Innumeras ſolvit falſa in praeconia linguas.
[12] *Eſt qui, tauriferis ubi ſe Mevania campis.*

1 Bellico tumultu et trepidatione ſoluti: inter arma enim ſilent muſae.

2 ὑμνῖται καὶ ποιηταὶ, inquit Strabo lib. 4. qui praeter hos et Dryidas tertium genus, τῶν τιμωμένων recenſet, οὐάτεις, ἱεροπολὺς καὶ φυσιολογὺς, Mela c. 2. l. 3.

3 Poſt Caeſaris abitum reſtituiſtis dirae immanitatis religionē, et ſacra pluſquam Scythica, humanis hoſtiis arae admotis, et à tergo caeſis.

4 πρὸς τῇ φυσιολογίᾳ, καὶ τὴν ἠθικὴν φιλοσοφίαν ἀσκῦντες δικαιότατοι. etc. Strab. l. 4. horum erat ſacrificia curare, jura religionis interpretari, etc. Caeſ. l. 6. de bello Gallico. magi et ſacerdotes Gallorum. Marcell. lib. 15. vide et Cluveriam de antiquitat. Germaniae lib. 1. cap. 24. Mel. 2. c. 3. l. 5 Propter paradoxa et diverſas à caeteris ſapientibus opiniones, de Deo, anima, mundo, etc. 6 Unde et iis nomen à δρυῦς. Plin. lib. 16. cap. 44. 7 Vos aſſeritis animas è corporibus migrantes non deſcendere ad inferos: ſed orbe alio in alia corpora migrare, atque hinc felices praedicat Septentrionales, qui diſciplina horum inſtituti, τὸ πάντων φοβερώτατον, mortem contemnunt, immo appetunt, ut quae viam ad immortalitatem ſternat. Pomp. Mela cap. 2. lib. 3. 8 Et vos in praeſidiis politi ad cohibendos Chaucos (quos Claudianus ad Stiliconem appellat Chaycos, *Friſios*, *Groningenſes*, *Bremenſes et Luneburgenſes*) evocati à Caeſare per. Rom. deſeritis Rheni ripas, et Germaniam à Caeſ. patefactam ſequentibus Imp. 9 Caeſar, evocatis legionibus et ſubſequi juſſis, Piſaurum, Fanum, Anconam caeteraſque Italiae urbes praeſidiis firmat. Caeſ. 1. civ. bel. 10 Fugae igitur, et converſiones omnibus in locis ſumma trepidatione fieri coeptae, etc. quum Caeſarem cum univerſis copiis adeſſe crederent. Appian. 2. *Arma, cruor, caedes, incendia, totaque bella Ante oculos volitant etc.* Petr. 11 *Fama malum, quo non aliud velocius ullum.* Aen. 4. Virg. *Interea volucer motis conterrita pennis Fama volat, ſummique petit juga celſa Palati.* Petron. 12 Sunt qui falſo divulgant, turmas Caeſaris vaſtare umbriam, cujus oppidum eſt Mevania *Bevagna*, quam alluit Clitumnus armentis gratus.

Explicat

Explicat, audaces ruere in certamina turmas
Afferat; [1] *et qua Nar Tyberino illabitur amni*
Barbaricas ſaevi diſcurrere Caeſaris alas:
[2] *Ipſum omnes aquilas, collataque ſigna ferentem,*
Agmine non uno, denſiſque incedere caſtris.
Nec, qualem meminere, vident: majorque, feruſque
Mentibus occurrit, victoque immanior hoſte.
[3] *Hunc inter Rhenum populos Alpeſque jacentes,*
Finibus Arctois, patriaque à ſede revulſos
Pone ſequi, juſſamque feris à gentibus urbem,
Romano [4] *ſpectante, rapi. ſic quiſque pavendo*
Dat vires famae: nulloque auctore malorum
Quae finxere, timent. nec ſolum vulgus inani
Percuſſum terrore pavet: ſed curia, et ipſi
Sedibus exiliere Patres, [5] *inviſaque belli*
Conſulibus fugiens mandat decreta Senatus.
[6] *Tum quae tanta petant; et quae metuenda relinquant,*
Incerti, quo quemque fugae tulit impetus, urgent
Praecipitem populum, ſerieque haerentia longa
Agmina prorumpunt. [7] *credas aut tecta nefandas*
Corripuiſſe faces, aut jam quatiente ruina
Nutantes pendere domos, ſic turba per urbem
Praecipiti [8] *lymphata gradu, velut, unica rebus*
Spes foret afflictis patrios excedere muros;
Inconſulta ruit. [9] *qualis cum turbidus Auſter*
Reppulit à Libycis immenſum Syrtibus aequor,
Fractaque veliferi ſonuerunt pondera mali,

1 Et qua Nar Umbriae fluv. prope montes Spoletanos in Tybrim effunditur.

2 Imaginantur ſe videre eum ferociorem factum ipſis Gallis hoſtibus quos vicerit, *vel* ferociorem atque elatiorem ob victos hoſtes. Tum milites ei multos eſſe, eoſque audaces, et ad maleficium inferendum paratos ferebant, quemadmodũ fere in id genus negotiis omnia magis terribilia referri ſolent: hinc fuga tumultuaria, etc. Dio. l. 41.

3 Helvetios, caeteroſque Gallos et Germanos ſequi Caeſarem.

4 Neque prohibente. *Pathetice*, vel, ſpectante, nec ſe patriae direptione contaminante. 5 Senatus mandat Conſulibus; *Videant ne quid detrimenti Reſp. capiat, Caeſarem perſequantur, delectum habeant, exercitum conſcribant.* Hi urbe continuo excedunt, Capuamque ad Pomp. profecti, ſummam Imperii ei deferunt. 6 Fuit ea fuga omnino turbarum ac tumultuum plena. Qui enim urbe exibant (ordinis ſenatorii equeſtriſque fere primarii homines) etſi videbantur ad bellum proficiſci, tamen revera ea patiebantur quae captis uſu veniunt. Dio. l. 41. *Huic fuga per terras, illi magis unda probatur; Et patria eſt pontus jam tutior, etc. Quantum quiſque timet, tantum fugit.* Petron. Uti fieri ſolet graſſante incendio, aut terrae motu tectis ruinam minante. 8 Mente alienata, furore autem correptos credebant veteres conſpexiſſe in fontibus Nympham aliquam, cujus iratae ſpiritu agitarentur. vide quae ad Senecae Medeam, ℣. 386. cane rabido morſi horrent conſpectam lympham. 9 Qualiter tempeſtate deprehenſi gubernator, nautae, vectoreſque ſe in mare praecipitant deſerta navi necdum ſoluta: ſic, etc. de Syrtibus ſupra ℣. 367. Et hunc locum explicat Petronius: *At velut ex alio quum magno inhorruit Auſter, etc. Hic dat vela fugae Fortunaeque omnia credit.*

Deſilit in fluctus deſerta puppe [1] magiſter,
Navitaque, et nondum ſparſa compage carinae,
Naufragium ſibi quiſque facit: ſic urbe relicta
In bellum fugitur. nullum jam languidus aevo
Evaluit revocare parens, conjuxve maritum
Fletibus, aut patrii, dubiae dum vota ſalutis
Conciperent, tenuere [2] lares: [3] nec limine quiſquam
Haeſit, et extremo tunc forſitan urbis armatae
Plenus abit viſu: ruit irrevocabile vulgus.
O faciles dare ſumma deos, eademque tueri
Difficiles! urbem populis, victiſque frequentem
Gentibus, et [4] generis, coeat ſi turba, capacem
Humani, facilem venturo Caeſare praedam
Ignavae liquere manus. [5] cum preſſus ab hoſte
Clauditur externis miles Romanus in oris,
Effugit exiguo nocturna pericula vallo:
Et ſubitus rapti munimine ceſpitis agger
Praebet ſecuros intra tentoria ſomnos.
Tu tantum audito bellorum murmure Roma
Deſereris; nox una tuis non credita muris.
Danda tamen venia eſt tantorum danda pavorum:
[6] Pompejo fugiente timent. [7] Tum ne qua futuri
Spes ſaltem trepidas mentes levet, addita fati
Pejoris manifeſta fides: Superique minaces,
Prodigiis terras implerunt, aethera, pontum.
[8] Ignota obſcurae viderunt ſidera noctes,
[9] Ardentemque polum flammis, [10] coeloque volantes
Obliquas per inane faces, [11] crinemque timendi

1 Coſſ. nec conceptis votis nec peractis de more ſacrificiis fugam corripuere. Plutarch. Caeſ.

2 Domeſtici dii, cuſtodes domus, Lares nymphae et Mercurii filii. *Ille manus trepida natos tenet: ille penates Occultat gremio, deploratumque relinquit Limen.* Petr.

3 Nec quiſquam in diſceſſu ſubinde reſpexit, ſed tanquam videndi cupiditate expletus, neque amplius videre cupiens abiit.

4 *Hyperbole.*

5 Romani in agro hoſtili ab hoſte preſſi, foſſa, vallo et aggere è ceſpitibus ſubito opere congeſtis ſe tuentur: jam vero urbem bene munitam et ſuam ſub primum adventantis Caeſ. rumorem deſerunt. *Gaudet Roma fuga, debellatique Quirites Rumoris ſonitu moerentia tecta relinquunt.* Petron. Arb. 6 *Emphatice.* Mag. illo Pompejo, gentium victore, civitatis ſuae principe. *Quid tam parva queror? gemino cum Conſule Magnus: Ille tremor Ponti, etc. Pro pudor! Imperii deſerto nomine fugit: ut Fortuna levis Magni quoque terga videres.* Petron. Arb. 7 Poëta ne videatur hiſtoricis cedere, portenta etiam et prodigia refert. Quod idem facit Appianus lib. 2. de civ. bell. Monſtra, *inquit*, praeterea ac ſigna coeleſtia mentem plerumque territabant. Nam ſanguinem pluiſſe, deorum ſudaſſe ſimulachra, plurima è coelo tacta fuiſſe templa: Mulam etiam peperiſſe memorant, multaquae alia horrenda apparuiſſe, quae Reip. interitum, mutationemque portenderent. Supplicationes igitur ut in communi conſternatione decretae ſunt, etc. 8 Apparebant noctu ſtellae non alias viſae aut obſervatae. 9 Coelum ardere viſum, quod fit ſublatis in altiora ventis. 10 *Praecipites ſtellae paſſimque volare videntur. Quum vaga per liquidum ſcintillant lumina mundum: Et tenues longis jaculantur crinibus ignes etc.* Manil. 1. 11 Crinitam ſtellam, κομήτην, diri ominis, triſtia portendentem. *Nunquam ſpectatum impune cometam.* Claud. ἐδεὶς κομήτης ὃς ὁ κακὸν φέρει, ſed de his adi Meteorologos et Phyſicos.

Sideris

Sideris, et terris mutantem regna cometen.
[1] *Fulgura fallaci micuerunt crebra ſereno:*
Et varias ignis denſo dedit aëre formas.
Nunc [2] *jaculum longo, nunc ſparſo lumine* [3] *lampas*
Emicuit coelo: [4] *tacitum ſine nubibus ullis*
Fulmen, et [5] *Arctois rapiens de partibus ignem,*
Percuſſit [6] *Latiale caput: ſtellaeque minores*
Per vacuum ſolitae noctis decurrere tempus,
[7] *In medium venere diem:* [8] *cornuque coacto*
Iam Phoebe toto fratrem cum redderet orbe,
Terrarum ſubita percuſſa expalluit umbra.
[9] *Ipſe caput medio Titan cum ferret Olympo,*
Condidit ardentes atra caligine currus,
Involvitque orbem tenebris, genteſque coegit
Deſperare diem: [10] *qualem fugiente per ortus*
Sole Thyeſteae noctem duxere Mycenae.
[11] *Ora ferox Siculae laxavit Mulciber Aetnae,*
Nec tulit in coelum flammas, ſed vertice prono
Ignis in Heſperium cecidit latus. atra [12] *Charybdis*
Sanguineum fundo torſit mare: [13] *flebile ſaevi*
Latravere canes. [14] *Veſtali raptus ab ara*
Ignis, et [15] *oſtendens confectas flamma Latinas*
Scinditur in partes, geminoque cacumine ſurgit,
[16] *Thebanos imitata rogos. tum cardine tellus*
[17] *Subſedit,* [18] *veteremque jugis nutantibus Alpes*

1 E nube eliſa naturaliter; in ſereno non ſine prodigio. *Dieſpiter igni coruſco nubila dividens Plerumque per purum ſonantes Egit equos volucremque currum.* Hor. lib. 1. Od. 34. 2 ἀκοντίας, βολὶς, ſubtilioribus commixtis conſtans, ſurſumque evolans. 3 λύχνος, candela, fumus rarus et tenuis in longum et latum diſtenſus. 4 Sine tonitru, è nube rara vel nulla. 5 Quod perraro fit, cum Notus dicatur fulminis fabricator. verum hoc, ut notet hoſtes ex Septentrione adventare. 6 Capitolium, vel Romam caput Latii, vel aedem Jovis Latialis in monte Albano. 7 Apparuere medio die. 8 Luna defecit, pleno jam orbe inſtar ſolis et objectu terrae impedita, ne ſolem videret. *Parte alia plenos extinxit Cynthia vultus, et lucem ſceleri ſubduxit.* Petr. 9 Sol jam meridionalis deliquium paſſus eſt interventu Lunae. *Ore cruento. Deformis Titan vultus caligine texit.* Petr. 10 Sicut olim in ortum reverſo ſole coenam Atrei abominante. vide Senecae Thyeſten, et quae nos ad chorum ejus ultim. 11 Crateras, unde flammas, fumos, et interdum lapides ardentes eructat Aetna mons Siciliae, aperuit, neque flammas ſurſum miſit ut ſolita eſt, ſed Italiam verſus inclinatas, quaſi mox civili bello arſuram. *Jamque Aetna voratur ignibus inſolitis.* Petron. 12 Siculum fretum, in quo Charybdis vorago ſanguinem ex imo eructavit. 13 Scylla ſaxum in freto Siculo, quam canibus marinis ſuccinctam inguina fingunt, propter undas cavernis ſcopuli alliſas et latrare viſas, jam flebile quiddam ſonuit. 14 Ignis veſtalis de quo ſupra ℣. 199. extinctus. 15 Flamma ſacrificii quod fiebat Jovi Latiali in monte Albano, conceptum nomine populi Latini in feriis Latinis quotannis, l. 5. ℣. 400. in duas partes diviſa aſcendit, diviſionem et diſcordiam portendens. 16 Rogi, in quem eundem Eteocles et Polynices filii Oedipi apud Thebas mutuis conciſi vulneribus fuerunt conjecti, flamma in duas ſe partes diviſit, aeterni odii teſtis. Stat. 1. 2. l. 17 Diducta in hiatum ſubſedit. 18 Terrae motu agitatis Alpibus excuſſae nives.

Diſcuſſere nivem. [1] *Tethys majoribus undis*
Heſperiam Calpen, ſummumque implevit Atlanta.
[2] *Indigetes fleviſſe deos, Urbiſque laborem*
Teſtatos ſudore [3] *Lares,* [4] *delapſaque templis*
Dona ſuis, [5] *dirasque diem foedaſſe volucres*
Accipimus; ſilviſque feras ſub nocte relictis
Audaces media poſuiſſe cubilia Roma.
[6] *Tum pecudum faciles humana ad murmura linguae,*
[7] *Monſtroſique hominum partus numeroque modoque*
Membrorum, matremque ſuus conterruit infans:
Diraque per populum [8] *Cumanae carmina vatis*
Vulgantur. tum, [9] *quos ſectis Bellona lacertis*
Saeva movet, cecinere deos: crinemque rotantes
Sanguinei populis ulularunt triſtia Galli.
[10] *Compoſitis plenae gemuerunt oſſibus urnae.*
[11] *Tum fragor armorum, magnaeque per avia voces*
Auditae nemorum: et [12] *venientes cominus umbrae.*
Quique colunt junctos extremis moenibus agros,
Diffugiunt: [13] *ingens Urbem cingebat Erinnys,*
Excutiens pronam flagranti vertice pinum,
Stridenteſque comas. [14] *Thebanam qualis Agauen*
Impulit, [15] *aut ſaevi contorſit tela Lycurgi*
[14] *Eumenis:* [16] *aut qualem juſſu Iunonis iniquae*
Horruit Alcides, viſo jam Dite, Megaeram
[17] *Inſonuere tubae, et quanto clamore cohortes*
Miſcentur, tantum nox atra ſilentibus auris
Edidit: [18] *et medio viſi conſurgere Campo*

1 Altius inundavit Oceanus occidentalis inter Calpen Hiſpaniae terminum *Gibraltar* et Abylam extremum Mauritaniae montem, pro quo videtur poeta poſuiſſe Atlanta, minorem, ſcilicet *Errif.* prope Herculis columnas.
2 Qui ex hominibus inter deos relati, ſunt.
3 Deos domeſticos habitu peregrinantiũ formatos et caninis pellibus amictos.
4 Donaria, anathemata diis ſuſpenſa ſponte deciďiſſe.
5 Omninoſas et noctis filias aves interdiu apparuiſſe.
6 Boves locutos, ut bello Pun. 2. et Macedonico. *Pecudeſque locutas.* Virg. 1 Georg.
7 Habentes membra plura vel pauciora, diverſa, majora, etc.
8 Sibyllae Cumanae carmina.
9 Corybantes et Galli numine Bellonae et Cybeles afflati, ſectis ſibi humeris et lacertis, rotatoque capite ſaltantes vaticinabantur triſtia. vide quae nos ad Senec. Med. 804. cervices lubricis intorquentes motibus crineſque pendulos rotantes in circulum, etc. ancipiti ferro, quod gerebatur, ſua quiſque brachia diſſecant. Apul. 8. Met.
10 Manes etiam placati gemuerunt è ſepulchris.
11 Sic Virg. 1. Georg. *Armorum crepitus, etc.* et Ovid. 15. Met. *Arma ferunt, etc.* quos noſter videtur hic imitatus.
12 Conſpectae prope umbrae. *Ecce inter tumulos, atque oſſa carentia buſtis, Umbrarum facies diro ſtridore minatur.* Petron.
13 Furia per urbem viſa, vipereos concutere crines et flagrantem obviis intendere facem. *Emergit late Ditis chorus horrida Erinnys. Et Bellona minax, facibuſque armata Megaera, Letumque, etc.* Petron. Arb.
14 Qualis Agauen ſtimulavit in caedem filii ſui Penthei.
15 Aut Lycurgum regem Thraciae; qui dum Bacchi odio vites exſcinderet, ipſa ſibi crura praecidit.
16 Aut Herculem, qui ab inferis reverſus, immiſſa à Junone furia correptus uxorem ſuam et liberos interfecit. Senec. Herc. Fu.
17 Noctu auditae tubae et exercituum concurſus clamoreſque.
18 Syllae manes è ſepulchro in campo Martio horrenda ſuique temporis ſimula praedixerunt.

Triſtia

Triſtia Syllani cecinere oracula manes:
[1] Tollentemque caput gelidas Anienis ad undas
Agricolae [2] fracto Marium fugere [2] ſepulcro.
Haec propter placuit [3] Tuſcos de more vetuſto
Acciri vates, quorum qui maximus aevo
Aruns incoluit [4] deſertae moenia [5] Lunae,
[6] Fulminis edoctus motus, venaſque calentes
Fibrarum, et monitus volitantis in aere pennae,
[7] Monſtra jubet primum, quae [8] nullo ſemine diſcors
Protulerat natura, rapi, ſteriliſque nefandos
Ex utero fetus infauſtis urere flammis.
Mox jubet et totam pavidis à civibus Vrbem
[9] Ambiri: et feſto purgantes moenia luſtro,
Longa per extremos [10] pomoeria cingere fines
[11] Pontifices, ſacri quibus eſt permiſſa poteſtas.
[12] Turba minor ritu ſequitur ſuccincta [13] Gabino,
[14] Veſtalemque chorum ducit [15] vittata ſacerdos,
[16] Trojanam ſoli cui fas vidiſſe [16] Minervam.
Tum [17] qui fata deum, ſecretaque carmina ſervant,
Et [18] lotam parvo revocant Almone Cybellem:
Et doctus volucres [19] Augur ſervare [20] ſiniſtras:
[21] Septemvirque epulis feſtis, [22] Titiique ſodales:
Et [23] Salius laeto portans ancilia collo:

1 Ruſticis viſus Marius emicans è ſepulchro.
2 *Signate.* Sylla enim reverſus victor Caji Marii reliquias ſitas apud Anienem fl. erutas diſſipari juſſerat.
3 Rerum divinarum atque ſacrificiorum peritiſſimos. namque divinandi diſciplinam, atque ritus ad religionem ſpectantes, Thuſci à Graecis (hi autem à Chaldaeis habuerant) percepta Romanis tradidere.
4 Incolis vacuae et rarae.
5 Primi Etruriae oppidi, cum portu, à cujus ſinu, Lunae curvaturam referente, nomen habere videtur. 6 Fulminum evocationes, aruſpicinam, avium garritus et volatus callens, ſic Virg. de Heleno. *Interpres divum, etc. Et volucrum linguas et praepetis omina pennae.* Aeneid. 3. 7 Aruns primum jubet prodigia procurari, monſtroſos partus cremari, urbem luſtrari. 8 H. Grotius legit *miſto ſemine*, propter τὸ *diſcors naturae*, quamvis poſſit de mula intelligi *ſterili ex utero.* 9 Circuitione ſolenni ac purgatione, Amburbio. 10 Spatium poſt, pone, vel proxime murum, quod neque habitari neque arari fas erat. 11 Praecedebant Pontifices, rerum quae ad ſacra pertinent, doctores, conſulti, cuſtodes, dicti à ponte ſublicio, quem fieri et reſtitui ab ipſis oportebat. 12 Minores ſacerdotes. 13 Toga ſic in tergum rejecta, ut ejus lacinia revocata hominem cingeret. à Gabiis Volſcorum opp. mos ortus, cujus cives ad ſubitaneum bellum ita cincti profecti, redierunt victores. 14 Numero ſex. 15 Inſulis ceu vittis, teniis caput cincta antiſtes Veſtalium max. 16 Palladium ab Aenea è Troja in Italiam advectum. 17 Quindecim viri, quibus Sibyllinos libros cuſtodiendi inſpiciendique poteſtas. 18 Qui ut Galli Cibeles ſacerdotes matrem deûm Peſſinuntiam in Almone fl. quotannis lavabant. Ovid. 4. Faſt. 19 Augures 9. 20 Auſpicatas, quia quae à diis miſſa ſunt dextra, nobis ſunt ſiniſtra, *vel*, quia Romanis quibus in auſpiciis captandis pars antica erat Meridies, Oriens, melior coeli pars fuit ſiniſtra. 21 Septemviri Epulones, quibus ludorum epulare ſacrificium curae erat. 22 Apollinis ſacrific. à tutiis avibus, quas obſervare ſoliti ſunt, dicti aliis, à Tito Tatio. Tacit. 1 Annal. 23 Salii 12 Martis ſacerdotes, ancilia, hoc eſt, ſcuta (è quibus unum è coelo cecidiſſe fertur regnante Numa, imperio fatale) geſtantes, ſaltanteſque.

Et tollens apicem generoſo vertice [1] Flamen.
Dumque illi effuſam longis anfractibus urbem
Circumeunt, Aruns [2] diſperſos fulminis ignes
Colligit, et terrae moeſto cum murmure condit,
Datque locis nomen ſacris, tunc admovet aris
[3] Electa cervice marem. jam [4] fundere Bacchum
Coeperat, [5] obliquoque [6] molas inducere cultro:
[7] Impatienſque diu non grati victima ſacri,
Cornua ſuccincti premerent cum torva miniſtri,
Depoſito victum praebebat poplite collum.
Nec cruor emicuit ſolitus: ſed vulnere largo
Diffuſum rutilo nigrum pro ſanguine [8] virus.
Palluit attonitus ſacris [9] feralibus Aruns:
Atque iram Superum raptis quaeſivit in [10] extis.
[11] Terruit ipſe color vatem: [12] nam pallida tetris
Viſcera tincta notis, gelidoque infecta cruore
Plurimus aſperſo variabat ſanguine livor.
Cernit tabe jecur madidum: venaſque minaces
Hoſtili de parte videt. pulmonis anheli
Fibra latet, parvuſque ſecat vitalia limes.
Cor jacet: et ſaniem per hiantes viſcera rimas
Emittunt: produntque ſuas omenta latebras.
Quodque (nefas) nullis impune apparuit extis,
Ecce videt capiti fibrarum increſcere molem
Alterius capitis, pars aegra et marcida pendet:

1 Flamines praecipue tres, Dialis, Martialis, Quirinalis, quaſi Flamines dicti, quod licio in capite velati erant ſemper, ac caput cinctum habebant filo. Var. l. 4. de LL. à Pileo, Plut. à flama, ſacra ea eſt inſula, Dion. 2. à flammeo, velamento capitis. Joſeph. Scal. in Varr. à virga lanata.

2 Diſperſos ignes et fulgitra in unum redigit, tacita cum prece terrae condit, et locum appellat Bidental. vide quae nos ad Perſii Sat. 2. ℣. 27. Ex coeli regionibus inquit H. Grotius. Cic. *Coeli fulgura regionibus ratis temperanto.* 3 Taurum egregium et eximium. 4 Fronti victimae inter cornua ſpargere vinum. 5 Tranſverſo, vel ſuppoſito. vide Thyeſt. Sen. ℣. 692. 6 Salſas fruges, hordeum ſale miſtum, quo frons victimae, focus et cultri aſpergebantur. 7 Si hoſtia aris admota refugeret, reluctaretur, mugitum icta daret, aut non placide caderet, ingratum cenſebatur ſacrificium. 8 Tetra et virulenta ſanies. 9 Funeſtis, exitialibus, *feram* enim antiqui mortem dixerunt. 10 Exta ſunt, quae ex viſceribus ſacrificantur diis, vide quae nos ad Senec. Thyeſt. vſ. 763. quae eadem et *viſcera* dici videntur, Oedip. Senec. vſ. 332. et 354. 11 Videt enim exta maculoſa, gelida, livida, tabida, putria. 12 Auſpices imaginatione dividebant jecur in duas partes, *familiarem* et *hoſtilem*, deinde ex utriuſque partis habitu, plenitudine, colore, etc. conjiciebant quid nobis, quid hoſti eſſet eventurum. Cic. 2. de divin. *Quae pars inimici, quae pars familiaris eſſet.* *Fiſſum familiare et vitale tractant.* Apparet duplex fiſſum fuiſſe: unum *familiare*, ut opinor, in jecore: alterum *vitale* in aliis extis, ut pulmone: de quo Lucanus, *Parvuſque ſecat vitalia limes.* Fiſſum etiam unum erat noſtrum, alterum hoſtium, eratque, ut conjicio, linea quaedam et limes, qui fibras in extis, ut jecore medio, bipartito ſecabat et dirimebat. Erat et duplex in jecore caput, unum noſtrum, alterum adverſariorum. Lucan. *Ecce videt cap.* Haec Turnebus lib. 9. Adverſ. cap. 18. et lib. 11. cap. 27. Hic autem ab hoſtili parte (Caeſar. ſcilicet) laeta omnia; à familiari (Romae ſcilicet Pompejique) infauſta conjicit.

Pars micat, et celeri venas movet improba pulſu.
His ubi concepit magnorum fata malorum,
Exclamat: Vix fas Superi quaecunque [1] *monetis*
Prodere me populis: [2] *neque enim tibi ſumme litavi*
Juppiter hoc ſacrum: * *caeſique in viſcera tauri*
Inferni venere Dei, non fanda timemus:
Sed venient majora metu. dii viſa ſecundent,
[3] *Et fibris ſit nulla fides,* [4] *ſed conditor artis*
Finxerit iſta Tages, flexu ſic * *omnia Tuſcus*
Involvens, multaque tegens ambage canebat.
At [5] *Figulus, cui cura* [6] *deos, ſecretaque coeli*
Noſſe fuit, [7] *quem non ſtellarum Aegyptia Memphis*
Aequaret viſu numeriſque moventibus aſtra,
[8] *Aut hic errat (ait) nulla cum lege per aevum*
Mundus, et incerto diſcurrunt ſidera motu:
Aut, [8] *ſi fata movent, orbi, generique paratur*
Humano matura lues, [9] *terraene dehiſcent?*
Subſidentque urbes? [10] *an tollet fervidus aër*
Temperiem? [11] *ſegetes tellus infida negabit?*
[12] *Omnis an infuſis miſcebitur unda venenis?*
Quod cladis genus, ô Superi? qua peſte paratis
Saevitiam? [13] *extremi multorum tempus in unum*
Convenere dies. [14] *ſummo ſi frigida coelo*
Stella nocens nigros Saturni accenderet ignes,
Deucalioneos fudiſſet Aquarius imbres,
Totaque diffuſo latuiſſet in aequore tellus.
[15] *Si ſaevum radiis* [16] *Nemeaeum Phoebe Leonem*

1 Al. *movetis*.

2 Video me non litaſſe, id eſt non placaſſe Jovem hac hoſtia ingrata, cujus extis dii iras ſuas oſtenderunt, vel piaculari, qua erratum eſt, forte quod Jovi tantum immolari negant. vide quae ad Sen. Medeam. vſ. 61. et Herc. Fu. vſ. 299.

* Omnia vero apparuere triſtia, ac ſi diis inferis litaſſem. Virg. 6. Aeneid. *Tum Stygio regi, etc.*

3 Et fallat aruſpicinae ars.

4 Neque fides habeatur Tagi artis hujus inventori. hunc autem è ſulco in agro Tarquinienſi natum puerili ſpecie docuiſſe Etruſcos aruſpicinam, refert Cic. 2 de divin. et Ovid. 15 Met. Al. *omnia.* 5 Nigidii Figuli Pythagorici ſummi aſtrologi meminit Cic. A. Gellius ſaepius, et Euſeb. 6 Stellas, quae nonnullis dii, *vel* deorum mentem ex ſtellis. 7 Qui ſiderum obſervationis judiciique ex iis peritia praeibat Aegyptios aſtrologos, eſt autem Memphis nobiliſſima Aegypti civitas, *Cairo.* 8 Si coelum hoc volvatur certa lege et providentia divina, neque fortuito et caſu (ut volunt ſtulti) erret, ſi efficacia et influxu ſuo ſuperiora illa et coeleſtia corpora agant in haec inferiora: magna certe inſtat terrarum orbi incoliſque clades. At quaenam illa? 9 Terraene hiatus? 10 An peſtis ex aëris corrupti intemperie? 11 Utrum fames è terrae ſterilitate? 12 An ex aqua veneno infecta et corrupta lues? 13 Exitiales è multis aſpectus conſpiravere in hoc unum tempus, ut ſit deterrimum. 14 Si Saturnus obtineret in ſummo coelo, id eſt medio Aquarium, qui una eſt è ſedibus Saturni; diluvium timeretur, quale fuit tempore Deucalionis. *Quod tamen Olympiodorus fieri poſſe negat niſi magni anni hyeme, ubi omnes planetae conjuncti ſunt in hyberno ſigno, Piſcibus aut Aquario.* 15 Si ſol deprehenſus eſſet in Leone, ut propria ſede: periculum eſſet, ne conflagraret mundus. *Neque hoc ſit niſi magni anni aeſtate.* Turnebus lib. 21. cap. 18. 16 Leonem ab Hercule in Nemea ſylva interſectum, et in ſtellas relatum.

Nunc

Nunc premeres, toto fluerent incendia mundo,
Succenſuſque ſuis flagraſſet curribus aether:
[1] Hi ceſſant ignes. [2] tu qui flagrante minacem
Scorpion incendis cauda, chelaſque peruris,
Quid tantum Gradive paras? nam [3] mitis in alto
Juppiter Occaſu premitur, [4] Veneriſque ſalubre
Sidus hebet, [5] motuque celer Cyllenius haeret,
Et [6] coelum Mars ſolus habet. cur ſigna meatus
Deſeruere ſuos, mundoque obſcura feruntur:
Enſiferi [7] nimium fulget latus Orionis?
Imminet armorum rabies: [8] ferrique poteſtas
Confundet jus omne manu: ſcelerique nefando
Nomen erit virtus: [9] multoſque exibit in annos
Hic furor. [10] et Superos quid prodeſt poſcere finem?
Cum domino, pax iſta venit, duc Roma malorum
Continuam ſeriem: clademque in tempora multa
Extrahe, civili tantum jam libera bello.
Terruerant ſatis haec pavidam praeſagia plebem:
Sed majora premunt, [11] nam qualis vertice Pindi
Edonis Ogygio decurrit plena Lyaeo:
Talis et attonitam rapitur matrona per urbem,
Vocibus his prodens urgentem pectora Phoebum.
Quo feror ô [12] Paean? qua me ſuper aethera raptam
Conſtituis terra? [13] video [14] Pangaea nivoſis
Cana jugis, [15] latoſque Aemi ſub rupe Philippos.

1 Verum, hi planetae non ita deprehenduntur.

2 Sed tu ô Mars, in Scorpio, cujus chelae in Libram extenduntur, dominate, quae bella paras?

3 Benigna Jovis ſtella in caſu ſeu dejectione ſua premitur.

4 Salutaris ſtella. Veneris languet iners, retunditur.

5 Mercurius alibi celer, hic haeret hebetque.

6 Mars ſolus dominus anni, in 10 regione, ſummum coelum tenens in Scorp. caeteris planetis deſtitutis propria ſua ſede, et hebentibus, praevalebit producetque ſuos effectus, bella nefaria. 7 Stella primae magnitudinis in dextro humero, tres ſecundae magn. in balteo Orionis, etc. nimio fulgore portendent belli ardorem. 8 Supra vſ. 2. hujus libri. 9 Duravit quinque pene annos bellum civile. 10 Neque fas eſt, neque è Rep. votis expoſcere finem hujus belli, qui non datur ſine oppreſſione libertatis. extendatur itaque hoc bellum utcunque miſerum; ut vel ſic fruamur libertate. 11 Nam matrona, non levius quam ſolent Threiſſae mulieres furore Thebani Bacchi correptae per montes Theſſaliae ferri, Phoebi afflatu agitata, ſic vaticinata eſt. 12 Apollo ἀπὸ τοῦ παίειν vel παύειν τὰς ἀνίας;, vel ab acclamatione Latonae caeſo Pythone ἰὲ παῖ. 13 Ita Dis apud Petron. *Cerno equidem gemina jam ſtrages morte Philippos, Theſſaliaeque rogos et funera gentis Iberae, etc.* 14 Juga, montem Thraciae; etc. 15 Philippos civitatem ad radicem Aemi montis Thraciae. *Ubi videtur noſter innuere, pugnatum eſſe inter Pompejum et Caeſarem, quod et à pleriſque aliis autoribus factum eſt*, à Virgilio 1 Georg. *Romanas acies iterum videre Philippi*, Ovid. 15 Met. *Pharſalia ſentiet illum, Aemathiique iterum madeſient caede Philippi.* et Floro lib. 4. cap. 2. *Et Philippicis campis, urbis, imperii, generis humani fata commiſſa ſunt.* Locutis interim de pugna Pharſalica inter Pomp. et Caeſ. confunduntur Philippi et Pharſalia, longe inter ſe diſſita. Apud Pharſalum quidem in Theſſalia victus eſt Pompejus à Caeſare. Apud Philippos in Thracia devicti Brutus et Caſſius poſtea ab Antonio et Octavio.

Quis

Quis furor hic, ô Phoebe, doce: quae tela, manuſque
Romanae miſcent acies, bellumque ſine [1] *hoſte eſt?*
Qua diverſa feror? [2] *primos me ducis in ortus,*
3 *Qua mare Lagei mutatur gurgite Nili.*
4 *Hunc ego, fluminea deformis truncus arena*
Qui jacet, agnoſco: dubiam ſuper aequora [5] *Syrtim,*
6 *Arentemque feror* [6] *Libyen, quo triſtis Erinnys*
Tranſtulit Emathias acies. 7 *nunc deſuper Alpis*
Nubiferae colles, atque aëriam Pyrenen
Arripimur. [8] *patriae ſedes remeamus in urbis:*
9 *Impiaque in medio peraguntur bella ſenatu.*
10 *Conſurgunt patres iterum,* [11] *totumque per orbem*
Rurſus eo, nova da mihi cernere litora ponti,
Telluremque novam: vidi jam Phoebe Philippos.
Haec ait: et [12] *laſſo jacuit defecta furore.*

1 Externo. *Hoſtis* apud majores noſtros dicebatur, quem nunc *peregrinum* dicimus. Cic. 1 Offic. 2 Aegyptum innuit, quo fugientem poſt Pharſalicam pugnam Pompejum Caeſar ſecuturus erat. 3 Qua ſeptem oſtiis in mare lapſus colorem ejus et ſaporem mutat Nilus fluvius Aegypti quondam regnatae Ptolomaeo Lagi F. l. 8. ℣. 691. 4 Pompejum ab Achilla juſſu Ptolomaei obtruncandum. 5 Supra ℣. 367. 6 In Africam, quo ſe recipient, qui pugnae Pharſalicae ſuperfuerint. 7 Expeditionem Caeſaris per montes Pyrenaeos in Hiſpaniam deſignat, expugnaturi Petrejum et Afranium, mox Pompeji filios ad Mundam. 8 Caeſar Romam reverſus Remp. conſtituit. 9 Interficietur Caeſar in ſenatu. 10 Octavius et Antonius ulturi Caeſaris percuſſores Brutum, Caſſium, etc. 11 Athenas, Armeniam, Parthiam, Aegyptum, quo ſe devictis ad Philippos Caſſio et Bruto, confert Antonius, et ipſe mox ab Octavio ſuperandus navali pugna ad Actium. 12 *Ceſſit furor et rabida ora quierunt.* Virg. 6 Aen.

LIBER II.

1 *Jamque* [2] *irae patuere deûm, manifeſtaque belli*
Signa dedit mundus: legeſque et foedera rerum,
Praeſcia monſtrifero vertit natura tumultu,
Indixitque nefas. cur hanc tibi rector Olympi
Sollicitis viſum mortalibus addere curam,
Noſcant venturas ut dira per omnia clades?
3 *Sive parens rerum cum primum informia regna,*

1 Monſtra primum ac prodigia ſollicitudinem, et curam ſciendi quid haec portenderent, injecerant: bella mox ex aruſpicis, aſtrologi, Phoebadis vaticiniis praedicta timorem et conſternationem incuſſerant. Jovem itaque precatur poëta, ne liceat ſortes futuras vel è portentis deorum, vel è praeſagiis hominum praeſcire, fierique ex animo miſeris priuſquam è fato fiant. 2 *Continuo clades hominum venturaque damna Auſpiciis patuere deum, etc.* Petron. 3 Sive (ex ſententia Stoicorum) omnia regantur fatali neceſſitate, et legibus quas ab orbe condito poſuit Deus, quas ſemel juſſit, quibus ſemper paret; ſive, ut volunt Epicurei, temere omnia et caſibus eveniant: ſit *Neſcia mens hominum fati, ſortiſque futurae.* Statius Theb. 3. *Superae ſeu conditor aulae*, etc. Cic. Div. praeſcientia malorum cui provideri et caveri non poteſt, inutilis eſt, etc. vide et diſſertationem Favorini apud A. Gellium lib. 14. cap. 1. Senec. paſſim et Boëtium.

Mate-

Materiamque rudem flamma cedente recepit,
Fixit in aeternum cauſas qua cuncta coercet,
Se quoque lege tenens, et ſecula juſſa ferentem
Fatorum immoto diviſit limite mundum:
Sive nihil [1] *poſitum eſt, ſed* [2] *fors incerta vagatur,*
Fertque, refertque vices, et habent mortalia caſum:
Sit ſubitum quodcunque paras: ſit caeca futuri
Mens hominum fati: liceat ſperare timenti.
[3] *Ergo ubi concipiunt quantis ſit cladibus* [4] *Urbi*
Conſtatura fides Superum, ferale per urbem
Juſtitium: [5] *latuit plebejo tectus amictu*
Omnis honos: nullos comitata eſt purpura faſces:
Tum queſtus tenuere ſuos, magnuſque per omnes
Erravit ſine voce dolor. [6] *ſic funere primo*
Attonitae tacuere domus, cum corpora nondum
Conclamata jacent, nec mater crine ſoluto
[7] *Exigit ad ſaevos famulorum brachia planctus:*
[8] *Sed cum membra premit fugiente rigentia vita,*
Vultuſque exanimes, oculoſque in morte [9] *jacentes;*
[10] *Nec dum eſt ille dolor, ſed jam metus: incubat amens,*
Miraturque malum, [11] *cultus matrona priores*
Depoſuit: moeſtaeque tenent delubra catervae.
Hae lacrymis ſparſere deos, hae pectora duro
Adflixere ſolo: laceraſque in limine ſacro
Attonitae fudere comas: votiſque vocari
Aſſuetas crebris feriunt ululatibus aures.
[12] *Nec cunctae ſummi templo jacuere Tonantis:*
[12] *Diviſere deos:* [13] *et nullis defuit aris*
Invidiam factura parens. quarum una madentes

1 Fato decretum. 2 Al. *ſors.* 3 Poſtquam igitur ex oſtentis et vaticiniis innotuit quantas clades allatura eſſet prodigiorum certitudo: indicta eſt juris dicundi ſtatio ſeu intermiſſio, quod non niſi in publica calamitate, luctu aut neceſſitate fiebat. 4 Al. *Orbi.* 5 Magiſtratus omnes ſumpſerunt plebejos habitus, neque à vulgo diſcernebantur veſte. ipſi Conſules exuebant purpuram. 6 Quali dolore ſilent ſtupentque qui animam jam exhalanti adſtant, ubi veto expiravit, conclamabant et nomine ter vocatum jubebant aeternum valere: *Salve mi maxime Palla Aeternumque vale.* Virg. 1 Aen. 7 Tanquam praefica modum luctus et planctus ſigna dat. vide quae ad Sen. Troad. ✝. 83. 8 Cum vero mater in extremo quaſi amplexu premit membra reg. 9 Al. minaces. 10 Micyllus ſuſpicatur haec eſſe tranſpoſita, legendumque: *Nec dum eſt ille metus, ſed jam dolor.* quaſi dicat, omni jam vitae ſpe deploratu metum in dolorem abiiſſe. 11 Sic jam matres veſtis mutatione, planctu, ſparſo crine, luctu, ſupplicatione dolorem veluti in publica calamitate teſtantur. 12 Sed aliae alia deorum templa petebant. 13 Diis, qui non exaudirent ſupplices. Invidiam alicui facit qui ejus ſaevitiam in odium adducit. *Ante ipſas, quo mors foret invidioſior, aras.* Ovid. Met. 7. vel, Ne invidiam et indignationem diis inter ſe moveret omnes frequentavit aras, nullis defuit. Copulativa ſcilicet pro disjunctiva poſita, ut ſupra monui lib. 1. ✝. 252. quandoque pro negativa praecedente negatione, quod noſtro uſitatum, infra ✝. 235. lib. 5. ✝. 5, 2.

Sciſſa genas, planctu liventes atra lacertos,
Nunc, ait, ô miſerae contundite pectora matres,
Nunc laniate comas, neve hunc differte dolorem,
Et ſummis ſervate malis; [1] *nunc flere poteſtas,*
Dum pendet fortuna ducum: cum vicerit alter,
Gaudendum eſt, his ſe ſtimulis dolor ipſe laceſſit.
Nec non bella, viri, [2] *diverſaque caſtra petentes*
Effundunt juſtas in numina ſaeva querelas.
[3] *O miſerae ſortis, quod non in Punica nati*
Tempora Cannarum fuimus, Trebiaeque juventus.
Non pacem petimus Superi: date gentibus iras:
Nunc urbes [4] *excite feras: conjuret in arma*
Mundus: [5] *Achaemeniis decurrant Medica Suſis*
Agmina: [6] *Maſſagetas Scythicus non alliget Iſter:*
Fundat ab extremo [7] *flavos Aquilone* [7] *Suēvos*
[8] *Albis, et* [9] *indomitum Rheni caput: omnibus hoſtes*
Reddite nos populis: civile avertite bellum:
Hinc [10] *Dacus premat, inde* [10] *Getes:* [11] *occurrat Iberis*
Alter: ad Eoas hic vertat ſigna pharetras.
[12] *Nulla vacet tibi Roma manus,* [13] *vel perdere nomen*
Si placet Heſperium Superi, collapſus in ignes
Plurimus ad terram per fulmina decidat aether.
Saeve parens utraſque ſimul parteſque duceſque,
[14] *Dum nondum meruere, feri. tantone novorum*
Proventu ſcelerum quaerunt, uter imperet [15] *Urbi?*
[16] *Vix tanti fuerat civilia bella* [17] *moveri,*
Ut neuter. Tales pietas [18] *peritura querelas*

1 Licet indulgere lacrymis et dolorem luctu fateri, quandiu neuter vicerit, at cum alter vicerit, vel ex animo vel ſimulate gaudendum eſt.

2 Alterutra, alii Pompejana, alii Caeſariana.

3 O felices illos, quibus contigere hoſtes externi, utcunque crudeles, et quibus natis tempore Punicorum bellorum contigit oppetere, vel clade Cannenſi, in qua periit P. Aemilius Coſ. cum 44000. Rom. vel ad Trebiam fl. ubi L. Sempronius Coſ. magna Clade ab Annibale victus fuit. miſeros heu nos, qui in haec civilis belli tempora incidimus. 4 Adverſus nos. 5 Contra nos veniant Parthi è Suſis civitate Perſidis lib. 8. vſ. 224. Perſae autem et Medi confuſe ponuntur pro Parthis, gravibus Rom. nominis hoſtibus, apud quos Craſſus cum filio et exercitu nuper perierant. 6 Neque Iſter prohibeat Scythas et Sauromatas quominus in nos irruunt. Ad Maſſagetas vero non pervenit Iſter, neque è Scythia fluit. 7 Bavaros, Polonos, Pomeranos, quibus caeſaries flava. 8 *Elbe*, Germaniae fl. è montibus Bohemiae ortus. 9 Rhenus duos habet fontes inter Rhaetos, quos Auguſtus coercuit, non domuit. Sueton. 10 Sarmatiae Europeae popul. *Walachi, Moldavi, Tranſylvani.* 11 Occupentur Pompejus et Caeſar externis bellis, alter in Hiſpanos, alter ducat legiones in Parthos pharetratos. 12 Omnes gentes Romam undique hoſtili animo petant. 13 Si vobis ô Superi decretum ſit funditus perdere Rom. nomen, veſtra manu pereat, fulmine coelitus in terras miſſo. 14 Antequam civili polluantur ſanguine. 15 Alii *Orbi.* 16 Civile bellum non erat movendum, ut neuter imperaret, id eſt pro ipſa etiam libertate tuenda. 17 Al. *movere.* 18 Nil profutura.

[1] *Egerit:* [2] *at miſeros angit ſua cura parentes,*
Oderuntque gravis vivacia fata ſenectae,
Servatoſque iterum bellis civilibus annos.
[3] *Atque aliquis magno quaerens exempla timori,*
Non alios, inquit, motus tunc fata parabant,
[4] *Cum poſt Teutonicos victos, Libycoſque triumphos*
[5] *Exul limoſa Marius caput abdidit ulva.*
Stagna [6] *avidi texere ſoli,* [7] *laxaeque paludes*
[8] *Depoſitum Fortuna, tuum: mox vincula ferri*
Exedere ſenem, longuſque in carcere paedor,
[9] *Conſul, et everſa felix moriturus in urbe*
[10] *Poenas ante dabat ſcelerum.* [11] *mors ipſa refugit*
Saepe virum, fruſtraque [12] *hoſti eſt conceſſa poteſtas*
[13] *Sanguinis inviſi. primo qui caedis in ictu*
Diriguit, ferrumque manu torpente remiſit;
Viderat immenſam tenebroſo in carcere lucem,
Terribileſque [14] *deos ſcelerum:* [15] *Mariumque futurum:*
Audieratque pavens: Non haec contingere fas eſt
Colla tibi: debet multas hic [16] *legibus aevi,*
Ante ſuam mortes: [17] *vanum depone furorem.*
Si libet ulciſci deletae funera gentis

1 Effundit; ab *egero, ris.* 2 Senes de legibus fatorum queſtos et nimio de ſtamine, quod haec in tempora durent, quod facinus admiſerint dignum tam longo aevo. Juv. 10. ſ. 3 Atque aliquis ſenum expreſſurus praeſentem calamitatem, repetit civilis inter Marium et Syllam belli faciem, cui hanc confert. Audi Dionem lib. 41. Jam cum iras cupiditateſque eorum qui Rom. petebant, ſecum expenderent, memoriaque repeterent mala ſuperiorum temporum, quae partim ipſi ſenſerant, partim ex aliis audierant, cogitantes quae et quanta Marius ac Sylla edidiſſent facinora, nihil de Caeſare moderati ſibi pollicebantur: ſed longe plura atque atrociora metuebant, quod ejus milites majori ex parte barbari erant. 4 Poſtquam triumphaſſet de Jugurtha ſubacta Numidia et poſtea de Cimbris et Teutonibus, ſupra lib. 1. vſ. 254. 5 C. Marius invidens Cor. Syllae gloriam traditi à Boccho Jugurthae; et ambitione ardens, delatam Syllae contra Mithridatem expeditionem, et imperium abrogare per Sulpicium trib. pleb. conatus, Syllam, qui adhuc in Campania ſocialis belli reliquias perſequebatur, irritavit. Hic itaque exercitu Romam ducto, Urbem ingreſſus, devictos adverſarios ex S. C. hoſtes judicatos urbe expulit. Elapſus fuga Marius, in Minturnenſium paludibus, demerſus calamis et paluſtribus herbis tectus delituit. hinc emergens equitum ſtrepitu territus, ab iis quos Geminianus miſerat deprehenſus, Minturnas in cuſtodiam, ut publice necaretur, abreptus eſt. 6 Bibuli. 7 Quae Marium demerſum admitterent. 8 Reſervatum ad ſeptimum Conſulatum. 9 Coſ. Septimum futurus et victor ultorque hoſtium moriturus in urbe. 10 Tulit jam poenas eorum ſcelerum quae perpetraturus erat poſtmodo Romam reverſus. 11 Carnifex Minturnenſium, Cimber ceu Gallus, ingreſſus carcerem tenebricoſum percuſſurus Marium, vidit ignem ex oculis Marii emicantem audiitque vocem: *Tune homo Marium interficere audes?* Territus fugit Cimber et Minturnenſes miſeratione et reverentia viri quondam vindicis Italiae ducti Marium dimiſere. 12 Cimbro, olim è numero hoſtium à Mario devictorum. 13 Mari, quem victorem oderat. 14 Furias θεὰς ποινίμους. Dii autem utriuſque ſunt generis. 15 *Emphatice.* futurum ſcilicet crudelem ultorem. 16 Morti. 17 Cupiditatem mei interimendi.

 [1] *Hunc*

[1] Hunc Cimbri ſervate ſenem. [2] non ille favere
Numinis, ingenti Superum protectus ab ira,
Vir ferus, et Romam cupienti perdere fato
Sufficiens. [3] idem pelago delatus inique
[4] Hoſtilem in terram, vacuiſque mapalibus actus,
[5] Nuda triumphati jacuit per regna Jugurthae,
Et Poenos preſſit cineres, [6] ſolatia fati
Carthago, Mariuſque tulit: pariterque jacentes
Ignovere deis. [7] Libycas [8] ibi colligit iras.
[9] Ut primum fortuna redit: ſervilia ſolvit
Agmina: [10] conflato ſaevas ergaſtula ferro
Exeruere manus. [11] nulli geſtanda dabantur
Signa ducis, niſi qui ſcelerum jam fecerat uſum,
Attuleratque in caſtra nefas. pro fata! quis ille
Quis fuit ille dies, Marius quo moenia victor
Corripuit? quantoque gradu mors ſaeva cucurrit?
[12] Nobilitas cum plebe perit: lateque vagatur
Enſis: et à nullo revocatum eſt pectore ferrum.
[13] Stat cruor in templis: multaque rubentia caede
Lubrica ſaxa madent. nulli ſua profuit aetas:
[14] Non ſenis extremum piguit vergentibus annis
Praecipitaſſe diem: nec primo in limine vitae

1 Me ſaeviturum in Romanos et inferias ex illis relaturum, civibus tuis ab iis caeſis.

2 Non illum ſervabant dii quod Mario faverent, ſed quod Romae iraſcerentur, hoc effero viro uſuri pro ſuo flagello.

3 Marius à Minturnenſibus dimiſſus, iter mare verſus per devia corripuit, ſe in ſcapham conjecit, inſurgente tempeſtate gubernaculo fracto delatus eſt ad inſulam Meningen, ubi receptis quibuſdam ſociis, auditoque filium ſuum cum Cethego ſalvos in Africam evaſiſſe ad Hiempſalem, et ipſe ad agrum Carthaginenſem trajecit, ibi interdictus à Sextili praetoris lictore, ne in Africa pedem poneret: *Renuntia*, inquit Marius, *praetori, vidiſſe te C. Marium exulem in ruderibus Carthaginis ſedentem, haud male fortunam ejus urbis, et ſuarum rerum mutationem in exemplum ei proponens. Plutarchus. Et Cimbrum in Mario, Mariumque in carcere victum. Quod Conſul totiens, exulque, ex exule Conſul: Et jacuit Libycis compar jactura ruinis, etc. Manil.* 4. 4 Cui interdicebatur à Praetore, hoſtis declaratus, *vel*, Mario infeſtam, qui eam ſubegerat. 5 *Hypallage*, ipſe nudus, *vel* deſolata, incolis vacua, aut rara. 6 Carthagini ſolatio èrat Marius huc miſeriarum adactus: Mario, homulo, tantae urbis excidium et ruina. 7 Efferas, immanes, quales ſolent eſſe barbarorum. 8 *Marius clade major, ſi quidem carcer, catenae, fuga, exilium horrificaverant dignitatem.* Florus lib. 3. cap. 2. 9 Cum C. Cinna Coſ. ad populum referret de revocandis quos Senatus, ita volente Sylla, hoſtes judicaverat, et de adſcribendo novorum civium x tribus veteribus xxxv. à diſſidentibus Coſſ. in media urbe diſceptatum eſt. Cinna Urbe pulſus à Cn. Octavio collega, ſollicitat urbes Italicas, vires undique contrahit ſervis etiam ad libertatem vocatis, reverſum Marium ſibi jungit, quadruplici agmine urbem intrant Cinna, Marius, Carbo, Sertorius, in adverſarios deſaeviunt. 10 Manicis et catenis ſoluti ſervi modo ergaſtuli clauſi, capeſſunt arma. 11 Nemo apud Marium in honore aliquo erat, nemo ſignifer, niſi qui ſcelere inſignis eſſet, veniſſet nefarius in militiam. 12 Lege Appianum de hac re lat. de civili bell. Florum lib. 3. c. 21. Plutarchum Mar. 13 Neque iis parcebatur qui ad templa et aras confugerant. 14 Etiam ſenibus alterum jam pedem in Charontis cymba habentibus mortem accelerabant.

Infantis miſeri naſcentia rumpere fata.
Crimine quo parvi caedem potuere mereri?
Sed ſatis eſt jam [1] *poſſe mori. trahit ipſe furoris*
Impetus: et, viſum eſt [2] *lenti, quaeſiſſe nocentem.*
[3] *In numerum Pars magna perit: rapuitque cruentus*
Victor ab ignota vultus cervice reciſos,
Dum vacua pudet ire manu. [4] *ſpes una ſalutis*
Oſcula pollutae fixiſſe trementia dextrae:
Mille licet gladii mortis nova ſigna ſequantur,
[5] *Degener ô populus, vix ſecula longa decorum*
Sic meruiſſe viris, nedum breve dedecus aevi,
Et vitam, dum Sylla redit. Cui funera vulgi
Flere vacet? [6] *vix te ſparſum per viſcera Baebi*
Innumeras inter carpentis membra [7] *coronae*
[8] *Diſceſſiſſe manus: aut te* [9] *praeſage malorum*
[10] *Antoni, cujus laceris pendentia canis*
Ora ferens miles feſtae rorantia menſae
Impoſuit, truncos laceravit [11] *Fimbria* [12] *Craſſos.*
Saeva [13] *Tribunitio maduerunt robora tabo.*
[14] *Te quoque neglectum violatae Scaevola dextrae*
Ante ipſum penetrale deae, ſemperque calentes
Mactavere focos: parvum ſed feſſa ſenectus
Sanguinis effudit jugulo, flammiſque [15] *pepercit.*
[16] *Septimus haec ſequitur, repetitis faſcibus, annus:*
[17] *Ille fuit vitae Mario modus, omnia paſſo,*

1 Accepiſſe animam quam amittant.

2 Ignavi.

3 Promiſcue tam innocentes quam nocentes, ignoti pariter ac noti cadunt augendo duntaxat numero.

4 Dederat quippe hoc ſuis ſignum ut interficerent quoſcunque ille non reſalutaſſet, quibus ſalutantibus nihil reſponderet aut quibus manum oſculandam non porrexiſſet. *Signum pacis erat dextram tetigiſſe tyranni.*

5 O degeneres! qui licet undique mortem minitentur ſtricti gladii, velint tam turpi oſculi obſequio debere aetatem vel longiſſimam: multo minus redimere brevem in vita eaque ignominioſa moram, uſque dum reverſus Sylla et hos qui vitam Marii munere habent, perimat. 6 Vix mihi vacat flere te ô Baebi, manibus militum et turbae diſcerptum. 7 Turbae multitudinis cingentis te. 8 Legitur et *Diſcerpſiſſe.* 9 Qui calamitatem illam multo ante Metello praedixerat. 10 M. Antonii clariſſ. oratoris, qui immiſſos ad trucidandum illum percuſſores eloquentia demulſerat, caput abſciſſum Annius Trib. detulit ad Marium coenantem, qui caput illud per ſummam animi ac verborum inſolentiam aliquandiu contrectatum roſtris deinde affigi juſſit. Valer. Max. lib. 9. c. 2. Cic. de Oratore. 11 Efferus Marii miles. 12 Patrem et filium in mutuo alterum alterius aſpectu. Florus lib. 3. cap. 21. filium à patre in fuga interfectum ne in militum inſequentium manus veniret, refert Appian. 13 Locus ille in carcere, unde malefici praecipitabantur, maduit ſanguine Licinii Tribuni magiſtratus ſacroſancti. *Alii exponunt* Roſtra, unde Tribuni perorabant, maduiſſe ſang. Florus hoc ad Marium filium refert. 14 Mucius, *inquit*, Scaevola pontifex max. Veſtales amplexus aras tantum non eodem igne ſepelitur. dextrae Marii, ut modo ℣. 113. 15 Non extinxit, ut cui parum eſſet ſanguinis. 16 Septimus C. Marii Conſulatus, namque inter ſextum et ſeptimum intercedebant 13 anni. 17 Intra dies quam inierat conſulatum tredecim, morbo laterali et inſania obiit annos natus 70.

Quae pejor fortuna poteſt, atque omnibus uſo,
Quae melior: [1] *menſeque homini quid fata pararent.*
Jam quot apud [2] *Sacri cecidere cadavera portum?*
Aut Collina tulit ſtratas quot porta catervas.
[3] *Tunc cum pene caput mundi, rerumque poteſtas*
Mutavit tralata locum, Romanaque Samnis
Ultra Caudinas ſperavit vulnera Furcas?
Sylla quoque immenſis acceſſit cladibus ultor.
Ille quod exiguum reſtabat ſanguinis Urbi
Hauſit; [4] *dumque nimis jam putrida membra recidit,*
Exceſſit medicina modum, nimiumque ſecuta eſt,
Qua morbi duxere, manus. [5] *periere nocentes;*
Sed cum jam ſoli poſſent ſupereſſe [6] *nocentes.*
[7] *Tunc data libertas odiis, reſolutaque legum*
Fraenis ira ruit. non uni cuncta dabantur,
[8] *Sed fecit ſibi quiſque nefas. ſemel omnia victor*
Juſſerat. infandum domini per viſcera ferrum
Exegit famulus: nati maduere paterno
Sanguine: [9] *certatum eſt, cui cervix caeſa parentis*
Cederet: in fratrum ceciderunt praemia fratres.
[10] *Buſta repleta fuga, permiſtaque viva ſepultis*
Corpora: nec populum latebrae cepere ferarum.
Hic laqueo fauces, eliſaque guttura fregit:
Hic ſe praecipiti jaculatus pondere dura
[11] *Diſſiluit percuſſus humo: morteſque cruentas*
Victori [12] *rapuere ſuas: hic* [13] *robora buſti*
Extruit ipſe ſui, nec dum omni ſanguine fuſo,

1 Experto omnes caſus quos homini fata decreviſſent. 2 Ad Sacriportum, haud procul à Praeneſte, contra Marium (C. Marii filium, ſive nepotem incertum) Sylla furit: cum autem Praeneſte fugiſſet, obſidionem ejus Sylla delegavit Luer. Ofellae. Marius cum per cuniculum captaret evadere, inhibitus, mortem ſibi conſcivit in cuniculo cum fugae comite ſtricto gladio occurrens, etc. Sylla Lamponium et Feleſiuum Samnitium duces, qui ad Coſ. obſidione exuendum advenerant, ad decimum à Porta Collina ſtadium conſecutus magna ſtrage fudit. *Apud Sacriportum et Collinam 70 amplius millia Sylla concidit.* Florus. 3 Promiſerat Marius Samnitibus, qui à ſuis partibus ſteterant, ſe tralaturum caput Imperii à Romanis ad Samnites, qui jam ſpem conceperant ſe majori clade preſſuros et miſſuros ſub graviori jugo Romanos, quam olim T. Veturium et Sp. Poſthumium ad Furcas Caudinas, Saltum abruptum in Appulia, ubi Romani à Samnitibus ſub jugum miſſi. Liv. 9. 4 Cum adverſariis et ſeditioſis optimos cives tollit, velut acrior chirurgus, qui membra ſyncera et ſana cum putridis et corruptis excidit. 5 Hinc illud Metelli: *Statne tandem quos perditurus is.* hinc 40 Senatores, Equites 1600 una tabella proſcripti, et vox illa Furfidii: *Vivere aliquos debere, quibus imperaret.* 6 Crudeles Syllani. 7 Imperatum Syllae de Marianis occidendis non extendebat ſe tantum in gratiam Syllae, ſed licentiam hanc quiſque convertebat in odii ſui aut ſceleris; libidinem. 8 Propoſito percuſſoribus proſcriptorum praemio talentis duobus; indicibus pari praemio; accuſantibus indicio, occulentibus ſupplicio. 9 A filiis, quis ipſorum obtruncaret patrem. 10 Latebras quaerebant in ſepulchris et luſtris ferarum. 11 Al. *Deſiluit* 12 Praeripuere, praeoccupavere, ne in manus et cruciatus hoſtium devenirent. 13 Ligna rogi ſui.

Deſilit in flammas, et, dum licet, occupat ignes.
[1] Colla ducum pilo trepidam geſtata per urbem,
Et medio congeſta foro: [2] cognoſcitur illic
Quicquid ubique latet ſcelerum. [3] non Thracia tantum
Vidit [4] Biſtonii ſtabulis pendere tyranni;
Poſtibus Antaei Libye; nec Graecia moerens
Tot laceros artus [5] Piſaea flevit in aula.
Cum jam tabe fluunt, confuſaque tempore multo
Amiſere [6] notas, miſerorum dextra parentum
Colligit, et pavido ſubducit cognita furto.
[7] Meque ipſum memini caeſi deformia fratris
Ora rogo cupidum, vetitiſque imponere flammis,
Omnia Syllanae luſtraſſe cadavera pacis:
Perque omnes truncos, cum qua cervice reciſum
Conveniat, quaeſiſſe caput. Quid [8] ſanguine, manes
Placatos Catuli referam? cui victima triſtes
Inferias Marius, forſan nolentibus umbris,
Pendit, inexpleto non fanda piacula buſto:
Cum laceros artus, [9] aequataque vulnera membris
Vidimus, et toto quamvis in corpore caeſo
Nil animae letale datum, moremque nefandae
Dirum ſaevitiae, pereuntis [10] parcere morti.
Avulſae cecidere manus, exectaque lingua
Palpitat, et muto vacuum ferit aëra motu.
Hic aures, alius [11] ſpiramina naris aduncae
Amputat: ille cavis evolvit ſedibus [12] orbes,
Ultimaque effodit ſpectatis lumina membris.
[13] Vix erit ulla fides, tam ſaevi criminis unum

1 Abſciſſa miſerorum capita, vultum ac ſpiritum retinentia in conſpectum ſuum Sylla afferri voluit, ut illa oculis, quia ore nefas erat, manderet. Val. Maxim. lib. 9. cap. 2.

2 Ex acervo capitum in foro congeſtorum, caedes clandeſtinae patuere.

3 Non tot caedibus infames fuerunt, non tot capita poſtibus ſuis affixere, Diomedes rex Thraciae qui equos humanis carnibus pavit; Antaeus Libyae gigas qui hoſpites ad palaeſtram provocatos victoſque occidit; Oenomaus qui filiae ſuae procos curru conſecutus interfecit, (de his vide Mythologos, et, quae nos ad Senec. Herc. Fur. vſ. 225. Herc. Oet. vſ. 24. et Thyeſten. vſ. 138.) quot ſaevit Sylla caedibus, quot capita Romae in foro congeſta fuerunt. 4 Biſtonis civitas Thraciae, à Biſtone Martis et Calirhoës fil. 5 Piſae, civitas Elidos, regia Oenomai. 6 Quibus internoſci poſſent et à ſuis agnoſci. 7 Hoc à ſene ſuo dictum fingit Poëta. 8 Q. Luctatius Catulus, qui collega fuerat Marii, et cum eo de Cimbris triumpharat, ubi ſe à Mario morti deſtinatum audivit, in cubiculo ſuo, recens calce illito necdum perficcato carbonibus accenſis ſponte ſuffocatus eſt. In cujus ultionem Catulus frater à Sylla jam petiit ſibi concedi Marium Imperatoris fratrem, quem apud Luct. Catuli ſepulchrum, tanquam manes fratris placaturus, brachiis, cruribus, naſo, auribus mutilatis, execta lingua, oculis demum effoſſis, ſervavit aliquandiu, ut per ſingulorum membrorum carnificinam moreretur. 9 Singulis membris ſingula infligebantur vulnera et cruciatus. 10 Membratim cruciare ut ſuperſtes eſſet vita ad doloris ſenſum. *Ita feri*, imperavit Caligula, *ut ſentiat ſe mori.* 11 Natum. 12 Oculos κύκλους, Sophocles in Oedipo. *Radice ab ima funditus vulſos ſimul Evolvit orbes.* Seneca Oed. vſ. 966. vide et quae nos ibi. 13 Vix erit dignum fide, unum corpus capax fuiſſe tot poenarum.

Tot poenas cepiſſe caput. ſic mole ruinae
Fracta ſub ingenti miſcentur pondere membra:
[1] Nec magis informes veniunt ad litera trunci,
Qui medio periere freto. quid perdere [2] fructum
Juvit, et, ut vilem, Marii confundere vultum?
Ut ſcelus hoc Syllae caedeſque oſtenſa placeret,
Agnoſcendus erat. 3 Vidit Fortuna colonos
[4] Praeneſtina ſuos cunctos ſimul enſe reciſos,
[5] Unius populum pereuntem tempore mortis.
[6] Tunc flos Heſperiae, Latii jam ſola juventus
Concidit, et miſerae maculavit [7] ovilia Romae.
Tot ſimul infeſto juvenes occumbere leto,
[8] Saepe fames, pelagique furor, ſubitaeque ruinae,
Aut coeli, terraeque lues, aut bellica clades,
Numquam poena fuit. [9] denſi vix agmina vulgi
Inter et exangues immiſſa morte catervas
Victores movere manus. [9] vix caede peracta
Procumbunt, dubiaque labant cervice: ſed illos
Magna premit ſtrages: peraguntque cadavera partem
Caedis: viva graves elidunt corpora trunci.
[10] Intrepidus tanti ſedit ſecurus ab alto
Spectator ſceleris: [11] miſeri tot millia vulgi
Non piguit juſſiſſe mori. [12] congeſta recepit
Omnia Tyrrhenus Syllana cadavera gurges.
In fluvium primi cecidere, in corpora ſummi

1 Non minus lacerum et deforme fuit Marii corpus, quam eorum qui collapſorum aedificiorum ruina attriti ſunt; aut qui merſi ſcopulis alliſi et piſcium eſca facti litus appellunt.

2 Oculorum pabulum, et uſuram voluptatis quam percepturus erat Sylla agnoſcendo Marium.

3 Signanter et emphatice exprobratur Fortunae, Praeneſtino templo et cultu celebri ſuorum neglectus.

4 Lucretius Praeneſte recepto Senatores omnes, qui Mario faviſſent partim interfecerat, partim in vincula conjecerat. Adveniens Sylla V. M. Praeneſtinorum ſpe ſalutis per P. Cethegum data, extra moenia municipii evocata, cum abjectis armis humi corpora proſtraviſſent, interficienda, et per agros diſpergenda curavit. 5 Uno quaſi ictu, intra ſpatium quo unus interfici poſſet. 6 Quatuor legiones contrariae partis, et in his Samnites quam plurimos, namque hi ex Italis ſoli Mario et Cinnae adhaeſerant, in publica Villa (quae in campo Martio erat) obtruncari juſſerat. 7 Ovilia erant in campo Martio loca ſepta et cancellis concluſa, in quae per pontes, qui erant anguſtae viae, ibant Centuriae ſuffragia dicturae. 8 Fame, tempeſtate, ruinis, terrae motu, peſte, bello tot periiſſe accepimus aliquando: in ſupplicium, unius juſſu tot cecidiſſe non auditum. 9 Caedentibus vix erat ſpatium ferri ſtringendi, caeſis vix ſpatium cadendi, in turba ſtipata. 10 Ipſe editiori loco ſedebat otioſus ſpectator. Quin et VI. M. in Circum congregatis, Senatum in aedem Bellonae vocavit, apud quem dum verba faceret, auditi lamentabiles morientium quiritatus perterruerunt Senatores: ille conſtanti et nihil mutato vultu dicere pergebat, eos animum orationi ſuae adhibere jubebat, neque curare, quid foris fieret: Quoſdam enim malos homines ſuo juſſu caſtigari. Plutarch. Sylla. 11 Centum civium M. in his Senatores xc. Conſulares xv. Equeſtris ordinis M M D C. 12 Cadavera in Tyberim projici juſſa, qui injectorum haud capax priora undis admiſit, poſterius vero injecta prioribus ſupernatarunt non flumine demerſa.

Praecipites

Praecipites [1] *haeſere rates; et ſtrage cruenta*
Interruptus aquis fluxit prior amnis in aequor,
[2] *Ad molem ſtetit unda ſequens:* [3] *nam* [4] *ſanguinis alti*
Vis ſibi fecit iter, campumque effuſa per omnem,
Praecipitique ruens Tyberina ad flumina rivo
Haerentes adjuvit aquas: nec jam alveus amnem,
Nec retinent ripae, redeuntque cadavera campo.
Tandem Tyrrhenas vix eluctatus in undas
Sanguine coeruleum torrenti dividit aequor.
[5] *Hiſne, Salus rerum, Felix his Sylla vocari,*
His meruit [6] *tumulum medio ſibi tollere Campo?*
[7] *Haec rurſus patienda manent: hoc ordine belli*
Ibitur: hic ſtabit civilibus exitus armis.
[8] *Quanquam agitant graviora metus, multoque coitur*
Humani generis majore in proelia damno.
Exulibus Mariis bellorum maxima merces
Roma recepta fuit: nec plus victoria Syllae
Praeſtitit, inviſas penitus quam tollere partes.
Hos alio Fortuna vocat: olimque potentes
Concurrunt. neuter civilia bella moveret,
Contentus, quo Sylla fuit. [9] *Sic moeſta ſenectus*
Praeteritique memor flebat, metuenſque futuri.
At non magnanimi percuſſit pectora [10] *Bruti*
Terror. [11] *et in tanta pavidi formidine motus*
Pars populi lugentis erat: ſed [12] *nocte ſopora,*
Pharrhaſis obliquos Helice cum verteret axes,
Atria [13] *cognati pulſat* [14] *non ampla Catonis,*
Invenit inſomni volventem publica cura
Fata virum, caſuſque Urbis, cunctiſque timentem,

1 *Cruentis Fluctibus, ac tarda per denſa cadavera prora.* Juv. 10. 2 Ad cadaverum aggerem ſubſtitit unda poſterior. 3 Melius, *dum.* 4 Copia ſanguinis impellit undas Tyberis, qui cruore auctus inundavit, redditque cadavera in agros ejecta. 5 *En quibus actis Felicis cognomen aſſequendum putavit?* inquit Valer. Max. lib. 9. cap. 2. quem locum lege ſis. *Sylla*, (inquit Solinus c. 7.) *dictus potius eſt, quam fuit felix.* Indignatus poëta exprobrat illi cognomenta Antiphraſtica, qui ſe Conſervatorem patriae, Felicem, et Venuſtum dici voluit, liberos, Fauſtum Fauſtamque appellavit. 6 Dictatura abdicata Puteolos ſeceſſit, ubi morbo pediculari interiit. Magno honore in funus elatus, in campo Martio crematus eſt et ſepultus. 7 Talia (inquit ſenex) nobis jam imminent, vel etiam graviora mala. 8 Marius quidem exul, cum ſuis, reditum ſibi in patriam proponebat, Sylla adverſariorum vindictam, at noſtri his praemiis non contenti, acerrime de orbis imperio in certamen deſcendentes, quanto majora molientur? 9 In hunc modum, inquit Poëta, ſenex aliquis memoravit praeterita, metuit futura. 10 Fuit hic M. Brutus Junii Bruti f. propter ingenium, ſtudia et mores à Cicerone multum laudatus, poſtea percuſſor Caeſaris. 11 Pro *nec*, ut ſupra ℣. 31. 12 Noctu urſa majore circumvolvente ſua plauſtra, ἄμαξαν, vel polum. Fuit autem Helice ceu Caliſto filia Lycaonis regis Arcadiae, in qua Parrhaſium oppidum. 13 Avunculi, erat enim Brutus Catonis ex Servilia ſorore nepos. 14 Utpote hominis continentis et frugalis, plane Stoici a infra ℣. 384. hic poſtea Uticae ſibi mortem conſcivit.

[1] Securumque ſui; farique his vocibus orſus.
[2] Omnibus expulſae terris, olimque fugatae
Virtutis jam ſola fides, [3] quam turbine nullo
Excutiet fortuna tibi; tu mente labantem
Dirige me, dubium certo tu [4] robore firma:
Namque alii Magnum, vel Caeſaris arma ſequantur:
[5] Dux Bruto Cato ſolus erit. [6] pacemne tueris,
Inconcuſſa tenens dubio veſtigia mundo?
[7] An placuit, ducibus ſcelerum, populique furentis
Cladibus immiſtum civile [8] abſolvere bellum?
Quemque ſuae [9] rapiunt ſcelerata in praelia [9] cauſae:
Hos polluta domus, legeſque in pace timendae;
Hos ferro fugienda fames, mundique ruinae
Permiſcenda fides. nullum [10] furor egit in arma,
Caſtra petunt magna victi mercede: tibi uni
[11] Per ſe bella placent? quid tot duraſſe per annos
Profuit immunem corrupti moribus aevi?
Hoc ſolum longae pretium virtutis habebis?
[12] Accipient alios, facient te bella nocentem.
[13] Ne tantum ô Superi liceat feralibus armis,
Has etiam moviſſe manus: nec pila lacertis
Miſſa tuis caeca telorum in nube ferantur:
Nec tanta incaſſum virtus eat. ingeret omnis
Se belli fortuna tibi. quis nolet ab iſto
Enſe mori, quamvis alieno vulnere labens,
Et ſcelus eſſe tuum? [14] melius tranquilla ſine armis
Otia ſolus ages: ſicut coeleſtia ſemper
Inconcuſſa ſuo volvuntur ſidera lapſu.
[15] Fulminibus propior terrae ſuccenditur aër,

1 De ſe minime ſollicitum, ut conſummatum Stoicum decuit.

2 O ſolum perfectae virtutis, quam alii jamdudum expulerunt domicilium, quo unico relicto exemplo ducti credant homines eſſe virtutem.

3 Hor. ode 3. lib. 3. *Juſtum et tenacem propoſiti*, *etc.*

4 Rationis ſtabilitate.

5 Tu mihi ſolus eris dux.

6 Ut à bello et partibus omnino abſtineas, in propoſito conſtans, cum caeteri omnes labent.

7 An potius viſum eſt te civili huic bello immiſcere?

8 Probare non improbare.

9 Hunc Reip. libertatis defendendae praetextus; illum P. R. beneficii aſſertio, ſuaeque dignitatis atque ſalutis tutela; alium propter flagitia domeſtica, inopiam et aes alienum, timor judiciorum et legum quas bello eludant in arma rapit, omnes privatam fidei ſuae ruinam permiſcere publicae cupientes. 10 Mens caeca et belli libidine acta. 11 Propter pacem belli finem. 12 Atqui ex diutina tua à bello immunitate apparebit te non probaſſe cauſas quibus alii ad bellum ſuſcipiendum excitantur ipſi nocentes ante bellum, tu non niſi cum bello. 13 Atque utinam ne nunc quidem pravis et caeca cupidine actis ad bellum civibus miſcereris, vir tam ſanctus et integer, ut ratio belli à te ſolo pendere videatur. 14 Optime igitur et te dignum feceris, ſi omnino à bello abſtinueris, intra ocium tuum ſecurus, ſupra mortalia iſta ſubvectus, non ſecus ac coeleſtia illa corpora immotus, imperturbatus. *Talis eſt ſapientis animus, qualis mundi ſtatus ſupra Lunam. Semper illic ſerenum eſt, etc.* Senec. epiſt. 59. 15 Infima aëris regio pontus et terra vexantur ventis, tempeſtatibus, fulmine: montes vero qui nubes cacumine tranſcendunt, in tuto poſiti inferiora deſpiciunt.

Imaque

Inque telluris ventos, tractuſque coruſcos
Flammarum accipiunt: nubes excedit Olympus
Lege deum. minimas rerum diſcordia turbat:
Pacem ſumma tenent. [1] quam laete Caeſaris aures
Accipient tantum veniſſe in proelia civem!
Nam praelata ſuis nunquam diverſa dolebit
Caſtra ducis magni. nimium placet ipſe, Catoni
Si bellum civile placet, pars magna Senatus,
Et duce privato geſturus proelia Conſul
Sollicitant, procereſque alii: quibus adde Catonem
Sub juga Pompeji; toto jam liber in orbe
Solus Caeſar erit. [2] quod ſi pro legibus arma
Ferre juvat patriis, libertatemque tueri:
Nunc neque Pompeji Brutum, neque Caeſaris hoſtem,
Poſt bellum victoris habe. Sic fatur. at illi
Arcano ſacras reddit Cato pectore voces.
  Summum Brute nefas civilia bella fatemur:
Sed quo fata trahunt, virtus ſecura ſequetur.
Crimen erit Superis et [3] me feciſſe nocentem.
[4] Sidera quis, mundumque velit ſpectare cadentem
Expers ipſe metus? quis, cum ruat arduus aether,
Terra labet, miſto coëuntis pondere mundi,
Comploſas tenuiſſe manus? [5] genteſne furorem
Heſperium ignotae, Romanaque ſigna ſequentur,
Deductique fretis alio ſub ſidere reges?
Otia ſolus agam? procul hunc arcete furorem
O Superi, motura [6] Dacas ut clade Getaſque
Securo me Roma cadat. [7] ceu morte parentem
Natorum orbatum, longum producere funus
Ad tumulum jubet ipſe dolor: juvat ignibus atris
Inſerviſſe manus, conſtructoque aggere buſti

1 Quam gratum credis fore Caeſari, quantum ſibi ipſe placebit, ſi modo te è tranquillae pacis propoſito ad bellum civile protraxerit, etiam ſi ad partes ſibi adverſas? et ſe ſolum (ſi diis placet) pronunciabit liberum, ſi poſt Conſules (quorum fuerat ſortiri Italiam, ductare exercitus, bellum gerere) et Senatum, auſpiciis Pompeji privati hominis ſummo imperio ſubjectos; Cato quoque pedibus iverit in ſervitutem Pompeji. vide amplum de Catone teſtimonium Sen. epiſt. 95. et epiſt. 14. 2 Quod ad me attinet; neque Caeſaris nunc, neque Pompeji hoſtis ſum. uter vero ipſorum victor tandem molitus fuerit aliquid contra leges et libertatem Reip. adverſus hunc me acerrimum profiteor hoſtem. Nomine utique et re habes me aſſertorem patriae. 3 Impoſuiſſe mihi hanc neceſſitatem, ut arma induerem. 4 Quis in tantum Stoicus eſt, aut cui ita in chalybem aut callum obduruere praecordia, ut terram coelo miſceri et omnia ruere videat. ipſe interim ſupinus et compreſſis ſedens manibus? 5 Genteſne exterae et remotae venient ad partes et auxilium Imperii noſtri: ego vero ignavus ſedebo? procul abſit à me haec vecordia. 6 Sarmatiae pop. ſupra vſ. 54. Sunt tamen qui nolint huic ut et Virg. 8 Aen. et Silio 13, licentiam priorem corripiendi permittere, ſubſtituant itaque *Das* pop. ad mare Caſpium. Amon hoc dabo dolori et amori erga patriam, quod erga liberos? Nato ſuprema ſolvo libens: Quidni patriae? Non te deſeram ô patria, non tibi decero dulce nomen, Libertas.

Ipſum

Ipſum atras tenuiſſe faces: non ante revellar,
Exanimem quam te complectar Roma, tuumque
Nomen libertas, et inanem proſequar umbram.
[1] *Sic eat: immites Romana piacula divi*
Plena ferant: nullo fraudemus ſanguine bellum.
O utinam, coelique deis, Erebique liceret
Hoc caput in cunctas damnatum exponere poenas
Devotum hoſtiles Decium preſſere catervae?
Me [2] *geminae figant acies, me barbara telis*
[3] *Rheni turba petat: cunctis ego pervius haſtis*
Excipiam medius totius vulnera belli.
[4] *Hic redimat ſanguis populos: hac caede luatur,*
Quicquid [5] *Romani meruerunt pendere mores.*
Ad juga cur faciles populi, cur ſaeva volentes
Regna pati pereunt? [6] *me ſolum invadite ferro,*
Me fruſtra leges et [7] *inania jura tuentem:*
Hic dabit, hic pacem jugulus, finemque laborum
Gentibus Heſperiis: [8] *poſt me regnare volenti*
Non opus eſt bello. [9] *quin publica ſigna, ducemque*
Pompejum ſequimur? [10] *nec, ſi fortuna favebit,*
Hunc quoque totius ſibi jus promittere mundi
Non bene compertum eſt: ideo me milite vincat,
Ne ſibi ſe viciſſe putet. Sic fatur: et acres
Irarum movit ſtimulos: [11] *juveniſque calorem*
Excitat in nimios belli civilis amores.
Interea, [12] *Phoebo gelidas pellente tenebras,*
Pulſatae ſonuere fores: quas ſancta [13] *relicto*
Hortenſi moerens irrupit Marcia buſto.
Quondam virgo toris [14] *melioris juncta* [14] *mariti:*
Mox ubi connubii [15] *pretium, merceſque ſoluta eſt*
Tertia jam ſoboles, alios fecunda penates
Impletura datur; [16] *geminas è ſanguine matris*
Permiſtura domos. ſed poſtquam condidit urna
[17] *Supremos cineres, miſerando concita vultu,*

1 Sit ita, ut dii velint ſibi litari univerſo Rom. ſanguine: Cur meum morer? O utinam ad patriam expiandam libertatemque Imperii tuendam, diis ſuperis, inferiſque ſufficeret caput hoc meum omnibus diris devotum, ut Publii Decii quondam pro ſalute exercituum in proelio contra Sãnites. Hiſtoriam, ritum, et devotionis formam lege apud Liv. lib. 8. de patre, et de filio l. 10.

2 Hinc Pompejana, illinc Caeſariana.

3 Rheni accolae, Germani, Galli, qui Caeſaris ſigna ſequuntur.

4 Mens.

5 Mali flagitioſi.

6 Me obſtantem tyrannidi. 7 Oppreſſa. 8 Neque enim me extincto invenietur, qui libertatem armis tueatur. 9 Hortatur Brutum ad arma capeſſenda et Pompeji partes reddita ratione. 10 Caeſarem affectare monarchiam jam dudum compertum eſt: de Pompejo, non liquet, hujus itaque auſpicia ſequar, qui non ſibi ſed patriae militat. 11 Bruti. 12 Oriente ſole. 13 Cato Marciam uxorem, ex qua 3 ſuſceperat filios, jamque gravidam amico Hortenſio poſtulanti ceſſit, quo defuncto eandem recepit. Quod illi exprobravit Caeſar, ineſcandi (inquiens) Hortenſii cauſa dimiſit pauperem quam poſtea reciperet ditatam. 14 Catonis. 15 Ut pater eſſet trium liberorum. 16 Catonis et Hortenſii. 17 Cineres ſuperioris mariti, Hortenſii.

Effuſae

Effuſas laniata comas, concuſſaque pectus
Verberibus crebris, [1] *cinereſque ingeſta ſepulcri,*
[2] *Non aliter placitura viro, ſic moeſta profatur:*
Dum [3] *ſanguis inerat,* [4] *dum vis materna, peregi*
[5] *Juſſa Cato, et geminos excepi feta maritos.*
Viſceribus laſſis, [6] *partuque exhauſta, revertor*
Jam nulli tradenda viro: [7] *da foedera priſci*
Illibata tori: da tantum nomen inane
Connubii: [8] *liceat tumulo ſcripſiſſe, Catonis*
Marcia, [9] *nec dubium longo quaeratur in aevo,*
Mutarim primas expulſa, an tradita, tedas.
[10] *Non me laetorum ſociam, rebuſque ſecundis*
Accipis: in curas venio, partemque laborum.
Da mihi caſtra ſequi: cur tuta in pace relinquar,
Et ſit civili propior [11] *Cornelia bello?*
Hae flexere virum voces, et tempora quanquam
Sunt [12] *aliena toris, jam fato in bella vocante:*
[13] *Foedera ſola tamen, vanaque carentia pompa*
Jura placent, ſacriſque [14] *deos admittere teſtes.*
[15] *Feſta coronato non pendent limine ſerta;*
[16] *Inſulaque* [17] *in geminos diſcurrit candida poſtes,*
[18] *Legitimaeq;* * *faces,* [19] *gradibuſq;* * *acclivis eburnis*
Stat torus, * *et picto veſtes diſcriminat auro:*
[20] *Turritaque* * *premens frontem matrona corona,*

1 Aſperſa cineribus mariti.
2 Inculta, neglecta et moerens placitura inculto et rigido Catoni.
3 Extenditur ultima in *Sanguis.*
4 Dum mater eſſe poteram.
5 Tua, qui me tradidiſti Hortenſio.
9 Effeta.
7 Recipe me in torum pudicum ἀναφρόδιτον. infra. ℣. 378.
8 Ut ſepulchro meo inſcribatur: *Marcia Catonis.*
9 Ne in dubio ſit apud poſteros, repudiatane fuerim an tradita.
10 Neque venio particeps futura rerum laetarum, ſed comes et ſolatium tibi in adverſis. 11 L. Scipionis filia, quam poſt mortem Juliae duxit Pomp. jamque ſub initium belli Mytilenen ablegavit, victus autem fugienſque in Aegyptum, eam receptam fugae comitem habuit. l. 5. vſ. 722. 12 Non contrahendis matrimoniis apta imminente jam civili bello. 13 Conjugii fides, citra pompam celebrem et ceremonias nuptiarum. 14 Jovem et Junonem τελείους, Venerem Suadam, Dianam. vide Plut. Rom. Quaeſt. 2. et quae nos ad Medeam Sen. vſ. 1. 15 In celebritate nuptiarum poſtes et januam floribus et feſta fronde ornabant. Juv. l. 6. vſ. 80. 16 Novae nuptae ad limen mariti ubi veniſſent, poſtes, priuſquam ingrederentur, laneis vittis et faſciis redimibant, oleoque ungebant. 17 Pro *nec*, ut ſupra vſ. 35. 18 ἐγὼ δ' οὔτί σοι πυρὸς ἀνῆψα φῶς νόμιμον ἐν γάμοις, etc. Eurip. in Phoeniſſis. Quinque autem faces adhibebantur in nuptiis. vide quae nos ad Sen. Theb. ℣. 507. rationes lege apud Plut. R. Quaeſt. 2. et Aug. de Civ. Dei. l. 6. c. 9. et l. 7. c. 24. 19 Neque lectus in honorem Genii ſternitur in aula, in quem gradibus inſcenditur eburnis, ſtragulo acupicto auroque intertexto tectus. 20 Neque more nuptarum ferens coronam turriculis diſtinctam atque inſurgentem, vitat (ſic enim legit Brodaeus) tangere limen. Neq; enim è religione erat novam nuptam pedibus limen tangere, ſed in tranſgreſſu ſupportabatur à Pronubis aut tranſiliebat. Rationes vide apud Plut. R. Quaeſt. 29. Si retineamus *vetuit*, Quid ſi ſic intelligamus? Neque Berecynthia mater, Cybele turrita, quae eadem eſt cum Veſt. id eſt terra, vetuit hanc nuptam contingere limen pedibus. Varro enim ref. Serv. ad 8. Eclog. Vir. opinatus eſt, ideo ſponſas limen non tetigiſſe, ne à ſacrilegio inchoarent, ſi depoſiturae virginitatem calcarent rem Veſtae, id eſt numini caſtiſſimo conſecratam. Janus Rutg. legit *metuit*, ſenſu quo Hor. od. 2. l. 2. *penna metuente ſolvi*, etc. Var. lect. l. 1. c. 12.

Tralata

Tralata vetuit contingere limina planta.
1 *Non timidum nuptae leviter tectura pudorem*
Lutea demiſſos velarunt flammea vultus:
2 *Balteus haud fluxos gemmis aſtrinxit amictus,*
*Colla monile decens; humerique * haerentia primis*
3 *Suppara nudatos cingunt anguſta lacertos,*
4 *Sic, ut erat, moeſti ſervans lugubria cultus,*
Quoque modo natos, hoc eſt amplexa maritum.
Obſita funerea celatur purpura lana.
5 *Non ſoliti luſere ſales: nec more Sabino*
Excepit triſtis convicia feſta maritus.
6 *Pignora nulla domus, nulli coiere propinqui,*
Junguntur 7 *taciti,* 8 *contentique auſpice Bruto.*
9 *Ille nec horrificam ſancto dimovit ab ore*
*Caeſariem, duroque * admiſit gaudia vultu:*
(Ut primum tolli feralia viderat arma,
Intonſos rigidam in frontem deſcendere canos
Paſſus erat, moeſtamque genis increſcere barbam.
10 *Uni quippe vacat ſtudiiſque odiiſque carenti,*
Humanum lugere genus) nec foedera priſci
Sunt tentata tori: juſto quoque 11 *robur amori*
Reſtitit. hi mores, haec duri immota Catonis
12 *Secta fuit, ſervare modum,* 13 *finemque tenere,*
Naturamque ſequi, patriaeque impendere vitam;
Nec ſibi, ſed toti genitum ſe credere mundo.
14 *Huic epulae, viciſſe famem: magnique* 15 *penates,*
Submoviſſe hyemem tecto: pretioſaque veſtis,
Hirtam membra ſuper Romani 16 *more Quiritis*
Induxiſſe togam: Veneriſque huic maximus uſus,
17 *Progenies; Urbi pater eſt, Urbique maritus:*
Juſtitiae cultor, rigidi ſervator honeſti:
In commune bonus: nulloſque Catonis in actus
Subrepſit, partemque tulit ſibi nata voluptas.

1 Non operiebatur flammeo, velo luteo, ſeu rubro, quo novarum nuptarum capita tegebantur pudoris gratia, vel in ſubjectionis ſymbolum.
2 Non zona gemmis diſtincta cinxit veſtes; non monile ornabat collum.
3 Supparum, ſubuculae ſeu tunicae genus pectora complexum. Ald. Manut. lib. 3. Quaeſt. 2. per epiſt.
4 A recenti funere mariti ſquallida et pullata.
5 Non occinebantur, pro more nuptiarum à Sabinis ſeu Feſcenninis tracto, dicteria, de his vide quae nos ad Medeam Senecae ℣. 113.
6 Non liberi.
7 Sine pompa et ſtrepitu ceremoniarum.
8 Adhibito tantum Bruto quaſi auſpice et paranympha. Valer. Maxim. lib. 2. cap. 1. 9 Cato non barbam poſuit, non capillitium, non vultu prae ſe tulit laetitiam, non cum uxore rem habuit, ab illo tempore quo civile bellum parari viderat. 10 Partium ſtudiis minime occupatus Philoſophiae ſtudiis vacat, quae docent ſe noſcere, ſuaſque deplorare miſerias. 11 Conſtans immotuſque animus. 12 Stoica. 13 Proſpicere finem et ad eum omnia referre. 14 Vide tamen quid de illius potationibus ad auroram protractis ſcribat Plutarchus in vita ejus, quod et illi objectum à Caeſare. 15 Supra vſ. 238. 16 More veterum Romanorum, qui dicebantur Quirites, vel à Curibus, vel à Romulo Quirino dicto, quod haſtam, quae Sabinis Quiris eſt, geſtare ſolebat. 17 Sobolis procreatio.

[1] *Interea trepido diſcedens agmine magnus,*
[2] *Moenia Dardanii tenuit Campana coloni.*
Hac placuit 3 *belli ſedes, hinc ſumma moventis*
Hoſtis in occurſum ſparſas extendere partes,
[4] *Umbroſis mediam qua collibus Appenninus*
Erigit Italiam, nullo quae vertice tellus
Altius intumuit propiuſque acceſſit Olympo.
[5] *Mons inter geminas medius ſe porrigit undas*
Inferni Superique maris: [6] *colleſque coercent*
Hinc Tyrrhena vado frangentes aequora Piſae,
Illinc Dalmaticis obnoxia fluctibus Ancon.
[7] *Fontibus hic vaſtis immenſos concipit amnes,*
Fluminaque in gemini ſpargit divortia ponti.
[8] *In laevum cecidere lacus, veloxque* [9] *Metaurus,*
[10] *Cruſtumiumque rapax, et junctus* [11] *Iſapis* [12] *Iſauro,*
[13] *Sennaque et Adriacas qui* [14] *verberat* [15] *Aufidus undas:*
[16] *Quoque magis nullum tellus ſe ſolvit in amnem,*
Eridanus, fractaſque evolvit in aequora ſylvas,
[17] *Heſperiamque exhaurit aquis.* [18] *Hunc fabula primum*
Populea fluvium ripas umbraſſe corona:
Cumque [19] *diem pronum* [20] *tranſverſo limite ducens,*
Succendit Phaëton flagrantibus aethera loris,
[21] *Gurgitibus raptis penitus tellure peruſta,*

1 Pompejus perterritus rumore adventantis propere Caeſaris, Capuam ex urbe temere profugit. hic ſe confirmavit, hanc belli ſedem primum intendit.

2 Capuam, à Capy Trojano, ut quidam volunt, conditam.

3 Hic delectu habito copias colligere, exercitum conſcribere, Caeſari ſumma molienti occurrere.

4 In regione plana, qua Apennini latus modice aſſurgit.

5 Eſt autem Apenninus, mons, qui Italiam in longitudinem tanquam ſpina dorſi ſecat, à ſiniſtra parte mare Adriaticum ſeu ſuperum ſpectans, à dextra mare Tyrrhenum ſeu Inferum reſpiciens. 6 Cujus colles et latera ſignat coercetque à dextra in imo ſinu Tyrrheni maris, urbs Piſae, à ſiniſtra, Ancona Piceni urbs in Adriatico mari, ventis et fluctibus è Dalmatia advenientibus expoſita, eſt enim ἀγκών ulna cubiti, ſeu ſura potius Italiae in tibiae formam porrectae. 7 Ex hoc Apennino oriuntur multi celebres amnes qui delabuntur in utrumque mare Superum et Inferum. Divortia aquarum ſunt (inquit Turnebus Adverſ. l. 14. c. 11.) juga unde in diverſa aquae et coeleſtes et perennes divertunt. *Et ipſis jugis ad divortia aquarum caſtra poſuit.* Livius. 8 In Superum mare ſeu Adriaticum *golfo* de *Venetia*. 9 Umbriae fl. Aſdrubalis clade notus. 10 Fluv. in Flaminia. 11 Flaminiae fl. Strab. lib. 3. ſed Plin. l. 3. c. 15. et Boccatio *Sapis*. 12 Piceni fl. Blondo et Leandro *Flogia*. 13 *Et Clanis et Rubicon et Senonum de nomine Senna* Sil. 8. 14 Cum impetu influit, *violens obſtrepit Aufidus*. Hor. l. 3. ode. 30. 15 Apuliae fl. Cannenſi clade memorabilis, *L. Ofanio*. 16 Padus *Po* totius Europae amnium longe maximus, circa oſtia, excepto Danubio. *Proluit inſano contorquens vertice ſylvas Fluviorum rex Eridanus.* Virg. Georg. 1. non autem oritur ex Apennino uti nec alii quidam fluvii quorum fontes poëta Apennino tribuit. 17 Amnes navigabiles et lacus immenſi in Padum ſe exonerant, ita ut flumina 30 in Adriaticum effundat. 11 Fabula ſeu fama eſt, Phaëtontis ſorores verſas fuiſſe in populos ad ripas hujus fluvii, etc. Ovid. 2 Met. 19 Solem praecipitem. 20 A via errantem. 21 Caeteris fl. exhauſtis et deſiccatis, Eridanum parem fuiſſe extinguendo Phaëtonti.

Hunc

Hunc habuiſſe pares Phoebeis ignibus undas.
[1] *Non minor hic Nilo, ſi non per plana jacentis*
Ægypti Libycas Nilus ſtagnaret arenas.
Non minor hic [2] *Iſtro, niſi quod, dum permeat orbem*
Iſter, caſuros in quaelibet aequora fontes
Accipit, et Scythicas exit non ſolus in undas.
[3] *Dexteriora petens montis declivia Tybrim*
Unda facit, [3] *Rutubamque cavum. delabitur inde*
[4] *Vulturnuſque celer.* [4] *nocturnaeque editor aurae*
[5] *Sarnus, et* [6] *umbroſae* [7] *Liris per regna Maricae*
[8] *Veſtinis impulſus aquis, radenſque Salerni*
Culta [9] *Siler, nullaſque vado qui* [10] *Macra moratus*
[11] *Alnos, vicinae procurrit in aequora Lunae.*
[12] *Longior educto qua ſurgit in aëra dorſo,*
Gallica rura videt, devexaſque excipit Alpes.
Tunc Umbris Marſiſque ferax, domituſque Sabello
Vomere, piniferis amplexus rupibus omnes
Indigenas Latii populos, non deſerit ante
Heſperiam, quam cum Scyllaeis clauditur antris,
Extenditque ſuas in templa Lacinia rupes.
[13] *Longior Italia, donec confinia pontus*
Solveret incumbens, terraſque repelleret aequor.
At poſtquam [14] *gemino tellus eliſa profundo eſt,*
[15] *Extremi colles Siculo ceſſere Peloro.*

1 Si nactus fuiſſet terram planam et jacentem inſtar Ægypti, per quam Nilus leniter decurrens ſtagnat ſeque extendit.

2 Max. Europae fluv. cujus ſuperior pars Danubius, inferior Iſter vocatur, *Dene, Donaw* qui in agro Fruſtembelgenſi (non Abnoba monte, ut olim creditum) ortus, 60 amnes receptos in Pontum defert per 6 oſtia. Mela lib. 2. cap. 1.

3 A dextra parte Apennini in mare Tyrrhenum defluunt Tiberis per Etruriam, Romam alluens. *Tivere*; et Rutuba, quem Vibius agnoſcit in Tiberim influentem. Eſt et alius hujus nominis Liguriae fl. 4 Fl. Campaniae. 5 Fl. qui per Lucanos, Picentinos, et Campanos labitur, in paludes diffuſus, opacas et tetras exhalat nebulas, *Scafate.* 6 Sylvoſae. 7 Liris fl. Campaniae Minturnas praeterfluens. Minturnenſium autem numen Marica mater Latini regis, quae prius Circe fuerat. Lactant. 1. falſ. relig. cap. 21. hodie *Garigliano.* 8 In quem ſe exonerant flumina Veſtinorum. 9 Sive Silarus Campaniae fl. qui alluit agros Salerni opp. Picentinorum. 10 Macra Liguriam ab Etruria diſterminans, in mare prolapſus juxta Lunam portum Etruriae, innavigabilis, quia vadoſus. 11 Naves, rates. 12 Apenninus Galliam proſpiciens in longitudinem per omnem Italiam exporrectus, quem Umbri, Marſi, Samnites, Aborigenes antiquiſſimus Latii populus colunt, in duo deinde ſe dividens brachia, altero extenditur in Rhegium promontorium Brutiorum, in Siculo mari, *Rhezo*: altero in Lacinium promontorium juxta Crotonem, *Cabo delle colonne*, à Junonis Laciniae columnis et templo. 13 Atque ſe quondam Apenninus extendebat ulterius quam nunc eſt Italia, continuatus ſcilicet junctuſque Siciliae, ſed *venit medius vi pontus et undis Heſperium Siculo latus abſcidit, arvaque et urbes Litore diductas anguſto interluit aeſtu.* Virgil. Aen. 3. 14 Hinc Ionio, inde Tyrrheno mari. 15 Extrema pars Apennini abſciſſa eſt Peloro promontorio Siciliae quod Italiam proſpicit, in cujus appellationem et ipſe ceſſit.

[1] *Caeſar in arma furens, nullas niſi ſanguine fuſo,*
Gaudet habere vias, quod non terat hoſte vacantes
Heſperiae fines, vacuoſque irrumpat in agros,
Atque ipſum non perdat iter, conſertaque bellis
Bella gerat, non tam portas intrare patentes
Quam fregiſſe juvat: nec tam [2] *patiente colono*
Arva premi, quam ſi ferro populetur, et igni.
[3] *Conceſſa pudet ire via, civemque videri.*
Tunc urbes Latii dubiae, [4] *varioque favore*
[4] *Ancipites, quanquam primo terrore ruentis*
Ceſſurae belli, denſo tamen aggere firmant
Moenia. et [5] *abrupto circumdant undique vallo:*
[6] *Saxorumque orbes, et quae ſuper eminus hoſtem*
Tela petant, altis murorum turribus aptant.
[7] *Pronior in Magnum populus, pugnatque minaci*
Cum terrore fides: ut cum mare poſſidet Auſter
Flatibus horriſonis, hunc aequora tota ſequuntur:
Si rurſus [8] *tellus pulſu laxata tridentis*
Æolii, tumidis immittat fluctibus Eurum,
Quamvis icta novo, ventum tenuere priorem
Æquora, nubiferoque [9] *polus cum ceſſerit Euro,*
Vendicat unda Notum. Facilis ſed vertere mentes
Terror erat, dubiamque fidem fortuna ferebat.
Gens Hetruſca fuga trepidi nudata [10] *Libonis,*
[11] *Juſque ſui pulſo jam perdidit Umbria Thermo.*
[12] *Nec gerit auſpiciis civilia bella paternis*
Caeſaris audito converſus nomine Sylla.
[13] *Varus, ut admotae pulſarunt Auximon* [14] *alae,*

1 *Varie hic implicitae ſunt conjunctiones, uti* monuimus ſupra vſ. 35. *Sed ita diſponendas arbitror;* Caeſar armis potius rem peragi quam pacate exoptans (ut lib. 1. vſ. 146.) *Acer et indomitus quo ſpes quoque ira vocaſſet ferre manum, et nunquam temerando parcere ferro, etc. gaudenſque viam feciſſe ruina*, gaudet nullas habere vias niſi ſanguine fuſo, non gaudet quod terat Italiae fines hoſte vacantes, praeſidiis vacuos irrumpat agros, nec agros vaſtandi occaſionem offendat quacumque ruit, quod bella manu conſerta hoſtemque non conveniat, juvat non tam portas, etc. infra l. 3. ỽ. 364. 2 Non impediente, tranſitum permittente. 3 Hoſtiliter graſſari maluit. 4 Caeſaremne reciperent, an Senatus Pompejique autoritatem tuerentur. 5 Praecipiti, tumultuario. 6 Saxorum acervos, vel ſaxa rotunda tormentis emittenda. 7 Et poſt varios conflictus mentis, hinc ſtudiorum et fidei erga Pompejum, inde metus Caeſaris: vicere tandem ſtudia et fidem metus fortunaque Caeſaris. in Comparatione itaque Auſtrum cape Pompejum, Eurum Caeſarem, mare populum. 8 Strongyle: antrum Aeoli, quo *Luctantes ventos tempeſtateſque ſonoras Imperio premit Aeolus, etc.* Virgil. 1 Aen. eo enim reſpicit poëta. 9 Aër. 10 Praefecti tum forte Etruriae, ad Scribonium Libonem miſſum Caninium Revilum legatum colloquii cauſa de pace concilianda, meminit autor Commentariorum de civili bello l. 1. fuiſſe item Achajae ac Liburnicae claſſis praefectum, lib. 3. 11 Adventu Curionis cognito, è Tiguio cohortes eduxiſſe et profugiſſe Thermum reperio lib. 1. de Civili bello. ſed ubi Tignium ſit, non ita facile. Firmium forte aut aliud opp. Umbriae. Tignia eſt Picenorum ſ. 12 Fauſtus Sylla degenerans à patris fortitudine et fortuna, fugam cepit. 13 Atius Varus, decurionibus Auximi Picenorum opp. ad Caeſ. inclinantibus, praeſidium ex oppido educit, et profugit, etc. lib. 1. com. civ. bell. 14 Equitum proprie vexillationes.

Per

Per diverſa ruens [1] *neglecto moenia tergo,*
Qua ſylvae, qua ſaxa, fugit. [2] *depellitur arce*
Lentulus Eſculea. victor cedentibus inſtat,
Devertitque acies: ſoluſque ex agmine tanto
Dux fugit, et nullas ducentia ſigna cohortes.
Tu quoque nudatam commiſſae deſeris arcem
Scipio [3] *Luceriae: quamquam fortiſſima pubes*
His ſedeat caſtris, [4] *jam pridem Caeſaris armis*
Parthorum ſubducta metu: qua Gallica damna
Supplevit Magnus, dumque ipſe ad bella vocaret,
Donavit ſocero Romani ſanguinis uſum.
[5] *At te Corfini validis circumdata muris*
Tecta tenent [6] *pugnax Domiti:* [7] *tua claſſica ſervat*
Oppoſitus quondam polluto tiro Miloni.
[8] *Ut procul immenſam campo conſurgere* [9] *nubem,*
[10] *Ardenteſque acies percuſſis ſole coruſco*
Conſpexit telis, Socii decurrite, dixit,
Fluminis ad ripas, undaeque immergite pontem.
Et tu montanis totus nunc fontibus exi,
Atque omnes trahe gurges aquas, ut ſpumeus [11] *alnes*
Diſcuſſa compage feras. [13] *hoc limite bellum*
Haereat, hac hoſtis lentus terat otia ripa.
Praecipitem cohibete ducem: [14] *victoria nobis*
Hic primum ſtans Caeſar erit. nec plura locutus,

1 Hoſti in fuga expoſito. 2 Aſculum Picenum Lentulus Spinther cum decem cohortibus tenebat: qui Caeſaris adventu cognito, profugit ex oppido, cohortes ſecum abducere conatus à magna parte militum deſeritur. lib. 1. de civili bello. 3 *Nuceriae* legit Micyllus, quae in Umbria, ubi jam erat Caeſar et in Piceno. Verum hac in parte ſaepius excuſandus eſt poëta, ut qui neque temporum neque rerum ſervet ordinem, ut poſt diſceſſum Pompeji, qui iis rebus cognitis, quae erant ad Corfinium geſtae, Luceria profectus eſt Canuſium, atque inde Brunduſium, Scipio Luceriae in praeſidio relictus profugerit. fuit autem hic L. Scipio ſocer Pompeji. 4 Ad Caeſaris vires minuendas Marcellus author fuit patribus Senatus conſulti quo decernebatur ut Bibulo (quem in Parthos, poſt caedem Craſſi mittendum prae ſe ferebant) Pompejus legionem unam, Caeſar alteram cederet. Caeſar itaque cum unam pro ſe traderet, et Pompejus repetebat ab illo alteram, quam poſt Titurii Cottaeque Caeſaris praetorum acceptam cladem, utendam illi dederat, ita utramque Caeſar ſuppeditavit. Has legiones habuiſſe Scipionem refert poëta. Dio l. 40. et Appian. l. 2. de civ. bello. 5 L. Domitius Aenobarbus ſucceſſor Caeſari in Galliis S. C. delegatus, ſe receperat in Corfinium Pelignorum oppidum cum xx cohortibus, hunc Caeſar inſequitur. 6 Imo puſillanimis et minime militaris. Sed poëta noſter, pronioris ſemper in Pompejum ſtudii, Pompejanos extollit, Caeſarianos deprimit. 7 Tu Domiti accepiſti cohortes quibus Pompejus forum ſepſerat in quaeſtione de Clodio à Milone caeſo. ſupra lib. 1. vſ. 323. 8 Domitius cohortes v praemiſit ex oppido qui pontem fluminis, quod erat ab oppido III. M. paſſuum, interrumperent, ubi cum antecurſoribus Caeſaris praelio commiſſo, celeriter Domitiani à ponte repulſi, ſe in oppidum receperunt. 9 Pulverem à cohortibus excitatum. 10 Ad ſolem fulgentes. 11 Sublicae et tigna pontis ex alno vel alio quovis ligno. 12 Diſſolutis juncturis pontis. 13 Pons interruptus moretur et retardet feſtinantem Caeſarem. 14 Hic moram trahere coactus Caeſar nobis pro victoria ſit.

[1] *Devolvit*

[1] Devolvit rapidum nequicquam moenibus agmen.
Nam prior è campis, ut conſpicit [2] amne ſoluto
Rumpi Caeſar iter, calida prolatus ab ira,
Non ſatis eſt muris latebras quaeſiſſe pavori?
Obſtruitis campos, fluviis arcere paratis,
Ignavi? non ſi tumido me gurgite [3] Ganges
Summoveat, ſtabit jam flumine Caeſar in ullo,
[4] Poſt Rubiconis aquas. equitum properate catervae:
Ite ſimul pedites: ruiturum aſcendite pontem.
Haec ubi dicta, levis totas accepit habenas
In campum ſonipes: crebroque ſimillima nimbo
Trans ripam validi torſerunt tela lacerti.
Ingreditur pulſa fluvium [5] ſtatione vacantem
Caeſar, [6] et ad tutas hoſtis compellitur arces.
Et jam moturas ingentia pondera turres
Erigit, et mediis ſubrepſit [7] vinea muris.
[8] Ecce, nefas belli, reſeratis agmina portis
Captivum traxere ducem, [9] civiſque ſuperbi
Conſtitit ante pedes, vultu tamen alta minaci
[10] Nobilitas recta ferrum cervice popoſcit.
Scit Caeſar poenamque peti, veniamque timeri.
Vive, licet nolis, et noſtro munere, dixit,
[11] Cerne diem. victis jam [12] ſpes bona partibus eſto,
Exemplumque [13] mei: vel, ſi libet, arma retenta;
[14] Et nihil hac venia, ſi viceris ipſe, paciſcor.
Fatur: et aſtrictis laxari vincula palmis
Imperat. Heu [15] quanto melius vel caede peracta
Parcere Romano potuit fortuna pudori!
Poenarum extremum civi, quod caſtra ſecutus

1 Emittit v cohortes ex oppido. 2 Ponte interrupto qui fluvium coërcebat. 3 Indiae fluvius qui Cyro et Alexandro moram injecit. 4 Poſtquam tranſierim Rubiconis aquas. lib. 1. vſ. 185. 5 Domitianis militibus. 6 Caeſar legionibus adductis ad oppidum conſtitit, juxtaque murum caſtra poſuit, turres erexit, tormenta paravit, vineas admovit. 7 Vide lib. 3. vſ. 487. 8 Domitius ad Pompejum in Apuliam literas miſerat ut quanta poſſet celeritate obſeſſo ſubveniret, Caeſarem intercluderet, reſcripſit Pompejus id ſe facere non poſſe, ut Domitius itaque ſe cum copiis clam Corfinio ſubtraheret. Literis acceptis Dom. diſſimulans in concilio pronunciat Pompejum brevi adfuturum, ipſe cum paucis conſilium fugae capit. id militibus ſuboluit, qui legatis ad Caeſ. miſſis ſeſe paratos eſſe portas aperire, imperata facere, et L. Domitium vivum in ejus poteſtatem tradere. quod proximo die factum. 9 Caeſaris cui noſter uſque malevolus. 10 Equites Rom. tribuni, ſenatorum liberi, ſenatores ad Caeſ. producti; L. Domitius, P. Lentulus Spinther, Vibullius Rufus, Sex. Quintilius, Varus quaeſtor, L. Rubius, inquit interpres Lambertus Hortenſius, cui ego non aſſentior. video enim poëtam induxiſſe animum ut Pomp. in omnibus adularetur, qui hic imbelli Domitio magnanimitatem et nobilitatem adfingit. producti quidem illi aliique complures et à Caeſare dimiſſi incolumes 11 Fruere lucis uſura et vitae. 12 Veniae. 13 Clementiae meae. 14 Neque repoſcam parem gratiam, ſicubi tu victor fueris. 15 Quanto majori honori fuiſſet morte affici quam vita donari, quae dedecus ſummum: imo ſupplicium maximum erat civi Romano ignoſci quod patria et publica arma hoſtibus et privatis praetulerit.

Sit

Si patriae, Magnumque ducem, totumque Senatum
Ignoſci. [1] *premit ille graves interritus iras:*
[2] *Et ſecum: Romamne petes, pacíſque receſſus*
Degener? in medios belli non ire furores
Jamdudum moriture paras? rue certus, et omnes
[3] *Lucis rumpe* [3] *moras, et Caeſaris effuge munus.*
[4] *Neſcius interea capti ducis arma parabat*
Magnus, ut admixto firmaret robore partes.
Jamque [5] *ſecuturo juſſurus claſſica Phoebo,*
Tentandaſque ratus moturi militis iras,
Alloquitur tacitas veneranda voce cohortes:
O [6] *ſcelerum ultores,* [7] *melioraque ſigna ſecuti:*
O vere [8] *Romana manus: quibus arma Senatus*
[9] *Non privata dedit,* [10] *votis depoſcite pugnam.*
[11] *Ardent Heſperii ſaevis populatibus agri:*
Gallica per gelidas rabies effunditur Alpes:
[12] *Jam tetigit ſanguis pollutos Caeſaris enſes.*
[13] *Dii melius, belli tulimus quod damna priores.*
Coeperit inde nefas. jam jam me praeſide Roma
Supplicium, poenamque petat, neque enim iſta vocari
Proelia juſta decet, patriae ſed vindicis iram.
Nec magis hoc bellum eſt, quam [14] *cum Catilina paravit*
Arſuras in tecta faces, ſociuſque furoris
Lentulus; [15] *exertique manus veſana Cethegi.*
O rabies miſeranda ducis! [16] *cum fata* [17] *Camillis*

1 Supprimit, diſſimulat.

2 Aliter haec referunt Plutarchus, Appianus et Caeſar: Domitiū caeteroſque productos Caeſar à contumeliis militum conviciiſque prohibet, pauca apud eos loquitur, pecunias quas in publicum depoſuerat allatas ad ſe à Corfinienſibus Domitio reddit permittitque illi ire quo libuiſſet. ille autem Maſſiliam, atque hac devicta, ſe ad Pompeium contulit, ceciditque in acie Pharſalica.

3 Vitam, quae ab hoſte donata eſt munus. 4 Pompejus interim ignarus eorum quae Corfinii geſta ſunt, exercitum conſcribit et auxiliis undique confirmat. 5 Signum daturus movendi poſtero die caſtra, militum animos in pugnam explorat. 6 Armorum impie à Caeſ. patriae illatorum, ut mox ỷ. 539. 7 Pro patria, ſub quibus militant Coſſ. et Senatus. 8 Libertatis patriae ſtudioſa. 9 Ut Caeſaris ſunt. 10 Alacri animo et cum acclamatione poſcite ſigna dari belli, infra vſ. 599. 11 Ferro et flamma vaſtatur Italia, furibundis Gallis à Caeſare immiſſis. 12. Et jam Caeſar ſanguine imbuit bellum. 13 Diis gratia, quibus placuit, à Caeſare potius quam à nobis initium capere nefaria haec bella. 14 Conjuratio illa ſatis nota vel pueris ex Salluſtio. 15 Antiqui Cethegi (inquit Turnebus lib. 19. Adv. c. 9) tunicas non gerebant, ſed pro tunica cinctum vel campeſtre ab umbilico ad pedes, reliquo corpore exerto et nudo: unde toga in urbe tecti nudos exerebant lacertos. Horat. epiſt. ad Piſones. *cinctu. tu Cethegis.* noſter infra l. 6. ỷ. 794. *nudique Cethegi* Silius Lt. *Ipſe humero exertus gentili more.* 16 Qui cum poſſis et debeas Camillum et Metellos imitatus, ſervare patriam: velis in peſtes et everſores patriae degenerare Cinnam et Marium. ita ſcripſerat Brutus ad Atticum de Antonio: ὃς ἐν Βρούτοις καὶ Κασσίοις καὶ Κάτωσι συναριθμεῖσθαι δυνάμενος προσθήκην ἑαυτὸν Οκταουΐῳ δέδωκεν. Plutarch. in Bruto. 17 Furius Camillus urbem à Gallis captam, Capitolium obſeſſum, exul creatus Dictator liberavit pulſis Gallis.

Te Caeſar, magniſque velint miſcere [1] Metellis,
Ad [2] Cinnas, [3] Marioſque venis. [4] ſternere profecto,
Ut Catulo jacuit Lepidus, [5] noſtraſque ſecures
Paſſus, Sicanio tegitur qui Carbo ſepulchro,
[6] Quique feros movit Sertorius exul Iberos.
Quanquam, ſi qua fides, his te quoque [7] jungere Caeſar
Invideo, [8] noſtraſque manus quod Roma furenti
Oppoſuit. Parthorum utinam poſt praelia ſoſpes,
Et [9] Scythicis Craſſus victor remeaſſet ab oris,
Ut ſimili cauſa caderes, [10] qua Spartacus hoſtis.
Te quoque ſi Superi [11] titulis accedere noſtris
Juſſerunt, valet in torquendo dextera pilo:
Fervidus haec iterum circa praecordia ſanguis
Incaluit: diſces non eſſe ad bella fugaces,
Qui [12] pacem potuere pati. licet ille ſolutum,
Defectumque vocet, ne vos mea terreat aetas.
[13] Dux ſit in his caſtris ſenior, dum miles in illis.
Quo potuit civem populus perducere [14] liber:
Aſcendi, ſupraque nihil niſi regna reliqui.
[15] Non privata cupit, Romana quiſquis in urbe
Pompejum tranſire parat, [16] hinc Conſul [17] uterque,
Hinc acies ſtatura [18] ducum. Caeſarne Senatus
Victor erit? non tam caeco trahis omnia curſu,
Teque nihil Fortuna pudet. [19] Multiſne rebellis
Gallia jam luſtris, aetaſque impenſa labori
Dant animos? [20] Rheni gelidis quod fugit ab undis

1 Numidico, Pio, Cretico, Baleārico.

2 Nota ad ℣. 94. ſupra.

3 Supra vſ. 70. et deinceps.

4 Sed dabia mihi hujus amentiae poenas, victus, ut à Catulo Lepidus, qui Coſſ. inter ſe diſceptarunt. Lep. acta Syllae reſcindere conatus, è Gallia, quam provinciam ſortitus eſt, et ubi res novas moliebatur, revocatus à Senatu, cum exercitu ad urbem rediit, ſed à Catulo collega in Campo Martio ſuperatus in Sardiniam fugit, ibique non multo poſt periit.

5 Cn. Papirius Carbo tertium Coſ. cum C. Mario creatus, reverſo è bello Mithridatico Sylla, urbe profugit, ſed à Metello Pio prope Faventiam ſuperatus, in Siciliam fugit, à Pompejo captus, et damnatus capitis catenis vinctus, ſecuri percuſſus eſt. 6 Q. Sertorius à Sylla proſcriptus Hiſpanos ad arma movit, contra quem miſſus Q. Metellus Coſ. mox Pompejus, ancipiti acie ſaepius pugnarunt. Sertorius tandem domeſtico ſcelere et inſidiis extinctus eſt à Perpenna belli ſocio in convivio. 7 Conferre, cauſa ac poena. 8 Mihi contra te in patriam furentem, Coſſ. et Senatus bellum hoc demandarunt. 9 Pro *Parthicis*. 10 Spartacus Thrax, gladiator è ludo Lentuli Capuae cum 70 ſociis effugit, ſervis ad partem vocatis armatiſque exercitum 70 M. confecit, legatos, praetores, Coſſ. Rom. devicit, à M. Craſſo tandem devictus caeſuſque eſt. 11 Victoriis meis additum. 12 In pace vivere. vide quae ad ℣. 314. l. 5. 13 Cur mihi duci aetas illa probro ſit, quae illius militibus honori? 14 Libertatem ſuam retinens, non delata ulli imperii ſumma. 15 Non civis eſſe vult, ſed tyrannus, qui etc. 16 A partibus noſtris. 17 L. Lentulus et C. Marcellus A. U. 705. 18 Procerum, Senatorum. 19 *Invidioſe*. Duobus, neque exactis iis. 20 Caeſar Germanos ferro et igni populatus, in hoſtico per dies 18 moratus, ſe in Galliam recepit, reſciſſo poſt ſe ponte, quem in Rheno ſtrxerat, ne Germanis uſui eſſet, hanc Pompejus fugam calumniatur.

[1] *Oceanumque vocans incerti ſtagna profundi,*
Territa quaeſitis oſtendit terga Britannis?
An vanae tumuere minae, quod fama furoris
Expulit armatam patriis è ſedibus urbem?
Heu demens, non te fugiunt, me cunctaſequuntur:
[2] *Qui cum ſigna tuli toto fulgentia ponto,*
Ante bis exactum quam Cynthia conderet orbem,
Omne fretum metuens pelagi pirata reliquit,
Anguſtaque domum terrarum in ſede popoſcit.
Idem [3] *per Scythici profugum divertia Ponti*
[4] *Indomitum regem, Romanaque* [5] *fata morantem,*
Ad [6] *mortem, Sylla* [7] *felicior, ire coëgi.*
[8] *Pars mundi mihi nulla vacat: ſed tota tenetur*
Terra meis, quocunque jacet ſub ſole, trophaeis.
Hinc me victorem gelidas ad [9] *Phaſidos undas*
[10] *Arctos habet: calida* [11] *medius mihi cognitus axis*
Aegypto, atque [12] *umbras nuſquam flectente Syene.*
[13] *Occaſus mea jura timet, Tethynque fugacem*
Qui ferit, Heſperius poſt omnia flumina Baetis.
Me domitus cognovit [14] *Arabs, me Marte feroces*
[15] *Heniochi,* [16] *notique erepto vellere Colchi.*
[17] *Cappadoces mea ſigna timent, et* [18] *dedita ſacris*
Incerti Judaea Dei, [19] *molliſque Sophene.*
[20] *Armenios, Cilicaſque feros,* [21] *Tauroſque ſubegi.*
Quod [22] *ſocero bellum, praeter civile, reliqui?*

1 Et quod cauſatus Oceanum Britannicum eſſe Gallici maris aeſtuaria, reciproco fluxu et refluxu, modo ſtagnantia, modo vadoſa: repulſus eſt à Brittannis, quibus ultro bellum intulerat. *Sed haec Caeſaris geſta Pompejus per invidiam extenuans inducitur.*

2 Qui intra ſpacium 2 menſium, piratas Cilicas maria latrociniis infeſtantes coërcui, et captis, ne ad piraticam relaberentur, agrum aſſignavi, deductis procul à mari Solos urbem Ciliciae à me inſtauratam, appellatamque Pompejopolin. 3 Per diverticula et tranſverſas ſemitas ſui regni in Aſia minori fugientem in Armeniam, Colchos, Albanos, Hiberos etc. 4 Mithridatem, qui 40 annos cum Romanis bella geſſit. 5 Victorias et Imperium. 6 Male veneno tentatam, ſed ferro exactam. lib. 10. vſ. 336. 7 Alluſum ad cognomen Syllae Felicis, qui Mithridatem attriverat, ut et Lucullus. 8 Vide Martial. epig. 75. lib. 5. 9 Fl. max. Colchidos, quo Mithridatem Pompejus inſequutus eſt. 10 Pars Septentrionalis ſubjecta Arcto urſae majori. 11 Pars mundi Meridionalis, datus enim fuerat à Senatu tutor pueri regis Ptolomaei, item ibi ſub Sylla fuerat. 12 Syene oppidum eſt Thebaidos in confinibus Aegypti atque Aethiopiae, quae directa et perpendiculari linea tropico ſubjecta, medio Solſtitii die ſole Cancrum ingreſſo, eſt ἄσκιος. corpora ſcilicet arrecta umbram in neutram partem jaciunt. 13 Hiſpania, cujus extremus fluvius Boetis *Guadalquivir*, in fretum Gaditanum infunditur, quod et ipſum effluit in mare Occidentale, refluitque. 14 Circa Amanum montem in expeditione ad rubrum mare. 15 Populi feri, juxta Colchos, ab Amphyo et Telechio, vel ut alii ref. Rheca et Amphiſtrato Caſtoris et Pollucis ἡνιόχεις, id eſt, aurigis, qui ibi conſederant, orti. 16 Ab Jaſone petiti, cujus notiſſima hiſtoria. 17 Aſiae minoris populi. 18 Pompejus Judaeam ſubegit, Ariſtobulum regem cepit, ſacra vero Judaica nobis notiora, quam Lucano. 19 Luxu ſoluta Aſiae regio. 20 Has gentes pervagatus devicit bello Mithridatico. 21 Tauri montis accolas. 22 Caeſari, cujus filiam duxerat Pompejus.

1 *Verba*

[1] *Verba ducis nullo partes clamore ſequuntur,*
Nec matura petunt promiſſae claſſica pugnae.
Senſit et ipſe metum Magnus; placuitque referri
Signa, [2] *nec in tantae diſcrimina mittere pugnae*
Jam victum fama non viſi Caeſaris agmen.
[3] *Pulſus ut armentis primo certamine taurus*
Silvarum ſecreta petit, vacuoſque per agros
Exul [4] *in adverſis explorat cornua truncis;*
[5] *Nec redit in paſtus, niſi cum cervice recepta*
Excuſſi placuere tori: mox [6] *reddita victor*
Quos libet in ſaltus comitantibus agmina tauris
Invito paſtore trahit: [7] *ſic viribus impar*
Tradidit Heſperiam, profuguſque per Appula rura
Brunduſii tutas concedit Magnus in arces.
[8] *Urbs eſt Dictaeis olim poſſeſſa colonis,*
Quos Creta profugos vexere per aequora puppes
Cecropiae, victum [9] *mentitis Theſea velis.*
[10] *Hanc latus anguſtum jam ſe cogentis in arctum*
Heſperiae, tenuem producit in aequora linguam,
Adriacas flexis claudit quae cornibus undas.
[11] *Nec tamen hoc arctis immiſſum faucibus aequor*
Portus erat, ſi non violentos inſula Coros
Exciperet ſaxis, laſſaſque refunderet undas:
Hinc illinc montes ſcopuloſae rupis aperto
Oppoſuit natura mari, flatuſque removit,
Ut tremulo ſtarent contentae fune carinae.
Hinc late patet omne fretum, ſeu vela ferantur

1. Milites non excipiunt orationem Pompeji cum plauſu et acclamatione, neque petunt ſigna profectionis in bellum dari. quod et ipſe Pompejus advertens ſubtimuit, et inſtituto itinere omiſſo ſe Luceria Canutium, et inde Brunduſium contulit.

2 Neque mittere exercitum ſuum conſternatum fama et metu Caeſaris nondum viſi in diſcrimen pugnae.

3 Sumpta eſt haec comparatio è Virg. *ſed alter Victus abit, longeque ignotis exulat oris, etc.* 3 Georg.

4 *Et tentat ſeſe, atque iraſci in cornua diſcit Arboris obnixus trunco, ventoſque laceſſit Ictibus, etc.* 5 *Poſt ubi collectum robur, vireſque receptae Signa movet, praecepſque oblitum fertur in hoſtem.* 6 Recepta armenta, devictis aliis tauris, ipſe ducit. 7 *Redditio Comparationis*, ſic Pompejus ſe imparem Caeſari ſentiens, Caeſari Italiam cedere, ipſe per Apuliam profectus, Brunduſium, hinc in Macedoniam navigare inſtituit. 8 Brunduſium urbs condita fuit, atque habitata à Cretenſibus quibuſdam qui Athenienſibus advecti navibus profugerunt è Creta cum Theſeo reduce Minotauri victore. Strabo lib. 6. 9 Nigris, prae feſtinatione et nautarum oblivione, iiſdem quibus ſolverant Athenis, contra mandatum patris Aegaei, qui praeceperat ut ſi victor rediret filius, alba ſuſpenderent carbaſa. 10 Hic qua Italia cogit ſe in arctum (legitur et *arcum*) anguſtia illa porrigitur. In aequora ad formam linguae, hoc eſt, terrae molliter devexae et ſe coarctantis, quae curvato ſinu praetenditur mari Adriatico, ita ut portus frequenti utrinque flexu repraeſentet cornua capitis cervini, unde et nomen. namque Meſſapiorum lingua ἡ κεφαλὴ τȣ͂ ἐλάφȣ καλεῖται βρεντέσιον. Strabo lib. 6. 11 Neque tamen ſatis fidus foret hic portus, niſi objecta inſula fluctus, ventoſque exceptos frangeret.

In portus [1] *Corcyra tuos, ſeu* [2] *laeva petatur*
Illyris Ionias vergens [3] *Epidamnus in undas.*
[4] *Huc fuga nautarum cum totas Adria vires*
Movit, [5] *et in nubes abiere Ceraunia, cumque*
Spumoſo [6] *Calaber perfunditur aequore* [6] *Saſon.*
Ergo ubi nulla [7] *fides rebus poſt terga relictis,*
[8] *Nec licet ad duros Martem convertere Iberos,*
Cum mediae jaceant immenſis tractibus Alpes:
Tunc ſobole è tanta natum, [9] *cui firmior aetas,*
Affatur. Mundi jubeo tentare [10] *receſſus.*
[11] *Euphratem,* [12] *Nilumque move, quo nominis uſque*
Noſtri fama venit: [13] *quas eſt vulgata per urbes*
Poſt me Roma ducem: ſparſos per rura colonos
Redde mari Cilicas: [15] *Pharios hinc concute reges,*
Tigranemque [16] *meum, nec* [17] *Pharnacis arma relinquas,*
Admoneo, nec tu populos [18] *utraque* [19] *vagantes,*
Armenia, [20] *Pontique feras per litora gentes,*
[21] *Rhiphaeaſque manus, et* [22] *quas tenet aequora denſo*
Pigra palus Scythici patiens Maeotica plauſtri.
Et quid plura morer? totos mea nate per [23] *ortus*
Bella feres, totoque urbes agitabis in orbe
Perdomitas: [24] *omnes redeant in caſtra triumphi.*
At vos, [25] *qui Latios ſignatis nomine faſtos,*
[26] *Primus in Epirum Boreas agat: inde per arva*
Grajorum, Macedumque novas acquirite vires:
Dum paci dat tempus hyems. Sic fatur: et omnes
Juſſa gerunt, ſolvuntque cavas à litore puppes.

1 Inſ. *Corfu*, à dextra.
2 Epidamnus, quam Romani, ut Pomp. Mela lib. 2. cap. 3. vel ut Appius ſcribit, Corcyrenſes, propter inauſpicatum nomen quaſi ἐπὶ *damnum*, Dyrrachium appellaverunt in Illyrica ora, verſus mare Ionium poſita.
3 Legitur et *Epidaurus*, verum ut hiſtoriae noſtrae inſerviatur, perplacet *Epidamnus.*
4 In portum Brunduſii.
5 Nubibus involuti non apparent montes illi Epiri.
6 Inſula contra Calabriam, inter Epirum et Brunduſium.
7 Spes Italiae tenendae, quae Brunduſium fugientibus erat à tergo. 8 Neque poſſet jam bellum transferri in Hiſpaniam longe diſſitam atque Alpibus interclusam, quam provinciam tenebant Petreus et Affranius Pompeji legati. 9 Cn. Pompejum filium natu majorem miſſurus ad devictas à ſe gentes auxilia petitum. 10 Loca remota. 11 Armeniam, unde oritur; Syriam, quam praeterlabitur Euphrates. 12 Ægyptum, quam Nilus rigat. 13 Ad quas Romanum nomen propter me victorem pervenit. 14 Supra vſ. 570. 15 Ægyptios, à Pharo Inſ. 16 Beneficio meo in priſtinum fortunae habitum reſtitutum. Valer. Max. lib. 5. cap. 1. 17 Filii Mithridatis, cui à patre deficienti Pompejus confecto bello Boſphorum conceſſerat. 18 Majori et minori. 19 Scythas vagos, ἀμαξοβίους. 20 Maris Euxini, ἀξένυ prius dicti propter immanitatem accolarum. 21 Incolas Rhiphaeorum montium Scythiae. 22 Accolas Maeotidis paludis gelu conſtrictae et induratae, ita ut per eam onuſta agantur vehicula. 23 Orientales regiones. 24 Auxilio mihi adſint reges omnes et gentes, de quibus ego noſtrique triumphavimus. 25 Conſules, quorum nomina in Faſtis praefigebantur ſuis annis. lib. 5. v. 5. 26 Cum primo vento in Epirum navigate, ſolicitaturi Graecos et Macedonas.

At[1] *nunquam patiens pacis, longaeque quietis*
Armorum, ne quid fatis mutare liceret,
Aſſequitur, [2] *generique premit veſtigia Caeſar.*
Sufficerent aliis primo tot moenia curſu
Rapta, tot oppreſſae dejectis hoſtibus arces:
Ipſa [3] *caput mundi, bellorum maxima merces,*
Roma capi facilis: Sed [4] *Caeſar in omnia praeceps,*
* *Nil actum credens, dum quid ſupereſſet agendum,*
Inſtat atrox: et adhuc, quamvis poſſederit omnem
Italiam, extremo ſedeat quod litore Magnus,
Communem tamen eſſe dolet: Nec rurſus aperto
Vult hoſtes errare freto, ſed [5] *molibus undas*
Obſtruit, et latum dejectis rupibus aequor.
[6] *Cedit in immenſum caſſus labor:* [7] *omnia pontus*
Haurit ſaxa vorax, monteſque immiſcet arenis:
[8] *Ut maris Ægaei medias ſi celſus in undas*
Depellatur Eryx, nullae tamen aequore rupes
Emineant, vel ſi convulſo vertice Gaurus
Decidat in fundum penitus ſtagnantis Averni.
Ergo ubi [9] *nulla vado tenuit ſua pondera moles,*
Tunc placuit caeſis innectere [10] *vincula ſilvis,*
[13] *Roboraque immenſis late religare catenis.*
[11] *Tales fama canit tumidum ſuper aequora Xerxem*
Conſtruxiſſe vias, multum cum pontibus auſus,
Europamque Aſiae, Seſtonque admovit Abydo,
Inceſſitque fretum rapidi ſuper Helleſponti,
Non [12] *Eurum, Zephyrumque timens:* [13] *cum vela, rateſque*

1 Nihil detrectans, omni in re properans, ſolitus *Succeſſus urgere ſuos: inſtare favori Numinis*, ut lib. 1. vſ. 148.

2 Pompejum propere ſequutus, Brunduſium cum 6 legionibus venit.

3 Summi imperii ſedes, triumphati orbis caput.

4 Caeſar cum dubitaret quo animo Pompejus Brunduſii remaneret, an ut maris Adriatici utramque partem poteſtate ſua retineret, an inopia navium ibi reſtitiſſet, veritus ne Italiam ille dimittendā non exiſtimaret, cupienſque ſimul bellum conficere, profectis Dyrrhachium Coſſ. ipſe ut Pompejum interciperet, exitus Brunduſini portus praecludere conſtituit. * Hoc tranſcripſit Juſtinianus lib. XI. C. de his quibus ut indign. *Nihil enim actum credimus, dum aliquid addendum supereſt.* 5 Qua fauces portus erant anguſtiſſimae, molem ab utraque parte litoris in vado jaciebat, quo vero agger, propter altitudinem aquae contineri non poſſet, rates terra cratibus ac pluteis contectas, et turribus adverſus impetum et incendia munitas collocavit. 6 Labor immenſus cedit incaſſum. Hypallage. 7 Injectas moles abſorbent arenae, ut refert Poëta, ſecus atque autor Commentariorum de bello civili. 8 Neque tamen moles illae magis portum obſtruunt aut in mare eminent, quam ſi in lacu Averno demergatur Gaurus mons Campaniae, aut in Ægaeo mari Eryx mons Siciliae, qui quoniam procul diſtat ab Ægaeo, Sabellicus et alii *Athos* legendum autumant. 9 ut modo nota C. 10 Rates conjunctas, et quaternis ſingulis anchoris firmatas. 11 Qualiter Xerxes μέγα φρονῶν, olim in Helleſponti freto ponte ex navibus ducto, ab Abydo urbe Aſiae in Seſton urbem Europae, pedibus trajecit exercitum. Her. 7. Mela lib. 2. c. 2. 12 Qui tamen, concitato pelago, pontem diſjecerunt. 13 Cum montem Macedoniae Athon à continenti abſcindi juſſum circumnavigaret, *Velificatus Athos*, Juven. Sat. 10. vſ. 180.

In medium deferret Athon: [1] ſic ora profundi
Arctantur caſu nemorum. tunc [2] aggere multo
Surgit opus. [3] longaeque tremunt ſuper aequora turres.
[4] Pompejus [4] tellure nova compreſſa profundi
Ora videns, curis animum mordacibus angit,
Ut reſeret pelagus, [5] ſpargatque per aequora bellum.
[6] Saepe Noto plenae, tenſiſque rudentibus actae
Ipſa maris per clauſtra rates faſtigia molis
Diſcuſſere ſalo, ſpatiumque dedere carinis:
Tortaque per tenebras validis balliſta lacertis,
Multifidas jaculata faces. [7] Ut tempora tandem
Furtivae placuere fugae: ne litora [8] clamor
Nauticus exagitet, neu [9] buccina dividat horas,
[10] Neu tuba praemonitos perducat ad aequora nautas,
Praecepit ſociis. [11] Jam coeperat ultima Virgo
[12] Phoebum laturas ortu praecedere [13] Chelas,
Cum taciti ſolvere rates. non anchora voces
Movit, dum ſpiſſis avellitur uncus arenis:
[14] Dum juga curvantur mali, dumque ardua [15] pinus
Erigitur, pavidi claſſis ſiluere magiſtri:
Strictaque [16] pandentes [17] deducunt carbaſa nautae,
Nec quatiunt validos, [18] ne ſibilet aura, rudentes.
[19] Dux etiam votis hoc te, Fortuna, precatur,

1 Sic fauces portus Brund. ratibus roboreis è ſylvis excisis et in mare dejectis coarctantur.

2 Trabibus terra conſtratis.

3 In quarta quaque ratium turres binorum tabulatorum excitatae.

4 Ubi videt oſtia et fauces aggere praecluſas, omni ſtudio et conamine laborat ut ratibus Caeſaris perruptis refractoque aggere viam ſibi aperiat Dyrrhachium trajecturo.

5 In Macedoniam transferat bellum. *Alii* machinas bellicas diſſipet. 6 Pompejus naves magnas onerarias turribus trium tabulatorum inſtructas ad opera Caeſaris diſturbanda appellebat, ſic quotidie utrinque fundis, ſagittis, reliquiſque telis pugnabatur, quae naves, ut vult Luc. aggerem Caeſaris diruperunt, autor tamen Comment. dimidiam vix operis partem à Caeſare effectam refert. 7 Pompejus, adventu navium à Coſ. Dyrrachio remiſſarum, profectionem parat, ne Caeſariani milites ſub ipſa profectione oppidum irrumperent, portus obſtruit, vicos plateaſque tranſverſis foſſis et ſudibus praeacutis praeſepit, milites ſilentio naves conſcendere jubet, etc. comment. 1. 8 Nautarum ſolventium et ſe invicem cohortantium κέλευσμα. 9 Quae vigiliarum diſtinctiones indicare ſolet. 10 Neu tuba ſignum profectionis canat. 11 Videtur poëta ex Heliaci Virginis ortus notatione innuere Pompejum Brunduſio diſceſſiſſe ſub Aequinoctio Autumnali circa medium Septembrem: cum ex Ciceronis epiſtolis, et Commentariis de bello civili (Caeſariſne illi ſint, Oppii vel Hirtii) conſtet coeptum hoc bellum poſt comitia, ineunte Januario, Ariminum et alia opp. capta à Caeſ. in Februario; Pompejum exceſſiſſe Brunduſio in Martio; rediiſſe Romam Caeſarem, deviciſſe Pompeji duces, Maſſiliam oppugnaſſe eadem aeſtate. ſequenti deinde anno in Pharſalia depugnatum. Dio tamen ſcribit, *Autumnum jam exiiſſe.* lib. 41. 12 Videtur et matutinum tempus denotare, cum tamen Appianus 2 de civili bello Rom. Pompejum circa veſperam ſolviſſe ſcribat, et autor comment. ſub noctem naves ſolviſſe. 13 Scorpii brachia, quae tribuuntur Librae, quae Virginem excipit. 14 Dum antennae inclinantur. 15 Malus. 16 Alii leg. *pendentes.* id eſt tranſcurrentes per funes. 17 Explicant vela antennis ſubſtricta. 18 Ne concuſſorum rudentum ſonitus fugam prodat. 19 Pompejus.

Quam

Quam retinere vetas, liceat ſibi [1] *perdere ſaltem*
Italiam. [2] *vix fata ſinunt, nam murmure vaſto*
Impulſum roſtris ſonuit mare, fluctuat unda,
Totque carinarum permiſtis aequora ſulcis.
[3] *Ergo hoſtes portis, quas omnes ſolverat urbis*
Cum fato converſa fides, muriſque recepti,
Praecipiti curſu flexi per [4] *cornua portus*
[5] *Ora petunt, pelaguſque dolent contingere claſſes.*
Heu pudor, exigua eſt fugiens victoria Magnus.
Anguſtus puppes mittebat in aequora [6] *limes*
Arctior Euboica, qua Chalcida verberat, unda.
Hic haeſere rates geminae, [7] *claſſique paratas*
Excepere [7] *manus:* [8] *tractoque in littora bello,*
Hic primum rubuit civili ſanguine [9] *Nereus.*
Cetera claſſis abit [10] *ſummis ſpoliata carinis:*
[11] *Ut Pagaſaea ratis peteret cum Phaſidos undas,*
Cyaneas tellus emiſit in aequora cautes,
Rapta puppe minor ſubducta eſt montibus Argo,
Vanaque percuſſit pontum Symplegas inanem,
Et [12] *ſtatura redit.* [13] *jam Phoebum urgere monebat*
Non idem Eoi color aetheris, albaque nondum
Lux rubet, et [14] *flammas propioribus eripit aſtris,*
Et jam [15] *Pleias hebet, feſſi jam* [16] *plauſtra Bootae*
[17] *In faciem puri redeunt languentia coeli,*
[18] *Majoreſque latent ſtellae, calidumque refugit*
Lucifer ipſe diem. Pelagus jam Magne tenebas,

1 Abſque jactura relinquere, tuto diſcedere, deſerere.

2 Non licet, neque enim ſine ſtrepitu potuere tot naves remis veliſque educi è portu.

3 Brunduſini Pompejanorũ militum injuriis atque ipſius Pompeji contumeliis permoti, Caeſaris rebus nec fortunae minus faventes, Caeſarianos per admotas ſcalas aſcendentes recipiunt; qui moniti ut foſſas et ſudes praeacutas caveant, longo itinere à Brunduſinis circũducti ad portũ perveniunt duaſque naves cum militibus, quae ad moles Caeſaris adhaeſerant ſcaphis deprehendunt. 4 Portum cervi cornua referentem ſupra ℣. 613. 5 Oſtia, portus. 6 Limes ille, per quem exibant Pompejanae naves, erat anguſtior Euripo, quae juxta Chalcida interluit Euboicam inſ. et Boeotiam. 7 Uncos ferreos, ad naves retinendas fabricatos. 8 Conſerto praelio per noctem tumultuario cum Pompejanis, qui in duabus illis navibus pertrahebantur ad litus. 9 Mare. 10 His duabus navibus extremis. 11 Ut Argo olim, qua Iaſon cum Minyis è Pagaſo Theſſaliae oppido ſolventes petebant Colchos Phaſide fl. celebres, tranſmiſſa per Cyaneas ceu Symplegadas inſulas, quae concurrere inter ſe finguntur, è colliſione inſularum deminuta eſt parte puppis extrema, vide quae ad Senecae Medeam ℣. 341. et Herc. Fu. ℣. 1210. 12 Permanſura immota. 13 Jam Orientis color è pullo in croceum, mox roſeum mutatus praenunciabat Solis ortum appetere. 14 Major lux offuſcat minorem, et eo citius quo quaeque vicinior eſt et minor. 15 Vergiliae, ſtellae 7 in humero ſeu capite Tauri obſcurantur. 16 Urſa major, cujus 7 ſtellas lucidiores ſecundae magnitudinis plauſtrum vulgo dictum Bootes ſequi videtur, *cuſtos Erymanthidos urſae Arctophylax formam terga ſequentis habet.* 17 Sua luce obſcurata colorem aetheris induunt. 18 *Diffugiunt ſtellae, quarum agmina cogit Lucifer, et coeli ſtatione noviſſimus exit.*

[1] Non ea fata ferens, quae, cum ſuper aequora toto
Praedonem ſequerere mari. laſſata triumphis
Deſcivit fortuna tuis. cum [2] conjuge pulſus,
Et [3] natis, totoſque trahens in bella penates,
Vadis adhuc [4] ingens populis comitantibus exul.
[5] Quaeritur indignae ſedes longinqua ruinae.
Non quia te Superi patrio privare ſepulchro
Maluerint: [6] Phariae buſto damnantur arenae:
[7] Parcitur Heſperiae, procul hoc ut in orbe remoto
Abſcondat Fortuna nefas, Romanaque tellus
Immaculata ſui ſervetur ſanguine Magni.

1 Non alios inſequutus, ut olim piratas Cilicas, ſupra ỳ. 576. ſed fugiens. Audi Florum: Et peractum fuerat bellum ſine ſanguine, ſi Pompejum Brunduſii opprimere, ut coeperat, potuiſſet. Sed ille per obſeſſi clauſtra portus nocturna fuga evaſit. Turpe dictu. modo princeps patrum, pacis bellique moderator, per triumphatum à ſe mare lacerata et paene inermi nave fugiebat. 2 Cornelia, ſupra ỳ. 349. 3 Cnejo et Sexto. 4 Magnae authoritatis propter comites Coſſ. Senatus partem, principem, et exercitum. 5 Vide Epig. 75 Martialis, et quae nos ad illud. 6 Ægyptiaca arena deſtinatur ſceleratae caedi et triſti ſepulchro Pompeji, *ſed ipſum Terra tegit Libyes: ſi tamen ulla tegit*, eodem Epig. 7 Ne Italia tot Pompeji victoriis ſervata, tot triumphorum illius ſpectatrix, nunc eum cernat victum, aut caeſi ſanguine contaminetur.

LIBER III.

PRotulit ut claſſem velis cedentibus Auſter
Incumbens, mediumque rates tenuere profundum,
[1] Omnis in Ionios ſpectabat navita fluctus:
Solus ab Heſperia non flexit lumina terra
Magnus, dum patrios portus, dum litora nunquam
Ad viſus reditura ſuos, [2] tectumque cacumen
Nubibus et dubios cernit [3] vaneſcere montes.
Inde [4] ſoporifero ceſſerunt languida ſomno
Membra ducis: diri tum plena horroris imago
Viſa caput moeſtum [5] per hiantes Julia terras
Tollere, et [6] accenſo furialis ſtare ſepulcro.
[7] Sedibus Elyſiis, campoque expulſa piorum
Ad Stygias (inquit) tenebras, maneſque nocentes,

1 Caeteris omnibus Ionium mare proſpicientibus, Pompejus ſolus reſpexit Italiam. 2 Montium faſtigia nubibus obducta. 3 Rareſcere, diſparere, vix dignoſci à nubibus. vide quae nos ad Senecae Troada, vſ. 1046. 4 Pompejo per quietem Juliae (de qua lib. 1. vſ. 113.) umbram oblatam fingit poëta. *Tellure rupta Tartaro greſſum efferre.* 6 Inſtar furiae accenſis rogis et praetentis facibus adſtare, indignata propter ſuperductam Corneliam, et civile bellum. 7 Nec mea tui cura ipſa in morte recedit. Quin et manes paſſura meos, ex quo bella movere coepiſti, ego è beatarum animarum ſedibus in damnatorum loca detrudor. de Elyſiis campis vide quae ad Senecae Troad. vſ. 942.

Poſt

Poſt bellum civile trahor: vidi ipſa tenentes
[1] *Eumenidas,* [2] *quaterent quas veſtris lampadas armis.*
[3] *Praeparat innumeras puppes Acherontis aduſti*
Portitor: in multas [4] *laxantur Tartara poenas.*
[5] *Vix operi cunctae dextra properante ſorores*
Sufficiunt: laſſant rumpentes ſtamina Parcas:
Conjuge me laetos duxiſti Magne triumphos:
Fortuna eſt mutata [6] *toris:* [7] *ſemperque potentes*
Detrahere in cladem fato damnata maritos
Innupſit [8] *tepido* [9] *pellex Cornelia buſto.*
[10] *Haereat illa tuis per bella, per aequora ſignis,*
Dum non ſecuros liceat mihi rumpere ſomnos,
Et nullum veſtro vacuum ſit tempus amori,
Sed teneat Caeſarque dies, et Julia noctes.
[11] *Me non Lethaeae conjux, oblivia ripae*
Immemorem fecere tui, [12] *regeſque ſilentum*
Permiſere ſequi. [13] *veniam, te bella gerente,*
In medias acies. nunquam tibi Magne per umbras,
Perque meos manes generum non eſſe licebit.
[14] *Abſcindis fruſtra ferro tua pignora. bellum*
Te faciet civile meum. Sic fata [15] *refugit*
Umbra per amplexus trepidi dilapſa mariti.
[16] *Ille, Dei quamvis cladem, maneſque minentur,*
Major in arma ruit, certa cum mente malorum.
Et quid (ait) vani terremur imagine viſus?
Aut nihil eſt ſenſus animis à morte relictum,
Aut mors ipſa nihil. [17] *Titan jam pronus in undas*
Ibat, et igniferi tantum demerſerat orbis,
Quantum deeſſe ſolet lunae ſeu plena futura eſt,

1 Furias tres, ἐυμηνεῖς dictas Oreſti, poſtquam eas conſilio Apollinis placaſſet.

2 Tenentes manu faces quas intentarent veſtris furialibus armis incitandis.

3 Neque enim una ſua ratis ſufficiet transvehendis animis eorum qui hoc bello perituri ſunt.

4 Ut novis animis fiat locus. *laxatque foros Charon.* Virg. Æn. 6. et Senec. Herc. OEt. vſ. 949. *Laxate manes.*

5 Exercentur, imo laſſantur Parcae ſtaminibus vitae abſolvendis.

6 Cum conjuge, namque.

7 Cornelia fatalis eſt et ominoſa maritis. P. Craſſo prius, qui periit apud Parthos, tibi jam futura aeque perniciosa. lib. 8. vſ. 90. 8 Mei recens mortuae, vel conjugis ſui, juxta legitimum tempus 10 menſium. 9 Invidioſe vocat eam pellicem, quae intra legitimum luctus ſpatium nupta fuerit ſuo nuper marito, cujus memoriae per illam exciderit. 10 Illa licet te in bella comitetur, non tamen fruemini mutuo amore, namque te interdiu exercebit pater meus Caeſar, noctu ego tibi ſomnos interturbabo. 11 Neque oblivionis ille fluvius deguſtatus apud inferos ademit mihi tui memoriam. 12 Pluto et Proſerpina. 13 *Omnibus umbra locis adero*, ultrix uſque ſequar te, monebo uſque, te eſſe Caeſaris generum. 14 Fruſtra tentas bello extinguere jus affinitatis, namque hoc bellum te mihi reddet. *Praedicitque illi mortem.* 15 *Fruſtra compreſa manus effugit imago, Par levibus ventis, volucrique ſimillima ſomno.* 16 Pompejus majori cum fiducia imo obſtinacia obvius it fatis. 17 Solis jam occidentis media pene parte, (inſtar lunae ſemiplenae) ſub Horizonte depreſſa, appulit Dyrrachium Pompejus.

Seu jam plena fuit: tunc obtulit [1] *hoſpita tellus*
Puppibus acceſſus faciles: [2] *legere rudentes,*
Et poſito remis petierunt litora malo.
Caeſar, ut emiſſas venti rapuere carinas,
[3] *Abſconditque fretum claſſes, et litore ſolus*
Dux ſtetit Heſperio, non illum gloria pulſi
Laetificat Magni: [4] *queritur quod tuta per aequor*
Terga ferant hoſtes. neque enim jam ſufficit ulla
Praecipiti fortuna viro: nec vincere tanti,
Vt bellum differret, erat, [5] *tunc pectore curas*
Expulit armorum, pacique intentus agebat,
Quoque modo vanos populi conciret amores,
[6] *Gnarus et irarum cauſas, et ſumma favoris*
Annona momenta trahi. namque aſſerit urbes
Sola fames, emiturque metus, cum ſegne potentes
Vulgus alunt. neſcit plebes [7] *jejuna* [8] *timere.*
[9] *Curio Sicanias tranſcendere juſſus in urbes,*
[10] *Qua mare tellurem ſubitis aut obruit undis,*
Aut ſcidit, et medias fecit ſibi litora terras.
Vis illic ingens pelagi, ſemperque laborant
Æquora, [11] *ne rupti repetant confinia montes:*
[12] *Bellaque Sardoas etiam ſparguntur in oras.*
Vtraque frugiferis eſt inſula nobilis arvis.
[13] *Nec plus Heſperiam longinquis meſſibus ullae,*
Nec Romana magis complerunt horrea terrae.
[14] *Vbere vix glebae ſuperat, ceſſantibus Auſtris,*
[15] *Cum medium nubes Borea cogente ſub axem,*
Effuſis magnum Libye tulit imbribus annum.
Haec ubi ſunt proviſa duci, tunc agmina victor

1 Dyrrhachina. 2 Collectis funibus et velis, maloque inclinato ſubierunt portum remigio. 3 Propter diſtantiam, et globi rotunditatem. 4 Caeſar morae omnis impatiens, nullam percipit voluptatem è Pompeji fuga, quae parva erat victoria, ſupra lib. 2, ℣. 707. et inique tulit evaſiſſe Pompejum, cujus fuga bellum protraheretur, quod ſemel confectum voluit. 5 Caeſar, etſi maxime è re eſſe arbitraretur Pompejum ſequi, priuſquam ſe tranſmarinis auxiliis confirmaret; partim tamen navium deſiderio; partim ne quid ſe abſente tentaretur per Galliam et Italiam, timens; nec non exercitum in Hiſpania ſub ducibus Pompejanis veritus, in Siciliam Curione miſſo, in Sardiniam Valerio, etc. ipſe Iberiam cogitans ad Urbem proficiſcitur. 6 Sciens populi animos abalienari, à fide deficere et detrectare imperium, ſi quando fame et penuria laboretur; conciliari ſtudium plebis et benevolentiam, largitione annonae, quae ſola civium obedientiam obſtringit. Cum populus *duas tantum res anxius optet, Panem et Circenſes.* Juven. Sat. 10. vſ. 80. 7 Fame preſſa. 8 Studium, fidem, obſequium praeſtare. 9 Curio itaque propraetor cum tribus legionibus miſſus eſt in Siciliam, frumentatum. 10 Qua Siculum mare Rhegium et Pelorum interfluit, Vide lib. 2. ſupra ℣. 435. 11 Ne Apenninus et Pelorus vi undarum divulſi, rurſus conjungantur. 12 Valerius miſſus eſt frumentatum in Sardiniam. 13 Non ex alia ulla terra major frumenti copia in Italiam et Romam advehitur, quam ex inſulis Sicilia et Sardinia. 14 Vix ipſa Africa ſuperat fertilitate has inſ. Auſtris non flantibus. 15 Cum repulſis à Borea nubibus rigata abundantem meſſem et frugum proventum tulit.

[1]*Non armata trahens, ſed pacis habentia vultum,*
Tecta petit patriae, prô ſi remeaſſet in urbem,
Gallorum tantum populis, [2] *Arctoque ſubacta,*
[3]*Quam ſeriem rerum longa praemittere pompa,*
Quas potuit belli facies! ut [4] *vincula Rheno,*
Oceanoque daret! [5] *celſos ut Gallia currus*
Nobilis, et flavis ſequeretur miſta Britannis!
Perdidit ô qualem vincendo [6] *plura triumphum!*
[7]*Non illum laetis vadentem coetibus urbes,*
Sed tacitae videre metu. [8] *non conſtitit uſquam*
Obvia turba duci: [9] *gaudet tamen eſſe timori*
Tam magno populis, et ſe non mallet amari.
[10]*Jamque et praecipites ſuperaverat Anxuris arces,*
Et qua Pontinas via dividit uda paludes,
Qua [11] *ſublime nemus,* [12] *Scythicae qua regna Dianae;*
[13]*Quaque iter eſt Latiis ad ſummam faſcibus Albam:*
Excelſa de rupe procul jam conſpicit Urbem,
[14]*Arctoi toto non viſam tempore belli:*
Miratuſque ſuae, ſic fatur, moenia Romae:
Tene, [15] *Deûm ſedes, non ullo Marte coacti*
Deſeruere viri! pro qua pugnabitur urbe?
[16]*Dii melius, quod non Latias* [17] *Eous in oras*
Nunc furor incubuit; nec [18] *juncto Sarmata velox*
Pannonio, Daciſque Getes admiſtus: habenti
Tam pavidum tibi Roma ducem Fortuna pepercit,
Quod bellum civile fuit. Sic fatur et Urbem
Attonitam terrore ſubit. [19] *namque ignibus atris*

1 Deductis in municipia cohortibus, vel eas pacem prae ſe ferentes urbem verſus ducit.

2 Germanis caeteriſque populis Septentrionalibus devictis.

3 Quam ſpecioſam triumphi pompam, quas urbium captarum et praeliorum imagines potuiſſet praeferre.

4 Vel propter pontem in Rheno conſtructum, et mare Britannicum tum primum a Romanis navigatum. vel propter utriuſque accolas devictos.

5 Triumphales Imperatores curris ſequentibus Gallis et Britannis crine flavis.

6 Italiae oppida vincendo et Pompejum cum Coſſ. fugando. 7 Non illum praetereuntem excêpere urbes laetis acclamationibus, metus inhibuit gratulationem. 8 Non prodibant illi obviam urbes gratulatoriae. 9 Invidioſe hoc in Caeſarem, ut ſemper. 10 Jam praeterierat Tarracinam et Anxur in arduo poſitam; et qua via Appia dividit paludem Pontinam in Volſcis. 11 Nemus Aricinum, clivus Virbii. CLX ſtadia diſtans Roma. 12 In ſylva Aricina colebatur ſimulachrum Scythicae Dianae, huc ab Oreſte tranſlatum è Taurica regione, caeſo rege Thoante. Dianae Aricinae ſacerdos Rex dicebatur. Sueton. Calig. c. 35. *Nemorenſi regi, quod etc.* Mart. epig. 65. l. 9. *Quae Triviae nemoroſa petit dum regna viator.* et noſter l. 6. vſ. 74. Strabo lib. 5. Solin. c. 8. 13 Qua ad Albam longam eunt Coſſ. ſacrificatum in Latinis feriis, ſupra lib. 1. vſ. 550. Adverſus Gallos, Germanos, Britannos geſti, Septentrionem verſus. 16 *Roma Deum ſedes.* Ovid. 16 Dii melius proſpexerunt, quod à cive potius quam ab externo hoſte infeſtatur bellum hoc Urbi à timido duce Pompejo deſertae. 17 Parthicum bellum, ab Oriente. 18 Quod non invadant nos Sarmatae miſti Pannoniis, Getae Dacis, ſupra l. 2. vſ. 54. 19 Timetur ne ferro, et flamma omnia devaſtet, neque ipſis ſacris parcat.

Creditur, ut captae rapturus moenia Romae,
Sparſuruſque deos. fuit haec menſura timoris:
Velle putant, quodcunque poteſt 1 *non omnia feſta*
Non ficta laeto voces ſimulare tumultu:
2 *Vix odiſſe vacat.* 3 *Phoebea palatia complet*
Turba Patrum, 4 *nullo cogendi jure Senatus,*
5 *E latebris educta ſuis: non Conſule ſacrae*
Fulſerunt 6 *ſedes:* 7 *non proxima lege poteſtas*
Praetor adeſt: vacuaeque loco ceſſere 8 *curules.*
9 *Omnia Caeſar erat,* 10 *privatae Curia vocis*
Teſtis adeſt ſedere Patres 11 *cenſere parati,*
Si regnum, ſi templa ſibi, jugulumque Senatus,
Exiliumque petat. 12 *melius, quod plura jubere*
Erubuit, quam Roma pati. 13 *tamen exit in iram*
Viribus an poſſent obſiſtere jura per unum
Libertas experta virum. 14 *pugnaxque Metellus*
Ut videt ingenti 15 *Saturnia templa revelli*
Mole, rapit greſſus, et Caeſaris agmina rumpens,
Ante fores nondum reſeratae conſtitit aedis
(Uſque adeo ſolus ferrum, mortemque timere
Auri neſcit amor. 16 *pereunt diſcrimine nullo*
Amiſſae leges: ſed pars viliſſima rerum
Certamen moviſtis opes) prohibenſque rapinae
Victorem clara 17 *teſtatur voce Tribunus:*
Non niſi per noſtrum vobis percuſſa patebunt
Templa latus, nullaſque feres, niſi ſanguine 18 *ſacro*
Sparſas, raptor, opes. 19 *certe violata poteſtas*
Invenit iſta Deos, Craſſumque in bella ſecutae
Saeva Tribunitiae noverunt proelia dirae.

1 Ut modo vſ. 80.

2 Vix animo ſunt praeſenti, exercendo, ut par eſt, odio.

3 Patres in Apollinis aedem Palatinam vocatos benigne affatum eſſe Caeſarem, excuſaſſe bellum hoc ſusceptum dignitatis ſuae tuendae gratia adverſus invidiam et injurias paucorum, hortatum ut ſecum curam Reip. ſuſciperent, curarentque legatos mittendos ad Pompeium et Coſſ. de pace etc. teſtantur omnes hiſtorici, Plutarch. Appian. Dio, Florus, Oppius ſeu Hircius.

4 Jus enim cogendi Senatum penes Coſſ. vel Praetorem erat. Ab Antonio et Caſſio convocatum Senatum refert Dio l. 41. 5 Ex aedibus ſuis quo ſe receperant. 6 Curiae. 7 Non Praetor, proximus à Coſſ. magiſtratus. 8 Sellae majorum magiſtratuum, Conſulum, Praetorum, Cenſorum, Aedilium curulium. 9 Caeſar omnium magiſtratuum munera obibat. 10 Covocabantur Patres teſtes futuri actorum et conſultorum Caeſaris privati hominis. 11 Parati, Caeſari, ſi popoſciſſet, decernere regnum, divinos honores, quorum vellet caedem, exilium, proſcriptionem. 12 Melius fuit, optime actum eſt, quod, etc. 13 Tamen libertas tentans per unum virum (Metellum ſcilicet Trib. pl. obſtantem Caeſari aerarium effracturo) an jura poſſent obſiſtere viribus, iram movet. 14 Obſtans Caeſari. 15 Aerarium quod erat in aede Saturni à Tullo Hoſtilio condita. 16 Leges cum libertate perierant, nemine aſſerente: aurum ſolum invenit patronum. 17 Proteſtatur ſe prohibiturum, *vel* deteſtatur, execratur. 18 Meo Tribuni. 19 Tribunitia autem poteſtas ſacroſancta eſt, quam, quicunque violaverit, aut pro levi habuerit, Deos expertus eſt ultores, uti Craſſus non ita pridem, qui diris et execrationibus Atteji Trib. pleb. impetitus, miſere in Parthis periit.

[1] Detege jam ferrum, neque enim tibi turba verenda eſt
Spectatrix ſcelerum: deſerta ſtamus in Vrbe.
Non feret [2] è noſtro ſceleratus praemia miles:
[3] Sunt quos proſternas populi, quae moenia dones.
Pacis ad exhauſtae ſpolium non cogit egeſtas:
Bellum Caeſar habes. His magnam victor in iram
Vocibus accenſus: Vanam ſpem mortis [4] honeſtae
Concipis: haud (inquit) jugulo ſe polluet iſto
Noſtra, Metelle, manus. [5] dignum te Caeſaris ira
Nullus honor faciet. [6] te vindice tuta relicta eſt
Libertas? [7] non uſque adeo permiſcuit imis
Longus ſumma dies, ut, non ſi voce Metelli
Serventur leges, malint à Caeſare tolli.
Dixerat: et nondum foribus cedente Tribuno
Acrior ira ſubit: [8] ſaevos circumſpicit enſes,
Oblitus ſimulare [9] togam. tum Cotta Metellum
Compulit audaci nimium deſiſtere caepto.
[10] Libertas, inquit, populi quem regna coercent,
Libertate perit; cujus ſervaveris umbram,
Si, quicquid jubeare, velis. [11] tot rebus iniquis
Paruimus victi: venia eſt haec ſola pudoris,
Degeneriſque metus, nil jam potuiſſe negari.
[12] Ocyus avertat diri mala ſemina belli.
[13] Damna movent populos, ſi quos ſua jura tuentur.
Non ſibi, ſed domino gravis eſt, quae ſervit, egeſtas.
Protinus abducto [14] patuerunt templa Metello.

1 Stringe ferrum in me, neque abſtine ſacroſancto ſanguini fundendo, verecundia civium ſpectantium inhibitus. Nemo supereſt civis, nemo libertatis aſſertor in urbe.

2 Ex aerario publico.

3 Converte bellum tuum ad hoſtes potius, ex his victis redde militibus promiſſa munera, non feres ex aerario theſauros, quos longa pace congeſtos non expromere licebit, niſi publica juſſerit egeſtas. Hos olim (inquit Appianus.) execratione publice propoſita conditos fuiſſe memorant, ut, niſi Celtico inſurgente bello, à nullo promerentur. 4 Mea manu inflictae. 5 Sacroſancta poteſtas tua, quam jactas uſque, non faciet te dignum ira mea. 6 Tune quaeſo libertatem ex urbe fugientem moraris? tune libertatis ſolus in urbe aſſertor? reſpondet ad illud ſupra, ℣. 129. 7 Non eo deſperationis et confuſionis venit Reſpublica, ut legum ſuarum aſſertorem Metellum malit quam Caeſarem. 8 Admota capulo manu dixiſſe fertur Caeſar: *An ignoras adoleſcens, difficilius eſſe mihi dicere hoc quam facere?* 9 Pacem. 10 Libertas populi oppreſſa, obnoxia eſt libertati illius qui oppreſſit; cujus tamen retinebis imaginem, ſi libenter te ſubjicias imperatis. 11 Et cum caeterarum rerum, legum, libertatis, etc. pertulimus jacturam, neceſſitate adacti; quin et theſauris etiam publicis cedamus, impetrabit degeneris metus veniam apud poſteros neceſſitas, cui reſiſtere in noſtra manu non erat. 12 Quin ocyus auferat theſaurum hunc, cujus fortaſſe cauſa bellum hoc dirum à Caeſare motum eſt, dirius futurum ſi illum obnixe detineamus. 13 Aerarium populi liberi exhauſtum, non fit ſine publico damno: ſed populi ſervientis egeſtas et theſauri exhauſti domino non populo damnum afferunt. 14 Recluſum erat aerarium, et theſauri à nemine uſque in illum diem contacti, militibus rapiendi conceſſi.

Tunc rupes Tarpeja ſonat, [1] magnoque recluſas
Teſtatur ſtridore fores: tunc conditus imo
Eruitur templo multis intactus ab annis
Romani [2] cenſus populi, quem [3] Punica bella,
Quem dederat [4] Perſes, quem victi praeda [5] Philippi:
[6] Quod tibi Roma fuga Pyrrhus trepidante reliquit,
[7] Quo te Fabricius regi non vendidit auro,
Quicquid parcorum [8] mores ſervaſtis avorum,
[9] Quod dites Aſiae populi miſere tributum,
Victorique dedit [10] Minoïa Creta Metello,
[11] Quod Cato longinqua vexit ſuper aequora Cypro.
Tunc Orientis opes, [12] capterumque [13] ultima [12] regum,
Quae Pompejanis praelata eſt gaza triumphis,
Egeritur: triſti ſpoliantur templa rapina;
[14] Pauperiorque fuit tunc primum Caeſare Roma.
[15] Interea totum Magni fortuna per orbem
[16] Secum caſuras in proelia moverat urbes.
Proxima [17] vicino vires dat Graecia bello.
Phocaicas [18] Amphiſſa manus, [19] ſcopuloſaque Cyrrha,
[20] Parnaſſuſque [21] jugo miſit deſertus [21] utroque.
Boeoti coiere duces, quos impiger ambit
[22] Fatidica Cephiſſos aqua, [23] Cadmeaque Dirce,
[24] Piſaeaeque manus, populiſque per aequora mittens
Sicaniis Alpheus aquas. [25] tunc Maenala liquit
Arcas, et Herculeam miles Trachinius OEten.
[26] Theſproti, [26] Dryopeſque ruunt, [27] quercuſque ſilentes

1 Impactis ſecuribus recluſae fores, et ſtridore cardinum reſonat collis Saturnius, Tarpejus, vel Capitolinus, in quo aerarium.
2 Aurum et argentum, è mulctis, tributis, donis gentium devictarum.
3 Primum, quo mulctati ſunt Carthaginienſes MCC talentis argenti. Secundum, quo mulctabantur X M. tal. arg. in L. annos aequis portionibus ſolvendis, ſed intervenit Tertium.
4 Macedoniae rex ab Aemylio Paulo devictus. vide Plutarch. Aemylium Paul.
5 Patris Perſae à T. Flaminio ad deditionem compulſi. Plutar. T. Q. Flam.
6 Supra l. 1. vſ. 30.
7 Aurum à Pyrrho oblatum ut patriam deſereret proderetque, recuſavit Fabricius ad regem legatus.
8 Frugalitas veterum Romanorum et parſimonia.
9 Quod ab Antiocho Syriae, Attali legatione et haereditate obvenit.
10 Minoi olim regnata Creta, à Q. Metello vaſtata.
11 Miſſus in Cyprum adverſus Ptolomaeum Cato Ma. advexit VII M. talenta.
12 Mithridatis Ponti, Tigranis Armeniae, Ariſtobuli Judeae regis etc.
13 Ex remotiſſimis regionibus.
14 Emphatice et invidioſe in Caeſarem aere alieno prius preſſum.
15 Recenſet poëta catalogum populorum qui Pompejo auxilia ſubmiſerunt. 1 Europae. 2 Aſiae. 3 Africae. orditur à Graecia.
16 Eandem cum Pompejo fortunam et cladem experturas.
17 pompejo jam Dyrrhachii.
18 Oppido Phocidis.
19 Ad rupem ſita.
20 Mons Apollinis Pythii oraculo et Muſarum ſede clarus bicollis.
21 Tithoreo et Hyampeo.
22 Oritur Cephiſſus amnis è montibus Phocidis Delphico oraculo claris.
23 Dirce fons vicinus Thebis à Cadmo poſitis. vide quae ad Sen. Theb. vſ. 126.
24 E Piſis oppido Elidis, juxta Alpheum fl. qui fertur ſubter mare ferri ad Arethuſam fontem Siciliae. Pauſan. Eliacor. 1.
25 Advenerunt Arcades à Maenalo Arcadiae monte, et Theſſali à Trachyne, quam Hercules condidit ſub OEta monte.
26 Epiri pop.
27 Dodoneas quercus non amplius reſponſa dantes, fugatis columbis fatidicis, vide quae ad Senecae Medeam, vſ. 349.

Chaonio veteres liquerunt vertice Sellae.
[1] Exhauſit totas quamvis delectus Athenas,
Exigua Phoebea tenent navalia puppes,
Treſque petunt veram credi Salamina carinae.
Jam [2] dilecta Jovi centenis venit in arma
Creta vetus populis [3] Gnoſſaſque agitare pharetras
Docta, [4] nec Eois pejor [3] Gortyna ſagittis.
Tunc qui [5] Dardaniam tenet Oricon, et vagus altis
[6] Diſperſus ſylvis Athamas, et nomine priſco
[7] Encheliae verſi teſtantes funera Cadmi.
[8] Colchis, et Adriacas ſpumans [9] Abſyrtos in undas,
Et [10] Penei qui rura colunt, quorumque labore
Theſſalus [11] Aemoniam vomer proſcindit [11] Iolcon.
[12] Inde laceſſitum primo mare, cum [13] rudis Argo
Miſcuit ignotas temerato litore gentes,
Primaque cum ventis, pelagique furentibus undis
Compoſuit mortale genus, [14] fatiſque per illam
Acceſſit mors una ratem. tunc linquitur [15] Aemus
Thracius, et populum [16] Pholoë mentita biformem.
[17] Deſeritur Strymon tepido committere Nilo
Biſtonias conſuetus aves, [18] et Barbara Cone,
Sarmaticas ubi perdit aquas, ſparſumque profundo

1 Athenae utcunque delectu prius exhauſtae, è navalibus tamen ſuis Phoebo dicatis mittunt tres Salaminias naviculas: quae teſtentur Salamina eſſe veri juris Athenienſium non Megarenſium, uti olim controverſum erat. Simul videtur alluſum ad illud Horatii: *Ambiguam tellure nova Salamina futuram*; propter Cypriam. vide Senec. Troad. vſ. 842. Erant item Athenis tres naves publico uſui deſtinatae: *Theoris*, qua vehebantur in Delum quotannis è Theſeio voto; Plato in Phaedone: *Paralus*, qua mittebantur Delphos aut alio rem divinam facturi; Ariſtophanis interpres: *Salamina*, quae evocatos ad judicium ſubveheret, Plut. Perio. 2. Creta ἑκατόμπολις, in qua Jupiter natus educatuſque fuit. 3 Cretae urbes notiſſ. Gnoſſus et Gortyna ſagittariis inſignes. 4 Non cedens Parthis arte mittendi ſagittas. 5 Heleno et Andromache Dardanis regnatam maritimam illam Epiri urbem, Virg. 3. Aen. 5. 6 Athamanes montes Epiri incolentes. 7 Illyrii populi quorum urbs Cadmi et Harmiones in ſerpentes converſorum eſt monimentum. ἔγχελυς autem anguilla eſt *longae cognata colubrae*, ut ait Juvenalis Satyr. 3. 8 Non Ponti illa ſed Iſtri regio, dicta à Colchis qui ab Aeeta miſſi ad perſequendum Jaſonem, hic conſederunt. 9 Inſula cum fluvio cognomine in mare Adriaticum prolapſo, ſub Illyrico. 10 Fl. Theſſaliae. 11 Theſſaliae oppid. 12 Ex Iolco ſolverunt Argonautae. Argo autem primam celebrant Poëtae navem. 13 Exprimit illud Senecae in Medeae choro primo: *Bene diſſepti foedera mundi Traxit in unum Theſſala pinus, Juſſitque pati verbera pontum: Partemque metus fieri noſtri Mare ſepoſitum.* 14 Mortis novum genus illatum, ſcilicet Naufragium. 15 Mons Thraciae. 16 Mons Arcadiae, Pholo aliiſque Centauris qui (cum primi ab equis dimicarent) procul viſi erant biformes, habitatus. 17 Adveniunt et auxilia à Strymone Thraciae fluv. cujus frigus grues ſub hyemem fugientes Nili teporem petunt. Biſtonis autem ſtagnum eſt Thraciae. 18 Et ubi ad inſulam Conen (ſitne illa Conopos Plinii lib. 4. cap. 12. an Apolonii Ἄγκων, circa Iſtri oſtia Inſula, dubium) in mare funditur Iſter Sarmaticus fl. et Peuce primum vel unum oſtiorum Iſtri alluit Peucen Inſulam oſtio fl. objectam.

[1] *Multifidi Peucen unum caput alluit Iſtri:*
[2] *Myſiaque et gelido tellus perfuſa Caïco*
[3] *Idalis, et* [4] *nimium glebis exilis Ariſbe.*
Quique colunt [5] *Pitanen, et* [6] *quae tua munera Pallas*
Lugent damnatae Phoebo victore Celenae:
Qua celer erectis [7] *deſcendens Marſya ripis*
Errantem Maeandron adit, miſtuſque refertur:
Paſſaque ab auriferis tellus exire metallis
[8] *Pactolon: qua culta ſecat non vilior Hermus.*
[9] *Iliacae quoque ſigna manus, perituraque caſtra*
Ominibus petiere ſuis: [10] *nec fabula Trojae*
Continuit, Phrygiique ferens ſe Caeſar Iuli.
Accedunt Syriae populi, [11] *deſertus Orontes,*
Et [12] *felix, ſic fama, Ninos:* [13] *ventoſa* [14] *Damaſcus,*
[14] *Gazaque, et* [15] *arbuſto palmarum dives Idume.*
Et Tyros [16] *inſtabilis,* [17] *pretioſaque murice Sidon,*
[18] *Has ad bella rates non flexo limite ponti,*
Certior haud ullis duxit Cynoſura carinis.
[19] *Phoenices primi, famae ſi creditur, uſi*
Manſuram rudibus vocem ſignare figuris.
[20] *Nondum flumineas Memphis contexere biblos*
Noverat: et ſaxis tantum, volucreſque feraeque,
Sculptaque ſervabant magicas animalia linguas.
Deſeritur [21] *Taurique nemus,* [22] *Perſaeaque Tarſos,*

1 Sex oſtiis, ut alii, ſeptem, Fontium influentis. 2 Aſiae minoris regio. 3 Quae ſub Ida jacet tellus: Omnibonus. Sed Ortelius approbat lectionem, *Æolis*. Caicus enim Straboni lib. 12. eſt Æolidis fluv. Aliis Aſiae propriae. 4 Sterilis. 5 Oppidum Troadis. 6 Et Celenae urbs Phrygiae, qui lugent fatum Satyri ſui Marſyae, qui inventis, quas Pallas abjecerat, tibiis fretus Apollinem in certamen Muſices provocavit, et ab eo victus excoriatus eſt. 7 Verſus autem in fluvium ſui nominis cadit in Maeandrum fl. ſinuoſum et per plana ſaepius flexibus in fontem recurrentem. 8 Auriferi fluvii celebrantur Pactolus, Hermus, Ganges, Tagus, Iber, Indus, Arimaſpus. 9 Et Troes venerunt auxilio Pomp. ſed fato ſuo, i. inauſpicato et vinci ſolito. 10 Neque eos à Pomp. partibus detinuit fama de Caeſare oriundo Julia ſtirpe. 11 Fl. Syriae deſertus, accolis ad Pompejum affluentibus. 13 Ubertate, et rerum affluentia celebrata Ninos. πάλαι ποτὲ μεγάλη καὶ εὐδαίμων. Arrian. in παράπλῳ Indiae. 13 In patenti ſita, ventis expoſita Syriae urbs. 14 Urbs Syriae. 15 Palmis nobilis Syriae regio Judaea. 16 Quondam, inſula LXX paſſuum mari à terra diſſita, ſed aggere Alexandri poſt juncta continenti. 17 Phoeniciae urbs maritima purpurarum piſcatu celebris. 18 Cynoſura, haud certior dux ullis alibi carinis, duxit has rates ad Dyrrachium, recta navigatione. Namque Helice caeteros Grajos, Tyrios Cynoſura per altum dirigit. Certior quam Helice, quod polo vicinior, κυνοσουρῇ Φοίνικες πίσυνοι περόωσι θάλασσαν. Aratus. 19 Cadmus cum Phoenicibus ſuis literarum figuras vel inveniſſe vel in Graeciam intuliſſe fertur. Mela lib. 1. cap. 12. 20 Necdum Ægyptii norant voces figuris literarum delineatas chartis è papyro ceu junco Nilotico diſſecto ſignare, ſed per figuras animalium ἱερόγλυφα γράμματα, ſenſus mentis, monimenta memoriae, vaticinia, et ſapientum praecepta ſermoneſque ſaxis impreſſerunt. 21 Montis Aſiae, proprie ita dicitur ea pars quae Ciliciam et Pamphyliam ab Armenia diſtinguit. 22 A Perſe condita urbs Ciliciae. Alii à Tarſo Perſei talaribus. vel quod ibi ungulam ſeu plantam fregerit Pegaſus, vel παρὰ τὸ τερσανθῆναι, quod ea loca primum à diluvio exaruerint, dictam volunt, legendumque *Terſeaque Tarſos*, Coel. Rhodig. lib. 4. cap. 11.

[1] *Coryciumque patens exeſis rupibus antrum,*
[2] *Mallos, et externae reſonant navalibus [2] Aegae.*
Itaque Cilix [3] juſta jam non pirata carina.
Movit et [4] Eoos bellorum fama receſſus,
Qua colitur Ganges, toto qui ſolus in orbe
Oſtia naſcenti contraria ſolvere Phoebo
Audet, et adverſum fluctus impellit in Eurum:
Hic [5] ubi Pellaeus poſt Tethyos aequora ductor
Conſtitit, et magno vinci ſe faſſus ab orbe eſt.
Quaque [6] ferens rapidum [7] diviſo gurgite fontem
Vaſtis Indus aquis [8] miſtum non ſentit Hydaſpen;
[9] *Quique bibunt tenera dulces ab arundine ſuccos,*
[10] *Et qui tingentes croceo medicamine crinem*
[11] *Fluxa coloratis aſtringunt [11] Carbaſa gemmis.*
[12] *Quique ſuas ſtruxere pyras, viviquo calentes*
Conſcendere rogos. pro! quanta eſt gloria genti
Injeciſſe manum fatis, vitaque repletos,
Quod ſupereſt, donaſſe deis! Venere feroces
Cappadoces, duri populus nunc cultor [13] Amani,
Armeniuſque tenens volventem ſaxa [14] Nephatem:
[15] *Aethera tangentes ſilvas liquere Coaſtrae.*
[16] *Ignotum vobis Arabes veniſtis in orbem,*
Umbras mirati nemorum non ire ſiniſtras.

1 Portus et ſpecus in Cilicia. de quo vide quae Mela lib. 1. c. 13.
2 Ciliciae opp.
3 Auxiliari, non praedatoria, ut olim, ſupra lib. 2. vſ. 576.
4 Extremas Orientis partes accolas Gangis, qui, cum reliqui fluvii à ſole averſi, ille adverſus ſolem orientem contendit.
5 Craterus ad matrem Ariſtopatram ſcripſit, Alexandrum ad Gangem uſque perveniſſe: alii Hyparim itineris ejus finem fuiſſe referunt, fluminis autem vaſtitate inhibitus conſtitit citra Oceanum Orientalem Indicum, quem itineris finem ſtatuerat. 6 Μέγας τὸ εὐθὺς ἀπὸ τῶν πηγῶν, etc. Arrian. lib. 5. 7 Duobus oſtiis in mare influentem, et quo loco dividitur, Inſulam Paralen, facit. Strab. lib. 15. 8 Adeo ex ſe vaſtus eſt. 9 Indos innuit, qui bibunt μολὶ τὸ καλάμινον, τὸ λεγόμενον σάχαρι. Arr an. in περίπλῳ maris Erythraei. ſaccharum expreſſum è ſucco arundinum *Suger canes.* 10 Cathaei Indiae populi pulchritudinem omni modo adſtruunt. regem ob formam eligunt, capillitia tingunt, etc. Strab. lib. 15. 11 Lineas veſtes κάρπασα, et ipſas gemmis diſtinctas zonis gemmatis cingunt. Strab. lib. 15. 12 Brachmanes, Gymnoſophiſtae, philoſophi Indiae. Brachman oppidum Ptol. vel ut alii inſulas Gangis incolentes, ſe vitae ſaturos in rogum à ſe extructum conjectos comburunt. Strabo lib. 15. Philoſtrat. 3 de Calano notum. 13 Montis Ciliciae. 14 Fl. Armeniae. 15 Populi incolentes extremae Indiae lucos, *ubi aera vincere ſummum,* etc. Virg. Georg. 2. 16 Quid opus erat (inquit Joſeph. Scaliger in Prolegomenis ad Manilium) illis inter Aequatorem et Tropicum Cancri degentibus, mirari ſiniſtras umbras, quae et ipſis ἀμφισκίοις aliquando ſiniſtrae ſunt. Sed reſpexit poëta Arabiam Felicem ſeu Auſtralem, Solem in Cancro, et umbram Meridionalem, quae Occidentem ſpectantibus in ſiniſtram, id eſt Auſtrum verſus projicitur, quae citra Cancr. trop. poſitis in dextram ſemper. Exagitat et hunc locum Jul. Scalig. Poët. lib. 6. cap. 6. Vide noſtrum infra lib. 9. vſ. 539. et Cael. Rhod. lib. 1. cap. 10. Rudibus ſimul iſtis in ſua patria amphiſciis, tranſlatis jam cis Tropicum, mirabuntur umbras nunquam ſiniſtras ire. vide et comment. Solini, cap. 46.

Tunc

Tunc [1] *furor extremos movit Romanus* [2] *Oleſtras*
[3] *Carmanoſque duces, quorum devexus in Auſtrum*
Æther, non totam mergi tamen aſpicit Arcton.
Lucet et [4] *exigua velox ibi nocte Bootes.*
[5] *Æthiopumque ſolum quod non premeretur ab ullo*
Signiferi regione poli, niſi poplite lapſo
Ultima curvati procederet ungula Tauri.
Quaque caput [6] *rapido tollit cum Tigride magnus*
Euphrates, [7] *quos non diverſis fontibus edit*
Perſis, et incertum, tellus ſi miſceat amnes,
Quod potius ſit nomen aquis. ſed ſparſus in agros
Fertilis Euphrates Phariae vice fungitur undae:
[8] *At Tigrim ſubito tellus abſorbet hiatu,*
Occultoſque tegit curſus, rurſuſque renatum
Fonte novo flumen pelagi non abnegat undis.
[9] *Inter Caeſareas acies, diverſaque ſigna*
Pugnaces dubium Parthi tenuere favorem,
Contenti feciſſe duos. [10] *tinxere ſagittas*
[11] *Errantes Scythiae populi, quos gurgite Bactros*
Includit gelido, vaſtiſque [12] *Hyrcania ſylvis.*
Hinc [13] *Lacedaemonii moto gens aſpera fraeno*
[13] *Heniochi, ſaeviſque affinis* [14] *Sarmata* [15] *Moſchis,*
Colchorum qua rura ſecat [15] *ditiſſima Phaſis:*
Qua Croeſo fatalis [16] *Halys,* [17] *qua vertice lapſus*

1 Belli Romani.
2 Indiae pop. Plin. lib. 6. c. 20. neque probanda lectio *Oretas* aut *Oreſdas*, ut ſit pop. Septentrionalis. quae lectio tantâ Joseph. Scaligero in Prolegom. in Manilium praebuit anſam exagitandi Lucanum et ſe torquendi.
3 Aſiae pop. inter Perſidem et Indiam ut volunt, quibus ſub tropico Cancri vel ulterius poſitis urſa major non tota occidit, ſed prominet aliquid de capite ejus.
4 Exigua noctis parte lucet, occidit ſcilicet citius, utpote Horizonti eorum propior. 5 Locus (inquit Glareanus) vix intelligibilis, et in quo multi egregii viri fruſtra ſudarint. forte Aethiopas ultra Equinoctialem poſitos voluit poëta, dicereque, Æthiopia non ſubeſt ulli è ſignis Septentrionalibus, niſi quod Taurinus pes ultra Æquinoctialem protendatur. Sed et hoc falſum. 6 Unde et nomen, ſagittam quippe Perſae Tigrin appellant. 7 Uterque fluvius oritur ex Armeniae montibus, verum non parum diſtantibus, vulgo tamen creditum unum habuiſſe fontem. Euphrates Meſopotamiam rigans ut Ægyptum Nilus, infra Seleuciam aquas ſuas nomenque in Tigrim evomit, à quo per duo oſtia in ſinum Perſicum defertur. 8 Tigris autem ante Euphratem exceptum, Taurum montem ſubterlapſus, mox ad lacum Theſpitim in cuniculos merſus poſt X X V M paſſ. redditus in Sinum Perſicum prolabitur. 9 Parthi, inquit, miſere neutri auxilia, gratulati ſibi bellum hoc civile Romanis à ſe objectum, ut qui, Craſſo ſublato, Pompejum et Caeſarem inter ſe commiſerint. ut lib. 1. vſ. 99. Pompejanas tamen partes ſecutos, refert Juſtin. lib. 47. 10 Veneno, toxico. 11 Nomades, ἁμαξόβιοι, Bactriani, populi Scythiae, ut Bactrus fl. Scythiae. 12 Regio Aſiae, ſilvis nobilis. 13 Equites feri ad Caucaſum ab Amphyto et Telechio Lacedaemoniis Caſtoris et Pollucis ἡνιόχοις orti. 14 *Ruſſes et Tartars* vulgo. 15 Populi ad Hyrcanum mare, circa fontes Phaſidis fl. Colchorum ditiſſ. propter vellus aureum. 16 Fl. Lydos à Medis dirimens, Croeſo fatalis ex oraculi amphibologia. Κροῖσος ἅλυν διαβὰς μεγάλην ἀρχὴν καταλύσει. Herod. lib. 1. 17 Qua Tanis è montibus Rhiphaeis ortus Europam ab Aſia dittermінat.

Rhiphaeo Tanais diverſi nomina mundi
Impoſuit ripis, Aſiaeque, et terminus idem
Europae, mediae dirimens confinia terrae,
Nunc hunc, nunc illum, [1] qua flectitur, ampliat orbem.
[2] Quaque fretum torrens Maeotidos egerit undas
Pontus, et Herculeis aufertur gloria metis,
Oceanumque negat ſolas admittere Gades.
Hinc et [3] Sithoniae gentes, auroque ligatas
Subſtringens Arimaſpe comas: hinc fortis [4] Arius,
[5] Longaque Sarmatici ſolvens jejunia belli
Maſſagetes quo fugit equo; volucreſque [4] Geloni.
[6] Non, cum [7] Memnoniis deducens agmina regnis
Cyrus; et [8] effuſis numerato milite telis
Deſcendit [9] Perſes; [10] fraternique ultor amoris
Æquora cum tantis percuſſit claſſibus, unum
Tot reges habuere [11] ducem. coiere nec unquam
Tam varie cultu gentes, tam diſſona vulgi
Ora. [12] tot immenſae comites miſſura ruinae
Excivit populos, et dignas funere Magni
Exequias Fortuna dedit. [13] non corniger Ammon
Mittere [14] Marmaricas ceſſavit in arma catervas:
[15] Quicquid ab occiduis Libye patet arida Mauris,
Uſque Paraetonias Eoa ad litora Syrtes.
[16] Acciperet felix ne non ſemel omnia Caeſar,
Vincendum pariter Pharſalia praeſtitit orbem.

1 Orbis illam partem, quam flexu declinat, ampliorem reddit.

2 Qua Boſphorus Cimmerius emittit undas Moeotidis paludis in Euxinum mare, hinc Boſphorus Thracius in Propontidem, inde Helleſpontus in Aegaeũ. Ita non ſibi ſolis maris Mediterranei gloriam vendicent columnae Herculis ad fretum Gaditanum, per quas immittitur Oceanus Occidentalis. Plinius lib. 3. prooem. Solin. cap. 28. Mela lib. 1. cap. 5. 3 Scythiae gentes, et in his, gens unocula Arimaſpi, accolae fluvii cognominis auriflui, et ipſi comas auro in nodum colligati: ut qui aurum ex arenis colligant. 4 Aſiae Scythicae populi. 5 Scythiae populi qui ſitim famemque levant epoto equorum ſanguine. de iis Claudianus, *Et qui cornipedes in pocula vulnerat audax Maſſagetes.* de his Virgil. *Et lac concretum cum ſanguine potat equino.* Georg. 3. 6 Amplificat poëta auxiliares copias Pompeji ex collatione exercituum Cyri, Xerxis, et Agamemnonis, ſed hyperbolice. 7 Perſicis et Suſianis ab oriente, unde et Memnon Tithoni et Aurorae filius venit olim auxilio Priami. Alii leg. *Maeoniis.* 8 Singulis ſingulas mittere juſſis ſagittas exercitum numeravit. Herod. 7. 9 Xerxes rex Perſiae. 10 Agamemnon ulturus fratris Menelai uxorem à Paride raptam. 11 Imperatorem, regem regum Agamemnona. 12 Ut Priamo, Trojam rogum, ita Pompejo victas ab illo gentes Fortuna dedit exequias et caedis ſocios. 13 Neque Africa ceſſavit auxilia mittere, in cujus regione Cyrenaica deſerta et arenoſa Jovi Ammoni ſub ſpecie arietis culto templum conſecravit Liber pater. infra lib. 9. vſ. 511. et lib. 10. vſ. 38. 14 Marmarica Africae regio eſt, Ægyptum verſus. Alii legunt, *Marmaridas.* 15 Omnes gentes à Mauritania, quae ultima pars eſt Africae ad occaſum, uſque ad Paraetonium portum prope Syrtes, ortum verſus. 16 Ne Caeſari opus eſſet ſingulas gentes perſequi, contulit huc omnes undique Fortuna, ut una acie Pharſalica orbem totum ſubigeret Caeſar.

[1] Ille ubi deſeruit trepidantis moenia Romae,
Agmine nubiferam rapto ſupervolat Alpem:
Cumque alii famae populi terrore paverent,
[2] Phocais in dubiis auſa eſt ſervare juventus
Non [3] Graja levitate fidem, [4] ſignataque jura,
[5] Et cauſas, non fata ſequi. tamen ante furorem
Indomitum, duramque [6] viri deflectere mentem
Pacifico ſermone parant, hoſtemque propinquum
Orant [7] Cecropiae praelata fronde Minervae.
[8] Semper [9] in externis populo communia veſtro
Maſſiliam bellis teſtatur fata tuliſſe,
Comprenſa eſt Latiis quaecunque annalibus aetas.
Et nunc, [10] ignoto ſi quos petis orbe triumphos,
Accipe devotas externa in proelia dextras.
At ſi funeſtas acies, ſi dira paratis
Praelia diſcordes, lacrymas civilibus armis
Secretumque damus. [11] tractentur vulnera nulla
Sacra manu. [12] ſi coelicolis furor arma dediſſet,
Aut ſi terrigenae tentarent aſtra gigantes;
Non tamen auderet [13] pietas humana vel armis
Vel votis prodeſſe Jovi: ſortiſque deorum
Ignarum mortale genus, [14] per fulmina tantum
Sciret adhuc coelo ſolum regnare Tonantem.
Adde quod innumerae concurrunt undique gentes,

1 Caeſar ab urbe profectus in ulteriorem Galliam, cognovit Domitium nuper à ſe captum Corfinii et dimiſſum adveniſſe Maſſiliam, cujus urbis cives Pompejo faventes, portas Caeſari venienti occluſerunt. Caeſar xv primos Maſſilienſium evocatos monet, ne, dum unius hominis voluntati obtemperare velint, illi ſoli ex omnibus Italiae civitatibus bellum ſibi accerſant: ita monitos ad ſuos dimittit. hos ad Caeſarem cum reſponſo à ſuis civibus reducit poëta, *Miſera* (inquit Florus) *Maſſilia, quae dum cupit pacem, belli metu in bellum incidit.* 2 Maſſilienſes, Phocaeenſes quippe Ioniae quae eſt in Aſia, ab Harpago Cyri praefecto pulſi, in Galliam venere Narbonenſem, ubi Maſſiliam condiderunt. 3 Graeca gens levis fidei olim habita. πιςὸν ἕλλας οἶδεν ὐδέν. Eurip. in Iphig. 4 Sancita olim cum popul. Rom. foedera. 5 Aequitatem non fortunam ſequi. 6 Caeſaris. 7 Geſtantes manu et praetendentes frondem oleaginam pacis ſignum, Pallas vero praeſes Athenarum Cecropi quondam regnatarum, oleae perhibetur inventrix. *Centum oratores auguſta ad moenia regis Ire jubent, ramis velatos Palladis omnes.* Virg. Æn. 7. 8 Legati fide ſua modeſte et conſtanter expoſita, diſſuadent bellum civile, ſibi ut liceat extra partes eſſe petunt, non eſſe ſui judicii diſcernere utra cauſſa ſit juſtior: ſed quidvis potius pati ſe eſſe paratos quam armatum Caeſarem admittere. 9 Annales veſtri ſunt teſtes ſatis locupletes fidei noſtrae ſemper vobis praeſtitae adverſus exteros hoſtes, quam et nunc promptam habes ſi externa paras bella. 10 Si civilia, libet certe miſereri eorum ſortem qui arma capeſſunt; perfugium victis, ſupplicibus atque iis qui in partibus eſſe nolunt daturis. 11 Abſit, ut manus noſtrae imbuantur ſanguine eorum, quibuſcum ſacra nobis intercedunt jura. 12 Neque nobis cauſas veſtras expendere aut ad partes ire magis fas eſt, quam hominibus hoc idem facere liceret, ſi Dii inter ſe diſſentirent, aut iis arma, ut olim, gigantes Terrae filii inferrent. 13 Homines pii. 14 *Coelo tonantem crederes Jovem.* Horat. ode 5. lib. 3.

2 Nec

[1] *Nec ſic horret iners ſcelerum contagia mundus,*
Vt gladiis egeant civilia bella coactis.
[2] *Sit mens iſta quidem cunctis, ut veſtra recuſent*
Fas, nec haec alius committat proelia miles.
[3] *Cui non conſpecto languebit dextra parente?*
Telaque diverſi prohibebunt ſpargere fratres.
[4] *Finis adeſt rerum, ſi non committitis illis*
Arma, quibus fas eſt. [5] *nobis haec ſumma precandi,*
Terribiles aquilas, infeſtaque ſigna relinquas
Vrbe procul, noſtriſque velis te credere muris,
Excludique ſinas admiſſo Caeſare bellum.
[6] *Sit locus exceptus ſceleri, Magnoque tibique*
Tutus, ut invictae fatum ſi conſulat Vrbi,
foedera ſi placeant, ſit quo veniatis inermes.
[7] *Vel, cum tanta vocent diſcrimina Martis Iberi,*
Quid rapidum deflectis iter? non pondera rerum,
Nec momenta ſumus: nunquam felicibus armis
Vſa manus patriae primis à ſedibus exul,
Et poſt tralatas exuſtae [8] *Phocidos arces,*
Moenibus exiguis alieno in litore tuti,
Illuſtrat quos ſola fides. ſi claudere muros
Obſidione paras, et vi perfringere portas,
[9] *Excepiſſe faces tectis, et tela parati*
Vndarum raptos averſis fontibus hauſtus
Quaerere, et effoſſam ſitientes lambere terram:
Et deſit ſi larga Ceres, tunc horrida cerni,
Foedaque contingi maculato carpere morſu.

1 Non uſque opus erit populis coactis ad partes in bello hoc civili. ſatis paſſim reperietis hominum ſceleratorum qui arma ſumant.

2 Atque utinam omnibus ſociis aliiſque gentibus eadem mens quae nobis, neque ſe bello huic fatali immiſcerent alii quam cives Romani.

3 Quis enim mente tam effera eſt, cujus dextrae non languorem immo ſtuporem incutiat, compeſcatque à telis mittendis conſpectus à diverſa parte pater aut frater?

4 Statim videbitis exitum belli hujus, niſi contra vos ipſos armaveritis externos, quibus jam olim inſedit odium veſtri, cauſa et voluntas vos ulciſcendi. *Grotius*, qui putant ſibi licere bellum gerere civile, ſine quibus neceſſario bellum civile interibit. 5 Nos ſummopere à te petimus, ut ſignis infeſtis animoque hoſtili excluſis urbem noſtram amicus ingrediaris. 6 Liceat modo noſtrae civitati eſſe à partibus liberae, civili bello exemptae, et loco medio, quo in colloquium et foedera, ſi diis ita viſum eſt, conveniatis inermes tu et Pompejus. 7 Aut, properanti ad Hiſpanum bellum, in quo cardo rerum vertitur, quae tandem cauſa divertendi ad nos; populum, neque ullius momenti, aut ponderis ad ſummam victoriae, neque felicis unquam ſucceſſus in bello, utpote parvum, patria profugum, aliena in ora confidentem, fidei quam belli dextra potentiorem, clariorem? 8 Videtur poëta eos ſecutus qui Maſſiliam conditam volunt à Phocenſibus Graeciae: cum tamen Maſſiliae conditores è Phocaea urbe Ioniae in Aſia expulſi ab Harpago Cyri praefecto in Galliam conceſſerint. Juſt. lib. 43. Strab. lib. 4. 9 Tum ad urbis defenſionem, tum ad extrema omnia perferenda ſumus parati, ſi avertatis flumina, aquam e puteis bibere; ſi deficiat frumentum, illa, quae viſu horrida, contactu foeda ſunt, edere parati.

[1] Nec pavet hic populus pro libertate ſubire,
Obſeſſum Poeno geſſit quod Marte Saguntum.
Pectoribus rapti matrum fruſtraque trahentes
Ubera ſicca fame medios mittentur in ignes:
Uxor et à caro poſcet ſibi fata marito.
Vulnera [2] miſcebunt fratres, bellumque coacti
Hoc potius civile gerent. Sic [3] Graja juventus
Finierat: cum turbato jam prodita vultu
Ira [4] ducis, tandem teſtata eſt voce dolorem.
Vana movet Grajos noſtri fiducia [5] curſus.
Quamvis [6] Heſperium mundi properemus ad axem,
Maſſiliam delere vacat. [7] gaudete cohortes:
Obvia praebentur fatorum munere bella.
Ventus ut amittit vires, niſi robora denſae
Occurrant ſilvae, ſpatio diffuſus inani:
Utque perit magnus [8] nullis obſtantibus ignis,
Sic hoſtes mihi deeſſe nocet: [9] damnumque putamus
Armorum, niſi, qui vinci potuere, [10] rebellent.
[11] Sed ſi ſolus eam dimiſſis degener armis,
Tunc mihi tecta patent. jam non excludere tantum,
Incluſiſſe volunt. [12] at enim contagia belli
Dira fugant, dabitis poenas pro pace petita;
Et nihil eſſe meo diſcetis tutius aevo,
[13] Quam duce me bellum. [14] Sic poſtquam fatus, ad urbem
Haud trepidam convertit iter: tum moenia clauſa
Conſpicit; et denſa juvenum [15] vallata corona.
Haud procul à muris [16] tumulus ſurgentis in altum
Telluris, parvum diffuſo vertice campum
Explicat: [17] haec patiens longo munimine cingi
Viſa duci rupes, tutiſque aptiſſima caſtris.
[18] Proxima pars urbis celſam conſurgit in arcem

1 Neque dubitamus tolerare quaecunque Saguntini populi Hiſpaniae tulere ab Hannibale obſeſſi. Liv. l. 21. Juven. ſ. 15. Valer. Max. l. 6. c. 6. Qui cum vim Punicam ulterius nequirent arcere, aurum, argentum, pretioſa quaeque, liberos conjugeſque à ſe caeſos, ſe denique in ignem in foro extructum praecipitavere.

2 Mutua ſui caede, potius quam ſe immiſceant Romano bell. civ.

3 Maſſilienſium legati. ſupra vſ. 340.

4 Caeſaris.

5 Expeditionis in Hiſpaniam. ſupra vſ. 366.

6 Occiduam mundi plagam, in qua Hiſpania, *improprie*, cum axes duo ſint tantum, Arct. et Antarcticus.

7 Expetiiſtis praelia vobis dari et urbes rapiendas. ecce vobis fato oblata quae poſcitis. 8 Nulla materia obſtante. 9 Supra lib. 2. vſ. 440. 10 Nobis bello reſiſtant. 11 Cum indignatione ſtomachatur id, quod legati obtulerant, modo vſ. 329. atque invertit. velle Maſſilienſes ipſum ab exercitu ſemotum exceptum prodere. 12 At vero nolunt bello civili pollui; pacem ſcilicet exoptantes. *Ironice et indignanter.* 13 Quam meas partes et ſigna ſequi. 14 Quibus injuriis permotus Caeſar, legiones tres Maſſiliam adducit: turres vineaſque ad oppugnationem urbis agere, naves longas 18 facere Arelate inſtituit. his D. Brutum praefecit, etc. 1 com. civilis belli. 15 Circundata ad defenſionem urbis. 16 Montis cacumen in planitiem modicam extendit. 17 Hic tumulus, cum poſſet vallo circumdari, viſus eſt locus caſtris aptiſſimus. 18 Tumuli editioris altitudinem aequabat arx urbis, colli huic oppoſita, quibus intermedia jacebat vallis.

Per tumulo, mediiſque ſedent convallibus arva.
Tunc res immenſo placuit [1] ſtatura labore,
[2] Aggere diverſos vaſto committere colles.
[3] Sed prius ut totam, qua terra cingitur, urbem
Clauderet, à ſummis perduxit ad aequora caſtris
Longum Caeſar opus, fonteſque et pabula campi
Amplexus foſſa, denſas tollentia pinnas
Ceſpitibus, crudaque extruxit brachia terra.
[4] Jam ſatis hoc Grajae memorandum contigit urbi,
Aeternumque decus, quod non impulſa, nec ipſo
Strata metu, tenuit flagrantis in omnia belli
Praecipitem curſum: [5] raptiſque à Caeſare cunctis,
Vincitur una [6] mora. [7] quantum eſt quod fata tenentur?
Quodque virum toti properans imponere mundo
Hos perdit Fortuna dies! [8] tunc omnia late
Procumbunt nemora, et ſpoliantur robore ſilvae:
Ut, cum terra levis mediam virgultaque molem
Suſpendant, ſtructa laterum compage ligatam
Arctet humum, preſſus ne cedat turribus agger.
Lucus erat longo [9] nunquam violatus ab aevo,
Obſcurum cingens connexis aëra ramis,
Et gelidas altè ſummotis [10] ſolibus umbras.
[11] Hunc non ruricolae Panes, nemorumque potentes
Sylvani Nymphaeque tenent, ſed [12] barbara ritu
Sacra deum, ſtructae ſacris feralibus arae;
Omnis et humanis luſtrata cruoribus arbos.
[13] Si qua fidem meruit Superos mirata vetuſtas,
Illis et volucres metuunt inſiſtere ramis,
Et luſtris recubare ferae: nec ventus in illas
Incubuit ſilvas, excuſſaque nubibus atris

1 Conſtatura. 2 Aggere conjungere urbis et Caſtrorum colles. 3 Maſſilia tribus partibus mari alluitur. quartam partem, qua oppugnatu difficilior viſa eſt propter loci naturam et arcem, Caeſar intercluſit ducto à ſuis caſtris in edito colle poſitis ad mare utrinque aggere è ceſpitibus inſtar muri pinnato et turribus diſtincto atque foſſa. hac ratione oppidanos frumentatione et pabulatione prohibuit. 4 Gratulatur urbi poëta ubique Pompejanus, fidei, conſtantiae, fortitudinis gloriam. 5 Statim vel ſe dedentibus vel occupatis et impulſis à Caeſare caeteris urbibus. 6 Diuturna obſidione. 7 Non utique parum erat, quod una haec civitas retardarit praecipitem impetum et ſucceſſus fatales Caeſaris, in cujus tamen poteſtatem et ipſa poſtmodum cum totius mundi imperio neceſſario ſit ceſſura. 8 Caeduntur paſſim ſylvae, ad turres extruendas, vineas, aliaſque machinas: nec non ad firmandos continendoſque lignorum ſtrue et interjectis trabibus aggeres, ne ſubſideret ac difflueret levis per ſe terra turrium ſuperſtructarum mole gravata. 9 Inciduus. 10 Radiis ſolaribus. 11 Non Dii agreſtes noti, et numina ruſtica quae alias colunt ſylvas, Panes, Fauni, Satyri, Sylvani, Nymphae, Dryades, etc. 12 Effera. Scythicae Dianae aemula, immolatis hoſtiis humanis, ut libro 1. vſ. 445. 13 Et ſi qua fide digna ſit religioſa antiquitas, declinant aves illum lucum, ferae, venti, fulgura.

Fulgura: [1] *non ullis frondem praebentibus auris,*
Arboribus ſuus horror ineſt. tum plurima nigris
Fontibus unda cadit, ſimulacraque moeſta deorum
Arte carent, caeſiſque extant [2] *informia truncis.*
Ipſe [3] *ſitus, putrique facit jam robore pallor*
Attonitos: non vulgatis ſacrata figuris
Numina ſic metuunt: tantum terroribus addit,
[4] *Quos timeant non noſſe deos. jam fama ferebat*
Saepe cavas motu terrae mugire cavernas,
Et procumbentes iterum [5] *conſurgere taxos,*
Et [6] *non ardentis fulgere incendia ſilvae,*
Roboraque amplexos circumfluxiſſe dracones.
[7] *Non illum cultu populi propiore frequentant,*
Sed ceſſere deis. [8] *medio cum Phoebus in axe eſt,*
Aut coelum nox atra tenet, pavet ipſe ſacerdos
Acceſſus, dominumque timet deprendere luci.
Hanc jubet immiſſo ſilvam procumbere ferro:
Nam vicina operi, belloque intacta priori
Inter [9] *nudatos ſtabat denſiſſima montes.*
Sed fortes tremuere [10] *manus, motique* [11] *verenda*
Majeſtate loci, ſi robora ſacra ferirent,
[12] *In ſua credebant redituras membra ſecures.*
Implicitas magno Caeſar terrore cohortes
Ut vidit, primus raptam librare bipennem
Auſus, et aëriam ferro proſcindere quercum,
Effatur [13] *merſo violata in robora ferro:*
Jamne [14] *quis veſtram dubitet ſubvertere ſilvam,*
Credite me feciſſe nefas. Tunc paruit omnis
Imperiis non ſublato ſecura pavore
Turba, ſed [15] *expenſa Superorum, et Caeſaris ira.*
Procumbunt orni, nodoſa impellitur ilex,

1 Fronde (inquiunt interpretes,) careret lucus propter opacitatē ramorum ſolis radios non admittentium. Micyllus κατ' ὑπαλλαγὴν exponit, frondibus nullas auras praebentibus. Berſmanus vice τοῦ *praebentibus* legendum *praedantibus* conjicit ex gloſſemate adjecto, *rapientibus*. Hug. Grotius agnoſcit lectionem *ferientibus*; quam ego probaverim, hac mente et diſpoſitione. Nullis auris frondem moventibus ex ſe horrent arbores.

2 Squalida, inculta, rudia, hinc moerorem inducentia, cum veneratione quadam.

3 Lanugo qua obducuntur ſimulachra eaque inſolitis formis expreſſa. 4 Teutatem, Heſum, Taranim, lib. 1. vſ. 445. deos ignotos et ſuperſtitioſe cultos. *Primus in orbe Deos fecit timor.* 5 Erigi, *vel*, renaſci. funeſta enim arbor, ut et cupreſſus, quae ſucciſa non regerminat. 6 Flammis, velut fatuis et lambentibus corripi arbores, neque tamen abſumi, draconibus implicari. 7 Tanquam ſacroſanctum, diis ſolis incolendum permittunt. 8 Ne in Deum luci praeſidem et tutelarem incidat, tanquam δαιμόνιον μεσημβρινὸν, aut Empuſam meridianam, media die aut noctu nemora luſtrantem, horret adire ipſe ſacerdos. 9 Sylvis ſpoliatos ſuperiori bello Gallico. 10 Militum. 11 Veneranda luci religione. 12 Quod Lycurgo Threicio regi quondam, vites, in odium Bacchi et ſuorum temulentiae taedium, incidenti. 13 Immiſſo, impacto. 14 Ne qua vos loci religio moretur, mihi vani numinis profanatio imputetur, cujus violati iras ſubeat caput hoc meum. 15 Caeſaris plus quam deorum iram verita.

1 Silvaque

[1] Silvaque Dodones, et [2] fluctibus aptior alnus,
Et [3] non plebejos luctus teſtata cupreſſus,
Tum primum [4] poſuere comas, et fronde carentes
Admiſere [5] diem: [6] propulſaque robore denſo
Suſtinuit ſe ſylva cadens. gemuere videntes
Gallorum populi: muris ſed clauſa juventus
[7] Exultat. quis enim laeſos impune putaret
Eſſe deos? [8] ſervat multos Fortuna nocentes:
Et tantum miſeris iraſci numina poſſunt.
[9] Utque ſatis caeſum nemoris, quaeſita per agros
Plauſtra ferunt: curvoque ſoli ceſſantis aratro
Agricolae raptis annum flevere juvencis.
[10] Dux tamen impatiens haeſuri ad moenia Martis
Verſus ad Hiſpanas acies, extremaque mundi,
Juſſit bella geri. [11] ſtellatis axibus agger
Erigitur, [12] geminaſque aequantes moenia turres
Accipit: hae nullo fixerunt robore terram,
Sed per iter longum cauſa repſere latenti.
[13] Cum tantum nutaret onus, telluris inanes
Concuſſiſſe ſinus quaerentem erumpere ventum
Credidit, et muros mirata eſt ſtare juventus.
[14] Illinc tela cadunt excelſas urbis in arces.
Sed [15] major Grajo Romana in corpora ferro
Vis inerat. neque enim ſolis excuſſa lacertis

1 Quercus Dodonaeo Jovi ſacrae. lib. 6. ỽ. 427. Dodona autem ſylva in Epiro eſt, quercu, vel, ut Herodotus vult, fago fatidica celebris. 2 Navigiis apta. 3 Divitum et nobilium funeribus, propter raritatem arboris Joſeph. Scal. rogis et luctibus dicata. ut quae exciſa non repullulet. *Neque harum quas colis arborum Te, praeter inviſas cupreſſos, Ulla brevem dominum ſequetur.* Horatius Ode 14. lib. 2. Plin. lib. 16. c. 33. Diti ſacra. 4 Exciſae ſunt. 5 Lucem, ſolem. 6 Arboribus inter ſe ſtipatis et ſpiſſis non erat ſpacium exciſis decidendi. 7 Deos ſperans violati luci ultores. 8 *Multi committunt eadem diverſo crimina fato. Ille crucem precium ſceleris tulit, hic diadema.* Juven. ſat. 13. ỽ. 104. 9 Plauſtra cum jumentis exiguntur ad ſylvas ſucciſas in caſtra et ad opera convehendas. quorum deſiderio interit labor anni tempeſtivus agricolis. 10 Praemiſerat Caeſar C. Fabium legatum cum legionibus tribus in Hiſpaniam, ejecturum praeſidium Afranii legati Pompeii, qui Pyrenaeos ſaltus occupaverat, reliquis legionibus, quae longius hyemabant, ſubſequi juſſis, ipſe navibus effectis et intra dies 30 armatis D. Brutum praefecit, C. Trebonium legatum ad oppugnationem Maſſiliae reliquit. deinde cum equitibus 900, quos ſibi praeſidio reliquerat, in Fabii caſtra pervenit. 11 Ligniſne tranſverſariis inſectis compactiſque ad continendum aggerem, atque adeo ab utraque parte diſtinctis et ſtellarum more apparentibus? an rotis, quarum radii modiolo ducti ſtellas ſcintillantes imitantur? an aſſeribus, quibus praefixae erant cuſpides? 12 Aggerque accepit, etc. id eſt ſuper aggerem conſtituuntur turres duae ambulatoriae ceu reptiles, quae trochleis, rotis, funibus ac nervis intus actae procederent. Comment. 2 bell. civ. vide et Veget. lib. 3. cap. 2. 13 Quas moles cum viderent Maſſilienſes natando procedere, credebant id terrae motu, (cujus cauſa eſt ventus in cavernis terrae luctans et exitum quaerens,) factum, muris proinde ſuis timebant. 14 Ex iis turribus. 15 Tantus in oppido omnium rerum ad bellum apparatus, tantaque multitudo tormentorum, ut eorum vim nullae contextae viminibus vineae ſuſtinere potuerint, Comment. belli civilis 2.

Lancea, ſed [1] *tenſo balliſtae turbine rapta,*
Haud, unum contenta latus tranſire, quieſcit:
Sed pandens perque arma viam, perque oſſa, relicta
Morte fugit: ſupereſt telo poſt vulnera curſus.
[2] *At ſaxum quoties ingenti ponderis ictu*
Excutitur, qualis rupes, quam vertice montis
Abſcidit impulſu ventorum adjuta vetuſtas,
Frangit cuncta ruens: nec tantum corpora preſſa
Exanimat: totos cum ſanguine diſſipat artus.
Ut tamen hoſtiles denſa [3] *teſtudine muros*
Tecta [4] *ſubit virtus, armiſque innexa priores*
Arma ferunt, galeamque extenſus protegit umbo;
[5] *Quae prius ex longo nocuerunt miſſa* [6] *receſſu,*
Jam poſt terga cadunt: nec Grajis flectere jactum,
Aut facilis labor eſt longinqua ad tela paratis
Tormenti mutare modum: ſed pondere ſolo
Contenti, [7] *nudis evolvunt ſaxa lacertis.*
[8] *Dum fuit armorum ſeries, ut grandine tecta*
Innocua percuſſa ſonant, ſic omnia tela
Reſpuit: at poſtquam virtus incenſa [9] *virorum*
[10] *Perpetuam rupit defeſſo milite cratem,*
[11] *Singula continuis ceſſerunt ictibus arma.*
Tunc adoperta levi procedit [12] *vinea terra,*
Sub cujus [13] *pluteis, et tecta fronte latentes*
Moliri nunc ima parant, et vertere ferro
Moenia: nunc [14] *aries ſuſpenſo fortior ictu*

1 Sagittas baliſtis emiſſas neque oſſium neque armorum vis moratur, quo minus transfixo quem deſtinarant, etiam ulterius evolent. Baliſtae, ut et aliarum machinarum formam vide apud Am. Marcellin. l. 23.

2 Saxa vero baliſtis emiſſa, non minori vi, quam rupes vetuſtate exeſa et venti procella abrupta, corpora comminuit. *Obtritum perit omne cadaver More animae.* Juv. Sat. 3.

3 Teſtudo proprie erat tabulatum ex trabibus factum, coriis ac ciliciis contextum adverſus tela et incendium, ſub qua milites latentes, viam turribus muniebant, aut vineis ſolum aequabant, ac muros tentabant. Comm. 2 civ. bel. et Vitr. lib. 10. Subita autem teſtudo, quae et hic innuitur, erat ſeries ſcutorum ſupra capita ſublatorum continuata in morem ſquammarum, qua protecti milites ſagittas, ſaxa telaque alia declinabant. 4 Milites fortes ſubeunt. 5 Cum jam intra baliſtarum deſtinatum jactum ſe recepiſſent Romani teſtudine tecti, neque expeditum eſſet Maſſilienſibus torquere baliſtas ut cominus ferirent, ſaxa ingentis ponderis evolvebant è muris in Romanos. 6 Legitur et *receſſu*. 7 Nulla machina uſis. 8 Quamdiu teſtudo illa ſibi conſtitit, conjuncta invicem ſcutorum ſerie non plus Romanis nocuere dejecta à Maſſilienſibus ſaxa, quam tectis grando. 9 Maſſilienſium. 10 Fregit teſtudinem, defeſſis militibus Romanis. 11 Diviſa ſingulorum ſcuta ceſſerunt ictibus. 12 Vinea eſt machina tabulatis cratibuſque conſtrata, crudis deinde coriis et centonibus uvidis tecta, ſub qua obſidentes tuti murorum fundamenta ſubruebant. 13 Plutei hic ſignificant tabulas et aſſeres quibus armata eſt vineae frons. Alias pluteus et ipſe eſt machina vineae haud diſſimilis, de quo vide Vegetium lib. 4. 14 Aries erat trabs ingens, adunco praemunita ferro, tranſverſis aſſeribus intra teſtudinem plerumque ſuſpenſa et librata, quae à multitudine retroacta ad majorem impetum, emiſſa deinde propellebatur ad extrahendos lapides, quaſſandos labefactandoſque muros. vide Marcellin. lib. 23. et Joſeph. in bello Judaic.

Incuſſus

Incuſſus denſi compagem ſolvere muri
Tentat, et impoſitis unum ſubducere ſaxis.
[1] *Sed* [2] *ſuper et flammis, et magnae fragmine molis,*
Et ſudibus crebris, et aduſti roboris ictu
Percuſſae cedunt [3] *crates: fruſtraque labore*
Exhauſto feſſus repetit tentoria miles.
Summa fuit Grajis ſtarent ut moenia voti.
[4] *Ultro acies inferre parant:* [5] *armiſque coruſcas*
Nocturni texere faces: audaxque juventus
Erupit: non haſta viris, non letifer arcus,
Telum flamma fuit, rapienſque incendia ventus
Per Romana tulit celeri [6] *munimina curſu.*
Nec, quamvis viridi luctetur robore, lentas
Ignis agit vires: [7] *teda ſed raptus ab omni*
Conſequitur nigri ſpatioſa volumina fumi:
Nec ſolum ſilvas: ſed ſaxa ingentia ſolvit,
Et crudae putri fluxerunt pulvere cautes.
[8] *Procubuit, majorque jacens apparuit agger.*
Spes [9] *victis telluris abit,* [10] *placuitque profundo*
Fortunam tentare mari. [11] *non robore picto*
Ornatas decuit fulgens tutela carinas,
Sed rudis, et qualis procumbit montibus arbor,
Conſeritur ſtabilis navalibus area bellis.
Et jam [12] *turrigeram Bruti comitata* [12] *carinam*
[13] *Venerat in fluctus Rhodani cum gurgite claſſis,*

1 Romanos ſaxis, ſudibus, facibuſque ſubmotos ab operibus et in caſtra compulſos, mox ipſa opera noctu incenſa refert noſter, ſed poëta, ſed Pompejanus. vide autem comment. 2. belli civilis. Muſculo jam labefactatae turris pars concidit. inermes cum infulis ſeſe porta proripiunt Maſſilienſes, etc. ſupplices orant ut Caeſaris adventus expectetur. Trebonius, quia Caeſar magnopere mandaverat ne per vim oppidum expugnari pateretur, induciarum quoddam genus miſericordia motus fecit. Maſſilienſes vero ſine fide occaſionem fraudis nacti languentibus Romanis atque otio deditis, meridiano tempore ignem operibus inferunt, qui ſecundo magnoque vento illatus aggerem, pluteos, teſtudinem, turres, tormentaque prius abſumebat, quam quemadmodum accidiſſet animadverti poſſet. 2 Deſuper, è muris. 3 Vinea et teſtudo cratibus tectae. 4 Eruptiones crebrae, maxime Albicorum, factae. 4 Operiebant ignes ſcutis, ne adverterent Romani. 6 Opera Roman. turrim, pluteos, etc. 7 Omnia in fumum et flammam abeunt, neque ligna tantum aggeris et operum, ſed et ipſa ſaxa in pulverem ſoluta defluunt. 8 Agger combuſtis, quae continebant eum, trabibus, diffluebat. 9 Romanis, ut vult poëta. 10 Bis quidem pugna certatum eſt navali, in ſuperiore Brutus fuit ſuperior. 11 Non ornabantur, non fulgebant naves tutelare numen in puppi pictum gerentes, compingebantur tantum rudi et ſubitaneo modo, ut eſſet unde milites pugnarent. infra ℣. 556. 12 Navem Bruti praetoriam. infra ℣. 553. 13 Naves longae 12. quas Arelate fieri juſſerat Caeſar, flumine Rhodani ſecundo deductae in mare ſtationes ad inſulam Stoechada habebant. Stoechades autem tres ſunt inſulae, ab ora Ligurum ad Maſſiliam uſque diſperſae, ab ordine dictae στοῖχος.

Stoechados arva tenens. [1] *nec non et Graja juventus*
Omne ſuum fatis voluit committere robur:
Grandaevoſque ſenes miſtis armavit ephebis.
[2] *Accepit non ſola viros, quae ſtabat in undis*
Claſſis; et emeritas repetunt navalibus alnos.
Ut matutinos ſpargens ſuper aequora Phoebus
[3] *Fregit aquis radios: et liber nubibus aether,*
Et [4] *poſito Borea, pacemque tenentibus Auſtris,*
[5] *Servatum bello jacuit mare, movit ab omni*
Quiſque ſuam ſtatione ratem, paribuſque lacertis
Caeſaris hinc pubes, hinc [6] *Grajo remige claſſis*
Tollitur: [7] *impulſae tonſis tremuere carinae,*
Crebraque ſublimes convellunt verbera puppes.
* *Cornua Romanae claſſis, validaeque triremes,*
[8] *Quaſque quater ſurgens extructi remigis ordo*
Commovet, [9] *et plures quae mergunt aequore pinus,*
[10] *Multiplices cinxere rates.* * *hoc robur aperto*
Oppoſitum pelago, lunata fronte recedunt,
[11] *Ordine contentae gemino creviſſe liburnae.*
Celſior at cunctis Bruti Praetoria puppis
[12] *Verberibus ſenis agitur,* [13] *molemque profundo*
Invehit, et ſummis longe petit aequora remis.
Ut tantum medii fuerat maris, [14] *utraque claſſis*
Quod ſemel excuſſis poſſet tranſcurrere tonſis,
Innumerae vaſto miſcentur in aethere voces:
Remorumque ſonus [15] *premitur clamore: nec ullae*
Audiri potuere tubae. tum caerula verrunt,
Atque [16] *in tranſtra cadunt, et remis pectora pulſant.*
Ut primum roſtris crepuerunt obvia roſtra:
[17] *In puppim rediere rates, emiſſaque tela*

1 Maſſilienſes voluerunt omnes vires navalis pugnae eventui committere. antea quidem pugna navali certatum fuerat, ſed leviter, jam L. Naſidius à Pomp. cum 16 navibus miſſus Domitium Maſſilienſeſq; hortatus eſt, ut rurſus cum Bruti claſſe, additis ſuis auxiliis, confligerent.

2 Neque armant inſtruuntque claſſem tantum quam in mare deductam habuerant, ſed et veteres ex navalibus productas refecerunt etc. com. 2. de bel. civ.

3 Reflexu. *Jamque rubeſcebat radiis mare, et aethere ab alto Aurora in roſeis fulgebat lutea bigis.*

4 Quieto. *Quum venti poſuere etc.* Virg. 7 Æn. quem locum ſibi imitandum propoſuit hic noſter. 5 compoſitum, pacatum, quaſi praelio accommodatum. 6 Maſſilienſi. ut ad ℣. 301. ſupra. 7 *Et in lento luctantur marmore tonſae* i. remi. Virg. 7 Æn. * Romana claſſis promovebatur in formam ſemilunae, diductis in cornua utrinque navibus validioribus, rejectis in medium agmen liburnis et ratibus levioribus. Et quadriremes. 9 Et naves quae pluribus remis aguntur, quinqueremes. 10 Varii generis rates, biremes, uniremes. 11 Biremes Liburnae celeres, à Liburniis popul. Dalmatiae, quibus in uſu erant, dictae. 12 Sex remigum ordinibus, hexeris. 13 Se, ingentis magnitudinis navem et longius in mare remos utrinque protendentem. 14 Quantum uno utrinque remorum ictu poſſent committi. 15 Non auditur prae clamore ſeſe hortantium et concurrentium. 16 Remis inſurgunt, deinde in tranſtra cadunt diductis ad pectora remis. ἀντήρεις. 17 Naves roſtris arietantes, congreſſus impetu repulſae, diſſiluere in puppim *ran aſterne.*

[1] Aſtra texerunt, vacuumque cadentia pontum.
[2] Et jam diductis extendunt cornua proris,
Diverſaeque rates laxata claſſe receptae.
[3] Ut quoties aeſtus Zephyris, Euriſque repugnat,
Huc abeunt fluctus, illuc mare: ſic ubi puppes
Sulcato varios duxerunt gurgite tractus,
Quod tulit illa ratis remis, haec reppulit aequor.
[4] Sed Grajis habiles, pugnamque laceſſere pinus
Et tentare fugam, nec longo frangere gyro
Curſum, nec tarde flectenti cedere clavo.
At Romana ratis [5] ſtabilem praebere carinam
Certior, et terrae ſimilem bellantibus uſum.
Tunc in [6] ſignifera reſidenti puppe magiſtro
Brutus ait, [7] pateriſne acies errare profundo?
Artibus et certas pelagi? jam conſere bellum:
Phocaicis medias roſtris oppone carinas.
Paruit, [8] obliquas et praebuit hoſtibus [8] alnos.
Tunc quaecunque ratis tentavit robora Bruti,
Ictu victa ſuo, [9] percuſſae capta cohaeſit.
Aſt [10] alias manicaeque ligant, tereteſque catenae,
Seque tenent [11] remis: [12] tecto ſtetit aequore bellum.
Jam non excuſſis torquentur tela lacertis,
[13] Nec longinqua cadunt jaculato vulnera ferro:
Miſcenturque manus. [14] navali plurima bello
Enſis agit, ſtat quiſque ſuae de robore puppis
Pronus in adverſos ictus: multique peremti
In ratibus cecidere ſuis. cruor altus in undis
Spumat, et obducto concreſcunt ſanguine fluctus,
[15] Et quas immiſſi traxerunt vincula ferri,
Has prohibent jungi conſerta cadavera puppes,

1 Hyperbolice.
2 Et jam utraque ex parte divertuntur prorae, extenduntur cornua, claſſis ordines laxantur, ut naves hoſtiles ſuſcipiant.
3 Remis hinc inde impelluntur maris fluctus in diverſas partes, non ſecus atque ubi venti, in contrarium quam ab aeſtu maris aguntur, undas rapiunt, ut l. 2. ℣. 455.
4 Maſſilienſes et celeritate navium et ſcientia gubernatorum confiſi noſtros eludebant, producta longius acie circumvenire noſtros, aut pluribus navibus adoriri ſingulas, etc. Noſtri minus exercitatis remigibus minuſque peritis gubernatoribus utebantur, tum etiam gravitate et tarditate navium, ut quae ſubito ex humida materia factae fuerint, impediebantur, etc. comm. 1. civilis belli. 5 Ut ſupra ℣. 513. ſtabilem aream navalibus bellis ſtationem firmam, et pugnae ſtatariae pedeſtri paene ſimilem. 6 Praetoria, quae ſignum praefert. 7 Certaſne arte et navium agilitate, quibus inferiores ſumus? quin age conſerto bello comminus decernamus rem. oppone itaque latera navium roſtris Maſſilienſium. 8 Tranſverſas naves. 9 Ita emendavit Joh. Rutgerſius lib. 1 Variar. lect. cap. 12. ex *percuſſa et capta*. Naves in robuſtam et firmam Bruti praetoriam actae, roſtris infixis, illis adhaeſere velut captae. 10 Alias Maſſ. naves uncis et manibus ferreis, harpagonibus et catenis injectis retinuerunt. 11 Pectinatim connexis, vel tranſverſis. 12 Conjunctis navibus ſtratum non apparuit mare. 13 Non vulnera inflicta eminus, *vel*, non tela infligentia vulnera. 14 Res agitur conferta manu. 15 Neque per cadavera fluitantia conjungi poſſunt naves uncis et harpagonibus tractae, *cruentis Fluctibus, ac tarda per denſa cadavere prora.* Juven. Sat. 10.

Semianimes alii vaſtum ſubiere profundum,
Hauſeruntque ſuo permiſtum ſanguine pontum.
Hi luctantem animam lenta cum morte trahentes,
Fractarum ſubita ratium periere ruina.
[1] *Irrita tela ſuas peragunt in gurgite caedes:*
Et quodcunque cadit [2] *fruſtrato pondere ferrum,*
Exceptum mediis invenit [3] *vulnus in undis.*
[4] *Phocaicis Romana ratis vallata carinis,*
Robore diducto dextrum, laevumque tuetur
Æquo Marte latus: cujus dum pugnat ab alta
Puppe [5] *Tagus, Grajumque audax aplauſtre retentat,*
Terga ſimul pariter miſſis et pectora telis
Tranſigitur. [6] *medio concurrit pectore ferrum,*
Et ſtetit incertus flueret [7] *quo vulnere ſanguis;*
Donec utraſque ſimul largus cruor expulit haſtas,
[8] *Diviſitque animam, ſparſitque in vulnera letum.*
Dirigit huc puppim miſeri quoque dextra [9] *Telonis,*
[10] *Qua nullam melius, pelago turbante, carinae*
Audivere manum: [11] *nec lux eſt notior ulli*
Craſtina, ſeu Phoebum videat, ſeu cornua Lunae,
Semper venturis componere carbaſa ventis.
Hic [12] *Latiae roſtro compagem ruperat* [12] *alni:*
Pila. ſed in medium venere trementia [13] *pectus,*
Avertitque ratem morientis dextra [13] *magiſtri.*
[14] *Dum cupit in ſociam Gyareus erumpere puppim,*
Excipit immiſſum ſuſpenſa per ilia ferrum,
[15] *Affixuſque rati, telo retinente, pependit.*
Stant gemini fratres, fecundae gloria matris,
Quos eadem variis genuerunt [16] *viſcera fatis:*
[17] *Diſcrevit mors ſaeva viros: unumque relictum*
Agnorunt miſeri, [18] *ſublato errore, parentes,*
[19] *Æternis cauſam lacrymis: tenet ille dolorem*
Semper, et amiſſum fratrem lugentibus offert.

1 Tela aberrantia ab iis in navibus in quos deſtinata fuerant, conficiunt alios natantes in mari.
2 Niſu irrito.
3 Quem vulneret.
4 Romana quaedam navis obſeſſae à duabus navibus Maſſilienſium, militibus validis ab utraque parte navim defendentibus, diu propugnata eſt, ita ut neutro ſe inclinaret victoria.
5 Roman. miles conatus revellere et retinere ornamentum navis Maſſilienſis.
6 Utriuſque haſtae cuſpis ſibi obvia facta eſt in medio corpore.
7 Anticone è pectore, an poſtico è tergo.
8 Ex utroque vulnere emiſit. 9 Maſſilienſis navis gubernatoris. 10 Qua, non alteri melius paruerunt naves, mari turbato et curſum impediente. 11 Neque alius quiſquam melius explorabat praeſentiebatque venturae diei ventos tempeſtatemque ex aſpectu Solis aut Lunae. 12 Romanae navis. 13 Telonis. 14 Maſſilienſis quidam, Occupaturus munus Telonis caeſi. 15 Telo, quo vulneratus eſt, affigebatur navi. 16 Uterus. 17 Imitatio Virgiliana. *Daucia Laridae Tymberque ſimilima proles, Indiſcreta ſuis gratuſque parentibus error, At nunc dura dedit vobis diſcrimina Pallas, etc.* lib. 10. Aen. 18 Interfecto altero. 19 Qui cum fratrem caeſum repraeſentet, memoriam uſque illius apud parentes lugentes non ſinit interire.

Quorum

Quorum alter, [1] miſtis obliquo pectine remis
[2] Auſus Romanae Graja de puppe carinae
Injectare manum: ſed eam gravis inſuper ictus
Amputat: illa tamen nixu quo prenderat, haeſit,
Diriguitque tenens ſtrictis immortua nervis.
Crevit in adverſis virtus: plus nobilis irae
[3] Truncus habet: fortique inſtaurat praelia laeva,
[4] Rapturuſque ſuam procurrit in aequora dextram:
[5] Haec quoque cum toto manus eſt abſciſſa lacerto.
[6] Jam clypeo, teliſque carens, non conditur ima
Puppe: ſed expoſitus, [7] fraternaque pectore nudo
Arma tegens crebra confixus cuſpide perſtat:
[8] Telaque multorum leto caſura ſuorum
Emerita jam morte tenet. [9] tum vulnere multo
Fugientem animam laſſos collegit in artus:
Membraque contendit toto quicunque manebat
Sanguine, et hoſtilem, defectis robore membris,
Inſiluit, ſolo nociturus pondere, puppim.
Strage virum cumulata ratis, multoque cruore
Plena, per obliquum crebros latus accipit ictus.
At poſtquam ruptis pelagus compagibus hauſit,
Ad ſummos repleta foros, deſcendit in undas,
Vicinum involvens contorto vertice pontum.
Æquora diſcedunt merſa diducta carina,
Inque locum puppis cecidit mare. Multaque ponto
Praebuit illa dies varii miracula fati.
[10] Ferrea dum puppi rapidos manus inſerit uncos,
Affixit Lycidam. merſus foret ille profundo,
Sed prohibent ſocii, ſuſpenſaque crura retentant.

1 Implicitis pectinatim remis duarum navium, Romanae et Maſſilienſis. ſupra ℣. 566.

2 Vel ex hoc loco vide quam Caeſarianis iniquus ſit poëta, qui Maſſilienſi id tribuit quod erat Acilii militis Caeſaris, idque fide trium teſtium locupletiſſ. Suetonii Caeſ. cap. 68. *Acilius miles Caeſaris navali ad Maſſiliam praelio, injecta in puppem hoſtium dextra et abſciſſa, memorabile illud apud Graecos Cynaegiri exemplum, (Herod. 6. Juſt. 2.) imitatus tranſiliit in navem, umbone obvios agens.* Idem Plutarchus in Caeſ. et Val. Maxim. lib. 3. cap. 2. 3 Mutilatus ipſe et mancus, dextra manu amputata. 4 Inclinat, projecta ſiniſtra ad intercipiendam dextram. 5 Laeva, cum magna parte brachii. 6 Deſtitutus jam ſiniſtra quae clypeum, dextra quae tela geſtaret. 7 *Emphatice.* Nudi corporis objectu tegens fratrem armatum. 8 Excipit tela caſura in mortem ſuorum ipſe jam omni mortis certae munere defunctus. *Sumpta metaphora à militibus qui ſtipendiis defuncti à militia eximuntur vocanturque Emeriti.* 9 Jamque deficientem per vulnera animam emiſſurus, vires, quae reliquae erant, collegit, intenditque, ut hoſtilem navem inſiliens pondere ſuo obrueret, quae cadaveribus preſſa, ictibus quaſſa, et ſoluta tandem deſedit merſa. 10 Immiſſa à Romanis harpago navi Maſſ. corripuit Lycidam quendam, quem dum ſocii retinere conantur, diſcerptus eſt diviſuſque, diffuſus à ſuperiore corporis parte vitalium capaci ſanguinis, intercidit in mare. ita inferior pars ab imo ventre ad talos ſtatim defecit, ſuperior vero pars, in qua pulmo, hepar, cor, cerebrum, membra vitalia, diu luctata reſtitit; lentiuſque interiit.

 2 Scinditur

[1] Scinditur avulſus: nec, ſicut vulnere, ſanguis
Emicuit lentus: ruptis cadit undique venis,
Diſcurſuſque [2] animae diverſa in membra meantis
Interceptus aquis, nullius 2 vita perempti
Eſt [3] tanta dimiſſa via. pars ultima trunci
Tradidit in letum vacuos vitalibus artus,
At tumidus qua pulmo jacet, qua viſcera fervent,
Haeſerunt ibi fata diu: luctataque multum
Hac cum parte viri [4] vix omnia membra tulerunt.
[5] Dum nimium pugnax unius turba carinae
Incumbit prono lateri, vacuamque relinquit,
Qua caret hoſte, ratem: [6] congeſto pondere puppis
Verſa, cava texit pelagus, nautaſque carina:
[7] Brachia nec licuit vaſto jactare profundo,
Sed clauſo periere mari. Tunc [8] unica diri
Conſpecta eſt leti facies, cum forte natantem
Diverſae roſtris juvenem fixere carinae.
Diſceſſit medium tam vaſtos pectus ad ictus:
Nec prohibere valent obtritis oſſibus artus,
Quo minus [9] aera ſonent, eliſo ventre, [10] per ora
Ejectat ſaniem permiſtus viſcere ſanguis.
[11] Poſtquam inhibent remis puppes, ac roſtra recedunt,
Disjectum in pelagus perfoſſo pectore corpus
Vulneribus tranſmiſit aquas, [12] pars maxima turbae
Naufraga, jactatis morti obluctata lacertis,
Puppis ad auxilium ſociae concurrit: at illi
[13] Rebora cum vetitis prenſarent altius ulnis,
Nutaretque ratis populo peritura recepto:
Impia turba [14] ſuper medios ferit enſe [15] lacertos:
Brachia linquentes [16] Graja [17] pendentia puppe,
A manibus cecidere ſuis: non amplius undae
Suſtinuere [18] graves in ſummo gurgite truncos.
[19] Jamque omni fuſis nudato milite telis,

1 Sunt qui referunt hos verſus à Lucano recitatos, Neronis juſſu inciſis ſibi venis et profluente ſanguine. Alii eos illum protuliſſe autumant, quos habes lib. 9. vſ. 811. Tacitus Annal. 15.

2 Sanguinis, in quo vita.

3 Tam ſpacioſa mortis porta, vulnere tam amplo.

4 Vix abſtulerunt, tradideruntque morti.

5 Milites unius navis pugnae nimis intenti, omnes ſe conferunt alterum latus ab hoſtibus oppugnatum defenſuri, atque ita navem pondere inclinatam invertunt.

6 Inverſa navis milites concluſos demerſit.

7 Natare non licuit.

8 Miſerrima apparuit una leti facies cum interciperetur à duabus navibus concurrentibus, juvenis quidam natans, roſtris navium in medio juvenis pectore colliſis. 9 Ærata roſtra. 10 Sanguis inteſtinis miſtus ejicitur ore, velut ſanies. 11 A recedentibus roſtris dejecto corpore, per vulnus pervium tranſmiſſae ſunt aquae. 12 Navis cujuſdam Maſſilienſis fractae milites ac nautae conati vitae ſuae conſulere ſociam navem natando petunt prenſantque, licet interdicti ab iis qui in navi erant, ſubverſionem timentibus, ſi illi admitterentur. 13 Naves ſociorum. 14 Deſuper, in navi. 15 Navim prenſantium. 16 Maſſilienſi. 17 Amputata ſcilicet. 18 Non natantes, brachiis jam deſtitutos. 19 Jamque deficientibus utrinque telis, *furor arma miniſtrat, et quod quique repertum Rimanti, telum ira facit.* Virg. Æn. 1, et 7.

Invenit

Invenit arma furor: remum contorſit in hoſtem
Alter: at hi tortum validis [1] *apluſtre lacertis,*
Avulſaſque rotant excuſſo remige [2] *ſedes.*
In pugnam fregere rates, [3] *ſidentia peſſum*
Corpora caeſa tenent, ſpoliantque cadavera ferro.
Multi inopes teli, jaculum letale revulſum
Viſceribus traxere ſuis, et [4] *vulnera laeva*
Oppreſſere manu, validos dum praebeat ictus
Sanguis, et hoſtilem cum torſerit, exeat haſtam.
Nulla tamen plures hoc edidit aequore clades,
[5] *Quam pelago diverſa lues, nam* [6] *pinguibus ignis*
Affixus tedis, et tecto ſulſure vivax
Spargitur: at faciles praebere alimenta carinae
Nunc [7] *pice, nunc liquida* [8] *rapuere incendia* [7] *cera.*
[9] *Nec flammas ſuperant undae:* [10] *ſparſiſque per aequor*
Jam ratibus, fragmenta ferus ſibi vendicat ignis.
Hic recipit fluctus, extinguat ut aequore flammas:
Hi, ne mergantur, tabulis ardenitbus haerent.
[11] *Mille modos inter leti, mors una timori eſt,*
Qua coepere mori. Nec ceſſat naufraga virtus,
[12] *Vela legunt dejecta mari, ratibuſque miniſtrant:*
Incertaſque manus ictu languente per undas
Exercent. nunc rara datur ſi copia ferri,
Utuntur pelago. ſaevus complectitur hoſtem
Hoſtis, et implicitis gaudent ſubſidere membris,
Mergenteſque mori. Pugna fuit unus in illa
Eximius [13] *Phoceus* [14] *animam ſervare ſub undis,*
[15] *Scrutarique fretum ſi quid merſiſſet arenis,*
Et nimis affixos unci convellere morſus,
Adductum quoties non ſenſerat ancora funem.
Hic ubi compreſſum [16] *penitus deduxerat hoſtem,*
Victor et incolumis ſummas remeabat in undas,
Sed ſe per [17] *vacuos credit dum ſurgere fluctus,*

1 Navis ornamentum.
2 Tranſtra.
3 Subſidentia *vel* ſub pedibus jacentia. ſic l. 5. vſ. 616.
4 Ut ſanguinem ſiſterent, vireſque ſibi ſuppeterent, quoad haſtam illam ſuis viſceribus extractam in hoſtem miſiſſent: tum libenti animo ſpiritum emiſſuri.
5 Quam ignis, qui aquae contrarius.
6 Phalaricae ſagittae è tedis oleo incendiario, pice, bitumine, nitro, ſulphure et reſina involutae è baliſtis in naves emittuntur, qui *ignis Graecus* dictus *Wildfier*.
7 Qua naves ungebantur ad injuncturas committendas.
8 Concepere ignem, igne correptae ſunt. 9 Non extinguere valent ignes aquae. 10 Et ipſa fragmenta tabulaeque lacerarum ratium ſparſae corripiunt ignem. 11 Et cum innumera circumſtarent mortis genera, illud tamen ſolum timebant, quod inſtaret, incendium, puta, naufragium, etc. *neç ultra Coeca timent aliunde fata.* Horat. Ode 13. lib. 1. 12 Qui navibus fractis natant, colligunt tela fluitantia, miniſtrantque ſociis qui ſunt in ratibus, quin et debili et incerto propter fluctus ictu petunt hoſtes, eoſque, ſi deficiant tela, mari ſubmergunt, etiam cum ſuo periculo. 13. Maſſilienſis, ſupra vſ. 340. uti nator egregius. 14 Spiritum retinere. 15 E fundo aliquid repetere, et anchoram ſub aquis ſolvere, ſi fune refigi non poſſet. 16 Funditus demerſerat, ipſe emerſurus, uti aſſuerat. 17 Non occupatos navibus.

[1] Puppibus occurrit, tandemque ſub aequore manſit.
[2] Hi ſuper hoſtiles jecerunt brachia remos,
Et ratium tenuere fugam. [3] Non perdere letum
Maxima cura fuit, [4] multus ſua vulnera puppi
Affixit moriens, et roſtris abſtulit ictus.
Stantem ſublimi [5] Tyrrhenum culmine prorae
[6] Lygdamus excuſſa [7] Balearis tortor habenae
[8] Glande petens, ſolido fregit cava tempora plumbo.
[9] Sedibus expulſi, poſtquam cruor omnia rupit
[10] Vincula, procumbunt oculi, ſtat lumine rapto
Attonitus, [11] mortiſque illas putat eſſe tenebras.
At poſtquam membris ſenſit conſtare vigorem,
Vos, ait, ô ſocii, [12] ſicut tormenta ſoletis,
Me quoque mittendis rectum componite telis.
[13] Egere quod ſupereſt animae Tyrrhene per omnes
Bellorum caſus. [14] ingentem militis uſum
Hoc habet ex magna defunctum parte cadaver:
Viventis feriere loco. ſic fatus in hoſtem
[15] Caeca tela manu, ſed non tamen irrita mittit.
Excipit haec juvenis generoſi ſanguinis [16] Argus,
[17] Qua jam non medius deſcendit in ilia venter;
[18] Adjuvitque ſuo procumbens pondere ferrum.
Stabat [19] diverſa victae jam parte carinae
Infelix Argi genitor, (non ille juventae
Tempore [20] Phocaicis ulli ceſſurus in armis;
Victum aevo robur cecidit, feſſuſque ſenecta
[21] Exemplum, non miles erat) qui [22] funere viſo,
Saepe cadens longae ſenior per tranſtra carinae
Pervenit ad puppim, ſpiranteſque invenit [22] artus,
Non lacrymae cecidere genis, non pectora tundit,
[23] Diſtentis toto riguit ſed corpore palmis.
[24] Nox ſubit, atque oculos vaſtae obduxere tenebrae,
Et miſerum cernens agnoſcere deſinit Argum.
[25] Ille caput [26] labens, et jam languentia colla
Viſo patre levat: vox fauces nulla [27] ſolutas

1 Ratibus illiſus, depreſſus eſt.
2 Alii remos impedierunt, fugientes hoſtes moraturi.
3 Ne morerentur inulti.
4 Multi ut ſocias tutarentur naves, interpoſuerunt corpora ſua vulnerata hoſtium roſtris objecta.
5 Militem Rom.
6 Miles Maſſilienſis.
7 Vide lib. 1. ℣. 229.
8 Pila plumbea.
9 Sedes has intellige ſinus oculorum.
10 Nervos.
11 Ictum lethalem eſſe putat.
12 Collocate me, ut baliſtas ſoletis, rectum ad projicienda tela in hoſtes.
13 Se hortatur.
14 Intermortuuſque habet quod feriatur loco viventis.
15 Sui ipſius caeci.

16 Maſſilienſis. 17 Supra umbilicum. 18 Et ipſe ictū telum procumbens addidit telo vim. 19 In prora, nam filius in puppi mox ℣. 731. 20 Maſſilienſibus. ſupra ℣. 340. 21 Excitator virtutis alienae, licet viribus per annos exhauſtus ipſe non pugnaret. 22 Filii. 23 Extentis manibus pedibuſque, extremis partibus calore deſtitutis et rigentibus. 24 Mortis caligo ſeu animi deliquium obrepit patri exanimato è filii caede. 25 Argus. 26 Inclinatum. 27 In morte reſolutas.

Proſe-

Proſequitur: [1] *tacito tantum petit oſcula vultu,*
Invitatque patris claudenda ad lumina dextram.
[2] *Ut torpore ſenex caruit, viresque cruentus*
Coepit habere dolor, [3] *Non perdam tempora dixit,*
A ſaevis permiſſa Deis, jugulumque ſenilem
Confodiam. veniam miſero concede parenti,
Arge, quod amplexus, extrema quod oſcula fugi.
[4] *Nondum deſtituit calidus tua vulnera ſanguis,*
Semianimiſque jaces, et adhuc potes eſſe ſuperſtes.
Sic fatus, [5] *quamvis capulum per viſcera miſſi*
Polluerat gladii, tamen alta ſub aequora tendit
Praecipiti ſaltu. letum praecedere nati
Feſtinantem animam morti non credidit uni.
Inclinant jam fata [6] *ducum: nec jam amplius anceps*
Belli caſus erat: Grajae pars maxima claſſis
Mergitur: [7] *aſt* [8] *aliae mutato remige puppes*
[9] *victores vexere ſuos: navalia pauca*
Praecipiti tenuere fuga. Quis in urbe parentum
Fletus erat! quantus matrum per litora planctus!
[10] *Conjux ſaepe ſui, confuſis vultibus unda,*
Credidit ora viri, Romanum amplexa cadaver:
Accenſiſque rogis miſeri de corpore trunco
Certavere patres. at Brutus, in aequore victor,
[11] *Primus Caeſareis pelagi decus addidit armis.*

1 Vultu geſtuque petit extrema illa munera, oſculi ſpiritum ſupremum excipientis, et dextrae oculos comprimentis. Neceſſitudine enim proxime conjunctus morientibus oculos clauſit apud veteres, et exſpirantem deoſculatus, fugientem ore animam excepit. *Extremus ſi quis ſuper halitus errat Ore legam.* Virg. lib. 4. Æn.

2 Ubi exanimi torpore ejecto reſpiravit ſenex, ad ſe rediit, recepitque à dolore vires.

3 Non fruar miſerae vitae uſura mihi à diis haud aequis conceſſa, ſed conf. jug. 4 Expecta, habebis me ſupremi itineris comitem, nolo tibi ſupereſſe, antevertam certe. 5 Praeoccupare filii mortem feſtinans duplici voluit mortis anchora mitti. gladium capulo tenus in viſcera adegerat, inde ſe in mare praecipitavit. 6 Maſſilienſium, L. Domitii, et L. Naſidieni. vide adnotata ad ỹ. 29. et 916. ſupra. ſed vide an dicat, inclinare fata ducum Rom. et Maſſi. Bruti jam victoris, Domitii victi. 7 Maſſilienſis. ſupra ỹ. 340. Ex Maſſilienſium claſſe quinque ſunt depreſſae, quatuor captae, comment. civilis belli 2. 8 Captae. 9 Romanos. 10 Litori appulſa cadavera lacera jam atque exeſa non agnoſcebantur. uxores itaque cadavera Romanorum pro ſuis amplexae ſunt. Patres contendebant de cadaveribus quae ſuorum filiorum eſſe volebant, ut ea cremarent. 11 Primus è Caeſarianis ducibus navalis pugnae gloriam addidit terreſtribus Caeſaris victoriis.

LIBER IV.

AT procul [1] extremis terrarum Caeſar in oris
Martem ſaevus agit [2] non multa caede nocentem,
[3] Maxima ſed fati ducibus momenta daturum.
[4] Jure pari rector caſtris Afranius illis,
Ac Petrejus erat: concordia duxit in aequas
Imperium commune vices tutelaque valli.
Pervigil alterno paret cuſtodia ſigno.
[5] His praeter Latias acies erat impiger Aſtur,
Vectoneſque leves, profugique à gente vetuſta
Gallorum Celtae miſcentes nomen Iberis.
[6] Colle tumet modico, lenique excrevit in altum
Pingue ſolum tumulo: ſuper hunc fundata vetuſta
Surgit Ilerda manu: placidis praelabitur undis
Heſperios inter Sicoris non ultimus amnes,
Saxeus ingenti quem [7] pons amplectitur arcu,
Hybernas paſſurus aquas: [8] at proxima rupes
Signa tenet Magni: [9] nec Caeſar colle minore
Caſtra levat: [10] medius dirimit tentoria gurges.
[11] Explicat hinc tellus campos effuſa patentes,
Vix oculo prendente modum, compoſque [12] coërcet
[13] Cinga rapax, vetitus fluctus, et litora curſu
Oceani pepuliſſe ſuo: nam [14] gurgite miſto,

1 In Hiſpania, Heſperia in ultima bellum gerit Caeſar.
2 Duces enim Pomp. omnium rerum inopia preſſi ſe Caeſari dediderunt. infra vſ. 354.
3 Multum adjumenti et momenti allaturum Caeſari melius perſequuturo ſummam et caput belli, poſtquam deſiiſſet ipſe timere, Pompejus ſperare auxilium à legatis ſuis legionibuſque in Hiſpania.
4 Poteſtate aequali, fide et amore mu tuo, cura pari, et alterna imperii vice in tutandis caſtris. Adventu enim Vibullii Rufi à Pompejo miſſi, Afranius, Petrejus, Varro, legati pompeji officia inter ſe partiuntur, ut Varro cum duabus legionibus ulteriorem Hiſpaniam tueatur: Petrejus cum 2 legionibus et auxiliis Luſitaniae, Celtiberiae, Cantabriae, etc. ad Afranium proficiſcatur, qui ipſe Hiſpaniae citerioris partem max. cum 3 legionibus obtineat, conſtituantque bellum ad Ilerdam propter loci oportunitatem gerere.
5 Praeter Rom. legiones quinque, erant in Petreji et Afranii caſtris, Aſturum, Vectonum, Celtiberorum (qui ex Celtis, Gallia ſua relicta, et Pyrenaeos ſaltus trangreſſis ad Iberum fluv. conſederant, oriundi erant) et aliarum Hiſpaniae utriuſque gentium cohortes 80, equitum 3000.
6 In colle leviter aſcendenti ſita eſt Ilerda, in ſolo fertili, XX. M. paſſus ab Ibero, citra Sicorim fl.
7 Pons iſte erat ab occidua parte Ilerdae, et in poteſtate Afranianorum.
8 In colle Ilerdae vicino Pompejani caſtra habebant.
9 In alio ſub caſtris Afranii Caeſar attollit caſtra.
10 Sicoris (inquit Sulpitius) interfluit utraque caſtra, verum cum Ilerda, et utraque caſtra fuiſſe citra Sicorum videantur ex iis quae acta utrinque fuerint: locum hunc vix explicabilem fatetur Glareanus, niſi intelligatur aliquam Afraniorum partem ultra flumen fuiſſe. vide notam ad 147. ỷ. infra.
11 Hinc ſe per planum extendit campus, ultra quam oculis poſſit proſpici.
12 Terminat.
13 Fl. ab orientali caſtrorum parte, uti Sicoris ab occidua.
14 Sub Ilerda influit Iberum, qui fl. adimit nomen Cingae, nomen dat Iberiae,

Qui

Qui praeſtat terris, aufert tibi nomen Iberus.
[1]Prima dies belli ceſſavit Marte cruento,
Spectandaſque ducum vires, numeroſaque ſigna
Expoſuit: piguit [2]ſceleris: pudor arma furentum
Continuit: patriaeque, et ruptis legibus unum
Donavere diem. [3]prono tum Caeſar Olympo
[4]In noctem ſubita circumdedit agmina foſſa,
[5]Dum primae praeſtant acies, hoſtemque fefellit,
Et prope conſertis obduxit caſtra maniplis.
[6]Luce nova collem ſubito conſcendere curſu,
Qui medius tutam caſtris dirimebat Ilerdam,
Imperat. huc [7]hoſtem pariter terrorque, pudorque
Impulit: et rapto tumulum prior agmine cepit.
[8]His virtus, ferrumque locum promittit: [7]at illis
Ipſe locus. [8]miles rupes [9]oneratus in altas
Nititur: [10]adverſoque acies in monte ſupina
Haeret, et in tergum caſura, umbone ſequentis
Erigitur. nulli telum vibrare vacabat,
Dum labat, et fixo firmat veſtigia pilo.
Dum ſcopulos, ſtirpeſque tenent, atque [11]hoſte relicto
[12]Caedunt enſe viam. vidit lapſura ruina
Agmina dux, [13]equitemque jubet ſuccedere bello,
Munitumque latus laevo praeducere gyro.
Sic pedes ex facili, nulloque urgente receptus,
[14]Irritus, et [15]victor ſubducto Marte pependit.
Hactenus armorum diſcrimina. cetera bello
Fata dedit [16]variis incertus motibus aër.

1 Primo die poſt caſtra collocata nihil geſtum eſt, copias tantum utrinque eduxerunt atque oſtentarunt. 2 Belli civilis. 3 Veſpero Olympum claudente, id eſt Sole occidente. 4 Caeſar ubi cognovit per Afranium ſtare, quo minus praelio dimicaretur; ab infimis radicibus montis, intermiſſis paſſibus 400. caſtra facere conſtituit. à fronte contra hoſtem pedum 15 foſſam fieri juſſit, prima et ſecunda acies in armis permanebat, poſt hos opus in occulto acies tertia faciebat. ſic omne prius eſt perfectum, quam ab Afranio intelligeretur caſtra muniri. Comment. 2. civilis belli. 5 Afranius Petrejuſque operis impediendi cauſa, copias ſuas ad infimas montis radices producunt, et praelio laceſſunt, neque idcirco Caeſar opus intermittit, etc. 6 In planitie inter oppid. Ilerdam et Afranii caſtra tumulus erat, quem ſi occupaſſet Caeſar, omni commeatu ab oppido et ponte ſe intercluſurum hoſtes ſperabat. eductis itaque legionibus 3 aciem inſtruit, unius legionis anteſignanos praecurrere atque occupare eum tumulum jubet. qua re cognita, cohortes Afranii quaedam breviore itinere eundem occupant, repelluntque Caeſarianos, hic autem et ſub ipſo oppido horis quinque pugnatum eſt. 7 Afraniani. 8 Caeſariani. 9 Armis. 10 Supino pectore arduum collem aſcendentes milites Caeſaris et retro caſuri niſi ſequentium à tergo clypeis ſuſtentati fuiſſent. 11 Non directo in hoſtem telo, non habito hoſtis reſpectu. 12 Virgulta amputantes et vepres, viam ſibi aperiunt. 13 Submiſſus à Caeſare equitatus, latera perequitans, commodiorem ac tutiorem ſuis receptum dat. 14 Re infecta. 15 Dirempto praelio, utrique ſe ſuperiores diſceſſiſſe exiſtimaverunt. 16 Biduo quo haec geſta ſunt, tanta tempeſtas coorta eſt, ut nunquam illis locis majores aquas fuiſſe conſtaret, etc. Comment. 2.

[1] Pigro bruma gelu, ſiccisque Aquilonibus haerens,
Æthere conſtricto pluvias in nube tenebat.
[2] Urebant montana nives campoſque jacentes
3 Non duraturae conſpecto ſole pruinae:
[4] Atque omnis propior mergenti ſidera coelo
Aruerat tellus hyberno dura ſereno.
[6] Sed poſtquam vernus calidum Titana recepit
Sidera [6] reſpiciens delapſae portitor Helles,
Atque iterum 7 aequatis ad juſtae pondera Librae
Temporibus [8] vicere dies: [9] tunc, ſole relicto,
Cynthia quo primum cornu dubitanda refulſit,
Excluſit [10] Boream, [11] flammaſque accepit ab Euro.
[12] Ille ſuo nubes quaſcunque invenit in axe,
Torſit in occiduum 13 Nabataeis flatibus orbem.
Et quas ſentit Arabs, et quas 14 Gangetica tellus
Exhalat nebulas, quicquid concreſcere [15] primus
Sol patitur, quicquid [16] coeli fuſcator Eoi
Impulerat Corus, [17] quicquid defenderat Indos:
Incendere diem nubes [18] oriente remotae,
Nec medio potuere [19] graves incumbere mundo,
Sed nimbos rapuere fuga. [20] vacat imbribus Arctos,
Et Notus; in ſolam Calpen fluit humidus aër.
21 Hic ubi jam Zephyri fines, et ſummus Olympi

1 Propter Aquilonem continuum gelida et ſicca praeceſſerat hyems, neque nubibus gravidis diſſolvi licitum congelato aëre. 2 Ita Virgilius; *penetrabile frigus adurat. Peruſti artûs membra torrida gelu*, dixit. Liv. lib. 21. et Tacit. lib. 13. *Ambuſti multorum artus vi frigoris.* quod prius dixerat Xenophon. ἦν δὲ χιὼν πολλὴ ψύχος οὕτως, ὥςε τὸ ὕδωρ, etc. καὶ τῶν ἑλλήνων πολλῶν καὶ ῥῖνες ἀπεκαίοντο καὶ ὦτα. Neque tamen Ariſtoteli aſſentior, qui 4. Meteor. fieri hoc vult διὰ τὸ συνάγειν ἢ ἀντιπεριςάναι τὸ θερμόν. Sed propter calorem innatum reſtinctum in herbis plantiſque, humoremque vividum à frigore depulſum, ita ut tanquam ignis calore aduſtae inareſcant. ψυχρὸς ἄνεμος βορέης πνεύσει, et mox, καταφάγεται ὄρη, καὶ ἔρημον ἐκκαύσει, καὶ ἀποσβέσει χλόην ὡς πῦρ. tanquam ignis. Eccleſ. cap. 33. 3 Primo ſole ſolvendae. 4 Atque omnis tellus Heſperiae, Occidenti, quo mergi videntur ſtellae, ſubjecta aruerat conſtricta hiberno gelu et frigore. 5 Poſtquam vero Sol ingreſſus eſt ſignum Arietis quo vectus Phryxus pontum transfretaſſe ſingitur, delapſa ſorore Helle, quae ponto nomen reliquit. 6 Effigiatur averſo capite reſpiciens Aries. 7 Æquata jam nocti die. Æquinoctio verno; perinde ac Autumnali, ubi ſol Libram ingreditur. 8 Dies longiores fuere noctibus. 9 Tunc Lunae à coitu novae, recedentis à Sole cornua nondum apparebant. *Si nigrum obſcuro comprenderit area cornu, Maximus agricolis pelagoque parabitur imber.* Virg. 1 Georg. 10 αἰθρηγενέτην, ſerenitatis jam per totam hyemem autorem pluviaeque abactorem. 11 Calorem ac ruborem, Venti pluviaeque praeſagia. *Vento ſemper rubet aurea Phoebe.* 1 Georg. 12 Eurus nubes omnes ex Eois partibus impulit in Occiduas. 13 Eois, Nabataei autem incolae ſunt Arabiae Felicis. 14 India, quam Ganges perlabitur. 15 Oriens, nobis matutinus. 16 Eoum coelum obſcurans inductis nubibus Corus. 17 Quaecunque nubes Solis aeſtum Indis arcuerat, ardoremque temperaverat. 18 Euri impetu actae ex oriente. 19 Aqua plenae. 20 Nec non ab Arcto et Noto congeruntur nubes in Hiſpaniam, ubi Calpe promontorium Baeticae, una è columnis Herculis, *Gibraltar*. 21 Hic, ad extremum Occidentem, unde Zephyrus flare, et coelum pronum mari conjungi vulgo creditur, conglobatae nubes haerebant, ulterius progredi inhibitae.

Caelo tenet Tethyn, vetitae tranſcurrere denſos
Involvere globos, [1] *congeſtumque aëris atri*
Vix recipit ſpatium, quod ſeparat aethere terram.
Jamque [2] *polo preſſae largos denſantur in imbres;*
Spiſſataeque fluunt: [3] *nec ſervant fulmina flammas,*
Quamvis crebra micent: extinguit fulgura nimbus.
[4] *Hinc imperfecto complectitur aëra gyro*
Arcus, vix ulla variatus luce colorem,
Oceanumque bibit, raptoſque ad nubila fluctus
Pertulit, et coelo defuſum reddidit aequor.
* *Jamque Pyreneae quas nunquam ſolvere Titan*
Evaluit, fluxere nives, fractoque madeſcunt
Saxa gelu: * *tum, quae ſolitis è fontibus exit,*
Non habet unda vias: tam largas alveus omnis
A ripis accepit aquas. jam [5] *naufraga campo*
Caeſaris arma natant, impulſaque gurgite multo
Caſtra labant: alto reſtagnant flumina vallo.
[6] *Non pecorum raptus faciles, non pabula merſi*
Ulla ferunt ſulci: tectarum errore viarum
Fallitur [7] *occultos ſparſus populator in agros.*
[8] *Jamque comes ſemper magnorum prima malorum*
Saeva fames aderat: nulloque obſeſſus ab hoſte
Miles eget * *toto* [9] *cenſu non prodigus emit*
[10] *Exiguam Cererem.* [11] *Prô lucri pallida tabes!*
Non deeſt prolato jejunus venditor auro.
Jam tumuli, colleſque latent: jam flumina cuncta
Condidit una palus, vaſtaque voragine merſit.

1 Et ſpacium, quo diſtat terra ab aethere, vix recipit congeriem nubium.

2 Nubes coactae in aëre diſſolvuntur in pluviam.

3 Extinguuntur enim à nimbis.

4 Non ut alias in arcum incurvata è fulgore Solis in nubem concavam et roridam ex adverſo ſitam refracto, ſed propter denſitatem nubiū; nec coloribus diſtincta nec arcu completa. *Concipit Iris aquas, alimentaque nubibus adfert*, attollit aquas maris refunditque in terras, *et bibit ingens Arcus.* Virg. 1 Georg. *Ecce autem bibit arcus; pluet, credo hercle hodie.* Plauti Curculio. * E Pyrenaeis montibus liquefactae defluunt nives. Ita Com. 1 de bello civili. tum autem ex omnibus montibus nix profluit, ac ſummas ripas fluminis ſuperavit, ponteſque ambos, quos C. Fabius fecerat, uno die interrupit, etc. * Fluvios exundantes non capit ſuus alveus. *Exſpatiata ruunt per apertos flumina campos.* 5 Quaſi naufragi in ſumma aqua totis campis Caeſaris caſtra et milites fluitarunt. 6 Cinga et Sicoris, inter quae fl. caſtra Caeſaris poſita ſunt, ſpatio millium 30 tranſiri nullibi poterat, neque frumentum ſupportare civitates quae ad amicitiam Caeſaris acceſſerant, neque pabulatum progredi aut progreſſi longius redire in caſtra poterant, etc. Com. 1. 7 Aqua tectos. 8 Reſtagnatio magnas difficultates Caeſaris exercitui attulit et quaſi obſidione preſſit, jamque commeatus inopia ad denarios 50 in ſingulos modios annona pervenerat, militum vires diminutae, atque incommoda indies augebantur. 9 Peculio, ſtipendio, patrimonio. 10 Frumenti modicum, vel panis fruſtum parvum. 11 Exclamatio in famis caupones et inſtitores, qui panem ſuum ipſi famelici precio vendunt. De avaro ejuſmodi, qui in obſidione Praeneſtina murem captum ducentis potius denariis vendere quam ipſe leniendae famis gratia edere voluit, adeoque periit, vide Liv. lib. 23. Front. 4. cap. 5. Plin. lib. 8. cap. 57.

Abſorpſit

Abſorpſit penitus rupes, ac tecta ferarum
Detulit, atque ipſas hauſit: ſubitiſque frementes
Vorticibus contorſit equos, et reppulit.[1] *aeſtus*
Fortior Oceani: nec Phoebum ſurgere ſentit
Nox ſubtexta polo: rerum diſcrimina miſcet
Deformis coeli facies, junctaeque tenebrae.
[3] *Sic mundi pars ima jacet, quam zona nivalis,*
Perpetuaeque premunt hyemes: non ſidera coelo
Ulla videt, ſterili non quicquam frigore gignit,
[4] *Sed glacie medios ſignorum temperat ignes.*
[5] *Sic, ô ſumme parens mundi, ſic* [6] *ſorte ſecunda*
Aequorei rector facias Neptune tridentis:
Et [7] *tu perpetuis impendas aëra nimbis:*
[8] *Tu remeare vetes quoſcunque emiſeris aeſtus:*
[9] *Non habeant amnes declivem ad litora curſum,*
Sed pelagi referantur aquis: [10] *concuſſaque tellus*
Laxet iter fluviis. [11] *hos campos Rhenus inundet,*
Hos Rhodanus: vaſtos obliquent flumina fontes.
Riphaeas huc ſolve nives, huc ſtagna, lacuſque,
Et pigras, ubicunque jacent, effunde paludes:
Et miſeras bellis civilibus eripe terras.
[12] *Sed parvo Fortuna viri contenta pavore,*
Plena redit, ſolitoque magis favere ſecundi,
Et [13] *veniam meruere Dei. jam clarior aër,*
Et [14] *par Phoebus aquis denſas in vellera nubes*
Sparſerat, et [15] *noctes ventura luce rubebant:*
Servatoque loco rerum, [16] *diſceſſit ab aſtris*
Humor, et ima petit, quicquid pendebat aquarum.
Tollere ſilva comas, ſtagnis emergere colles
Incipiunt, viſoque die dureſcere valles.
[17] *Utque habuit ripas Sicoris, campoſque reliquit,*

1 Fluctibus et impetu ipſa inundatio vehementior aeſtu maris.
2 Neque propter tenebras denſas apparuit Sol ortus, aut diſcernebatur dies à nocte.
3 Quales tenebrae hyemeſque perpetuae urgent plagas extremas utriq; polo ſubjectas, ſiderum aſpectus expertes, frigore ſteriles.
4 Sed ſuo frigore temperant aeſtum zonae mediae, ut interjectae ſint habitabiles.
5 Apoſtrophe ad Jovem et Neptunum, cum voto ut bellum civile diluvio mergant.
6 Cui in diviſione regni Saturni cecidit imperium pelagi ſorte ſecunda. 7 Jupiter. 9 Neptune. 9 Non deferant fluvii aquas ſuas in mare; ſed repellantur. 10 Neptuni tridente, terrae motu quaſſata tellus iter amnibus aperiat. 11 Huc, in Hiſpaniam fluvios divertant ex Germania et Gallia Rhenus atque Rhodanus, huc confluant nives è montibus Riphaeis, huc ſtagna, lacus, paludes. 12 Sed deſtitutum ad modicum temporis Caeſarem et leviuſcula calamitate territum ampla mox et indulgentior inſequuta eſt Fortuna. 13 Praeteritam noxam inſequenti ſucceſſu abunde compenſantes. 14 Diſpergendis nubibus atque in raritatem et candorem vellerum attenuandis valens. νέφεα προκάροιθεν, Οἷα μάλιστα πόκοισιν ἐοικότα. 15 Sub occaſum Solis, rubor erat inſequentis diei ſerenitatis praeſagium, *vel*, die illuceſcente primulum rubeſcebat coelum, non tenebris offuſum, ut modo ỷſ. 103. 16 Decidit, quicquid pluviarum in nubibus ſuſpenſum erat. 17 Alveo jam ſuo Sicorim capiente: ceſſante inundatione.

I Primum

[1] *Primum cana ſalix madefacto vimine parvam*
Texit in puppim, caeſoque inducta [2] juvenco
Vectoris patiens tumidum ſuperenatat amnem.
[3] *Sic Venetus ſtagnante Pado, fuſoque Britannus*
Navigat Oceano: ſic cum tenet omnia Nilus,
Conſeritur bibula Memphitis cymba papyro.
[4] *His ratibus trajecta manus feſtinat utrinque*
Succiſum curvare nemus: fluviique ferocis
Incrementa timens, non primis robora ripis
Impoſuit: medios pontem diſtendit in agros.
[5] *Ac ne quid Sicoris repetitis audeat undis,*
Spargitur in ſulcos, et ſciſſo gurgite rivis
Dat poenas majoris aquae. [6] *Poſtquam omnia fatis*
Caeſaris ire videt, celſam Petrejus Ilerdam
Deſerit: et noti diffiſus viribus [7] *orbis,*
[8] *Indomitos quaerit populos, et ſemper in arma*
Martis amore feros, et tendit [9] *in ultima mundi.*
[10] *Nudatos Caeſar colles, deſertaque caſtra*
Conſpiciens, capere arma jubet: [11] *nec quaerere pontem,*
Nec vada, ſed duris [12] *fluvium ſuperare lacertis.*
Paretur: [13] *rapuitque ruens in proelia miles,*
Quod fugiens timuiſſet, iter [14] *mox uda receptis*

1 Imperat militibus Caeſar, ut naves faciant cujus generis eum ſuperioribus annis uſus Britanniae docuerat, carinae ac ſtatumina ex levi materia fiebant: reliquum corpus navium viminibus contextum coriis integebatur. Comment. 1. *Ad eam* (inquit Plin. lib. 4. c. 16.) *Britanni vitilibus navigiis corio circumſutis navigant.* 2 Corio bubulo *Synecd.* 3 Cujuſmodi navigiis utuntur Veneti ſe effundente Pado, Britanni in Oceano ventis placido, Ægyptii inundante Nilo. Papyrus autem frutex eſt paluſtris, unde Ægyptii navigia contexant, uti ex libro ejus vela, tegetes, funes, veſtes, etc. 4 Naviculas has cartis junctis devehit noctu Caeſar M. Paſſuum à caſtris 22. quibus trajecti milites, ulteriore ripa occupata atque munita, ſuccidit materiam ponti faciendo, quem biduo perficit. ita rei frumentariae et pabulationi affatim conſultum. 5 Caeſar, ne ſemper magno circuitu per pontem equitatus eſſet mittendus, nactus idoneum locum, foſſas pedum 30 in latitudinem complures facere inſtituit, quibus partem aliquam Sicoris averteret, vadumque in eo fl. efficeret. Comment. 1. Has prioris inundationis poenas dediſſe Sicorim dicit poëta. 6 Afranius et Petrejus intercluſo ſibi à Caeſaris equitatu frumento pabuloque, defectione item civitatum et Caeſaris amicitiam ſecutarum, permoti, in Celtiberiam bellum tranſferre ſtatuunt, quae in amicitia permanſerat Pompeji, magnis ejus in Sertoriano bello affecta beneficiis, et quod Caeſaris nomen in barbaris erat obſcurius. 7 Regionis in qua erant, ad Caeſ. jam inclinantis. 8 Celtiberos. 9 In ulteriorem Hiſpaniam. 10 De tertia vigilia Afranius atque Petrejus caſtra moverant, omnibus copiis Sicorim tranſierant, ad Iberum recto maturantes itinere. Quod ubi Caeſar per exploratores cognoverat, duas Afranianorum legiones Sicorim traduxiſſe, caſtra ad Octogeſam oppidum ad Iberum poſitam munita, ibi naves conquiſitas è quibus junctis ponte facto exercitum traducerent: ille equites fluvium multo opere vix averſum tentare et tranſire juſſit, magno jumentorum numero in flumine ſupra atque infra conſtituto et pedites tranſire auſos traduxit. Pons enim magnum circuitum habebat. 11 Tranare. 13 Et perſequendi hoſtis ſtudio ſe alto et rapido flumini committunt milites Caeſ. quod vel ipſi fugientes è bello vix tentaſſent. 14 [illegible] gelidique à trajectione corpora reficiunt curſuque calefaciunt ad me[illegible] uſque ne defeſſi praelio objiciantur.

Membra

1 Equitatus Caeſaris noviſſimum hoſtium agmen conſequutus, premere eos, morari, atque iter impedire coepit.

2 A millibus paſſuum quinque campeſtris itineris, exploratores retulere, montes, difficilia atque anguſta loca excipere. Laborabat itaque Caeſar ne Afraniani his anguſtiis occupatis et ſuis prohibitis, exercitu Iberum trajecto, è manibus dimiſſi bellum transferrent in Celtiberos et remotas gentes.

3 Afranianis.

4 Anguſtiis, Furcis.

Membra fovent armis, gelidoſque à gurgite curſu
Reſtituunt artus, donec decreſceret umbra
In medium ſurgente die. [1] *jamque agmina ſumma*
Carpit eques, dubiique fugae, pugnaeque tenentur.
[2] *Attollunt campo geminae juga ſaxea rupes*
Valle cavae media: tellus hinc ardua celſos
Continuat colles, tutae quos inter opaco
Anfractu latuere viae: quibus 3 *hoſte potito*
4 *Faucibus, emitti terrarum in devia Martem,*
Inque feras gentes Caeſar videt. Ite ſine ullo
Ordine, ait, 5 *raptumque fuga convertite bellum;*
6 *Et faciem pugnae, vultuſque inferte minaces:*
6 *Nec liceat pavidis ignava occumbere morte:*
Excipiant recto fugientes pectore ferrum.
Dixit: 7 *et ad montes tendentem praevenit hoſtem.*
Illic exiguo paulum diſtantia vallo
Caſtra locant. 8 *poſtquam ſpatio languentia nullo*
Mutua conſpicuos habuerunt lumina vultus,
Et fratres, natoſque ſuos videre, patreſque;
Deprenſum eſt civile nefas. tenuere parumper
Ora metu: tantum nutu, motoque ſalutant
Enſe ſuos. mox ut ſtimulis majoribus ardens
Rupit amor 9 *leges, audet tranſcendere vallum*
Miles, in amplexus effuſas tendere palmas.
Hoſpitis ille ciet nomen; vocat ille propinquum:
Admonet hunc ſtudiis 10 *conſors puerilibus aetas:*
11 *Nec Romanus erat, qui non agnoverat hoſtem.*
12 *Arma rigant lacrymis, ſingultibus oſcula rumpunt:*

5 Nolite pati hoſtem, bellum, certam victoriam vobis eripi per fugam. 6 Ne pereant ignavi et fugientes acceptis in tergo vulneribus, convertite, excipiantque adverſo pectore tela. 7 Caeſar diverſo itinere per valles maximas et ſaxa praerupta, anguſtiis et montibus occupatis, ex magnis rupibus nactus planiciem, contra hoſtem aciem inſtruxit. Afranius utrinque preſſus, ibi conſtitit. Caeſar, intercluſo omni ad Iberum itinere, quam proxime hoſtem poteſt, caſtra communivit. 8 Poſtquam milites hinc inde luminibus certis neque per caſtrorum diſtantiam (quae modica erat) languentibus ſe mutuo agnoverunt, et in adverſis caſtris fratres, natos, patres viderunt, admoniti ſtatim neſarii quod inierant, belli, primum taciti ſe invicem conſpiciebant, deinde ſalutabant eminus, mox amplexabantur. Petreji (inquit Commentariorum de civili bello autor) atque Afranii adaquationem curantium diſceſſu, liberam nacti milites colloquii facultatem, vulgo procedunt. quem quiſque in caſtris notum aut municipem habebat, conquirit atque vocat, agunt gratias, etc. 9 Quibus cautum eſt cum hoſte colloqui aut verſari. 10 Connutritio atque acta ſimul pueritia. 11 Quotquot erant in utriſque caſtris Romani, ſe invicem agnoſcebant. 12 Prae laetitia dolori miſta, et concordiae ſtudio votiſque conqueſti ſe cum hominibus neceſſariis et coſanguineis arma contuliſſe.

Et

Et quamvis nullo maculatus ſanguine miles,
[1] Quae potuit feciſſe, timet. [2] Quid pectora pulſas?
Quid veſane gemis? fletus quid fundis inaneis?
Nec te ſponte tua [3] ſceleri parere fateris?
Uſque adeone times, [4] quem tu facis ipſe timendum?
[5] Claſſica det bello; ſaevos tu neglige cantus:
Signa ferat; ceſſa: jam jam civilis Erinnys
Concidet, et [6] Caeſar generum privatus amabit.
[7] Nunc ades aeterno complectens omnia nexu,
O rerum, miſtique ſalus concordia mundi,
Et ſacer orbis amor. [8] magnum nunc ſecula noſtra
Venturi diſcrimen habent. periere latebrae
Tot ſcelerum: populo venia eſt erepta nocenti:
Agnovere ſuos [9] prô, numine fata ſiniſtro
Exigua requie tantas augentia clades!
Pax erat, et miles caſtris permiſtus utriſque
Errabat: duro concordes ceſpite menſas
Inſtituunt, et permiſto libamina Baccho.
Graminei luxere foci: junctoque cubili
Extrahit inſomnes bellorum fabula noctes:
Quo primum ſteterint campo, qua lancea dextra
Exierit. dum, quae geſſerunt fortia, jactant,
Et dum multa negant; [10] quod ſolum fata petebant,
Eſt miſeris renovata fides, [11] atque omne futurum
Crevit amore nefas. [12] nam poſtquam foedera pacis
Cognita Petrejo, ſeque, et ſua tradita venum

1 Caedem à puta fratris, patris, propinqui. 2 Haec ex perſona poëtae condolentis militum affectus, arguentiſque eos ſui doloris et civilis hujus belli autores, ut qui partes ſequantur, à quibus eos diſſuadet, hortaturque eos ad concordiam. 3 Imperatori ſceleſtum bellum jubenti. 4 Cujus partes tu ſecutus obſequio tuo et officio potentem eum et timendum facis. 5 Imperator claſſicum canere jubeat; tu ne audi. Signa moveat; tu ne ſequere. jam pax erit. Alii leg. *Claſſica dent bellum.* 6 Caeſar à vobis deſtitutus et in privatum redactus redibit in gratiam cum Pompejo. 7 Adſis ô Concordia, mundi hujus fabricae rerumque omnium in mundo ſacrum et certum vinculum, vireſque tuas experiantur iſti diſcordes. 8 Poſtquam agnoverint eos eſſe cives ſuos quos pro hoſtibus habuerint; ſatis inſtructi videntur ad diſcernendum quid faciant in poſterum. periit iis omnis praetextus, ſublata eſt omnis excuſatio ignorantiae. Manifeſto omnes tenentur ſcelere, niſi abſtineant ab hoc bello, quod infertur civibus jam non ignotis. 10 Sed ô numina laeva, fata levia, tantillam concordiae vel ſpeciem vel ſpem tanta clade compenſantia. Namque ecce inter ipſa amicitiae ſymbola, menſas conſociatas, pocula mutua, caſtrenſes focos, cubilia communia, jucundas utrinque recordationes actorum laborum, rerum ſtrenue geſtarum, periculorum praeteritorum; Petrèjus, re intellecta, armat familiam; cum hac et praetoria cohorte cetratorum, barbariſque equitibus ad vallum advolat, colloquia militum interrumpit, Caeſaris milites repellit à caſtris, quos deprehendit, interficit, etc. flens manipulos circuit, neu ſe, neu Pompejum, neu Imperatorem deſerant prodantque obſecrat, poſtulat ut renovata in duces fide jurent omnes ſe exercitum duceſque non deſerturos etc. Comment. 1. 10 Culpam in fata confert ut modo ✠. 194. 11 Per hanc concordiam data eſt nefariae caedis occaſio. 12 Namque legatos ad Caeſarem de pace miſerant, fidem ab eo de ſua, de Petreji et Afranii vita petierant, ſe ſtatim ſigna tranſlaturos promiſerant.

Caſtra videt, [1] famulas ſcelerata ad praelia dex-
tras
Excitat, atque hoſtes turba ſtipatus inermes
Praecipitat caſtris, junctoſque amplexibus enſe
Separat, et multo diſturbat ſanguine pacem.
Addidit ira ferox moturas proelia voces:
Immemor ô patriae, ſignorum oblite tuorum,
[2] Non potes hoc cauſae miles praeſtare Senatus,
Aſſertor victo redeas ut Caeſare: certe
Ut vincare potes. [3] dum ferrum, incertaque fata,
Quique fluat multo non deerit vulnere ſanguis,
Ibitis ad dominum? [4] damnataque ſigna feretis?
[5] Utque habeat famulos nullo diſcrimine Caeſar
Exorandus erit? [6] ducibus quoque vita petenda eſt?
Nunquam noſtra ſalus pretium, merceſque nefanda
Proditionis erit: non hoc civilia bella,
Ut vivamus, agunt. [7] trahimur ſub nomine pacis.
[8] Non chalybem gentes [9] penitus fugiente metallo
Eruerent, nulli vallarent oppida muri,
Non ſonipes in bella ferox, non iret in aequor
Turrigeras claſſis pelago ſparſura carinas,
Si bene libertas unquam pro pace daretur.
[10] Hoſtes nempe meos ſceleri jurata nefando
Sacramenta tenent: at vobis vilior hoc eſt
Veſtra fides, quod pro cauſa pugnabitis aequa.
Sed veniam ſperare licet. [11] prô dira pudoris
Funera! nunc toto fatorum ignarus in orbe
Magne paras acies, mundique extrema tenentes
Sollicitas reges, cum forſan foedere noſtro
Jam tibi ſit promiſſa ſalus. Sic fatur, et omneis
Concuſſit mentes, [13] ſcelerumque reduxit amorem.

1 Ut modo nota 9.

2 Quod ſi cauſae ſenatus defenſor non potes efficere, ut victo Caeſare libertatis patriae victor redeas: ſaltem hoc potes, ut fide ſervata pugnes dum vincaris.

3 Quandiu vobis dextra armata, dum belli eventus adhuc incertus eſt, quandiu calidus vobis movet circum praecordia ſanguis, quem pro libertate tuenda pulchre effundatis; placetne ſervitutis jugo colla ſubmittere?

4 Patriae infeſta, hoſtilia judicata Senatus Conſulto, vobiſque ipſis damnata.

5 Non habita, inquit Berſmannus, differentia inter vos et ſervos ſceleri aſſuetos. Orandúſne eſt Caeſar, ut vos ſibi ſervire patiatur, ea conditione ne durius vos habeat Pompejanos, quam Caeſarianos ſuos? exponit H. Grotius, ex illo Virgilii, *Tros Tyriuſque mihi nullo diſcrimine agetur.* Quid ſi dicamus; citra pugnae diſcrimen, id eſt non belli fortuna coactos, ſed ſponte ſervire paratos? 6 Nobis, ut modo nota 12. 7 In ſervitutem abducimur, prodimur. 8 Quorſum tela, muri, bellicoſi equi, claſſes; ſi honeſtius libertatem pro pace tradere quam armis tueri liceret? 9 Penitus recondito in fodinis, apud Chalybas pop. ad fluv. Thermodoonta. 10 Caeſaris milites ſacramento obſtricti fidem ſceleſtae et injuſtae cauſae praeſtant: vobiſne levior fides in cauſa juſta propugnanda? 11 Prô pudorem extinctum. Prudent. *Qui me pudoris funere perderet.* 12 Dum tu externa ſolicitas auxilia, nos jurati in cauſam tuam milites te hic prodimus, vitamque tuam cum hoſte paciſcimur. 13 Belli et ſceleſtae caedis civium. ſic terror oblatus à ducibus; crudelitas in ſupplicio, vana religio jurisjurandi, ſpem praeſentis deditionis ſuſtulit, menteſque militum convertit, et rem ad priſtinam belli rationem redegit, Com. 1.

[1] Sic ubi deſuetae ſilvis in carcere clauſo
Manſuevere ferae, et vultus poſuere minaces,
Atque hominem didicere pati: ſi torrida parvus
Venit in ora cruor, redeunt rabieſque furorque,
Admonitaeque tument guſtato ſanguine fauces:
Fervet, et à trepido vix abſtinet ira [2] magiſtro.
Itur in omne nefas: et quae fortuna Deorum
Invidia coeca bellorum in nocte tuliſſet.
[3] Fecit noſtra fides: inter menſaſque, toroſque,
[4] Quae modo complexu foverunt pectora, caedunt.
Et quamvis primo ferrum ſtrinxere [5] gementes,
[6] Ut dextrae juſti gladius diſſuaſor adhaeſit,
Dum feriunt, odere ſuos, animoſque labantes
Confirmant ictu. fervent jam caſtra tumultu,
Et ſcelerum turba: rapiuntur colla parentum.
[7] Ac velut occultum pereat ſcelus, omnia monſtra
In faciem poſuere ducum: juvat eſſe nocentes.
[8] Tu Caeſar, quanvis ſpoliatus milite multo
Agnoſcis ſuperos: [9] neque enim tibi major in arvis
[10] Emathiis fortuna fuit, nec [11] Phocidos undis
Maſſiliae, [12] Phario nec tantum eſt aequore geſtum.
[13] Hoc ſiquidem ſolo civilis crimine belli

1 Veluti ferae caveis coërcitae, feritate depoſita, manum manſuetarii pati edoctae, et rabiem exuiſſe viſae, deguſtato tamen ſanguine in priſtinam redeunt truculentiam.

2 Cuſtode, rectore.

8 Ita emendans H. Grotius, legit, *Fecit noſtra fides*, atque ita intelligit: Potuerat bellum civile deorum et fati iniquioris videri culpa: praeſertim ſi fortuita praelia ignotos ignotis impli-cuiſſent: nunc profecto noſtra eſt, quia alter alterum novimus, ejuſque rei certi et nobis conſcii ſumus. Caeterum non video, cur vetus lectio *Fecit monſtra fides*, tam monſtro ſimilis cuipiam videatur. Quin tentemus ſi quis commodus inde ſenſus elici poſſit. Petrejani, *inquit*, dum fidem jurejurando renovatam ducibus probare volunt, perpetrarunt monſtroſas civium ſuorum caedes, quales non fortuna victoriae inſolens exercuiſſet in hoſtes deorum ira victos in ipſa confuſione tumultuoſi belli. Sed diſpiciat lector, et infra vſ. 252. appellat *monſtra*. 4 Edixerat Petrejus, ut, penes quem quiſque ſit miles Caeſaris, producatur, productos palam in praetorio interficiant. 5 Inviti ſcilicet. 6 Poſtquam tamen extraxiſſent gladium contra jus in ſuos hoſpites, cives, propinquos, ſaeviturum, inter feriendum, odium in ſuos colligunt ſimulque exprimunt: animos ſcilicet prius dubios et vacillantes ictu confirmant, obdurantque. 7 Ac veluti ſceleris periret laus et gratia, ſi celaretur: portentoſas caedes proferunt, caeſorum cognatorum capita ducibus praeſentant. 8 Caeſarem laudat à clementia, qua confeſſus et veneratus reveritus atque imitatus deos, in milites adverſariorum qui in ſua caſtra venerant, non ſaevierit. namque hos ſumma diligentia conquiſitos dimiſerat praeter Tribunos permultos et Centuriones, qui ſua voluntate apud eum permanſerunt. *Grotius.* Deos tibi faventes agnoſcis; qui cauſam tuam non felicem tantum, ſed et favorabilem faciunt. 9 Neque enim majorem gloriam è victoria Pharſalica, Maſſilienſi, Alexandrina reportaſti, quam ex hac tua clementia et iracundiae victoria, imo et hinc Deos fortunamque tibi devinctiores demeruiſti. Cicero pro Marcello, Q. Ligario, etc. 10 Pharſalicis, lib. 1. ỷ. 1. 11 Supra lib. 3. vſ. 340. 12 Ægyptiaco. Pharos inſula eſt et turris quae claudit portum Alexandrinum, clauſtrum Ægypti maritimum. 13 Quod volueris hoc ſcelere vacare, quo ſe obſtrinxerunt Pompejani, approbas cauſam tuam eſſe meliorem.

Dux cauſae melioris eris. [1] *Polluta nefanda*
Agmina caede duces junctis committere caſtris
Non audent, altaeque ad moenia rurſus Ilerdae
Intendere fugam. campos eques obvius omnes
Abſtulit, et ſiccis incluſit collibus hoſtem.
Tunc inopes undae praerupta cingere foſſa
Caeſar avet, nec [2] *caſtra pati contingere ripas,*
Aut circum largos curvari brachia fontes.
[3] *Ut leti videre viam, converſus in iram*
Praecipitem timor eſt. [4] *miles non utile clauſis*
Auxilium mactavit equos: tandemque coactus
[5] *Spe poſita damnare fugam,* [6] *caſurus in hoſtes*
Fertur. Ut effuſo Caeſar decurrere paſſu
Vidit, et ad certam devotos tendere mortem:
[7] *Tela tene jam miles, ait, ferrumque ruenti*
Subtrahe: non ullo conſtet mihi ſanguine bellum:
[8] *Vincitur haud gratis, jugulo qui provocat hoſtem.*
En ſibi [9] *vilis adeſt inviſa luce juventus,*
Jam damno peritura meo: non ſentiet ictus,
[10] *Incumbet gladiis, gaudebit ſanguine fuſo.*
[11] *Deſerat hic fervor mentes, cadat impetus amens,*
Perdant velle mori. [12] *Sic deflagrare minaces*
Incaſſum, et vetito paſſus langueſcere bello,
Subſtituit merſo dum nox ſua lumina Phoebo.
Inde ubi nulla data eſt [13] *miſcendae copia mortis,*
Paulatim cadit ira ferox, menteſque tepeſcunt,
[14] *Saucia majores animos ut pectora geſtant,*
Dum dolor eſt, ictuſque recens, et mobile nervis
Conamen calidus praebet cruor, oſſaque nondum

1 Petrejani nefandae caedis quaſi ultricibus agitati furiis non auſi diutius ſuſtinere Caeſarem, aquationis, pabulationis atque omnium rerum difficultatibus circumventi, conſilium capiunt de revertendo ad Ilerdam.

2 Afr. caſtrorum procurrentes partes et vallum duci à caſtris ad amnes aut fontes non paſſus eſt Caeſar.

3 Poſtquam ſibi vallo atque foſſa circumventis et aquationi interclufis mortis neceſſitatem imminere vident, rem ferro decernere parant. Caeſar ſuos ex adverſo in aciem dirigit, ſed pugna abſtinet, ſatius ratus ſine cruore eos ad deditionem cogere, quam cum ſuorum periculo aut hoſtium multo ſanguine vincere. 4 Afraniani inopia pabuli adducti fugam parant, et quo eſſent expeditiores omnia ſarcinaria jumenta interfici jubent. 5 Non amplius in fuga, cujus nulla jam apparet ſpes, fiduciam ponere. 6 Moriturus. Eduxerant enim legiones et ſub caſtris in aciem inſtruxerant. 7 Caeſar ſuis imperat ne tela in hoſtes jaciant, ne irruentibus ſe opponant. 8 Non moriuntur multi et citra damnum victoris, qui deſperati et morituri ruunt in media arma. 9 Mortis ſecura, et vitae pertaeſa. 10 Non incumbet glad. non gaudebit repetita *non*. 11 Deferveſcat iis impetus iſte et libido moriendi. 12 Hoc modo Caeſar paſſus eſt deſiderium mortis et ardorem belli, cujus nulla iis data eſt copia, lenteſcere. *Producitur,* inquit Caeſ. *res acieſque ad ſolis occaſum continentur: inde utrique in caſtra diſcedunt.* 13 Ita lib. 7. ✝. 100. *morteſque ſuorum Permiſcere meis.* Sed et alii legunt, *miſcendi copia Martis.* 14 Non ſecus atque ferox animus dolore recentis vulneris ad pugnam vehementius accenditur ſe ulturus: quod ſi victor ſentiens ſe illi vulnus inflixiſſe detrectet praelium, deferveſcunt mox ſaucio ſanguis, robur, animus.

Abduxere

Abduxere cutem: ſi conſcius enſis adacti
Stat victor tenuitque manus, tum frigidus artus
Alligat, atque animum ſubducto robore torpor,
Poſtquam ſicca rigens aſtrinxit vulnera ſanguis.
Jamque inopes undae, primum tellure refoſſa,
Occultos latices abſtruſaque flumina quaerunt:
Nec ſolum raſtris, duriſque ligonibus arva,
Sed gladiis fodere ſuis: puteuſque cavati
Montis ad irrigui premitur faſtigia campi.
Non ſe tam penitus, [2] *tam longe luce relicta*
Merſerit [3] *Aſſyrii ſcrutator* [4] *pallidus auri.*
[5] *Non tamen aut tectis ſonuerunt curſibus amnes,*
Aut micuere novi, percuſſo pumice, fontes:
Antra nec exiguo ſtillant ſudantia rore,
[6] *Aut impulſa levi turbatur glarea vena.*
Tunc exhauſta ſuper multo ſudore juventus
[7] *Extrahitur, duris ſilicum laſſata* [7] *metallis.*
[8] *Quoque minus poſſent ſiccos tolerare vapores,*
Quaeſitae feciſtis aquae. [9] *nec languida feſſi*
Corpora ſuſtentant epulis, menſaſque peroſi
Auxilium fecere famem. [10] *ſi mollius arvum*
Prodidit humorem, pingues manus utraque glebas
Exprimit ora ſuper. nigro ſi turbida limo
Colluvies immota jacet, cadit omnis in hauſtus
Certatim obſcoenos miles: [11] *morienſque recepit,*
Quas nollet victurus, aquas: rituque ferarum
[12] *Diſtentas ſiccant pecudes, et, lacte negato,*
Sordidus exhauſto ſorbetur ab ubere ſanguis.
Tunc herbas frondeſque [13] *terunt, et rore madentes*
Diſtringunt ramos: et, ſi quos palmite crudo,
Arboris aut tenerae ſuccos preſſere medulla.
[14] *O fortunati, fugiens quos barbarus hoſtis*
Fontibus immiſſo ſtravit per rura veneno.
[15] *Hos licet in fluvios ſaniem, tabemque ferarum,*

1' Mons effoſſus eſt, quoad putei altitudo ad ſitum campeſtrem deſcenderet. *Forſitan et ſcrobibus quae ſint faſtigia, quaeris.* Virg. 2. Georg.

2 Tam alte in terrae viſcera à dio.

3 Quod in Aſſyria foditur.

4 Sulfureane exhalatione è fodinis? an avaritia?

5 Non tamen deprehenderunt amnem ſubterraneum, aut fontis ſcaturiginem.

6 Nec minutiſſimi lapilli crepitant vena, id eſt meatu fluentis aquae.

7 Fodinis.

8 E gelidis fodinis ſubducti calorem aëris minus jam ferre poſſunt.

9 Abſtinebant à cibis, ut levarent, ſaltem ne intenderent ſitim. 10 E glebis terrae ſucculentioris humorem manibus exprimebant 11 Siti exhauſtus mortique vicinus turbidam et caenoſam aquam bibit, quam ſervandae vitae certus recuſaſſet. 12 Sugunt pecudes, et lacte deficiente ſanioſum exſugunt ſanguinem. 13 Contundunt ut ſuccum eliciant. 14 His feliciores poëta eos pronunciat qui venenatis ab hoſte fontibus extincti fuere, quod fecerunt in Romanos eos proſequentes barbari hoſtes Jugurtha rex Numidiae, Mithridates Ponti rex, Juba Mauritaniae. 15 Quod ſi fontes veneno ſerpentium aut ferarum Caeſar coram infeciſſet, prudentes ſcienteſque Petrejani parati erant bibere.

1 Pallida

[1] Pallida [2] Dictaeis, Caeſar, [3] naſcentia ſaxis
Infundas aconita palam, Romana juventus
Non decepta bibet, torrentur viſcera flamma,
Oraque ſicca rigent [4] ſquamoſis aſpera linguis.
Jam marcent venae, nulloque humore rigatus
Aëris [5] alternos anguſtat pulmo [5] meatus,
[6] Reſciſſoque nocent ſuſpiria dura palato,
Pandunt ora ſiti, nocturnumque aëra captant.
Expectant imbres, quorum [7] modo cuncta natabant
Impulſu, et ſiccis vultus in nubibus haerent.
[8] Quoque magis miſeros undae jejunia ſolvant,
Non ſuper arentem [9] Meroen, [10] Cancrique ſub axe,
Qua nudi [11] Garamantes arant, ſedere: ſed inter
Stagnantem Sicorim, et rapidum deprenſus Iberum
Spectat vicinos ſitiens exercitus amnes.
[12] Jam domiti ceſſere duces: paciſque petendae
Auctor [13] damnatis ſupplex Afranius armis,
Semjanimes in caſtra trahens hoſtilia turmas,
Victoris ſtetit ante pedes. [14] ſervata precanti
Majeſtas, non fracta malis, interque priorem
Fortunam, caſuſque novos gerit, omnia victi,
Sed ducis, et veniam [15] ſecuro pectore poſcit.
Si me degeneri ſtraviſſent fata ſub hoſte,
Non deerat [16] fortis rapiendo dextera leto:
At nunc ſola mihi eſt orandae cauſa ſalutis,
[17] Dignum donanda, Caeſar, te credere vita.
[17] Non partis ſtudiis agimur, nec ſumſimus arma
Conſiliis inimica tuis, nos denique bellum
Invenit civile duces: cauſaeque priori,

1 Pallorem inducentia.
2 Cretenſibus, quam tamen in Idae (Phrygiam autem exponit interpres) jugis naſci ſcribit Nicander in Alexipharmacis.
3 Unde et nomen, ἐν δ' ἀκονάιοις Θηλοίην ἀκόνιτον ἀνεβλίσησεν ὀρόγκοις. Nicand. *Quae quia naſcuntur dura vivacia caute Agreſtes aconita vocant.* Ovid. 7. Metam.
4 Aſperis, areſcentibus, uti videre eſt in iis qui febri laborant.
5 Reſpirationes, τὴν εἰσπνοὴν δὲ ἐκπνοήν.
6 Fatiſcenti, ſeu ulcerato, exaſperato.
7 In tempeſtate et inundatione Sicoris. ſup. ℣. 50. 8 Et quod vehementius ſitim irritare poſſet, objectis potentias moventibus. 9 Nili inſulam. 10 Sub Tropico Cancri, qui limes eſt torridae Zonae. 11 Libyae populi. 12 Tandem omnibus rebus obſeſſi, quartum jam diem ſine pabulo retentis jumentis, aquae, ligni et frumenti inopia, colloquium petunt, et id ſi fieri poſſit, ſemoto à militibus loco, ubi id à Caeſare negatum, et palam ſi colloqui vellent, conceſſum eſt: datur obſidis loco filius Afranii, venitur in locum quem Caeſar deligit: audiente utroque exercitu loquitur Afranius, etc. Com. de bell. civ. 1. 13 Abjectis, improbatoque bello. 14 Utcunque ſupplex mediam tamen quandam, inter fortunam priorem proſperam atque hanc adverſam, retinet dignitatem, tam ducis quam victi memor. 15 Impavido, in utrumque parato. 16 Qua mihi honeſtam mortem inferrem. 17 Quod te dignum exiſtimem, à quo vitae beneficium accipiam. 18 Non ſecuti ſumus partes, aut Pompeianae factionis ſtudio arma adverſus te induimus poſt motum hoc bellum: ſed jam ante cum eſſemus Pompeji duces, legationis muneri, quantum in nobis erat, et quoad licuit, fidem praeſtitimus, cedimus modo diis et neceſſitati fatali, neque moram injicimus Fortunae quo minus te evehat quo te fata vocant.

Dum

Dum potuit, ſervata fides: nil fata moramur,
[1]*Tradimus Heſperias gentes, aperimus Eoas,*
Securumque orbis patimur poſt terga relicti.
Nec cruor effuſus campis tibi bella peregit,
Nec ferrum, laſſaeque manus. [2] *hoc hoſtibus unum,*
Quod vincas, ignoſce tuis. [3] *nec magna petuntur.*
Otia des feſſis, vitam patiaris [4] *inermem*
Degere, quam tribuis: campis proſtrata jacere
Agmina noſtra putes: nec enim felicibus armis
Miſceri damnata decet, partemque triumphi
Captos ferre tui: turba haec ſua fata peregit.
Hoc petimus, victos ne tecum vincere cogas.
Dixerat: At facilis Caeſar, vultuque ſerenus
Flectitur, atque [5] *uſum belli, poenamque remittit.*
Ut primum [6] *juſtae placuerunt foedera pacis,*
[7] *Incuſtoditos decurrit miles ad amnes;*
Incumbit ripis, permiſſaque flumina [8] *turbat.*
[9] *Continuus multis ſubitarum tractus aquarum*
Aëra non paſſus vacuis diſcurrere [10] *venis,*
Arctavit, clauſitque animam: nec [11] *fervida peſtis*
Cedit adhuc; *ſed* [12] *morbus egens jam gurgite plenis*
Viſceribus ſibi poſcit aquas. [13] *mox robora nervis,*
Et vires rediere viris. [14] *O prodiga rerum*
Luxuries, nunquam [15] *parvo contenta paratu,*
Et quaeſitorum terra, pelagoque ciborum
[16]*Ambitioſa fames, et lautae gloria menſae,*
[17]*Diſcite, quam parvo liceat producere vitam,*
Et quantum natura petat. non erigit aegros
[18] *Nobilis ignoto diffuſus conſule Bacchus:*
[19] *Non auro, murrhaque bibunt: ſed* [20] *gurgite puro*

1 Tuae fidei tradimus exercitus noſtros cum Hiſpaniis, ita ut tibi ſecuro de nobis et metu occidentis liberato pandatur iter adverſus Pompejum in Oriente.

2 Quod incruentam tibi cedamus victoriam, quo facilior in nos debes eſſe, quo tuo veliſicati ſumus conſilio, qui omnem iniiſti rationem vincendi ſine ſanguine.

3 Petimus tantum vacationem à bello.

4 Bello immunem. neque enim in partes redituri ſumus adverſus te, de nobis ſecurum, perinde ac ſi ferro tuo ad internecionem occubuiſſemus omnes.

precamur contra, ne victi cogamur ſequi tua ſigna victricia et triumphos. 5 Vacationem à bello et impunitatem indulget. 6 Foedere inter duces ſancito, non dubie ut nuper, inter milites. 7 Non intercluſos, non interdictos. 8 Turbida reddit, dum procumbit bibendi avidus. 9 Largus et ſine reſpiratione intermiſſus hauſtus pleriſque ſpiritum conſtrinxit. 10 Arctis gutturis et pulmonum fiſtulis. 11 Vehemens et ardens ſitis. 12 Sitis inextincta. 13 Mox rediere militibus aqua refectis vires priſtinae. 14 Occaſione à beneficio aquae redditae, excurrit poëta in deteſtationem luxus delicatorum. 15 Iis quae facile parantur. 16 Neque ad delicias tantum, ſed ad gloriam et oſtentationem. Petron. *Ingenioſa gula eſt, &c.* 17 Ex his Afranianis, quos reſtituit non vinum nobile et vetus, ſed aqua ſimplex. 18 Nobile vinum Opimio, Caeſ. et Philippo, vel alio, propter vetuſtatem ignoto nobis, Conſule reconditum. *Capillato diffuſum conſule*, inquit Juven. *cujus patriam titulumque ſenectus Delevit multa veteris fuligine teſtae.* quem vide Sat. 5. vſ. 30. et quae nos ibi. 19. Non aureis poculis murrhiniſque, de quibus vide quae nos ad epiſt. 113. Mart. lib. 14. 20. Aqua mera et ſimplici.

Vita redit. [1] *ſatis eſt populis fluviuſque Cereſque.*
[2] *Heu miſeri, qui bella gerunt.* [3] *Tunc arma relinquens*
Victori miles ſpoliato pectore [4] *tutus,*
Innocuuſque ſuas curarum liber in urbes
Spargitur. [5] *ô quantum donata pace potitos*
Excuſſis unquam ferrum vibraſſe lacertis
Poenituit, toleraſſe ſitim, fruſtraque rogaſſe
Proſpera bella Deos! [6] *nempe uſis Marte ſecundo*
Tot dubiae reſtant acies, tot in orbe labores:
[7] *Ut nunquam fortuna labet ſucceſſibus anceps,*
Vincendum toties: [8] *terras fundendus in* [8] *omneis*
Eſt cruor, et Caeſar [9] *per tot ſua fata ſequendus.*
[10] *Felix qui potuit, mundi nutante ruina,*
Quo jaceat jam ſcire loco. non praelia feſſos
Ulla vocant, [11] *certos non rumpunt claſſica ſomnos.*
Jam conjux, natique rudes, et [12] *ſordida tecta,*
[13] *Et non deductos recipit ſua terra colonos.*
Hoc quoque ſecuris oneris fortuna remiſit,
[14] *Sollicitus menti quod abeſt favor: ille ſalutis*
Eſt auctor, dux ille fuit. ſic proelia ſoli
Felices nullo ſpectant civilia voto.

1 Da mihi polentam et aquam inquit Epicurus, et cum Jove ipſe de felicitate contenderim. Seneca epiſt. et Ælian. Var. hiſtor. lib. 4. cap. 13. ἄρτον μόνον, πρὸς γὰρ ποταμοῦ διψήσειν πέποιθα. Cyrus. Ἐπεὶ τί δεῖ βροτοῖσι πλὴν δυοῖν μόνον Δήμητρος ἀκτῆς πώματος θ' ὑδρηχόου. Menand.

2 Heu quot labores ſubeundi, quot miſeriae perferendae iis qui caſtra ſequuntur.

3 Inter alia Caeſar reſponderat: ſe nunc id non agere ut ab illis abductum exercitum teneat ipſe, quod tamen ſibi difficile non ſit; ſed ne illi habeant, quo contra ſe uti poſſint. proinde arma tradant, exercitum dimittant, provinciis excedant, domicilium aut poſſeſſiones qui in Hiſpania habent, ſtatim; reliqui ad Varum fluv. dimittantur. Commen. civilis belli 1. 4 Hiſpanus miles illaeſus dimittitur. Cavet Caeſar ne quid eis noceatur, ne quis invitus ſacramento cogatur. Addit etiam, ut quid quiſque eorum in bello amiſerit reſtituatur, etc. Comment. civilis belli 1. 5 O quam poenituit Afranianos continuati tamdiu belli, detrectatae deditionis, rerum inopiae ultra quam opus erat perpeſſae, votorum pro felici bello ad deos non exaudientes ſolicite conceptorum, eoque magis. 6 Cum videant victoribus reſtare tot pugnarum diſcrimina etc. 7 Et quamvis fortuna conſtans adſpiret iis proſpera, multo tamen labore et ſanguine victorias iis conſtaturas. 8 Macedoniam, Ægyptum, Africam, Hiſpaniam rurſus: omnes orbis partes. 9 Per tot bellorum et fortunae incertos eventus. 10 Felices ſane hos Afranianos, quibus, cum ceterae omnes mundi partes in ruinam vacillarent, permiſſum eſt in ſua tellure lare ſecreto tutoque tectis leni perfrui ocio. 11 *Neque excitatur claſſico miles truci.* Horat. 2 epod. *Martia cui ſomnos claſſica pulſa fugant.* Tibull. 12 *Humili loco, ſed certa ſedet Sordida parvae fortuna domus.* Seneca Hercul. Fu. ℣. 198. 13 Quibus non opus eſſet finem belli expectare ut ſibi victoribus et veteranis in colonias alio deductis aſſignarentur agri. 14 Quod partium ſtudio vacantes neutri ſolicite faveant, neutri victoriam voveant, utrique ex aequo obligati; Pompeio, veteri ſacramento; Caeſari, novo beneficio. Itaque male in vulgatis libris legitur *pavor.*

1 Non

[1] Non eadem belli totum fortuna per orbem
Conſtitit: in partes aliquid ſed Caeſaris auſa eſt,
[2] Qua maris Adriaci longas ferit unda Salonas,
Et tepidum in molles Zephyros excurrit [3] Iader.
Illic bellaci confiſus gente [4] Curetum,
Quos alit Adriaco tellus circumflua ponto,
Clauditur extrema reſidens [5] Antonius ora,
[6] Cautus ab incurſu belli ſi ſola recedat,
Expugnat quae tuta, fames. non pabula tellus
Paſcendis ſubmittit equis, non proferit ullam
Flava Ceres ſegetem: ſpoliabat gramine campum
Miles, et attonſo miſeris jam dentibus arvo
Caſtrorum ſiccas de ceſpite vulſerat herbas.
[7] Ut primum adverſae ſocios in litore terrae
Et [8] Baſilum videre ducem: nova furta per aequor
Exquiſita fugae. [9] neque enim de more carinas
Extendunt, puppeſque levant, [10] ſed firma gerendis

1 *Audite L. Flor. l. 4. c. 2. hujus loci expoſitorem atque imitatorem.* Aliquid tamen adverſos abſentem ducem auſa fortuna eſt circa Illyrium, etc. Quippe cum fauces Adriatici maris juſſi occupare Dolabella et Antonius, ille Illyrico, hic Corcyraeo litore caſtra poſuiſſent, jam maria late tenente Pompeio, repente caſtra legatus ejus Octavius et Libo cum ingentibus copiis claſſicorum utrinque circumvenit. deditionem fames extorſit Antonio. Miſſae quoque à Baſilo in auxilium ejus rates, quales inopia navium fecerat, nova Pomp. arte Cilicum actis ſub mari funibus, captae quaſi per indaginem. duas tamen aeſtus explicuit: una, quae Opiterginos ferebat, in vadis haeſit, memorandumque poſteris exitum dedit. Quippe vix mille juvenum manus, circumfuſi undique exercitus per totum diem tela ſuſtinuit, et cum exitum virtus non haberet, ne in deditionem veniret, hortante tribuno Vultejo mutuis ictibus in ſe concurrit. 2 Qua mare Adriaticum alluit Salonas opp. Dalmatiae in mare exporrectas, Hermolao, *Spalato*. 3 Fl. Dalmatiae juxta Salonas mare Adriaticum influens, verſus Occid. 4 Non ſunt iſti Brundiſini, ut vult Sulpitius, à Cretenſibus oriundi, ut ſupra l. 2. ỳ. 6. 10. Non Cretenſes auxiliares, ut Omnibonus. Repugnat loci deſcriptio, ſcriptio, et quantitas ſyllabae. geſta haec prope Salonas, gr. lat. circiter 44. non Brunduſ. 42. 2, hoc in Italia, neque inſula, illae in Illyrico. Non ſunt Κρῆτες. Videntur ergo incolae unius ex iis inſulis quas Plin. l. 3. c. 26. vocat Creteas contra Liburnos ſitas, illius credo quam Ptol. 2. Geog. adjacentem Liburniae agnoſcit Curictam, cujus duo oppida ſunt Phulſinium et Curicum: *Vegiam* hodie dici credit Hermolaus, Alii Nigram Melaenam, ſeu Corcyram autumant, unde et *Corcyraeo litore* apud Florum legendum videtur. 5 C. Ant. non M. Ant. qui Brunduſii ſubſiſtebat copias Caeſ. trajecturus. 6 Armis utique et loci natura ſatis munitus, niſi inopia frumenti et pabuli preſſus fuiſſet. Ubi Antonius vidit ſocios ſub Dolobellae ſignis et Baſilum in adverſo ſinus litore: conatus eſt novo fugae genere evadere. Sed haec aliter Flor. ut modo. 8 Claſſis praefectum, Opiterginorum ducem. 9 Non in longitudinem extendunt carinam, aut puppim in altitudinem attollunt. 10 Sed contexit ſcaphas navium magnarum circiter ſexaginta duplici ordine collocatas, quas trabibus et catenis à fronte vinctas cratibus pluteiſque munivit, atque haec raris cuppis, id eſt ſcaphis ſuſtentata à remigibus, qui non videbantur, intra geminos ſcapharum utrinque ordines propellebatur. *Varie videtur mihi implicita et velut una è multis miſta haec relatio. Hujuſmodi ratem à Marco Antonio Brunduſii contextam meminit* Autor Com. de civ. bel. 3. *duaſque adjectas triremes. Neque de tempore convenit, ante Caeſ. adventum, nec ne. Quid igitur faciam in tanta diverſarum rerum, nominum, locorum, temporum confuſione? Non ea ſum fronte ut authoris fidem velim aſtruere, non ea mente ut fidem tuam, lector, conſarcinatis mendaciis ludificari. Itaque (qui aliorum commentatorum, ubi quid novi inciderit mos eſt) levi brachio iſta tranſeo.*

Molibus inſolito contexunt robora ductu.
Namque ratem vacuae ſuſtentant undique cuppae,
Quarum porrectis ſeries conſtricta catenis
Ordinibus geminis obliquas excipit alnos.
Nec gerit expoſitum telis in fronte patenti
Remigium: ſed, quod trabibus circumdedit aequor,
Hac ferit, et taciti praebet miracula curſus,
Quod nec vela ferat, nec apertas verberet undas.
[1] *Tunc freta ſervantur, dum ſe declivibus undis*
Æſtus agat, reſluoque mari nudentur arenae.
[2] *Jamque relabenti creſcebant litora ponto;*
Miſſa ratis prono deſertur lapſa profundo,
3 *Et geminae comites, cunctas ſuper ardua turris*
Eminet, et tremulis tabulata minantia pinnis,
4 *Nolunt Illyricae cuſtos Octavius undae*
Confeſtim tentare ratem, celereſque carinas
Continuit, curſu creſcat dum praeda ſecundo:
Et temere ingreſſos repetendum invitat ad aequor
Pace maris. [5] *Sic dum pavidos formidine cervos*
Claudat odoratae metuentes aëra pennae:
Aut dum diſpoſitis [6] *attollat retia varis*
Venator, [7] *tenet ora levis clamoſa Moloſſi;*
Spartanos, [8] *Cretaſque ligat: nec creditur ullà*
Sylva cani, niſi qui preſſo veſtigia roſtro
Colligit, et praeda neſcit latrare reperta,
[9] *Contentus tremulo monſtraſſe cubilia loro.*
Nec mora. [10] *complentur moles, avideque petitis*
[11] *Inſula deſeritur ratibus:* [12] *quo tempore primas*
Impulit ad noctem jam lux extrema tenebras.
At [13] *Pompejanis fraudes innectere ponto*
* *Antiqua parat arte Cilix, paſſuſque* [14] *vacare*

1 Obſervatur aeſtus maris, ut cum undarum refluxu ratis jam ſtructa deductaque trajiciat.

2 Jamque refluxu aeſtus ſe extendere videtur litus.

3 Et duae una triremes quas ratis turrita, tabulatis iiſque pinnatis minuta ſupereminet.

4 Octavius praefectus Pompej. claſſis ad cuſtodiam Illyrici litoris, noluit ſtatim ratim invadere, ſed continuit ſe donec reliquae triremes tutae fugae ſpe allectae in mare deſcenderent.

5 Qualiter venator indaginem tendens ſuſpendit formidinem ſeu lineam, retis genus id eſt plumis verſicoloribus atque ad odorem uſtulatis intertexti, quo cervi territi in veras plagas irruant. *Puniceaeve agitans pavidos formidine pennae.* Virg. 3. Georg. vide et Nemeſiani Cynegetica. Pierii Hieroglyph. 7. et quae nos ad Senec. Hippol. vſ. 46. 6 Erigat retia perticis furcatis. 7 Ne latratu feras terreant. *vos laxas Canibus tacitis mittite habenas: Teneant acres lora Moloſſos. Et pugnaces tendant Craeſſae Fortia trito vincula collo. At Spartanos, genus eſt audax Avidumque ferae, nodo cautus Propiore liga, veniet tempus. Cum latratu cava ſaxa ſonent. Nunc demiſſi nare ſagaci Capiant auras, Luſtraque preſſo Quaerant roſtro.* Senec. Hippol. vſ. 30. et quae nos ibi. 8 Cretenſes canes. 9 Concuſſo loro admonet venatorem inventae ferae. 10 Ratibus imponuntur milites. 11 Cercyra, Curicta, Melaena, de qua ſupra ad vſ. 406. 12 Crepuſculo. 13 Pompeji jam partes ſecutus lib. v. 218. * Piratica. 14. Non apparentibus in ſuperficie maris vinculis.

Summa freti, medio ſuſpendit vincula ponto,
Et laxas fluitare ſinit, religatque catenas
Rupis ab Illyricae ſcopulis. nec prima, nec illa,
Quae ſequitur, [1] *tardata ratis:* [2] *ſed tertia moles*
Haeſit, et ad cautes adducto fune ſecuta eſt.
Impendent [3] *cava ſaxa mari: ruituraque ſemper*
Stat (mirum) molis: et ſilvis aequor inumbrat.
Huc fractas Aquilone rates, ſubmerſaque pontus
Corpora ſaepe tulit, caeciſque abſcondit in antris:
[4] *Reſtituit rupes tectum mare, cumque cavernae*
Evomuere fretum contorti verticis undae
[5] *Tauromenitanam vincunt fervore Charybdim.*
Hic [6] *Opiterginis moles onerata colonis*
Conſtitit: hanc omni [7] *puppes ſtatione ſolutae*
Circumeunt: alii rupes, ac litora complent,
Vultejus [8] *tacitas ſenſit ſub gurgite fraudes.*
(Dux erat ille ratis) fruſtra qui vincula [9] *ferro*
Rumpere conatus, [10] *poſcit ſpe proelia nulla,*
Incertus qua terga daret, qua pectora bello.
Hec tamen in caſu, quantum deprenſa valebat,
Effecit virtus, inter tot millia captae
Circumfuſa rati, et [11] *plenam vix inde* [11] *cohortem,*
Pugna fuit, non longa quidem. nam condidit atra
Nox lucem dubiam: pacemque habuere tenebrae.
Tunc ſic attonitam, venturaque fata paventem
Rexit magnanima Vultejus voce cohortem:
[12] *Libera non ultra parva quam nocte juventus,*
Conſulite extremis [13] *anguſto in tempore rebus,*
[14] *Vita brevis nulli ſupereſt, qui tempus in illa*
Quaerendae ſibi mortis habet: [15] *Nec gloria leti*

1 Retenta ſupra, ad vſ. 402.

2 Ratis illa ingens cuppis ſuperſtructa, in qua Opitergini vehebantur.

3 Deſcribit rupem exeſam, exporrectam, et ruiturae ſimilem, ad quam funibus adducebatur ratis illa.

4 Scopulus abſorptos fluctus refundit: instar Charybdis, cui hanc rupem comparat, *imo barathri ter gurgite vaſtos Sorbet in abruptum fluctus, rurſusque ſub auras Erigit alternos.* Virg. 3. Æneid.

5 Juxta Tauromenium Siciliae opp. oſtenditur Charybdis, ad cujus litus ejiciuntur, quae illa vorago abſorpſerat. 6 Opitergium opp. eſt Venetorum. *Oderſo* Leandro. 7 Pompejanae. 8 Inſidioſe poſitas. 9 Securi, bipenni. Alii leg. *ferri.* id eſt catenas ferreas. 10 Accingit ſe et hortatur ſuos ad pugnam, ſine ulla aut fugae aut victoriae ſpe. *ut ſequenti verſu.* 11 Cohors decima pars eſt legionis, cujus numerus variat. conſtat plerumque 600 circiter militibus. Florus refert fuiſſe mille. Prima quidem in legione cohors habet pedites MCV. equites loricatos CXXXII. Veget. l. 2. cap. 6. 12 O Juvenes libertate veſtra non ultra brevem hanc noctem fruituri. 13 Brevi utcunque, *vel,* difficili et periculoſo. ut Horat. Ode 10. lib. 2. *Rebus anguſtis animoſus atque fortis appare.* 14 Nemo queratur ſibi fuiſſe vitam brevem, qui in illa utcunque brevi tempus habuit ſibi mortis conſciſcendae priuſquam adimatur. 15 Neque tribuetur nobis minori laudi, mortem vicinam et in limine nobis ab hoſte imminentem noſtra manu praeoccupaſſe, quam ſi diuturnior ejus nobis uſura eſſet futura, cum enim nemo exploratum habeat quandiu ſit victurus, aequa magnanimitatis laus eſt, breve quod ſupereſt momentum ac longiſſimam quam ſperabas vitam incidiſſe, modo ipſe fortiter incidas.

Inferior, juvenes, admoto occurrere fato.
Omnibus incerto venturae tempore vitae
Par animi laus eſt, et quos ſperaveris annos
Perdere, et extremae momentum abrumpere lucis,
Accerſas dum fata manu. 1 *non cogitur ullus*
Velle mori. fuga nulla patet: ſtant undique noſtris
Intenti 2 *cives jugulis. decernite letum,*
Et metus hinc abſit: cupias quodcunque neceſſe eſt.
3 *Non tamen in coeca bellorum nube cadendum eſt,*
Ut cum permiſtis acies ſua tela tenebris
Involvunt, conſerta jacent cum corpora campo,
In medium mors omnis abit, perit obruta virtus.
Nos in conſpicua ſociis, hoſtique carina
Conſtituere Dei. praebebunt aequora teſtes,
Praebebunt terrae, ſummis dabit inſula ſaxis.
Spectabunt geminae diverſo è litore partes.
Neſcio quod noſtris magnum et memorabile fatis
Exemplum, Fortuna, paras. 4 *quaecunque per aevum*
Exhibuit monimenta fides, ſervataque ferro
Militiae pietas, tranſibit noſtra juventus.
Namque ſuis pro te gladiis incumbere Caeſar
Eſſe parum ſcimus: ſed non majora ſuperſunt
Obſeſſis, tanti quae pignora demus amoris.
Abſcindit noſtrae multum ſors invida laudi,
Quod non cum 5 *ſenibus capti natiſque tenemur.*
Indomitos ſciat eſſe viros, timeatque furentes,
Et morti faciles animos: 6 *et gaudeat hoſtis*
Non plures haeſiſſe rates. 7 *tentare parabunt,*
Foederibus, 7 *turpique volent corrumpere vita,*
O utinam, quo plus habeat mors 8 *unica famae,*
Promittant veniam, jubeant ſperare ſalutem:
Ne nos, cum calido fodiemus viſcera ferro,

1 Mori cogimur: velle mori, non ita, neque enim cogitur voluntas. Verum quod urget neceſſitas, velimus; et in virtutem cedet neceſſitas. Quicquid neceſſe eſt ſapiens vult.

2 Romani, qui nobis non parcent. Non veriſimile eſt (inquit Joh. Rutgerſius lib. I. c. 12. var. lect.) Vulteium ea oratione qua ſuis mori potius ſuadebat quam in hoſtium poteſtatem venirent, tam honorifico nomine appellaſſe, qui Opitergini etiam erant: legit itaque *Intenti Cilices jug.* ut ſupra vſ. 449.

3 Neque carebimus pulchro fortitudinis noſtrae teſte, conſpicui diis et hominibus, ſociis ab inſula ſpectantibus, hoſtibus à continenti terra et mari, Jacebimuſque nos inter nos, victores cum victis, non miſti confuſa ſtrage tanquam caeco belli tumultu caeſi ſub incerto caedis autore, dum gloria in commune et omnes ex aequo diffunditur. 4 Noſtra, ô juvenes, fides pie et fortiter Imperatori praeſtita ſuperabit omnia omnium quotquot hiſtoriis mandata fuerunt exempla. 5 Parentibus et natis, quos Saguntinorum aequantes fidem trucidaturi eſſemus potius quam in poteſtatem hoſtium venirent. 6 Quod ſi illae duae ſimul implicitae catenis afforent nobis, non dubitaremus de victoria. 7 Vel cum ſervitute vel inhoneſta deditione conjunctae vitae conditionem nobis offerre, quo pertinaci mortis conſilio depoſito diſcedamus ab armis. 8 Simplex, non vim aliunde timens, non opus habens admoto occurrere fato, ut ſupra vſ. 480. à deſperationis imputatione libera.

Deſpe-

Deſperaſſe putent. [1] *magna virtute merendum eſt,*
Caeſar ut, amiſſis inter tot millia [2] *paucis,*
Hoc damnum clademque vocet. [3] *dent fata receſſum,*
Emittantque licet, vitare inſtantia nolim.
Projeci vitam comites, totuſque futurae
[4] *Mortis agor ſtimulis: furor eſt, agnoſcere ſolis*
Permiſſum eſt, quos jam tangit vicinia fati,
Victuroſque Dei celant, aut vivere durent.
Felix eſſe mori. [5] *Sic cunctas ſuſtulit ardor*
Nobilium mentes juvenum: cum ſidera coeli,
Ante ducis voces, oculis humentibus omnes
Aſpicerent, [6] *flexoque Urſae temone paverent:*
Iidem, cum fortes animos praecepta ſubiſſent,
Optavere diem. [7] *nec ſegnis mergere ponto*
Tunc erat aſtra polus: nam ſol Ledaea tenebat
Sidera, vicino cum lux altiſſima Cancro eſt:
[8] *Nox tum Theſſalicas* [9] *urgebat parva ſagittas.*
Detegit orta dies ſtantes in rupibus [10] *Iſtros,*
Pugnaceſque mari Graja cum claſſe Liburnos.
[11] *Tentavere prius ſuſpenſo vincere bello*
[12] *Foederibus, fieret captis ſi dulcior ipſa*
Mortis vita mora. ſtabat [13] *devota juventus*
Damnata jam luce ferox, ſecuraque pugnae
Promiſſo ſibi fine manu: nullique [14] *tumultus*
Excuſſere viris mentes ad [15] *ſumma paratas:*
[16] *Innumeraſque ſimul pauci terraque marique*

1 Egregio aliquo et ſingulari fortitudinis exemplo.

2 Cohorte una.

3 Quamvis mihi fata darent, ut incolumis poſſim diſcedere, nolim tamen praeſentem mortem effugere.

4 Ardenti efferor mortis deſiderio. *Diine hunc ardorem mentibus addunt Euryale, an ſua cuique Deus fit dira cupido?* Afflat certe divinitus amabilis inſania, divinus eſt hic impetus. Invident quippe miſeris mortalibus Dii hoc, ut ſciant, quam dulcis et felix res mors ſit, quo diutius velint vivere. morti autem vicinis dulcedinem ejus praeſentire ſolum datur. 5 Hac oratione mentes ſuorum ad voluntariam mortem incenſas erexit Vultejus; in tantum, ut qui prius lacrymabundi ortum inſequentis diei expaviſſent, alacres jam exoptarent. 6 Urſae majoris plauſtrum in Orientem converſum ſignum eſt praecipitantis noctis, adventantis diei, Sole exiſtente in Geminis, Cancro, Leone, undecima enim Aprilis nobis in apice Meridionali elevatum mediam conſtituit noctem. 7 Jamque ſidera nocturna in Horizontem properabant, nocte utpote brevi, Sole ex ultima parte Geminorum (in quos Caſtor et Pollux Ledae filii converſi ſunt) ingreſſuro Cancrum. 8 Dies aeſtivus, propemodum ſolſtitialis, qui incidit in primum punctum Cancri, ſignorum altiſſimi. In Occidentem. Sagittario (quem Chironem Theſſalicum fuiſſe volunt) Ceronice occidente, oppoſito Soli in Geminis orienti. 10 Iſtri accolas, Illyrios, hoſtes Opiterginorum, iis terra imminentes: à mari autem inſtantem Octavium Liburnici et Dalmatici litoris cuſtodem cum claſſe auxiliari Graecorum, quorum plerique Pompeii partes ſecuti ſunt. 11 Hoc fingit poëta accidiſſe Vulteji voto ſupra vſ. 509. 12 Deditionis conditionibus oblatis, et vitae pactione. 13 Certo et deſtinato mortis conſilio addicta vitae deſiderio omni conclamato. 14 Hoſtium cum terrore ingruentium. 15 Extrema, mortem. 16 Ut ſupra ex Floro, ad vſ. 402.

Suſtinuere manus: tanta eſt fiducia mortis.
Utque ſatis bello viſum eſt fluxiſſe cruoris,
Verſus [1] ab hoſte furor: primus dux ipſe carinae
Vultejus [2] jugulo poſcens jam fata retecto,
Et quis, ait, juvenum eſt, cujus ſit dextra cruore
Digna meo, [3] certaque fide per vulnera noſtra
Teſtatur ſe velle mori? nec plura locuto
Viſcera non unus jamdudum tranſigit enſis.
[4] Collaudat cunctos: [5] ſed eum, cui vulnera prima
Debebat, grato moriens interficit ictu.
[6] Concurrunt alii, totumque in partibus unis
Bellorum fecere nefas. ſic ſemine Cadmi
Emicuit [7] Dircaea cohors, ceciditque ſuorum
Vulneribus. [8] dirum Thebanis fratribus omen
[9] Phaſidos et [10] campis inſomni dente creati
Terrigenae, miſſa magicis è cantibus ira,
Cognato tantos implerunt ſanguine ſulcos:
[11] Ipſaque, inexpertis quod primum fecerat herbis,
Expavit Medea nefas. ſic mutua pacti
Fata cadunt [12] juvenes: [13] minimumque in morte virorum
Mors virtutis habet: pariter ſternuntque, caduntq;
Vulnere lethali, nec quenquam dextra fefellit,
[14] Cum feriat moriente manu. nec vulnus adactis
Debetur gladiis: percuſſum et pectore ferrum,
Et jugulis preſſere manum, cum ſorte cruenta
Fratribus incurrant fratres, natuſque parenti.
[16] Haud trepidante tamen toto cum pondere dextra
Exegere enſes. pietas ferientibus una,
Non repetiſſe fuit: jam latis viſcera lapſa

1 In ſe invicem. 2 Nudato porrectoque jugulo invitat commilitonis alicujus manum qua pereat. 3 Quo pignore ſpondeat et ſe pari fiducia moriturum. 4 Moribundus Vultejus. 5 Et ne ingratus moreretur, retulit gratiam inflicti ab illo vulneris, et cujus nomine ſe illi debitorem agnoverat. 6 Concurrunt caeteri ejuſdem partis milites mutuiſque concidunt vulneribus non aliter quam fratres illi terrigenae nati ex Draconis dentibus a Cadmo ſatis. Ovid. Metam. 3. Sen. Oedip. 720. 7 Thebana. Dirce fons juxta Thebas. vide quae ad ℣. 126. Theb. Senec. 8 Infauſtum omen Eteocli et Polynici, qui ſimili fato aliquando mutuis vulneribus ſe confecturi erant. 9 Atque uti *per mutua vulnera peribant Terrigenae fratres* nati è dentibus vigilis draconis interfecti ſatis ab Iaſone, inter ſe commiſſi conjecto ab Iaſone in medium ſilice et carminibus magicis Medeae auxiliaribus. Ovid. Metam. 7. 10 In Colchis, quorum Phaſis fl. clariſſim. 11 *Ipſa quoque extimuit, quae tutum fecerat illum: Utque peti vidit juvenem tot ab hoſtibus unum Palluit.* 12 Opitergini. 13 Minima pars fortitudinis erat mortem oppetere. In ipſa morte militariter pugnant. Ita Grotius, qui ex M S. reſtituit *minimumque*, cum vulgo legatur *nimiumque*. quod et probari poteſt. 14 Quamvis feriat manu ſua ipſius morituri et ipſa mortem infligente. 15 Dum ipſi jugulos ſuos intendunt occurrentes atque irruentes in ſociorum gladios capulo tenus. 16 Neque minori vi ferientes adigebant tela, id pietatis loco ducentes uno ictu conficere neque ingeminare vulnus.

Semiani-

Semianimes traxere [1] foris, multumque cruoris
Infudere mari. [2] deſpectam cernere lucem
[3] Victoreſque ſuos vultu ſpectare ſuperbo,
Et mortem [4] ſentire juvat. jam ſtrage cruenta
Conſpicitur cumulata ratis: [5] buſtiſque remittunt
Corpora victores, [6] ducibus mirantibus, ulli
Eſſe ducem tanti. nullam majore locuta eſt
[7] Ore ratem, totum diſcurrens fama per orbem.
[8] Non tamen ignavae poſt haec exempla virorum
Percipient gentes, quam ſit non ardua virtus
Servitium fugiſſe manu. [9] ſed regna timentur
Ob ferrum, et ſaevis libertas uritur armis:
Ignoratque datos, ne quiſquam ſerviat, enſes.
[10] Mors utinam pavido vitae ſubducere nolles,
Sed virtus te ſola daret. [11] Non ſegnior illo
Marte fuit, qui tunc Libycis exarſit in arvis.
[12] Namque rates audax Lilybaeo litore ſolvit
Curio: [13] nec forti velis Aquilone recepto
[14] Inter ſemirutas magnae Carthaginis arces,
Et [14] Clupeam, * tenuit ſtationis litora [15] notae:
Primaque caſtra locat cano procul aequore, qua ſe
[16] Bagrada lentus agit ſiccae ſulcator arenae.
Inde petit tumulos, exeſaſque undique rupes.

1 Tabulatis ratis. 2 A ſe contemptam. 3 Octavianos, à quibus quaſi victoribus huc rerum adacti fuerant. 4 *Emphatice*, frui ſenſu. 5 Comburenda ac ſepelienda Opiterginorum cadavera curaverunt hoſtes mirati tantae apud ſuos autoritatis eſſe Caeſarem, tantam militum in ducem fidem. *Virtus et in hoſte probatur.* 6 Octavio et ſuis.

7 Praeconio et celebratione. 8 Eo tamen vecordiae ventum eſt atque ignaviae, ut, licet hoc factum in aliis laude dignum praedicent, ipſi nolint vel ex hoc exemplo intelligere, quam non difficile fiet ſervitutem excutere, ſe in libertatem aſſerere, vel ſibi illata morte vel ſublatis tyrannis. 9 Sed Tyrannicae poteſtates timentur, quia cuſtodiis et ſatellitiis armantur, dum libertatem vi opprimunt. Quaſi vero libertatis ſtudioſis difficile ſit ſcire, ſibi datos eſſe enſes, ad tuendam libertatem, ne cogantur ſervire. *in nullius ſumus poteſtate, cum mors in noſtra.* Stoice. 10 Degeneres itaque et ignavi vitam cum ſervitute agant turpem: fortes et nobiles ſe ſua manu in libertatem aſſerant. 11 Neque bello minus atroci atque adverſo à Caeſarianis in Africa pugnatum eſt quam fuerat in Adriatico. In Africa quoque (inquit Florus) par et virtus et calamitas Curionis fuit, qui ad recipiendam provinciam miſſus, pulſo fugatoque Varo jam ſuperbus, ſubitum Jubae regis adventum equitatumque Maurorum ſuſtinere non potuit. Patebat victo fuga, ſed pudor ſuaſit, ut amiſſum ſua temeritate exercitum, morte ſequeretur. 12 In Siciliam Curionem Propraetorem cum legionibus 3 Caeſar miſerat, juſſum ut cum Siciliam recepiſſet protinus in Africam traduceret exercitum. ille, profugiente è provincia Catone, quartam legionem conſcripſerat, ſed copias P. Atii Vari deſpiciens duas tantum legiones et D equites tranſportavit. Lilybaeum Siciliae promontorium eſt, quod ſpectat Africam; uti Pelorum, Italiam, Pachinum, Graeciam. 13 Levi et ſecundo vento. 14 Aquilariam appulit à Clupeis M paſſ. XXII diſtantem, haud procul à Carthagine: jam ab excidio tertii belli Punici modice reſtituta. 15 Romanis bello et pace cognitae, *vel*, Curioni fama cognita. 16 Fl. prope Uticam mare influens.

[1] Antaei quae regna vocat non vana vetuſtas,
Nominis antiqui [2] cupientem noſcere cauſas,
Cognita per multos docuit rudis incola patres.
[3] Nondum poſt genitos Tellus effoeta gigantes,
Terribilem Libycis partum concepit in antris.
[4] Nec tam juſta fuit terrarum gloria Typhon,
Aut Tityos, Briareuſque ferox: [5] coeloque pepercit,
Quod non Phlegraeis Antaeum ſuſtulit arvis.
[6] Hoc quoque tam vaſtas cumulavit munere vires
Terra ſui foetus, quod, cum tetigere parentem,
Jam defecta vigent renovato robore membra.
Haec illi ſpelunca domus: latuiſſe ſub alta
Rupe ferunt, epulas raptos habuiſſe leones.
Ad ſomnos non terga ferae praebere cubile
Aſſuerunt, non [7] ſylva torum: vireſque reſumit
In nuda tellure jacens. [8] periere coloni
Arvorum Libyes: pereunt, quos appulit aequor,
Auxilioque diu virtus non uſa cadendi.
[9] Terrae ſpernit opes: invictus robore cunctis,
Quamvis ſtaret, erat. [10] Tandem vulgata cruenti
Fama mali, terras monſtris aequorque levantem,
Magnanimum Alciden Libycas excivit in oras.
[11] Ille Cleonaei projecit terga leonis,
Antaeus [12] Libyci. [13] perfudit membra liquore
Hoſpes, Olympiacae ſervato more palaeſtrae.
Ille parum fidens pedibus contingere matrem,
[14] Auxilium membris calidas infudit arenas.
Conſeruere manus, et multo brachia nexu.
Colla diu gravibus fruſtra tentata lacertis:
Immotumque caput fixa cum fronte tenetur.
[15] Miranturque habuiſſe parem. [16] nec viribus uti

1 Poëta quo detur anſa fabulandi de Herculis et Antaei palaeſtrico certamine, accerſit Ἀνταίου μνῆμα (quo de Strabo lib. ultimo) è Mauritania Tingitana long. 8. lat. 30. ad colles prope Uticam. long. 30. lat. 34.

2 Curionem, aut alium quemlibet hoſpitem.

3 Tellus, nondum effoeta ex partu gigantum, concepit Antaeum in Libya.

4 Neque Terrae ex procreatis Typhaeo, Tityo, et Briareo, tanta erat gloriandi cauſa quam nato Antaeo.

5 Male ceſſiſſet diis, ſi et hunc ſocium habuiſſent Gigantes ubi in Theſſalicis campis bellum coelo inferebant. 6 Dederat et Antaeo Terra mater hoc munus, ut certamine feſſus, contacta terra vires auctiores reſumeret fortiorque reſurgeret. 7 Frondes aut tabulae. 8 Tum Libyae incolae, tum advenae ab illo in palaeſtram provocati victique interficiebantur. 9 Neque amplius jam habuit opus beneficio matris Terrae, qua contacta ſumeret roboris incrementum, ſatis ex ſe validus etiam cum ſtaret. 10 Tandem Hercules monſtrorum paſſim domitor, fama crudelis hujus monſtri accitus, huc advenit. 11 Hercules initurus luctam exuit pellem leonis Nemeaei a ſe inter Cleonas et Phliuntem caeſi. 12 Leonis Lib. exuvias. 13 Hercules ſe oleo unxit, ſeu ceromate ex more patrio atque uſitato in certaminibus Olympicis ab ipſo inſtitutis. 14 Jam uſurus beneficio matris, modo vſ. 608, ſe arena ſumma conſperſit, quo robuſtior eſſet. 15 Miratur uterque ſe ſibi parem offendiſſe. 16 Necdum intentis uſus viribus Antaeum defatigarat.

Alcides

Alcides primo voluit certamine totis,
Exhauſitque virum: quod creber anhelitus illi
Prodidit, et gelidus feſſo de corpore ſudor.
Tunc cervix [1] *laſſata quati: tunc pectore pectus*
Urgeri: [2] *tunc obliqua percuſſa labare*
Crura manu. [3] *jam terga viri cedentia victor*
Alligat, et medium compreſſis ilibus arctat:
Inguinaque inſertis pedibus diſtendit, et omnem
Explicuit per membra virum. [4] *rapit arida tellus*
Sudorem: [5] *calido complentur ſanguine venae,*
Intumuere tori, [6] *totoſque induruit artus,*
Herculeoſque [7] *novo laxavit corpore nodos.*
[8] *Conſtitit Alcides ſtupefactus robore tanto:*
[9] *Nec ſic Inachus, quamvis rudis eſſet, in undis*
Deſectam timuit reparatis anguibus hydram.
Confluxere pares, telluris viribus ille,
Ille ſuis. [10] *nunquam ſaevae ſperare novercae*
Plus licuit. videt exhauſtos ſudoribus artus,
Cervicemque viri [11] *ſiccam, cum ferret Olympum.*
Utque iterum feſſis injecit brachia membris,
[12] *Non expectatis Antaeus viribus hoſtis,*
Sponte cadit, [13] *majorque accepto robore ſurgit.*
[14] *Quiſquis ineſt terris, in feſſos ſpiritus artus*
Egeritur: telluſque viro luctante laborat.
Ut tandem auxilium tactae prodeſſe parentis
Alcides ſenſit: ſtandum eſt tibi, dixit, et ultra
Non credere ſolo, ſternique vetabere terra:
Haerebis preſſis intra mea pectora membris:
[15] *Huc antaee cades. ſic fatus, ſuſtulit alte*
[16] *Nitentem in terras juvenem. morientis in artus*
Non potuit nati Tellus ſubmittere vires.
Alcides [17] *medium tenuit. jam pectora pigro*
Stricta gelu, terriſque diu non credidit hoſtem.

1 Debilitata inclinabat, non ut prius. *Immotum caput fixa cum fronte tenebatur.* vſ. 619.

2 Antaei crura ſupplantata Herculis manu labaſcebant.

3 Hercules Antaei tergum lacertis implicitum compreſſit, atque ipſum humi proſtravit.

4 Coërcet, ſiſtit ſudorem Antaei.

5 Recenti, quo et vires reſtaurantur.

6 Laſſi modo laxique artus reſtituuntur, jam in ſolidos et duros.

7 Renovato, viribus refecto.

8 Non ſine ſtupore admiratus eſt Hercules unde Antaeo vires reſtitutae.

9 Neque tantum illi metum injecit Hydra, numeroſum malum, cui uno capite reciſo duo repullulabant, quamvis tum tyro nec monſtris aſſuetus cum illa excerta, certavit in Lerna, palude Argivorum, Inacho primum regnatorum: quam conflictus iſte. 10 Neque Junoni Herculis interitum acquirenti, major ex ullo laborum illi inflictorum ſpes hominum perdendi quam ex hoc. 11 Non ita ſudoribus exhauſtum cum Atlanti ſuccurrens ſuſtineret humeris coelum. 12 Antequam ab Hercule proſterneretur, ipſe ultro labitur. 13 Validior. 14 In Antaeum tranſit vis Terrae, dum filio robur ſuggerit, exhauſtae. 15 In pectus meum: non gremium terrae. 16 In terras delabi volentem Antaeum. 17 Sublevatum inter coelum et terram, neque dimiſſum niſi mortuum prius rigentem.

[1] Hinc aevi veteris cuſtos famoſa vetuſtas,
Miratrixque ſui ſignavit nomine terras.
[2] Sed majora dedit cognomina collibus iſtis,
Poenum qui Latiis revocavit ab arcibus hoſtem
Scipio. [3] nam ſedes Libyca tellure potito
Haec fuit. en veteris cernis veſtigia valli.
[4] Romana hos primum tenuit victoria campos.
Curio laetatus, tanquam fortuna locorum
Bella gerat, ſervetque [5] ducum ſibi fata priorum,
Felici non fauſtae loco tentoria ponens,
Indulſit caſtris, et collibus abſtulit [6] omen,
Sollicitatque feros [7] non aequis viribus hoſtes.
[8] Omnis Romanis quae ceſſerat Africa ſignis,
Tunc Vari ſub jure fuit: qui robore quanquam
Confiſus [9] Latio, [10] regis tamen undique vires
Excivit Libycae gentis, [11] extremaque mundi
Signa ſuum comitata Jubam. [12] non fuſior ulli
Terra fuit domino: [13] qua ſunt longiſſima regna,
Cardine ab occiduo vicinus [14] Gadibus Atlas
Terminat: à medio, confinis [15] Syrtibus Ammon.
[26] At qua lata jacet, vaſti plaga fervida regni
Diſtinet Oceanum, zonaeque exuſta calentis
Sufficiunt ſpatio, populi tot caſtra ſequuntur,

1 Hinc veteres volentes ſibi temporis commendare indiderunt huic loco nomen. *Amaei regna et monimentum.* Plin. lib. 5. cap. 1. 2 Serior utcumque, ſed clarior nominis gloria his collibus, ex *Caſtris Cornelianis.* Namque hic primus caſtrorum locus C. Scipioni, qui Coſ. traductis in Africam copiis duo eadem nocte hoſtium caſtra incendit, Syphacem regem cepit, Hannibalem 16 annos in Italia bellantem vincentemque revocavit in Africam ad ſua tuanda. 3 Eſt is locus jugum directum, eminens in mare, utraque ex parte praeruptum atque aſperum, ſed paulo tamen leniore faſtigio ab ea parte quae ad Uticam vergit. abeſt directo ab Utica paulo amplius paſſus mille, ſed propter reſtagnationem maris, ſex millium circuitu in oppidum pervenitur. 4 Romanus, qui primam in Africa de Poenis reportavit victoriam, his collibus caſtra habuit. 5 Scipionis Africani majoris et minoris. 6 Prioris felicitatis victoriaeque auſpicium. 7 Duabus legionibus et D equitibus. ſupra vſ. 583. 8 Tubero à Pompejo miſſus cum imperio in Africam, portu et oppido Uticae prohibitus eſt ab Atio Varo, qui ad Auximum amiſſis cohortibus protinus ex fuga in Africam pervenerat, atque eam ſua ſponte vacuam occupaverat, delectuque habito duas legiones effecerat, hominum et locorum notitia et uſu ejus provinciae nactus aditus ad ea conanda, quod paucis ante annis ex praetura eam provinciam obtinuerat. Com. civilis belli 1 et Cicero pro Ligario. 9 Militum Italicorum. 10 A Juba tamen rege Mauritaniae ſocio et amico Pompeji, auxilia petiit, atque accepit primum DC. equites Numidas et pedites CCCC, mox regem ipſum cum magnis copiis. 11 Infra vſ. 672. 12 Non alius rex latius extendit imperium. 13 In longitudinem extenditur ab ultimo litore occiduo, qua Atlante terminatur Africa, long. gr. 6. uſque ad Ammoniacam regionem, long. gr. 55. 14 Inſula extra fretum Herculeum, in ora Baeticae Hiſpaniae, has opponit poëta Atlanti, ſed quam recte, conſules Geographos, excuſabiſque, poëtis *quidlibet audendi eſſe poteſtatem*, vide lib. 1. vſ. 555. 15 De Syrtibus lib. 1. vſ. 367. de Jove Ammone lib. 9. vſ. 511. et lib. 10. v. 38. qui tamen à propiore Syrtium diſtat in long. gr. 8. 16 Secundum latitudinem dicit Jubae regnum extendi ad zonam torridam et ulterius.

[1] *Autololes*, [2] *Numidaeque vagi, ſemperque paratus*
Inculto [3] *Gaetulus equo: tum concolor Indo*
Maurus, [4] *inops Naſamon, miſti* [5] *Garamante peruſto*
[6] *Marmaridae volucres*, [7] *aequaturuſque ſagittas*
Medorum, tremulum cum torſit miſſile, Mazax:
Et gens, quae [8] *nudo reſidens* [9] *Maſſylia dorſo*
Ora levi flectit fraenorum neſcia virga.
Et ſolitus vacuis errare mapalibus Afer
Venator, [10] *ferrique ſimul fiducia non eſt,*
Veſtibus iratos laxis operire leones.
[11] *Nec ſolum ſtudiis civilibus arma parabat,*
Privatae ſed bella dabat Juba concitus irae.
Hunc quoque, [12] *quo ſuperos humanaque polluit anno*
Lege Tribunitia ſolio depellere avorum
Curio tentarat, Libyamque auferre tyranno,
[13] *Dum regnum te Roma facit.* [14] *memor ille doloris*
Hoc bellum ſceptri fructum putat eſſe retenti.
[15] *Hac igitur regis trepidat jam Curio fama,*
Et quod Caeſareis nunquam devota juventus
Illa nimis caſtris, nec Rheni miles in undis
Exploratus erat, Corfini captus in arce,
Infiduſque [16] *novis ducibus, dubiuſque* [17] *priori*,
[18] *Fas utrumque putat, ſed* [19] *poſtquam languida ſegni*

1 Mauritaniae Tingitanae populi.
2 Nomadas reſpicit, domos plauſtris circumferentes. Salluſt. de bell. Jug.
3 Libyae interioris gens equis inſidens, non ſtratis ephippiis, quos mox vſ. 602. nudos vocat.
4 In litore Arenoſae Syris victitans. l. 9. vſ. 410, et 458. et alii Naſamones deſerta et arenoſa Marmariae colunt.
5 Africae min. populus Ægyptum verſus.
6 Pedibus velox.
7 Et Mazax, qui torquet miſſilia non minore vi et dexteritate quam Medi Parthique ſagittas mittunt. 8 Non ephippiis ſtrato. 9 Maſſyli, Virg. 4. Æn. *Infreni Numidae* dicti. *Numidae gens inſciâ fraeni, etc. Cujus equum flectit non cedens virga lupatis.* Sil. Ital. 1. Μασσύλοι μικροῖς ἵπποις χρώμενοι, ὀξέσι δὲ καὶ εὐπειθέσιν, ὡς ἀπὸ ῥαβδίου οἰακίζεσθαι. Strabo libro ultimo et Martial. lib. 9. epig. 23. equi ſine fraenis, etc. Liv. 55. Polyb. *Nam flecti facilis, Laſcivaque colla ſecutus Paret in obſequium tentae moderamine virgae. Verbera ſunt praecepta fugae, ſunt verbera fraeni.* Nemeſi. 10 Non confidit ferro, ſed injecta veſte leones ſuperat. Leonum ſumma vis in oculo creditur. Gaetuli itaque contra impetum ingruentis leonis objiciunt ſagum. Plin. l. 8. c. 16. 11 Jubae et paternum hoſpitium cum Pompejo, et ſimultas cum Curione intercedebat, quod Trib. Pleb. legem promulgaverat, qua regnum Juba publicaverat. Comm. civ. bell. 2. 12 Quo anno ipſe Tribunus à Caeſare corruptus (l. 1. vſ. 269. et inf. vſ. 819.) Caeſaris cauſam tuebatur, mox Caeſ. incitabat, quo facto et humana omnia et divinâ miſcuit. 13 Dum unius (Caeſaris ſcilicet) dominationi Romam ſubjicere parat. 14 Juba injuriae memor, regnum ſe retinuiſſe vel ob hoc gaudet, quod Curionem ulciſcatur. 15 Curionem regis advenientis fama perterritum et hoc male habebat, quod parum confideret militibus ſuis, neque veteranis Caeſaris, qui ſub eo in Gallia et Germania militaverant, neque firmae ſatis fidei, ut qui Pompejo ſacramentum dixerant, et Domitio duce ſuo Corfinii tradito Caeſari, miſſi in Siciliam cum Curione fuerant. 16 Caeſari et Curioni. 17 Pompejo. 18 Cum utrique dixiſſent ſacramentum: alterum deſerere, alteri adhaerere. 19 Poſtquam advertit exercitum munia officiaque ſua detrectare, ad defectionem ſpectare, huc ſollicitatos à Quintilio Varo, qui fuerat cum iis Corfinii, jamque erat cum Atio Varo: haec ſecum deliberat.

Cernit cuncta metu, nocturnaque munia valli
Deſolata fuga, trepida ſic mente profatur:
[1] *Audendo magnus tegitur timor: arma capeſſam*
Ipſe prior: campum miles deſcendat in aequum,
Dum meus eſt: variam ſemper dant otia mentem.
Eripe conſilium pugna: cum dira voluntas
Enſe ſubit prenſo, galeae texere pudorem,
Quis conferre duces meminit? quis pendere cauſas?
Qua ſtetit, unde favet: [2] *veluti fatalis arenae*
Muneribus non ira vetus concurrere cogit
Productos: odere pares. Sic fatus, apertis
Inſtruxit campis acies: quem blanda futuris
Deceptura malis belli fortuna recepit.
[3] *Nam pepulit Varum campo, nudataque foeda*
Terga fuga, donec vetuerunt caſtra, cecidit.
Triſtia ſed poſtquam ſuperati proelia Vari
Sunt audita Jubae: laetus quod gloria belli
Sit rebus ſervata ſuis, [4] *rapit agmina furtim,*
Obſcuratque ſuam per juſſa ſilentia famam;
[5] *Hoc ſolum metuens incautus ab hoſte timeri.*
[6] *Mittitur, exigua qui proelia prima laceſſat,*
Eliciatque manu Numidis à rege ſecundus,
Ut ſibi commiſſi ſimulator Sabura belli:
[7] *Ipſe cava regni vires in valle retentat:*
[8] *Aſpidas ut Pharias cauda ſolertior hoſtis*
Ludit, et iratas incerta provocat umbra:
Obliquanſque caput vanas ſerpentis in auras
Effuſae toto comprendit guttura morſu
Letiferam citra ſaniem: tunc [9] *irrita peſtis*

1 Audendum eſt aliquid in praelia, ſimul ut timorem meum diſſimulem, ſimul ſuſpicionem de militum meorum fide tegam, imo tollam. Qui enim jam ocioſi ducum meritis et belli cauſis expendendis vacant; mox armati et in aciem producti, partibus quas ſibi ſequendas ſumpſerunt ſtabunt obliti cauſarum, ducum, ſui.

2 Sicut in muneribus gladiatoriis non odium aut ſimultas committit gladiatores in lethale arenae certamen; ſed ipſa parium compoſitio et aemula virtus.

3 Siquidem primum è Numidis equitibus CXX caeſis, reliquos in caſtra compulit. Varum mox in caſtra ad oppidum non ſine magna Varianorum caede fugavit, ita ut timens caſtris de tertia vigilia ſilentio exercitum in oppidum reduceret. 4 Raptim collectas copias ducit clanculum, ne adventus ſui fama ad Curionem perveniret, cavens. 5 Improviſus hactenus, hoc ſolum timebat ne à Curione timeretur, atque ita praelii et rei gerundae non daretur occaſio. 6 Curio, accepto regis adventu, ſe in Corneliana caſtra receperat. praemittit rex Saburam praefectum ejus, cum parvis copiis, qui et rumorem ſpargeret ipſum Jubam revocatum finitimo bello et controverſiis Leptitanorum reſtitiſſe in regno, ſimulque ſubtractum è caſtris Curionem in praelium eliceret. 7 Rex cum omnibus copiis inſequebatur, et ſex M. paſſ. intervallo à Sabura conſederat. 8 Neque aliter Curionem deluſit Juba, quam ſolet Aſpidem Ægyptiam Ichneumon, quam hebetes habentem oculos, eoſque non in fronte ſed in temporibus, Ichneumon caudae ſuae umbra provocat, attollentem autem ictus irritos averſus excipit, donec obliquo capite ſpeculatus invadat in fauces aſpidis virus effundentis, ſed citra noxam hoſtis. Plin lib. 8. cap. 24. et Nicander in Theriacis. 9 Virus incaſſum effunditur.

Expri-

Exprimitur, fauceſque fluunt pereunte veneno.
[1] Fraudibus eventum dederat fortuna: feroxque
Non exploratis [2] occulti viribus hoſtis,
[3] Curio nocturnum caſtris erumpere cogit,
Ipſiſque equitem late decurrere campis.
Ipſe ſub Aurorae primos excedere motus
Signa jubet caſtris, multum, fruſtraque rogatus
Ut Libycas metuat fraudes, infectaque ſemper
Punica bella dolis. leti fortuna propinqui
Tradiderat fatis juvenem, [4] bellumque trahebat
Auctorem civile ſuum. ſuper ardua ducit
Saxa, ſuper cautes abrupto limite ſigna.
Cum procul è ſummis conſpecti collibus hoſtes
[5] Fraude ſua ceſſere parum, dum colle relicto
Effuſam patulis aciem committeret arvis.
[6] Ille fugam credens, ſimulatae neſcius artis,
Ut victor, medios aciem projecit in agros.
Tunc primum patuere [7] doli, [8] Numidaeque fugaces
Undique completis clauſerunt montibus agmen.
Obſtupuit dux ipſe ſimul, perituraque turba.
[9] Non timidi petiere fugam, [10] non proelia fortes:
Quippe ubi [11] non ſonipes motus clangore tubarum
Saxa quatit pulſu, rigidos vexantia froenos
Ora terens, ſpargitque jubas, et ſurrigit aures,
[12] Incertoque pedum pugnat non ſtare tumultu.
[13] Feſſa jacet cervix, fumant ſudoribus armi,
Oraque projecta ſqualent arentia lingua:
Pectora rauca gemunt, quae creber anhelitus urget:

1 Curio, ex perfugis quibuſdam oppidanis audito Saburam adeſſe tantum cum levibus copiis, regem domi reſtitiſſe, adoleſcentiae fervore, magnitudine animi, ſuperioris temporis proventu, fiducia rei bene gerendae, ſupra omnia fato civilis ab eo excitati commotique belli poenas poſcente, equitatum omnem prima nocte ad caſtra hoſtium mittit, qui oppreſſos ſomno et diſperſos hoſtes ad magnum numerum conjecit.

2 Regis inſidiis, num. 6. praec.

3 Curio cum omnibus copiis quarta vigilia exit, equites ſuos redeuntes convenit. è captivis quaerit quis caſtris praeſit, reſpondent *Saburam.* 4 Ut modo, nota 1. 5 Sabura ſuis imperaverat, ut ſimulatione timoris, paulatim cederent, ac pedem referrent: ſeſe cum opus eſſet, ſignum praelii daturum. 6 Curio ad ſuperiorem ſpem addita praeſentis temporis opinione, hoſtes fugere arbitratus, copias ex locis ſuperioribus in campum deducit. 7 A rege ſubſecuto, ſummiſſis auxiliis hoſtium copias augeri, ſigno à Sabura dato equitatu hoſtium ab utroque cornu aciem noſtram circumveniri. 8 Spem unam ſalutis, proximos colles jubet ſuos capere Curio. hos praeoccupat miſſus à Sabura equitatus. 9 Laſſatis ſcilicet ex itinere et praelio nocturno equis, ut verſic. inſequente, etc. atque ſeptis undique peditibus ſtipatiſque, ita ut vix arma movendi daretur locus, ut mox ỷ. 772. 10 Equitus labore confecti, et pauci, numero C C. (reliqui enim in itinere ſubſtiterant) quamcunque in partem impetum fecerant, hoſtes loco cedere cogebant, ſed neque longius fugientes proſequi, nec vehementius equos incitare poterant. Comm. civilis belli 2. 11 Non ferocis equi. *Quadrupedante putrem ſonitu quatit ungula campum.* 12 Neque uti fortis equus et recens ſtare loco novit. 13 Sed feſſa jacet.

Et

Et defecta gravis longe trahit ilia pulſus;
Siccaque ſanguineis dureſcit ſpuma lupatis.
Jamque [1] *gradum neque verberibus, ſtimulisque coactis,*
Nec, quamvis crebris juſſi calcaribus, [1] *addunt.*
Vulneribus coguntur equi, [2] *nec profuit ulli*
Cornipedis rupiſſe moras: neque enim impetus illis
Incurſuſque fuit: tantum profertur ad hoſtes,
Et ſpatium jaculis oblato vulnere donat.
3 *At vagus Apher equos ut primum emiſit in agmen:*
Tunc campi tremuere ſono: terraque ſoluta,
Quantus 4 *Biſtonio torquetur turbine pulvis,*
Aëra nube ſua texit, traxitque tenebras.
Ut vero in pedites fatum miſerabile belli
Incubuit: 5 *nullo dubii diſcrimine Martis*
Ancipites ſteterunt caſus, ſed tempòra pugnae
Mors tenuit. neque enim licuit procurrere contra
Et 6 *miſcere manus, ſic undique ſepta juventus*
Comminus obliquis, et rectis eminus haſtis
Obruitur: non vlneribus, nec ſanguine, ſolum
7 *Telorum nimbo peritura et pondere ferri.*
Ergo acies tantae parvum ſpiſſantur in orbem:
Ac ſi quis metuens medium correpſit in agmen,
Vix impune 8 *ſuos inter convertitur enſes,*
9 *Denſaturque globus, quantum pede prima relato*
Conſtrinxit gyros acies. non arma movendi
Jam locus eſt preſſis, ſtipataque membra teruntur.
Frangitur armatum colliſo pectore pectus.
10 *Non tam laeta tulit victor ſpectacula Maurus*
Quam fortuna dabat: fluvios non ille cruoris,
Membrorumque videt lapſum, et ferientia terram
Corpora: compreſſum turba ſtetit omne cadaver.
11 *Excitet inviſas dirae Carthaginis umbras*
Infertis fortuna novis: ferat iſta cruentus
Annibal, et Poeni tam dira piacula manes.

1 Accelerant.

2 Neque enim profuit incitaſſe equum in hoſtem, debilis namque laſſati equi incurſus eo uſque tantum provehebatur quo jaculis hoſtium equitem exponeret.

3 Numidarum vero equitum concitato curſu tremuere campi et pulvereae nubes atque tenebrae inductae, pulvere, tanquam vi Boreae è Thracia flantis excitato.

4 Thracio. Biſtonis ſignum eſt et regio Thraciae.

5 Certa erat faciliſque victoria, neque pugnae mora longior quam quae Romanis interficiendis ſufficeret.

6 Conſerta pugna contendere.

7 Telorum, inſtar grandinis fuſorum, multitudine et pondere. 8 Suorum, globo condenſatorum, dum- 9 - Ii, qui ab exteriori parte globi erant, referrent pedem cederentque introrſum ad declinandos hoſtium ictus. 10 Neque tam laetam ex caede Romanorum voluptatem perceperunt Mauri, quam fortuna dabat, cum non fluvios ſanguinis, non mutilata et cadentia viderent corpora, ut quae conſtricta et ſtipata ſuſtinerent ſe invicem, neque caeſa deciderent ad terram: ſic arbores, lib. 3. vſ. 445. 11 Invitet excitatas Carthaginenſium umbras Fortuna ad haec parentalia: retulerunt quippe victorum nepotes inferias Annibali, abunde parentaverunt hac caede animis Poenorum à ſuis caeſorum.

1 Roma-

[1] *Romanam, Superi, Libyca tellure ruinam*
Pompejo prodeſſe nefas, votiſque Senatus.
Africa nos potius vincat ſibi. [2] *Curio fuſas*
Ut vidit campis acies, et cernere tantas
Permiſit clades compreſſus ſanguine pulvis,
Non tulit afflictis animam producere rebus,
Aut ſperare fugam: ceciditque in ſtrage ſuorum
Impiger ad letum, et fortis virtute coacta.
[3] *Quid nunc roſtra tibi proſunt turbata, forumque*
[4] *Unde Tribunitia plebejus ſignifer arce*
Arma dabas populis? quid [5] *prodita jura Senatus,*
Et [6] *gener, atque ſocer bello concurrere juſſi?*
[7] *Ante jaces, quam dira duces Pharſalia confert,*
Spectandumque tibi bellum civile negatum eſt.
Has ubi miſerae veſtro de ſanguine poenas
Ferre datis: luitis [8] *jugulo ſic* [9] *arma potentes.*
Felix Roma quidem, civeſque habitura beatos,
[10] *Si libertatis ſuperis tam cura placeret,*
Quam vindicta placet. Libycas en nobile corpus
Paſcit aves, [11] *nullo contectus Curio buſto.*
At tibi nos ([12] *quando non proderit iſta ſilere,*
A quibus omne aevi ſenium ſua fama repellit,)
Digna damus, juvenis, meritae praeconia vitae.
[13] *Haud alium tanta civem tulit indole Roma,*
Aut cui plus leges deberent recta ſequenti.
[14] *Perdita tunc Urbi nocuerunt ſecula, poſtquam*
Ambitus, et luxus, et opum metuenda facultas
Tranſverſo mentem dubiam torrente tulerunt,

1 Indoluere certe Senatus Pompejuſque in ſuae cauſae emolumentum cecidiſſe tot cives Romanos, mallentque victoriam hanc Afrorum nomine, quam ſuo relatam. 2 Hortatus eſt Curionem Cn. Domitius praefectus equitum, cum paucis circumſiſtens, ut fuga ſalutem peteret ſeque in caſtra reciperet: ſe ab eo non diſceſſurum pollicitus. At Curio nunquam, amiſſo exercitu, quem à Caeſare fidei ſuae commiſſum acceperat, ſe in ejus conſpectum reverſurum confirmavit, atque ita praelians interfectus eſt. Comm. civilis belli 2. 3 Inſultatio, adjecta commiſeratione. 4 Tribunitiae conciones non raro fuerant populi incitamenta, ſeditionum faces, claſſica tumultuum. Curio autem tribunus plebis fuerat Caeſari inimiciſſimus, mox ab eo liberatus aere grandi alieno, redemptuſque auro, acerrime pro Caeſare ſtetit, et cum trib. pleb. ad Caeſarem ex urbe tandem profugit, non parvus belli hujus civilis concitator, l. 1. vſ. 270. etc. 5 Ære corrupta et prodita à te. 6 Pompeius et Caeſar commiſſi. 7 Neque tamen contigit tibi exitum hujus belli in pugna illa Pharſalica videre. 8 Morte veſtra. 9 Contra Remp. ſuſcepta. 10 Si deos aequa tangeret Cura indulgendi nobis libertatis aſſertores, quam ulciſcendi libertatis oppreſſores. Nec unquam, inquit Tacitus, *atrocibus populi Rom. cladibus, magiſve juſtis judiciis approbatum eſt, non eſſe curae Deis ſecuritatem noſtram, eſſe ultionem.* 11 Inhumatus, praeda avibus Libycis. 12 Cur enim taceam virtutes ejus et merita? quae innumeris ſeclis caneſcentia per omne aevi tempus plenis gloriae velis ferentur. 13 Erat certe ſumma indole, eloquentiae laude claruit, legum propugnator acerrimus, quamdiu incorruptus ſtetit pro Repub. 14 Verum corruperunt illum perdideruntque perditi civitatis mores, ambitio, luxus, avaritia.

[1] Momentumque fuit mutatus Curio rerum,
[2] Gallorum captus ſpoliis, et Caeſaris auro.
[3] Jus licet in jugulos noſtros ſibi fecerit enſe
Sylla potens, Mariuſque ferox, et Cinna cruentus
[4] Caeſareaeque domus ſeries; cui tanta poteſtas
Conceſſa eſt: emêre omnes, [5] hic vendidit Urbem.

1 Atque ita mutatus et à Caeſare corruptus dignitatem et cauſam ejus pertinaciter tuebatur, neque minima civ. belli fax, ut qui Caeſari ſtimulos addiderit, ut per quem plurimi in Caeſaris partes inclinarint. 2 Sexcenties H. S. aeris alieni contraxerat Curio. Valer. Max. lib. 9. cap. 1. quo liberavit eum Caeſar. Sylſa quidem, Marius, Cinna, etc. vi oppreſſerunt libertatem, invaſerunt Remp. neque id tamen ſine ſumma impenſa largitionum et ſtipendiorum, illi emerunt, hic vendidit. 4 Caeſaris ſucceſſores, quibus permiſſus fuit Imperii clavus. 5 *Vendidit hic auro patriam, dominumque ſuperbum Impoſuit.* Virg. 6. Æn.

LIBER V.

SIc alterna [1] duces bellorum vulnera paſſos
In Macedûm terras, miſcens adverſa ſecundis,
[2] Servavit Fortuna pares. [3] Jam ſparſerat [4] Æmo
Bruma nives, gelidoque cadens [5] Atlantis Olympo:
Inſtabatque [6] dies, qui dat nova nomina faſtis,
[7] Quique colit primus ducentem tempora Janum.
[8] Dum tamen [9] emeriti remanet pars ultima juris,
[10] Conſul uterque vagos belli per munia Patres
Elicit Epirum, peregrina ac ſordida ſedes
Romanos cepit proceres: [11] ſecretaque rerum
Hoſpes [12] in externis audivit curia tectis.
[13] Nam quis caſtra vocet tot ſtrictas jure ſecures,
Tot faſces? [14] docuit populos venerabilis ordo
Non magni partes, ſed Magnum in partibus eſſe.

1 Pompejum Italia pulſum, Maſſilia expugnata, et exercitibus cum Hiſpaniis àmiſſis, Caeſarem, navali clade in Adriatico accepta, et Curione cum exercitu in Africa caeſo.

2 Alternante tamen fortuna, reſervati ſunt pares de ſumma rerum dimicaturi in Pharſalica pugna. 3 Hiemis notatio. 4 Thraciae monte. 5 Patron. foem. Maja vel alia ex filiabus Atlantis. *Synecd.* Atlantides. Plejades occiderant Coſmice. quod fit circiter 3 Id. Nov. 6 Cal. Januarii. quo die creati novi conſules, eorumque nomina praefigebantur ſui anni faſtis. id eſt libris ſingulorum annorum deſcriptiones et geſta continentibus. 7 Feſtus nomine Jani, choragi, capitis, patris, duciſque inſequentis anni. Ovid. Faſt. 1. Martial. lib. 8. ep. 2. 8 Nondum plane peracto poteſtatis ſuae conſularis tempore. 9 Metaph. à militia. lib. 3. vſ. 621. 10 Lentulus et Marcellus Coſſ. in Epirum convocaverunt Senatores per officia belli diſperſos. 11 Arcana Senatus deliberantis conſilia. 12 In terra et urbe aliena. 13 Quidni enim appellem curiam potius Senatorum quam caſtra Pompeji, ubi tot ſimul legitimi magiſtratus cum inſignibus ſuis, faſcibus et ſecuribus? 14 Et tot conſpecti ſimul venerabiles Senatores docuerunt populos et gentes quae confluxerant, non conveniſſe omnes in partes Pompeji, ſed et ipſum Pompejum fuiſſe partem Senatus.

Ut

Ut primum [1] moeſtum tenuere ſilentia coetum,
Lentulus excelſa ſublimis ſede profatur:
[2] Indole ſi dignum Latia, ſi ſanguine priſco
Robur ineſt animis, non qua tellure coacti,
Quamque procul tectis captae ſedeamus ab urbis
Cernite: ſed veſtrae faciem cognoſcite turbae:
Cunctaque juſſuri primum hoc decernite Patres,
[3] Quod regnis, populiſque liquet, nos eſſe Senatum.
[4] Nam, vel Hyperboreae plauſtrum glaciale ſub Urſae,
Vel [5] plaga qua torrens, clauſuſque vaporibus axis
Nec patitur noctes, nec iniquos creſcere ſoles,
Si fortuna ferat rerum nos ſumma ſequetur,
Imperiumque comes. [6] Tarpeja ſede peruſta
Gallorum facibus, [7] Vejoſque habitante Camillo,
Illic Roma fuit. non unquam perdidit [8] ordo
Mutato ſua jura ſolo. [9] moerentia tecta
Caeſar habet, vacuaſque domos, legeſque ſilentes,
Clauſaque juſtitio triſti fora. [10] curia ſolos
Illa videt Patres, plena quos urbe fugavit.
Ordine de tanto quiſquis non exulat, hic eſt.
[11] Ignaros ſcelerum, longaque in pace quietos
Bellorum primus ſparſit furor: omnia rurſus
Membra loco redeunt, en totis [12] viribus orbis
[13] Heſperiam penſant ſuperi: jacet [14] hoſtis in undis
Obrutus Illyricis: [15] Libyae ſqualentibus arvis
Curio [16] Caeſarei cecidit pars magna Senatus.
Tollite ſigna duces: [17] fatorum impellite curſum:
Spem veſtram praeſtate Deis: [18] fortunaque tantos
Det vobis animos, quantos fugientibus hoſtem

1 *Hypallage.* coetus moeſtus tenuit ſilentia.

2 Si vera illa et priſca virtus Romana animis veſtris inſideat, nolite expendere ubi ſimus: ſed ex tot ſenatorum ac civium praeſentia, ſuccurrat vobis, qui ſimus.

3 Facto à vobis Senatus-Conſulto ſciant populi, hic eſſe Senatum, quem penes eſt totius orbis terr. imperium.

4 Quem Senatum ſi quae iniquae Fortunae procella raperet in oras Boreali Arcto vel torridae zonae ſubjectas; commigratura tamen ſit Imperii ſumma.

5 Circulus aequinoctialis aeſtu et caloribus conſtrictus, ſub quo degentes perennem haben: *ἰσημερίαν.* 6 Libro 1. ✠. 169. urbe Rom. *Synecdoche.* Neque enim Capitolium à Gallis incenſum eſt. 7 Camillus exulabat Ardeae: cui, inde evocato Vejos, dictatura et rerum ſumma S C. tradita eſt. 8 Senatorius. 9 Urbem Rom. occupavit Caeſar, vacuam, moeſtam oppreſſis legibus et indicta juris dicundi intermiſſione triſtem. 10 Illa quam Caeſar habet. Curia non videt alios Senatores quam eos qui ambitus majeſtatis laeſae alteriuſve noxae damnatos Caeſar urbi reſtitutos revocavit. 11 Sub primo belli civilis motu et trepidatione conſternati diffugiebant, huc tandem in Epirum convenerunt tanquam in corpus ſuum, Senatores et alii ordines. 12 Quae in auxilium noſtrum advenerunt. 13 Italiam et Hiſpanias amiſſas. 14 Vultejus cum rate Opiterginorum. ſup. lib. 4. ✠. 401. 15 Lib. 4. ✠. 581. 16 Caeſari intimus et ſummo in honore habitus, et quo caeſo privatur Caeſar ſummo ſuo Senatore. 17 Urgete fata, et quo dii faventes vocant, cum bona fiducia ſequimini. 18 Succeſſus det vobis fortes animos ad perſequendum libertatis hoſtem, non ſecus atque juſtitia cauſae dedit vobis animum relinquendae urbis, illo invadente.

Cauſa

Cauſa dabat. [1] *noſtrum exhauſto jus clauditur anno:*
[2] *Vos, quorum finem non eſt ſenſura poteſtas,*
Conſulite [3] *in medium Patres,* [4] *Magnumque jubet*
Eſſe ducem. Laeto nomen clamore Senatus
Excipit: et Magno [5] *fatum patriaeque ſuumque*
Impoſuit. [6] *Tunc in reges, populoſque merentes*
Sparſus honos, [7] *pelagique potens Phoebeia donis*
Exornata Rhodos, [8] *gelidique inculta juventus*
Taygeti: [9] *fama* [10] *veteres laudantur Athenae:*
[11] *Maſſiliaeque ſuae donatur libera Phocis.*
[12] *Tunc Sadalen, fortemque Cotyn,* [13] *fidumque per arma*
Dejotarum, et [14] *gelidae dominum Rhaſipolin orae*
Collaudant: [15] *Libyamque jubent auctore Senatu*
Sceptrifero parere Jubae. prô triſtia fata!
En tibi [16] *non fidae gentis digniſſime regno,*
[17] *Fortunae Ptolemaee pudor, crimenque Deorum,*
[18] *Cingere Pellaeo preſſos diademate crines*
Permiſſum: [19] *ſaevum in populos puer accipis enſem:*
Atq; utinam in [20] *populos! donata eſt* [21] *regia Lagi;*
[22] *Acceſſit Magni jugulus: regnumque* [23] *ſorori*
Ereptum eſt, [24] *ſoceroque nefas* [25] *jam turba ſoluto*

1 Poteſtatis noſtrae Conſularis imperium cum anno exacto finem habet. 2 Vos Senatores, quorum autoritas non eſt annua. 3 In commune. Quod vobis Reipublicae Bonum, Felix, Fauſtumque ſit. 4 Declarate Pompejum belli ducem. Quod et prius Capuae factum, ſed adjunctis Coſſ. 5 Publicae et privatae rei fatum, fortunam et adminiſtrationem. 6 Collaudati reges et pop. de Repub. bene meriti, iiſque honores habiti, qui Senatus auſpicia ſequuti auxilia attulerant miſerantve, quorum nonnullos pergit enumerare. 7 Rhodos inſula Carpathii pelagi claſſe potens, Phoebo dilecta, cujus radiis ſemel, die vel maxime nubilo, luſtratur ob amatam, ut fabulantur, Rhoden virginem, coloſſo et templo Phoebi clara, ut quae Phoebo ſorte ceſſerit. Pindarus 7. Olimp. Horat. Ode 7. lib. 1. 8 Lacedaemonii. Taygetus mons in Laconica, Eurotae fl. vicinus. 9 Sapientiaene ſtudiorum; an victoriarum Perſicarum? 10 αὐτόχθονας enim ſe eſſe volebant, cujus rei inſignia geſtabant in verticibus cicadas aureas. 11 Et Phocis Achajae regia libertate donata aeque ad Maſſylia colonia ejus, quam tamen à Phocenſibus Aſiae deductam meminimus lib. 3. vſ. 240. 12 Equites ex Thracia D dedit Cotus et Satalen filium miſit Comment. civilis belli. 3. 13 DC equites adduxit Galatiae rex Dejotarus, pro quo extat oratio Ciceronis. 14 CC ex Macedonia Rhaſipholis, quibus ipſe praeerat. 15 Ex autoritate Senatus decernitur Africa Iubae. 16 Indigne regno fidae gentis *vel* digne regno non fidae gentis. 16 ἔλεγχος, qui futurus erat dedecori Diis et Fortunae tam indignum evehentibus. 18 Ut Dionyſius hic Ptolomaeus Auletae f. etiamnum puer Pompeji rogatu confirmaretur Ægypti rex coronaturque diademate Alexandri Magni in Pella Macedoniae oppido nati, Alexandriae in Ægypto conditoris, Strabo lib. 17. 19 Crudeliter enim imperavit. 20 Tantum et non in Pompejum etiam et ſororem tuam. 21 Regnum Ægypti, quod obtinuerat Ptolomaeus Lagi f. lib. 8. vſ. 692. 22 Et tanti muneris accepta merces, Pompeji, quem tutorem habueras, ad te confugientis caedes infra lib. 8. vſ. 573. 23 Cleopatrae, quae regni cum fratre heres à patre relicta fuerat. 24 Pompeji caedes ſubtracta Caeſari, cui et inſidiatus poſtea erat ipſe rex. 25 Jam demiſſa concione arma expedivere.

Arma

Arma petit coetu, quae cum populique ducesque
Caſus incertis, [1] caeca ſorte pararent,
[2] *Solus in ancipites metuit deſcendere Martis*
[2] *Appius eventus: finemque expromere rerum*
Sollicitat ſuperos, multoſque 3 *obducta per annos*
Delphica fatidici reſerat penetralia Phoebi.
[4] *Heſperio tantum, quantum ſemotus Eoe*
Cardine, Parnaſſus 5 *gemino petit aethera colle,*
Mons [6] *Phoebo, Bromioque ſacer: cui numine miſto*
Delphica Thebanae referunt trieterica Bacchae.
[7] *Hoc ſolum fluctu terras mergente cacumen*
Eminuit, [8] *pontoque fuit diſcrimen, et aſtris.*
Tu quoque [9] *vix ſummam ſeductus ab aequore rupem*
Extuleras, unoque jugo Parnaſſe latebas.
[10] *Ultor ibi expulſae premerent cum viſcera partus*
Matris, adhuc rudibus [11] *Paean Pythona* [12] *ſagittis*
Explicuit, cum regna [13] *Themis,* [14] *tripodaſque teneret.*
Ut vidit [14] *Paean* [15] *vaſtos telluris hiatus*
Divinam ſpirare fidem, [16] *ventoſque loquaces*
Exhalare ſolum, ſacris ſe condidit antris,
Incubuitque adyto, vates ibi factus, Apollo.
[17] *Quis latet hic Superum?* [18] *quod numen ab aethere preſſum*
Dignatur caecas incluſum habitare cavernas?
Quis terram caeli patitur Deus [19] *omnia curſus*

1 Eventu ignoto et obſcuro.
2 Is (inquit Valer. Maxim. lib. 1. cap. 8.) belli civilis eventum explorare cupiens viribus imperii (namque Achajae praeerat) antiſtitem Delphicae cortinae in intimam ſacri ſpecus partem coëgit deſcendere, etc. infra vſ. 120. et 224. Idem ref. Oroſius lib. 6. cap. 15.
3 Clauſa ceſſante oraculo, infra vſ. 111. et 131.
4 In terrae umbilico, ab occaſu et ortu aeque diſtans. *Audiit et medius coeli Parnaſſus,* Statius, et Strabo lib. 9. 5 Tithoreo et Hyampeo. 6 Apollini et Baccho, ἀπὸ τοῦ βρέμειν, quorum utrumque eundem eſſe cum Sole probat Macrob. 1. Satur. c. 18. communi itaque cultu Thebanae Maenades Bacchi miniſtrae tertio quoque anno Delphis celebrant ſacra in memoriam victoriae Judicae à Libero patre trienni expeditione partae. 7 Diluvio caeteris ſubmerſis, alter è Parnaſſi collibus eminuit. Ovid. 1. Met. 8 Medium inter aquas et coelum. 9 Vix ſummo jugo extabas. 10 Hic Apollo juvenis, ulturus Pythona, qui Junonis juſſu Latonam gravidam è Jove et partui vicinam perſequutus fuerat, interemit. 11 Apollo lib. 1. vſ. 671. 12 Stravit humi mille gravem telis. 13 Dea, quae praecepit hominibus ea petere, quae fas eſſent. Ovid. 1. Metam. cujus unum toto orbe celeberrimum erat oraculum, cui Apollo ſucceſſit. 14 Tripos, menſa erat ſive ſedes aurea vel ahenea tres habens baſes, quam ubi Pythia vates inſcendiſſet, hauſto divinationis ſpiritu, reſponſa retulit. Jamblychus de myſteriis, et Diod. Sic. li. 16. Strabo lib. 9. 15 In medio montis anfractu profundum terrae foramen, ex quo frigidus ſpiritus, vi quadam velut vento in ſublime expulſus, mentes vatum in vecordiam vertit; impletaſque Deo reſponſa conſulentibus dare cogit, etc. ulteriorem templi Delphici deſcriptionem vide apud Juſtin. lib. 24. et Diod. Sic. lib. 16. de occaſione inventi oraculi à paſtore. 16 Exhalationes ſpecus, quae mentes primum inflabant vatum, mox linguas in vaticinia ſolvebant. 17 Oraculi hujus cauſam inquirit poëta. 18 Quis Deus è caelo delapſus immergiſſe concludique dignatur in hac caverna? 19 Fata, ſeriem ordinemque cauſarum ſciens.

Æterni

Æterni ſecreta tenens, [1] *mundique futuri*
Conſcius, ac populis ſeſe proferre paratus,
Contactuſque ferens [2] *hominis, magnuſque potenſque*
Sive canit fatum, ſeu [3] *quod jubet ipſe canendo*
Fit fatum? [4] *Forſan terris inſerta regendis,*
Aëre libratum vacuo quae ſuſtinet orbem,
Totius pars magna Jovis, [5] *Cirrhaea per antra*
Exit, et [6] *aetherio trahitur connexa Tonanti.*
Hoc ubi virgineo conceptum eſt pectore numen,
Humanam feriens animam ſonat, oraque vatis
Solvit, [7] *ceu Siculus flammis urgentibus Ætnam*
Undat apex: [8] *Campana fremens ceu ſaxa* [9] *vaporat*
Conditus [10] *Inarimes aeterna mole Typhoeus.*
Hoc tamen expoſitum cunctis, nullique negatum
Numen, [11] *ab humani ſolum ſe labe furoris*
Vindicat. [12] *haud illic tacito mala vota ſuſurro*
Concipiunt. [13] *nam fixa canens, mutandaque nulli*
Mortales optare vetat: juſtiſque [14] *benignus*
Saepe dedit ſedem [15] *totas mutantibus urbes,*
Ut Tyriis: [16] *dedit ille minas impellere belli,*
Ut Salaminiacum meminit mare. [17] *ſuſtulit iras*
Telluris ſterilis, monſtrato fine: [18] *reſolvit*

1 Ea quae eventura ſunt praecinens. 2 Phoebades virginis Pythiae, quem ingreſſus ſuo numine implet. 3 Ita *fatum* dici volunt quod Deus fatus eſt. id eſt decrevit, conſtituit. 4 An forte denſior aliqua et potentior pars ineſt expiratque ex hoc antro Delphico, coeleſtisillius mentis et animae mundi, quae infuſa in omnes mundi partes eum librat, regit, fovet, vegetatque? *Deum namque per omnes Terraſque tractuſque maris coelumque profundum.* 4 Georg. et 6. Æn. Virgil. *Spiritus intus alit,* etc. vide vſ. 89. lib. 8. 5 Cirrha oppidum Phocidos haud procul à Delphis. 6 Cum ſuperiore illo aëre coit, et menti diviniori conſonat. 7 Veluti Ætnae Siculae cacumen fumum undantem evomit. 8 Ceu Inarime, Ænaria, Pithecuſa *Iſchiae* inſula in litore Campano ſuperjecta Typhoeo effundit ſaxa. 8 Alluſum ad nomen Typhonis, id eſt procellae conflagrationes ejuſmodi ſuccendentis. 10 Inarimen primus dixit Virgilius ad Homeri εἰς ἀρίμοις. vide quae nos ad Senec. Thyeſt. vſ. 807. et Erythraei indicem ad illud 9 Æn. Virgil. *Inarime Jovis imperiis impoſta Typhoeo.* 10 Non admittit vota impia, non ad gratiam vel odium precibus aut muneribus corrumpitur. 12 *Murmurque humileſque ſuſurros Tollere de templis* mandat. Perſ. 2. Satur. 13 Cum enim fata Deum canat certa et mutari neſcia, fruſtra voveat quis haec mutari poſſe. *Deſine fata Deum flecti ſperare precando.* Virgil. Æn. 6. 14 Deus Apollo. 15 Quia dicit *totas mutantibus*, de Phoenicibus, qui terrae motu vexati relicto patriae ſolo, Sidona, unde poſtea à rege Aſcaloniorum pulſi, Eryon condidere, intelligo potius, quam de Cadmo aut Didone. Inſt. 18. vel de colonis Gadium. lib. 10. vſ. 457. 16 Idem Apollo docuit qua ratione bella eſſent ineunda, uti Athenienſes ligneis moenibus ſe tueri juſſi, Perſici belli minas repulere, devicto Xerxe navali pugna ad Salamina inſ. Herod. Polyb. 17 Sic Ægypti ſterilitas è ſiccitate 9 annorum ſublata, Thraſea à Buſiride caeſo. ſic Phrygia, ſepulto Aty. Diod. Sic. Ita Attica, poſtquam moniti oraculo ſatisfeciſſent Minoï. 18 Peſtis remedium denunciat, uti Thebanis, in exilium miſſo eo qui Laium interfecerat. Seneca Oedip. Lucanis, Palinuri placatis manibus. Virgil. Æn. 6. Romanis, Æſculapio accerſito ex Epidauro, Liv. lib. 10.

Aëra

Aëra tabificum, [1] *non ullo ſecula dono*
Noſtra carent majore Deum, quam Delphica ſedes
Quod ſiluit, poſtquam [2] *reges timuere futura,*
Et ſuperos vetuere loqui. [3] *nec voce negata*
Cyrrhaeae moerent vates, templique fruuntur
[4] *Juſtitio.* [5] *nam ſi qua Deus ſub pectora venit,*
Numinis aut poena eſt mors immatura recepti,
Aut pretium: [6] *quippe ſtimulo fluctuque furoris*
Compages humana labat, pulſuſque Deorum
Concutiunt fragiles animas. Sic tempore longo
[7] *Immotos tripodas, vaſtaeque ſilentia rupis,*
Appius [8] *Heſperii ſcrutator ad ultima fati*
Sollicitat. juſſus [9] *ſedes laxare verendas*
[10] *Antiſtes,* [11] *pavidamque* [12] *Deis immittere vatem,*
[13] *Caſtalios circum latices, nemorumque receſſus*
[14] *Phemonoen errore vagam, curiſque vacantem*
Corripuit, cogitque fores irrumpere templi.
Limine terrifico [15] *metuens conſiſtere Phoebas.*
[16] *Abſterrere ducem noſcendi ardore futuri*
Caſſa fraude parat. quid ſpes (ait) improba veri
Te Romane trahit? muto Parnaſſus hiatu
Conticuit, [17] *preſſitque Deum:* [18] *ſeu* [19] *ſpiritus iſtas*
Deſtituit fauces, mundique in devia verſum
Duxit iter: [20] *ſeu barbarica cum lampade Pytho*
Arſit, in immenſas cineres abiere cavernas,
Et Phoebi tenuere viam: [21] *ſeu ſponte Deorum*

1 Deficientis hujus oraculi cauſas inquirit inf. ✠. 131. hic deflet.

2 Sibi timentes, oracula à ſuis adiri vetuerunt.

3 Gratulantur vero ſibi Pythiae vatis Delphicae defiiſſe oracula.

4 Silentio *tranſlat.* à juris dicundi intermiſſione.

5 Neque enim vitales ſunt Phoebades inflatae vel à Deo irato, mortis ſupplicio affectae; vel à benigno mortis praemio, tanquam dono optimo donatae.

6 Quippe enthuſiaſmi impetu concuſſa labaſcit anima, et nimius divini ſpiritus hauſtus reddentibus peſtifer exiſtit. Valer. Max. l. 1. cap. 8. 7 Cortinas jam diu clauſas, à nemine conſultas, utpote ſilentes. 8 Curioſus per ſortes explorator, quiſnam foret eventus belli civilis. 9 Aperire ſacrarium. 10 Sacrorum praeſes, templi Delphici cuſtos. 11 Dei afflantis et enthuſiaſmi laborem ſimul et diſcrimen ſubire formidantem. 12 *Hypallagen eſſe volunt interpretes.* Deum immittere in Phoebadem. Simpliciter intelligi malim, Juſſum ab Appio antiſtitem ut Phoebadem mitteret in adytum. 13 Caſtalium fontem in radicibus Parnaſſi. 14 Phoebadem aliquam. Phoemonoë autem prima erat, quae ex oraculo Delphico vaticinata eſt. Strabo lib. 9. 15 Modo, ad vſ. 124. nota 11. 16 Volens Appium ab inſtituto deducere, cauſata eſt diuturnum oraculi ſilentium, ſed fruſtra. 17 Obruit divinam illam vim, cujus afflatu dabantur reſponſa. 18 Cauſas reddere conatur ceſſantis oraculi. de qua Plutarch. περὶ τῶν ἐκλελοιπότων χρηστηρίων. 19 Sive ſpiritus has deſeruit, atque in alias mundi partes migravit. 20 Sive quo tempore, Delphis à Brenno oppugnatis, terrae motu, grandine, tempeſtate et incendio corruere omnia, cinere ſpiraculis obſtructis. Pauſan. in Phocaic. Juſtin. lib. 24. de Xerxe. idem ref. Herod. in Urania, vel tempore Mithridatico, cum oracula deficerent ubique, ſublatis Daemonum praeſtigiis atque poteſtate, ſub adventu Chriſti. 21 Seu Diis, quibus Roma curae max. eſt, viſum fuerit ut Delphicum oraculum ceſſet, poſtquam libros Sibyllinos habeat, qui fata ſua contineat, de quibus vide quae A. Gel. lib. 1. cap. 19. et Plin. lib. 13. cap. 13.

Cirrha ſilet, fatique ſat eſt arcana futuri
Carmine [1] *longaevae vobis commiſſa Sibyllae:*
[2] *Seu Paean ſolitus templis arcere nocentes,*
Ora quibus ſolvat noſtro non invenit aevo.
[3] *Virginei patuere doli, fecitque, negatis*
Numinibus, metus ipſe fidem. [4] *tum torta priores*
Stringit vitta comas, crineſque in terga ſolutos
Candida [5] *Phocaïca complectitur infula lauro.*
[6] *Haerentem, dubiamque premens in templa* [7] *ſacerdos*
Impulit. [8] *illa pavens adyti penetrale remoti*
Fatidicum, prima templorum in parte reſiſtit:
Atque [9] *Deum ſimulans, ſub pectore ficta* [10] *quieto*
Verba refert, nullo [11] *confuſae murmure vocis*
Inſtinctam ſacro mentem teſtata furore,
[12] *Haud aeque laeſura ducem, cui falſa canebat,*
Quam [13] *tripodas, Phoebique fidem.* [14] *non rupta trementi*
Verba ſono, [15] *nec vox antri complere capacis*
Sufficiens ſpatium, [16] *nulloque horrore comarum*
Excuſſae laurus, [17] *immotaque culmina templi,*
Securumque nemus, [18] *veritam ſe credere Phoebo*
Prodiderant. ſentit tripodas [19] *ceſſare, furenſque*
Appius: [20] *Et nobis meritas dabis impia poenas,*
Et ſuperis, quos fingis, ait, niſi mergeris antris,
Deque orbis trepidi tanto conſulta tumultu
Deſinis [21] *ipſa loqui. Tandem conterrita virgo*
Confugit ad tripodas, vaſtique abducta cavernis
Haeſit, et inſueto concepit pectore numen,
[22] *Quod non exhauſtae per tot jam ſecula rupis*

1 Tot annos viventis, quot haberet *pulveris hauſti corpora.* Ovidius Metam. 14.
2 Seu Deus non inveniat ſanctos quibus, neque ſanctas per quas vaticinetur.
3 Viſa eſt Appio virgo Pythia ſubdole cauſata oraculi ſilentium, cum ipſa tremebunda ſubterfugeret ingreſſum ad Deum quem adeſſe negavit.
4 Hominem tamen ſimulato numine deceptura, ſe ad cortinam accingit, vittis ornatam, infula laureata redimitam, crinibus à tergo ſolutis.

5 Parnaſſide; quia Parnaſſus in Phocide. 6 Moras texentem. 7 Antiſtes. ſupra vſ. 124. 8 Metuens tamen adventum et penetrale ingredi, in limine reſtitit. 9 Se numine concepto afflatam fingens, neſcia quae ſimulate ſecum murmurat. 10 Non extra ſe rapto, non vexato à Deo, ut infra ỿ. 168. et Virg. Æneid 6. 11 Interruptae, *vel* perplexae, obſcuris vera involventis. 12 Non aeque noxia Appio futura ſimulata haec, atque illa veri oraculi verba quae inſequebantur. 13 Supra vſ. 81. 14 Cum non apparerent ſigna illa quae numine afflatas comitari aſſolent, non verba interrupta et tremula. 15 Non *vox major nec mortale ſonans.* 16 Non laurea capita excuſſa comarum horrore. infra vſ. 171. 17 Non *attonitae magna ora domus. Non tremere omnia viſa repente, Liminaque lauruſque dei, totuſque moveri Mons circum, etc.* Virg. 6. et 3. Æneid. 18 Arguebant Pythiam doli et metus, ut quae veri enthuſiaſmi laborem horreret. 19 Non ſollicitari oraculum, non adeſſe vati Deum. 20 Et mihi quem fallis, et Deo quem fingis dabis poenas, niſi deſcendas in antrum, deque hujus belli eventu reſpondeas vere, non --- 21 Tuis verbis, Deum ementita, numine non afflata. 22 Quod ventus ille ex ſpiramento ſpecus non jam exhauſti immiſit Virgini.

Spiritus

Spiritus ingeſſit vati: tandemque potitus
Pectore [1] Cirrhaeo, [2] non unquam plenior artus
Phoebados irrupit Paean: mentemque priorem
Expulit, atque [3] hominem toto [4] ſibi cedere juſſit
Pectore. bacchatur demens [5] aliena per antrum
Colla ferens, vittaſque Dei, Phoebeaque ſerta
Erectis [6] diſcuſſa comis; per inania templi
[7] Ancipiti cervice rotat, ſpargitque [8] vaganti
Obſtantes tripodas, magnoque exaeſtuat [9] igne,
[10] Iratum te Phoebe ferens: [11] nec verbere ſolo
Uteris, et ſtimulis; flammas in viſcera mergis.
Accipit et fraenos: nec tantum prodere vati,
Quantum ſcire, licet. [12] venit aetas omnis in unam
Congeriem: miſerumque premunt tot ſecula pectus,
Tanta patet rerum ſeries, atque omne futurum
Nititur in lucem: vocemque petentia fata
Luctantur: non prima dies, non ultima mundi,
Non modus Oceani, numerus [13] non deerat arenae.
[14] Talis in Euboico vates Cumana receſſu,
Indignata ſuum multis ſervire furorem
Gentibus, ex tanta fatorum ſtrage ſuperba
Excerpſit Romana manu. [15] ſic plena laborat
Phemonoe Phoebo, dum te conſultor [16] operti
[17] Caſtalia tellure Dei vix invenit, Appi,
Inter fata diu quaerens tam magna latentem.
[18] Spumea tunc primum rabies veſana per ora
Effluit, et gemitus, et anhelo clara meatu
Murmura: tunc moeſtus vaſtis ululatus in antris,
*[19] Extremaeque ſonant domita jam virgine * voces.*

1 Fatidico, Cyrrhaeae virginis, Phoebados. 2 Nullius unquam vatis mentem plenius invaſit. 3 Senſum ſui, mentem humanam. 4 Suae inſpirationi. 5 Non jam ſui juris, rotata pro arbitrio Phoebi, cujus inſtinctu agitabatur. 6 Horrores, ut ſupra ꝟ. 154. *Non comptae manſere comae*, Æn. 6. 7 In utramque partem alternatim diducta, vacillanti, ultro citroque agitata. 8 Sibi furibundae, et diſcurrenti obvios. 9 Calore numinis. 10 Utrum virgini, quae modo illius numen fuerat ementita, quod interminatus fuerat Appius ſupra ꝟſ. 159. An Appio curioſo futuri inquiſitori? 11 Neque ſtimulas tantum atque incendis virginem ut canat futura: ſed et frena injicis, ne plura vaticinetur, quam ſcire opus eſt. infra vſ. 197. *ea frena furenti Concutit, et ſtimulos ſub pectore vertit Apollo.* Æn. 6. Virgil. 12 Jamque conceperat omnia omnium aetatum fata, quae animo furentis una quaſi facie obſervata, enunciari et in lucem proferri poſcebant. 13 Non latebat illam, non fugiebat vatis notitiam. 14 Uti Sibylla indignata ſuum oraculum ab omnibus mortalibus ſollicitari, è caeterorum cumulo excerpta Rom. tantum fata novem libris complexa eſt, quos Tarquinio Superbo obtulit etc. A. Gell. lib. 1. cap. 19. 15 Ita Phoebas haec inter alia enumerata vix tandem inventum et ſemotum Appi fatum, impulſu numinis concepti inſtincta, horrendo vocis ſono, Appio inter obſcuras verborum ambages, cecinit: *Nihil*, inquiens, *ad te hoc Romane bellum: Euboiae Coelam obtinebis*, *etc.* Valer. Max. lib. 1. c. 8. 16. Occulti, tecti. 17 Delphico antro. 18 *Os rabidum, fera corde*, *etc.* Virg. 6 Æn. * Iſtae quae ſeq. 19 *Ea frena furenti Innuit.* ſupra vſ. 176.

Effugis

Effugis ingentes, tanti diſcriminis expers,
Bellorum Romane minas: ſoluſque quietem
Euboici vaſta lateris convalle tenebis.
Caetera ſuppreſſit, fauceſque obſtruxit Apollo
[1] *Cuſtodes tripodes fatorum, arcanaque mundi,*
Tuque potens veri Paean, [2] *nullumque futuri*
A Superis celate diem, ſuprema ruentis
Imperii, [3] *caeſoſque duces, et funera* [4] *regum,*
[5] *Et tot in Heſperio collapſas ſanguine gentes*
Cur aperire times? [6] *an nondum numina tantum*
Decrevere nefas? [7] *et adhuc dubitantibus aſtris*
Pompeji damnare caput, tot fata tenentur?
[8] *Vindicis an gladii facinus, poenaſque furorum,*
Regnaque ad ultores iterum redeuntia Brutos,
Ut peragat fortuna, taces? Tunc [9] *pectore vatis*
Impactae ceſſere fores, excluſaque templis
Proſiluit: [10] *perſtat rabies, nec cuncta locuta eſt.*
Quem non emiſit, ſupereſt Deus. [11] *ille feroces*
Torquet adhuc [12] *oculos, totoque vagantia coelo*
Lumina: nunc vultu pavido, [13] *nunc torva minaci,*
[14] *Stat nunquam facies: rubor igneus inficit ora,*
Liventeſque genas: [15] *nec, qui ſolet eſſe timenti,*
Terribilis ſed pallor ineſt: nec feſſa quieſcunt
Corda; ſed ut tumidus [16] *Boreae poſt flamina pontus*
Rauca gemit; ſic multa [17] *levant ſuſpiria vatem.*
[18] *Dumque à luce ſacra, qua vidit fata, refertur*
Ad vulgare jubar, mediae venere tenebrae.
Immiſit Stygiam Paean in viſcera Lethen,
Quae raperet ſecreta Deum. tum pectore verum
Fugit, et [19] *ad Phoebi tripodas rediere futura:*
[20] *Vixque refecta cadit.* [21] *nec te vicinia leti*

1 Cauſas inquirit poëta, cur non aperte Deus praedixerit eventum belli.
2 Quam nihil futurorum latere voluere Superi.
3 Caedendos, caſuros.
4 Jubae, etc. an principum?
5 Et caedes gentium miſcendas funeribus civium Rom..
6 An nihil adhuc decretum à diis de eventu belli, et Pompeji morte?
7 In dubio à diis, *vel*, ſilentio oraculi ſupprimuntur.
8 An forte ſubtices, quo melius Nemeſis exigat à Caeſare poenas civilis hujus belli, aſſeratque in libertatem Remp. interfecto à D. et M. Brutis Caeſare, uti a Junio Bruto quondam exacto Tarquinio? 9 Pectore irruentis vatis diſſiluere fores impulſae, ipſaque evolat. 10 Nondum Deum penitus pectore excuſſerat. 11 Phoebus. 12 Virginis Pythiae. 13 σμερδαλέον δοδορκότι, torne. 14 *Non vultus, non color unus.* Æn. 6. Virg. 15 Pallor eſt non territae, ſed terrentis. 16 Ponente jam et ceſſante Borea. 17 Animum vatis ſedant reficiuntque, *do caſe.* 18 Inter lucem illam adyti ſacram et aetheream hanc, in quam reditura erat: *vel* inter divinam illam raptae mentis notitiam et hanc humanam cognitionem. Phoebus mediam injecit caliginem et ſoporatam rerum viſarum oblivionem. Alluſum ſimul ad Lethen fl. Infernum. 19 Notitia futurorum ſe recepit in cortinam fatorum cuſtodem. 20 Sic ult. ℣. l. 1. *et laſſo jacuit defecta furore.* 21 At is ratus (inquit Val. Max.) conſiliis ſe Apollinis monitum, ne illi diſcrimini intereſſet in eam regionem ſeceſſit, quae inter Rhamnunta nobilem Attici ſoli partem, Caryſtumque Chalcidico freto vicinam interjacens, Coelae Eubaeae nomen obtinet, ubi ante Pharſalicum certamen morbo conſumptus, praedictum à Deo locum ſepultura poſſedit,

Territat ambiguis fruſtratum ſortibus Appi:
[1] Jure ſed incerto mundi, [2] ſubſidere regnum
[3] Chalcidos Euboicae vana ſpe rapte parabas.
Heu [4] demens, nullum belli ſentire fragorem,
Tot mundi caruiſſe malis, praeſtare Deorum
Excepta quis morte poteſt! ſecreta tenebris
Litoris Euboici memorando condite buſto,
Qua [5] maris anguſtat fauces [6] ſaxoſa Caryſtos,
[7] Et tumidis infeſta colit qua [8] numina Rhamnus,
Arctatus rapido fervet qua gurgite pontus,
[9] Euripuſque trahit, curſum mutantibus undis,
Chalcidicas puppes ad iniquam claſſibus [10] Aulim.
Interea domitis Caeſar remeabat Iberis,
Victrices aquilas [11] alium laturus in [11] orbem:
[12] Cum prope fatorum tantos per proſpera curſus
Avertere Dei. nullo nam Marte ſubactus
Intra caſtrorum timuit tentoria ductor
Perdere ſucceſſus ſcelerum: cum paene fideles
Per tot bella manus ſatiatae ſanguine tandem
Deſtituere ducem: [13] ſeu moeſto claſſica paulum
Intermiſſa ſono, clauſuſque, et frigidus enſis,
Expulerat belli furias: ſeu praemia miles,
Dum majora petit, damnat cauſamque, ducemque,
Et ſcelere imbutos etiam nunc [14] venditat enſes.
[15] Haud magis expertus diſcrimine Caeſar in ullo eſt,

1 Dum adhuc incertum ſit, penes quem ſit futurum imperium.

2 Sibi ſubjicere, invadere dolo, ἐφεδρεύειν. ſi enim pro *ſubſiſtere* abſolute accipias, legendum erit *regno.*

3 Chalcidos in Euboia, urbis ad Euripum ſitae, Aulidi objectae. Ad differentiam alterius in Aetolia.

4 Qui ſperabas tibi ullo receſſu tanquã Homerica tecto nube, à tam late graſſanti malo ſecuritatem, quam niſi mors ſola, nemo Deorum praeſtare valet. 5 Neque tamen eſt Caryſtos in freto Euripi, ſed Cycladibus oppoſita in Euboea inſ. urbs. 6 Marmore nobilis. 7 Et qua jacet Rhamnus Atticae pagus, ubi colitur Nemeſis ſuperbiae et inſolentiae vindex, quae et hinc dicitur Rhamnuſia. 8 Nemeſin. 9 Fretum hinc Boeotiam et Atticam, inde Euboiam inſ. interluens, ponte 2 jugerum junctum. *Strabo de Negroponte*, ſepties die ac nocte reſluum eo impetu ut navigia reluctantibus ventis ſecum rapiat. 10 Portum Boeotiae Graecorum contra Trojam conjuratione et mora claſſis Graecae nobilem. 11 In Epirum et Macedoniam contra Pompejum. 12 Cum civilis belli proſperos ſucceſſus Dii pene everterunt coorta ſeditione in exercitu. 13 Sive, quod militari ferocia per belli intermiſſionem ad Placentiam deferveſcente, ad ocium et pacem inclinabant: ſive quod ſtipendia auctiora peterent ad civile hoc bellum majori precio operam venalem licebantur. Caeſaris exercitus (inquit Appianus) juxta Placentiam ſeditione edita, quod diutius in bello teneretur, Imperatorem coepit conclamare. Minas porro quinque ſingulas olim pollicitas à Caeſare, quum Brunduſii eſſet, inſtantius petebat. lib. 2. de civili bello. 14 Alii legunt, *vindicat.* id eſt aſſerere vult, miſſionem petit. 15 Seditionem per X annos in Gallicis bellis non ſenſerat, in civilibus aliquas. Sueton. in Caeſ. 69. nunquam tamen alias neque majori cum periculo expertus eſt quam lubrica et inſtabilis eſſet imperatoris ſedes, militaribus viris huc illuc parvo momento impulſis freti, à quibus ſi deſtitutus fuerit ſibique relictus, tum denique fatebitur non ſuo ſed militum enſe pugnandum eſſe.

Quam non è ſtabili, tremulo ſed culmine cuncta
Deſpiceret, ſtaretque ſuper titubantia fultus,
Tot raptis [1] *truncus manibus, gladioque relictus*
Poene ſuo, qui tot gentes in bella trahebat,
Scit non eſſe ducis ſtrictos, ſed militis, enſes.
[2] *Non pavidum jam murmur erat, nec pectore tecto*
Ira latens: [3] *nam quae dubias conſtringere mentes*
Cauſa ſolet, dum quiſque pavet, quibus ipſe timori eſt,
Seque putat ſolum regnorum injuſta gravari,
Haud retinet. quippe ipſa metus exolverat audax
Turba ſuos. [4] *quidquid multis peccatur, inultum eſt.*
Effudere [5] *minas:* [6] *Liceat diſcedere Caeſar*
A rabie ſcelerum. quaeris terraque marique
[7] *His ferrum jugulis, animaſque effundere* [8] *viles*
Quolibet hoſte paras: partem tibi Gallia noſtri
Eripuit: partem duris Hiſpania bellis:
Pars jacet [9] *Heſperia: totoque exercitus orbe*
Te vincente perit. Terris fudiſſe cruorem
Quid juvat Arctois, [10] *Rhadano, Rhenoque ſubactis?*
Tot mihi pro bellis bellum civile dediſti.
[11] *Cepimus expulſo patriae cum tecta Senatu,*
Quos hominum, vel quos licuit ſpoliare Deorum?
[12] *Imus in omne nefas, manibus, ferroque nocentes,*
Paupertate pii. finis quis quaeritur armis?
Quid ſatis eſt, ſi Roma parum? [13] *Jam reſpice canos*
Invalidaſque manus, et inanes cerne lacertos.
[13] *Uſus abit vitae: bellis conſumſimus aevum.*
[14] *Ad mortem dimitte ſenes.* [15] *en improba vota:*
[16] *Non duro liceat morientia ceſpite membra*
Ponere, [17] *non anima galeam fugiente ferire,*
Atque [18] *oculos morti clauſuram quaerere dextram,*
Conjugis illabi lacrymis, [19] *unique paratum*

1 Orbatus, deſtitutus militibus.
2 Neque clancularia erat conjuratio, ſed aperta ſeditio.
3 Non enim Caeſaris milites in imp[illegible] continuit, qui alios plerumque, metus, ne paucorum, qui gravatim ferunt tyranni injuſtum imperium, conjuratio judicaretur: ſed emanarat jam in plurimos ſeditio, qui junctae quaſi umbone phalanges praeſidentius loquitabantur: et —
4 Quod à multis peccatur, impune fieri creditur.
5 Has quae ſequuntur.
9 Petimus miſſionem, Caeſar, eamque juſtam à civilium bellorum furore.
7 Qui nos jugulent.
8 Noſtras, apud te levi aut nullo precio habitas. 9 In Italia. 10 Gallis et Germanis Rhodani Rhenique fl. accolis. 11 Capta Roma, neque aedes civium neque templa deorum nobis diripienda permittebantur. 21 Arguimur quidem propter arma nefaria et ſceleſtas rapinas, impii, ſed propter paupertatem, pii: illa tibi, haec nobis. 13 Optima vitae pars nobis periit, bellis inſumpta, necdum proſpeximus ſenectuti, aut quaeſivimus canis viaticum. 14 Ut domi moriamur. 15 *Ironice.* Quantulum eſt hoc votum? 16 Liceat tandem molliter requieſcere, non duro ſolo uſque in caſtris recumbere. 17 Non in pugna uſque morientes ferire gal. an. fu. Alii leg. *glebam.* 18 Propinqui dextram, quae oculos morientibus claudat. l. 3. vi. 740. 19 In militia enim pluribus unus rogus erigitur.

Scire

Scire regum. liceat [1] *morbis finire ſenectam.*
Sit praeter gladios aliquod ſub Caeſare fatum.
Quid, velut ignaros ad quae portenta paremur,
Spe trahis? uſque adeo ſoli civilibus armis
[2] *Neſcimus cujus ſceleris ſit maxima merces?*
Nil actum eſt bellis, ſi nondum comperit iſtas
[3] *Omnia poſſe manus.* [4] *nec fas, nec vincula juris*
Hoc audere vetant. [5] *Rheni mihi Caeſar in undis*
Dux erat, hic ſocius. [6] *Facinus quos inquinat, aequat.*
Adde, quod ingrato meritorum judice virtus
Noſtra perit. [7] *quicquid gerimus, fortuna vocatur.*
[8] *Nos fatum ſciat eſſe ſuum. licet omne Deorum*
Obſequium ſperes, [9] *irato milite, Caeſar,*
[10] *Pax erit. Haec fatus, totis diſcurrere caſtris*
Coeperat infeſtoque ducem depoſcere vultu.
[11] *Siceat, ô Superi,* [12] *quando pietaſque, fideſquè*
Deſtituunt, moreſque malos ſperare relictum eſt;
Finem civili faciat diſcordia bello.
[13] *Quem non ille ducem potuit terrere tumultus!*
Fata ſed in praeceps ſolitus demittere Caeſar,
Fortunamque ſuam per ſumma pericula gaudens
Exercere, [14] *venit: nec dum deſaeviat* [15] *ira,*
Expectat: medios properat tentare [15] *furores.*
[16] *Non illis urbes, ſpoliandaque templa negaſſet,*
[17] *Tarpejamque Jovis ſedem,* [18] *matreſque Senatus,*
Paſſuraſque infanda nurus. vult omnia Caeſar
A ſe ſaeva peti, vult praemia Martis amari:
Militis indomiti tantum mens, [18] *ſana timetur.*
Non pudet, heu Caeſar, ſoli tibi bella placere
Jam [20] *manibus damnata tuis? hos ante pigebit*

1 N
uſque.
2 C
ro nei
quant
neant
praemi
vel ſc
ſui du
de, b
vili fi
ponunt
3 E
ipſum
de me
lere.
4 N
enim
jure ſa
ti, qu
nus ho
deamu
5 In
quiden
co et G
nico da
nobis d
hoc ſuſ
bellum
imperio
bis fret
quidni
ſimus?
6 Qu
dem cr
tenentu
quales
ſocii.
Impp. I
Authen
Conſtitu

Cod. Juſtin. 31. *Ut eos quos par facinus coinquinat et aequat, ut ſimilis poena comitetur.* 7 Qui fortunae ſuae, non virtuti noſtrae p felicitet geſta fert accepta. 8 Faciemus ut intelligat felicitatem ſ nobis pendere. 9 Et deſerente te. 10 Non poteris bellum gerer Deos precatur poëta, ut diſcordiae et rebellionis hujus interventu di tur bellum civile. 12 Ubi in ducibus deficit pietas et fides in patri cives ſuos, ſperemus à perfidia et rebellione militum finem civilis 13 Non tamen Caeſarem. Qui (referente Suetonio) fecit ut celeri officium redierint, nec tam indulgentia ducis quam celeritate. Non ceſſit unquam tumultuantibus, atque etiam obviam ſemper iit. 14 Q rebus (inquit Appianus) commotus Caeſar, ex Maſſilia Placentiam pa celeritate ſolicitudineque pervenit, et ad milites adhuc diſſic profectus, hunc in modum fari coepit. 15 Militum. 16 Neque eni pias raptuſque ſuis negaſſet ſuo judicio quod illa improbaſſet; ſed militum animos horum amore et deſiderio incitatos detineret. 17 Li p. 196. 18 Matronas, et virgines ſtuprandas. 19 Pacem appetens, ſum bellum ſceleſtum. 20 Militibus, iiſque feris.

Sanguinis? his ferri grave jus erit? ipſe per om
Faſque nefaſque rues? laſſare, et diſce [1] *ſine arm*
Poſſe pati: liceat ſcelerum tibi ponere finem.
Saeve quid inſequeris? quid jam nolentibus inſta
Bellum te civile fugit. Stetit [2] *aggere fultus*
Ceſpitis, intrepidus vultu, [3] *meruitque timeri*
[4] *Non metuens: atque haec ira dictante profatur*
Qui modo in abſentem vultu, dextraque furebi
Miles, habes nudum, promptumque ad vulnei
pectus;
[5] *Hic fuge, ſi belli finis placet, enſe relicto.*
[6] *Detegit imbelles animos nil fortiter auſa*
Seditio, tantumque fugam meditata juventus;
Ac ducis invicti rebus laſſata ſecundis.
[7] *Vadite, meque meis ad bella relinquite fatis:*
[8] *Invenient haec arma manus, vobiſque repulſis*
Tot reddet Fortuna viros, quos tela vacabunt.
[9] *Anne fugam Magni tanta cum claſſe ſequuntu*
Heſperiae gentes, nobis victoria turbam
Non dabit [10] *impulſi tantum quae praemia belli*
Auferat, et veſtri rapta mercede laboris,
Lauriferos nullo comitetur vulnere currus?
[11] *Vos defecta ſenes, exhauſtaque ſanguine turba*
Cernetis noſtros jam plebs Romana triumphos.
Caeſaris an curſus veſtrae ſentire putatis
Damnum poſſe fugae? [12] *veluti ſi cuncta minentur*
Flumina, quos miſcent pelago, ſubducere fontes,
Non magis ablatis unquam decreſceret aequor,
Quam nunc creſcit, aquis: an vos momenta putati
Ulla dediſſe mihi? [13] *nunquam ſic cura deorum*
Se premit, ut veſtrae morti, veſtraeque ſaluti
Fata vacent. Procerum motus haec cuncta ſequuntur.

1 Eſſe ἰδιωτισμὸς Hiſpanis uſitatus. Senecae Thyeſtes, *poſſe ſine regno pati.* Senecae 2. contr. 2. *potes ſine viro pati.* et noſter infra libro 9. ℣. 110. *neſcis ſine rege pati.*

2 Quo emineret, ad milites concionaturus.

3 Autoritate et majeſtate verendus.

4 Diſſimulato metu, inquit Frontinus lib. 1. Stratag. c. 9.

5 Pectore hoc meo reconde enſem, et bello quod adeo tibi diſplicet, finem impone. Alii leg. *Hinc ſit.*

6 Multa ſeditioſe in ducem loqui, nihil audere arguit degeneres ignavoſque animos, ad fugam quam ad bellum paratiores.

7 Hinc faceſſite, poſitis armis. 8 Facile inveniam novos milites qui capeſſant arma à quibus vos diſceditis. 9 Cum videatis tantas Italorum atque Hiſpanorum copias ſequi Pompejum fugientem et prope victum, creditiſne mihi defuturos milites belli jam paene abſoluti, victoriae et triumphi comites, facili et parvo labore in veſtri honoris praemia ceſſuros? 10 Jam praecipitis et quaſi peracti. 11 Vos bello diutino fracti, ſed propter perfidiam veſtram inhonorati, turbae et ſine nomine vulgo redditi atque in faecem plebis relati, ſpectabitis nos triumphantes. 12 Non magis quam minueretur mare, ſi fontes negarent illi flumina. 13 Cura Deum non tam dimittit ſe et ad vilia deſcendit, ut veſtris rebus vacet, plebem reſpiciat: de principum negotiis Dii tantum ſunt ſoliciti, illis caeteros omnes ſervire volunt.

[1] *Humanum paucis vivit genus.* [2] *orbis Iberi*
Horror, et Arctoi, noſtro ſub nomine miles,
Pompejo certe fugeres duce. [3] *fortis in armis*
Caeſaeis Labienus erat: nunc transfuga vilis
Cum duce praelato terras atque aequora luſtrat.
[4] *Nec melior mihi veſtra fides, ſi bella nec hoſte,*
Nec duce me geritis. quiſquis mea ſigna relinquit,
Nec Pompejanis tradit ſua partibus arma,
Hic nunquam vult eſſe meus. ſunt iſta profecto
Curae caſtra Deis, qui me committere tantis,
Non niſi [5] *mutato voluerunt milite, bellis.*
Heu, [6] *quantum Fortuna humeris jam pondere feſſis*
Amolitur onus! [7] *ſperantes omnia dextras*
[8] *Exarmare datur, quibus hic non ſufficit orbis.*
Jam certe [9] *mihi bella geram: diſcedite caſtris:*
Tradite noſtra [10] *viris ignavi ſigna* [11] *Quirites.*
[12] *At paucos, quibus haec rabies auctoribus arſit,*
Non Caeſar, ſed poena tenet, procumbite terrae:
Infidumque caput, feriendaque tendite colla.
Et tu, quo ſolo ſtabunt jam robore caſtra
Tiro rudis, ſpecta poenas, et diſce ferire,
Diſce mori. Tremuit ſaeva ſub voce minantis
Vulgus iners; [13] *unumque caput tam magna juventus*
Privatim factura timet: velut enſibus ipſis
Imperet, invito moturus milite ferrum.
Ipſe pavet, ne tela ſibi dextraeque negentur

1 Ita, in paucorum (hoc eſt principum) utilitatem, caeteri omnes naſcuntur et vivunt.

2 Qui me duce Gallos, Germanos, Hiſpanos, debellaſtis, fugiſſetis certe nacti Pompejum ducem: adeo praeſtat exercitus cervorum leone duce, etc.

3 Labienus legatus meus, in bello Gallico, quondam fortis et ubique victor, ex quo ad Pompejum à me defecerit, animo et fortuna ſimul cum fide deficiens vagatur profugus cum duce quem mihi praetulit. De Labieni defectione ad Pompejum vide quae Dio lib. 41. 4 Neque tamen melius judicabo de fide veſtra quam Labieni: etiamſi ad pompejum non defeceritis, neque enim ego illum pro meo habiturus ſum, niſi qui meas partes ſecutus fuerit. 5 Firmioribus viribus ex novo milite conſcripto. 6 Quanta cura me exonerat Fortuna, cui modo ſolicito de praemio militibus, quibus totus orbis dividundus vix ſufficeret, pro ſtrenue navata opera perunerando, jam ad manum et in promptu merces eſt abunda ipſorumque votis expetita, mera miſſio abſque praemiis. 7 Quibus fas erat omnia à me ſperare. 8 Miſſas facere. 9 *Emphatice*, non vobis, qui me deſeruiſtis. 10 Fortibus, namque vos ignavi eſtis. 11 In alia ſeditione, (ref. Suetonio) ardente tunc in Africa bello, milites miſſionem et praemia cum ingentibus minis flagitantes, una voce, qua *Quirites* eos appellarat, tam facile circumegit et flexit, ut ei milites eſſe ſe confeſtim reſponderint: et quamvis recuſantem in Africam ſint ſecuti. 12 Paucos nihilominus retineo, neque ego tamen, ſed poena, ſeditionis hujus autoribus infligenda, ut exemplum ad novos milites tranſeat, qui diſcant capite plectere ſeditioſos, ipſi ſimile expectent ſupplicium, ſi quid ſimile deliquerint. *Grotius exponit*, Diſce in poena, quod in proelio uſurpes, ferire et mortem contemnere. 13 Unum Caeſarem timuerunt, quem facile fuerat in ordinem redigere, ſi ab eo recederent, perinde ac ſi ipſi enſes imperium ducis executuri fuiſſent, renuente et detrectante imperium milite.

[1] Ad ſcelus hoc Caeſar: vicit patientia ſaevi
Spem ducis, et [2] jugulos, non tantum praeſtitit enſes.
[3] Nil magis, aſſuetas ſceleri quam perdere mentes,
Atque perire, timet. tam dira foederis ictu
Parta quies, poenaque redit placata juventus.
Brunduſium [4] decimis jubet [5] hanc attingere caſtris
Et cunctas revocare rates, quas [6] avius Hydrus,
Antiquuſque [7] Taras, ſecretaque litora [8] Leucae,
Quas recipit [9] Salapina palus, et ſubdita [10] Sipus
[11] Montibus: Auſoniam quà torquens frugifer oram,
Dalmatico Boreae, Calabroque obnoxius Auſtro
Appulus Adriacas exit Garganus in undas.
[12] Ipſe petit trepidam tutus ſine milite Romam,
Jam doctam ſervire [13] togae: populoque precanti
Scilicet indulgens, [14] ſummum Dictator honorem
Contigit, et [15] laetos fecit ſe Conſule [16] faſtos.
[17] Namque omneis voces, per quas jam tempore tanto
Mentimur dominis, haec primum repperit aetas,
Qua ſibi ne ferri jus ullum Caeſar abeſſet,
Auſonias voluit [18] gladiis miſcere ſecures.
Addidit et [18] faſces aquilis, et [19] nomen inane
Imperii rapiens, [20] ſignavit tempora digna
Moeſta nota. nam quo melius Pharſalicus annus

1 Ad interficiendos eos qui miſſionem et pacem optaverant.
2 Nonam legionem, apud Placentiam, totam cum ignominia miſſam fecit: aegreque poſt multas et ſupplices preces, nec niſi exacta de ſontibus poena, reſtituit. Suet. in Caeſare. Nonae legionis, quae ſeditionis cauſam inprimis praeſtitit, decumatione cōſtituta, gemitu ab omnibus edito, praetores genibus affuſi veniam ſuppliciter ab ipſo depoſcebant. Caeſar tandem vix ira poſita hoc conceſſit ut C duntaxat, et XX ſeditionis principes ab omnibus eligerentur, et XII ex his à caeteris ſelecti ſupplicio afficerentur. App. 2 de bello civili. 3 Nihil magis timuit, quam ne veterani ad omne ſcelus aſſueti vel ferociam animi ponerent, vel ab ipſo recederent. 4 Decem dierum itineribus. Et ſatis quidem longis citatiſque, ſi modo longitudinem fere Italiae armati X diebus ſint emenſi. 5 Juventutem, hoc eſt, exercitum. 6 Flexuoſus fluvius Calabriae. 7 Fl. juxta Tarentum. 8 Urbis Salentinorum. 9 Salapia Apuliae opp. Annibalis meretricio amore famoſum. 10 Sipuntum, Apuliae urbs. 11 Gargani, qui Apuliae mons eſt, hinc Auſtro è Calabria, inde Boreae è Dalmatia flanti expoſitus, cui ſubjacens promontorium in mare Adriaticum extenditur. 12 Caeſar compoſita ſeditione, ſine exercitu Romam contendit. 13 Pacis autori Caeſari jam togato. 14 Neque Senatu, aut Conſule illum deligente, ſeipſum Dictatorem nominavit Caeſar, undecima deinde die Dictaturae ſe abdicavit; poſtquam ſe et P. Servilium Coſſ. creaſſet. 15 Ironice. 16 Supra vſ. 5. 17 Namque ab hoc anno, quo Caeſar, ne quod ſibi ferro ſaeviendi jus deeſſet, ſummam imperii poteſtatem conſulatui adnexuit, invaluere omnes illi tituli quibus tyrannis Imper. aſſentamur, cujuſmodi ſunt, *Divus, ſemper Auguſtus, Pater patriae, fundator quietis, Dominus, etc.* 18 Imperatorum inſignia inſignibus Conſulum. 19 Conſulis aut etiam Imperatoris, cum rectius appellandus eſſet tyrannus. 20 Signavit annum ſuum caede Pompeji, everſione Senatus et libertatis.

Conſule notus erit? [1] fingit ſolennia campus,
Et non admiſſae dirimit ſuffragia plebis,
Decantatque tribus, et vana verſat in urna.
[2] Nec coelum ſervare licet: tonat augure ſurdo,
Et laetae jurantur aves, bubone ſiniſtro.
Inde perit primum quondam veneranda [3] poteſtas
Iuris inops: careat tantum ne nomine tempus,
[4] Menſtruus in faſtos diſtinguit ſecula Conſul.
Nec non [5] Iliacae [6] numen quod praeſidet Albae
[7] Haud meritum [8] Latio ſolennia ſacra ſubacto
Vidit flammifera confectas nocte Latinas.
Inde rapit curſus, et, [9] quae piger Appulus arva
Deſeruit raſtris, et inerti tradidit herbae,
[10] Ocyor et coeli flammis, et tigride foeta
Tranſcurrit: [11] curvique tenens [12] Minoïa tecta
Brunduſii, [13] clauſas ventis brumalibus undas
Invenit, et [14] pavidas hyberno ſidere claſſes.
Turpe duci viſum eſt, rapiendi tempora belli
In ſegnes exiſſe moras, portuque teneri,
Dum pateat tutum vel [15] non felicibus aequor.
[16] Expertes animos pelagi ſic robore complet:
Fortius hiberni flatus, coelumque fretumque
Cum coepere, tenent, quam quos incumbere certos
[17] Perſida nubiferi vetat inconſtantia veris.

cato etiam omni jure auſpiciorum. Neque enim, pro more veter hibentur Comitiis centuriatis Augures tres, qui coelum et aves c ant, ſi adhibeantur, cum propter Jovem tonantem, fulgurantem fauſta auſpicia comitia impediri oporteat; diſſimulant tamen ſe n tonitrua, et quaecunque mali ominis apparuerint auguria parati ſ laeta eſſe et auſpicata. 3 Conſularis, autoritate ſua et jure priva breve tempus, ſenos menſes, binos, ſingulos, creatus Coſ. Hoc Impp. poſtea factitatum meminere Sueton. in Caligula, Claudio, et Tacitus l. 17. de Othone. 5 Ab Aſcanio Trojano conditae. Latialis, cui quotannis novi Coſſ. in monte Albano Latinas celeb nocte ferias in memoriam foederis inter Tarquinium Sup. et Lat. Macr. l. 1. Sat. c. 16. 7 Indignum ſacris, qui Latii libertatem r detur. 8 His reb. et feriis Latinis, comitiiſque omnibus perfici dies tribuit, inde ab urbe proficiſcitur, Brunduſiumque perveni 3. civ. bell. 7 Per Apuliam incultam, et herba horridam reli Hyperbole de tigridis, catulis orbatae, velocitate, vide quae nos et Solino ad 18. ep. Mart. l. ſpect. 11 Lib. 2. ℣. 613. 12 A C quibus Minos imperavit, condita, ut lib. 2. vſ. 610. 13 Non navibus. 14 Tempeſtates hibernas minante Delphino oriente cum tutino. 15 Pompejanis, vel aliis, quos minus felices judicabat c 16 Hujuſmodi oratione confirmavit milites ſuos ad mare tentan ſitque ut impedimenta in Italia relinquerent, ipſi expediti nave derent, etc. Com. civilis belli 3. 17 Propter ventorum crebras r ſub incertis vernis ſideribus.

[1] *Nec maris anfractus, luſtrandaque litora nobis;*
Sed recti fluctus, ſoloque Aquilone ſecandi.
Hic utinam ſummi [2] *curvent carcheſia mali,*
Incumbatque furens, et [3] *Graja ad moenia perflet,*
[4] *Ne Pompejani Phaeacum è litore toto*
Languida jactatis comprendant carbaſa remis.
Rumpite, quae retinent felices vincula proras.
Jam dudum nubes, et ſaevas perdimus undas.
[5] *Sidera prima poli Phoebo labante ſub undas*
Exierant, et [6] *luna ſuas jam fecerat umbras:*
Cum pariter ſolvere rates, totoſque rudentes
Laxavere [7] *ſinus: et* [8] *flexo navita cornu*
Obliquat laevo pede carbaſa, ſummaque pandens
[9] *Suppara velorum perituras colligit auras.*
Ut primum [10] *levior propellere lintea ventus*
Incipit, exiguumque tument; mox reddita malo
In mediam cecidere ratem: terraque relicta
Non valet ipſa ſequi puppes, quae vexerat [11] *aura.*
[12] *Æquora lenta jacent alto torpore ligata.*
Pigrius immotis haeſere paludibus undae.
Sic ſtat iners Scythicas aſtringens Boſphorus undas,
Cum glacie retinente fretum non impulit Iſter.
Immenſumque gelu tegitur mare: [13] *comprimit unda,*
Deprendit quaſcunque rates: [14] *nec pervia velis*
Æquora frangit eques, fluctuque latente ſonantem
Orbita migrantis ſcindit Maeotida [15] *Beſſi.*
[16] *Saeva quies pelagi, moeſtoque ignava profundo*

1 Neque per circuitum iter eſt, unde opus ſit variis ventis: ſed uno tantum conſtanti. Aquilone tamen commodior erat Auſter, quod teſtatur, Com. de civili bello 3. *Nacti*, inquit, *Auſtrum*, et, *increbuit Auſter.*

2 Vehementi flatu urgeat et inclinet ſummam mali partem, quo velum attollitur.

3 Epidamnum ſeu Dyrrhach. l. 2. vſ. 624. ab iis Corcyrenſibus qui Phaeacum inſulam tenuerunt, conditum. Thuc. lib. 1. Str. l. 7. atque Apolloniam.

4 Ne Pomp. è litore Dyrrhachino triremes invadant noſtras onerarias ventis deſtitutas. 5 Conclamantibus omnibus, *imperaret, quod vellet; quodcunque imperaviſſet, ſe aequo animo eſſe facturos*, pridie Non. Jan. naves ſolvit, impoſitis VII legionibus, poſtridie terram attigit juxta ſaxa Ceraumiorum, etc. Com. civ. belli 3. 6 Notatio temporis veſpertini. 7 Velorum ſinus, *Syneced.* ipſa vela. 8 Obliquato in longitudinem navis velo, ad captandum flantem à latere ventum remittentem, cornu antennae cum pede, id eſt, imo veli, angulo ſiniſtro producunt nautae, reducto altero. *they bring fore the larbord tack.* 9 Lintea ſupra antennam et acatium expanſa. *topſailes.* 10 Parum crebreſcens. 11 Venti natus, qui naves à terra deduxerat, remittit deficitque. 12 Jamque malacia aequor ſternebatur, *becallned.* haud aliter quam gelu aſtringitur Pontus Euxinus, quem neque emittit Boſphorus Thracius, neque impellit Iſter influens ſeptem oſtiis. 13 Aſtringit, retinetque. 14 Pontus et Maeotis palus, modo navigiis pervia jam indurata equitibus, curribus et plauſtris ſolum praeſtant, orbita autem veſtigium rotae eſt, ipſa rota, *Syneced.* currus. 15 Beſſorum populi Thraciae ad Æmum montem. 16 Iſta tranquillitas ſtagnantis maris Caeſari magis adverſa et inclemens quam ſaeviſſima tempeſtas, inſtar glacialis maris, Pontique gelu conſtricti nec ſervantis curſus viciſſitudines; non aeſtu fluit, non reciproco fluxu refluxuque aeſtuat, non ex undarum motu ſolis ſplendorem et imaginem vibrat. *Solis imaginem interpretes Lunam eſſe volunt, referuntque hac omnia ad Ionium mare et Caeſaris nocturnam navigationem. diſpiciat Lector.*

Stagna

Stagna [1] *jacentis aquae veluti deſerta rigente*
Æquora natura ceſſant, Pontuſque vetuſtas
Oblitus ſervare vices; non commeat aeſtu,
Non horrore tremit: non Solis imagine vibrat.
Caſibus innumeris fixae [2] *patuere carinae.*
Illinc [3] *infeſtae claſſes, et inertia tonſis*
Æquora moturae; [4] *gravis hinc languore profundi*
Obſeſſis ventura fames. [5] *nova vota timori*
Sunt inventa novo, fluctus, nimiaſque precari
Ventorum vires, [6] *dum ſe torpentibus unda*
Excutiat ſtagnis, et ſit mare. nubila nuſquam,
Undarumque minae: [7] *coelo languente, fretoque*
[8] *Naufragii ſpes omnis abit. ſed nocte fugata*
[9] *Laeſum nube diem jubar extulit, imaque ſenſim*
Concuſſit pelagi, [10] *movitque Ceraunia nautis.*
Inde rapi coepere rates, [11] *atque aequora claſſem*
Curva ſequi, quae jam vento, fluctuque ſecundo
Lapſa [12] *Palaeſtinas* [13] *uncis confixit arenas.*
[14] *Prima duces vidit junctis conſiſtere caſtris*
Tellus, quam volucer [15] *Genuſus, quam mollior* [15] *Apſus*
Circumeunt ripis. [16] *Apſo geſtare carinas*
*Cauſa palus, leni quam * fallens egerit unda.*
[17] *At Genuſum nunc ſole nives, nunc imbre ſolutae*
Praecipitant: [18] *neuter longo ſe gurgite laſſat,*
Sed minimum terrae vicino litore novit.
Hoc Fortuna loco tantae [19] *duo nomina famae*
Compoſuit: [20] *miſerique fuit ſpes irrita mundi,*
Poſſe duces parva campi ſtatione diremtos
[21] *Admotum damnare nefas. nam cernere vultus,*
Et voces audire datur: [22] *multoſque per annos*

1 Propter tranquillitatẽ immotae. 2 Obnoxiae fuere. 3 Hoſtiles, Pompeianae, remigiis et celeritate praeſtantiores. 4 Si diu maris tranquillitate detinerentur, gravis fames. 5 Tempeſtates exoptantia. 6 Modo ceſſet inerti torpore ſtagnare, redeat in ſuam naturam excitetur que ventis. 7 Ventis quieſcentibus, nubibus nuſquam apparentibus. 8 Invaſitque metus famis. 9 Nubibus obductum. 10 Ceraunia Epiri montes; moveri videbantur, cum naves ventis agitarentur. 11 Et fluctus ſinuoſi à puppi ſurgentes coepere impellere claſſem. 12 Palaeſte, urbs Orico vicina prope Ceraunia, ad eum locum qui appellatur Pharſalus, omnibus navibus ad unam incolumibus milites expoſuit lib. 3. de bello civili. 13 Ancoris. 14 Eo tempore Pompeius erat in Candavia. Audito vero Caeſarem adveniſſe et recepiſſe Oricum et Apolloniam, Dyrrhachio timens approperat, Caeſar ad fl. Apſum caſtra poſuit. Pomp. trans flumen. 15 Macedoniae fl. 16 Apſus. * Leniter fluens ſtagnat, ideoque navigabilis eſt. 17 Geneſus torrentior eſt rapidiorque propter nives ſolutas quibus augetur. 18 Neuter fl. procul à mari oritur. 19 Caeſarem, et Pompeium. 20 Jamque omnium expectatio incaſſum ceſſit: ſperaverant enim fore, ut duces iſti, ſi quando in mutuum alter alterius conſpectum veniſſet, nefarium hoc bellum improbarent. 21 In procinctu quaſi, et ante oculos utriuſque poſitum. 22 Ex quo enim inita cum Pompeio affinitate, tradita illi in matrimonium filia ſua, Caeſar Gallias obtinuit, non contigit propius vidiſſe Pompeium quam hic, niſi quod in Ægypto poſtea caput ejus oblatum conſpexerit.

1 Nuptias Pompeji et Juliae, quae gravida abortum fecit mortuaque eſt, ut diximus lib. 1. vſ. 113.

2 Caeſar expoſitis militibus eadem nocte naves remiſerat Brunduſium, quibus reliquas legiones equitatuſque tranſportaret Antonius, cujus tardior adventus Caeſarem in bella pronum remorabatur.

3 Hic ſub Julio Caeſ. exercitatus edoctuſque bellum tractare civile, quale et ipſe poſtea moverit contra Octavium Auguſtum, in quo victus eſt prope Leuc. lib. 1. ỿ. 43.

4 Caeſar,

Dilectus tibi, Magne, ſocer, poſt [1] pignora tanta,
Sanguinis infauſti ſobolem, mortemque nepotis,
Te niſi Niliaca propius non vidit arena.
[2] Caeſaris attonitam miſcenda ad praelia mentem
Ferre moras ſcelerum partes juſſere relictae.
Ductor erat cunctis audax Antonius armis,
[3] Jam tum civili meditatus Leucada bello.
[4] Illum ſaepe minis Caeſar, precibuſque morantem
Evocat: O mundi tantorum cauſa malorum,
[5] Quid Superos, et fata tenes? ſunt caetera curſu
Acta meo, ſummam rapti per proſpera belli
Te poſcit Fortuna manum. [6] num rupta vadoſis
Syrtibus incerto Libye nos dividit aeſtu?
Nunquid inexperto tua credimus arma profundo?
Inque novos traheris caſus? ignave, [7] venire
Te Caeſar, non ire, jubet. prior ipſe per hoſtes
[8] Percuſſi medias alieni juris arenas.
Tu mea caſtra times? pereuntia tempora fati
Conqueror: in ventos impendo vota, fretumque.
Ne retine dubium cupientes ire per aequor:
Si bene nota mihi eſt, [9] ad Caeſaris arma juventus
Naufragio veniſſe volet. jam [10] voce doloris
Utendum eſt: non ex aequo diviſimus orbem.
Epirum Caeſarque tenet, totuſque Senatus:
Auſoniam tu ſolus habes. his [11] terque, quaterque
[12] Vocibus excitum poſtquam ceſſare videbat,
Dum [13] ſe deeſſe Deis, at non ſibi numina, credit:
Sponte per incautas audet tentare tenebras,
Quod [14] juſſi timuere, fretum: [15] temeraria prono
Expertus ceſſiſſe Deo: [16] fluctuſque verendos
*Claſſibus, * exigua ſperat ſuperare carina.*

inquit poëta, indignabundus Antonii moram huiuſmodi verbis ſecum ſtomachatur. 5 Cur belli exitum remoraris? 6 Num tibi iter eſt per mare periculoſum longum aut inexploratum? non eſt. 7 Sequi. 8 Appuli, fixique ancoras in litore ab hoſtibus occupato. 9 Milites mei vel è certo naufragio enatantes ad me trajici geſtiunt. 10 Quam mihi dolor extorquet. 11 Saepius. 12 Antonium invocatum, quem interea Libo Pompeji praefectus cum claſſe L navium, inſula quae contra Brunduſinum portum eſt, occupata, egreſſu prohibuit. 13 Se negligere rerum bene gerendarum occaſiones à Diis oblatas, Deos ſuis votis non deeſſe. 14 Antonius Gabinius, et Calenus cum ſuis, quos praeter mandatum literis evocaverat. 15 Multoties expertus feliciter ſibi ceſſiſſe temeraria auſa. 16 Cum pars exercitus ob inopiam navium cum Antonio Brunduſii relicta moram faceret, Caeſar morae impatiens, tanquam nuncius, ad arceſſendos eos, ardente ventis mari, nocte concubia, * Speculatorio navigio, ſolus ire tentavit, ait Florus lib. 4. cap. 2. lembo, Dio 41. rati veloci, Appian. 2. de bello civili navi duodecim remorum. Plutarch. in Caeſ.

1 Solverat

[1]*Solverat armorum feſſas nox languida curas:*
Parva quies miſeris, [2] in quorum pectora ſomno
Dat vires fortuna minor: [3] jam caſtra ſilebant:
[3] *Tertia jam vigiles commoverat hora ſecundos;*
Caeſar ſollicito per vaſta ſilentia greſſu
[4] *Vix famulis audenda parat: cunctiſque relictis,*
Sola placet Fortuna comes. tentoria poſtquam
Egreſſus vigilum, [5] ſomno cedentia membra
Tranſiluit, [6] queſtus tacite quod fallere poſſet;
Litora curva [7] legit, primiſque invenit in undis
Rupibus exeſis haerentem fune carinam.
Rectorem, dominumque ratis ſecura tenebat
Haud procul inde domus, [8] non ullo robore fulta,
Sed [9] ſterili junco, cannaque intexta paluſtri,
[10] *Et latus inverſa nudum munita phaſelo.*
Haec Caeſar bis terque manu quaſſantia [11] tectum
Limina commovit. molli conſurgit [12] Amyclas,
Quem dabat alga toro. Quis nam mea [13] naufragus, inquit,
Tecta petit? aut quem noſtrae Fortuna coëgit
Auxilium ſperare caſae? Sic fatus, ab alto
[14] *Aggere, [15] jam tepidae ſublato fune favillae,*
Scintillam tenuem commotos pavit in ignes,
Securus belli: praedam civilibus armis
Scit non eſſe caſas. [16] O vitae tuta facultas
Pauperis, anguſtique lares! ô munera nondum
Intellecta Deum! quibus hoc contingere templis,
Aut potuit muris, nullo trepidare tumultu
Caeſarea pulſante manu? tum poſte recluſo,
Dux ait: Expecta [17] votis majora modeſtis,
[18] *Speſque tuas laxa juvenis, ſi juſſa ſecutus*
Me vehis Heſperiam, [19] non ultra cuncta carinae
Debebis, manibuſque inopem duxiſſe ſenectam.
[20] *Ne ceſſa praebere Deo tua fata, volenti*

1 Noctis notatio.

2 Quorum, quo quiſque fortuna eſt minori, eo arctiori compreſſus ſomno reficitur, ut infra vſ. 527.

3 Altiſſima per caſtra quies, ſub ſecunda noctis vigilia, è ternis in ternas horas relevatis ſingulis.

4 Facinus, quod famulorum nemo auſus fuiſſet. Plutarchus refert Caeſarem ſervili habitu diſſimulaſſe ſe, Appianus, praemiſiſſe eum tres ſervos, qui ratem appararent ſibi tanquam Caeſaris nuncio.

5 Militum ſomno ſopitorum.

6 Inique tamen ferens vigilias adeo ſecuras, imo neglectas.

7 Luſtrat, percurrit.

8 Nullis lignis fulta.

9 In ſterili ſolo nato. 10 Cujus latus inverſa cymba muniebatur. 11 Tenui quippe adminiculo fultum. 12 Navitae nomen. 13 E naufragio, credo, enatans. 14 Thoro ex alga et ulva. 15 Suſcepit funem in quo ſervabatur ignis, *arida circum Nutrimenta dedit, rapuitque in fomite flammam.* Virg. 1 Æn. 16 O paupertas, incolumitatis pignus! Deorum munus! cujus quanta ſit utilitas neſciunt mortales. Νήπιοι ἐδ' ἴσασιν ὅσον μέγ' ὄνειαρ, etc. Heſiod. 17 Majora praemia quam per modeſtiam optare liceat. 18 Dilata ad ſperandum ampliſſima. 19 Non erit cur poſthac victum ſcapha ſola quaeritet. 20 Quin laxas ſinum ad capienda Mercurii et bona Fortunae miſſilia, quin pandis fores tenuis laris repente et tanquam per ſomnium admiſſurus aureum imbrem?

Anguſtos opibus ſubitis implere Penates.
Sic fatur: [1]*quamquam plebejo tectus amictu,*
Indocilis privata loqui. tum pauper Amyclas:
[2] *Multa quidem prohibent nocturno credere ponto.*
[3] *Nam ſol non rutilas deduxit in aequora nubes,*
[4] *Concordeſque tulit radios: Noton altera Phoebi,*
Altera pars Borean diducta luce vocabat.
[5] *Orbe quoque exhauſtus medio, languenſque receſſit,*
Spectanteis oculos infirmo lumine paſſus,
Lunaque [6] *non gracili ſurrexit lucida cornu,*
[7] *Aut orbis medii puros exeſa receſſus:*
[8] *Nec duxit recto tenuata cacumina cornu,*
[9] *Ventorumque nota rubuit: tum lurida pallens*
Ora tulit vultu ſub nubem triſtis ituro.
Sed mihi nec motus nemorum, nec [10] *litoris ictus,*
[11] *Nec placet incertus, qui provocat aequora, Delphin:*
[12] *Aut ſiccum quod mergus amat: quodq; auſa volare*
[13] *Ardea ſublimis pennae confiſa* [14] *natanti:*
[15] *Quodque caput ſpargens undis, velut occupet imbrem,*
Inſtabili greſſu metitur litora cornix.
Sed ſi magnarum poſcunt diſcrimina rerum,
Haud dubitem praebere manus: vel litora tangam
[16] *Juſſa,* [17] *vel hoc potius pelagus, flatuſque negabunt.*
Haec fatur, ſolvenſque ratem dat carbaſa ventis:
Ad quorum motus, [18] *non ſolùm lapſa per altum*

1 Utcunque ſervili habitu (teſte Plutarcho) vel plebejo nuncium mentitus, non tamen potuit non magnifica et ſplendida loqui.

2 Plurima heſterna tempeſtatum prognoſtica vetant *me nocte per altum Ire neque à terra permittunt ſolvere funem.* Noſter autem ſuo more ſigna omnia congerit è Virg. 1. Georg. accerſitis quae et ipſe debet Arati σημείοις et φαινομένοις.

3 Sol enim occidens ſi rutilus ſit, aut rubeſcentibus circumdatus nubibus, ſerenitatem craſtini ſpondet. Arat. Virg. 1 Georg. Plin. lib. 18. c. ult.

4 *Nec concordes tu. ra.* ut lib. 2. vſ. 35. monuimus. *Sed denſa inter nubila ſeſe Diverſi erumpebant radii*, hinc ad Auſtrum, inde ad Boream ſparſi. 5 Medio concavus viſus, et fulgore debilis. 6 *Obtuſis per coelum cornibus ibat.* ἀμβλείῃσι κεραίαις. Arat. *Si nigrum obſcuro comprenderit aëra cornu, etc.* 1 Georg. 7 Nec clara et nubeculis vacua in medio orbis ſui receſſu. 8 Reſupina Lunae cornua pluviam ab Auſtro praeſagiunt. ὑπτάχοι δὲ νότοι, Arat. 9 *Vento ſemper rubet aurea Phoebe.* ἰοῦ μαλ' ἐρευθὴς Πνευματείῃ. rubicunda flat. 10 *Reſonantia longe Litora miſceri, et nemorum increbreſcere murmur.* Virg. 1 Georg. οἰδαίνουσα θάλασσα. 11 Certus Delphinorum laſcivientium curſus ventum ab illa parte praenunciat: incertus, ventos diverſos. 12 *Quum medio celeres revolant ex aequore mergi Clamoremque ferunt ad litora.* 13 *Notaſque paludes Deſerit atque altam ſupravolat ardea nubem*, καὶ δ' ἂν ἐπὶ ξηρὴν ὅτ' ἐρῴδιος, etc. Arat. 14 *Metaph.* Leniter volanti. 15 *Curſans per litora cornix Demerſit caput, et fluctum cervice recepit.* Cic. 1 divin. Arat. χέρσῳ ὑπέκυψε κορώνη Ἢ καὶ ποταμοῖο ἐβάψατο, etc. 16 Italia. 17 Per maris ventorumque rabiem ſtabit potius quam per me, quo minus trajicias. 18 Non illae, quas vocant tranſvolantes deciderunt tantum, ſed et fixae ſtellae labaſcere videbantur. *Saepe etiam ſtellas, vento impendente, videbis Praecipites coelo labi.* καὶ διὰ νύκτα μέλαιναν, ὅτ' ἀστέρες ἀΐσσωσι.

Aëra diſperſos traxere cadentia ſulcos
Sidera: ſed ſummis etiam quae fixa tenentur
Aſtra polis, ſunt [1] *viſa* [2] *quati. niger inficit horror*
Terga maris: longo per multa volumina tractu
Æſtuat unda minax: [3] *flatuſque incerta futuri,*
Turbida teſtantur conceptos aequora ventos.
Tunc rector [4] *trepidae fatur ratis: Aſpice ſaevum*
Quanta paret pelagus: Zephyroſne intendat, an Euros
Incertum eſt: puppim dubius ferit undique pontus.
[5] *Nubibus, et coelo Notus eſt. ſi murmura ponti*
Conſulimus, Cori verrent mare. [6] *gurgite tanto,*
Nec ratis Heſperias tanget [7] *nec naufragus oras.*
Deſperare viam, et vetitos convertere curſus
Sola ſalus. liceat vexata littora puppe
Prendere, ne longe nimium ſit proxima tellus.
Fiſus cuncta ſibi ceſſura pericula Caeſar,
Sperne minas, inquit, [8] *pelagi, ventoque furenti*
Trade [9] *ſinum. Italiam ſi* [10] *coelo auctore recuſas,*
[11] *Me pete. ſola tibi cauſa haec eſt juſta timoris,*
Vectorem non noſſe tuum; quem numina nunquam
Deſtituunt; de quo male tunc Fortuna meretur,
[12] *Cum poſt vota venit: medias perrumpe procellas*
Tutela ſecure mea. [13] *coeli iſte fretique,*
Non puppis noſtrae labor eſt: [14] *hanc Caeſare preſſam*
A fluctu defendet onus. [15] *nec longa furori*
Ventorum ſaevo dabitur mora: proderit undis
Iſta ratis, nec flecte manum: fuge [16] *proxima velis*
Litora: tum [17] *Calabro portu te crede potitum,*
[18] *Cum jam non poterit puppi, noſtraeque ſaluti*
Altera terra dari. quid tanta ſtrage paretur
Ignoras? quaerit pelagi, coelique tumultu

1 *De coelo ſtella ſereno, Et ſi non cecidit, potuit cecidiſſe videri.* Ovid. Metam. 2. vide Meteorologos.

2 Propter venti intermedii motum.

3 Æquora diverſis flatibus agitata teſtantur diverſos ventos imminentes.

4 *Hypallage*, rector trepidus ratis.

5 Nubes aguntur Noto: mare murmurat Coro. Joh. Rutgerſius l. 1 var. lect. cap. 12. ita diſpungit legitque, *Nubibus et coelo Notus eſt: ſi murmura ponti Conſulimus, Cori. veniet mare gurgite tanto, Nec ratis Heſp.*

6 Tempeſtate.

7 Neque etiam naufragi appellemur orae Italiae, fluctibus et ventis adverſantibus.

8 Haec mari facta refert noſter et Suetonius: ſed Plut. Appian. Dio in flumine Anio, ad cujus oſtia, cum aeſtum maris et fluctus occurrentes nulla vi aut arte gubernator ſuperare poſſet, navim retro vertebat, quod conſpicatus Caeſar, ſeipſum aperuit, et manum gubernatoris attoniti prehendens, *Agedum, inquit, bone vir, audacter perge, neque time quicquam: Caeſarem vehis et Caeſaris una fortunam.* 9 Vela. 10 Vento prohibente. 11 Me jubente. 12 Cum expetitur atque expectatur, neque vota mea antevertit. 13 Infeſtatur aer, plectitur pelagus, noſtra puppi ſoſpite, cui non intenditur à ventis periculum. 14 Caeſar vector tutam tibi praeſtabit cymbam, quaſi numen tutelare navis, vide Cl. V. J. Selden. de Diis Syris, Syntag. 2. cap. 15. 15 Nec durabit diu tempeſtas haec. 16 Epiri lit. 17 Brunduſino. 18 Quia neque è re mea eſt, neque ſalute, ut repetamus litus oppoſitum, id eſt Epiri, vel aliud.

[1] *Quid praeſtet Fortuna mihi.* [2] *Non plura locuto*
Avulſit laceros percuſſa puppe rudentes
Turba rapax, fragilemque ſuper volitantia malum
Vela tulit: ſonuit, victis compagibus, [3] *alnus.*
Inde ruunt [4] *toto concita pericula* [4] *mundo.*
Primus [5] *ab Oceano caput exeris Atlanteo,*
Core, movens aeſtus: jam te tollente furebat
Pontus, et in ſcopulos totas erexerat undas.
Occurrit gelidus Boreas, pelaguſque retundit:
Et dubium pendet vento [6] *cui concidat, aequor.*
Sed Scythici vicit rabies Aquilonis, et undas
Torſit, et [7] *abſtruſas penitus vada fecit arenas.*
Nec perfert pontum Boreas [8] *ad ſaxa,* [9] *ſuumque*
In fluctus Cori frangit mare: motaque poſſunt
Æquora [10] *ſubductis etiam concurrere ventis.*
Non Euri ceſſaſſe minas, non imbribus atrum
Aeolii jacuiſſe Notum [11] *ſub carcere ſaxi*
Crediderim: cunctos ſolita de parte ruentes
[12] *Defendiſſe ſuas violento turbine terras,*
Sic pelagus [13] *manſiſſe loco.* [14] *nam parva procellis*
Aequora rapta ferunt: Aegaeas tranſit in undas
Tyrrhenum: ſonat Ionio vagus Adria ponto.
[15] *Ah quoties fruſtra pulſatos aequore montes*
Obruit illa dies! quam celſa cacumina peſſum
Tellus victa dedit! non ullo litore ſurgunt
Tam validi fluctus, [16] *alioque ex orbe voluti*
A magno venere mari, mundumque coërcens
Monſtriferos agit unda ſinus. [17] *Sic rector Olympi*
[18] *Cuſpide fraterna laſſatum in ſecula fulmen*
Adjuvit, [19] *regnoque acceſſit terra* [20] *ſecundo,*

1 Ut praeſtet mihi incolumem navigationem, claſſibus Pompejanis per tempeſtatem non auſis deſerere litora.

2 *Talia jactanti ſtridens Aquilone procella Velum adverſa ferit.*

3 Cymba.

4 Ab omni coeli parte.

5 A mari Atlantico Corus flat ab Occaſu ſolſtitiali, adverſus Aquilonem.

6 Cui pareat, cui ſuccumbat.

7 *Terram inter fluctus aperit: furit aeſtus arenis.*

8 Ad rupes litoris.

9 Sed frangit fluctus à ſe impulſos ad undas à Coro inductas.

10 Etiam ceſſantibus ventis. 11 Æolio in antro, ventorum carcere, inf. 7. in mari Siculo. 12 Ne ab adverſis ventis percellerentur, ne à mari concitato obruerentur terrae à quibus ipſi flant. 13 Intra ſua litora et metas coercitum fuiſſe. 14 Non raro in diverſa maria ventis rapta miſcentur aliis; uti Tyrrhenum Ægaeo, Ionio Adriaticum. 15 Ah quoties tempeſtas illa conata eſt obruere fluctibus ſummos litoris montes, quum tellus quaſi victa viſa eſt in profundum demergere celſa cacumina à mari ſuperata! ſed fruſtra. 16 Ab alia orbis parte, et Oceano, qui terram ambiens immiſit vaſtos fluctus. *H. Grotius*, plenos belluis. 17 Neque minus intumuit mare, quam ubi quondam Jupiter fatigatus hominum ſceleribus vindicandis fulmine, decreverat univerſum terrarum orbem diluvio perdere, advocatis *Caerulei fratris auxiliaribus undis*, - 18 - *Ipſe tridente ſuo terram percuſſit.* 19 *Mare et tellus nullum diſcrimen habebant.* 20 Mari (quod in ſortitione regnorum Saturni, Neptuno ceſſerat, ut Jovi coelum, Inferi Plutoni) terra acceſſio facta eſt. *Omnia pontus erant.*

Cum mare [1] *convolvit gentes*, [2] *cum litora Tethys*
Noluit ulla pati, [3] *coelo contenta teneri.*
Tunc quoque tanta maris moles creviſſet in aſtra,
Ni Superum rector preſſiſſet nubibus undas.
[4] *Non coeli nox illa fuit: latet obſitus aër*
Infernae pallore domus, nimbiſque gravatus
Deprimitur, [5] *fluctuſque in nubibus accipit imbrem.*
[6] *Lux etiam metuenda perit, nec fulgura currunt*
Clara, ſed [7] *obſcurum nimboſus diſſilit aër.*
Tunc Superum [8] *convexa tremunt, atque arduus* [9] *axis*
Inſonuit, motaque poli compage laborant.
[10] *Extimuit Natura chaos: rupiſſe videntur*
Concordes elementa moras, [11] *ruſuſque redire*
Nox manes miſtura Deis. [12] *ſpes una ſalutis*,
Quod tanta mundi nondum periere ruina.
[13] *Quantum Leucadio placidus de vertice pontus*
Deſpicitur; tantum nautae videre trementes
Fluctibus e ſummis praeceps mare: cumque tumentes
Rurſus hiant undae, vix eminet aequore malus.
Nubila tanguntur velis, et terra carina.
[14] *Nam pelagus, qua parte ſedet, non celat arenam*
[15] *Exhauſtum in cumulos, omniſque in fluctibus unda eſt.*
[16] *Artis opem vicere metus: neſcitque magiſter*
Quam [17] *frangat, cui cedat aquae.* [18] *diſcordia Ponti*
Succurrit miſeris. fluctuſque evertere puppim
Non valet in fluctus, victum latus unda repellens
Erigit, atque omni ſurgit ratis ardua vento.
[19] *Non humilem Saſona vadis, non litora curvae*

1 Diluvio merſit. 2 *Deerant quoque litora ponto.* 3 *Maria undique et undique coelum.* 4 Non erant illae ſimplices noctis, ob interpoſitae terrae umbram, tenebrae. *Nec una nox eſt: denſa tenebras obruit Caligo.* Sen. Ag. 466. *Caecaque nox premitur tenebris noctiſque ſuiſque.* Ovid. 9. Met. ſed Tartareae et infernae. *Stygia modo nigrior unda.* 5 *Fluctibus erigitur, coelumque aequare videtur Pontus, et inductas aſpergine tangere nubes.* 6 Fulgura nubibus et pluvia extinguuntur. 7 Obſcure. 8 Coelum.

9 Polus. 10 *Mundum revelli ſedibus totum ſuis, Ipſoſque rupto credere caelo deos Decidere, et atrum rebus induci Chaos.* Senec. Agam. 479. et noſter l. 1. ✝. 74. 11 Diſſolutis elementorum foederibus, coelo inferis confuſo. 12 Nec certior ſuae ſalutis ſpes Caeſari, et Amyclae ſupereſt, quam quod nondum perierint mundi ſoluti fragore. 13 E dorſo fluctus aequantis altitudinem Leucatae promontorii Caeſar et Amyclas, ſeu alii nautae ſi qui tum in mari erant, modo deſpiciunt declivitatem undae. *Et nunc ſublimis veluti de vertice montis Deſpicere in valles, imumque Acheronta videtur. Nunc ubi demiſſam curvum circumſtetit aequor, Suſpicere inferno ſummum de gurgite coelum.* Ovid. 9. Met. 14 *Qua unda dehiſcit, Terram inter fluctus aperit, furit aeſtus arenis.* Virg. 1 Æn. 15 Congeritur mare in fluctus inſtar montium erectos. 16 *Ipſa pavet, nec ſe, quis ſit ſtatus, ipſe fatetur Scire ratis rector: nec quid jubeatve, vetitve. Tanta mali moles, tantoque potentior arte eſt.* 17 Navigando ſecet. 18 Quippe fluctibus alternis utrinque repulſa navis non ſubſidere aut everti potuit. 19 Non metuunt jam ne allidatur ratis ad humilem Saſona inſ. inter Epirum et Brunduſium, neque littora Theſſ. aut Ambracii ſinus portus Leucatae ſcopuloſo monti et nautis formidato ſubjacentes: ſed ne in celſa Cerauniorum juga impingant, timent fluctibus in altum jactari.

Theſſaliae

Theſſaliae ſaxoſa pavent, oraeque malignos
Ambraciae portus: ſcopuloſa [1] *Ceraunia nautae*
[1] *Summa timent. Credit jam* [2] *digna pericula Caeſar*
Fatis eſſe ſuis. tantuſne evertere, dixit,
Me Superis labor eſt: parva quem puppe ſedentem
Tam magno petiere mari? ſi gloria leti
Eſt pelago donata mei, [3] *belliſque negamur,*
Intrepidus, quacunque datis mihi numina, mortem
Accipiam. [4] *licet ingentes abruperit actus*
Feſtinata dies fatis; ſat magna peregi.
[5] *Arctoas domui gentes:* [6] *inimica ſubegi*
Arma metu: vidit Magnum mihi Roma [7] *ſecundum;*
[8] *Juſſa plebe tuli* [9] *faſces per bella negatos*
[10] *Nulla meis aberit titulis Romana poteſtas.*
Neſciat hoc quiſquam, niſi tu, quae ſola meorum
Conſcia votorum es, me, quamvis plenus honorum,
Et Dictator eam Stygias, et Conſul ad umbras,
[11] *Privatum Fortuna, mori. mihi funere nullo*
Eſt opus ô Superi: lacerum retinete cadaver
Fluctibus in mediis: [12] *deſint mihi buſta, roguſque,*
Dum metuar ſemper, terraque expecter ab omni.
[13] *Haec fatum decimus, dictu mirabile, fluctus*
Invalida cum puppe levat: nec rurſus ab alto
Aggere dejecit pelagi, ſed pertulit unda,
Scrupoſiſque anguſta vacant ubi litora ſaxis,
Impoſuit terrae. pariter [14] *tot regna, tot urbes*
Fortunamque ſuam tacta tellure recepit.
[15] *Sed non tam* [16] *remeans Caeſar jam luce propinqua,*
Quam tacita ſua caſtra fuga, comiteſque fefellit.

1 *Diaereſis,* ſeu Tmeſis. 'Ακροκεραυνία.

2 In aquis perire grave lethum cur priſcis viſum ſit, vide quae nos ad Sen. Agam. ỳ. 506.

3 Neque dabitur bella abſolvere, vel glorioſa cum victoria vel pulchra morte.

4 Utcunque vitae ſtamen mihi, nondum quod inſtitueram conſecuto; inciderint fata, non tamen me totum in morte periiſſe, non me hic inutiliter fuiſſe, ſed ſatis vel naturae vel gloriae vixiſſe accipient poſteri. Dido Virgiliana, *Vixi, et quem dederat curſum fortuna, peregi, etc.* Æn. 4.

5 Germanas, Gallicas, Britannicas. 7 Eorum qui honoribus meis invidi adverſabantur, Pompeji Marcelli etc. 7 Qui modo neminem ferebat parem. 8 Coacta ut ſuffragia ferret. 9 Conſulatum, qui in bellis mihi occupato negatus fuerat, non habita ratione abſentis. 10 Honores Rom. omnes geſſi, Flaminis Dialis ſacerdotium, Quaeſturam, Ædilitatem, Praeturam, Conſulatum, Dictaturam. 11 Privati hominis more, ſilenti morte, *vel*, meo judicio privatum, ut qui nondum nactus ſim ſummam regis poteſtatem, quam ſperaveram. ſic l. 2. ỳ. 564. *Non privata cupit, Romana quiſquis in urbe Pompejum transſire parat.* 12 Abiit exequiarum et ſepulchri pompa, mortem meam celari malo, quo reditum metuant hoſtes, ſperent mei. 13 Haec dicentem tollit ingens fluctus Decumanus. De quo vide quae nos ad Sen. Agam. ỳ. 496 qui cymbam in ſcrupeam terram expoſuit. 14 Quae omnia in tempeſtate modo conclamarat. 15 Non vero tam rediens quam exiens latebat ſuos. 16 Tum Fortunam accuſans, quod felicitati ejus invidiſſet, nautas retroverti jubet. Navis itaque adſpirante vento facile compulſa, ad fluvii oram cita regreditur. Appian 2.

[1] Circumfuſa duci flevit, gemituque ſuorum,
Et non ingratis [2] inceſſit turba querelis.
Quo te dure tulit virtus temeraria Caeſar?
Aut quae nos viles animas in fata relinquens,
Invitis ſpargenda dabas tua membra procellis?
[3] Cum tot in hac anima populorum vita, ſaluſque
Pendeat, et tantus caput hoc ſibi fecerit orbis,
Saevitia eſt voluiſſe mori. [4] nulluſne tuorum
Emeruit comitum, fatis non poſſe ſuperſtes
Eſſe tuis? cum te raperet mare, corpora ſegnis
Noſtra ſopor tenuit. pudet heu. tibi cauſa petendae
[5] Haec fuit Heſperiae? [6] viſum eſt committere quenquam
Tam ſaevo crudele mari ſors ultima rerum?
In dubios caſus, et prona pericula mortis
Praecipitare ſolet, mundi jam ſumma tenentem
Permiſiſſe mari! tantum quid numina [7] laſſas?
[8] Sufficit ad fatum belli favor iſte, laborque
Fortunae, quod te noſtris impegit arenis?
[9] Hinc uſus placuere Deum, non rector ut orbis,
Nec dominus rerum, ſed felix naufragus eſſes?
Talia jactantes, diſcuſſa nocte, [10] ſerenus
Oppreſſit cum ſole dies, feſſumque tumentes
Compoſuit pelagus ventis patientibus undas.
Nec non [11] Heſperii laſſatum fluctibus aequor
Ut videre [12] duces, purumque inſurgere coelo
Fracturum pelagus Boream, ſolvere carinas,
Quas ventus, [13] doctaeque [14] pari moderamine dextrae
[14] Permiſtas habuere diu: latumque per aequor,

1 Caeſarem vero nonnulli ob audaciam admirabantur: alii querelis proſecuti ſunt quod facinus militari potius quam imperatoria laude dignum eſſet aggreſſus. Appian.

2 *Inceſſet* ab *inceſſo*, id eſt impetiit, incuſavit.

3 Cum in tua tot populorum ſalus contineatur, et ex tua unius vita, noſtra omnium pendeat. *Vitam tibi ipſi ſi negas, multis negas.* Senec. Thebais.

4 Nemo erat è tuis tam bene de te meritus, quem nolles tibi ſuperſtitem gravia omnia pati? nos quippe omnes de te pendemus, perituri certe ſi te rapuiſſet vis iniqua maris, *vel diſtinguas interrogatorii, hoc ſenſu:* aequumne fuit te à rapido mari jactari, nos ſecuros dormire? 5 Ut caeteras copias evocares. 6 *Alii legunt haec Interrogationis notis diſpuncta, quarum unam mutare auſus, ita concipio ſenſum.* Crudele utique viſum fuerat, ſi Imperator quemvis nuncium tam truci commiſiſſet mari, idque non niſi extrema urgente neceſſitate, quae in mortis diſcrimina pleroſque ſolet praecipitare: multo crudelius erat atque indignius, ſi hoc idem Imperatori ſuo permitterent milites. *Orationem illi per ἀποσιώπησιν deficientem eſſe volunt. Judicium ſit penes lectorem.* 7 Conſervando te toties ſpontaneis periculis expoſitum. 8 Quin et hoc abunde laetum cape belli et victoriae omen, quod te ex tanto periculo fortuna nobis reddidit incolumem. 9 Itane potius uteris benignitate Deorum, ut eripiaris è naufragio temere provocato, quam ad ſummam Imperii conſequendam? 10 Orto ſole, remittunt venti, ſedatur mare. 11 Qui Brunduſii erant, Antonius, Gabinius, Calenus, et Poſthumius. 12 Nacti Auſtrum naves ſolvunt, inquit Com. 3. de bello civili. 13 Remigum et gubernatorum. 14 Agmine conjunctas et aequatis procedentes velis.

Ut terreſtre, coit, conſertis puppibus, agmen:
[1] *Sed nox ſaeva modum venti, velique tenorem*
Eripuit nautis, excuſſitque ordine puppes.
[2] *Strymona ſic gelidum, bruma pellente, relinquens*
Poturae te, Nile, grues, primoque volatu
Effingunt varias, caſu monſtrante, figuras.
Mox ubi percuſſit tenſas Notus altior alas:
Confuſos temere immiſtae glomerantur in orbes,
Et turbata perit diſperſis [3] *litera pennis.*
Cum primum redeunte die [4] *violentior aër*
Puppibus incubuit, [5] *Phoebeo concitus ortu,*
[6] *Praetereunt fruſtra tentati litora Liſſi,*
Nymphaeumque tenent, [7] *nudas Aquilonibus undas*
Succedens Boreae jam portum fecerat Auſter.
Undique collatis [8] *in robur Caeſaris armis,*
Summa videns duri Magnus diſcrimina Martis,
Jam caſtris inſtare ſuis: ſeponere tutum
[9] *Conjugii decrevit* [9] *onus, Lesboque remotam*
Te procul à ſaevi ſtrepitu Cornelia belli
Occulere. Heu quantum mentes dominatur in [10] *aequas*
Juſta Venus! dubium, [11] [12] *trepidumque ad proelia, Magne,*
Te quoque fecit amor: [13] *quod nolles ſtare ſub ictu*
Fortunae, quo mundus erat, Romanaque fata,
Conjux ſola fuit. [14] *mentem jam verba paratam*
Deſtituunt, blandaeque juvat ventura trahentem
Indulgere morae, et tempus ſubducere fatis.
Nocte ſub [15] *extrema, pulſo torpore quietis,*

1 Sed ventus nocte remittens ordinem turbavit.

2 Sic grues, ubi à Strymone fl. Thraciae hyemis frigus fugientes petunt Nilum tepidum, primo egreſſu exprimunt volando literam Υ vel Λ vel Δ. mox ventis attritae et diſturbatae glomerantur confuſae.

3 Υ. Δ. Λ. vel alia figura quam prius referebant.

4 Ventus qui eſt aër immitis.

5 Sole oriente.

6 Haec aliter referuntur l. 3. Com. de civili bello. Q. Coponius, qui Dyrrhachii claſſi Rhodiae praeerat, naves è portu educit, et cum jam remiſſiore vento noſtris appropinquaſſet, idem Auſter increbuit, noſtrique praeſidio fuit. uſi itaque fortunae beneficio, Dyrrhachium praetervecti, nacti portum qui appellatur Nymphaeum ultra Liſſum M paſſ. tria, eo naves introduxerant: qui portus ab Africo tegebatur, ab Auſtro non erat tutus: incredibili mox felicitate Auſter in Africum ſe vertit. 7 Non expoſitas Aqu. Verum κατεχρηστικῶς. Proprie enim Auſtris patet Nymphaeum, *vel*, portum in quem nullae naves appellunt flante Aquilone. 8 Ad belli vires firmas. 9 Conjugem Corneliam lib. 2. vſ. 339. quam neque ſatis commode apud ſe retinere, neque citra moleſtiam à ſe ſegregare poſſet. 10 Mutuo amore connexas et ex aequo amantes, faciles, pias. 11 Amor conjugalis. 12 *Suſpenſum* (uti de Ænea ſuo Virg. 2. Æn.) *et pariter comitique onerique timentem - - quem dudum non ulla, etc.* 13 Solam uxorem volebas poni extra tela et aleam fortunae, cui obnoxia erat Roma et totus Romae ſubjectus mundus. 14 Quibus conjugem verbis aggrediatur et quae prima exordia ſumat neſcit. interea donec dentur tentandi aditus et molliſſima fandi tempora, mora, qua licet, dolorem prorogat. 15 In diem prona, ſomnique experte.

Dum

Dum fovet amplexu gravidum Cornelia curis
[1]Pectus, et averſi petit oſcula grata mariti:
Humentes mirata genas, percuſſaque [2] caeco
Vulnere, non audet flentem deprendere Magnum.
Ille gemens, [3] Non nunc, vita mihi dulcior, inquit,
Cum taedet vitae, laeto ſed tempore, conjux,
Venit [4] moeſta dies, et quam nimiumque parumque
Diſtulimus: jam totus adeſt in proelia Caeſar.
Cedendum eſt bellis: quorum tibi tuta latebra
Lesbos erit, deſiſte preces tentare: [5] negavi
Jam mihi: [6] non longos à me patiere receſſus.
[7] Praecipites aderunt caſus: properante ruina,
Summa cadunt. [8] ſatis eſt audiſſe pericula Magni.
[9] Meque tuus decepit amor, civilia bella
Si ſpectare potes. nam me jam Marte parato
Securos cepiſſe pudet cum conjuge ſomnos,
Eque tuo, miſerum quatient cum claſſica mundum,
Surrexiſſe ſinu. vereor civilibus armis
Pompejum nullo triſtem committere damno.
[10] Tutior interea populis, et tutior omni
Rege late, [11] poſitamque procul fortuna mariti
Non tota te mole premat. ſi numina noſtras
Impulerint acies, maneat pars optima Magni;
Sitque mihi, ſi fata premant, victorque cruentus,
Quo fugiſſe velim. [12] Vix tantum infirma dolorem
Cepit, et attonito ceſſerunt pectore ſenſus.
Tandem ut vox moeſtas potuit proferre querelas:
[13] Nil mihi de fatis thalami, Superiſque relictum
eſt
Magne, queri: noſtros non rumpit funus amores,

1 Pompeji. 2 Efflicto amore et ſolicitudine de amovenda uxore, quam animo verſabat, nec dum cum illa communicaverat. 3 O omnis fortunae mihi chara comes, neque laetae minus olim quam praeſentis adverſae. 4 Qua amovearis in tutiorem aliquem et commodiorem locum, quam nimium diſtuli quod ad tuam incolumitatem et Reip. gerendæ commoditatē ſpectat, parum quod ad amorem noſtrum. 5 Ego id quod jucundiſſimum animo meo eſt, mihi negavi: tui ſcilicet praeſentiam, tu idem in me facias. 6 Non longe tamen diſtabis. cum *Lesbos alioqui inſ. maris Aegaei procul abſit.* 7 In praecipiti, et quae cito diſcernentur: namque faſtigium conſequutae res repente in ruinam vergunt. 8 Sufficiat tibi audiviſſe mea pericula: non etiam vidiſſe. 9 Quod quamvis tu pro tuo in me amore te exitus hujus civilis belli comitem et ſpectatricem praeſtare potes: ego tamen hoc tuo amore deceptus non rationem habuiſſe mei videor, cui pudori ſit, in publica calamitate, cum caeteri omnes ſibi conjugibus et liberis interdixerint, non pari moeroris et damni conditione uti. 10 Regibus iis et populis qui noſtra caſtra et fortunam ſequuntur, ſecurius latebis et tutius. 11 Si mihi in praelio ſit occumbendum, levior ad te ſemotam quam praeſentem venturus eſt dolor. Si fuſa acie ſit fugiendum, te meliori mei parte incolumi, erit quo fugere velim. 12 Cornelia vix ſuſtinere valens dolorem ex his mariti verbis conceptum, primum ſtupuit, mox ubi ad ſe rediit, ſic effata eſt. 13 Non eſt cur incuſem Deos aut fata, quod conjugium noſtrum morte diſſolverint: ſed te, qui me amandas et quaſi per divortium dimittis eo quod caeteri omnes per belli hujus civilis tempus ſibi uxoribus interdixerint. modo vſ. 10.

Nec diri fax ſumma rogi: ſed ſorte frequenti,
Plebejaque nimis careo dimiſſa marito.
[1] *Hoſtis ad adventum rumpamus foedera tedae:*
Placemus Socerum. Sic eſt tibi cognita, Magne,
Noſtra fides? [2] *credisne aliquid mihi tutius eſſe,*
Quam tibi? [3] *nonne olim caſu pendemus ab uno?*
[4] *Fulminibus me ſaeve jubes, tantaeque ruinae*
Abſentem praeſtare caput? [5] *ſecura videtur*
Sors tibi, cum facias etiam nunc vota, periſſe,
Ut nolim ſervire malis? ſed morte parata,
Te ſequar ad manes. feriat dum moeſta remotas
Fama procul terras, vivam tibi nempe ſuperſtes.
Adde, quod [6] *aſſueſcis fatis, tantumque dolorem*
Crudelis me ferre doces. ignoſce fatenti:
Poſſe pati, timeo. [7] *quod ſi ſunt vota, Deiſque*
Audior, eventus rerum ſciet ultima conjux.
Sollicitam [8] *rupes jam te victore tenebunt,*
Et puppim, quae [9] *fata feret tam* [9] *laeta, timebo.*
[10] *Nec ſolvent audita metus mihi proſpera belli,*
Cum vacuis projecta locis à Caeſare poſſim
Vel fugiente capi. [11] *noteſcent litora clari*
Nominis exilio, poſitaque ibi conjuge Magni,
Quis [12] *Mitylenaeas poterit neſcire latebras?*
Hoc precor extremum, [13] *ſi nil tibi victa relinquent*
Tutius arma fuga, cum te commiſeris undis,
Quolibet infauſtam potius deflecte carinam:
Litoribus quaerere meis. Sic fata, relictis
Exiluit ſtratis amens, [14] *tormentaque nulla*
Vult differre mora. non moeſti pectora Magni
Suſtinet amplexu dulci, non colla tenere:

1 Quaſi vero quia jam totus adeſt in praelia Caeſar (modo vſ. 742.) nos oporteat illi gratificari facto divortio.

2 Reſpondet ad illa vſ. 743. *tibi tuta latebra Lesbos erit.* et vſ. 754. *Tutior ibis.*

3 Nonne, ex quo conjugium inivimus: communem etiam ſalutis atque periculi inivimus ſortem?

4 Me ſemotam cogis eſſe magis ſolicitam et miſeram, quam ſi bello aut etiam ruinae, quam timere videris, intereſſem: ipſe interim ſecurus et in utrumque paratus;

5 - Namque, cum mihi maxime in votis ſit una tecum mori potius quam miſera et malis obnoxia ſupereſſe tibi: tu me, ſine te vivere, ſine te mori cogis. quae cum malim te ad manes comitari quam ſequi, cogar tamen tamdiu tibi ſupereſſe, quoad triſtis (quod omen avertant Dii) tuae caedis ad me in Lesbon fama pervenerit. 6 Aſſuefacis me tanto dolori ferendo, quantum me tuo ut perferre poſſim, ne interea exanimer. 7 Quod ſi vota mea Dii exaudierint, ut vincas; laetus victoriae tuae nuncius ad me ultimus perveniet ſolicitam ultra tempus et moeſtam. 8 Lesbos inſula aſpera rupibus. 9 Victoriae nuncium. 10 Neque tamen laetus ille nuncius me liberabit metu et periculo, ut quae in locum praeſidiis nullis munitum ſemota, ab hoſte vel fugiente poſſim intercipi. 11 Non poterit latere hoſtem receſſus mei atque latebrae locus. 12 Mitylene Lesbi urbs eſt. 13 Si tibi ultima ſalus quaerenda ſit fuga per mare, quemlibet potius locum pete quam Lesbon, namque huc te inſequentur hoſtes, notam mei receſſus ſedem. 14 Cruciatus doloris è diſceſſu concepti.

[1] *Extremuſque perit tam longi fructus amoris:*
[2] *Praecipitantque ſuos luctus: neuterque recedens*
Suſtinuit dixiſſe vale, vitamque per omnem
Nulla fuit tam moeſta dies, nam caetera damna
Durata jam mente malis, firmaque tulerunt.
[3] *Labitur infelix, manibuſque excepta ſuorum*
Fertur ad aequoreas, ac ſe proſternit, [4] *arenas,*
Litoraque ipſa [5] *tenet, tandemque illata carinae eſt.*
[6] *Non ſic infelix patriam, portuſque reliquit*
Heſperios, ſaevi premerent cum Caeſaris arma.
Fida comes Magni vadis duce ſola relicto,
Pompejumque fugis. quae nox tibi proxima venit,
Inſomnis. [7] *viduo tum primum frigida lecto,*
Atque inſueta quies [7] *uni, nudumque marito*
Non haerente latus. [8] *ſomno quam ſaepe gravata*
Deceptis vacuum manibus complexa cubile eſt,
Atque oblita fugae quaeſivit nocte maritum!
Nam, [9] *quamvis flamma tacitas urente medullas,*
Non juvat in toto corpus jactare cubili:
Servatur pars illa tori. [10] *caruiſſe timebat*
Pompejo: ſed non Superi tam laeta parabant.
Inſtabat miſerae Magnum quae redderet, hora.

1 Ultimus complexus.
2 Praecipitanter accelerant, abrumpunt.
3 Exanimata cadit, *auras Ægra fugit, ſuſcipiunt famulae.*
4 In quibus relinquendus erat vir.
5 Quoad licet, occupat, aegre avulſa.
6 Non tanto cum dolore fugiebas patriam urgente hoſte, tuta ſcilicet viro comite: à quo jam diſcedens videris tibi deſerta, ſola et meliori parte orbata.
7 Cubanti ſoli. 8 *Movet atque lacertos Per ſomnum, corpuſque petens amplectitur auras.* Alcyone Ovid. 11 Metam. 9 Licet ardenter amat, non tamen impatiens vacuo ſua corpora lecto verſat: ſed pudibunda ſuam quaſi praeſenti viro adſervat lecti partem. 10 Metuebat illa ſolum ne Pompejum diutino bello detentum deſideraret, de abſentia illius ſollicita: ſed triſtius quippiam parabant fata. recepit quippe illum citius quam expectabat, victum ſcilicet profugum, et brevi coram interficiendum.

LIBER VI.

[1] *Poſtquam caſtra duces,* [2] *pugnae jam mente propinqui*
Impoſuere jugis, admotaque comminus arma,

1 E caſtris ad Apſum fl. vſ. 461. lib. 5. uterque exercitum eduxerant eodem tempore; Pompejus noctu, ut Antonium interciperet; Caeſar interdiu, ut ſe cum Antonio conjungeret. Antonius de Pompeii inſidiis certior per Graecos factus, caſtris ſe continuit, donec altero die ad eum Caeſar perveniret. Pompejus ne duobus exercitibus circumcluderetur, diſceſſit et ad Aſparagum Dyrrhachinorum pervenit, atque ibi caſtra poſuit. eodem et Caeſar cum exercitu profectus, juxta eum caſtra poſuit. 2 Caeſar quidem rerum inopia et neceſſitate preſſus conficiendae rei cupidus oſtentare aciem, provocare: Pompejus commeatu abundans, adverſus haec nectere moras. tergiverſari. L. Florus.

Parque

[1] *Parque ſuum videre Dei*, [2] *capere omnia Caeſa*
Moenia Grajorum ſpernit, Martemque ſecundum
Jam niſi de genero fatis debere recuſat.
[3] *Funeſtam mundo votis petit omnibus horam*,
In [4] *caſum quae cuncta ferat. placet* [5] *alea fati*
[6] *Alterutrum merſura caput.* [7] *ter collibus omnei*
Explicuit turmas, *et ſigna minantia pugnam*,
[8] *Teſtatus nunquam Latiae ſe deeſſe ruinae.*
Ut videt ad nullos exciri poſſe tumultus
In pugnam generum, *ſed clauſo fidere vallo*,
Signa movet, *tectuſque via dumoſa per arva*
[9] *Dyrrhachii praeceps rapiendas tendit ad arces.*
[10] *Hoc iter aequoreo praecepit limite Magnus*,
Quemque vocat collem [11] *Taulantius incola Petram*,
[12] *Inſedit caſtris*, [13] *Ephyreaque moenia ſervat*,
[14] *Defendens tutam vel ſolis turribus urbem.*
[15] *Non opus hanc veterum*, *nec moles ſtructa tuetur*,
Humanuſque labor, *facilis*, *licet ardua tollat*,
Cedere vel bellis, *vel cuncta moventibus annis.*
Sed munimen habet nullo quaſſabile ferro,
Naturam, *ſedemque loci.* [16] *nam clauſa profundo*
Undique praecipiti, *ſcopuliſque* [17] *vomentibus aequor*,
Exiguo debet, *quod non eſt inſula*, *collis.*

1 Metaph. ab arena ſumpta. Dii ſpectatores par gladiatorum, Caeſ. et Pomp. Sic infra ℣. 191. et lib. 7. ℣. 699. et Seneca lib. cur bonis viris mala fiant. *Ecce ſpectaculum dignum ad quod reſpiciat intentus operi ſuo Deus. Ecce par Deo dignum; vir fortis cum mala fortuna compoſitus.*

2 Non operae precium ducit urbes Graecas expugnare, Pompejo ſoli intentus, victoriae de illo inhians.

3 Quae illum Dominum imponat victis gentibus non fine magna humani generis clade. 4 Dubium eventum, ruinam. 5 Caſus et periculum. Horat. *periculoſae plenum opus aleae.* lib. 2. ode 1. 6 Pompeji vel Caeſaris. 7 Poſtridie. eductis omnibus copiis, acie inſtructa, decertandi poteſtatem Pompejo fecit. ubi eum ſuis locis ſe tenere animadvertit; poſtero die magno circuitu, difficili anguſtoque itinere, Dyrrhachium profectus eſt, ſperans Pompejum aut Dyrrhachium compelli, aut ab eo intercludi poſſe, quod omnem commeatum totiuſque belli apparatum eo contuliſſet, etc. Comm. 3 Caeſaris. 8 Profeſſus ſe promptum paratumque ad evertendum Rom. imperium. 2 Ita Florus: *Expugnatione*, inquit, *Dyrrhachii irrita*, *quippe quam vel ſitus inexpugnabilem faceret.* 10 Pompejus primo ignoravit Caeſaris conſilium, mox per exploratores certior factus, caſtra movit, expeditiori juxta litus via ſe antevertere eum poſſe ſperans. Caeſar vero parvo noctis itinere intermiſſo, Pompejum antevenit. 11 Taulantii, populi Macedoniae, qui Dyrrhachii et Apolloniae agros quondam tenuerunt. Strab. lib. 7. Thucyd. 1. 12 Pompejus interclusus Dyrrhachio, edito loco, qui Petra appellatur, caſtra communivit. 13 Dyrrhachium, à Phalio Corinthio conditore. Thucyd. Strabo lib. 6, et 7. Nec non à Corcyrenſibus colonis ejus, qui et à Corinthiis oriundi fuerunt. Corinthus autem Ephyra dicta erat ab Ephyra nympha, Oceani et Tethyos filia, infra vſ. 57. 14 Etiam ſine exercitu ſatis ſua natura munita. 15 Neque tam propter moenia, quae plerumque in arduum quantumvis hominum manibus extructa, aut bello aut vetuſtate deſtruuntur, quam naturam et ſedem loci. 16 Nam in rupibus ſitam et mari undique cinctam exiguus collis, quo continenti jungitur, eam facit peninſulam. 17 Alliſos fluctus rejicientibus.

Terribiles ratibus ſuſtentant moenia cautes,
Ioniumque furens rapido cum tollitur auſtro,
Templa, domoſque quatit, [1] *ſpumatque in culmina*
pontus.
Hinc avidam belli rapuit ſpes improba mentem
Caeſaris, ut vaſtis [2] *diffuſum collibus hoſtem*
Congeret ignarum, 3 *ducto procul aggere valli.*
Metitur terras oculis: nec ceſpite tantum
Contentus fragili ſubitos attollere muros,
[4] *Ingentes cautes, avulſaque ſaxa* [5] *metallis,*
Grajorumque domos, direptaque moenia transfert.
Extruitur, quod non [6] *aries impellere ſaevus,*
Quod non ulla queat violenti machina belli.
[7] *Franguntur montes, planumque per ardua Caeſar*
Ducit opus: [8] *pandit foſſas, turritaque ſummis*
Diſponit Caſtella jugis, [9] *magnoque receſſu*
Amplexus fines, ſaltus, nemoroſaque teſqua,
Et ſilvas, vaſtaque feras [9] *indagine claudit.*
Non deſunt campi, [10] *non deſunt pabula Magno,*
Caſtraque Caeſareo circundatus aggere mutat.
Flumina tot curſus illic exorta fatigant,
Illic merſa ſuos: operumque ut ſumma reviſat,
Defeſſus Caeſar mediis intermanet agris.
[11] *Nunc vetus Iliacos attollat fabula muros,*
Adſcribatque Deis: [12] *fragili circundata teſta*
Moenia mirentur refugi Babylonia Parthi.
En [13] *quantum Tigris, quantum celer ambit Oron-*
tes,
Aſſyriis quantum populis telluris Eoae
Sufficit in regnum, ſubitum, bellique tumultu

1 Spumas ſpargit per ſumma tecta.

2 Lego *diffuſus*. Caeſar enim (quo ſui minori cum periculo undique frumentum commeatumque ſupportare poſſent, coërcito Pompeji equitatu, ſimul ut Pompejum pabulatione prohiberet autoritatemque ejus apud exteras nationes minueret) editos atque aſperos colles circa Pompejii caſtra praeſidiis tenuit, caſtellaque ibi communivit. Inde, ut loci cujuſque natura ferebat, ex caſtello in caſtellum perducta munitione circumvallare Pompejum inſtituit. 3 Producto è colle in collem. 4 Sed ing. c. 5 Fodinis, venis lapidum. 6 De ariete, vide quae ad vſ. 490. lib. 3. 7 Editioribus locis dejectis, atque humilibus exaltatis aequavit opus. 8 Prae muris ducit latas foſſas. *truphes*. 9 XXV mille paſſ. ambitu aggeris, Metaph. à venatoribus ſumpta. 10 Tantum erat ſepti ſpatium, quantum ſufficeret Pompejo ad pabula, ad caſtra ſubinde mutanda, ut quod multorum fluminum fontes, curſus, et oſtia contineret, et quantum laſſitudine conficeret Caeſarem opera luſtraturum. 11 Fabuloſa jam et vana antiquitas jactet muros Trojae XL. M. paſſ. in circuitu, quos Apollo et Neptunus à Laomedonte conducti ſtruxiſſe feruntur. *Ironice*. 12 Parthi, ſimulata fuga praeliari ſoliti, pro miraculo habeant Babylonis muros è latere cocto latos L cubitos, altos quadruplo amplius, in circuitu habentes ſtadia CCCL. *Ironice*. 14 Quantum areae occupavit Babylon, quam alluit Euphrates, qui in Tigrim funditur, quantum Antiochia, quam interluit Orontes, quantum Ninos regni ſedes et urbs regia Aſſyriae, tantum raptim clauſit Caeſar aggere ſuo.

Raptum clauſit opus. [1] *tanti periere labores.*
[2] *Tot potuere manus adjungere* [3] *Seſton Abydo,*
[4] *Ingeſtoque ſolo Phryxeum elidere pontum,*
[5] *Aut Pelopis latis Ephyren abrumpere regnis,*
[6] *Et ratibus longa flexus donare Maleae,*
Aut aliquem mundi, quamvis natura negaſſet,
In melius mutare locum. [7] *coit area belli:*
Hic alitur ſanguis terras fluxurus in omneis,
Hic et Theſſalicae clades, Libycaeque tenentur.
[8] *Æſtuat anguſta rabies civilis* [9] *arena.*
Prima quidem ſurgens operum ſtructura fefellit
Pompejum: [10] *veluti mediae qui tutus in arvis*
Sicaniae rapidum neſcit latrare Pelorum:
[11] *Aut vaga cum Tethys, Rutupinaque litora fervent,*
Unda Caledonios fallit turbata Britannos.
Ut primum vaſto ſeptas videt aggere terras:
[12] *Ipſe quoque à tuta deducens agmina* [13] *Petra*
Diverſis ſpargit tumulis, ut Caeſaris arma
Laxet, et effuſo claudentem milite tendat.
Ac tantum ſepti vallo ſibi vendicat agri,
[14] *Parva* [15] *Mycenaeae, quantum ſacrata Dianae*
Diſtat ab excelſa nemoralis [16] *Aricia Roma:*
Quoque modo Romae praelapſus moenia Tybris
In mare deſcendit, ſi nuſquam torqueat amnem.
[17] *Claſſica nulla ſonant, injuſſaque tela vagantur:*

1 Tanta Nini Laomedontis, Semiramidis, Seleuci opera victa ſunt ab hoc Caeſariano, *vel*, hi tanti Caeſaris labores, et ipſi brevi in caſſum cecidere profligato Caeſare.

2 *Hae poſſent et Athon capere dextrae, et moeſtum pelagus gementis Helles intercludere ponte non natanti.* Via Domitiana Papinii lib. 4 Sylvarum.

3 Libro 2. ℣. 674.

4 Jactis in mare molibus obſtruere Helleſpontum, quem Phryxus transfretavit. lib. 4. ℣. 56.

5 *His parvus, Lechiae, niſi vetarent, Inous freta miſcuiſſet Iſthmos.* Papin. lib. 4 Sylv. h. e. perfoſſo Iſthmo l. 1. vſ. 101. Peloponnéſo abrumpere Ephyrea. id eſt Corinthum, ſupra vſ. 17. 6 Pervio facto Iſthmo Corinthiaco, ne opus ſit longa et periculoſa navigatione circuire Maleam, promontorium Laconiae, per L millia paſſ. in mare protenſum. 7 Clauditur à Caeſare campus, area et quaſi arena belli, intra quam ſepti ſunt, qui ſanguinem effundent in variis orbis partibus: alii in campo Pharſalico, in Africa alii. 8 *Æſtuat infelix anguſto limite mundi.* Juven. de Alexandro Satyr. 10. 9 Spatio, Tranſlat. ab arena theatrali, in qua committuntur gladiatores. 10 Uti qui in meditullio Siciliae degit, non audit latratum Scyllae et Charybdis in freto Siculo contra Pelorum promont. 11 Ut qui in Britannia inſ. verſus Caledonios, Scotos, degunt, non audiunt aeſtum maris ſaevientis adverſus litus Rutupinum in Cantio. 12 Pompejus neque à mari neque Dyrrhachio diſcedere volebat: quam plurimos itaque colles occupavit, et quam latiſſimas regiones praeſidiis tenebat, Caeſarique copias quam maxime poſſet, diſtinebat. 13 Supra vſ. 16. 14 Quantum Aricia oppidum Latii prope Albam, diſtat à Roma, et quanto ſpatio oſtium Tibridis à Roma diſtat recto limite non flexo ad curſus fluvii, h. e. XIV. M paſſ. 15 Ab Oreſte è Taurica tranſlata, lib. 3. vſ. 81. 16 Ibidem ad vſ. 86. lib. 3. 17 Neutra ex parte datur ſignum pugnae. Pompejus (inquit Caeſ. comm. 3.) totis copiis dimicare non conſtituerat, tamen ſuis locis ſagittarios funditoreſque mittebat, qui multos è noſtris vulnerabant, etc.

Et ſit ſaepe [1] *nefas, jaculum* [2] *tentante lacerto.*
[3] *Major cura duces miſcendis abſtrahit armis.*
[4] *Pompejum exhauſtae praebenda ad pabula terrae,*
Quae currens obtrivit eques, gradibuſque citatis
Ungula [5] *frondentem diſcuſſit cornea campum.*
Belliger attonſis ſonipes defeſſus in arvis,
Advectos [6] *cum plena ferant praeſepia culmos,*
Ore [7] *novas poſcens moribundus labitur herbas,*
[8] *Et tremulo medios abrumpit poplite gyros.*
Corpora tum ſolvit tabes, et [9] *digerit artus.*
[10] *Traxit* [11] *iners coelum fluidae contagia peſtis*
Obſcuram in nubem: tali [12] *ſpiramine* [13] *Neſis*
Emittit [14] *Stygium nebuloſis aëra ſaxis,*
[15] *Antraque letiferi rabiem Typhonis anhelant.*
Inde labant populi, coeloque paratior [16] *unda*
Omne pati virus [17] *duravit viſcera coeno.*
Jam [18] *riget atra cutis,* [19] *diſtentaque lumina rumpit:*
[20] *Igneaque in vultus, et* [21] *ſacro fervida morbo*
Peſtis abit, [22] *feſſumque caput ſe ferre recuſat.*
Jam magis atque magis [23] *praeceps agit omnia fatum:*
[24] *Nec medii dirimunt morbi vitamque necemque:*
Sed languor cum morte venit, [25] *turbaque cadentum*
Aucta lues, dum miſta jacent incondita vivis
Corpora: nam miſeros ultra tentoria cives

1 Caedes extra belli copiam. 2 In incertum mittente prae ſtudio exercendi. 3 Pompejum lues, Caeſarem fames, *Acrior illum Cura domat.* Virg. 3 Georg. 4 Erat ſumma inopia pabuli in caſtris Pompeji, adeo ut foliis ex arboribus ſtrictis, et teneris arundinum radicibus contuſis equos alerent: frumenta enim quae fuerant intra munitiones ſata, conſumſerant: et cogebantur Corcyra atque Acarnania, longo interjecto navigationis ſpatio, pabulum ſupportare. 3. comm. civilis belli. 5 Herbis nudavit campos. 6 Cl. Grotius legit *dum*, hac mente, dum expectatur pabulum ex Acarnania et Corcyra. Ego retineo *cum.* ut ſit imitatio Ovid. 7 Met. *Acer equus quondam, etc. Ad praeſepe gemit morbo moriturus inerti.* quod et ipſe debet Virg. 3 Georg. *Et dulces animas plena ad praeſepia reddunt.* 7 Aliunde advectas, *vel* è radicibus contuſis, ut modo dict. 8 *Segnior curſu ſonipes in ipſo Concidit gyro, dominumque prono Prodidit armo.* Oed. Sen. 1 chor. 9 Diſſipat, conſumit. 10 *Principio coelum ſpiſſa caligine terris Preſſit: et ignavos incluſit nubibus aeſtus.* Ovid. 7 Met. *Sed gravis et ater incubat terris vapor*, etc. Sen. Oed. 11 Non motus. 12 Exhalatione. 13 Inſ. in Campano litore, quam agnoſcit Plin. lib. 19. c. 8. Cic. ad Attic. ſaepius, et Statius 3 Sylv. alii leg. *Neſſus*, et de Ozolis intelligunt. 14 Tetrum, lethalem, infernum. 15 Speluncae Inarimes inſulae impoſtae Typhoeo, qui ſulfureos atque peſtiferos vapores emittere dicitur. lib. 5. vſ. 101. et Mela l. 1. c. 13. 16 *Conſtat et in fontes vitium veniſſe lacuſque.* 17 Obſtruxit alvum. *viſcera torrentur primo.* 18 *Aret Pellis, et ad tactum tractanti dura reſiſtit.* 19 *Tum vero ardentes oculi*, et tument diſtentae ſanguine genae. 20 *Flammaeque latentis Indicium ruber eſt, et ductus anhelitus igni, etc. et aegro Rubor in vultu, etc.* Sen. Oed. 21 Execranda peſte *vel* ſacro igne, Eryſipela, quem, quia è fervente ſanguine natus ſit, peſtis comitem addit Celſ. l. 5. 22 Prae gravedine non ſuſtinet. 23 Subita mors. 24 Vix morbo interveniente vitae necique. 25 Caeſar ex perfugis cognoſcebat equos eorum vix tolerari, etc. ipſos valetudine non bona, cum anguſtiis loci et odore tetro et multitudine cadaverum, tum, etc. 3 com.

Spargere

Spargere funus erat. 1 *tamen hos minuere labores*
A tergo pelagus, pulſuſque Aquilonibus aër
Litoraque, et plenae peregrina meſſe carinae.
2 *At liber terrae ſpatioſis collibus hoſtis*
Aëre non pigro, nec inertibus angitur undis:
Sed patitur ſaevam, veluti circundatus arcta
Obſidione, famem. 3 *nondum ſurgentibus altam*
In ſegetem culmis, 4 *cernit miſerabile vulgus*
In pecudum cecidiſſe cibos, et carpere dumos,
Et morſu ſpoliare nemus, 5 *letumque minanteis*
Vellere ab ignotis 5 *dubias* 6 *radicibus herbas:*
7 *Quae mollire queunt flamma, quae frangere morſu,*
Quaeque per 8 *abraſas utero demittere fauces,*
Plurimaque humanis antehac incognita menſis
Diripiens miles, 9 *ſaturum tamen obſidet hoſtem.*
10 *Ut primum libuit ruptis evadere clauſtris*
Pompejo, cunctaſque ſibi permittere terras:
11 *Non obſcura petit latebroſae tempora noctis,*
Et raptum furto ſoceri ceſſantibus armis
Dedignatur iter: latis exire ruinis
Quaerit, et impulſo turres confringere vallo,
Perque omneis gladios, et qua via caede paranda eſt.
Opportuna tamen valli pars viſa propinqui,
Quam 12 *Minuti caſtella vocant, et confraga denſis*
Arboribus dumeta tegunt. huc pulvere nullo
Proditus agmen agit, ſubituſque ad 13 *moenia venit.*
Tot ſimul è campis Latiae fulſere 14 *volucres:*
Tot cecinere tubae. ne quid victoria ferro
Deberet, pavor attonitos confecerat hoſtes.
Quod ſolum valuit virtus, 15 *jacuere peremti,*

1 Levarunt tamen peſtem hanc ventus ſalutaris et omnium rerum copia navibus advecta.
2 Caeſar autem non peſte ex aëris aut aquae contagione, ſed frumenti inopia laborabat.
3 Nondum ſpicas fundentibus, nedum matureſcentibus.
4 Videt milites herbis, gramine, foliis veſci.
5 Lethales.
6 Radicis genus inventum eſt, quod appellatur Chara, ex hoc effectos admiſto lacte panes, cum in colloquiis Pompejani iis famem objectarent, vulgo in eos jaciebant, quo viſo Pompejus, ſibi cum feris rem eſſe dixit, etc. Caeſ. com. 3. et Suet. in Caeſ. c. 68. et Plut. 7 Quaecunque poterant coquere. 8 Aſperitate eſculentorum exulceratas *plebeja radere beta.* Perſ. 3 Sat. Audiebantur (inquit Caeſar, l. 3 de bell. civ.) crebrae militum voces, prius ſe cortice ex arboribus victuros, quam Pompejum è manibus dimiſſuros. 9 Commeatu abundantem. 10 Equis macie corruptis conandum ſibi aliquid Pompejus de eruptione exiſtimavit, cujus rei expeditiorem dedere illi facultatem Allobroges duo fratres, qui à Caeſare tranſierunt, etc. Comm. de bell. civ. prius autem facta erant uno die 6 praelia ad Dyrrhachium et munitiones, ubi Scaeva tam ſtrenue rem geſſit. 11 Non clam et noctu, ſed palam et interdiu, per vallum et munitiones Caeſaris erumpere parat. 12 Minutio (inquit Appianus) quam plurima tolerante, ferunt quippe clypeo ejus XX ſupra C inhaeſiſſe ſagittas, etc. Caeſar eum Scaevam vocat ut noſter, et Florus. neque tamen Minutium Scaevam dictum arbitror, ut volunt quidam: Caſſium Scaevam appellat Suetonius, et M. Caeſium Scaevam Val. Max. lib. 3. c. 2. 13 Vallum. 14 Aquilae ſigna. 15 Quem quiſque locum cepiſſet, ex eo non ceſſit, in eo cecidit fortiter pugnans.

Debuerant

Debuerant quo ſtare loco: qui vulnera [1] *ferrent*
Jam deerant, [2] *nimbuſque ferens tot tela* [3] *peribat.*
Tum [4] *piceos volvunt immiſſae lampadis ignes:*
Tum quaſſae nutant turres, lapſumque minantur.
[5] *Roboris impacti crebros gemit agger ad ictus.*
Jam Pompejanae celſi ſuper ardua valli
Ierant Aquilae; jam [6] *mundi jura petebant.*
Quem non mille ſimul turmis, nec [7] *Caeſare toto*
Auferret Fortuna locum, [8] *victoribus unus*
Eripuit, vetuitque capi, ſeque arma tenente,
Ac nondum ſtrato, Magnum viciſſe negavit.
Scaeva viro nomen: [9] *caſtrorum in plebe merebat*
Ante feras Rhodani gentes: [10] *ibi ſanguine multo*
Promotus Latiam longo gerit [11] *ordine vitem.*
Pronus ad omne nefas, et qui neſciret, in armis
Quam magnum virtus crimen civilibus eſſet.
Hic ubi quaerentes ſocios jam Marte relicto
[12] *Tuta fugae cernit; Quo vos pavor, inquit, abegit*
Impius, et [13] *cunctis ignotus Caeſaris armis?*
O famuli turpes, [14] *ſervum pecus, abſque cruore*
Terga datis morti? [15] *cumulo vos deeſſe virorum*
Non pudet, et buſtis, interque cadavera quaeri?
[16] *Non ira ſaltem juvenes, pietate remota,*
Stabitis? [17] *è cunctis per quos erumperet hoſtis,*
Nos ſumus electi. non parvo ſanguine Magni
Iſta dies ierit. [18] *peterem felicior umbras*
Caeſaris in vultu. teſtem hunc Fortuna negavit:
Pompejo laudante cadam. [19] *confringite tela*
Pectoris incurſu, jugulisque retundite ferrum.
[20] *Jam longinqua petit pulvis, ſonituſque ruinae,*
Securaſque fragor concuſſit Caeſaris aures.
Vincimus ô ſocii; veniet qui vendicet arces,
Dum morimur. Movit tantum vox illa furorem,
Quantum non primo ſuccendunt claſſica cantu:

1 Accipe-rent.
2 *Metaph.* tela inſtar grandinis ru-entia.
3 Caeſis du-dum omnibus Caeſarianis.
4 Sagittas et faces incen-diarias. lib. 3. ÿ. 682. ſtu-pam picatam.
5 Arietis l. 3. vſ. 490.
6 Mundum in libertatem è tyrannide aſſerturae.
7 Totis Cae-ſaris copiis et viribus.
8 Pompeja-nis jam pene victoribus eri-puit victo-riam.
9 Gregarius meruit miles ante bellum Gallicum. -
10 - In eo ad Centurio-nis dignitatem evectus eſt. vide Val. Max. l. 2. c. 2. cujus in-ſigne eſt vitis, quam ad ca-ſtigandos mili-tes geſtabat Centurio. Plinius lib. 14. cap. 1. Juven. 8 Sat. et 14. ſupra

... Mart. lib. 10. ep. 26. 11 Militum centuriam. 12 Loca et viam ...i fugerent. 13 In nullo Caeſaris bello hactenus notus. 14 *O imi-*... *ſervum pecus*, inquit Horat. 15 Annon vos pudet non mortem ... cum fortibus viris? 16 Si nulla vos pietas in ducem retineat, ... tamen ira et indignatio, namque - 17 - Nos viſi ſumus hoſtibus ... idonei et imbelles, per quos erumperent, verum non impune fe-... 18 Felicius me mori exiſtimarem, ſi occumbere licuiſſet Caeſare in-...te: hoc non contigit, ita me geram, ut virtus mea vel ab hoſte ...detur. 16 Irruite in tela hoſtium pectore et jugulo. 20 Pulvis iſte ... fragor belli Caeſarem dudum inſcium ſiſtet hoc mox cum ſubſidiis.

Miranteſque virum, atque avidi ſpectare ſequuntur
Sciturі juvenes, [1] numero deprenſa, locoque,
An plus quam mortem virtus daret. ille ruenti
Aggere conſiſtit, [2] primumque cadavera plenis
Turribus evolvit, ſubeunteſque obruit hoſtes
Corporibus: totaeque viro dant tela ruinae,
Roboraque, et moles; [3] hoſti ſeque ipſe minatur.
Nunc ſude, nunc duro [4] contraria pectora conto
Detrudit muris, et valli ſumma [5] tenentes
Amputat enſe manus: caput obterit, oſſaque ſaxo;
Ac male defenſum fragili [6] compage cerebrum
Diſſipat: alterius [7] flamma crineſque genaſque
Succendit: ſtrident oculis ardentibus ignes.
Ut primum [8] cumulo creſcente cadavera murum
Admovere ſolo: [9] non ſegnior extulit illum
Saltus, et in medias jecit ſuper arma catervas;
Quam per ſumma rapit celerem venabula pardum.
Tunc denſos inter [10] cuneos compreſſus, et [11] omni
Vallatus bello vincit, quem reſpicit, hoſtem.
Jamque hebes, et [12] craſſo non aſper ſanguine mucro
Percuſſum Scaevae frangit, non vulnerat hoſtem.
[13] Perdidit enſis opus, frangit ſine vulnere membra.
Illum tota premit [14] moles, illum omnia tela.
Nulla fuit non certa manus, non lancea felix:
[15] Parque novum Fortuna videt concurrere, [16] bellum,
Atque virum. fortis crebris ſonat ictibus umbo,
[17] Et galeae fragmenta cavae compreſſa perurunt
Tempora: [18] nec quicquam nudis vitalibus obſtat
Jam, praeter ſtantes in ſummis oſſibus haſtas.
[19] Quid nunc veſani jaculis, levibuſque ſagittis
Perditis haeſuros nunquam vitalibus ictus?
Hunc aut tortilibus vibrata [20] phalarica nervis
Obruat, aut vaſti [21] muralia pondera ſaxi:

1 An virtus numero hoſtium obruta et iniquo loco deprenſa poſſet aliquid amplius dare quam mortem; gloriamne an victoriam?

2 Suorum cadaveribus, telorum ſaxorumque utitur adverſus hoſtes.

3 Velle ſe praecipitem in illos dimittere.

4 Hoſtium.

5 Aſcendentium manus prehendentes valli ſumma.

6 Galea.

7 Stuppa picata, face.

8 Foſſam compleverunt, vallo vel caſtelli muro aequata cadaverum ſtrue.

9 Ea celeritate inſiluit ſuper cadaverum ſtruem qua Pardus ſolet in venabulorum aciem.

10 Cuneus proprie eſt multitudo peditum cuneum repraeſentans, quae juncta cum acie primum anguſtior, deinde latior procedit ad ordines hoſtium diffringendos. 11 Omnibus copiis, adverſus quas ſtetit, oppreſſus undique. 12 Obtuſus caede gelatoque ſanguine perdiderat uſum et officium enſis. 13 Perdiderat uſum gladii, id eſt non ſecuit, ſed fregit. 14 Multitudo hoſtium. 15 Supra vſ. 3. 16 Univerſas Pompeji copias, cum uno Scaeva compoſitas. 17 Et galea crebro ictu contuſa fractaque caput ejus ſtringit. 18 Et tela hoſtium corpori illius fixa ſupplent locum fractae loricae et inerme pectus defendunt. 19 Averſio poëtae ad Pompejanos. 20 Libro 3. vſ. 680. 21 Ingenti magnitudine.

Hunc

Hunc [1] *aries ferro,* [2] *balliſtaque limine portae*
Summoveat: [3] *ſtat non fragilis pro Caeſare murus,*
Pompejumque tenet: [4] *jam pectora non tegit armis:*
At veritus credi clypeo, laevaque vacaſſe,
Aut culpa vixiſſe ſua, tot vulnera belli
Solus obit, denſamque ferens in pectore ſilvam,
Jam gradibus feſſis, [5] *in quem cadat, eligit hoſtem,*
Par [6] *pelagi monſtris. Libycae ſic bellua terrae,*
Getulus denſis Elephas oppreſſus ab [7] *armis*
[8] *Omne repercuſſum ſqualenti miſſile tergo*
Frangit, et haerentes mota cute diſcutit haſtas.
Viſcera tuta latent penitus, citraque cruorem
Confixae ſtant tela ferae: tot facta ſagittis,
Tot jaculis, [9] *unam non explent vulnera mortem.*
[10] *Dictaea procul ecce manu Gortynis arundo*
Tenditur in Scaevam, quae voto certior omni
In caput, atque oculi laevum deſcendit in [11] *orbem.*
Ille [12] *moras ferri, nervorum et vincula rumpit,*
Affixam vellens oculo pendente ſagittam
Intrepidus, telumque ſuo cum [13] *lumine calcat.*
[14] *Pannonis haud aliter poſt ictum ſaevior urſa,*
Cum jaculum parva [15] *Libys* [16] *amentavit habena,*
[17] *Se rotat in vulnus: telumque irata receptum*
Impetit, et ſecum fugientem circuit haſtam.
[18] *Perdiderat vultum rabies: ſtetit imbre cruento*
Informis facies: laetus fragor aethera pulſat
Victorum: [19] *majora viris de ſanguine parvo*
Gaudia non faceret conſpectum in Caeſare vulnus.
* *Ille tegens alta ſuppreſſum mente dolorem,*

1 Libro 3. vſ. 490.

2 Machina, cujus brachia tenduntur funibus nerviſque ad emittenda ſaxa, taces, jacula, cujus formam vide apud Marcel. l. 23. et Veger. l. 4. cap. 22.

3 Pompeji copias ſuſtinet, victoriamque moratur.

4 Et jam turpe ducens clypeo tegi, laevam corporis partem ſuis carere vulneribus, atque in vita ulterius manere, abjicit clypeum, et pectore occurrit telorum multitudini.

5 Ut modo vſ. 173.

6 Cetis, balenis, quae ſe immittentes, pondere et mole ſua naves depreſſum eunt. 7 Venatoribus vel telis. 8 Corii duritie reſiſtit telis, quod ſi quando penetrent, ea tamen non altius infixa mota cute diſcutit. 9 Unjus Scaevae. 10 Cretenſi, Dicte mons eſt, Gortyna urbs Cretae, quae claruit olim ſagittarum et jaculorum mittendi ſtudio. Gortynis arundo, eſt Cretenſis ſagitta. 11 Oculum, ut l. 2. vſ. 184. *vel* ſinum, in quo oculus. alterum illi excuſſum fuiſſe oculum meminere Plutarch. Suet. Appian. 12 Oculum cui infixa erat ſagitta, ruptis nervis cum ipſo telo educit. 13 Oculo. 14 Auſtrica, Hungarica. 15 Venator peritus, quales habet Libye. 16 Amento torſit. 17 Se rotans conatur evellere ſagittam lateri haerentem. 18 Vultus Scaevae non prae ſe ferebat priorem rabiem. *Hypallage.* 19 Non minor ad aethera ſublatus eſt clamor à Pompejanis jam ſe viciſſe ratis vulnerato Scaeva, quam ſi ipſum Caeſarem vulneraſſent. * Hoc Appianus refert hunc in modum: Scaeva, poſt multa et praeclara facinora edita, oculum ſagitta ſaucius velut quippiam dicturus in medium proſiliit. Pompeji ductorem quendam ſingulari virtute cognitum ad ſe vocans; Serva, inquit, tibi ſimilem, ſerva amicum ac curatores mihi adhibe, quoniam vulnere affligor. Accurrentibus ad illum veluti transfugam duobus è Pompeji exercitu, unum aggreſſus occidit, alterius humerum enſe trajecit, etc. lib. 3. de bello civili.

Mitis

Mitis, et à vultu penitus virtute remota,
Parcite, ait, cives: procul hinc avertite ferrum!
[1] *Collatura meae nil ſunt jam vulnera morti:*
Non eget ingeſtis, ſed vulſis pectore telis.
Tollite, et in Magni viventem ponite caſtris:
Hoc veſtro praeſtate duci: [2] *ſit Scaeva relicti*
Caeſaris exemplum potius, quam mortis honeſtae.
Credidit infelix ſimulatis vocibus [3] *Aulus:*
Nec vidit recto gladium mucrone tenentem:
Membraque [4] *captivi pariter laturus, et arma,*
Fulmineum mediis excepit faucibus [4] *enſem.*
Incaluit [4] *virtus: atque una caede refectus*
Solvat, ait, poenas, Scaevam quicunque ſubactum
Speravit: pacem gladio ſi quaerit ab iſto
Magnus, adorato ſubmittat Caeſare ſigna.
An [5] *ſimilem veſtri, ſegnemque ad fata putaſtis?*
Pompeji vobis minor eſt, cauſaeque Senatus,
Quam mihi mortis amor. Simul haec effatus, et altus
[6] *Caeſareas pulvis teſtatur adeſſe cohortes.*
Dedecus hic belli Magno, crimenque remiſit,
Ne ſolum totae fugerent te Scaeva catervae:
[7] *Subducto qui Marte ruis: nam ſanguine fuſo*
Vires pugna dabat. [8] *labentem turba ſuorum*
Excipit, atque humeris defectum imponere gaudet.
Ac veluti incluſum perfoſſo in pectore numen,
Et vivam magnae ſpeciem Virtutis adorant:
Telaque confixis certant evellere membris,
Exornantque Deos, ac nudum pectore Martem
Armis Scaeva tuis. [9] *felix hoc nomine famae,*
Si tibi durus Iber, aut ſi tibi terga dediſſet
Cantaber exiguis, aut longis Teutonus armis.
[10] *Non tu bellorum ſpoliis ornare Tonantis*
Templa potes, non tu laetis ululare triumphis.

1 Nihil additura, non profectura ad mortem ſunt tela injecta: evulſa potius emittent animam.

2 Facite ut videar potius tranſiiſſe à Caeſare, quam pro eo mortem cum gloria oppetiiſſe.

3 Nomen illius ductoris cujus opem imploravit.

4 Scaevae.

5 Imbellem et mortis timidum.

6 Excitatus à P. Syllae adventantis militibus pulvis honeſti receſſus praetextum dedit Pompejanis, ne Scaevam ſolum fugere arguerentur.

7 Qui receptui ſigno à Pomp. dato, non habens in quos calidum et miniſteria obeuntem ſanguinem exerceas, deficis.

8 Deficientem ſocii tollunt, virtutem ſcilicet illius venerati, cujus monimentum Deorum templis et imagini ipſius Martis ſuſpendunt, *tela illi infixa et arma viri.* Vixiſſe eum teſtatur Caeſ. Com. 3. Cum enim Scaevae capite, humero, femore ſaucii et oculo uno orbati ſcutum ad Caeſarem relatum eſſet, inventa ſunt in eo foramina CCXXX. (ſed ut alii referunt, CXX) donavit eum M CC aeris atque ab octavis ordinibus ad *primipilum* traduxit, etc. 9 Multam et veram conſecuturus gloriam, ſi pro patria pugnans hac uſus fuiſſes virtute in Hiſpanis, Cantabris, Germaniſque ſubjugandis. 10 - Hic vero periit tibi virtus, quippe cui neque triumphum faeta et licentioſa acclamatione proſequi, neque ſpolia Jovi Capitolino referre continget, quod bello civili vincentibus negatum eſt. Valer. Max.

Infelix

Infelix, quanta [1] dominum virtute paraſti!
[2] Nec magis hac Magnus caſtrorum parte repulſus
Intra clauſtra piger dilato Marte quievit,
Quam mare laſſatur, cum ſe tollentibus Euris,
Frangentem fluctus ſcopulum ferit, aut latus alti
Montis [3] adeſt, ſeramque [4] ſibi parat unda ruinam.
[5] Hinc vicina petens placido caſtella [6] profundo
In curſu [7] gemini Martis rapit: armaque late
[8] Spargit, et [9] effuſo laxat tentoria campo:
Mutandaeque juvat permiſſa licentia terrae.
[10] Sic pleno Padus ore tumens ſuper aggere tutas
Excurrit ripas, et totos concutit agros.
Succubuit ſi qua tellus, cumulumque furentem
Undarum non paſſa, ruit: tum flumine toto
Tranſit, et ignotos aperit ſibi gurgite campos.
[11] Illos terra fugit dominos: his rura colonis
Accedunt, donante Pado. [12] vix praelia Caeſar
Senſerat, elatus ſpecula quae prodidit ignis.
Invenit impulſos [13] preſſo jam pulvere muros,
[14] Frigidaque ut veteris deprendit ſigna ruinae;
[15] Accendit pax ipſa loci, movitque furorem
Pompejana quies, et victo Caeſare ſomnus.
[16] Ire vel in clades properat, dum gaudia turbet.
[17] Torquato ruit inde minax: [18] qui Caeſaris arma
Segnius haud vidit; quam malo nauta tremente
Omnia Circeae ſubducit vela procellae:

1 Inſidioſe. Caeſarem, cui per te Roma tuque ipſe tis ſerviturus. Salluſt. 1 Hiſtor. *Victor exercitus, cui per tot labores et vulnera nihil praeter tyrannum quaeſitum eſt.*

2 Pompejus hic repulſus non deſiſtebat, magis quam fluctus maris à ſcopulo repercuſſi, quin et crebro impulſu victores tandem ſcopulum evertunt.

3 Adedit, exedit.

4 Crebris ictibus et diutino inſultu quaſſam.

5 Pompejus ab Ægo et Roſcillo Allobrogibus transfugis edoctus, transverſum inter geminum aggerem ad mare vallum nondum eſſe perfectum, ſagittariis militibuſque navi miſſis, qui munitionum defenſores à tergo peterent, ipſe prima luce cum copiis acceſſit, cohortes itaque Caeſaris, quae ad mare excubuerant, terra marique preſſae terga vertunt, quas Pompejani non ſine multa caede inſecuti ſunt uſque ad caſtra Marcellini, ubi Antonius cum XII cohortibus deſcendere viſus Pompejanos compreſſit. 6 Mari, ut nota ſup. 7 Terra marique, ibid. 8 Extendit, latius diffundit. 9 Prius circumſcriptus atque incluſus gaudet jam liberiore campo. 10 Expatiatur, non ſecus atque Padus exundans, *vel*, ſuperat aggeres oppoſitos; *vel*, ſi qua parte aggere everſus fatiſcit, irruit ac longe lateque campos inundat. 11 Terra alluvione attrita decedit, et aliis dominis atque aliis adjicitur. 13 Neque multo poſt, Caeſar, ſignificatione per caſtella fumo facta, deductis ex praeſidiis quibuſdam cohortibus, eodem venit, qui, cognito detrimento, cum animadvertiſſet Pompejum extra munitiones egreſſum, etc. 3 com. Caeſ. 13 Sedato. 14 Non à recenti pugna calentia. 15 Pompeii quietem partam aegris oculis vidit Caeſar. 16 Paratus ſe in perniciem certam praecipitare, modo illius pacem diſturbet. 17 Ruit inde minatus exitium Torquato, qui à Pompejo praefectus fuerat caſtello. 18 Qui, viſo Caeſare, ſuos intra aggerem interiorem (caſtellum enim incluſum erat majoribus caſtris) recepit: non minus caute quam providus nauta, tempeſtatem ad Circaeum in mari Tyrrheno ingruentem advertit, velaque contrahit.

Agminaque interius muro breviore recepit,
Denſius ut parva diſponeret arma corona.
[1] *Tranſierat* * *primi Caeſar munimina* * *valli*
* *Cum ſuper è totis emiſit collibus agmen,*
Effuditque acies obſeptum Magnus in hoſtem.
[2] *Non ſic Ætnaeis habitans in vallibus horret*
Enceladum ſpirante Noto, cum tota [3] *cavernas*
Egerit, et torrens in campos defluit Ætna:
Caeſaris ut miles glomerato pulvere victus
[4] *Ante aciem, caeci trepidus ſub nube timoris*
Hoſtibus occurrit fugiens, [5] *inque ipſa pavendo*
Fata ruit. [6] *totus mitti civilibus armis*
Vſque vel in pacem potuit cruor: ipſe furenteis
[7] *Dux tenuit gladios. Felix, ac* [8] *libera legum*
Roma fores, juriſque tui, [9] *viciſſet in illo*
Si tibi Sylla loco. dolet heu, ſemperque dolebit,
Quod ſcelerum Caeſar prodeſt tibi ſumma tuorum
Cum genero pugnaſſe [10] *pio.* [11] *Prô triſtia fata,*
Non Vticae Libye clades, Hiſpania Mundae
Fleſſet, [12] *et infando pollutus* [13] *ſanguine Nilus*
Nobilius [14] *Phario geſtaſſet rege cadaver:*
[15] *Nec Juba* [16] *Marmaricas nudus preſſiſſet arenas,*

1 Caeſar ejus diei detrimentum ſarcire cupiens, legionem Pompeji in caſtellum eductam opprimere ſe poſſe ſperans, cohortes XXXIII quam potuit occultiſſime duxit. * Et munitiones caſtrorum, tametſi erant magnae, aggreſſus, Pompejanos ex vallo deturbavit. * Pompejus re nunciata quintam legionem ſubſidio ſuis duxit. ibi Caeſaris equitatus, receptui ſuo timens, initium fugae faciebat. cohortes cum ex vallo Pompejum adeſſe et ſuos fugere cernerent, ne * Utrinque ab hoſte intercluderentur, ſeſe in foſſas fuga praecipitabant, omniaque erant tumultus, timoris, fugae plena. 2 Catanenſes atque accolae Ætnae non ita horrent incendium et flammas montis Ætnae, quem Encelado giganti fulmine icto injectum fabulantur, vento intra cavernas furente, ut Caeſariani jam trepidabant victi fugatique. 3 Lapides ignitos et globos flammarum eructat in ſubjectos campos. 4 Ante manum cum hoſte conſertam. 5 In fatum, dum fugiunt, incidunt. 6 Atque hic debellatum fuiſſet civile bellum magna cum Caeſarianorum caede; niſi Pompejus vel fato vel metu ſuos repreſſiſſet à perſequendo hoſtes. Adeo ut ſuis amicis ipſe Caeſar dixerit, *Penes hoſtes hodie fuiſſet victoria, ſi ducem vincere ſcientem habuiſſent.* 7 Pompejus continuit ſuos in civilem caedem furentes. Neque enim ita apte de Caeſare intelligi poteſt, qui à ſuis neque autoritate, neque hortatu, neque minis, neque precibus impetrare potuit, ut conſiſterent. 8 Ita Silius lib. 2. *It liber campo paſtor.* 9 Inſtitiſſet fortunae ſuae et victoriae; fugientes inſecutus hoſtes, vel ad internecionem caeſos, utcunque cives debellaſſet P. Corn. Sylla, melius ſciens vincere quam Pompejus, ſicubi illi contigiſſet par facultas. 10 Tam pie parcente tibi et civibus. 11 Quam occaſionem niſi omiſiſſet ille, non ad Uticam Africa tot vidiſſet caedes Jubae regis, Scipionis, Catonis, Labieni, Petreji, Fauſti, Syllae, etc. non ad Mundam, de qua vide lib. 1. vſ. 40. 12 Neque Pompejus ad oſtium Nili Peluſiacum appellens, ibi periiſſet. lib. 8. vſ. 465. 13 Pompeji lib. 8. vſ. 618. et deinceps. 14 Ptolomaeo rege Ægyptio, cujus permiſſu juſſuque interfectus eſt. Pharos inſ. et turris ad portum Alexandrinum. 15 Nec Rex Juba et Petrejus, ne in manus hoſtis venirent, mutuis vulneribus concurrentes cecidiſſent. 16 Lib. 3. vſ. 293.

1 *Poeno-*

[1] *Poenorumque umbras placaſſet ſanguine fuſo*
Scipio: [2] *nec ſancto caruiſſet vita Catone.*
Ultimus eſſe dies potuit tibi Roma [3] *malorum:*
[4] *Exire è mediis potuit Pharſalia fatis.*
[5] *Deſerit adverſo poſſeſſam numine ſedem*
Caeſar, et Emathias [6] *lacero petit agmine terras.*
[7] *Arma ſecuturum ſoceri, quacunque fugaſſet,*
Tentavere ſui comites divertere Magnum,
Hortati, patrias ſedes, atque hoſte carentem
Auſoniam peteret. [8] *Nunquam me Caeſaris, inquit,*
Exemplo reddam patriae, nunquamque videbit
Me, niſi dimiſſo redeuntem milite Roma.
Heſperiam potui, [9] *motu ſurgente, tenere,*
[10] *Si vellem patriis aciem committere templis,*
Ac medio pugnare foro. [11] *dum bella relegem,*
Extremum Scythici tranſcendam frigoris orbem,
Ardenteſque plagas. victor tibi, Roma, quietem
Eripiam, qui, ne premerent te praelia, fugi?
Ah potius, ne quid bello patiaris in iſto,
Te Caeſar putet eſſe ſuam. Sic fatus, [12] *in ortus*
Phoebeos convertit iter, terraeque ſecutus
Devia, qua vaſtos aperit Candavia ſaltus,
Contigit Emathiam, [13] *bello quam fata parabant.*
[14] *Theſſaliam, qua parte diem brumalibus horis*
Attollit Titan, rupes Oſſaea coërcet.
[15] *Cum per ſumma poli Phoebum trahit altior aeſtas,*
Pelion opponit radiis naſcentibus umbras.

1 Neque Scipio Pompeji ſocer, penes quem in Africa reliquiarum Pharſaliae et imperii ſumma erat, ferro ſuo trajectus et in mare praecipitatus retuliſſet inferias umbris Poenorum in ſecundo et tertio bello Punico gentis ſuae auſpiciis caeſorum.

2 Neque è vivis diſceſſiſſet vir integerrimus Cato, qui Uticae ſibi necem conſcivit.

3 Belli civilis et libertatis oppreſſae.

4 Jamque in itinere medio inciſus fuiſſet nervus Pharſalicae victoriae

5 Caeſar caſtra et regionem, in quibus infeliciter pugnarat, noctu deſerens in Theſſaliam ſe contulit. 6 Duobus enim illis praeliis deſideravit Caeſar è ſuis, milites 900, equites 62, centuriones 30, tribunos militum 10, ſigna militaria 32. 7 Pompejum ab inſtituto Caeſarem inſequendi fruſtra conati ſunt amici divellere: hortati ut Italiam Romamque potius repeteret. 8 Non videbit me Roma armatum, ut Caeſarem: non revertar in patriam niſi dimiſſo exercitu. 9 Initio tumultus hujus civilis. 10 Si placuiſſet illorum exemplum, qui cum civili hoſte in medio foro dimicantes, templa et ſacra Deorum impie contaminarunt. 11 Ego certe, quo bellum à patria longe ſubmoveam, adibo extremas regiones gelidae Arcto vel zonae torridae ſubjectas. 12 Pompejus Caeſarem inſecutus ad Aſparagum conſedit, Caeſar in veteribus caſtris trans Genuſium amnem tantiſper conſtitit, quoad Pompejanos aliis rebus occupatos ſenſit, inde per Epirum et Acarnaniam in Macedoniam iter flexit. Secutus eſt Pompejus per Candaviam, qui mons eſt Illyricum à Macedonia diſterminans. 13 Pompeji cladi, à fatis deſtinatam. 14 Ab Ortu brumali mons Oſſa Theſſaliam terminat. vide Herodotum in Polymnia, unde haec deſumpta eſt chorographia. 15 Pelion mons adumbrat Theſſaliam ab ortu Solis juxta aequatorem; quem et Aſtrologi vocant *ſumma poli.*

1 Ad meridiem et notum (inquit Herodotus) Othryn habet. Solis itaque meridiani in aeſtivo tropico Caneri et inde Leonis ſigno ardorem Othrys arcet. 2 Pindus mons ad Occaſum ſitus excipit Favonium et Iapyga ventum ex Apulia flantem , atque altitudine ſua Soli occidenti interjectus noctem praeproperat. 3 Et qui radices Olympi ad Boream ſiti incolunt , ab Aquilonis ſaevitia per montis altitudinem muniti,

[1] At medios ignes coeli, rabidique Leonis
Solſtitiale caput nemoroſus ſubmovet Othrys.
[2] Excipit adverſos Zephyros, et Iapyga Pindus,
Et maturato praecidit veſpere lucem.
[3] Nec metuens imi Borean habitator Olympi
Lucentem totis ignorat noctibus Arcton.
[4] Hos inter montes media qui valle premuntur,
[5] Perpetuis quondam latuere paludibus agri:
[6] Flumina dum campi retinent, nec pervia Tempe
Dant aditus pelago, ſtagnumque implentibus undis
*Creſcere curſus erat. Poſtquam * diſceſſit Olympo*
Herculea gravis Oſſa manu, [7] ſubitaeque ruinam
Senſit aquae Nereus: [8] melius manſura ſub undis,
[9] Emathis aequorei regnum Pharſalos Achillis
Eminet, et [10] prima Rhoeteja litora pinu
Quae tetigit Phylace, [11] Pteleoſque, et [12] Dorion ira
Flebile Pieridum, [13] Trachin, [14] pretioque neſandae
Lampados Herculeis fortis Meliboea pharetris:
Atque olim [15] Lariſſa potens: [16] ubi nobile quondam
Nunc ſuper Argos arant: [17] veteres ubi fabula Thebas
Monſtrat Echionias: ubi quondam Pentheos [18] exul,
Colla, caputque ferens ſupremo tradidit igni,

Cynoſuram et Helicen nocte lucentes non vident. 4 τὴν δὲ Θεσσαλίαν λόγος ἐςὶ τὸ πελαιὸν εἶναι λίμνην, ὥςε γε συγκεκλεισμένην πάντοθεν ὑπερμήκεσιν οὔρεσι. Herod. Polym. 5 Stagnabat olim Theſſalia in paludem montibus undique clauſam , priuſquam * Hercules diviſis Oſſa et Olympo exitum Peneo fl. dedit in mare , aperuitque amoeniſſima Tempe. Herodotus à Neptuno terrae motu factum eſſe refert. vide Sen. Herc. Fur. ỷ. 282. et Ælian. var. hiſt. l. 3. c. 1. 5 Fluminum curſus non habentes exitum in mare augebant paludem. 7 Mare ſenſit impetum Penei emiſſi. 8 Atque utinam manſiſſet uſque ſub aquis potius, quam facta ſuiſſet terra et arena qua concurreret civ. bell. Rom. 9 Theſſalica Pharſalos regnata quondam Achilli filio Thetidis marinae eminuit ex aquis. 10 Eminuit Phylace urbs Pthiotica regnata Proteſilao, qui in bello Troj. primus Graecorum emicuit in litus Trojanum. Rhoeteum autem Troados promontorium eſt. 11 Theſſaliae urbs et nemus. 12 Oppidum, juxta quod Thamyris à Muſis in carminis certamen provocatis victus atque excoecatus fuit. Hom. 2 Iliad. 13 Theſſaliae opp. in aſpero et ſaxoſo loco conditum. τραχινόν, Heraclea poſtea dicta. 14 Magneſiae in Theſſalia civitas, patria Philoctetae, quem Hercules donavit ſagittis, incenſae ab eo in Oeta pyrae precio. 15 Theſſ. urbs, patria Achillis fortiſſimi è Graecis olim ad Trojam. 16 Ubi quondam erat Argos nobilis civitas, nunc diruta aratro vertitur. 17 Atque hic etiam Thebae ſunt Phthioticae, aemulae Boeoticarum. Echion unus erat è terrigenis , cujus opera uſus Cadmus Thebas condidit. *nota ſequent.* 18 *Exul*, ab aliis exponitur, *mente alienata*, ab aliis, *exterminata à filio Baccharum ritus execrante.* Agave autem filium Pentheum per furorem rata vitulum interfecit, ad ſe reverſa Theſſaliam fuga petiit, ubi filio juſtis perſolutis ex nomine veteris patriae Thebas condidit. Virg. in Culice, *quo quondam victa furore Venit Nyctileum fugiens Cadmeis Agave, Infandas ſcelerata manus, et caede cruenta.*

Quæſta quod hoc ſolum nato rapuiſſet Agave.
[2] *Ergo* [3] *abrupta palus multos diſceſſit in amnes.*
[4] *Purus in occaſus, parvi ſed gurgitis, Æas*
Ionio fluit inde mari: [5] *nec fortior undis*
Labitur avectae pater Iſidis, [6] *et tuus, Oeneu,*
Pene gener [7] *craſſis oblimat Echinadas undas:*
[8] *Et Meleagream maculatus ſanguine Neſſi*
Euenos Calydona ſecat. [9] *ferit amne citato*
Maliacas Sperchios aquas: * *et flumine puro*
Irrigat Amphryſos famulantis paſcua Phoebi.
[10] *Quique nec humentes nebulas, nec rore madentem*
Aëra, nec tenues ventos ſuſpirat Anauros,
[11] *Et quiſquis pelago per ſe non cognitus amnis*
Peneo donavit aquas. [12] *it gurgite rapto*
Apidanos: nunquamque celer, niſi miſtus Enipeus.
[13] *Accipit Aſopos curſus, Phoenixque,* [14] *Melaſque.*
[15] *Solus in alterius nomen cum venerit undae*
Defendit Titareſus aquas, [16] *lapſuſque ſuperne*
Gurgite Penei pro ſiccis utitur arvis.
Hunc fama eſt [17] *Stygiis manare paludibus amnem,*
Et [18] *capitis memorem,* [19] *fluvii contagia vilis*
Nolle pati, ſuperumque ſibi ſervare [20] *timorem.*
[21] *Ut primum emiſſis patuerunt amnibus arva,*
Pinguis [22] *Boebicio diſceſſit vomere ſulcus:*
Mox [23] *Lelegum dextra preſſum deſcendit aratrum.*
[24] *Æolidae,* [25] *Dolopeſque ſolum fregere coloni,*

1 Deſiderans reliqua membra ad rogum. 2 *Theſſaliae fluvios recitat.* 3 Emiſſa anguſtiis per montes ab Hercule vel Ennoſigaeo divulſos palus prius incluſa. 4 Æas flumine limpido et modico in mare Ionium labitur. 5 Inachus pater Ius à Jove in vaccam mutatae, mox ſibi redditae, et in Ægyptum avectae. 6 Achelous, cui deſponſata fuerat Dejaneira filia Oenei: ſed Herculi victori nupta. 7 Turbidus exit, limoque auget Echinadas inſulas oſtio ſuo, ante Ætoliam, objectas. 8 Et Euenos fl. (juxta quem Neſſus Centaurus ab Herc. quod Dejaneirae vim inferre conatus eſſet, caeſus fuit) per Calydoniam Meleagro olim regnatam labitur. 9 Sperchius in Maliacum ſinum exit. * Ad Amphryſum fl. Apollo Admeti armenta pavit. 10 Theſſaliae fl. nullas auras aut nebulas exhalans, quod et nomen indicat. 11 Sed vide Turnebum lib. 3. Adv. c. 2. 12 Enipeus (inquit Strabo) accipit Apidanum, et juncti concitatiore curſu fluunt. Apollon. 1 Arg. Ovid. vero 1 Metam. *Irrequietus Enipeus, Apidanuſque ſenex.* 13 Aſopos recepto Phoenice fl. Juxta Thermopylas in mare exit. Strabo 9. 14 Theſſ. fluvius. 15 In Peneum incidit, neque tamen illius undis admiſcetur. vult exprimere illud Homeri. β. Οὐ δ' ὅγε πηνειῷ συμμίσγεται ἀργυροδίνῃ Ἀλλά γέ μιν καθύπερθεν ἐπιῤῥέει ἠΰτ' ἔλαιον, ὅρκου γὰρ δεινοῦ ϛύγος ὕδατός ἐϛιν ἀποῤῥώξ. 16 Superne innatat. 17 Ita Homerus. verum è Citario monte oritur. 18 Originis ſuae è Styge. 19 Penei quem influit. 20 Religionem jurisjurandi. namque Stygis *Dii jurare timent et fallere numen.* Virgil. Æn. 6. ὅς τε μέγιϛος ὅρκος, δεινότατός τε πέλει μακάρεσσι θεοῖσι. Iliad. 15. vide quae nos ad Senecae Hercul. Fu. ℣. 711. 21 *Theſſaliae incolas enumerat.* 22 Alii *Boebiaco.* à Boebe oppido Theſſaliae. 23 Theſſaliae opp. Plin. l. 4 c. 7. et Strabo l. 7. 24 Theſſali antiqui ab Æolo, Hellenis F. Sed et omnes Graeci extra Iſthmum praeter Athenienſes et Megarenſes dicti erant diu Æoles. 25 Ætolorum populi qui Magneſiam commigrarunt.

Et [1] Magnetes equis, [2] Minyae gens cognita remis.
Illic [3] ſemiferos Ixionidas Centauros
Foeta [4] Pelethroniis nubes effudit in antris.
Aſpera te [5] Pholoës frangentem [6] Monyche ſaxa,
Teque [7] ſub Oetaeo torquentem vertice vulſas
Rhoece ferox, quas vix Boreas inverteret, ornos:
[*] Hoſpes et Alcidae magni Phole: teque per amnem
[8] Improbe Lerneas vector paſſure ſagittas:
Teque ſenex [9] Chiron, gelido qui ſidere fulgens
[10] Impetis Æmonio [11] majorem Scorpion arcu.
[12] Hac tellure [13] feri micuerunt ſemina Martis.
[14] Primus ab aequorea percuſſis cuſpide ſaxis
Theſſalicus ſonipes bellis feralibus omen
Exiluit; [15] Primus chalybem, fraenoſque momordit,
Spumavitque novis Lapithae domitoris habenis.
[16] Prima fretum ſcindens [17] Pagaſaeo litore pinus,
Terrenum ignotas hominem projecit in undas.
[18] Primus Theſſalicae rector telluris Itonus
In formam calidae percuſſit pondera maſſae,
Fudit et argentum flammis, aurumque moneta
Fregit, et immenſis coxit fornacibus aera.
[19] Illic, quod populos ſcelerata impegit in arma,
Divitias numerare datum eſt. [20] hinc maxima ſerpens
Deſcendit Python, [21] Cyrrhaeaque fluxit in antra:
Unde et Theſſalicae veniunt ad Pythia laurus.

1 Penei fl. et Pelii montis accolae equorum domitores optimi, ut et Centauri vicini. 2 Comites Jaſonis in expeditione Colchica. 3 Centauros Pelii montis accolas, quos ex nube ſibi pro Junone à Jove ſuppoſita genuiſſe Ixion fingitur, forma ſuperne humana, inferne equina, cum enim primi ab equis pugnarent, è longe biformes viſi ſunt, cum equi ora aquis immerſa haberent. 4 Pelethronium, mons Theſſaliae. 5 Montis Arcadiae. à * Pholo centauro Herculis in Nemeaeum leonem proficiſcentis hoſpite ibi ſepulto. 6 Centaurus. *quantos jaculetur Monychus ornos.* Juvenalis Satyr. 1. 7 Sub Oeta monte *evulſis truncis jaculator audax.* 8 Neſſe, qui cum tranſvectae à te Dejanerae ſtuprum offerres, ab Hercule ſagittis Hydrae Lerneae felle imbutis trajectus fuiſti. 9 E Centauris juſtiſſime, qui in coelum relatus, eſt Sagittarius. 10 Theſſalico arcu videris petere praecedentem Scorpion. 11 Occupantem duorum δωδεκατημορίων ſpatium. 12 *Ad inventa jam Theſſaliae tranſit.* 13 Theſſali pugnae ex equis, fraenorum et Ephippii inventores erant, invicta manus et bello nata. 14 Hic percuſſa tridente petra Neptunus produxit bellatorem equum, cui nomen Scyphius. Pindari interp. in 4 Pyth. Non hic agitur de certamine Palladis et Neptuni, quod in Attica habitum fuit. 15 *Fraena Pelethronii Lapithae,* etc. Virg. 3 Georg. -16 Lib. 3. vſ. 193. 17 Lib. 3. vſ. 715. 18 Hic primum Itonus Theſſaliae rex Deucalionis F. invenit rationem conflandi aeris, argenti et auri, ſignandaeque monetae. 19 Ibi primum nummi, omnis ſceleris, ipſiuſque belli nefarii irritamenta. 20 In Theſſalia ſerpens ille πύθων è putredine poſt diluvium natus eſt, quem Apollo interfecit, cujus corio tripus Delphicus contectus eſt, inque illius ſerpentis caeſi memoriam instituta Pythia certamina, quorum praemium laurus. 21 Delphica, Cirrha opp. Phocidis, haud procul à Delphis.

[1] Impius hinc prolem ſuperis immiſit Aloeus,
Inſeruit celſis prope ſe cum Pelion aſtris,
Sideribuſque vias incumbens abſtulit Oſſa.
Hac ubi [2] damnata fatis tellure locarunt
Caſtra duces: [3] cunctos belli praeſaga futuri
Mens agitat, ſummique gravem diſcriminis horam
Adventare palam eſt, propius jam fata moveri
[4] Degeneres trepidant animi, pejoraque verſant.
Ad dubios pauci praeſumto robore caſus
Spemque metumque ferunt. [5] Turbae ſed miſtus inerti
Sextus erat, Magno proles indigna parente,
[6] Qui mox Scyllaeis exul graſſatus in undis,
Polluit aequoreos Siculus pirata triumphos.
Qui ſtimulante metu fati praenoſcere curſus,
Impatienſque morae, [7] venturiſque omnibus aeger;
[8] Non tripodas Deli, [9] non Pythia conſulit antra,
[10] Nec quaeſiſſe libet, primis quid frugibus altrix
Ore Jovis Dodona ſonet, [11] quis noſcere fibra
Fata queat, [12] quis prodat aves, quis fulgura coeli
Servet, et [14] Aſſyria ſcrutetur ſidera cura,
[15] Aut ſi quid tacitum, ſed fas, erat. [16] ille ſupernis
Deteſtanda Deis ſaevorum arcana Magorum
[17] Moverat, et triſteis ſacris feralibus aras,
Vmbrarum, Ditiſque fidem: miſeroque liquebat
Scire parum Superos. vanum, ſaevumque [18] furorem
Adjuvat ipſe locus, [19] vicinaque moenia caſtris

1 Iphimedia uxor Aloei à Neptuno compreſſa peperit Otum et Ephialten, qui nonum aetatis annum ingreſſi novem ulnas longi erant, et gigantibus contra Jovem opem ferentes, Pelio, quod per ſe prope contigit aſtra, impoſuere Oſſan, quae coeli orbes, ne volverentur, impediit.

2 Deſtinata bello civili.

3 Omnes inter ſpemque metumque ſolliciti exitum dubii expectant.

4 *Degeneres animos timor arguit*, pleriſque prona eſt timori in pejus fides; pauci praefidenti animo meliora ſperant.

5 Sextus Pompeji F. à patris virtutibus degenerans cum ignava et puſillanima plebe timet; ſollicitatque artes magicas ad praecognoſcendum belli eventum. 6 Qui poſtea elapſus clade ad Mundam, piraticam exercuit in mari Siculo, et cum dedecore traduxit patris de piratis profligatis triumphos. 7 Puſillanimus, ad bonam futurorum ſpem *aeger*, *ſolaque libidine fortis*. Juvenal. Sat. 4. 8 Neque tamen conſulit divinationum honeſtiora genera, non Apollinis oraculum in Delo inſ. De tripode dictum ad vſ. 81. lib. 1. - 9 - Non oraculum Delphicum. de quo dictum lib. 5. vſ. 71. et deinceps - 10 - Non oraculum Jovis à columba ſeu muliere redditum è quercu Dodonaea in Chaonio Epiri nemore. *Herodotus Euterpe*, quae ſilva glande nobilis erat, qua veſcebantur primi homines ante inventas fruges. 11 - Non extiſpicia per fibras victimarum. - 12 - Non auſpicia per aves oſcines et praepetes. - 13 - Non auguria per tonitrua, fulmina, fulgetra: - 14 - Non aſtrologiam, qua claruerunt Chaldaei Aſſyriae populi - 15 - Aut ſi qua alia divinatio tacita erat ſed licita: - 16 - Sed ille ſollicitabat, ſacra magica, inferna, diis ſuperis deteſtata: perſuaſumque habebat reddi à manibus Demoniiſque per Necromantiam ea quae Dii aut neſcirent, aut praeſciri nollent. 17 Ita reſtituit Hugo Grotius, cum libri vulgati habeant, *Noverat et*. 18 Cupiditatem explorandi futura. 19 Pharſalicis campis vicinae urbes Theſſalarum mul. veneficiis atque incantamentis famoſarum.

1 Quarum artes nihil tam licenter fingitur quod ſuperet.

2 Quarum artes incredibilia efficiunt, ſuperantque fidem.

3 Et ſaxa quae ſentiant ſagarum incantamenta. *Vivaque ſaxa ſua, etc.* Medea Ovid. 7. Metam.

4 Naſcuntur plurima quae à Diis coactis extorqueant, quae velint veneficae. mox ℣. 446.

5 Medea è Colchis huc ab Jaſone advecta colligebat hic herbas potentiores quam quas ipſa à Ponto ſecum advexerat.

Haemonidum, [1] ficti quas nulla licentia monſtri
Tranſierat, [2] quarum, quicquid non creditur, ars
eſt.
Theſſala quinetiam tellus herbaſque nocenteis
Rupibus ingenuit, [3] ſenſuraque ſaxa canentes
Arcanum ferale Magos. [4] ibi plurima ſurgunt
Vim factura Deis. et [5] terris hoſpita Colchis
Legit in Haemoniis, quas non advexerat, herbas.
[6] Impia, tot populis, tot ſurdas gentibus aures
Coelicolum, dirae convertunt carmina gentis.
Una per aethereos exit vox illa receſſus,
[7] Verbaque ad invitum perfert cogentia numen,
Quod non cura poli, coelique volubilis unquam
Avocat. [8] infandum tetigit cum ſidera murmur,
Tunc Babylon [9] Perſea licet, ſecretaque Memphis
Omne vetuſtorum ſolvat penetrale Magorum:
Abducit ſuperos alienis [10] Theſſalis aris.
Carmine Theſſalidum dura in praecordia fluxit
[11] Non fatis adductus amor: flammiſque ſeveri
Illicitis arſere ſenes. [12] nec noxia tantum
Pocula perficiunt, aut cum turgentia ſucco
Frontis [13] amaturae ſubducunt [13] pignora fetae.
[14] Mens hauſti nulla ſanie polluta veneni
Excantata perit. [15] quos non concordia mixti
Alligat ulla tori, blandaeque potentia formae,
Traxerunt torti magica vertigine fili.

6 Deos minus audientes vota tot gentium et populorum carmina Theſſalidum ſagarum flectunt, imo cogunt, penetrant quippe penetralia. *Quibus obaudiunt Manes, turbantur ſidera, coguntur numina, ſerviunt elementa.* Apul. 3 Metam. 7 Attentionemque expetit, imo exprimit vox Theſſalica Diis hoc agentibus neque hinc avocatis aut vacantibus gubernationi coeli et orbium. 8 Ubi iſtae incantationes ſolicitant Deos, non Chaldaei Aſtrologi, non ſacerdotes Ægyptii (etiamſi omnes artes effundant, omnia ſacra magica parent) morantur deos, quo minus toti vacent Theſſalicis ſagis. 9 Aſſyriae urbs, Chaldaeis primo, inde Perſis ſubdita; à Cyro ſcilicet capta. 10 Mulier Theſſala. 11 Naturae, aetati, votiſque diverſus amor. 12 Et plus ad amorem conciliandum valent carmina, quam philtra, quam hippomanes *naſcentis equi de fronte revulſus, Et matri praereptus amor.* Virgil. Æn. 4. et Plin. lib. 8. cap. 42. 13 Carunculam hanc in fronte recens nati pulli ſi quis praeripuerit equae quae peperit, mater non admittit foetum ad ubera. pignus itaque amoris appellat. 14 Carmina dementant ſaepe et in furorem vertunt, etiam citra pocula veneni hauſta. 15 Quos non amor conjugalis, non forma devinxit: traxit in amorem rhombus, vertigo magica, girgillo, cui filum involvitur: traxere licia incantata et nominibus eorum quos cogere volebant veneficae, nexa. *Terna tibi haec primum triplici diverſa colore Licia circumdo*, et mox. *Necte tribus nodis ternos, etc. Veneris dic vincula necto.* Virg. Ecl. 8.

1 Ceſſavere

[1] *Ceſſavere vices rerum: dilataque longa*
Hæſit nocte dies: legi non paruit aether.
Torpuit et praeceps audito carmine mundus:
Axibus et rapidis impulſos Juppiter urgens
Miratur non ire polos. [2] *nunc omnia complent*
Imbribus, et calido producunt nubila Phoebo:
[3] *Et tonat ignaro coelum Jove.* [4] *vocibus iiſdem*
Humentes late nebulas, nimboſque ſolutis
Excuſſere comis. [5] *ventis ceſſantibus, aequor*
Intumuit: rurſus vetitum ſentire procellas
Conticuit turbante Noto: puppimque ferentes
[6] *In ventum tumuere ſinus.* [7] *de rupe pependit*
Abſciſſa ſixus torrens: [8] *amniſque cucurrit*
Non qua pronus erat. [9] *Nilum non extulit aeſtas:*
[10] *Maeander direxit aquas:* [11] *Rhodanumque morantem*
Praecipitavit Arar: [12] *ſubmiſſo vertice montes*
Explicuere jugum. [13] *nubes ſuſpexit Olympus:*
[14] *Solibus et nullis Scythicae, cum bruma rigeret,*
Dimaduere nives. [15] *impulſam ſidere Tethyn*
Reppulit Haemonidum, defenſo litore, carmen.
[16] *Terra quoque immoti concuſſit ponderis axem,*
Et medium vergens niſu titubavit in orbem.
Tantae molis onus percuſſum voce receſſit,
Proſpectumque dedit circumlabentis Olympi,
[17] *Omne potens animal leti, genitumque nocere,*

1 Viciſſitudines rerum è lege naturae, ut noctis et diei, tempeſtatum anni, torpente carminibus coelo nec revoluto. Saga, inquit Apulejus 1 Met. poteus coelum deponere, terram ſuſpendere, fontes durare, montes diluere, manes ſublimare, Deos infirmare, ſidera extinguere, Tartarum ipſum illuminare.

2 Splendente ſole omnia pluviis mergunt veneficae illae. *Et evocavi nubibus ſiccis aquas.* Med. Senecae.

3 Inſcio Jove, ſereno tonat aethere.

4 His carminibus fretae veneficae, ſacris nefandis operatae, pedibus nudis paſſoque capillo vagantes nebulas inducunt aut fugant. *nubila pello, Nubilaque induco.* 5 *Sonuere fluctus, tumuit inſanum mare Tacente vento.* Sen. Med. *concuſſaque ſiſto, Stantia concutio cantu freta, etc. ventos abigoque, vocoque.* Ovid. Med. 7. Met. Apul. 1 Metam. 6 Contra ventum adverſum plenis velis feruntur naves. 7 De rupe proclivi praeceps torrens ſiſtitur. *Siſtere aquam fluviis.* Virg. 4 Æn. 8 *Ripis mirantibus, amnes in fontes rediere ſuos.* Ovid. 7 Metam. 9 Nilus in aeſtivo ſolſtitio ſolitus inundatione Ægyptum rigare, carminibus inhibetur neque excreſcit. 10 Mae. fl. alias ſinuoſus lib. 3. vſ. 208. arte magica recto fertur curſu. 11 Arat leni alioqui àgmine praecipitat ſe in Rhodanum, qui rapidiſſimus alias, magico carmine tardatur. lib. 1. vſ. 434. 12 Demiſſo in planum vertice deſcendunt montes campis aequati. 13 Olympus mons Macedoniae, nubes cacumine ſuperans, demiſſus arte magica videt nubes ſe altiores. 14 Media bruma, è montibus Scythiae nullo ſole illuſtratis ſolutae defluunt nives. 15 Mare, luna et ſideribus tempeſtuoſis Arcturo, Orione, Suculis orientibus, ſaevire ſolitum, carminibus Theſſalicis inhibetur et à litore arcetur. 16 Terrae motu intremuit axis: terrarum vero orbis ſubſidens et medio loco dimotus, mutuum ſupero atque infero coelo conſpectum dedit, permiſitque unius loci incolis totius coeli proſpectum. 17 Omne ſerpentum genus, utcunque noxium et lethiferum, timet tamen magica carmina, quibus incantatum, ſopitum, ruptumque, à veneficis ad malas artes adhibetur. *Serpens, quaerens quibus Mortifera veniat, carmine audito ſtupet.* Sen.

Et pavet Haemonias, et mortibus inſtruit arteis.
Has avidae tigres, et nobilis ira leonum
[1] *Ore fovent blando: gelidos his explicat orbes,*
Inque pruinoſo coluber diſtenditur arvo.
[2] *Viperei coeunt, abrupto corpore, nodi:*
[3] *Humanoque cadit ſerpens afflata veneno.*
[4] *Quis labor hic ſuperis, cantus herbaſque ſequendi*
Spernendique timor? cujus commercia pacti
Obſtrictos habuere Deos? parere neceſſe eſt,
An juvat? [5] *ignota tantum pietate merentur?*
An tacitis valuere minis? [6] *hoc juris in omneis*
Eſt illis ſuperos? an habent haec carmina certum
Imperioſa Deum, qui mundum cogere, quicquid
Cogitur ipſe, poteſt? [7] *illis et ſidera primum*
Praecipiti deducta polo: [8] *Phoebeque ſerena*
Non aliter diris verborum obſeſſa venenis
Palluit, et nigris terreniſque ignibus arſit,
Quam ſi [9] *fraterna prohiberet* [9] *imagine tellus,*
Insereretque ſuas flammas coeleſtibus umbras.
Et patitur tantos cantus [10] *deprenſa labores,*
Donec ſuppoſitas propior deſpumet in herbas.
Hos ſcelerum ritus, haec dirae carmina [11] *gentis*
Effera [12] *damnarat nimiae pietatis* [13] *Erichtho,*
Inque novos ritus pollutam duxerat [14] *artem.*
[15] *Illi namque nefas urbis ſubmittere tecto*
Aut laribus ferale caput: deſertaque buſta
Incolit, et tumulos expulſis obtinet umbris,
Grata Deis Erebi. [16] *coetus audire ſilentum,*
Noſſe domos Stygias, arcanaque Ditis operti

1 Inſontes et innocuae lambunt.

2 Vipera in partes conciſa carminibus harum reſtituta coit.

3 Afflatu veneficae rumpitur ſerpens.

4 Quaerit cum admiratione atque indignatione poëta, unde veneficae tantum apud Deos valeant, utrum ex pacto et ſponte ſua, an neceſſario et vi coacti exaudiant ipſarum carmina et veneficiis earum obnoxii velint nolintque quod illae petunt.

5 Neſcio qua, quam nemo novit mortalium. *Ironice.*

6 Utrum jus hoc et imperium habent in omnes deos? an unum certum? 7 *Hant ego de coelo ducentem ſidera vidi.* Tibul. 8 Et clara luna incantata expalluit turbida luce et terrena, non aliter atque ubi Eclipſim paſſa obſcuratur interpoſita ſibi ſolique terra. *Facie lurida marſa, cum Theſſalicis Vexata minis, coelum freno Propiore legit.* 9 Solis illuſtratione. 10 Lectionem hanc praefert Hug. Grotius. Ego praetulerim vulgatam: *depreſſa*, hoc eſt, tracta carmine, rhombo deducta, quo propior herbas ſua ſaliva et ſpuma inficiat. *Quamvis Athracio lunam ſpumare veneno Sciret.* Val. Flac. 6 Arg. *Lunam deſpumari, ſtellas evelli, diem tolli, noctem teneri, etc.* Apul. Met. 1. 11 Theſſalidum caeterarum. 12 Improbat, rejicit, contemnit tanquam nimium in ſe haberent pietatis. ſic l. 8. vſ. 406. *Damnat apud gentes ſceleris, etc.* 13 Nomen veneficae ſumptum Ex Ovid. Epiſt. Sapphus; *ut quam furialis Erichtho Impulit.* Maga (ut ait Apul. l. 2. Met. de Pamphile) primi nominis, et omnis carminis ſepulchralis magiſtra, quae omnem iſtam lucem mundi ſideralis in ima Tartara et in vetuſtum chaos mergit. 14 Necromantiam ſcilicet. 15 Neque enim urbes aut tecta ſubibat, ſed ſepulchra. 16 Illa ſciebat jura inferorum abdita et operta terris, *res altas terra et caligine merſas*, quae viventibus noſſe nefas.

Non

Non ſuperi, non vita vetat. tenet ora [1] *profanae*
Foeda ſitu macies, [2] *coeloque ignota ſereno.*
Terribilis 3 *Stygio facies pallore gravatur,*
Impexis onerata comis. ſi nimbus, et atrae
[4] *Sidera ſubducunt nubes, tunc Theſſala* [5] *nudis*
Egreditur buſtis, [6] *nocturnaque fulgura captat.*
[7] *Semina foecundae ſegetis calcata peruſſit,*
[8] *Et non letiferas ſpirando perdidit auras.*
Nec ſuperos orat, nec cantu ſupplice numen
Auxiliare vocat, nec fibras illa [9] *litanteis*
Novit: [10] *funereas aris imponere flammas*
Gaudet, et accenſo rapuit quae tura ſepulcro.
Omne nefas Superi prima jam voce [11] *precantis*
Concedunt, [12] *carmenque timent audire ſecundum.*
[13] *Viventes animas, et adhuc ſua membra regentes,*
Infodit buſto: fatis debentibus annos
Mors invita ſubit: [14] *perverſa funera pompae*
Rettulit à tumulis: fugere cadavera [15] *letum.*
[16] *Fumantes juvenum cineres, ardentiaque oſſa*
E mediis rapit illa rogis, ipſamque parentes
Quam tenuere facem: nigroque volantia fumo
[17] *Feralis fragmenta tori, veſteſque fluentes*
Colligit in cineres, et olentes membra favillas.
[18] *Aſt ubi ſervantur ſaxis, quibus intimus* [19] *humor*
Ducitur, et [20] *tracta dureſcunt tabe medullae*
Corpora; tunc omneis avide deſaevit in artus,
Immerſitque manus oculis: gaudetque gelatos
Effodiſſe [21] *orbes: et ſiccae pallida rodit*
[22] *Excrementa manus: laqueum, nodoſque* [23] *nocenteis*
Ore ſuo rupit: pendentia corpora carpſit,

1 Erichthus.
2 De die aut ſerena luce non uſpiam viſa.
3 Triſti; infernali.
4 Obſcurant Solem, Lunam, ſtellas.
5 Vacuis, quibus umbras expulerat. modo vſ. 513. *vel* per Hypallagen, ipſa nuda.
6 Divinationem ex ignibus nocturnis.
7 *Quacunque ingreditur, florentia proterit arva, Exuritque herbas.*
8 *Afflatuque ſuo popul. urbeſque, demoſque Polluit.*
9 Quibus dii placantur.
10 Sacris operari infernis, quae accendebantur igne tantum è rogis rapto.
11 Hujus veneficae.
12 Horrent quippe repetitam excantationem.
13 Eos, quibus fata diuturnioris vitae uſuram erant largitura, illa interficit. Epod. 5 Horat. de Canidia.
14 A ſepulchris, praepoſtero pompae ritu Erichtho refert cadavera defunctorum, quos ad vitam revocat, in necromantiae uſum. *Sed et buſtis et rogis reliquiae quaedam, et cadaverum praeſegmina ad exitiabiles viventium fortunas petuntur.* Apul. 2 Met.
15 Alii leg. *lectum.* ſcilicet funebrem.
16 Efficaciora ſcilicet futura in ſuis veneficiis omnia, quod *fumantes*, quod *iuvenum*, quod *ardentia*, quod *ipſis parentibus praerepta*, parentes autem filiorum rogum face accendebant.
17 Feretri, veſtium, et membrorum reliquias ſemiuſtas.
18 Quod ſi quando incidat in corpora non cremata, ſed Orientalium more condita.
19 Temperaturae ille humor putreſcens à calore ambientis educitur; quod in corruptione fit, *vel*, ſanies aromatis elicitur.
20 Extracta ſanie, *vel*, per ſiccitatem contracta et areſcente.
21 Oculos, vel ſinus, in quibus oculi, ut ſupra vſ. 216.
22 Unguium ſordes et praeſegmina. *Hic irreſectum ſaeva dente livido Canidia rodens pollicem.* Hor. 5 Epod.
23 Alii leg. *nocentis.* h. e. ſtrangulati, ſuſpenſi.

Abraſitque

Abraſitque [1] cruces: [2] percuſſaque viſcera nimbis
Vulſit, et [3] incoctas admiſſo ſole medullas.
[4] Inſertum manibus chalybem, nigramque per artus
Stillantis tabi ſaniem, viruſque [5] coactum
Suſtulit, et [6] nervo morſus retinente pependit.
Et quacunque jacet nudum tellure cadaver,
[7] Ante feras, volucreſque ſedet: nec carpere membra
Vult ferro manibuſque ſuis, [8] morſuſque luporum
Expectat, ſiccis raptura è faucibus artus.
[9] Nec ceſſant à caede manus, ſi ſanguine vivo
Eſt opus, erumpat jugulo qui primus aperto.
Nec refugit caedes, vivum ſi ſacra cruorem,
Extaque funereae poſcunt trepidantia menſae.
[10] Vulnere ſic ventris, non, qua Natura vocabat,
Extrahitur partus, calidis ponendus in aris.
[11] Et quoties ſaevis opus eſt, ac fortibus umbris,
Ipſa facit manes: [12] hominum mors omnis in uſu
eſt,
Illa genae [13] florem primaevo corpore vulſit,
Illa comam laeva morienti abſcidit ephebo.
[14] Saepe etiam caris cognato in funere dira
[15] Theſſalis incubuit membris: atque oſcula [16] fingens
Truncavitque caput, compreſſaque dentibus ora
[17] Laxavit: ſiccoque haerentem gutture linguam
Praemordens, gelidis infudit murmura labris,
Arcanumque nefas Stygias mandavit ad umbras.
Hanc ut fama loci [18] Pompejo prodidit: [19] alta
Nocte poli, Titan medium quo tempore ducit
Sub noſtra tellure diem: deſerta per arva
Carpit iter. fidi ſcelerum, ſuetique [20] miniſtri
Effractos circum tumulos, ac buſta vagati
Conſpexere procul praerupta in caute [21] ſedentem,

1 Saniem è crucibus.
2 Madefacta nimbis et pluvia.
3 Induratas.
4 Clavos ferreos, quibus fixi, qui in cruce pendebant. *Hic nares et digiti, illic carnoſi clavi pendentium, alibi trucidatorum ſervatus cruor*, etc. Apul. 2 Metam. Catenas, manicas, infra vſ. 797.
5 Collectum congelatum.
6 Mordicus pependit ſtudio avellendi, ſicubi nervus retineret quod illa dentibus corripuerat.
7 Antevertit feras et alites.
8 Sed expectat morſ. lup. ad majorem in veneficiis efficaciam. *Et oſſa ab ore rapta iejunae canis.* Epo.

5 Horat. *Et extorta dentibus ferarum trunca calvaria.* Apul. 3 Metam. 9 Neque caedi abſtinet, ſi quando opus ſit ad funeſta ſacra ſanguine recens emiſſo, aut extis adhuc palpitantibus. 10 Per vulnus extrahit utero partum, quem aris imponat. 11 Ubi opus eſt cruentis umbris, ſibi ipſa interficit aliquem, cujus manes ſuſcitet. 12 Ad alia facinora alia utitur morte cujuſque aetatis: modo ephebi comas poſituri, modo adoleſcentis primaevo in flore juventae. 13 Lanuginem effloreſcentem. 14 Saepe ſub praetextu extremi oſculi (de quo vide quae ad ỷ. 740 lib. 3.) cognatis morientibus caput aliqua parte imminuit, praemordit linguam, inſuſurravit mandatum ad inferos. *Sagae iſtae ora mortuorum demorſicant: eaque ſunt illis artis magicae ſupplementa.* Apul. 2 Met. 15 Erichtho. 16 Alii *figens.* 17 Aperuit. 18 Sexto, Pompeji F. 19 Concubia, media nocte, qua Sol meridianus verſatur apud Antipodas. 20 Famuli Sexti Pompeji. 21 Veneficam Erichtho.

Qua juga devexus Pharſalica [1] *porrigit* [2] *Æmus.*
[3] *Illa Magis, magiciſque Deis incognita verba*
Tentabat, carnemque novos fingebat in uſus.
Namque timens, ne Mars alium vagus iret in orbem,
Emathis et tellus tam multa caede careret;
Pollutos cantu, diriſque venefica ſuccis
Conſperſos, vetuit [4] *transmittere bella* [5] *Philippos;*
[6] *Tot mortes habitura ſuas, uſuraque mundi*
Sanguine: caeſorum truncare cadavera [7] *Regum*
Sperat, et [8] *Heſperiae cineres avertere gentis,*
Oſſaque nobilium, tantoſque acquirere manes.
[9] *Hic ardor, ſoluſque labor, quid corpore Magni*
Projecto rapiat, quos Caeſaris involet artus.
Quam prior affatur [10] *Pompeji ignava propago.*
O [11] *decus Haemonidum,* [12] *populis quae pandere fata,*
Quaeque ſuo ventura potes devertere curſu,
Te precor, ut certum liceat mihi noſcere finem
Quem belli fortuna paret. non ultima turbae
Pars ego Romanae, Magni clariſſima proles;
[13] *Vel dominus rerum,* [14] *vel tanti funeris* [15] *haeres.*
Mens [16] *dubiis percuſſa pavet,* [17] *rurſuſque parata eſt*
Certos ferre metus. [18] *hoc caſibus eripe juris;*
Ne ſubiti, caecique ruant: vel numina torque,
Vel tu parce Deis, et [19] *Manibus exprime verum.*
[20] *Elyſias reſera ſedes, ipſamque vocatam,*
Quos petat è nobis, Mortem tibi coge fateri.
Non humilis labor eſt: dignum, quod quaerere cures,
[21] *Vel tibi,* [22] *quo tanti praeponderet alea fati.*
Impia [23] *laetatur vulgatae nomine famae*

1 In planum extendit. 2 Mons Thraciae, qui noſtro aliiſque autoribus pro monte Theſſaliae uſurpatur. uti dictum eſt ad vſ. 680. l. 1. 3 Illa ſolicita ne alio transferretur bellum civile, adeoque ipſa careret uſu ac fructu tot cadaverum, meditabatur carmina et artes quibus retineret illud in Theſſalia. 4 In alias terras transferre. 5 Urbem Thraciae, quae tamen confunditur cum Pharſalo, uti adnotatum eſt ad vſ. 680. lib. 1. 6 Cadaveribus et fuſo hic multarum gentium ſanguine ad ſua veneficia uſura. 7 Pompejo auxilium ferentium, *vel* principum. 8 Italae. 9 Jam dudum geſtit ac ſpe fruitur, meditata, quae Pompeji, quae Caeſaris occiſi rapiat membra. 10 Supra vſ. 420. 11 Theſſalarum celeberrima. 11 Quae futura praeſcire, impedireque ne eveniant, pares. *Quid ars magica valeat efficere*, vide quae nos ad Senecae Medeam vſ. 755. 13 Si vicerit pater. 14 Si occubuerit pater. 15 Erat tamen Pompeji F. minor natu. 16 Exitus incerta. 17 Parata utique omnes perferre caſus, certi modo ſint priuſque explorati. 18 Tu caſibus iis praeripe hanc in me poteſtatem, ne improviſi ruant in me jam ante à te edoctum. 19 Carminibus et veneficiis coge ut verum praedicant. 20 Aut mitte Deos; atque per Necromantiam evoca manes, ex Elyſiis campis; ſive malis ipſam Mortem muneris ſui praeſciam. De Elyſiis campis vide quae nos ad Senecae Troada vſ. 942. 21 *Emphatice.* 22 Quo ſe inclinet belli hujus fortuna et victoria. 23 Gaudet artis ſuae et nominis gloria apud Romanos celebrata.

Theſſalis,

Theſſalis, et contra: [1] Si fata minora moveres,
Pronum erat, ô juvenis, quos velles (inquit) in actus
Invitos praebere Deos. conceditur arti,
Unam cum radiis preſſerunt ſidera mortem,
Inſeruiſſe moras: et quamvis fecerit omnis
Stella ſenem, medios herbis abrumpimus annos.
[2] At ſimul à prima deſcendit origine mundi
Cauſarum ſeries, atque omnia fata laborant,
Si quicquam mutare velis, unoque ſub ictu
Stat genus humanum: tunc, Theſſala turba fatemur,
Plus Fortuna poteſt. 3 ſed ſi praenoſcere caſus
Contentus, faciles aditus, multique patebunt
Ad verum: [4] tellus nobis, [5] aetherque, [6] chaoſque,
7 Æquoraque, [8] et campi, Rhodopeaque ſaxa loquentur.
9 Sed pronum, cum tanta novae ſit copia mortis,
Emathiis unum campis attollere corpus,
Ut [10] modo defuncti, tepidique cadaveris ora
Plena voce ſonent: ne membris ſole peruſtis
Auribus incertum feralis ſtrideat umbra.
Dixerat: et noctis geminatis [11] arte tenebris,
Moeſtum tecta caput ſqualenti nube, pererrat
Corpora caeſorum, [12] tumulis projecta negatis.
Continuo fugere lupi, fugere revulſis
Unguibus impaſtae volucres, dum Theſſala [13] vatem
Eligit, et [14] gelidas leto ſcrutata medullas,
Pulmonis rigidi ſtantes ſine vulnere fibras
Invenit, et vocem defuncto in corpore quaerit.
15 Fata peremptorum pendent jam multa virorum,
Quem ſuperis revocaſſe velit. ſi tolleret totas
[16] Tentaſſet campis acies, et reddere bello:
Ceſſiſſent leges Erebi, monſtroque potenti
Extractus Stygio populus pugnaſſet Averno.

1 Si unius cujuſlibet aut ſingulorum fata vel proferri vel mutari poſceres: hoc quidem in noſtra poteſtate eſſet, valet quippe ars; noſtra ſeni jam morti ab omnibus ſideribus deſtinato vitam prorogare: et contra longae vitae addictum in medio aetatis curſu tollere.

2 Verum fata illa majora è ſerie et ordine cauſarum ab aeterno diſpoſita non eſt artis noſtrae mutare; et plus in iis valet una Fortuna quam noſtrae omnium Theſſalatum artes.

3 Sed ad eventus belli praeſcientiam expedita et multiplex nobis patet ratio.

4 Geomantia; ex ſignis raptim in terra factis.

5 Acromantia ex avium volatu, ex ventis, et imbribus, *vel* Pyromantia; ex fulgure, fulmine et igne. 6 Necromantia, evocata ab inferis umbra. Chaos, hiatus et vorago aeternae noctis, id eſt mortis, confuſa rerum moles. lib. 1. ℣. 74. 7 Hydromantia; ex aqua. 8 Aruſpicina, ex obſervatione extorum in victimis et pecudibus, camporum et montium. 9 Expeditiſſimam tamen omnium rationem copia cadaverum in Theſſ. campis affert Necromantiam: quorum unius umbra excitanda eſt. 10 E cujus recens caeſi ore diſtincta et liquida vox percipiatur 11 Incantatione. 12 Inſepulta. 13 Cadaver vaticinio aptum. 14 Explorans cui ſint integerrima vocis organa. 15 Incertum eſt, quis è tanta cadaverum ſtrue in vitam ſit revocandus. 16 Quod ſi tentaſſet omnes caeſos vitae et praelio reſtituere: oportuit inferorum leges de ſuo jure cedere: nec citra naturae dedecus, poteaſque prodigium tot vitae reſtituti in pugnam rediiſſeut.

Electum tandem [1] trajecto gutture corpus
Ducit, et inſerto laqueis feralibus unco,
Per ſcopulos miſerum trahitur, per ſaxa cadaver
[2] *Victurum: montiſque cavi, quem triſtis Erichtho*
[3] *Damnarat ſacris, alta ſub rupe locatur.*
[4] *Haud procul à Ditis caecis depreſſa cavernis*
In praeceps ſubſedit humus: quam pallida [5] pronis
Urget ſilva [5] comis, et nullo vertice coelum
Suſpiciens, [6] Phoebo non pervia taxus opacat.
Marcentes intus tenebrae, pallenſque ſub antris
Longa nocte ſitus, nunquam, niſi carmine factum,
Lumen habet. [7] non Taenareis ſic faucibus aër
Sedit iners, [8] moeſtum mundi confine latentis,
Ac noſtri: [9] quo non metuunt emittere manes
Tartarei reges. nam quamvis Theſſala vates
Vim faciat fatis, dubium eſt, quod traxerit illuc
Aſpiciat Stygias, an quod deſcenderit, umbras.
Diſcolor, et vario furialis cultus amictu
Induitur, vultuſque [10] operitur crine ſoluto,
[11] *Et coma vipereis ſubſtringitur horrida ſertis.*
Ut pavidos [12] juvenis comites, ipſumque trementem
Conſpicit, exanimi defixum lumina vultu:
Ponite, ait, trepida conceptos mente timores:
[13] *Jam nova, jam vera reddetur vita figura:*
Ut quamvis pavidi poſſint audire loquentem.
[14] *Si vero Stygioſque lacus, [15] ripamque ſonantem*
Ignibus oſtendam, ſi me praeſente videri
[16] *Eumenides poſſent, villoſaque colla colubris*
[17] *Cerberus excutiens, et vincti terga [18] Gigantes,*
Quis timor, ignavi, metuentes cernere manes?

1 Cujus guttur ipſa unco trajecerat.

2 In vitam rediturum.

3 Damnatum deſtituerat magicis ſacris.

4 Specus dehiſcentis in praeceps ad Tartarum prope profundae, ſylva taxea opacae, unde evocanda erat umbra deſcriptio. qualẽ vide apud Virg. 6 Æn. Senec. Oedip. vſ. 530. et Statium 4. Theb.

5 Inclinatis ramis.

6 Solis radiis impenetrabile nemus è funeſta taxo obumbrat.

7 Taenarus, antrum ad radicem promontorii Maleae in Laconia: ubi propter vaſtum hiatum, tetrum vaporem atque auditum ſtrepitum deſcenſus ad inferos patere credebatur. *Taenareas etiam fauces, alta oſtia Ditis.* Virg. 4 Georg. Sen. Herc. Fu. ℣. 661. 8 Terminus, inter Inferos et nos. 9 In quem Taenarum, *vel* in quam ſpecum veneficae Erichthus, reges inferni non dubitant emittere umbras, tanquam in locum vitae mortiſque medium, ambiguum. 10 Sunt qui leg. *aperitur crine remoto.* ſed minus probe. In ſacris enim operiebantur, ſimulque promittebant capillos. *Nudis humeris infuſa capillos.* Medea, Ovid. 7 Met. 15 Serta adhibet viperis implicita, furiarum more, *Tibi haec cruenta ſerta texuntur manu, Nonena quae ſerpens ligat.* Med. Sen. 12 Sexti F. 13 Reſponſa dabit hic ſub forma humana eademque placidiſſima vere ſibi reſtitutus, quem vel timidiſſimi non horreatis. 14 Quod ſi vobis oſtendi poſſent horrenda quotquot in inferno ſunt; non tamen eſſet vobis metuendum, me praeſente, quam illa timent. 15 Pyriphlegethonta, lacus igneos Tartarum ambientes. 16 Furiae lib. 7. vſ. 778. 17 *Stygius canis, cujus ſordidum tabo caput Lambunt colubrae: viperis horrent jubae.* 18 Terrae filii, qui Diis bellum inferre auſi à Jove fulminati in Tartarum dejiciebantur, catenis manus poſt terga revincti.

Pectora

Pectora tunc primum ferventi ſanguine [1] *ſupplet*
Vulneribus [2] *laxata novis: taboque medullas*
Abluit: et [3] *virus large lunare miniſtrat.*
Huc quicquid fetu genuit Natura [4] *ſiniſtro*
Miſcetur. non ſpuma [5] *canum, quibus unda timori eſt,*
Viſcera non lyncis, non dirae [6] *nodus hyaenae*
Defuit, et [7] *cervi paſti ſerpente medulla:*
Non [8] *puppim retinens. Euro tendente rudentes,*
In mediis [8] *echeneis aquis,* [9] *oculique draconum,*
[10] *Quaeque ſonant feta tepefacta ſub alite ſaxa:*
Non Arabum [11] *volucer ſerpens, innataque rubris*
[12] *Æquoribus cuſtos pretioſae vipera conchae:*
Aut viventis adhuc Libyci [13] *membrana ceraſtae,*
Aut cinis Eoa poſiti [14] *Phoenicis in ara.*
Quo poſtquam viles, [15] *et habentes nomina* [16] *peſtes*
Contulit: infando [17] *ſaturatas carmine frondes,*
Et quibus [18] *os dirum naſcentibus inſpuit, herbas*
Addidit, et quicquid mundo dedit ipſa veneni.
Tunc vox Lethaeos cunctis pollentior herbis
Excantare Deos, confundit murmura primum
[19] *Diſſona, et humanae multum diſcordia linguae.*
Latratus habet illa canum, gemituſque luporum.
Quod trepidus bubo, quod ſtrix nocturna queruntur,
Quod ſtrident ululantque ferae, quod ſibilat anguis,
Exprimit, et planctus illiſae cautibus undae,
Silvarumque ſonum, fractaeque tonitrua nubis.
Tot rerum vox una fuit. mox caetera cantu
Explicat Haemonio, penetratque in Tartara lingua.

1 Implet. 2 Aperto ad recipiendum novum ſanguinem. 3 Spumam ſeu ſalivam lunarem, magnae in magicis efficaciae. ſupra ꝟ. 105. 4 Infelici, monſtroſo et damnato, *qualia multa enumerat.* 5 Rabidorum. namque et ipſi canes rabidi, et ii quos momordere, horrent aquae conſpectum. Plin. l. 8. cap. 40. *Nec formidatis auxiliatur aquis.* Ovid. 6 Spina. Hyaenae collum et juba continuitate ſpina porrigitur. Plin. lib. 37. c. 10. 7 Cervi ſpiritu ſerpentes è latebris extrahunt, cornu elidunt et vorant. atque hinc juveneſcere creduntur, ἔλαφος, ἀπὸ τοῦ ἐλαύνειν ὑπὸ ὄφεις. Solin. c. 32. Plin. l. 11. c. 83. vide quae nos ad Mart. ep. 29. l. 12. 8 Piſciculus, qui carinis adhaerens, naves retinere creditur: unde et nomen ἔχειν τὰς νῆας. Remora. in veneficiis quoque infamis, etc. Plin. lib. 9. cap. 25. et lib. 32. c. 1. *Ruant venti licet, ſaeviant procellae, etc.* 9 Quibus melle tritis inuncti, oculi redduntur impavidi adverſus nocturnas imagines. 10 Ætites, in aquilae nido repertus lapillus, quaſi praegnans, quaſſus quippe ſonat. Plin. l. 19. c. 3. Aliis Gagates. 11 Jaculus ſerpens, qui ſe ex arborum ramis vibrat. lib. 9. vſ. 720. et Plin. l. 8. c. 23. 12 Vipera in mari Erythraeo, quae conchas, in quibus uniones ſive margaritae naſcuntur, obſervat. 13 Exuvium ſerpentis. de quo Plin. l. 8. c. 23. et Nicander in Theriacis. *Squamea Cyniphei tenuis membrana chelydri.* Ovid. 7 Met. noſter l. 9. vſ. 716, et 851. 14 Avis unicae, è cujus aetate confectae ſeque cremantis cineribus nova oritur. Plin. lib. 10. c. 2. Ovid. Met. 15. 15 Suſpicor legendum, *nec habentes nomina.* ſic enim Ovidius, quem noſter imitatus, Met. 7. *His et mille aliis poſtquam ſine nomine rebus Propoſitum inſt. etc.* quadrabit ſimul cum praecedent *viles*, ut *vile et ſine nomine vulgus.* 16 Venena et monſtra. 17 Excantatas. 18 Suum ipſius Erichthus. 19 Diſſona, aliena à voce humana, compoſita ſcilicet ex omnibus ſonis, cantibus, ſibilis, ululatibus, etc.

[1] *Eumenides, Stygiumque nefas, poenaeque nocentum,*
Et [2] *Chaos innumeros avidum confundere mundos,*
Et [3] *Rector terrae, quem longa in ſecula torquet*
Mors dilata deum, [4] *Styx, et quos nulla meretur*
[5] *Theſſalis,* [6] *Elyſios, coelum,* [7] *matremque peroſa*
Perſephone, [8] *noſtraeque Hecates pars ultima, per quam*
Manibus et mihi ſunt tacitae commercia linguae:
[9] *Janitor et ſedis laxae, qui viſcera ſaevo*
Spargis noſtra cani: repetitaque fila ſorores
[10] *Fracturae: tuque ô flagrantis* [11] *portitor undae*
Jam laſſate ſenex ad me redeuntibus umbris:
[12] *Exaudite preces, ſi vos ſatis ore* [13] *nefando,*
Pollutoque voco, [14] *ſi nunquam haec carmina fibris*
Humanis jejuna cano, ſi [15] *pectora plena*
Saepe dedi, et lavi calido [16] *proſecta cerebro:*
[17] *Si quis, qui veſtris caput, extaque* [18] *lancibus infans*
Impoſuit, victurus erat, parete precanti.
[19] *Non in Tartareo latitantem poſcimus antro,*
Aſſuetamque diu tenebris, modo luce fugata
Deſcendentem animam: primo pallentis hiatu
Haeret adhuc Orci, licet has exaudiat herbas
Ad manes ventura ſemel. [20] *Ducis omnia nato*
Pompejana canat noti modo militis umbra,
[21] *Si bene de vobis civilia bella merentur.*

Haec ubi fata caput, ſpumantiaque ora levavit,
Aſpicit aſtantem projecti corporis umbram,
Exanimes artus, [22] *inviſaque clauſtra timentem*
Carceris antiqui. pavet ire in pectus apertum,
Viſceraque, et ruptas letali vulnere fibras.

1 Sic Sibylla 6 Æn. Virgil. *Dii quibus imperium eſt animarum, umbraeque ſilentes, Et Chaos et Phlegeton, etc.* Et Medea Senec. *Vos precor vulgus ſilentum, voſque ferales deos, Atque Chaos caecum etc.*
2 Libro 1. vſ. 47.
3 Pluto, Dis, Jupiter Stygie, cui in ſortitione regni Saturni contigit terra infera, cui vitae taedium.
4 Palus inferorum.
5 Venefica.
6 Sup. vſ. 600.
7 Ad ſuperos redire nolens deguſtatis mali punici granis 7. *Nec repetita ſequi curet Proſerpina matrem.* Virg. 1 Georg.
8 Hecate, quae in coelo luna, in terris Diana, in inferis es Proſerpina: cujus beneficio mihi cum diis Manibus murmuris commercia et colloquia. 9 Cerbere, κρέως βορῶν, inferni janitor; umbrarum terror. 10 Grotius legendum autumat *Tracturae.* h. e. Parcae revocaturae in vitam cadaver hoc. 11 Charon, Stygis et Pyriphlegetontis portitor. 12 Vehendis ultro citroque umbris, quas ego evoco. 13 Diris carminibus et carne humana depaſto. 14 Quin guſtaverim prius carnem humanam. 15 Praegnantis mulieris; *vel* alvo extracti foetus, ut ſupra vſ. 558. et vſ. ſeq. 16 Exta quae Diis proſecentur. 17 Si extractum alvo infantem et mox victorum aris veſtris impoſui. 18 Vaſis, quae in ſacris exta exciperent. 19 Non peto ut redeat umbra diu retenta in imo Tartaro: ſed recenter emiſſa, nec dum à Charonte tranſvecta, ita, ut licet carmine meo et veneficiis excitetur, non tamen niſi ſemel Styga trajiciat. 20 Umbra militis ſui et modo defuncta canat Sexto patris ſua fata et eventum. 21 Si modo in beneficium veſtrum et rem cedant bella civilia. 22 Trepidantem redire è libertate, qua frui jam coeperat, in priſtinum corporis carcerem, δέμας, σῆμα.

[1] Ah miſer, [2] extremum cui mortis munus iniquae
Eripitur non poſſe mori. miratur Erichtho
[3] Has fatis licuiſſe moras, irataque morti
Verberat immotum [4] vivo ſerpente cadaver:
Perque cavas terrae, quas [5] egit carmine, rimas
[6] Manibus illatrat, regnique ſilentia rumpit.
[7] Tiſiphone, [8] vociſque meae ſecura [7] Megaera,
Non agitis ſaevis [9] Erebi per inane flagellis
Infelicem animam? [10] jam vos ego nomine vero
Eliciam, Stygiaſque canes in luce ſuperna
Deſtituam: per buſta ſequar, [11] per funera cuſtos,
Expellam tumulis, abigam vos omnibus urnis.
[12] Teque Deis, ad quos alio procedere vultu
Ficta ſoles, Hecate, pallenti tabida forma,
Oſtendam, faciemque Erebi mutare vetabo.
[13] Eloquar immenſo terrae ſub pondere, quae te
Contineant, [14] Ennaea, dapes, [15] quo foedere moeſtum
Regem noctis ames, quae te [16] contagia paſſam
Noluerit revocare Ceres. [17] tibi peſſime mundi
Arbiter immittam ruptis Titana cavernis,
Et ſubito feriëre die. Paretis? an [18] ille
Compellandus erit, [19] quo nunquam terra vocato
Non concuſſa tremit, [20] qui Gorgona cernit apertam,
Verberibuſque ſuis trepidam caſtigat Erinnym,

1 Commiſeratio poëtae.
2 Cui negatur libere in morte mori.
3 Quod licuerit animae tamdiu detrectare imperium ſuum non extemplo corpus ingraſſae.
4 - Flagello anguineo, more furiarum. *Angue ter excuſſo*, etc. *vivo manus aera verberat hydro.* Statius et Senecae Megaera in Thyeſte.
5 Aperuit, rimas agere fecit.
6 *Graviore manes voce et attonita ciet.* Oedip. Senec. ỳ. 568. *Atque hic Tireſias nondum adventantibus umbris, Teſtor ait*, etc. Stat. Theb.

7 Furiae. 8 Negligens, non obſecuta meae voci. 9 Per regionem umbrarum, exilem Plutonis domum. 10 Non vos, ut prius Eumenidas, Erinnys, ultrices poenarum ciebo: ſed infernas et Stygias canes: ſed *ἁρπυίας*, *μεγάλοιο διὸς κύνας* Apoll. l. 2. atque ita excitatas detinebo in luce, neque ad inferos reverti patiar. 11 Cuſtos ſepulchrorum, unde vos arcebo. 12 Teque, Hecate, exhibebo Diis ſpectandam nativo vultu, quo palles apud inferos. 13 Referam quam vili cibo veſcaris apud inferos. Δηλονότι ταῦτα ἐςὶν Ἑκάτης βρώματα, Ἄφυσιν ἔτος *μαινίδας καὶ τριγλίδας*. Antiphanes apud Athen. l. 7. c. 18. 14 Proſerpina, ab Enna Siciliae opp. ubi rapta eſt à Plutone. 15 Inceſto, erat enim filia Jovis et Cereris. Ceres autem ipſa f. Saturni et Opis. 19 Cibi infernalis. Aſcalaphi enim judicio cum inſimulata eſſet guſtaſſe apud inferos, 7 grana mali punici, inciſa eſt omnis ſpes revertendi ad ſuperos. 17 Gigantes *θεομάχυς*, imo Tartaro emiſſos ſolutoſque, tibi injiciam, inferorum et tenebrarum rex; teque in lucem, quam horres, extraham, vel per terram carmine meo fatiſcentem immittam tibi ſolis radios. 18 Daemogorgon Deorum princeps, ſive Demiurgus ille ſit, (Platonis) Deus ſummus, omnium rerum creator, cujus nomen arcanum et ineffabile inter caetera Deorum nomina citare nefas, niſi ſumma urgente neceſſitate. Ita Tireſias in necromantia 1 The. Stati. *Scimus enim et quicquid dici neſcique timetis, Et turbare Hecaten, ni te Tymbraee vererer. Et triplicis mundi ſummum, quem ſcire nefaſtum eſt. Illum ſed taceo.* 12 Cujus nomine vel citato terra concutitur. 20 Qui clypeum, in quo Meduſae caput eſt, homines convertens in lapides, ſine periculo cernit, ipſe Demogorgon, omni Gorgone, quam caeteri timent, ſuperior.

1 Inde-

[1] *Indeſpecta tenet* [2] *vobis qui Tartara;* [3] *cujus*
Vos eſtis ſuperi; [3] *Stygias qui pejerat undas?*
[4] *Protinus aſtrictus caluit cruor, atraque fovit*
Vulnera, et in venas extremaque membra cucurrit.
Percuſſae gelido [5] *trepidant ſub pectore fibrae:*
Et nova deſuetis ſubrepens vita medullis,
Miſcetur morti. tunc omnis palpitat artus.
Tenduntur nervi: nec ſe tellure cadaver
Paulatim per membra levat, [6] *terraque repulſum eſt,*
Erectumque ſimul. [7] *diſtento lumina rictu*
Nudantur. nondum facies viventis in illo,
[8] *Jam morientis erat. remanet pallorque rigorque,*
Et ſtupet illatus mundo. ſed [9] *murmure nullo*
Ora aſtricta ſonant. vox illi, linguaque [10] *tantum*
Reſponſura datur. dic, inquit Theſſala, magna,
Quod jubeo, mercede mihi: [11] *nam vera locutum*
Immunem toto mundi praeſtabimus aevo
Artibus Haemoniis: tali tua membra ſepulcro,
[11] *Talibus exuram Stygio cum carmine* [12] *ſilvis,*
Ut nullos cantata magos exaudiat umbra.
Sit tanti vixiſſe iterum: nec verba, nec herbae
Audebunt longae ſomnum tibi ſolvere [13] *Lethes,*
A me morte data. tripodas, vateſque deorum
[14] *Sors obſcura tenet. certus diſcedit, ab umbris*
Quiſquis vera petit, duraeque [15] *oracula mortis*
Fortis adit. ne parce precor. [16] *da nomina rebus,*
Da loca, da vocem, qua mecum fata loquantur.
[17] *Addidit et carmen, quo, quicquid conſulit, umbram*
Scire dedit. [18] *Moeſtum fletu manante cadaver,*
[19] *Triſtia non equidem Parcarum ſtamina dixit,*
Reſpexi, tacitae revocatus ab aggere ripae:

1 Omnium ſcilicet firmamentum, anima mundana, inacceſſum incolens et Tartari abyſſum ſummae profunditatis, quo viſus veſter pertendere non valuit.
2 Qui vobis loco eſt inferior.
3 Neque legi adſtrictus, ut timeat pejerare Stygem, quod caeteri Dii horrent. ſupra ℣. 378.
4 Sic minata auditur venefica, intratque anima cadaver.
5 Palpitant vitalia.
6 Repente erigit ſe in pedes.
7 Sinus oculorum aperiuntur. Catachreſis in *rictu*. Sunt qui *nictu* legant.
8 Alii leg. *Sed*, quid ſi, *Nec*, facies non erat viventis plane, nec tamen mortui, ſed ſemivivi, intermortui. 9 Compreſſo ore nondum vocem emittit. 10 Ad interrogata veneficae, non ultro ſecutura et libera. 11 In aeternum praeſtabo te liberum, ſi modo vera referas, ne quis te magus in vitam revocet, tuamque interpellet quietem. 12 Lignis incantatis. 13 Quietae pacis. Lethe fingitur amnis apud inferos, cujus aqua pota rerum oblivionem inducit. 14 Oraculorum reſponſa incerta ſunt et ambigua. Necromantia vera et certa refert. de tripode vide quae ad ℣. 81 ſupra. 15 Manes conſultos, necromantiam. 16 Ede fata nominatim, hoc loco, voce clara. 17 Et alio carmine praeparavit umbram, praeſtititque illi facultatem ſciendi quaecunque interrogarentur. 18 Umbra lacrymis effuſis reſpondit. 19 Non datum eſt mihi novae umbrae nec dum Stygem tranſvectae, plane ſcire quid parent fata: quod vero ex aliis umbris noſſe licuit, pandam.

Quod tamen è cunctis mihi noſcere contigit umbris,
[1] Effera Romanos agitat diſcordia manes,
Impiaque infernam ruperunt arma quietem.
Elyſias alii ſedes, ac Tartara moeſta
Diverſi liquere duces: quid fata pararent,
Hi fecere palam. triſtis felicibus umbris,
Vultus erat. vidi Decios, natumque patremque,
[2] Luſtrales bellis animas, flentemque [3] Camillum,
Et [4] Curios; [5] Syllam de te Fortuna querentem.
Deplorat Libycis perituram [6] Scipio terris
Infauſtam ſobolem. [7] major Carthaginis hoſtis,
Non ſervituri moeret Cato fata nepotis.
Solum te [8] Conſul depulſis prime tyrannis
Brute pias inter gaudentem vidimus umbras.
Abruptis [9] Catilina minax, fractiſque [10] catenis
Exultat, [11] Mariique truces, [12] nudique [13] Cethegi.
Vidi ego laetantes [14] popularia nomina Druſos,
Legibus immodicos, [15] auſoſque ingentia Gracchos.
[16] Æternis chalybum nodis, et carcere Ditis
Conſtrictae [17] plauſere manus: [18] campoſque piorum
Poſcit turba nocens. [19] regni poſſeſſor inertis.

1 Civilis hujus belli furor ad Romanorum umbras devenit, quarum alias felices ex Elyſio pulſas interturbata quiete: alias impias ex imo Tartaro ruptis catenis fugientes, Elyſium capeſſentes, novis ſceleſtis cedentes, infra 790, adverti teſtari quid fata parent.

2 Expiatorias, eorum ſcilicet qui ſe pro exercituum ſalute devoverant in bellis contra Samnites, l. 2. ℣. 308. 3 Lib. 2. vſ. 544. 4 Curium Dentatum, hominem continentiſſimum pauperem, ſed auro Samnitum incorruptum, qui Pyrrhum Italia expulit, de Lucanis et Sabinis triumphavit. lib. 1. vſ. 169. 5 De quo vide lib. 2. vſ. 139. et deinceps, qui cum ubique Fortuna uſus fuiſſet ſecunda, ſe Felicem cognominavit, filium fauſtum. ut l. 2. vſ. 221. cujus tamen umbra de fortunae iniquitate queritur ob partes patricias à Caeſare oppreſſas, in quibus et filius ſuus Fauſtus cum ſuis interceptus periit, orta inter exercitus diſſenſione. 6 Scipio Æmilianus vel Africanus deplorat L. Scipionem Pompeji ſocerum periturum in Africa, quam ipſe debellaverat, ſupra vſ. 311. 7 Cato Major (qui ficis ex Africa advectis et in ſenatu delatis, omni ſuae de quacunque re ſententiae adjecit: *Videri ſibi et delendam Carthaginem*) moeret fata Catonis Minoris, qui ne dominatum Caeſaris videret, ſibi mortem conſcivit Uticae, lib. 2. vſ. 247. et deinceps, et ſupra vſ. 311. 8 L. Junius Brutus regum exactor, primus cum Tarquinio Collatino Conſul fruitur laeta ſpe Caeſaris olim interficiendi à ſua progenie M. et D. Brutis. 9 Seditioſus Reip. ruinam molitus, notis vel pueris è Salluſtio. 10 Quibus vinctus erat in Tartaro. 11 C. Marius, lib. 2. vſ. 69. et deinceps; cum fratre M. et filio. 12 Lib. 2. vſ. 543. 13 Catilinariae conjurationis ſocii. 14 L. Druſus trib. pleb. populi et ſociorum favorem emeriturus legem Agrariam et frumentariam perferre conatus eſt, et ſocios ad ſpem civitatis erexit, domi ſuae poſtea occiſus. 15 Tiberius et C. Gracchi fratres Tribuni plebis ſeditionibus vexarunt Remp. promulgatis legibus Agraria, Frumentaria, Judiciaria. 16 Ferreis vinculis in Tartaro coerciti Gracchi et caeteri. 17 Gratulati diſcordiae et tumultui Reip. quia ſimiles curae nec ipſa in morte recedunt. 18 Damnatorum manes poſcunt ſibi Elyſium, ut novis è bello civili advenis locus fit. 19 Pluto laxat Tartara. lib. 3. vſ. 17. et parat arma in poenas nocentum, ſaxa praerupta et obtuſa aſperat, adamantinas catenas reſtingit.

Pallentes

Pallentes aperit ſedes , abruptaque ſaxa
Aſperat, et durum vinclis adamanta, paratque
Pœnam [1] *victori. refer haec ſolatia tecum,*
O juvenis, placido manes, [2] *patremque, domumque,*
Expectare ſinu, regnique in parte ſerena
Pompejo ſervare locum. [3] *nec gloria parvae*
Sollicitet vitae: veniet quae miſceat omneis
[4] *Hora duces.* [5] *properate mori, magnoque ſuperbi*
Quamvis è parvis animo deſcendite buſtis,
Et [6] *Romanorum manes calcate* [6] *Deorum.*
[7] *Quem tumulum Nili, quem Tibridis abluat unda,*
Quaeritur, et ducibus tantum de funere pugna eſt.
[8] *Tu fatum ne quaere tuum cognoſcere: Parcae,*
Me reticente, dabunt: [9] *tibi certior omnia Vates*
Ipſe canet Siculis genitor Pompejus in arvis:
Ille quoque incertus, quo te vocet, unde repellat,
Quas jubeat vitare plagas, quae ſidera mundi,
[10] *Europam miſeri, Libyamque, Aſiamque timete:*
Diſtribuit tumulos veſtris fortuna triumphis.
O miſeranda domus, [11] *toto nihil orbe videbis*
Tutius Emathia. Sic poſtquam [12] *fata* [13] *peregit;*
Stat vultu moeſtus tacito, [14] *mortemque repoſcit.*
[15] *Carminibus magicis opus eſt, herbiſque, cadaver*
Ut cadat, et nequeunt animam ſibi reddere fata

1 Caeſari et ſuis libertatis Reip. oppreſſoribus.
2 Caeſarianis Tartara parari, Pompeio Pompejaniſque Elyſium.
3 Neque ſolicitus invideas Caeſari victori vitae ſuperſtitis moram, brevem utique futuram, ut qui intra quadriennium in veſtrum ordinem redigetur, et ipſe caeſus ad vos deſcendet.
4 Fatalis.
5 Vos igitur libentes fatis obviam ite, qui, utcunque magni funeris pompa deſtituti fueritis; apud inferos tamen calcabitis umbras victrices, vos patriae libertatis propugnatores in Elyſio beati ſub pedibus videbitis illos patriae oppreſſores in imo Tartaro cruciatos. 6 Julii Caeſaris, et inſequentium Imperatorum, per ἀποθέωσιν in Martio campo ſolenni funere relatorum in numerum Deorum, cujus pompam vide apud Herodianum lib. 4. 7 Et cum tellus aequa recludatur victori victiſque; de modo tamen et loco omnis haec eſt diſceptatio, uter in litore Ægyptio prope Nilum, uter in campo Martio ad Tiberim ſit comburendus, illud Pompejo, hoc Caeſari continget. 8 Sexte. 9 Umbra patris tui in ſomnis tibi apparens in Sicilia oſtendet tibi tua fata, *venturaque bella. Et quo quemque modo fugiaſque feraſque laborem, Expediet.* Fictio poëtica. 10 Nulla orbis pars erit vobis tuta; nulla veſtra clade et ruina vacabit. Pater cadet circa Libyam in litore Alexandrino, filii; Cnejus, in Europa, ad Mundam in Hiſpania, à Caeſare victus, Sextus, in Aſia, interceptus ab Antonianis militibus interibit. Ita funera veſtra dividentur in tres orbis partes à patre Pompejo triumphatas. *Pompejos juvenes Aſia atque Europa, ſed ipſum Terra tegit Libyes: ſi tamen ulla tegit. Quid mirum toto ſi ſpargitur orbe? jacere Uno non poterat tanta ruina loco.* Martial. epig. 75. lib. 1. *Et quaſi non poſſet tot tellus ferre ſepulchra, Diviſit cineres.* Petron. Arbit. de Pompejo, Craſſo, Caeſare. 11 E Theſſalica enim clade elapſi omnes. 12 Eventum belli, et Pompejorum fata. 13 Mortuus iſte in vitam revocatus. 14 Rurſus mori petit. 15 Reddendus jam morti ope veneficae, cujus arte evocatus fuerat factuſque juris ſui, neque enim in jam ſemel defunctum Parcae jus habuerunt.

 Conſumto

Conſumto jam jure ſemel. Tum [1] *robore multo*
Extruit illa rogum: venit defunctus ad ignes:
Accenſa juvenem poſitum ſtrue linquit Erichtho,
Tandem paſſa mori. Sextoque ad caſtra parentis
It comes, et [2] *coelo lucis ducente colorem,*
Dum ferrent tutos intra tentoria greſſus,
Juſſa tenere diem denſas nox praeſtitit umbras.

1 E ligno pyram ſtruit, juvenemque vitae modò reſtitutum comburit.
2 Illuceſcentem jam Auroram Erichtho carminibus ſuis inhibuit tardavitque, donec Sextus cum ſuis in caſtra rediiſſet.

LIBER VII.

[1] *Segnior Oceano, quam lex aeterna vocabat,*
Luctificus Titan nunquam magis aethera contra
Egit equos, currumque polo rapiente retorſit:
[2] *Defectuſque pati voluit, raptaeque labores*
Lucis: et attraxit nubes, non [3] *pabula flammis,*
Sed [4] *ne Theſſalico purus luceret in orbe.*
At [5] *nox* [6] *felicis Magno pars ultima vitae*
Sollicitos vana decepit imagine ſomnos.
Nam [7] *Pompejani viſus ſibi ſede theatri*
Innumeram effigiem Romanae cernere plebis,
Attollique ſuum laetis ad ſidera nomen
Vocibus, et plauſu [8] *cuneos* [9] *certare ſonanteis.*
[10] *Qualis erat populi facies, clamorque faventis,*
Olim cum [11] *juvenis, primique aetate triumphi*
Poſt domitas gentes, [12] *quas torrens ambit Iberus,*
Et [13] *quaecunque fugax Sertorius impulit arma,*
[14] *Veſpere pacato,* [15] *pura venerabilis aeque*

1 Tardior quam aeterna motus lege erat permiſſum, Sol ex Eoo mari videbatur oriri: vultu moeſtior quam alias, contra primi motoris curſum niti, quaſi in ortum reverti à rapida contrarii curſus vertigine victus. lib. 1. vſ. 543.
2 Tanquam Eclipſin paſſurus deficere et laborare coepit.
3 Libro 1. vſ. 415.
4 Ne puris conſpicuus radiis pugnae Theſſalicae intereſſet. 5 Pompejus per quietem ſibi viſus eſt theatrum à ſe extructum ingredi, applaudente populo, et multis ornare ſpoliis templum Veneris victricis. Quo inſomnio partim confirmatus eſt, partim territus, metuens ne Caeſari, qui ad Venerem genus ſuum referebat, gloriam ipſe adferret. Plutar. et Appian. et Florus. Namque exinde proſpera Pompeji fortuna deficere, *ruere, et ſublapſa referri* coepit. 7 A Pompejo extructi ad formam illius quod in Mitylene viderat, ſed anguſtioris et capacioris. Tacit. lib. 14. et Plin. lib. 7. c. 3. et lib. 36. c. 15. 8 Spectatores, in ordinibus graduum ad formam cunei in anguſtum à fronte contractorum, ſedentes. vide Lipſ. de Amph. 13. et Buling. de Circo c. 34. 9 Certatim applaudere. 10 Quali laetitia plauſuque exceptus fuerat olim ex Hiſpania reverſus, et de Sertorio triumphans ante legitimam aetatem permiſſu ſenatus. 11 Annos 24 natus. 12 Hiſpanias lib. 4. vſ. 23. 13 Lib. 2. vſ. 549. 14 Hiſpania, ad Occidentem ſita. 15 Non minus conſpicuus clarusve toga candida et pura, qua etiam dum novus pene tyro et primas juventutis metas ingreſſus induebatur, quam picta illa et palmata qua triumphant conſules.

Quam currus ornante toga, ¹ plaudente Senatu,
Sedit adhuc Romanus eques. ² Seu fine bonorum
Anxia venturis ad tempora laeta refugit:
³ Sive per ambages ſolitas contraria viſis
Vaticinata quies, magni tulit omnia planctus:
⁴ Seu vetito patrias ultra tibi cernere ſedes,
⁵ Sic Romam Fortuna dedit. ⁶ Ne rumpite ſomnos,
Caſtrorum vigiles, nullas tuba verberet aures.
Craſtina dira quies, et imagine moeſta diurna
Undique funeſtas acies feret, undique bellum.
⁷ Unde pares ſomnos populi, noctemque beatam?
O felix, ſi te vel ſic tua Roma videret.
⁸ Donaſſent utinam Superi, patriaeque, tibique
Unum, Magne, diem, quo fati certus uterque
Extremum tanti fructum caperetis amoris.
⁹ Tu velut Auſonia vadis moriturus in urbe:
¹⁰ Illa rati ſemper de te ſibi conſcia voti
Hoc ſcelus haud unquam fatis haerere putavit,
Sic ſe dilecti tumulum quoque perdere Magni.
¹¹ Te miſto fleſſet luctu, juveniſque ſenexque,
¹² Injuſſuſque puer: laceraſſet crine ſoluto
Pectora femineum, ceu ¹³ Bruti funere, vulgus.
¹⁴ Nunc quoque tela licet paveant victoris iniqui,
Nunciet ipſe licet Caeſar tua funera, flebunt:

1 *Emphatice.* Senatu ſcilicet triumphum indulgente, atque applaudente Juveni Pompejo equiti, nec dum ordinis Senatorii. 2 Seu (inquit poëta ſomnii hujus cauſam inquirens) mens rerum laetarum adeſſe finem rata, per quietem recurrit ad ſolatium praeſentium malarum, ex memoria praeteritarum. 3 Sive, quod non raro fit, ut ſomnia repraeſentent contrarium, ita hic Pompejo oblatus eſt plauſus pro planctu. 4 Sive, cum non daretur Pompejo exinde Romam videre, voluit fortuna eam ab illo cerni. 5 Per quietem et ſomnii imaginem. 6 Apoſtrophe pathetica ad ſtationarios caſtrorum vigiles, ut cum ſilentio excubias agant, neque buccinae vigilias diſtinguentis ſonitu Pompejo ſomnum et ſomnium interrumpant: cum craſtina dies abunde calamitatum ſit allatura. 7 O utinam populo Romano ſimilis ſomnus et nox tam beata contingeret, qua te viciſſim adſpiceret ille talem, qualis tibi viſus es per inſomnium! Grotius, *vel*, unde tibi alius ejuſmodi ſomnus imaginem populi referens concilietur, felici utique, ſi te vel ita ſomniantem Roma videret? 8 O abunde felicem utrumque, ſi et Pompejo et Romae, quamvis cladis ſuae futurae certis, unius diei moram indulſiſent Dii, qua ſupremis mutui amoris officiis, extremis oſculis et ſalutatione fruerentur. 9 Tu proficiſceris in bellum fiducia victoriae plenus, et quaſi è praelio Romam reverſurus et in urbe moriturus. 10 Roma aſſueta votis certis de te tuiſque victoriis eandem jam fiduciam conceperat. neque enim putavit tam crudele fatum tibi impendere, ut praelio victus fugeres, ut alibi quam in patria caderes, ſpoliareturque ipſa tuo buſto et tumulo. 11 Quod ſi tibi contigiſſet in patria mori; quam ſolenni omnis ordinis, ſexus, aetatis, luctu et pompa funebri elatus fuiſſes? 12 Scalig. conjicit legendum, *Inveſtiſque puer.* 13 T. Brutum liberatorem urbis, exactorem Tarquinii matronae Rom. defunctum luxerunt per annum, ut parentem et violatae pudicitiae vindicem. 14 Et nunc vel invito Caeſare victore deflebunt te: idque in publica laetitia ac victoriae gratulatione.

[1] Sed dum tuta ferent, dum laurea ſerta Tonanti
O miſeri, quorum gemitus edère dolorem,
Qui te non pleno pariter planxere theatro.
[2] Vicerat aſtra jubar, [3] cum miſto murmure turba
Caſtrorum fremuit, fatiſque [4] trahentibus orbem,
[5] Signa petit pugnae. miſeri pars maxima vulgi
[6] Non totum viſura diem, tentoria circum
Ipſa ducis queritur: magnoque accenſa tumultu
[7] Mortis vicinae properanteis [8] admovet horas.
Dira ſubit rabies: ſua quiſque, ac publica fata
Praecipitare cupit: ſegnis, paviduſque vocatur,
Ac nimium patiens [9] ſoceri Pompejus, [10] et orbis,
Indulgens regno, qui tot ſimul undique gentes
Juris habere ſui vellet, [11] pacemque timeret.
Nec non et reges, populique queruntur Eoi
Bella trahi, patriaque procul tellure teneri.
[12] Hoc placet, ô Superi, cum vobis vertere cuncta
Propoſitum, noſtris erroribus addere crimen.
Cladibus irruimus, nocituraque poſcimus arma:
[13] In Pompejanis votum eſt Pharſalia caſtris.
[14] Cunctorum voces Romani maximus auctor
Tullius eloquii, cujus ſub [15] jure, togaque
Pacificas ſaevus tremuit Catilina ſecures,
Pertulit, [16] iratus bellis, cum roſtra forumque
Optaret, paſſus tam longa ſilentia miles.
Addidit invalidae robur facundia cauſae.

1 Et tamen hac parte miſeri, quod non publico luctu et planctu conceptum de te dolorem profiteri et perſequi datur: ſed illum alta mente ſupprimere, concoquere, et gemitu tantum teſtari. Nonnulli leg. *edere*, verum *edere*, h. e. ſuppreſſere, concoxere.

2 Sol oriens obſcuraverat aſtra.

3 Pompejus pugnae periculum formidabat, ſtatuebatque tempore et inopia atterere et debellare homines armis invictos. Neque tamen diutius licebat illi per ſuorum et ſociorum praecipitantiam tam ſalutari frui conſilio. Milites ocium, ſocii moram, principes ambitum ducis increpabant. Sic praecipitantibus fatis, praelio ſumpta eſt Theſſalia, et urbis, imperii, generis humani fata commiſſa ſunt. Plutarch. et Florus. 4 In perniciem. 5 Signum apud Romanos pugnae committendae erat paludamentum purpureum ſeu coccinum ſupra Praetorium expanſum. 6 Interitura ante noctem. 7 Rutgerſius legit, *Morti vicinae.* lib. 1. var. lect. cap. 12. 8 Accelerat. 9 Caeſaris. 10 Arguebatur ſegnis et à dignitate ad ambitionem declinans bellum protrahere, quo diutius cum imperio eſſet et tantis tamque illuſtribus imperaret viris. Appellabatur *Agamemnon rex regum*, etc. Plutar. et Appian. 11 Ne pace confecta imperium deponere cogeretur. 12 Conqueſtio Poëtae expoſtulantis, cur ita Diis viſum ſit ut eos, quos errore caecos in perniciem miſſuri ſint, etiam cladis ſuae authores argui velint. 13 Dimicatio de rerum ſummâ in campis Pharſalicis à Pompejanis experitur votis ardentiſſimis. 14 Omnium nomine Pompejum allocutus eſt Cicero, dono quodam (ut ait Quintilianus) providentiae genitus, in quo totas vires ſuas eloquentia experiretur, qui Conſul nefarios Catilinae Remp. evertere aggreſſi conatus prudentia advertit, conſilio ſuppreſſit, autoritate extinxit. 15 Scholiaſtes Juvenalis citat hoc, legitque, *jure togato.* 16 Iniquo ferens animo conciones ſuas et forenſes cauſas diſtineri, ſilereque inter bella.

[1] Hoc pro tot meritis ſolum te, Magne, precatur,
Uti ſe Fortuna velis, proceresque tuorum
Caſtrorum, regesque tui cum ſupplice mundo
Aſſuſi, vinci ſocerum [2] patiare rogamus.
Humani generis tam longo tempore bellum
Caeſar erit? [3] merito, Pompejum vincere lente,
Gentibus, indignum eſt, à tranſcurrente ſubactis.
Quo tibi fervor abit? aut quo fiducia fati?
De[4] Superis ingrate times? cauſamque Senatus,
Credere Dis dubitas? ipſae ſua ſigna revellent,
Proſilientque acies, pudeat viciſſe coactum.
[5] Si duce te juſſo, ſi nobis bella geruntur,
Sit juris quocunque velint concurrere campo.
[6] Quid mundi gladios à ſanguine Caeſaris [7] arces?
Vibrant tela manus: vix ſigna morantia quiſquam
Expectat: propera, [7] ne te tua claſſica linquant.
[8] Scire Senatus avet, miles te Magne, ſequatur,
An comes. Ingemuit [9] Rector, ſenſitque [10] Deorum
Eſſe dolos, et fata ſuae contraria menti.
[11] Si placet hoc, inquit, cunctis, ſi milite Magno,
Non duce tempus eget, nil ultra fata morabor.
[12] Involvat populos una Fortuna ruina,
Sitque hominum magnae lux iſta noviſſima parti.
[13] Teſtor Roma tamen [14] Magnum, quo cuncta perirent,
Accepiſſe diem. [15] potuit tibi vulnere nullo
Stare labor belli: potuit ſine caede ſubactum,
Captivumque ducem violatae tradere Paci.
Quis furor, ô coeci, ſcelerum? [16] Civilia bella
Geſturi, metuunt, ne non cum ſanguine vincant.
[17] Abſtulimus terras, [18] excluſimus aequore toto,

1 Fortuna ſupplex invitat, ut velis priſtina ſua et aſſueta benignitate uti. 2 Facta tantum pugnae copia. 3 Gentes olim à te ſumma celeritate et quaſi in tranſcurſu devectae, eaedemque ſub te jam militantes queruntur, neque id injuria, tibi hanc tamdiu in manibus haerere victoriam. 4 Quorum propenſam benignitatem tot praeliis victor expertus es. 5 Si tibi Senatus, non tu Senatui imperas, ſi te Senatus publicae cauſae et belli ducem creavit: permitte illi hoc juris, ut ſuo arbitrio, ubi res, tempus, locus poſtulant, praelium conferat. 6 Mora diſtines. 7 Ne milites non imperium tuum morati neque te cunctabundum expectantes revulſis ſignis praelium ineant, *vel*, ne te deſerant, atque à te deficiant. 8 Utrum imperium hoc à Senatu delatum abſolute tibi arroges tanquam ſub te Senatus militet: an aequam poteſtatem Senatui impertias. 9 Pompejus. 10 Et animo quaſi calamitatem praeſagiente timuit ne furore et belli ardore divinitus incitata multitudo ipſum adverſus inſtitutum, rationes, et conſilia ad bellum traheret. 11 Si eo ventum ſit imprudentiae et vecordiae, ut obſequio meo quam imperio et ductu Senatus uti malit: per me non ſtabit, quo minus ſibi fata ſua accerſant. 12 *Epitrope*. 13 *Apoſtrophe*. 14 Me fatalem hunc praelii diem non è mente mea inſtituiſſe, non approbaſſe; ſed ab aliis mihi obtruſum atque imperatum tuliſſe. 15 Potuit ſine ſanguine Caeſar debellari, tempore et rerum inopia ad deditionem et pacis conditiones impulſus. 16 Quod contra factum oportuit, ut civili ſanguini parceremus. 17 Hoſtem victum fugavimus. 18 Maria late tenent noſtrae claſſes, hoſte viribus deſtituto.

[1] *Ad praematuras ſegetum jejuna rapinas*
Agmina compulimus, [2] *votumque effecimus hoſti*,
Ut mallet ſterni gladiis, morteſque ſuorum
Permiſcere meis. [3] *belli pars magna peracta eſt*
His, quibus effectum eſt, ne pugnam tiro paveret;
Si modo virtutis ſtimulis, iraeque calore
Signa petunt. [4] *multos in ſumma pericula miſit*
Venturi timor ipſe mali. [5] *fortiſſimus ille eſt*,
Qui promptus metuenda pati, ſi cum minus inſtent,
Et differre poteſt. placet [6] *haec tam proſpera rerum*
Tradere Fortunae? [7] *gladio permittere mundi*
Diſcrimen? pugnare ducem, quam vincere, malunt.
[8] *Res mihi Romanas dederas Fortuna regendas:*
Accipe [9] *majores*, [10] *et caeco in Marte tuere.*
[11] *Pompeji nec crimen erit, nec gloria bellum.*
[12] *Vincis apud Superos votis me Caeſar iniquis:*
Pugnatur. quantum ſcelerum, quantumque malorum
In populos lux iſta feret! [13] *quot regna jacebunt!*
Sanguine Romano quam turbidus ibit [14] *Enipeus!*
[15] *Prima velim caput hoc funeſti lancea belli*,
Si ſine momento rerum, partiſque ruina
Caſurum eſt, feriat: [16] *neque enim victoria Magno*
Laetior. [17] *aut populis inviſum, hac clade peracta*,
Aut hodie Pompejus erit miſerabile nomen.
[18] *Omne malum victi, quod ſors feret ultima rerum;*

1 Rei frumentariae inops hoſtis ſegetes vix dum maturas rapit. 2 In neceſſitatem pugnae et illam deſperationem redegimus, ut ferro quam fame emori malint, modo non moriantur inulti. 3 Bonam jam belli hujus partem tranſactam videtis; ubi vel tirones noſtri pugnam depoſcant. ſed videant, ne per temeritatem potius et inſolentiam imperiti rerum atque recenti victoria nimis elati hoc faciant, quam conſulto et ex vera fortitudine, quae praecipit mediocritatem ſervandam in adeundis declinandiſve periculis. hoſti itaque indulgeamus fugam, ſternamuſque potius aureum fugienti pontem quam eum deſperatum laceſſamus. 4. Multos timor in extremum periculum ex deſperatione rapuit. 5. Magis itaque fortes nos praeſtabimus hoſtem inſtantem differendo, quam ſi prompte et cum fiducia formidabilia aggreſſi manum conſeramus. 6 Res proſperas adeo certas exponere aleae fortunae? 7 Cruento Marti, cujus alea anceps. 8 Apoſtrophe ad Fortunam. 9 Auctiores factas auſpiciis conſiliiſque meis. 10 Et tu, ſi rem bello temerario contra conſilia et prudentiam geri velis, ipſa geras. 11 Nec mihi crimini detur clades accepta belli non ex animo meo ſuſcepti, nec laudi victoria, ſi qua eveniat. 12 Faciliores expertus es deos ad exaudienda vota tua ô Caeſar iniqua, ut qui ſanguine civili rem diſcerni cupis; quam mea, qui cunctando rem reſtituere citra cruorem voluerim. Impetraſti pugnam. 13 Quot reges in ſervitutem rediget, ſi vincat, Caeſar? 14 Theſſaliae fl. lib. 6. ☩. 373. 15 Utinam ego primus in bello cadam, modo id fiat ſine partium mearum damno et calamitate. 16. Neque enim victoria è civium ſanguine *parta* majori erit mihi laetitiae quam mors. 17 Victor invidia carere non potero, ut qui effuſo ſanguine civium vicerim: victus, utique miſer ero, cauſa damnabitur ex eventu, infra vſ. 260. 18 Victi calamitas recidet in ſcelus et dedecus victoris.

Omne nefas victoris erit. [1] *Sic fatur, et arma*
Permittit populis, fraenoſque furentibus ira
Laxat: et ut victus violento navita [2] *Coro*
[3] *Dat regimen ventis, ignavumque arte relicta*
Puppis onus trahitur, trepido confuſa tumultu
Caſtra fremunt, animique truces ſua pectora pulſant
[4] *Ictibus incertis. multorum pallor in ore*
[5] *Mortis venturae eſt, facieſque ſimillima* [6] *fato.*
[7] *Adveniſſe diem, qui fatum rebus in aevum*
Conderet humanis, et quaeri Roma [8] *quid eſſet,*
Illo Marte palam eſt. [9] *ſua quiſque pericula neſcit,*
Attonitus majore metu. quis littora ponto
Obruta, quis ſummus cernens in montibus aequor,
Ætheraque in terras dejecto ſole cadentem,
Tot rerum finem, timeat ſibi? non vacat ullos
Pro ſe ferre metus: Urbi, Magnoque timetur.
[10] *Nec gladiis habuere fidem, niſi cotibus aſper*
[11] *Exarſit mucro. tunc omnis* [12] *lancea ſaxo*
Erigitur: tendunt nervis melioribus arcus:
Cura fuit lectis pharetras implere ſagittis.
Auget eques [13] *ſtimulos, fraenorumque aptat habenas.*
[14] *Si liceat Superis hominum conferre labores,*
[15] *Non aliter, Phlegra rabidos tollente Gigantes,*
[16] *Martius incaluit Siculis incudibus enſis:*
Et rubuit flammis iterum Neptunia cuſpis,
Spiculaque extenſo Paean Pythone recoxit,
Pallas Gorgoneos diffudit in aegida crines,
Pallenaea Jovi mutavit fulmina [17] *Cyclops.*

1 *Sed audi Plutarchum.* Illi, inquit, Domitius, ſcilicet Favonius, Afranius et alii haec dictitantes, Pompejum exiſtimationis retinendae cupidum, amicorumque verecundia victum compulerunt, ut optimis conſiliis omiſſis, voluntates ipſorum et ſpes ſequeretur. Quod ſane vel navis gubernatorem haud aequum erat facere, multo minus tot gentium atque exercituum imperatorem, qui tanquam malus medicus cupiditatibus male ſanorum ducum indulſit, metuens ſcilicet ne ſalutem afferendo moleſtus eſſet, *in vita Pompeji.* 2 Lib. 1 vſ. 406. 3 Permittit. 4 Vario affectuum et conſiliorum impulſu. 5 Ex mortis metu. 6 Morti. 7 Vident adeſſe diem et proelium quo dimicabitur de rerum ſumma, reip. libertate, aut perpetua monarchia. in commune itaque timet quiſque de ſe ſecurus. 8 Civitaſne libera manſura, an ſub unius imperium redigenda. 9 Cui enim vacet ſibi ſoli timere, cum videat univerſi machinam labaſcere, ruereque, terris maria miſceri, et terras coelo? 10 Quin et tela, tanquam parum acuta in civium caedem, ſubigunt cotibus. 11 Splenduit. 12 Cuſpis lanceae retuſa acuminatur cote ſubacta. 13 Calcaria. 14 *Si parva licet componere magnis.* 15 Ita, ubi Gigantes Diis bellum indicebant in Phlegraeis campis, quos alii in Italia fuiſſe volunt, inter Cumas et Neapolim, alii in Macedonia, quod innuit poëta in *tollente*, h. e. montibus congeſtis, Pelio ſuperimpoſita Oſſa, etc. erigente. 16 Sicula fornace recoxit Cyclops Martis frameam, Neptuni tridentem, Apollinis ſagittas in Pythone conficiendo hebetatas, anguineos crines in capite Meduſae, quod Pallas geſtabit in aegide, ſcuto ſeu lorica ſua; fulmina quibus mox Jupiter uſurus erat contra Gigantes apud Pallenen opp. Macedoniae, quam et Phlegram olim dictam Stephanus ex Eudoxio tradit, et Euſtathius in catalogo. 17 Quiſpiam è miniſtris Vulcani, *Brontes aut Steropes, aut nudus membra Pyracmon.*

[1] Non tamen abſtinuit venturos prodere caſus
[2] Per varias Fortuna notas. nam Theſſala rura
Cum peterent, totus venientibus [3] obſtitit aether:
[4] Inque oculis hominum fregerunt fulmina nubes:
[5] Adverſasque faces, [6] immenſoque igne columnas,
Et [7] trabibus miſtis avidos [8] typhonas aquarum
Detulit, atque oculos ingeſto fulgure clauſit.
[9] Excuſſit criſtas galeis, capuloſque ſolutis
Perfudit gladiis, ereptaque pila liquavit:
[10] Aethereoque nocens fumavit [10] ſulfure ferrum.
[11] Nec non innumero cooperta examine ſigna,
[12] Vixque revulſa ſolo, majori pondere preſſum
Signiferi merſere caput; [13] rorantia fletu,
Uſque ad Theſſaliam Romana, et publica ſigna.
[14] Admotus Superis diſcuſſa fugit ab ara
Taurus, et Emathios praeceps ſe jecit in agros;
[15] Nullaque funeſtis inventa eſt [15] victima ſacris.
[16] At tu, quos ſcelerum Superos? quas rite vocaſti
Eumenidas Caeſar? Stygii quae numina regni?
Infernumque nefas? et merſos nocte furores?
Impia tam ſaeve geſturus bella litaſti?
[17] Jam dubium monſtriſne Deum, nimione pavori

1 De prodigiis quae Pompeio cladem portendebant. vide quae fuſius referunt Plut. in Pompeji et Caeſ. vitis, Appian. lib. 2. de bello civili. Dio l. 31. Caeſ. comm. 3. Val. Maxim. lib. 1. cap. 6. 2 Cn. *inquit Valer. Maxim.* Pompejum Jupiter omnipotens abunde monuerat, ne cum C Caeſare ultimam belli fortunam experiri contenderet: Egreſſo à Dyrrhachio adverſa agmini ejus fulmina jaciens, examinibus apum ſigna obſcurando, ſubita triſtitia implicatis militum animis, nocturnis totius exercitus terroribus, ab ipſis altaribus hoſtiarum fuga, etc. die autem proelii conſtat in delubris Deum ſua ſponte ſigna converſa, etc. 3 Terruit, ne procederent. 4 Nubes refringebant fulmina in faciem et oculos adverſos. 5 Æther detulit ex adverſo Meteora ignita, λύχνυς inſtar facis in ſuperiore parte accenſos. 6 Ignis perpendicularis, exhalationes formam columnae pyramidalis referentes. 7 δόκοις, exhalationibus formam trabis repraeſentantibus in longum porrectis. 8 Ventos vorticoſos qui ſine fulmine effringunt nubes; fulmina non ignita, Plin. lib. 2. cap. 48. 9 De effectibus iſtiuſmodi fulminis ſubtilis, diſcutientis, et urentis vide Philoſophos meteorolog. 10 Fulmine, quod ſulfureae eſt naturae. 11 Vide quae ad vſ. 132. ſupra. 12 Signa vix è ſolo emovit ſignifer multa vi nixus et inclinatus, quod mali erat ominis. 13 Maduere quaſi fletu aut ſudore ſimulachra deorum, quae ſecum ferebant Romani, adhuc publica, donec ea privati juris feciſſet pugna Pharſalica. 14 Supra ad vſ. 152. et l. 1. ÿ. 613. Nunquam imminentis ruinae manifeſtiora prodigia, fuga victimarum, examina, inſignes interdiu tenebrae. Florus lib. 4. cap. 2. 15 Quae litaret, aut victoriam ſignificaret. 16 Infeſtus ubique Caeſari poëta Stygios illum Deos nefarii ſceleris autores et Furias ſolicitaſſe inſimulat, quem tamen Appianus refert nocte media perfectis ſacris invocaſſe Martem, parentemque ſuam Venerem, templum Victoriae faventi voviſſe, etc. 17 Dubium eſt, apparuerintne illa prodigia, an Panico timore, perterriti Pompejani ſibi viſi ſint audire noctu clamorem ſtrepitumque bellicum, videre concurſus montium, lacus fluere ſanguine, per tenebras aperte videri facies ſuorum, pallere diem, tenebras circumfuadi galearum nitori, parentum et conſanguineorum umbras ſibi ob oculos verſari.

Crediderint: multis concurrere viſus Olympo
Pindus, et abruptis mergi convallibus Æmus,
Edere nocturnas belli Pharſalia voces,
Ire per [1] *Oſſaeam rapidus* [1] *Boebeida ſanguis:*
Inque vicem vultus tenebris mirantur [2] *apertos,*
Et pallere diem, galeiſque incumbere noctem,
Defunctoſque patres, et cunctas ſanguinis umbras
Ante oculos volitare ſuos. [3] *Sed mentibus unum*
Hoc ſolamen erat, quod voti turba nefandi
Conſcia, quae patrum jugulos, quae pectora fratrum
Sperabat, gaudet monſtris, mentiſque tumultu,
Atque omen ſcelerum ſubitos putat eſſe furores.
[4] *Quid mirum, populos, quos lux extrema manebat,*
[5] *Lymphato trepidaſſe metu? praeſaga malorum*
Si data mens homini eſt, [6] *Tyriis qui* [6] *Gadibus hoſpes*
Adjacet, Armeniumque bibit Romanus [7] *Araxem:*
[8] *Sub quocunque die, quocunque eſt ſidere mundi,*
Moeret, et ignorat cauſas, animumque dolentem
Corripit: Emathiis, [9] *quid perdat, neſcit, in arvis.*
[10] *Euganeo, ſi vera fides memorantibus, Augur*
Colle ſedens, [11] *Aponus terris ubi fumifer exit,*
Atque [12] *Antenorei* [13] *diſpergitur unda* [12] *Timavi,*
Venit ſumma dies, geritur res maxima, dixit:
Impia concurrunt Pompeji et Caeſaris arma.
[14] *Seu tonitrus, ac tela Jovis praeſaga notavit:*
Aëra ſeu totum diſcordi obſiſtere coelo,
Proſpexitque polos: ſeu lumen in aethere moeſtum,
Solis in obſcuro pugnam pallore notavit.
Diſſimilem certe cunctis, quos explicat, egit

1 Lacum Theſſaliae ad radicem Oſſæ. 2 Alii *opertos*, inſignes erant interdiu tenebrae, inquit Florus. 3 Quod qui utrinque ſceleſto et impio furebant voto interficiendi patres fratreſque non potuerunt terreri his monſtris, quinimo fruebantur, et omen hinc capiebant perpetrandi ſceleris quod conceperant. 4 Quid vero mirum, ſi hi cum loci tum mortis vicina (in qua multa praeſcire ſaepe datur) mente correpti futuram cladem praeſagierint: cum et Romani paſſim in extremis orbis partibus degentes eo die moeſti fuerint, neque tamen moeroris cauſam ſcirent? 5 Lib. 1. vſ. 496. 6 Inſ. extremae Hiſpaniae, in qua civitas colonia Tyriorum. 7 Armeniae fl. 8 Sub quacunque coeli plaga. 9 Libertatem ſuam, pugna hac in Pharſalicis campis oppreſſam. 10 Patavii, C. Cornelius, divinandi ſcientia nobilis, cum eo die quo depugnatum eſt auguria obſervaret, primo tempus ipſum pugnae notavit, idque iis qui aderant ſignificavit: deinde ad obſervanda ſigna iterum converſus, divino quodam furore afflatus exſiluit, vociferatus, *Vincis ô Caeſar*, etc. Plut. in Caeſ. Patavini autem dicti ſunt Euganei, Henetis et Trojanis oriundi. 11 Aliis, urbs in agro Patavino: Aliis, fluvius. Mihi fons videtur eſſe ex Suet. in Tib. c. 14. 12 Fluv. in regione Venetorum, ad cujus fontem Antenor Troja profugus Patavium condidiſſe fertur. Virg. 1 Æn. 13 Septem, *aliis novem* oſtiis in mare exire creditus, qui tamen ipſe hodie vix extat. 14 Sive illud è tonitru et fulminibus adverterit, ſive è ſiderum diſpoſitione, ſive è triſti coeli, Solis, aetheriſque facie. Fuit enim ille dies omnibus aliis diſſimilis, quem ſi obſervaſſent periti ubique augures, non fuerat difficile cladem Pharſalicam in omni mundi parte ſenſiſſe.

Theſſalicum Natura diem: ſi cuncta perito
Augure mens hominum coeli nova ſigna notaſſet,
Spectari toto potuit Pharſalia mundo.
1 O ſummos hominum, quorum Fortuna per orbem
Signa dedit, quorum fatis coelum omne vacavit.
2 Haec et apud ſeras gentes, populoſque nepotum,
Sive ſua tantum venient in ſecula fama,
Sive aliquid magnis noſtri quoque cura laboris
Nominibus prodeſſe poteſt: cum bella legentur,
Speſque metuſque ſimul, perituraque vota movebunt:
Attonitique omnes veluti venientia fata,
Non tranſmiſſa legent, et adhuc tibi, Magne, favebunt.
3 Miles ut 4 adverſo Phoebi radiatus ab ictu
Deſcendens totos perfudit 5 lumine colles,
6 Non temere immiſſus campis, ſtetit ordine certo
7 Infelix acies. 8 cornus tibi cura ſiniſtri
Lentule, cum prima, quae tum fuit optima bello,
Et quarta legione, datur: tibi numine 9 pugnax
10 Adverſo, domiti, 11 dextri frons tradita Martis.
12 At medii robur belli fortiſſima denſant
Agmina quae Cilicum terris deducta tenebat
Scipio, 13 miles in hoc, Libyco dux primus in orbe.
14 At juxta fluvios, et ſtagna undantis Enipei,

1 O quanti erant Romani, quantae ſupra alias omnes gentes Diis curae, ut quorum rebus notandis ſignandiſque univerſum coelum intentum caverit. 2 Atque bella haec ubi poſteri acceperint vel fama vel ex hiſtoriarum monimentis, carminis forte hujus mei labore, ſi modo is ſit qui vitalitatem mereatur: varie afficientur, ſpe bona ſollicitiſque votis (ſat ſcio) Pompejo favebunt. Neque enim legent audientve tanquam tranſacta et praeterita, ſed cum ſtudio et affectu tanquam praeſentia et eventura. 3 Exercitus Pompeii, qui importunitate omnium coactus contra animi ſui ſententiam et conſilium pugnare, eduxit copias, aciem inſtruxit. 4 Orientis Solis radii à fronte perculſerunt Pompejanos inſtructos, Caeſari autem ab ortu Sol averſus profuit. 5 Armorum fulgore. 6 Prudenter et optimo conſilio inſtructus. Quippe nihil temere facturus Pompejus videbatur. *Appian.* 7 Iniquo fato ceſſura, et vincenda. 8 Lentulo quidem dextrum cornu tribuit Appianus, quod Pompejo Plutarchus, uti ſiniſtrum Domitio. Caeſar autem refert Pompejum praefuiſſe ſiniſtro cornu, in quo erant legiones duae, Prima et Tertia ſub initio diſſenſionis à Caeſare traditae ex S. C. Quod veriſimilius eſt, ut validiſſimum exercitus firmamentum objiceretur Caeſari, qui erat in dextro cornu cum Sylla et decima legione. 9 Quam pugnax fuerit iſte L. Domitius (nam Cn. Domitius à Caeſare ſtetit mediamque aciem tenuit) vide quae ad vſ. 479. lib. 2. 10 Recte. Namque Corfinii obſeſſus, à ſuis militibus Caeſari traditus et ab eo dimiſſus. lib 2. Maſſilienſi claſſi praefectus et inde victus aufugit. lib. 3. hic victus caeſuſque eſt. infra vſ. 600. 11 Cornu dextrum. 12 Mediam aciem tuebatur Scipio Pompeii ſocer, cum 8 legionibus, quas ſecum habuerat in Syria, cui praefuit, advocatus inde à Pompeio per literas. Adjuncta Cilicenſi legione, et cohortibus quas ex Hiſpania traduxerat Afranius. 13 Hic militabit ſub Pompejo, ſed aequo claſſicorum et praetoris honore, pugnae mox Pharſalicae reliquias in Africam traduxit, atque ibi dux creatus eſt contra Caeſarem. 14 Robur et fiducia belli in Italis erat. Sociorum copiae hinc inde ad oſtentationem prolatae. Dextrum cornu muniverat Pompejus Enipeo amne, cui Cappadocas et Ponticos equites adjeciſſe videtur.

Cappadocum montana cohors, et [1] largus habenis
Ponticus ibat eques. ſicci ſed plurima campi
[2] Tetrarchae, [3] regeſque tenent, magnique tyranni,
Atque omnis Latio quae ſervit purpura ferro.
Illuc, et Libye Numidas, et [4] Creta Cydonas
Miſit: [5] Ituraeis curſus fuit inde ſagittis:
Inde truces [6] Galli [7] ſolitum prodiſtis in [7] hoſtem:
Illic pugnaces commovit [8] Iberia [9] cetras.
[10] Eripe victori gentes, et ſanguine mundi
Fuſo, Magne ſemel, totos conſume triumphos.
[11] Illo forte die Caeſar ſtatione relicta,
Ad ſegetum raptus moturus ſigna, repente
Conſpicit in planos hoſtem deſcendere campos,
Oblatumque videt votis ſibi mille petitum
Tempus, in extremos quo mitteret omnia caſus.
[12] Aeger quippe morae, flagranſque cupidine regni,
Coeperat exiguo tractu civilia bella
Ut lentum damnare nefas. [13] diſcrimina poſtquam
Adventare ducum, ſupremaque proelia vidit,
Caſuram et fati ſenſit nutare ruinam,
Illa quoque in ferrum rabies promptiſſima, paulum
Languit, et caſus audax ſpondere ſecundos
Mens ſtetit in dubio, quam [14] nec ſua fata timere,
Nec Magni ſperare ſinunt: [15] formidine merſa,
Proſilit hortando melior fiducia vulgo.
O domitor [16] mundi, rerum fortuna mearum,
Miles, [17] adeſt toties optatae copia pugnae.
Nil opus eſt votis: jam fatum accerſite ferro.

1 Laxis uſus loris.
2 Tetrarcha, qui quartam regni partem tenet.
3 Omnes purpurati dynaſtae et principes auxiliares.
4 Sagittarios miſit Creta inſula, cujus Cydon urbs.
5 Ituraei pop. Coel. Syriae. Plin. l. 3. c. 23. Strabo lib. 16. Flav. Vopiſ. Virg. Georg. 2. *Ityreos taxi torquentur in arcus.*
6 Allobroges qui à Caeſ. ad Pomp. profugerant. lib. 6. vſ. 268. et alii forte.
7 Caeſarem, contra quem in Gallia olim pugnabatis.
8 Hiſpania.
9 Scuta brevia, lunata.
10 Collatas huc omnes undique gentes objice Caeſari, ô Pompei, internecione delendas; ita non erunt quibus imperet, de quibus triumphet. 11 Caeſar, deſperata belli copia, ea nocte tres legiones emiſerat frumentatum, ubi verò aciem Pompeji longius à vallo progreſſam videret, ſuos convocari juſſit, et laetus pugnam apparat. 12 Morae impatientem et certaminis de rerum ſumma ſtudio ardentem taedere coeperat belli protracti. 13 Verum ubi in procinctu ultimum diſcrimen adeſſe vidit, ſubſedit illi aliquantum ferox animus. *Sed haec maligne in Caeſarem, ut omnia noſter, neque enim illi unquam major alacritas et fiducia, ut teſtantur omnes hiſtorici.* 14 Neque enim ſua felicitas permiſit illi deſperare; neque Pompeji advertenti felicitatem, erat cur valde ſperaret. 15 Quoniam vero ducis ſciebat eſſe, ſecum metuere omnia; coram milite, nihil: ſuos oratione cohortatarus, *Spem vultu ſimulat, premit altum corde timorem.* 16 Galliae, Germaniae, Britanniae, Hiſpaniae CCCC. fere nationibus patriae additis, ut habet Appianus in oratione, quam Caeſari affingit, quam ſi placet cum hac conferas. 17 Copia pugnae, quam toties optavimus, data, non otioſis votis ſed ſtrenuis gladiis fabricanda eſt nobis fortuna noſtra.

[1] *In manibus veſtris, quantus ſit Caeſar, habetis.*
Haec eſt illa dies, [2] *mihi quam Rubiconis ad undas*
Promiſſam memini, cujus ſpe movimus arma,
[3] *In quam diſtulimus vetitos remeare triumphos.*
Haec eadem eſt hodie, [4] *quae pignora, quaeque penates*
Reddat, et [5] *emerito faciat vos Marte colonos.*
Haec, [6] *fato quae teſte probet, quis juſtius arma*
Sumpſerit, haec acies victum factura nocentem eſt.
[7] *Si pro me patriam ferro flammiſque petiſtis,*
Nunc pugnate truces, [8] *gladioſque exolvite culpa.*
Nulla manus belli, [9] *mutato judice, pura eſt.*
Non mihi res agitur, ſed vos, ut libera ſitis
Turba, precor, gentes ut jus habeatis in omneis.
Ipſe ego [10] *privatae cupidus me reddere vitae,*
[10] *Plebejaque toga modicum componere civem:*
Omnia dum vobis liceant, nihil eſſe recuſo.
[11] *Invidia regnate mea.* [12] *nec ſanguine multo*
Spem mundi petitis: [13] *Grajis delecta juventus*
Gymnaſiis aderit, ſtudioque ignava palaeſtrae,
Et [14] *vix arma ferens, et miſtae diſſona turbae*
Barbaries; non illa tubas, non agmine moto
Clamorem latura ſuum. [15] *civilia paucae*
Bella manus facient: pugnae pars magna levabit
His orbem populis, Romanumque obteret hoſtem.
[16] *Ite per ignavas gentes, famoſaque regna,*
Et primo ferri motu proſternite mundum:
Sitque palam, quas tot duxit Pompejus in urbem
[17] *Curribus,* [18] *unius gentes non eſſe triumphi.*
[19] *Armenioſne movet, Romana potentia cujus*

1 Fortunam, virtutem, liberalitatem, fidem Caeſaris, totum denique Caeſarem, quantus quantus eſt, habetis. 2 Libro 1. vſ. 359. 3 Quae fortiter et proſpere geſta dabit, nobis dilatos negatoſque triumphos. 4 Quae vos hoſtes declaratos reſtituat patriae, conjugibus, liberis, quae vos ſtipendiis defunctos debellatoque bello militiae eximat, agriſque donet. 5 Al. *emeritos.* 6 Ita Cic. pro Ligario de hac ipſa cauſa: *Nunc melior certe ea judicanda eſt, quam etiam Dii adjuverunt.* lib. 1. vſ. 128. et Caeſar apud App. *Haec dies cunctorum adferet judicium.* 7 Lib. 1. vſ. 378. 8 Juſtitiam cauſae gladiis adſtruite. 9 Sub adverſario judice. 10 Me in ordinem redigere. 11 Veſtra licentia cedat in invidiam meam. mihi invideatur, modo vos regnetis. 12 Non difficile eſt (inquit Caeſar apud Appianum) tyrones inexpertoſque viros ab his, qui laboribus ac praeliis aſſueti ſunt, ſuperari, etc. et haec de Italis loqui me putate. Sociorum quippe nulla cura aut ratio habenda eſt, neque enim cum illis pugnandum credite. Mancipia ſunt è Syria, Phrygia et Lydia ad fugiendum continuo ſerviendumque parata, etc. 13 Delicati ac molles Graeci, lingua et ludis quam manu et armis promptiores. 14 Imbelles Barbari linguis confuſi, diſciplinae inexperti et inepti, neque laturi ipſa concurrentium agminum ſigna et clamores. 15 Non adeo multi cives ſunt adverſus quos dimicandum eſt, maximus pugnae labor verſabitur in conficiendis gentibus externis, levandoque orbe his populis Rom. nominis hoſtibus. 16 Sternite ac proculcate ignavas has et infames gentes promiſcue hic collectas. 17 Triumphis. 18 Non dignas eſſe, de quibus unus agatur triumphus. 19 Creditiſne gentes has externas curare quis Rom. Imp. praeſit? aut ſanguinis ſui vel minima impenſa laboraturos ut Pompejus rebus Italicis praeficiatur?

ducis? aut emtum minimo vult ſanguine quiſ-
quam
Barbarus Heſperiis Magnum praeponere rebus?
[1]Romanos odere omnes, dominoſque gravantur,
Quos novere, magis. [2]ſed me Fortuna meorum
Commiſit manibus, quorum me Gallia teſtem
Tot fecit bellis. 3 cujus non militis enſem
Agnoſcam? coelumque tremens cum lancea tranſit,
Dicere non fallar, quo ſit vibrata lacerto.
Quod ſi ſigna 4 ducem nunquam fallentia veſtrum
Conſpicio, facieſque truces, oculoſque minaces:
5 Viciſtis. videor fluvios ſpectare cruoris,
Calcatoſque ſimul Reges, ſparſumque Senatus
Corpus, et immenſa populos in caede natantes.
Sed [6] mea fata moror, qui vos in tela ruentes
Vocibus his teneo. veniam date bella trahenti;
Spe [7] trepido: haud unquam vidi tam magna da-
turos,
[8]Tam prope me Superos: camporum limite parvo
Abſumus à [9] votis. [10] ego ſum, cui Marte peracto,
Quae populi, Regeſque tenent, donare licebit.
[11] Quone poli motu, quo coeli ſidere verſo,
Theſſalicae tantum, Superi, permittitis orae?
Aut merces hodie bellorum, aut [12] poena paratur.
[11] Caeſareas ſpectate cruces, ſpectate catenas,
Et [13] caput hoc poſitum roſtris, effuſaque membra,
[14] Septorumque nefas, et clauſi proelia campi.
Cum [15] duce Syllano gerimus civilia bella,
Veſtri cura movet. [16] nam me ſecura manebit
Sors quaeſita manu: fodientem viſcera cernet
Me mea, qui nondum victo reſpexerit hoſte.
[17] Dii, quorum curas abduxit ab aethere tellus,
Romanuſque labor, vincat, [18] quicunque neceſſe
Non putat in victos ſaevum diſtringere ferrum,
[19] Quique ſuos cives, quod ſigna adverſa tulerunt,

1 Imo odere Romanos, quibus gravate ſerviunt: et eos quam nos impenſius; quos meminerunt ſibi ſervitium hoc impoſuiſſe.

2 Pompejus ſe hoſtibus victis, at ego me amicis victoribus, quorum virtus, fides, probitas toties mihi ſpectata eſt in Gallicis bellis, credidi.

3 Tela prope ſingulorum meorum novi.

4 Me.

5 Jam dudum certa vobis in manu eſt victoria.

6 Victoriam meam.

7 Geſtio, exulto.

8 Tam quaſi in procinctu praeſentes et propitios.

9 Victoria expetita.

10 *A ſpe ampliſſimorum praemiorum eos accendit.*

11 Qua coeli facie et influxu permiſſum eſt Theſſaliae ut ſit tanti certaminis area? infra, ℣. 847. Quone id eſt quonam ut l. 10. vſ. 99. 12 *A metu poenarum*, quae me et vos poenae et cruciatus manent, ſi victi fuerimus. 13 Caput hoc meum affixum roſtris, qualia Syllanis temporibus facta vidimus. 14 Vide quae ad vſ. 196. lib. 2. 15 Pompejo crudelitatem Syllae, cujus magiſter equitum fuerat, referenti. lib. 1. vſ. 326. 16 De vobis ſolicitus ſum. quid de me faciam, certum eſt. namque haec dextra, ſi non victoriam mihi, necem certe dabit. 17 O Dii, Romano huic diſcrimini intenti, illi è nobis concedite victoriam qui majorem clementiam in victos exerciturus ſit. 18 Qui non ſaevit in eos cives qui contra ſe arma induerint. 19 qui victis et in ſuam poteſtatem redactis parcit. Quod ego uſque feci.

Non credit feciſſe nefas. [1] *Pompejus in arcto*
Agmina veſtra loco vetita virtute moveri
Cum tenuit, quanto ſatiavit ſanguine ferrum!
Vos tamen hoc oro juvenes, [2] *ne caedere quiſquam*
Hoſtis terga velit: [3] *civis, qui fugerit, eſto.*
[4] *Sed dum tela micant, non vos pietatis imago*
Ulla, nec adverſa conſpecti fronte parentes
Commoveant: vultus gladio turbate verendos.
Sive quis infeſto cognata in pectora ferro
Ibit, ſeu nullum violabit vulnere pignus,
[5] *Ignoti jugulum tanquam ſcelus* [5] *imputet hoſtis.*
[6] *Sternite jam vallum foſſaſque implete ruina,*
Exeat ut plenis acies non ſparſa maniplis.
Parcite ne caſtris: [7] *vallo tendetis in illo,*
Unde acies peritura venit. Vix cuncta locuto
Caeſare, quemque ſuum munus trahit, armaque raptim
Sumta viris. [8] *celeres capiunt praeſagia belli;*
Calcatiſque ruunt caſtris: ſtant [9] *ordine nullo,*
[9] *Arte ducis nulla: permittunt omnia fatis.*
[10] *Si totidem Magni ſoceros, totidemque petentes*
Urbis regna ſuae funeſto in Marte locaſſes,
Non tam praecipiti ruerent in proelia curſu.
Vidit ut hoſtiles [11] *in rectum exire catervas*
Pompejus, nullaſque moras permittere bello,

1 Pompejus vero, cum ad Dyrrhachium vos gemini valli anguſtiis clauſos et fortitudinem veſtram exercere loco iniquo impeditos oppreſſiſſet, ad ſatietatem cives cecidit. l. 6. ℣. 263. 2 Nolite hoſtes fugientes tam inſequi, quam oppoſitos et pertinaciter in acie reſiſtentes invadere. 3 Fugientes civium loco habete. Gaeſar quippe multo ante Romae teſtatus fuerat, ſe inter amicos habiturum eos qui neutram partem ſequerentur. Pompeius vero diſcedens ab urbe in ſenatu dixerat eodem ſe habiturum loco, qui in caſtris Caeſaris fuiſſent. 4 Adverſus autem et repugnantibus ne parcite, etiamſi fuerint cognati, fratres, verendi patres. 5 Ita legit H Grotius ex M S. hoc ſenſu: Etiamſi quis propinquum nullum invenerit quem occidat, caedem ego ignoti cujuſvis tanto in beneficio accipiam, quam ſi mea cauſa parricidium feciſſet. *vel*, pro ſcelere habeat externi hoſtis jugulum petere, cum propinqui ad manum. Caeteri legunt, *impetat*, hac mente: Quicunque contra ſtabit reſiſterque, ejus jugulum petite, nullo diſcrimine, cognatusne an alienus ſit, habito. Micyl. 6 *Caeſar apud Appianum*, Ad pugnam exeuntes diruite moenia, foſſas opplete, ut nihil niſi victores abeamus. Videant nos hoſtes ipſi deſtitutos caſtris, ſciantque nobis ex neceſſitate injunctum eſſe eorum caſtris potiri, aut in proelio cadere. 7 Tentoria figetis intra vallum Pompeji caſtrorum. 8 Feſtini demoliuntur vallum caſtrorum, tanquam victoriae omen capientes ſuprema Caeſaris verba: *Vallo tendetis in illo, unde, etc.* 9 Imo inſtructis optimo conſilio ordinibus procedebant. Dextro enim cornu, ubi erat decima legio, praefuit Sylla, et ipſe Caeſar contra Pompejum. (ſupra ℣. 217.) reſtitit: Antonius ſiniſtrum cornu tenebat, ubi legio Nona adjuncta Octava: in media acie erat Cn. Domitius. Ne vero à multitudine equitum circumveniretur, celeriter ex tertia acie ſingulas cohortes detraxit, atque ex his quartam inſtituit, equitatuique oppoſuit, etc. Comment. civilis belli 3. 10 Ea celeritate ruebant in proelium, ac ſi ſinguli fuiſſent Caeſares; ſinguli ſibi hac pugna regnum appetiiſſent. 11 Recta ex adverſo in ſe tendere.

Sed Superis placuiſſe diem: ſtat corde [1] *gelato,*
Attonitus: tantoque duci ſic arma timere,
[2] *Omen erat.* [3] *premit inde metus, totumque per agmen*
Sublimi provectus equo: [4] *Quem flagitat, inquit,*
Veſtra diem virtus, [5] *finis civilibus armis,*
Quem quaeſiſtis, adeſt. totas effundite vires;
Extremum ferri ſupereſt opus, unaque gentes
Hora trahit. [6] *quiſquis patriam, caroſque penates,*
Qui ſobolem, ac thalamos, deſertaque pignora quaerit,
Enſe petat: medio poſuit Deus omnia campo.
[7] *Cauſa jubet melior Superos ſperare ſecundos:*
Ipſi tela regent per viſcera Caeſaris, ipſi
Romanas ſancire volent [8] *hoc ſanguine* [9] *leges.*
[10] *Si ſocero dare regna meo, mundumque pararent,*
Praecipitare meam fatis potuere ſenectam.
Non iratorum populis urbique Deorum eſt
Pompejum ſervare ducem. [11] *quae* [12] *vincere poſſent*
Omnia contulimus. [13] *ſubiere pericula clari*
Sponte viri, ſacraque antiquus imagine miles.
[14] *Si Curios his fata darent, reduceſque Camillos*
Temporibus, Decioſque caput fatale voventes,
Hinc ſtarent. [15] *primo gentes oriente coactae,*
Innumeraeque urbes, quantas in proelia nunquam
Excivere manus. [16] *toto ſimul utimur orbe.*
[17] *Quicquid ſigniferi comprenſum limite coeli*
Sub Noton, et Borean hominum ſumus, arma movemus.
[18] *Nonne ſuperfuſis collectum cornibus hoſtem*
In medium dabimus? paucas victoria dextras
Exigit: at plures tantum clamore catervae
Bella gerent. Caeſar noſtris non ſufficit armis.

1 Formidine. ſic ſupra de Caeſare, vſ. 242.
2 Inauſpicatum.
3 Supprimit, diſſimulat. *premit altum corde timorem.*
4 In diſcrimen rerum.
5 Ultimus belli labor.
6 Sibi quiſque reditum ad ſuos enſe in hoc proelio ſtruat.
7 Conſcientia (inquit Pompejus apud Appianum) cauſae nobis optima, pro libertate enim et patria pugnamus jure legum freti, opinione recta, totque praecellentibus ſtipati viris, etc.
8 Caeſaris.
9 Libertatem.
10 Si orbis imperium in Caeſarem conferre ſtatuiſſent Dii; me certe patriae libertatis defenſorem è vita ſuſtuliſſent: Me vero propitii in vivis retinere voluerunt. 11 Tanta praeterea potentia, tam ingentes apparatus, etc. Pompejus apud App. 12 Victoriam conferre. 13 Totque praecellentibus ſtipati viris, quorum pars Senatorii ordinis eſt, pars equeſtris, etc. Pomp. apud App. Reges item, tetrarchae, dynaſtae, multique alii nobilitate et gravitate venerandi. 14 Si jam Curius, Camillus, Decii (de quibus dictum lib. 2. vſ. 544. l. 6. vſ. 787. et l. 2. vſ. 308.) in vivis eſſent, continentiſſimi illi viri et conſtantiſſimi patriae aſſertores, à noſtra parte ſtarent. 15 Ultima ex Aſia adſunt Auxiliares. 16 Totius orbis viribus. 17 Ex omni pop. ſubjecto Zodiaco, ab extremo Noto ad ultimum Boream degentes habemus auxilia. 18 Annon facile erit expanſa acie et equitatu circumvenire hoſtes nobis numero longe cedentes? Caeſar habuit cohortes 80. quae ſumma erat 22000, quem numerum Pompejus duplo ſuperabat, praeter externos. Caeſari erant 1000 equites, Pompejo 7000.

[1] Credite pendentes è ſummis moenibus urbis
Crinibus effuſis hortari in proelia matres.
Credite grandaevum, vetitumque aetate Senatum
Arma ſequi, ſacros pedibus proſternere canos:
Atque ipſam domini metuentem occurrere Romam.
Credite qui nunc eſt, populum, populumque futurum
Permiſſas afferre preces. [2] haec libera naſci,
[3] Haec vult turba mori. ſi quis poſt [4] pignora tanta
Pompeio locus eſt, cum prole, et conjuge ſupplex
Imperii ſalva ſi majeſtate liceret,
Volverer ante pedes. Magnus, niſi vincitis, exul,
Ludibrium ſoceri, veſter pudor, [5] ultima fata
Deprecor, ac turpes extremi cardinis annos,
Ne diſcam ſervire ſenex. Tam moeſta locuti
Voce ducis flagrant animi, [6] Romanaque virtus
Erigitur, placuitque mori, ſi vera timeret.
Ergo utrinque pari concurrunt agmina motu
Irarum: [7] metus hos, regni ſpes excitat illos.
[8] Hae facient dextrae, quicquid non expleat aetas
Ulla, nec humanum reparet genus omnibus annis,
[9] Ut vacet à ferro. gentes Mars iſte futuras
Obruet, [10] et populos aevi venientis in orbem
Erepto natale feret. [11] tunc omne Latinum
Fabula nomen erit: [12] Gabios, [13] Vejoſq; , [14] Coramque
Pulvere vix tectae poterunt monſtrare ruinae,
[15] Albanoſque lares, [16] Laurentinoſque penates
[17] Rus vacuum, quod non habitet niſi [18] nocte coacta
Invitus, queſtuſque Numam juſſiſſe, Senator.
[19] Non aetas haec carpſit edax, monimentaque rerum
Putria deſtituit: crimen civile videmus,
Tot vacuas urbes. Generis quo turba redacta eſt

1 Credite matronas Romae et Senatores per aetatem arma ſequi impotentes, ipſam urbem timentem ne libertatem amittat, cives jam viventes et poſtmodo naſcituros, me deinque cum conjuge et liberis ſupplicem, ſi fas eſt, implorare operam veſtram hodie ſtrenue navatam.

2 Futura, poſtera.

3 Praeſens.

4 Res, quae vobis debent eſſe chariſſimae, uxores, Senatum, Romam, libertatem veſtram et poſteritatis.

5 Exilio, imo ipſa morte foediorem gravioremque ſervitutem deprecor, in ſenectute multo magis gravem et ſub ipſa vitae meae clauſula. 6 Si quidem vere Pompeius timeret, ne interiret Rom. libertas, *vel*, ſi Rom. virtus vere tim. 7 Metus tyrannidis Pompejanos: ſpes ſummi imperii Caeſarianos. 8 Hoc proelium eam hominum caedem dabit, cui reſtituendae non ſufficient omnes anni inſequentes, etiam in pace perpetua acti. 9 Quantumvis. 10 Et auferet venturae aetatis prolem, ſublatis iis, qui ſobolem propagaſſent. 11 Vix fidem inveniet apud poſteros nomen et gloriam Italiae tantam fuiſſe. 12 Italiae urbem in via Praeneſtina, à Rom. 20 M. paſſ. 13 Etruriae oppid. 18 M. paſſ. ab Urbe. 14 Latii populi inter Velitram et Senam. 15 Longam Albam à Tullo Hoſtilio everſam dirutamque. 16 Laurentum, oppid. Latii maritimum, regiam Latini. 17 Omnes has urbes deſolatas et vaſtas factas oſtendent ruinae, et loca inculta, niſi quod novi Coſſ. in monte Albano celebrent Ferias Latinas ex inſtituto Numae l. 5. vſ. 401. 18 Ipſe Senator coactus, *vel* nocte, qua coactae urbes Latinae 47. ejus ſacri participes conveniant. 19 Neque has urbes edax vetuſtas abſumpſit; ſed civ. bell. in culpa. lib. 1. vſ. 24.

Romani? toto populi qui naſcimur orbe,
Nec muros implere viris, nec poſſumus agros.
Urbs nos una capit: [1] *vincto foſſore coluntur*
Heſperiae ſegetes: ſtat tectis putris avitis
[2] *In nullos ruitura domus: nullaque frequentem*
Cive ſuo Romam, ſed 3 *mundi faece repletam,*
Cladis eò dedimus, ne tanto in tempore bellum
Jam poſſet civile geri: 4 *Pharſalia tanti*
Cauſa mali. 5 *cedant feralia nomina Cannae,*
Et [6] *damnata diu Romanis Allia faſtis.*
[7] *Tempora ſignavit leviorum Roma malorum:*
Hunc voluit neſcire diem. prô triſtia fata!
[8] *Aëra peſtiferum tractu, morboſque fluentes,*
Inſanamque famem, permiſſaſque ignibus urbes,
Moeniaque in praeceps laturos plena tremores
Hi poſſent explere viri: 9 *quos undique traxit*
In miſeram Fortuna necem, 10 *dum munera longi*
Explicat eripiens aevi, populoſque, duceſque,
Conſtituit campis: per quos tibi Roma ruenti
Oſtendat quam magna cadas. 11 *quo latius orbem*
Poſſedit, citius per proſpera fata cucurrit.
[12] *Omne tibi bellum gentes dedit omnibus annis:*
Te [13] *geminum Titan procedere vidit* [13] *in axem.*
[14] *Haud multum terrae ſpatium reſtabat Eoae,*
Ut tibi nox, tibi tota dies, tibi curreret aether,
Omniaque errantes ſtellae [15] *Romana viderent.*
[16] *Sed retro tua fata tulit par omnibus annis*
Emathiae funeſta dies. [17] *hac luce cruenta*
Effectum ut Latios non horreat India [18] *faſces,*

1 Agros ſervitia compedib. vincta colunt, dominis civili bel. extinctis.

2 Ut quae incolis deſtituta ſit.

3 Colluvie omnium gentium. Juven. Sat. 3. vſ. 61. *quota portio faecis Achaea etc.*

4 Ea in Pharſalicis campis clades ſuſtulit omnem exinde civilis belli ſegetem, tam parvo civium numero ſuperſtite.

5 Cladi huic Pharſalicae cedant Cannae (l. 2. vſ. 46.)

6 XVII Kal. Sextiles, Allienſis in faſtos (de quibus lib. 5. ✠. 5) relatus inter atros dies, quod eo die Trib. mil. legiones ad Alliam fl. educentes, à Gallis victi ſint et Urbem amiſerint. 7 Faſti loquuntur leviores illas clades Allienſem et Cannenſem, tacent hanc Pharſalicam gravem et triſtem memoratu. 8 Suffeciſſent hi qui in proelio Pharſalico ceciderunt reparandis damnis humani generis è peſte et morbis contagioſis, è fame, incendiis, terrae motibus. 9 Quos ab omni orbis terrarum parte in unam hanc cladem contractas protrivit fortuna. 10 Dum una quaſi ſynopſi explicitas fortuna rurſus eripuit tot multorum annorum victorias et triumphos. 11 Breviori gyro Roma è ſumma rerum cecidit, quam quo tam amplum nacta fuerat imperium. 12 Singulis annis ſingula bella tibi adjecerunt alias poſt alias gentes. 13 Ad Septentrionem, et meridiem. 14 Reſtabant Parthi tantum et Indi armis ſubigendi, ut ab Oriente ad Occidentem univerſus terrarum orbis Rom. imperio ſubjiceretur. 15 Romanis ſubdita. 16 Sed unus hic Theſſalici proelii dies tot retro annorum foelicia fata ſubvertit. 17 Hoc proelio factum eſt, ut Romani Imperii majeſtas et gloria fieret contemptior apud exteras gentes, Indos, Daas, Sarmatas, Parthos. 18 Coſſ. ſummum Imperium.

1 Neque Scythiae pop. ἁμαξοφορήτοις vagis urbes conſtituat Conſul.

2 Neque Sarmatis urbis loca deſignet Conſul ſuccinctus, quod fiebat aratro, ſubjunctis vacca et tauro, ſulcum ducente ubi moenia ponerentur.

3 Quod Romani non ulti ſunt Craſſos caeſos, legiones victas et ſigna ablata. lib. 1. vſ. 10.

4 Quod periit nobis libertas, fuga extra Rom. Imperii terminos avecta, fugiens civile nefas, nunquam reditura.

[1] *Nec vetitos errare Daas in moenia ducat:*
[2] *Sarmaticumque premat ſuccinctus Conſul aratrum:*
3 *Quod ſemper ſaevas debet tibi Parthia poenas,*
4 *Quod fugiens civile nefas, redituraque nunquam*
Libertas, ultra [5] *Tigrim, Rhenumque receſſit,*
Ac, toties nobis [6] *jugulo quaeſita, negatur*
7 *Germanum, Scythicumque bonum: nec reſpicit ultra*
Auſoniam: [8] *vellem, populis incognita noſtris:*
9 *Vulturis ut primum laevo fundata volatu*
Romulus [10] *infami complevit moenia luco,*
Uſque ad Theſſalicas ſerviſſes Roma ruinas.
[11] *De Brutis, Fortuna queror.* [12] *quid tempora legum*
Egimus, aut annos à Conſule nomen habentes?
Felices [13] *Arabes, Medique, Eoaque tellus,*
Quam ſub perpetuis tenuerunt fata Tyrannis.
[14] *Ex populis, qui regna ferunt, ſors ultima noſtra eſt,*
Quos ſervire pudet. Sunt nobis nulla profecto
Numina: [15] *cum caeco rapiantur ſecula caſu,*
Mentimur regnare Jovem, ſpectabit ab alto
Æthere Theſſalicas, teneat cum fulmina, caedes?
[16] *Scilicet ipſe petet Pholoën? petet ignibus Oeten,*
Immeritaeque nemus Rhodopes, pinuſque minanteis?
[17] *Caſſius hoc potius feriet caput?* [18] *aſtra Thyeſtae*

5 *Tanaim* legi oportere videtur, propter *Scythicum* quod ſequitur, et cui convenit, uti *Rheno Germanum.* Parthi ultra Tigrim agnoverunt regem: ut mox vſ. 442. Scythae ultra Tanaim liberi erant. 6 Mortis diſcrimine, dum tyrannos è medio tollere aggredimur. 7 Libertas; bonum quo fruuntur Germani et Scythae. 8 Quam libertatem utinam Romani non noviſſent unquam; ſed ab urbe condita ad haec uſque Theſſalicae cladis tempora ſub regibus ſerviiſſent. 9 Ubi augurio captato de nomine novae urbi imponendo, Remo ſex vultures apparuerunt, Romulo 12, atque illius tempus hujus ſuperaret numerus. 10 Ad quod Aſylum in luco, à Romulo ad augendum imperium, apertum confugere ſervi, judiciis obnoxii, ſcelerati. *Aut paſtor fuit, aut illud quod dicere nolo.* Juv. Sat. 8. vſ. ult. 11 De Junio Bruto, qui ejecto Tarquinio ult. regum libertatem intulit, quam diu retentam amittere jam grave eſt, libet queri. 12 Quid prodeſt ſumma aequitate ſub legibus vixiſſe, et Coſſ. quorum nominibus numerantur ſignanturque anni. l. 5. vſ. 5. 13 Qui ſemper regibus paruerunt. 14 Nos omnium poſtremi in id jugum ex libertate incidimus, quod non niſi gravate et cum pudore perpetimur. 15 Fruſtra, ut video, Deos eſſe credimus, fruſtra timemus Jovem, ſiquidem haec ſcelera non curet vindicare, ſi quidem haec tam lentus videat, tam lentus puniat. *Vitam regit fortuna, non providentia.* 16 *Feriunt ſummos fulmina montes.* Sed quid montes meruere pati? quin Caeſar potius fulminatur? 17 Et cur Caeſaris caput reſervatur potius Caſſii (unius è percuſſoribus Caeſ.) ferro, quam tuo fulmine jam feritur. 18 Jupiter repulit Solem in ortum, execratus ſcelus Atrei in fratrem (vide Senecae Thyeſten et quae nos ad ult. chorum) cur non idem hic facit deteſtatus praeſentia hinc inde tot parricidia?

Abſtulit,

Abſtulit, et ſubitis damnavit noctibus [1] *Argos:*
In ſimiles fratrum gladios, patrumque gerenti
Theſſaliae dabit ille diem? mortalia nulli
Sunt curata Deo. [2] *cladis tamen hujus habemus*
Vindictam, quantam terris dare numina fas eſt.
3 *Bella pares Superis facient civilia divos:*
4 *Fulminibus* [5] *manes, radiiſque ornabit, et aſtris,*
6 *Inque Deum templis* [7] *jurabit Roma per umbras.*
Ut rapido curſu fati ſuprema morantem
Conſumſere locum: [8] *parva tellure diremti,*
9 *Inde manum ſpectant, vultuſque agnoſcere quaerunt,*
Quo ſua pila cadant, aut qua ſibi fata minentur,
Facturi quae monſtra forent. videre parentes
Frontibus adverſis, fraternaque comminus arma,
Nec libuit [10] *mutare locum: tamen omnia torpor*
Pectora conſtrinxit: geliduſque in viſcera ſanguis
Perculſa pietate coit: totaeque cohortes
Pila parata diu tenſis tenuere lacertis.
[11] *Dii tibi non mortem, quae cunctis poena paratur,*
Sed ſenſum poſt fata tuae dent, [12] *craſtine, morti.*
Cujus torta manu commiſit lancea bellum,
Primaque Theſſaliam Romano ſanguine tinxit,
O praeceps rabies, cum Caeſar tela teneret,
[13] *Inventa eſt prior ulla manus!* [14] *tunc ſtridulus aër*
Eliſus lituis: conceptaque claſſica cornu:
Tunc auſae dare ſigna tubae: tunc aethera [15] *tendit,*

1 Mycenas Argis vicinas, Pelopidarum ſedem.
2 Ironice.
3 Bellum hoc rerum ſummam deferet Imperatoribus, qui in deorum numerum referentur.
4 Haec propter fulmina. 2 ode Horat. et ſtellam crinitam, quae per ſeptem dies continuo fulſit, credita Caeſaris in coelum recepti animam. Suet. Caeſ. c. 88. Virg. 9 Eclog. quin et ſimulachro Caeſaris ſtellam in vertice addiderunt.
5 Animam Caeſar.
6 *Emphatica Ironia*: quaſi praeſentiora ſint numina umbrae Imperatorum quam ipſi Dii. 7 *Jurandaſque tuum per nomen ponimus aras.* Hor. 1 epiſt. lib. 2. 8 Ubi jam inter duas acies tantum erat relictum ſpacii, quantum ſatis eſſet ad concurſum utriuſque exercitus: ſubit recordatio affinitatis, et poenitentiae indicia manarunt lacrymae. 9 Multitudinem exponit Micyllus. ſupra vſ. 320. dixerat Caeſar ſe agnoſcere ſuos ex enſibus et lanceis ſingulos, juſſeratque non parcere ſuis. Quid igitur ſi ita intelligimus? circumſpiciunt utrinque ſi quem in adverſa acie agnoſcant ex armis teliſque aut vultu, ut habeant in quem pila mittant, amicorum, hoſpitum, cognatorum caedes, imo monſtroſa patricidia perpetraturi. 10 Recedere aut progredi. *Itala natio*, inquit Appianus, *magno ſilentio immota reſtitit.* 11 Imprecatur poëta aeternas poenas ſenſumque mortis Craſtino, qui commiſit acies. 12 Erat hic Craſtinus in exercitu Caeſaris evocatus, h. e. emeritus miles, qui in gratiam imperatoris iterum ſponte militabat. is ſigno dato. *Sequimini me*, inquit, *manipulares mei qui fuiſtis, et veſtro imperatori quam conſtituiſtis operam date*, etc. ſimul reſpiciens Caeſarem; *Faciam*, inquit, *hodie imperator, ut aut vivo mihi aut mortuo gratias agas*, etc. Comm. 3 Caeſ. qui mox adacto in os gladio, ſic inter cadavera repertus, libidinem ac rabiem qua pugnaverat, ipſa novitate vulneris praeferebat, Florus lib. 4. cap. 2. 13 Promptiorne in pugnam quam ipſius Caeſaris? 14 Statim, inquit Appianus, lituorum ſono et tubarum clangore acuuntur in Praelium, nec non praecones et praefecti hinc inde diſcurrentes, exercitum per partes hortabantur. 15. Implet.

[1] *Extremique fragor convexa irrumpit Olympi:*
Unde procul nubes, quo nulla tonitrua durant,
Excepit reſonis clamorem vallibus [2] *Æmus,*
[3] *Peliaciſque dedit rurſus geminare cavernis:*
[4] *Pindus agit gemitus,* [5] *Pangaeaque ſaxa reſultan*
[4] *Oetaeaeque gemunt rupes,* [6] *voceſque furoris*
Expavere ſui tota tellure relatas.
[7] *Spargitur innumerum diverſis miſſile votis.*
[7] *Vulnera pars optat, pars terrae figere tela,*
Ac puras ſervare manus. rapit omnia caſus;
Atque incerta facit, quos vult Fortuna nocent
[8] *Sed quota pars cladis jaculis, ferroque volanti*
Exacta eſt? odiis ſolus civilibus enſis
Sufficit, et dextras Romana in viſcera ducit.
[9] *Pompeji denſis acies ſtipata catervis,*
Junxerat in ſeriem nexis umbonibus arma.
Vixque habitura locum dextras, ac tela movendi
Conſtiterat, gladioſque ſuos compreſſa tenebat.
Praecipiti curſu veſanum Caeſaris agmen
In denſos agitur [10] *cuneos: perque arma, per hoſte*
Quaerit iter, qua torta graves lorica [11] *catenas*
Opponit, tutoque latet ſub tegmine pectus.
Hac quoque perventum eſt ad viſcera: totque pe
arma
[12] *Extremum eſt quod quiſque ferit. civilia bella*
[13] *Una acies patitur, gerit* [14] *altera: frigidus ind*
[15] *Stat gladius; calet omne nocens à Caeſare ferrum.*
[16] *Nec Fortuna diu rerum tot pondera vergens,*
Abſtulit ingenteis fato [17] *torrente ruinas.*
[18] *Ut primum toto diduxit cornua campo*

1 Concurrentium clamor pervenit àd convexa coeli; vel (ut conſtet poëtae numerus montium) Olympi montis Theſſaliae, qui ſecundam aëris regionem, in qua nubes et tonitrua, cacumine ſuperat.
2 Mons Thraciae l. 6. vſ. 576.
3 Reſonum clamorem et Echo reddiderunt cavernae Pelii montis Theſſaliae.
4 Mons Theſſaliae.
5 Mons Thraciae libro 1. vſ. 679.
6 Milites pugnantes expavere reſonos repercuſſoſque à montibus ſuos clamores.
7 Alii certa ferire, alii irrita errare ſua tela volunt.
8 Minimum tamen caedis à ſagittis et jaculis, multo maximum à gladiis. 9 Clypeis junctis teſtudine facta ad excipienda tela et primum excurſum infringendum conſtitit acies Pompejana ex praecepto ipſius. Caeſaris itaque milites, cum à Pompejanis non concurri viderent, uſu periti, ſua ſponte curſum repreſſerunt et ad medium fere ſpatium conſtiterunt; ubi parvo intermiſſo temporis ſpatio, reſpiratione facta, reſumptis viribus renovatoque curſu, pila miſerunt, celeriterque gladios ſtrinxerunt. Neque vero Pompejani huic rei defuerunt. nam et tela exceperunt, et impetum legionum tulerunt, et ordines conſervarunt, piliſque miſſis ad gladios redierunt. Comm. 3. de civili bello. 10 Vide lib. 6. vſ. 184. 11 Hamos et licia loricae, quae conſerta eſt ex annulis ſeu catenulis. 12 Intima pars. 13 Pompejana. 14 Caeſariana. 15 A Pompejana parte. 16 Nec fortuna belli erat diu anceps: ſtatim ad Caeſarem inclinavit. 17 Praecipiti et declivi inſtar torrentis. 18 Equites à ſiniſtro Pompeji cornu, univerſi procurrerunt; omniſque multitudo ſagittariorum ſe profudit. quorum impetum noſter equitatus non tulit, verum paulum loco motus ceſſit. equites Pompejani hoc acrius inſtare et ſe turmatim explicare, aciemque noſtram à latere aperto circuire coeperunt, etc. mox ad vſ. 521.

Pompejanus eques, bellique per ultimâ fudit:
Sparſa per extremos [1] *levis armatura* [2] *maniplos*
Inſequitur, ſaevaſque manus immittit in hoſtem.
Illic quaeque ſuo miſcet gens praelia telo:
Romanus cunctis petitur cruor: [3] *inde ſagittae,*
Inde faces, et ſaxa volant, [4] *ſpatioque ſolutae*
Aëris, et calido liqueſactae pondere glandes.
Tunc et [5] *Ituraei, Medique, Arabeſque, ſoluto*
Arcu turba minax, [6] *nuſquam rexere ſagittas,*
Sed petitur ſolus, qui campis imminet aër:
Inde cadunt mortes: [7] *ſceleris ſed crimine nullo*
Extremum maculant chalybem, ſtetit omne coactum
Circa pila nefas: ferro ſubtexitur [8] *aether,*
Noxque ſuper campos telis conſerta pependit.
[9] *Tum Caeſar metuens, ne frons ſibi prima labaret*
Incurſu, tenet obliquas poſt ſigna cohortes:
Inque latus belli qua ſe vagus hoſtis agebat,
Immittit [10] *ſubitum non motis cornibus* [10] *agmen.*
[11] *Immemores pugnae, nulloque pudore timendi*
Praecipites fecere palam, civilia bella
Non bene barbaricis unquam commiſſa catervis.
[12] *Ut primum ſonipes transfixus pectora ferro,*
In caput effuſi calcavit membra regentis:
Omnis eques ceſſit campis, glomerataque pubes
In ſua converſis praeceps ruit agmina frenis.
[13] *Perdidit inde modum caedes, ac nulla ſecuta eſt*
Pugna: [14] *ſed hinc jugulis, hinc ferro bella geruntur.*

1 Levis armaturae milites, Ferentarii, Sagittarii, Funditores, Baliſtarii. Veget. lib. 2.

2 Manipulus prope eſt contubernium militum, qui conjunctis quaſi manibus dimicabant: trigeſima pars legionis.

3 A militibus levis armaturae.

4 Per attritionem aëris intermedii ex veloci motu liqueſactae ſunt pilae plumbeae in figuram glandium formatae, et fundis emiſſae. Motu autem accenſos colliqueſcere plumbeos ſagittarum mucrones fatetur Ariſt. lib. de coelo et Meteor. *Non ſecus exarſit quam cum Balearica plumbum Funda jacit, volat illud, et incandeſcit eundo: Et, quos non habuit, ſub nubibus invenit ignes.* Ovid. Metam. 2. 5 Supra v. 230. 6 In nullum direxere adverſas: ſed in aërem miſere, unde caderent letiferae. 7 Sed ſcelere vacabant hae ſagittae ab externis gentibus in Romanos miſſae: nefas cumulatum admiſerunt civium utrinque pila. 8 Telorum nube obductus. In umbra itaque (inquit Lacon) pugnabitur. 9 Ubi Caeſar advertit equitatum ſuum impetum Pompejanorum equitum et ſagittariorum non ferre, quartae aciei quam ex cohortium numero inſtituerat ut ſubſidio eſſet equitatui et dextro cornui, ſignum dedit. illi celeriter procurrentes tanta vi in Pompeji equites, fecerunt, ut eorum nemo conſiſteret, omneſque converſi incitata fuga montes peterent. quibus ſummotis omnes ſagittarii et funditores deſtituti inermes ſine praeſidio interfecti ſunt. 10 Cohortes illas ſubſidiarias quartae aciei, è 3000. peditibus. 11 Pompejani equites auxiliares terga vertentes oſtenderunt civilis belli momentum non bene creditum fuiſſe his externis et barbaris. 12 Ubi equi Pompejanorum, quartae illius aciei telis ſaucii, excuſſerunt pronos ſeſſores; fugam capeſſunt equites. 13 Non temperatum eſt caedibus. 14 Jugulantur Pompejani, cadunt Caeſariani, vide quae ad vſ. 617. infra.

[1] *Nec valet haec acies tantum proſternere, quantum*
Inde perire poteſt. Utinam Pharſalia campis
[2] *Sufficiat cruor iſte tuis, quem barbara fundunt*
Pectora, [2] *non alio mutentur ſanguine fontes.*
[3] *Hic numerus totos tibi* [4] *veſtiat oſſibus agros:*
Aut ſi Romano compleri ſanguine mavis,
[5] *Iſtis parce precor: vivant* [6] *Galataeque, Syrique*
Cappadoces, Gallique, [7] *extremique orbis Iberi,*
Armenii, Cilices: nam poſt civilia bella
Hic populus Romanus erit. [8] *Semel ortus in omnes*
It timor, et fatis datus eſt pro Caeſare curſus.
Ventum erat ad [9] *robur Magni, mediaſque catervas,*
Quod totos [10] *errore vago perfuderat agros:*
* *Conſtitit hic bellum, fortunaque Caeſaris* [11] *haeſit.*
[12] *Non illic regum auxiliis collecta juventus*
Bella gerit, ferrumque manus movere [13] *tegatae:*
Ille locus fratres habuit, locus ille parentes.
[14] *Hic furor, hic rabies, hic ſunt tua crimina Caeſar.*
[15] *Hanc fuge mens partem belli tenebriſque relinque,*
Nullaque tantorum diſcat, me vate, malorum,
Quam multum bellis liceat civilibus, aetas.
Ah potius pereant lacrymae, pereantque querelae,
Quicquid in hac acie geſſiſti Roma, [16] *tacebo.*
Hic Caeſar, [17] *rabies populi, ſtimuluſque furoris,*
Ne qua parte ſui pereat ſcelus, agmina circum
It vagus, atque [18] *ignes animis flagrantibus addit.*

1 Nec ſufficiunt Caeſariani conficiendis Pompejanis, utpote quorum multo major numerus. 2 Nec Romano ſanguine ruberent fluvii. 3 Barbarorum, externorum. 4 Tegat, ſpargat. 5 Iſtis externis gentibus parce, ut ſint, qui bello finito, civitate donati Romam tueantur. 6 Popul. Aſiae juxta Paphlagoniam, Gallograeci. 7 Occidui orbis incolae Hiſpani. 8 Ubi à paucis trepidari coepit, omnes in fugam ruunt. quod Caeſari victoriae momentum dedit. *Tunc*, inquit Florus, *terrore latius dato, turbantibus invicem copiis, reliqua ſtrages quaſi una manu facta eſt. Nec ulla res magis exitio fuit, quam ipſa exercitus magnitudo.* 9 Firmiſſimas copias quae erant circa Pompejum. Cohortes illae quartae aciei eodem quo fuderant equitatum impetu, ſiniſtrum cornu. * Pugnantibus etiam tum ac reſiſtentibus in acie Pompejanis, circumierunt, eoſque à tergo ſunt adorti. Et tertiam aciem, quae quieta hucuſque fuerat, Caeſar procurrere juſſit, quos recentes cum Pompejani ſuſtinere non poſſent, universi terga verterunt. Comm. 3 civilis belli. 10 Certamine multiplici. 11 Retardata eſt. 12 Non hic ſteterunt reges ſocii, auxiliares copiae et ſenatus; ſed Romani utrinque milites iidemque cognati, fratres, patres, filii. 13 Praefert hanc lect. è manuſcripto H. Grotius. videtur tamen loqui de copiis ſociorum. feratur itaque et altera lectio *rogatae*, id eſt exoratae et accitae ad ſuppetias ferendas. 14 Inter cives, cognatos, etc. 15 Per Apoſtrophen ad ſe ipſum, fingit ſe praetermiſſurum horrendam civilis hoc in loco pugnae faciem, quam tamen maxime et nimium exaggerat. 16 Ne queſtu recrudeſcat dolor. 17 Oeſtrum Bellonae, incitator ſuorum circumquaque percurrit. 18 Incitamenta crudelitatis.

[1] *Inſpicit et gladios, qui toti ſanguine manent,*
Qui niteant primo tantum mucrone cruenti,
[2] *Quae preſſo tremat enſe manus, quis languida tela,*
Quis contenta ferat, [3] quis praeſtet bella jubenti,
Quem pugnare juvet, quis vultum cive perempto
Mutet: obit latis projecta cadavera campis.
[4] *Vulnera multorum totum fuſura cruorem*
Oppoſita premit ipſe manu. quacunque vagatur
Sanguineum veluti quatiens [5] bellona [6] flagellum,
[7] *Biſtonas aut Mavors agitans, ſi verbere ſaevo*
Palladia ſtimulet turbatos [8] aegide currus,
[9] *Nox ingens ſcelerum, et caedes oriuntur, et inſtar*
Immenſae vocis gemitus, et pondere lapſi
Pectoris arma ſonant, confractique enſibus enſes.
Ipſe manu [10] ſubicit gladios, ac tela miniſtrat,
[11] *Adverſoſque jubet ferro confundere vultus.*
Promovet ipſe acies: impellit terga ſuorum:
Verbere converſae ceſſantes excitat haſtae.
In plebem vetat ire manus, monſtratque Senatum.
Scit cruor [12] imperii qui ſit, quae viſcera [13] legum:
Unde petat Romam, [14] libertas ultima mundi
Quo ſteterit ferienda loco. [15] permiſta ſecundo
Ordine nobilitas, [16] venerandaque corpora ferro
Urgentur: caedunt Lepidos, caeduntque Metellos.

1 Advertit quo animo, quibus viribus, quo vultu, quiſque pugnet.
2 Quis timide et quaſi invitus feriat, quis alacriter.
3 Quis juſſu potius quam voluntate pugnet.
4 Suorumne pie, an adverſariorum crudeliter?
5 Belli dea, Martis ſoror, furialis Enyo.
6 Quo bellantes inſtigare fingitur.
7 Thracas, à Biſtone urbe et ſtagno, cui bellicoſae genti Mars praeſidere creditur. *Gradivumque patrem Geticis qui praeſidet agris.* Virg. 3 Æn.

8 Scutum ſeu lorica Palladis, in quo caput Meduſae homines in lapides convertens, et reſpicere videtur ad Palladis apparatum et ſuppetias contra Martem, Venerem et Troas. Hom. Iliad. 1. 9 Confuſio coeca, nullo habito diſcrimine. 10 Subjicit, ſubminiſtrat. 11 Multus in eo proelio Caeſar fuit, mediuſque inter imperatorem et militem. Voces quoque obequitantis exceptae; altera cruenta ſed docta et ad victoriam efficax; *Miles faciem feri*: altera ad jactationem compoſita; *Parce civibus*. Florus, praeceperat Caeſar ſuis, ut tela in ora et facies adverſariorum intentarent, fore enim ut juvenes formoſi faciei ſuae timentes vultus tegerent vel averterent. Sed ſtratagema hoc conſilio tam levi vix tanto Imperatore dignum videtur Jano Rutgerſio lib. 1. var. lect. cap. 4. longe itaque aliud fuiſſe conſilium putat, Caeſarem ſcilicet veritum ne ſuorum militum ardor, conſpectis popularibus et propinquis deferveſceret, imperaſſe ut vultus eorum ferro turbarentur, ne agnoſcerentur, et huc faciunt quae ſupra vſ. 320. et 465., et infra vſ. 627. 12 Senatus ſcilicet quo fuſo expeditior ſibi ad ſummum imperium ſternatur iter. 13 Alii regum habent, qui ſeorſim apud ſua quiſque auxilia. H. Grotius emendare auſus eſt *viſcera legum*, Metaphorice de Senatu. Alii legunt *rerum*. 14 Libertatis propugnatores ſummi et ultimi. 15 Equitibus permiſtus Senatus. tres enim Rom. ordines, Patricius, Equeſter, Plebejus. 16 Nobiles illuſtrium familiarum viri, cujuſmodi paucos enumerat, Lepidos, Metellos, Valer. Corvinos, Manlios Torquatos.

Corvinoſque ſimul, [1] *Torquataque nomina legum,*
[2] *Saepe duces, ſummoſque hominum, te, Magne, remoto.*
[3] *Illic plebeja contectus caſſide vultus,*
Ignotuſque hoſti, [4] *quod ferrum Brute tenebas?*
O decus imperii, ſpes ô ſuprema Senatus,
[5] *Extremum tanti generis per ſecula nomen,*
[6] *Ne rue per medios nimium temerarius hoſtes,*
[7] *Nec tibi fatales admoveris ante Philippos,*
Theſſalia periture tua. nil proficis iſtic
Caeſaris intentus jugulo: [8] *nondum attigit arcem*
Juris, et [9] *humanum culmen, quo cuncta reguntur,*
Egreſſus, meruit fatis tam nobile letum:
Vivat, et, ut Bruti procumbat victima, regnet.
Hic patriae perit omne [10] *decus: jacet aggere magno*
Patricium campis commiſta plebe cadaver.
Mors tamen eminuit clarorum in ſtrage virorum
[11] *Pugnacis Domiti;* [12] *quem clades fata per omneis*
Ducebant. [12] *nuſquam Magni fortuna ſine illo*
Succubuit: victus toties a Caeſare, [13] *ſalva*
Libertate perit: tunc [14] *mille in vulnera laetus*
Labitur, ac [15] *venia gaudet caruiſſe* [15] *ſecunda.*
Viderat in craſſo verſantem ſanguine membra

1 Qui legunt *regum*, multum torquentur ut *Torquata nomina* concilient *regibus*. Alii intelligunt reges torquatos עכקם duces torquibus ornatos. Alii familiam Manliorum cui cognomen Torquati à torque detracta Gallo caeſo qui eum in ſingulare certamen provocaverat. Liv. l. 7. A. Gell. lib. 9. cap. 13. et regium illud inſigne Torquatis convenire volunt. Grotius emendat *legum*, ut modo ℣. 579. *legum nomina*, hoc eſt, liberae reipublicae. Hanc ſi admittamus correctionem; concipio, Torquatos ſeveriſſimos aſſertores legum dici, ſicut *Manliana imperia*, ſevera illa et rigida, propter filium ſecuri feriri juſſum, etc. Liv. lib. 8. vel reſpici ad libertatem et Conſulare imperium, quod noſter *legum* nomine ſaepe exprimit. ſupra ℣. 440. et lib. 9. vſ. 267, 355, 560 Nomina autem Torquata, id eſt, ipſos Torquatos, ut mox vſ. 589. Nodum vero ſolviſſe litemque ſuſtuliſſe videtur, qui legit, *Torquataque nomina regum Saepe duces*, Lepidos ſcilicet Metellos, Corvinos, Torquatos, illuſtres viros, quorum auſpiciis, Reges ipſi ſaepe militaverint. ſic l. 8. vſ. 207. et l. 10. vſ. 136. et l. 3. vſ. 188. 2 Caedunt tribunos, conſulares, ſenatores, ſummos omnes, excepto Pompejo. 3 Illic Marcus Brutus plebejis armis tectus latuit Caeſarianos juſſos petere viros principes, modo ℣. 578. 4 Quo poſtmodo Caeſarem eras occiſurus, ut libertatem reſtitueres. 5 Ultime gentis Brutorum à Junio Bruto, qui reges exegit, ortorum. quem tamen abſque virili ſtirpe periiſſe refert Dion. Halic. 6 Parce tibi, neque per temeritatem accerſe tibi mortem praematuram. reſerva te ad facinus opportuniore tempore perpetrandum. 7 Non in hoc civili bello in Pharſalia, ſed altero et tuo, in Philippis ab Antonio et Octavio victus. vide quae ad ℣. 680. l. 1. 8 Nondum eſt aſſecutus ἀκμὴν et ſummum Imperii, ut mereatur cadere manu Bruti, cujus familiae opus eſt reges tollere. vivat regnetque prius, ut, etc. 9 Nondum ſuperavit ſummum honorem Rom. quo cuncta reguntur. 10 Nobiles patricii, ut ſeque. 11 Lib. 2. vſ. 479. 12 Supra vſ. 220. 13 Patria nondum in ſervitutem redacta. 14 Ipſene multis vulneribus confoſſus? an inter ſaucios omni ex parte, et cadentes? L. vero Domitius ex caſtris in montem refugiens, cum vires eum laſſitudine defeciſſent, ab equitibus eſt interfectus. Caeſ. com. 3. 15 Primam enim conſecutus fuerat ad Corfinium, ut lib. 2. vſ. 512. et quae ad vſ. 522.

Caeſar

Caeſar, et increpitans; Jam Magni deſeris arma,
[1]Succeſſor Domiti: ſine te jam bella geruntur.
Dixerat: aſt illi ſuffecit pectora pulſans
Spiritus in vocem, morientiaque ora reſolvit:
Non te funeſta ſcelerum mercede potitum,
Sed dubium fati Caeſar, generoque minorem
Aſpiciens, [2] Stygias Magno duce liber ad umbras
Et ſecurus eo: te ſaevo Marte ſubactum,
Pompejoque graveis poenas, nobiſque daturum,
Cum moriar, ſperare licet. non plura locutum
Vita fugit, [3] denſaeque oculos preſſere tenebrae.
[4]Impendiſſe pudet lacrymas in funere mundi
Mortibus innumeris, ac ſingula fata ſequentem
Quaerere, letiferum per cujus viſcera vulnus
Exierit, quis fuſa ſolo vitalia calcet;
[5] Ore quis adverſo, demiſſo faucibus enſe,
Expulerit moriens animam; quis corruat ictu,
Quis ſteterit, [6] dum membra cadunt: qui pectora telis
Tranſmittant, aut quos campis affixerit haſta:
Quis cruor emiſſus [7] perruperit aëra venis,
Inque hoſtis cadat arma ſui: quis pectora fratris
Caedat, et, ut notum poſſit ſpoliare cadaver,
[8] Abſciſſum longe mittat caput: ora parentis
Quis laceret, [9] nimiaque probet ſpectantibus ira
Quem jugulat, non eſſe patrem. mors nulla querela
Digna [10] ſua eſt, nulloſque hominum lugere vacamus.
[11] Non iſtas habuit pugnae Pharſalia parteis,
Quas [12] aliae: [13] illic per fata virorum,
Per populos hic Roma perit: quod militis illic,
Mors hic gentis erat: [14] ſanguis ibi fluxit Achaeus,
Ponticus, Aſſyrius: cunctos haerere cruores
Romanus, campiſque vetat conſiſtere torrens.
Majus ab hac acie, quam quod ſua ſecula ferrent,
Vulnus habent populi: [15] plus eſt quam vita, ſaluſque

* 1 Libro 2. vſ. 478.

2 Morior tamen liber, te nondum victoriam plene conſecuto, nedum ſummum Imperium, nec dum patriam à te oppreſſam conſpiciens.

3 Σκότος δὲ οἱ ὄσσ' ἐκάλυψεν. Hom.

4 In tanta clade, quanta mundi ſummo Imperio grave inflixit vulnus, non libet, non vacat ſingulas mortes et vulnera lacrymis luctuque proſequi. Ex Pompejano exercitu circiter millia XV. ceciderunt: in deditionem venerunt amplius Millia XXIV. Caeſar non amplius CC. deſideravit. Sed in his centuriones XXX. Com. 3.

5 Ita intercidit Craſtinus. ſup. ad vſ. 471.

6 Truncatus membra.

7 Proſilierit, et autoris arma conſperſerit. 8 Ut poſſit eum, tanquam ignotum, ſpoliare, neque agnoſcatur eſſe frater. 9 Et jam lacerum, apud eos, qui cum indignatione ſpectaret, patrem eſſe diceret. 10 Singulari et propria, ut modo vſ. 617. 11 Dilatat amplificationem hujus cladis cum aliis comparatae, modo et eventu, mox vſ. 638. 12 Ad Traſimenum, Trebiam, Ticinum, Alliam, Cannas, etc. 13 Ibi numerabantur milites caeſi: hic gentes et populi. 14 Ibi nationis ſicujus unius ſanguis fuſus eſt, hic multarum promiſcue: Romani autem permiſti copia fecit ut inſtar torrentis flueret. 15 Perit ſcilicet libertas populi Rom. eaque poſteris in perpetuum interitura.

Quod perit: in totum mundi proſternimur aevum
Vincitur in gladiis omnis, quae ſerviet, aetas.
Proxima quid ſoboles, aut quid meruere nepotes
[1] *In regnum naſci?* [2] *pavide num geſſimus arma?*
Teximus aut jugulos? alieni poena timoris
In noſtra cervice ſedet. [3] *poſt proelia natis*
Si dominum, Fortuna, dabas, et bella dediſſes.
Jam magnus [4] *tranſiſſe Deos, Romanaque fata*
Senſerat infelix: [5] *tota vix clade coactus*
Fortunam damnare ſuam, ſtetit aggere campi
Eminus, unde omneis ſparſas per Theſſala rura
Aſpiceret clades, [6] *quae bello obſtante latebant.*
Tot telis ſua fata peti, tot corpora fuſa,
A ſe tam multo pereuntem ſanguine vidit.
[7] *Nec, ſicut mos eſt miſeris, trahere omnia ſecum*
Merſa juvat, genteſque ſuae miſcere ruinae:
[8] *Ut Latiae poſt ſe vivat pars maxima turbae,*
Suſtinuit dignos etiam nunc credere votis
Coelicolas, volvitque ſui ſolatia caſus:
[9] *Parcite, ait, Superi, cunctas proſternere gentes:*
Stante poteſt mundo, Romaque ſuperſtite, Magnus
Eſſe miſer. ſi plura juvant mea vulnera, conjux
Eſt mihi, ſunt nati; dedimus tot pignora fatis.
Civiline parum eſt bello, ſi meque, meoſque
Obruat? [10] *exiguae clades ſumus, orbe remoto?*
Omnia quid laceras? quid perdere cuncta laboras?
Jam nihil eſt Fortuna meum. ſic fatur: et arma,
Signaque, et afflictas omni jam parte catervas
Circuit, et [11] *revocat matura in fata ruentes,*
Seque negat tanti. [12] *nec deerat robur in enſes*

1 In ſervitutem ſub Imp.

2 Nunquid nos timide libertatem propugnavimus? Annon jugulum noſtrum et cervicem gladiis oppoſuimus, quo poſteros ſervituti eximeremus?

3 Si vellet Fortuna poſteris libertatem adimere, par erat ut et bellum iis daret, quo ipſi pro ſe decertarent.

4 A ſe ad Caeſarem. *Ferus omnia Jupiter Argos Tranſtulit.* Virg. 2. Æn.

5 Nondum coactus tota clade accepta incuſare ſuam Fortunam.

6 Quas per tumultum et concurſum pugnantium prius cernere non licuit. 7 Neque tamen voluit, quod in rebus deploratis et deſperatis ſolent miſeri omnia ſecum obruere. 8 Neque tanta accepta clade indignabatur Deos ſupplicibus votis precari, ut ſibi reliquum exercitum praeſtarent incolumem. 9 Sufficiat irae veſtrae haec mea calamitas; vel ſi ulterius in me animadvertere viſum ſit, uxorem liberoſque meos devoveo pro ſalute gentium et Rom. Imperii. 10 Annon ſatis eſt clades noſtra, niſi et totus orbis nobiſcum ruat? 11 Receptui canit. Sed audi Caeſarem 3. comm. Pompejus, ut equitatum ſuum pulſum vidit, atque eam partem, cui maxime confidebat, perterritam animadvertit; aliis diffiſus, acie exceſſit, protinuſque ſe in caſtra equo contulit, et iis centurionibus quos in ſtatione ad praetoriam portam poſuerat, clare, ut milites exaudirent, tueamini, inquit, caſtra, et defendite diligenter, ſi quid durius acciderit, ego reliquas portas circumeo, et caſtrorum praeſidia confirmo. haec cum dixiſſet, ſe in praetorium contulit, ſummae rei diffidens, et tamen eventum expectans. 12 Audacia eundi in proelia non deerat Pompejo, neque vitae contemptus, ſed noluit ſuos in ruinam et necem ſecum trahere.

Ire

Ire duci, juguloque pati, vel pectore letum:
Sed timuit ſtrato miles ne corpore Magni
Non fugeret, ſupraque ducem procumberet orbis:
[1] *Caeſaris aut oculis voluit ſubducere mortem.*
Ne quicquam, infelix, ſocero ſpectare volenti
Praeſtandum eſt ubicunque caput. ſed tu quoque conjux
Cauſa fugae, vultuſque tui: fatiſque probatum
Te praeſente mori. Tunc Magnum concitus aufert
A bello ſonipes, non tergo tela paventem,
Ingenteiſque animos extrema in fata ferentem.
Non gemitus, non fletus erat, ſalvaque verendus
Majeſtate dolor, qualem te, Magne, decebat
Romanis praeſtare malis. [2] *non impare vultu*
Aſpicis Emathiam: [3] *nec, te videre ſuperbum*
Proſpera bellorum, nec fractum adverſa videbunt.
Quamque fuit laeto per [4] *treis infida triumphos,*
Tam miſero fortuna minor. jam [5] *pondere fati*
Depoſito ſecurus abis: [6] *nunc tempora laeta*
Reſpexiſſe vacat: ſpes nunquam implenda receſſit:
[7] *Quid fueris nunc ſcire licet. fuge proelia dira,*
[8] *Ac teſtare Deos, nullum qui perſtet in armis,*
Jam tibi Magne mori: ceu flebilis Africa damnis,
Et ceu Munda nocens, Pharioque à gurgite clades,
Sic et Theſſalicae poſt te pars maxima pugnae.
Non jam Pompeji nomen populare per orbem,
Nec ſtudium belli: ſed [9] *par, quod ſemper habemus,*
[10] *Libertas, et Caeſar erunt: teque inde fugato*
Oſtendet moriens, [11] *ſibi ſe pugnaſſe, Senatus.*
Nonne juvat pulſum bellis ceſſiſſe, nec iſtud
Proſpectare nefas, ſpumanteis caede catervas?
[12] *Reſpice turbatos incurſu ſanguinis amnes,*

1 Voluit praeterea necem ſuam ſubtrahere Caeſaris oculis; ſimul ſe vivum reddere uxori. ſed fruſtra. in fatis namque erat ut praeſente conjuge obtruncaretur, caputque ejus Caeſari offerretur, lib. 8. ℣. 618. et l. 9. ℣. 1035.

2 Non immutato propter adverſa: eodem, quo prius tuliſſet proſpera.

3 Atque uti fortuna infida fuit Pompeio in rebus ſecundis, ita in adverſis minor.

4 1 Africanum, devictis Carbone, Domitio et Hiarba rege, qui Domitio auxilium tulerat. 2 Hiſpanicum, de Sertorio et Perpenna, l. 2. vſ. 549. et 3. Ponticum de Mithridate, Tigrane, etc. 5 Levatus onere imperii, quod tibi fatum commiſerat. 6 Nunc tibi ocium eſt frui memoria anteactae felicitatis: poſtquam inſatiata ſpes plura acquirendi interierit. 7 E collatione praeſentium adverſarum intelliges quantae fuerint res tuae proſperae. *Tum denique*, inquit ille apud Comicum, *omnes noſtra intelligimus bona, quum quae in poteſtate habuimus, amiſimus.* 8 Et quum poſt diſceſſum tuum è proelio Pharſalico major pars cladis contigerit. Deos teſtes citare licet, eos non tua gratia, ſed publicae libertatis cauſa in armis perſtitiſſe et cecidiſſe, qui interierint, ut et eos, qui poſt mortem tuam in Africa, in Hiſpania et Ægypto ceciderunt. 9 Lib. 6. vſ. 3. 10 Commiſſi pugnabunt libertas et Caeſar, illa ut ſe tueatur, Caeſar ut excutiat libertatem et monarchiam inducat. 11 Suae libertatis tuendae gratia. 12 Imo fruere optimo ſolatio fugae tuae, quod non vides tantam civium ſtragem.

Et [1] ſoceri miſerere tui. [2] quo pectore Romam
Intrabit factus campis felicior iſtis?
Quicquid in ignotis ſolus regionibus exul,
Quicquid ſub [3] Phario poſitus patiere tyranno;
[4] Crede Deis, longo fatorum crede favori.
Vincere pejus erat. prohibe lamenta ſonare,
Flere veta populos: lacrymas, luctuſque remitte.
Tam mala Pompeji, quam proſpera mundus adoret.
Aſpice ſecurus vultu non ſupplice reges:
*Aſpice * poſſeſſas urbes, [5] donataque regna,*
Ægyptum, Libyamque, et terras elige morti.
[6] Vidit prima tuae teſtis Lariſſa ruinae
[7] Nobile, nec victum fatis caput: omnibus illa
[8] Civibus effudit totas per moenia vires,
[9] Obvia ceu laeto: praemittunt munera flentes:
Pandunt templa, domos: ſocios ſe cladibus optant.
Scilicet immenſo ſupereſt ex nomine multum;
[10] Teque minor ſolo, cunctas impellere gentes
Rurſus in arma potes, [11] rurſuſque in fata redire.
Sed quid opus [12] victo populis, aut urbibus inquit?
[13] Victori praeſtate fidem. [14] Tu Caeſar in alto
Caedis adhuc cumulo patriae per viſcera vadis:
[15] At tibi jam populos donat gener. [16] avehit inde
Pompejum ſonipes: gemitus, lacrymaeque ſequuntur,
Plurimaque in ſaevos populi convicia divos.
[17] Nunc tibi vera fides quaeſiti Magne faveris
Contigit, ac fructus. felix ſe neſcit amari.
Caeſar ut [18] Heſperio vidit ſatis arva natare
Sanguine, parcendum ferro, manibuſque ſuorum

1 Caeſaris, qui parta per tot civium caedem victoria, multo miſerior futurus eſt quam tu victus.
2 Quo animo, qua conſcientia?
3 Ptolomaeo. lib. 8. vſ. 618.
4 Judicium deorum et longa faventium fatorum ſeries tibi fidem faciant id quod melius eſt tibi eveniſſe, ἀδικεῖσθαι ἤ ἀδικεῖν, vinci quam vincere in bello civili.
* Pompejopolim. lib. 2. vſ. 578.
5 Ægyptum Ptolomaeo, cui ipſe tutor, à Senatu datus fuerat: Libyam Jubae, Tigrani Armeniam, Pharnaei Pontum, Ariobarzani Cappadociam. 6 Pompejus, ubi jam caſtra oppugnari et hoſtem intra vallum verſari vidit, equum nactus, detractis inſignibus imperatoriis, decumana porta ſe è caſtris ejecit; protinuſque equo citato Lariſſam contendit, neque ibi conſtitit, etc. Comm. 3 Caeſ. 7 Conſtantiam atque animi magnitudinem retinens in rebus utcunque adverſis. 8 Lariſſaei humaniter et honorifice excepto opem offerunt. 9 Tanquam victori procedens obviam. 10 Aliorum opinione aeque venerandus ac prius: ſua non ita, rejicit itaque rationes et ſpem omnem comparandi copias et renovandi belli. 11 Iterum fortunam tentare. 12 Mihi Pompejo. 13 Caeſari. 14 Apoſtrophe poëtae ad Caeſarem. 15 Fuga te victorem teſtatus Pompejus permittit tibi populos. 16 Neque Lariſſae conſtitit; ſed paucos ſuorum ex fuga nactus nocturno itinere non intermiſſo, comitatu equitum XXX. ad mare pervenit, navemque frumentariam conſcendit. 17 Ignis hic periculi et adverſitatis probavit tibi verum amorem eorum quorum fidem in proſperis exploratam habere non datur, cum plures fortunam quam amicitiam colant. 18 Talorum.

Jam

Jam ratus, ut [1] viles animas, [1] perituraque fruſtra
Agmina permiſit vitae. [2] ſed caſtra fugatos
Ne revocent, pellatve quies nocturna pavorem;
Protinus hoſtili ſtatuit ſuccedere vallo,
Dum fortuna calet, dum conficit omnia terror,
Non veritus grave ne feſſis, ac [3] Marte ſubactis
Hoc foret imperium, non magno hortamine miles
In praedam ducendus erat: Victoria nobis
Plena viri, dixit, ſupereſt pro ſanguine merces,
Quam monſtrare meum eſt: [4] nec enim donare vocabo
Quod ſibi quiſque dabit. cunctis en [5] plena metallis
Caſtra patent: raptum [6] Heſperiis è gentibus aurum
Hic jacet: [7] Eoaſque premunt tentoria gazas.
Tot regum fortuna ſimul, Magnique [8] coacta
Expectat [9] dominos: propera [10] praecedere miles
Quos ſequeris: quaſcunque [11] tuas Pharſalia fecit,
A victis rapiantur opes. Nec plura locutus
Impulit amentes, aurique cupidine coecos
Ire ſuper gladios, ſupraque cadavera patrum,
Et caeſos calcare duces, quae foſſa, quis agger
Suſtineat pretium belli, ſcelerumque petentes?
Scire volunt, quanta fuerint mercede nocentes.
[12] Invenere quidem ſpoliato plurima mundo,
Bellorum in ſumtus congeſtae pondera [13] maſſae:
[14] Sed non implerunt cupientes omnia mentes.
Quicquid fodit [15] Iber, quicquid [16] Tagus expulit auri,
Quodque legit dives ſummis [17] Arimaſpus arenis,
[18] Ut rapiant, parvo ſcelus hoc veniſſe putabunt,
Cum ſibi [19] Tarpejas victor deſponderit [19] arces:

1 Plebejos et gregarios milites, nec ſibi ſummum Imperium captanti futuros impedimento.

2 Caeſar, Pompejanis ex fuga intra vallum compulſis, nullum ſpatium perterritis dari oportere exiſtimans, milites cohortatus eſt, ut beneficio fortunae uterentur, caſtraque oppugnarent. qui etſi magno aeſtu fatigati (nam ad meridiem res erat producta) tamen ad omnem laborem animo parati imperio paruerunt.

3 Defatigatis pugna.

4 Quod ſibi dare poſſit, cuique veſtrum in manu eſt, neque enim pro donis ea imputabo.

5 Mox vſ. 752. 6 Hiſpaniis, quae cum Italia in diviſione Pompejo obtigerant, lib. 1. vſ. 4. 7 Orientales, Aſiaticas divitias. 8 Congeſta. 9 Vos. 10 Praeoccupare caſtra et antevertere hoſtes fugientes in caſtra. Tui juris. 11 Captis caſtris luxuriam, victoriae fiduciam, et vanitatem Pompejanorum videre licuit, offenderunt enim triclinia ſtrata, magnum argenti pondus expoſitum, tabernacula myrto et hedera coronata, etc. Plut. Pomp. et Caeſ. com. 3. 13 Auri et argenti. 14 Hanc lectionem probat H. Grotius, cujus exemplar ſecutus ſum. Mihi vero perplacet quam habent lib. vulgati. *Sed non implevit cupientes omnia mentes. Quicquid fodit Iber, etc.* hac mente, Invenerunt quidem in caſtris Pompeii aurum Hiſpanum et Orientis gazas, uti Caeſar propoſuerat ſupra vſ. 740. Sed aurum hoc Hiſpanum in caſtris raptum non ſufficit militibus Caeſarianis omnia cupientibus, et ipſam Romam ſibi diripiendam ex ducis promiſſo ſperantibus. 15 Hiſpanus. Hiſpania olim celebris erat fodinis auri, argenti, ferri. 16 Luſitaniae fl. *auriferi ripa beata Tagi.* Ovid. 15. el. l. 1 Amor. 17 Lib. 3 vſ. 281. 18 Quamvis haec omnia rapiant, putabant tamen haec non reſpondere meritis belli civilis à ſe geſti. 19 Romam lib. 1. vſ. 196.

Cum ſpe Romanae promiſerit omnia praedae:
[1] *Decipitur, quod caſtra rapit. Capit impia plebes*
[2] *Ceſpite patricio ſomnos: vacuumque cubile*
Regibus infandus miles premit: inque [3] *parentum,*
Inque toris [3] *fratrum poſuerunt membra* [4] *nocentes:*
[5] *Quos agitat veſana quies, ſomnique furentes:*
Theſſalicam miſeri verſant in pectore pugnam.
Invigilat cunctis ſaevum ſcelus, armaque tota
Mente agitant, capuloque manus abſente [6] *moventur.*
[7] *Ingemuiſſe putes campos, terramque nocentem*
Inſpiraſſe animas, infectumque aëra totum
Manibus, et ſuperam Stygia formidine noctem.
Exigit à meritis triſteis victoria poenas,
[8] *Sibilaque et flammas infert ſopor: umbra peremti*
Civis adeſt: ſua quemque premit terroris imago.
Ille ſenum vultus, juvenum videt ille figuras:
Hunc agitant totis fraterna cadavera ſomnis:
[9] *Pectore in hoc pater eſt;* [10] *omnes in Caeſare manes.*
[11] *Haud alios nondum Scythica purgatus in ara*
Eumenidum vidit vultus [12] *Pelopeus Oreſtes:*
[13] *Nec magis attonitos animi ſenſere tumultus,*
Cum fureret, Pentheus, [14] *aut cum deſiſſet, Agaue.*
Hunc omnes gladii, quos aut Pharſalia vidit,
Aut [15] *ultrix viſura,* [15] *dies, ſtringente Senatu,*
Illa nocte premunt: hunc [16] *infera monſtra flagellant.*
Et quantum poenae miſero mens conſcia donat,
Quod Styga, quod manes, infeſtaque Tartara ſomnis

1 *He is bid losse*, ut qui ſibi Romae direptionem promiſerit.
2 Tabernaculis patriciorum è recenti ceſpite conſtratis.
3 Caeſorum aut fugatorum.
4 Scelerati, parricidae.
5 Dormientibus horrenda per quietē objiciuntur ſomnia, animis obverſantur ſcelerata pugnae Theſſalicae arma.
6 Quaſi vibrantes gladium, quem tamen non tenent.
7 Terram gemitu animas emiſiſſe crederes, atque umbras et manes per aërem ſuperioris hemiſphaerii infernali terrore tenebroſam volitaſſe.

8 Et per ſomnum repraeſentantur iis Furiae intentantes vipereos ſibilanteſque crines et faces. 9 Hujus menti obverſatur umbra patris caeſi. 10 Omnes omnium manes territant Caeſarem. 11 Qualiter *Agamemnonius ſcenis agitatus Oreſtes Armatam facibus matrem et ſerpentibus atris Cum fugit*, priuſquam oraculo monitus Tauricam Dianam in Scythia peteret, ubi à ſorore Iphigenia Deae ſacerdote agnitus expiatuſque eſt: placataeque furiae Eumenides appellatae. 12 Pelopis nepos. 13 *Eumenidum veluti demens videt agmina Pentheus, etc.* Æn. 4 Virg. 14 Ita legit Hugo Grotius, hoc ſenſu: Non magis externati erant, aut Pentheus cum Agaue fureret, aut ipſa Agaue cum furere deſiiſſet et ſcelus ſuum agnoſceret. Sic Perſ. Satyr. 5. *Poſtquam deſtertuit eſſe Maeonides.* Alii legunt *deſciſſet*, id eſt, à mente diſceſſiſſet. I. Rutgerſius putat leg. *aut deſaeviſſet Agaue*, cum M S. habeant, *aut deſeruiſſet Agaue*, eadem mente qua Grotius *deſiſſet* legit. ſic lib. 5. vſ. 303. 15 Qua in Senatu à conjuratis confoſſus 23 vulneribus caſurus erat. 16 Ultrices furiae et carnifex conſcientia.

Pompejo

[1] *Pompejo vivente videt!* [2] *Tamen omnia paſſo,*
Poſtquam clara dies Pharſalica damna retexit,
[3] *Nulla loci facies revocat feralibus arvis*
Haerentes oculos. cernit propulſa cruore
Flumina, [4] *et excelſos cumulis aequantia colles*
Corpora, [5] *ſidentes in tabem ſpectat acervos,*
Et Magni numerat populos; epuliſque paratur
Ille locus, vultus ex quo, facieſque jacentum
Agnoſcat. juvat Emathiam [6] *non cernere terram,*
Et luſtrare oculis campos ſub clade latenteis.
Fortunam, [7] *Superoſque ſuos in ſanguine cernit.*
Ac ne laeta furens ſcelerum ſpectacula perdat,
[8] *Invidet igne rogi miſeris,* [9] *coeloque nocenti*
Ingerit Emathiam. [10] *non illum Poenus humator*
Conſulis, et Libyca [11] *ſuccenſae lampade Cannae*
Compellunt, hominum ritus ut ſervet in hoſtes:
[12] *Sed meminit nondum ſatiata caedibus ira,*
Cives eſſe ſuos. [13] *Petimus non ſingula buſta,*
Diſcretoſque rogos, unum da gentibus ignem:
Non interpoſitis urantur corpora flammis.
[14] *Aut generi ſi poena juvat, nemus extrue Pindi:*
Erige congeſtas Oetaeo robore ſylvas.
Theſſalicam videat Pompejus ab aequore flammam.
Nil agis hac ira: tabeſne cadavera ſolvat,
An rogus, haud refert: [15] *Placido Natura receptat*
Cuncta ſinu, finemque ſui ſibi corpora debent.
Hos, Caeſar, populos, ſi nunc non uſſerit ignis,
Uret cum terris, uret cum gurgite ponti.

1 Quomortuo, majoribus furiis exagitabitur. 2 *Quin animum ab odio ad veritatem hiſtoriae averte, lector.* Caeſar prima luce omnes eos qui in monte conſederant, ex ſuperioribus locis in planiciem deſcendere, atque arma projicere juſſit. quod ubi ſine recuſatione fecerunt, paſſiſque palmis, projecti ad terram, flentes ab eo petierunt ſalutem conſolatus conſurgere juſſit, et pauca apud eos de lenitate ſua locutus, omnes conſervavit; militibuſque ſuis juſſit, ne qui eorum violarentur, neu quid deſideraret. *Multo certe minus in umbras ſaevitum crediderim. aut paviſſe oculos caeſorum ſpectaculo, aut ſepulchra et rogos negaviſſe.* 3 Triſtis et horrendus ſtragis aſpectus non rev. 4 Et ſtrues congeſtorum cadaverum aequas collibus. 5 Depreſſos et manantes ſanie. 6 Quin tectum conſtratumque cadaveribus ſolum ſpectare juvat. 7 Martem et Venerem, quos ante proelium invocaverat. ſupra ad vſ. 163. 8 Invidet cadaveribus rogum. ἀρχαϊσμός. Nam cum Genit. dici; *Invideo tibi gloriae*: et cum Abl. *Invideo tibi gloria*, teſtatur Diomedes lib. 1. 9 Hypallage. Ingerit Emathiam exhalantem teтros cadaverum odores, qui corrumpant aërem. 10 Neque illum movet exemplum etiam crudeliſſimi hoſtis Rom. Annibalis, qui P. Æmylii ad Cannas interfecti cadaver conquiſitum honorifice ſepeliit; ut cives dignetur jure humanae ſepulturae. Eundem honorem praeſtiterat Marcello inſidiis intercepto, verum id in Apulia. Liv. lib. 23. et lib. 37. 11 Rogus ad Cannas ab Annibale Poeno accenſus. 12 *Invidioſe*, quaſi dicat, quod majori odio cives proſequitur Caeſar, quam hoſtes Annibal. 13 Poëta, ex perſona caeſorum. 14 Aut ſi velis Pompejum male urere, unam omnibus extrue pyram è ſylvis Pindi montis et Oetae, quam ex aequore proſpiciat ille. 15 Natura omnia quae compoſuit in ſua elementa rurſus diſſolvit.

[1] Communis mundo ſupereſt rogus, oſſibus aſtra
Miſturus. [2] quocunque tuam Fortuna vocabit,
Hae quoque eunt animae. non altius ibis in auras;
Non meliore loco Stygia ſub nocte jacebis.
Libera [3] Fortunae mors eſt: capit omnia tellus
Quae genuit: [4] coelo tegitur, qui non habet urnam,
Tu, cui dant poenas inhumato funere gentes,
[5] Quid fugis hanc cladem? quid olentes deſeris agros?
Has trahe Caeſar aquas: hoc, ſi potes, utere coelo,
Sed tibi tabentes populi Pharſalica rura
Eripiunt, campoſque tenent victore fugato.
[6] Non ſolum Haemonii funeſta ad pabula belli
Biſtonii venere lupi, tabemque cruentae
Caedis odorati [7] Pholoen liquere leones.
Tunc urſi latebras, obſcoeni tecta, domoſque
Deſeruere canes, et quicquid nare ſagaci
Aëra [8] non ſanum, motumque cadavere ſentit.
Jamque diu [9] volucres civilia caſtra ſecutae
Conveniunt. [10] vos, quae Nilo mutare ſoletis
Threicias hyemes, ad mollem [11] ſerius Auſtrum
*Iſtis aves. * nunquam ſe tanto vulture coelum*
Induit, aut plures preſſerunt aëra [12] pennae.
Omne nemus miſit volucres, omniſque [13] cruenta
Alite ſanguineis ſtillavit roribus arbor.
Saepe ſuper vultus victoris, et impia ſigna
Aut cruor, aut alto defluxit ab aethere tabes,
Membraque dejecit jam laſſis unguibus ales.
[14] Sic quoque non omnis populus pervenit ad oſſa,
[15] Inque feras diſcerptus abit: non intima curant
Viſcera, nec totas avide ſorbere medullas:
Deguſtant artus. Latiae pars maxima turbae

1 Ex opinione Platonis in Timaeo, et Cic. qui l. de Nat. Deorum ait, Certa temporum revolutione ex incremento contrariorum incendia et diluvia fieri. Et Phoebus Ovidianus. *Eſſe quoque in fatis reminiſcitur affore tempus, Quo mare, quo tellus, correptaque regia coeli Ardeat, et mundi moles operoſa laboret.* Metam. 1.

2 *Nulla certior tamen Rapacis Orci fine deſtinata Aula Caeſaris manet Umbram. quid ultra tendis? Æqua tellus Caeſari recluditur, Plebiſque faeci.*

3 Alii *Fortuna.* hoc eſt, Mortui ab injuria fortunae liberi ſunt.

4 *Nec tumulum curo, ſepelit Natura relictos.* Maecenatis citat Sen. ep. 93. 5 Et quid tandem non capis diuturniorem hujus ſpectaculi fructum? quin bibis aquas ſanguine corruptas, quin uteris aëre hoc infeſto? *Ironice.* 6 Neque ſolum ad dilanianda devorandaque cadavera in Theſſalis campis venere Lupi Threicii ſupra vſ. 569., ſed et urſi, canes, grues, vultures, etc. 7 Montem Arcadiae. l. 3. vſ. 198. 8 Cadaveris odore mutatum et corruptum. 9 Vultures et volucres aliae. τάφοι ἔμψυχοι, quae et triduo praeſagire, et è longinquo odorari cadavera creduntur. Plin. lib. 10. cap. 6. 10 Lib. 5. vſ. 711. et Sen. Oedip. vſ. 604. 11 Hic quippe moratae. * Plenus fuit vulturibus aër. 12 Volucres. 13 Sanguis ſtillabat ab arboribus, quo alites partem praedae congeſſerant. 14 Neque ferae diſcerpunt cadavera, aut nudant oſſa, non rimantur viſcera; in tanta abundantia ſufficit deguſtaſſe pleraque faſtidioſe et dente ſuperbo. 15 Ita Juven. Sat. 14. *tota non alia jacenus in ventres abeant.* et Ovid. 8. Metam. *demiſſo in viſcera ceaju.*

Faſtidita jacet, quam ſol, nimbique, dieſque
Longior Emathiis reſolutam miſcuit arvis.
[1] *Theſſalica infelix, quo tanto crimine tellus*
Laeſiſti Superos, ut te tot mortibus unam,
Tot ſcelerum fatis premerent? [2] *quod ſufficit aevum,*
Immemor ut donet belli tibi damna vetuſtas?
Quae ſeges in feſta ſurget non [3] *decolor herba?*
Quo non Romanos violabis vomere [4] *manes?*
[5] *Ante novae venient acies, ſcelerique ſecundo*
Praeſtabis nondum ſiccos hoc ſanguine campos.
[6] *Omnia majorum vertamus buſta licebit,*
Et ſtantes tumulos, et qui [7] *radice vetuſta*
Effudere ſuas, [8] *victis compagibus, urnas:*
Plus cinerum Haemoniae ſulcis telluris aratur,
Pluraque [9] *ruricolis feriuntur* [9] *dentibus oſſa,*
[10] *Nullus ab Emathio religaſſet litore funem*
Navita, nec terram quiſquam moviſſet arator,
Romani buſtum populi: fugerentque coloni
Umbrarum campos, gregibus dumeta carerent:
Nulluſque auderet pecori permittere paſtor
Vellere ſurgentem de noſtris oſſibus herbam,
Ac, velut impatiens hominum, vel [11] *ſolis iniqui*
Limite, vel glacie [12] *nuda, atque ignota jaceres,*
Si non prima nefas belli, ſed ſola tuliſſes.
O Superi, liceat terras odiſſe nocenteis
[13] *Quid totum premitis, quid totum abſolvitis orbem?*
[14] *Heſperiae clades, et flebilis unda* [15] *Pachyni,*
Et [16] *Mutina, et* [17] *Leucas puros fecere Philippos.*

1 Deteſtatur Theſſaliam tam miſerandae cladi diriſque fatis damnatam, ut ſup. vſ. 301. 2 Quaenam aevi diuturnitas poterit eluere et abolere memoriam tanti damni? 3 A ſanguine hic fuſo. 4 Qui in ſepulchris errant nec niſi juſtis ſolutis Styga tranſvehuntur. 5 Antequam aboleantur priores hujus belli civilis veſtigia, hoc eodem campo necdum à priori ſanguine exſiccato, confligent hinc Antonius et Octavius, inde Brutus et Caſſius ſecundo bello nefario. Quod tamen prope Philippos urbem Macedoniae commiſſum eſt, uti dictum ad vſ. 80. lib. 1. 6 Quod ſi omnia Romanorum oſſa et cineres velimus eruere è tumulis tam integris quam vetuſtate collapſis; minora tamen erunt his quae ſemiſepulta eruuntur inter arandum ab agricolis Theſſalicis. 7 Imo ſepulchri fundo, niſi reſpiciat potius caprificum, quae de epate enata disjicit monimenta. Plin. lib. 16. c. 19. Juv. Satyr. 10. ✠. 10. ✠. 145. Martial. lib. 10. ep. 2. 8 Solutis vetuſtate commiſſuris. 9 Aratorum. 9. *Hoc dentem texuat terram renovantis aratri.* Ovid. 10 Te ô Theſſalia nemo frequentaret nauta, arator, paſtor, nemo habitaret, fugerent omnes tanquam execrandum locum, gentium et pop. Rom. buſtum, umbris frequentatum, imo tanquam deſolatam terram et inhabitabilem ſub torrida zona ſeu frigida; ſi modo tu ut prima, ita ſola fuiſſes nefarii belli area: Sed alia jam loca pari clade damnata te excuſatam et ſcelere hoc abſolutam praeſtant. 11 Inter utrumque Tropicum, zona torrida. 12 Deſolata, inculta propter frigus, uti in zonis frigidis. 13 Cui damnatis, et mox in participationem ſceleris admiſſas abſolvitis crimine toto orbis partes? 14 Bellum civile in Hiſpania ad Mutinam maxime, ut lib. 1. vſ. 40. 15 Promontorii Siciliae, ubi navali proelio victus eſt Sext. Pompejus ab Agrippa, auſpiciis Auguſti. 16 Lib. 1. vſ. 41. 17 Lib. 1. vſ. 43.

LIBER VIII.

1 Felicem utcunque in malis Pompejum, *inquit Florus*, ſi eadem ipſum, quae exercitum ejus, fortuna traxiſſet. Superſtes dignitati ſuae vixit, ut cum majore dedecore per Theſſalica Tempe equo fugeret, pulſus Lariſſa: in deſerto Ciliciae ſcopulo, fugam in Parthos, Africam vel Ægyptum agitaret: ut denique in Peluſiaco litore, imperio viliſſimi regis, conſiliis ſpadonum, et, ne quid malis deſit Septimii deſertoris ſui gladio trucidatus, ſub oculis uxoris ſuae liberorumque moreretur.

[1] Jam ſuper [2] Herculeas fauces, nemoroſaque Tempe,
Haemoniae deſerta petens [3] diſpendia ſylvae,
[4] Cornipedem exhauſtum Curſu, ſtimuliſque negantem
Magnus agens, incerta fugae veſtigia turbat,
[5] Implicitaſque errore vias. [6] pavet ille fragorem
Motorum ventis nemorum, comitumque ſuorum.
Qui poſt terga venit, trepidum, laterique timentem
Exanimat. [7] quamvis ſummo de culmine lapſus,
Nondum vile ſui pretium ſcit ſanguinis eſſe,
Seque memor fati tantae mercedis habere
Credit adhuc jugulum, quantum pro Caeſaris ipſe
Avulſa cervice daret. [8] deſerta ſequentem
Non patitur tutis fatum celare latebris
Clara viri facies. multi Pharſalica caſtra
Cum [9] peterent, nondum fama prodente ruinas,
Occurſu ſtupuere ducis, [10] vertigine rerum
Attoniti: [11] cladiſque ſuae vix ipſe fidelis
Auctor erat. [12] gravis eſt Magno, quicunque malorum
Teſtis adeſt. cunctis ignotus gentibus eſſe
Mallet, et obſcuro tutus tranſire per orbem
Nomine: [13] ſed longi poenas Fortuna favoris
Exigit à miſero, quae tanto pondere famae
Res premit adverſas, fatiſque prioribus urget.
[14] Nunc feſtinatos nimium ſibi ſentit honores,

2 Diſſidia inter Oſſam et Olympum qua per Tempe exit Peneus in ſinum Thermaicum. lib. 6. vſ. 345. in confinibus Theſſaliae et Macedoniae, Thermopylas dictas a thermis ibi Herculi ſacris. 3 Circuitus, erroreſque cum itineris diſpendio, ut mox vſ. 4. 4 Equum feſſum, neque ſe promoventem, utcunque ſtimulis foſſum. 5 Quae lateant fallantque inſequentes. 6 *Nunc omnes terrent aurae, ſonus excitat omnis Suſpenſum.* Æn. 2. Virg. *non ſine vano Aurarum et ſylvae metu, etc.* Hor. 23. ode l. 1. 7 Utut victus jam et neglectus, priſtinae tamen fortunae et gloriae memor, magno aeſtimari cervicem ſuam credit, eodemque precio à Caeſare expeti, quo ipſe Caeſaris emeret. 8 Pompejus notus non potuit celare calamitatem ſuam, utcunque per deſerta fugeret. 9 Pompejo auxilium laturi. 10 Subita mutatae fortunae viciſſitudine. 11 Vix ipſe Pompejus, cladis ſuae nuncius fidem iis comprobavit. 12 Cum dolore et rubore excipit obvios in conſcientiam et teſtimonium ſuae calamitatis, ſeque. ratio. 13 Quo laetior fuerit, eo jam triſtior eſt fortuna, famam gravans et proſperis *fatis contraria fata rependens.* 14 Jam intelligit praecoces ſibi honores habitos non eſſe conſtantes; fortunam, quae è carceribus feſtinanter evolarit, ſub meta laſſatam deficere. Mart. de Scopo. *Curribus illa tuis ſemper properata, breviſque Curſu fuit, et vitae tam prope meta tuae.* L. 10. ep. 50.

1 *Actaque*

[1] *Actaque lauriferae damnat Syllaena juventae.*
[2] *Nunc et Corycias claſſes, et Pontica ſigna*
Dejectum meminiſſe piget. [3] *ſic longius aevum*
Deſtruit ingenteis animos, et vita ſuperſtes
Imperio. niſi ſumma dies cum fine bonorum
Affuit, et celeri praevertit triſtia letho,
Dedecori eſt fortuna prior, quiſquamne ſecundis
Tradere ſe fatis audet, niſi morte parata?
[4] *Litora contigerat,* [5] *per quae Peneïus amnis*
Emathia jam clade rubens exibat in aequor.
Inde ratis trepidum, ventis, et fluctibus impar,
* *Flumineis vix tuta vadis evexit in altum:*
[6] *Cujus adhuc remis quatitur Corcyra, ſinuſque*
Leucadis, Cilicum dominus, terraeque Liburnae,
Exiguam vector pavidus correpſit in alnum.
[7] *Conſcia curarum ſecreta in litora Lesbi*
Flectere vela jubes, qua tum tellure latebas
[8] *Moeſtior, in mediis quam ſi, Cornelia, campis*
Emathiae ſtares. triſteis praeſagia curas
Exagitant: [9] *trepida quatitur formidine ſomnus:*
Theſſaliam nox omnis habet: [10] *tenebriſque remotis*
Rupis in abruptae ſcopulos extremaque currens
Litora, proſpiciens fluctus, nutantia longe
Semper prima vides venientis vela carinae,
[11] *Quaerere nec quicquam de fato conjugis audes.*
[12] *En ratis, ad veſtros quae tendit carbaſa portus*

1 Triumphum de Hiarba et geſtis in Africa, quem egit 24. annos natus, Sylla graviter ferente, obſtante atque negante triumphum illi decernendum; ut qui haec geſſiſſet ſub alienis auſpiciis, idque ante maturam aetatem.

2 Piget de tanto gloriae culmine dejectum meminiſſe claſſes à ſe ductas contra Cilicas piratas, lib. 2. vſ. 376. et triumphum de Mithridate rege Ponti.

3 ὄλβος δ' ὐκ εἰς μακρὸν ἀνδρῶν ἔρχεται. Pind. in Pythiis Felicitas, niſi adſit matura mors, ludibrio ferme homines exponit, felix exitus coronat opus, *la ſera loda la dia. Nemo ante obitum felix.* τέρμα τῦ βίυ ὀλβίζει. Juven. Sat. 10. de Mario, Pompejo, etc. 4 Supra vſ. 1. 5 Per tempe uſque ad mare iter fecit. ibi noctis reliquum in piſcatoria caſula exegit: circa auroram in * Fluviatilem lembum ingreſſus, de comitibus ingenuos ad ſe recepit, etc. inde oram legens, ad -juſtae magnitudinis onerariam pervenit, cui praeerat Peticius quidam Romanus, qui cum Pompejum de facie noſſet, eum et quos is jubebat recepit, etc. Plut. et Appian. 6 Pompejus, cujus praefecti longe lateque claſſibus tenebant Corcyram, ſinum Ambracium prope Leucadem, et oram Liburniae in mari Adriatico, olim Cilicum piratarum domitor, jam domitus. l. 3. vſ. 228. ipſe in cymba, mox in oneraria vehitur. 7 Tu Cornelia, quam noverat ſollicitam animi de belli eventu pendere, mones Pompejum ut jubeat curſum dirigi ad Lesbon, ubi tu ſemota eras à ſtrepitu belli. lib. 5. vſ. 722. Alii leg. *jubet.* id eſt Pompejus, et referunt *conſcia* ad *litora.* 8 Vide ipſius Corneliae rationes l. 5. vſ. 767. 9 Interdiu ſollicita de belli eventu, noctu per quietem Theſſalia obverſatur menti. 10 Oriente die. 11 Ne forte audias quod praeſaga mens ſomniabat aut ſuſpicabatur. 12 Haec Plutarchus ad hunc modum, ut Mitylenen appulit, nuncium in urbem miſit ad Corneliam, cui alii de Caeſare ad Dyrrhachium profligato et bello prope confecto, intentae cogitationibus, ille ſalutatione omiſſa, lacrymis magis quam voce mandatum referens, properare juſſit, ſi Pompejum una et aliena advectum navi cernere vellet.

Quid ferat ignoras: ſed nunc tibi ſumma paveris
Nuntius armorum triſtis, rumorque ſiniſter.
[1] *Victus adeſt conjux. quid perdis tempora luctus?*
Cum poſſis jam flere, times. tunc puppe propinqua
[2] *Proſiluit,* [3] *crimenque Deûm crudele notavit,*
Deformem pallore ducem, vultuſque prementem
Canitie, atque atro ſqualentes pulvere veſtes.
[4] *Obvia nox miſerae coelum, lucemque tenebris*
Abſtulit, atque animam clauſit dolor: omnia nervis
Membra relicta labant: riguerunt corda, diuque
[5] *Spe mortis decepta jacet. jam fune ligato*
Litoribus, luſtrat vacuas Pompejus arenas.
Quem poſtquam propius famulae videre fideles,
[6] *Non ultra gemitus tacitos inceſſere fata*
Permiſere ſibi, fruſtraque attollere terra
Semianimem conantur heram: quam [7] *pectore Magnus*
Ambit, et aſtrictos refovet complexibus artus.
Coeperat [8] *in ſummum revocato ſanguine corpus*
Pompeji ſentire manus, moeſtamque mariti
Poſſe pati [9] *faciem: prohibet* [10] *ſuccumbere fatis*
Magnus, et immodicos caſtigat voce dolores.
Nobile cur [11] *robur Fortunae vulnere primo,*
Foemina, tantorum titulis inſignis [12] *avorum,*
Frangis? [13] *Habes aditum manſura in ſecula famae.*
Laudis in hoc ſexu, non legum jura, nec arma,
Unica materia eſt conjux miſer. erige mentem,
Et tua cum fatis pietas decertet, et ipſum,
Quod ſum victus, ama: nunc ſum tibi gloria major,
A me quod faſces, et quod pia turba Senatus,
Tantaque diſceſſit regum manus: incipe Magnum
Sola ſequi. [14] *deformis, adhuc vivente marito*
Summus, et augeri vetitus dolor: [15] *ultima debet*

1 Non eſt quod ulterius ſis ſollicita et timori infauſtas tempora luctus. define timere, adeſt ecce victus conjux, ſuae cladis nuncius, tibi juſti doloris cauſa.

2 Cornelia obvia proſiluit.

3 Advertit inclementiam Deorum, conjugis cladem et fugam.

4 Caligo oculis oborta eſt ex animi deliquio, et prae moerore Cornelia decidit exanimis.

5 Nam fruſtrata mortis deſideratae ſpe, ad ſe rediit.

6 Famulae non permiſere ſibi incuſare inclementiam fatorum ultra tacitos queſtus, hoc eſt, temperaverunt ſibi ejulatu et vociferationibus lamentorum, Pompejum ſcilicet reveritae, et ne herae dolorem accenderent. 7 Amplexatur. 8 Ad ſe redire; ſanguine, qui in repentina conſternatione ad cor refluxerat ſe jam remittente, atque in extremas partes effundente. 9 Aſpectum; ad quem prius exanimis deciderat. 10 Cedere adverſae fortunae. 11 Animi firmitatem. 12 Scipionum. 13 Contigit tibi ſeges et materia aeternae et ſummae laudis, quam foeminis conſequi datur, neque enim foeminarum gloria eſt jus dicere aut arma ferre, ſed fides maritis praeſtita *Triſti materiam tempore laudis habet.* 14 Haud decet impendere vivo marito, perinde atque conclamato et mortuo dolorem extremum et cui nihil addi poteſt, ne videare vitam aeque ac mortem lugere. 15 Ultimum conjugalis fidei officium eſt luctus.

Eſt fides, lugere virum. tu nulla tuliſti
Bello damna meo. vivit poſt proelia Magnus,
[1] Sed Fortuna perit: quod defles, illud amaſti.
Vocibus his correpta viri, vix aegra levavit
Membra ſolo, tales gemitu rumpente querelas:
[2] O utinam in thalamos inviſi Caeſaris iſſem
[3] Infelix conjux, et nulli laeta marito!
Bis nocui mundo: [4] me pronuba duxit Erinnys,
[5] Craſſorumque umbrae, devotaque manibus illis
[6] Aſſyrios in caſtra tuli civilia caſus:
Praecipiteſque dedi populos, cunctoſque fugavi
A cauſa meliore Deos. ô maxime conjux,
O thalamis indigne meis, [7] hoc juris habebat
In tantum Fortuna caput! cur impia nupſi,
Si miſerum factura fui? nunc accipe [8] poenas,
Sed quas ſponte luam. quo ſit tibi mollius aequor,
Certa fides regum, totuſque paratior orbis,
Sparge mari [9] comitem. [10] mallem felicibus armis
Dependiſſe caput: nunc clades denique luſtra
Magne tuas. [11] ubicunque jaces civilibus armis
Noſtros ulta toros, ades huc, atque exige poenas,
Julia crudelis, placataque [12] pellice caeſa,
Magno parce tuo. Sic fata, iterumque refuſa
Conjugis in gremium, cunctorum lumina ſolvit
In lacrymas. duri flectuntur pectora Magni,
[13] Siccaque Theſſaliae confundit lumina Lesbos.
[14] Tunc Mitylenaeum pleno jam littore vulgus
Affatur Magnum: Si maxima gloria nobis
Semper erit tanti [15] pignus ſervaſſe mariti,

1 Sed vide ne fortunam meam everſam lugendo, videaris eam quam me habuiſſe chariorem.

2 Quo illius fortunas gravaret connubium meum, maritis uſque fatale.

3 P. Craſſo Marci F. qui cum patre apud Parthos periit, prius nupta: nunc Pompejo. Idem queſta inducitur à Plutarcho. Video, inquit, te marite, non tua ſed mea fortuna ad unicum navigium recidiſſe, qui ante Corneliae nuptias quingentis navibus per hoc aequor vehebaris, etc. in vita Pompeji.

4 Infelicibus auſpiciis nuptiarum querela. ſic Hypſiphile Ovidiana: *Nam mihi nec Juno, nec Hymen, ſed triſtis Erinnys Praetulit infauſtas ſanguinolenta comas.* et Senecae Medea vſ. 16. et Octavia vſ. 23. *Illa, illa meis triſtis Erinnys Thalamis Stygios praetulit ignes.* 5 Patris et filii manes me illis infauſtam execrati atque inſequuti miſerunt aeque infelici cladis omine in civilia haec bella. 6 Parthicam cladem. 7 Tantum poteſtatis, ut fatalem me conjugem tibi daret. 8 Mei devoventis ſe pro tua ſalute, et fortunae mutatione in melius. 9 Me. 10 Atque utinam me prius devoviſſem, ante hanc cladem, pro tua victoria, id quia non contigit, nunc denique expia clades tuas mea caede. 11 Lege quae Juliae umbra minatur Pompejo. lib. 3. vſ. 12. Invidioſe et indignanter hoc in ſe; ut lib. 3. vſ. 23. 13 Et commiſeratio uxoris hic in Lesbo expreſſit Pompejo lacrymas, quod non fecit clades in Theſſalia accepta. 14 Mitylenaeos, ut refert Plutarchus, ſalutatum egreſſos et ut in urbem intraret orantes, hoc recuſato, monuit: uti bono animo eſſent, et victori parerent Caeſari, bono et clementi viro. 15 Corneliam, uxorem Pompeji, apud nos depoſitam à bello.

Tu quoque devotos ſacro tibi [1] foedere muros
Oramus, ſocioſque lares dignare vel una
Nocte tua: fac magne locum, [2] quem cuncta reviſant
Secula; quem veniens hoſpes Romanus adoret.
Nulla tibi ſubeunda magis ſunt moenia victo.
Omnia victoris poſſunt ſperare favorem:
[3] Haec jam crimen habent. quid, quod jacet inſula ponto,
Caeſar eget ratibus? [4] Procerum pars magna coibit
Certa loci. [5] noto reparandum eſt littore fatum.
Accipe templorum cultus, aurumque Deorum
Accipe: ſi terris, ſi puppibus iſta juventus
Aptior eſt, tota quantum valet, utere Lesbo,
[6] Accipe: ne Caeſar rapiat, tu victus habeto,
[7] Hoc ſolum crimen meritae bene detrahe terrae,
Ne noſtram videare fidem felixque ſecutus,
Et damnaſſe miſer. Tali pietate virorum
Laetus, in adverſis, et [8] mundi nomine gaudens
Eſſe fidem. Nullum toto mihi, dixit, in orbe
Gratius eſſe ſolum, [9] non parvo pignore vobis
Oſtendi. tenuit noſtros hac obſide Lesbos
Adſectus: hic ſacra domus, carique penates,
Hic mihi Roma fuit. non ulla in litora puppim
Ante dedi fugiens, ſaevi cum Caeſaris iram
Jam ſcirem meritam, ſervata conjuge, Lesbon,
[10] Non veritus tantam veniae committere vobis
Materiam, ſed jam ſatis eſt feciſſe [11] nocentes:
Fata mihi totum mea ſunt agitanda per orbem.
Heu nimium felix aeterno nomine Lesbos,
Sive doces populos, Regeſque admittere Magnum,
Seu praeſtas mihi ſola fidem. nam [12] quaerere certum eſt
Fas quibus in terris, ubi ſit ſcelus. [13] accipe numen,
Si quod adhuc mecum es, votorum extrema meorum:
Da ſimiles Lesbo populos, qui Marte ſubactum
Non intrare ſuos infeſto Caeſare portus,
Non exire vetent. Dixit, moeſtamque carinae

1 Societatis et hoſpitii, 2 Te hoſpite primum è bello recepto, honoratum. 3 Noſtra haec civitas jam Caeſari damnata eſt officii erga te tuamque. infra vſ. 134. 4 Huc è bello convenient nobiles, qui ſciant te huc veniſſe ad conjugem. 5 Quo appuliſti à bello Mithridatico, auditum artium profeſſores. 6 Verſus iſte νόθος, non habetur in M S. F. Modii novantique 95. epiſt. 7 Hoc opprobrium à nobis bene de te meritis averte, ne videaris fidem noſtram in adverſis rebus ſuſpectam habuiſſe et damnaſſe, quam in proſperis approbaſti. 8 Ut qui non penitus profligaſſet fidem, cujus haec civitas edidiſſet ſpecimen et promptitudinem erga Pomp. et populum Rom. in rebus creperis, bonum augurium atque exemplum caeteris futurum, mox vſ. 140. 9 Cornelia vobis commiſſa. 10 Me veſtrae fidei credere non dubitans, quem ſi vos prehenſum Caeſari traderetis, facile eum vobis conciliaretis, impetrata exceptae hoſpitio Corneliae venia. 11 Caeſaris irae expoſitos. 12 Statui enim experiri, quae gentes Senatui et populo Romano fideles ſint, quae infidae. 13 Et tu, ſi quis deorum etiam dum mihi faveas, exaudi ultimum hoc votum meum.

Impoſuit comitem. [1] *cunctos mutare putares*
Tellurem, patriaeque ſolum: ſic litore toto
Plangitur, [2] *infeſtae tenduntur in aethera dextrae:*
[3] *Pompejumque minus, cujus Fortuna dolorem*
Moverat; aſt illam, quam toto tempore belli
Ut civem videre ſuam, diſcedere cernens
Ingemuit populus: quam vix ſi caſtra mariti
Victoris peteret, ſiccis dimittere matres
Jam poterant oculis: tanto devinxit amore
Hos pudor, hos probitas, [4] *caſtique modeſtia vultus,*
Quod ſubmiſſa nimis, nulli gravis hoſpita turbae,
[4] *Stantis adhuc fati vixit quaſi conjuge victo.*
[5] *Jam pelago medios Titan demiſſus ad ignes,*
Nec quibus abſcondit: nec ſi quibus exerit orbem,
Totus erat: [6] *vigiles Pompeji in pectore curae*
Nunc ſocias adeunt Romani foederis urbes,
Et varias regum mentes, nunc [7] *invia mundi*
Arva ſuper nimios ſoles, Auſtrumque jacentis.
[8] *Saepe labor moeſtus curarum, odiumque futuri*
Projecit feſſos incerti pectoris aeſtus.
Rectoremque ratis de cunctis conſulit aſtris;
Unde notet terras; quae ſit menſura ſecandi
Aequoris in coelo; [9] *Syriam quo ſidere ſervet:*
Aut [10] *quotus in plauſtro Libyam bene dirigat ignis.*
Doctus ad haec fatur [11] *taciti ſervator Olympi:*
[12] *Signifero quaecunque fluunt labentia coelo,*
[13] *Nunquam ſtante polo, miſeros fallentia nautas*
Sidera non ſequimur: ſed qui non mergitur undis
Axis inoccidius, gemina clariſſimus Arcto,

1 Crederes Mitylenaeos omnes in exilium pulſos è patrio ſolo migraſſe; in diſceſſu Pompeji et Corneliae; adeo undique plangebatur ab omnibus.

2 Tanquam Deos inclementiae incuſantes.

3 Neque tangebantur tantum diſceſſu Pompeji, quantum Corneliae.

4 Cornelia ſtantis fati. id eſt cujus fortuna adhuc erat integra (ut infra vſ. 223. *aeterni Martis Alanos.* Helleniſmum alii eſſe volunt pro *ſtante fortuna*) vixit non minori cum modeſtia, quam ſi fracta fuiſſet adverſa Fortuna.

5 Erat jam Solis occidentis ſphaerae pars media ſupra horizontem, pars altera infra diem illis deferentis, ſi qui ſunt Antipodes qui opponunt pedibus veſtigia noſtris. Namque hoc pleriſque veterum controverſum fuit etiam contra demonſtrationes Mathematicas. 6 Pompejum inſomnem et ſollicitum tenebat meditatio quos reges, quas gentes ſocias, quas mundi partes adiret. 7 Deſerta Libyae, zonam torridam et ulterius. 8 Interdum ut mentis ſollicitudinem et taedium cogitandi de futuris levaret, convertit ſe ad diſputationem de aſtris et ratione coeli viaeque inquirenda à gubernatore navis. 9 Quam ſtellam obſervans in Syriam naviget, et cum Pompejum de his regionibus adeundis varia animo verſantem conſilia reſpicere videatur poëta, tum et illud, *Namque Helice Grajos, Tyrios Cynoſura per altum Dirigit.* 10 Quota ſtella urſae majoris obſervatur navigantibus in Africam. 11 Gubernator. Sic Palinurus Virgil. 3 Æn. *Sidera cuncta notat tacito labentia coelo.* 12 Non obſervamus ſtellas in Zodiaco et illa coeli parte quae revoluta nobis occidit: ſed ſidera vicina polo Arctico, qui nobis ſemper ſublimis certos ſignat curſus, juxta quem maxime fulgent duo ſidera Helice et Cynoſura. 13 Ubi nulla coeli pars ſtabilis ſtellas praefert, ad quas dirigatur curſus.

Ille regit puppes. hic cum mihi ſemper in altum
Surget, et inſtabit ſummis minor Urſa [1] cervchis
[2] *Boſporon, et Scythiae curvantem litora pontum*
Spectamus. [3] *quicquid deſcendet ab arbore ſumma*
Arctophylax, propiorque mari Cynoſura feretur,
In Syriae portus tendet ratis. inde [4] *Conopos*
Excipit [5] *Auſtrali coelo contenta vagari.*
Stella timens Borean: [6] *illa quoque perge ſiniſtra,*
Trans [7] *Pharon in medio tanget ratis aequore* [8] *Syrtim.*
Sed quo vela dari, [9] *quo nunc pede carbaſa* [10] *tendi*
Noſtra jubes? Dubio contra cui pectore Magnus,
Hoc ſolum toto, reſpondit, in aequore ſerva,
[11] *Ut ſit ab Emathiis ſemper tua longius oris*
Puppis, et Heſperiam [12] *pelago, coeloque relinquas:*
Cetera da ventis. comitem, pignuſque recepi
Depoſitum: tunc certus eram, quae [13] *litora vellem;*
Nunc portum Fortuna dabit. Sic fatur: at illa
Juſto vela modo pendentia cornibus aequis
Torſit, et [14] *in laevum puppim dedit, utque ſecaret,*
[15] *Quas Aſiae cautes, et quas Chios aſperat,* [15] *undas,*
[16] *Hos dedit in proram, tenet hos in puppe rudentes.*
Æquora ſenſerunt motus, aliterque ſecante
Jam pelagus roſtro, [17] *nec idem ſpectante carina,*
Mutavere ſonum. [18] *non ſic moderator equorum,*
[19] *Dexteriore rota laevum cum circuit orbem,*
Cogit [20] *inoffenſae currus accedere metae.*
[21] *Oſtendit terras Titan, et ſidera texit.*

1 Cornibus antennarum ex κέρας; et ἔχω, 2 Hoc vult nauta dicere, Navigantibus hinc in Boſphoron Scythicum aut Thracium, et Pontum, verſus Septentrionem, ſtella polaris aſcendit ad Zenith, ſeu punctum verticale, quod per *antennas ſummam arborem et malum* intelligit, id eſt, polus Arcticus elevatur. Navigantibus contra in Syriam, verſus meridiem: ſtellae polares Bootes et Urſa minor deſcendunt à ſummitate mali ſeu puncto verticali, Horizontem verſus, hoc eſt, polus deprimitur, atque elevatur Canopus, fulgida ſtella in gubernaculo Auſtrali navis Argus ſideris Meridionalis, quae non videtur niſi Rhodo in Auſtrum pergentibus. *nuſquam invenies*, inquit Manilius, *fulgere Canopum Donec Niliacas per Pontum veneris oras.* 3 Quantum deprimitur poli Arctici, tantum elevatur Æquatoris, et in Auſtrum tendimus. 4 Remota, nec aſcendens Septentrionalibus conſpicua. 5 Si in ſiniſtram teneas à Canopo trans Pharon, illidetur navis Syrtibus. 6 Lib. 10. vſ. 57, et 509. 7 Lib. 1. vſ. 367. 8 Utro? dextro an ſiniſtro veli angulo imo? ποδεῶνι. *the tacke.* 9 Lib. 5. vſ. 428. 10 Dirigi curſum. 11 Theſſaliam atque Italiam relinque, ad Orientem tendens. 12 Uxorem. 13 Ante receptam uxorem, Lesbon volui petere. 14 In laevam flexit. 15 Fretum inter Aſiae litus et Chion inſulam à ſiniſtra. male legitur *Aſinae caut.* 16 Alterum veli angulum protendit, reducto altero. ut vſ. 428. lib. 5. 17 Curſu in obliquum mutato, neque procurrente ut prius aequatis antennis navi. majori impetu et fragore prora eruit fluctus. 18 Non ſecus atque auriga in curuli certamine contendit, interiore rota quam proxime ſtringere metam, quo breviore gyro circumeat. 19 Siniſtra roto immobili, dum dextra vertitur. 20 Evitatae et intactae. 21 Oriens ſol obſcuraverat ſidera.

I *Spar-*

[1] Sparſus ab Emathia fugit quicunque procella,
Aſſequitur Magnum: primuſque à litore Lesbi
Occurrit [2] natus, [3] procerum mox turba fidelis.
Nam neque [4] dejecto fatis, acieque fugato
Abſtulerat Magno reges Fortuna miniſtros:
Terrarum dominos, et [5] ſceptra Eoa tenentes
Exſul habet comites. [6] Jubet ire in devia mundi
Dejotarum, [7] qui ſparſa ducis veſtigia legit.
[8] Quando, ait, Emathiis amiſſus cladibus orbis
Qua Romanus erat, ſupereſt fidiſſime regum
Eoam tentare fidem, [9] populoſque bibentes
Euphratem, et adhuc ſecurum à Caeſare [10] Tigrim:
Ne pigeat [11] Magno quaerentem fata, remotas
Medorum penetrare domos, Scythicoſque receſſus,
Et [12] totum mutare diem, voceſque [13] ſuperbo
[14] Arſacidae perferre meas: ſi [15] foedera nobis
Priſca manent, mihi [16] per Latium jurata Tonantem,
Per veſtros aſtricta magos, [17] implete pharetras,
[18] Armenioſque arcus [18] Geticis intendite nervis:
Si vos ô Parthi peterem cum [19] Caſpia clauſtra,
Et ſequerer duros [20] aeterni Martis Alanos,
Paſſus [21] Achaemeniis [22] late decurrere campis,
[23] In tutam trepidos nunquam Babylona coëgi:
[24] Arva ſuper Cyri, Chaldaeique ultima regni,
Qua rapidus [25] Ganges, et qua [26] Nyſaeus Hydaſpes

1 Quicunque è clade Pharſalica fugerant, ſequuti ſunt Pompejum.

2 Natu minor, Sextus, ad lib. 9. vſ. 45.

3 Senatorum, et ducum. *Pompeius fugiens cum duobus Lentulis, Sextoque filio et Favonio, etc.* Vide Paterc. l. 2.

4 Victo.

5 Regna Orientalia.

6 Dejotarum regem Gallo-Graeciae mittit in remotiſſimas terras minoris Aſiae ad arma ſollicitanda.

7 Qui fugientem Pompejum aſſecutus fuerat.

8 Pompeji ad Dejotarum oratio. 9 Armeniae et Meſopotamiae populi. 10 Tigris accolas. 11 Quo mihi fata recuperes. 12 Subire aliud coeli clima, ubi propter loci diſtantiam et mundi inclinationem variatur diei ratio. Alii legunt *motare*, id eſt, excitare totum Orientem. 13 Recenti de Craſſis victoria. lib. 1. vſ. 10. 14 Regi Parthorum, denominato ab Arſace authore imperii. 15 Exceptis (inquit Florus lib. 3. cap. 5.) Parthis, qui foedus maluerunt: et Indis, qui nos adhuc non noverant, omnis Aſia inter Rubrum et Caſpium et Oceanum Pompejanis domita vel oppreſſa ſignis tenebatur. 16 Per Jovem Imperii Rom. praeſidem à nobis, et Deos veſtros à magis ſapientibus, ſacerdotibuſque jurata. 17 Inſtruite et parate arma auxiliaria. Parthi autem arcubus praeliabantur, quos cum per pacem remitterent, in contrarium flectebant. 18 Parthicos. 19 Caſpiae portae ſunt fauces montium Caſpiorum inter Medos et Parthos. Sed de aliis furcis ſeu faucibus Armeniam verſus eſt intelligendum: cum Pompejus huc non pervenerit. uti nec ad Alanos Scythiae Europaeae pop. ſed Albanos potius, qui Caſpiis clauſtris et Parthis viciniores. De his item Plut. in Pomp. et Tacit. Annal. 12. 13. 15. atque ita legendum apud Suet. in Domitiano cap. 2. 20 Qui ſemper in armis ſunt, qui induruerunt aſſueti bellis. 21 Perſicis, ab Achaemeni de tribu, è qua Reges Perſarum, à filio Ægei. Steph. 22 In otio et pace. 23 Non repreſſi, neque in urbem Imperii ſedem fugavi. 24 Ultra regnum Perſarum. lib. 6. vſ. 449. 25 Indiae fluv. 26 Nyſam urbem Indiae à Baccho conditam praeterfluens.

[1] *Accedunt pelago*, [2] *Phoebi ſurgentis ab igne*
Jam propior, quam Perſis, eram: tamen omnia vincens
Suſtinui noſtris vos tantum deeſſe triumphis,
Soluſque è numero regum telluris Eoae,
[3] *Ex aequo me Parthus adit.* [4] *nec munere Magni*
Stant ſemel Arſacidae, quis enim poſt vulnera cladi
Aſſyriae, juſtas Latii compeſcuit iras?
Tot meritis obſtricta meis, nunc Parthia ruptis
Excedat [5] *clauſtris vetitam per ſecula* [6] *ripam,*
[7] *Zeugmaque Pellaeum.* [8] *Pompejo vincite Parthi:*
Vinci Roma volet. [9] *Regem parere jubenti*
Ardua non piguit, [10] *poſitiſque inſignibus aulae*
Egreditur famuli raptos indutus amictus.
In dubiis tutum eſt * *inopem ſimulare tyranno:*
Quanto igitur mundi dominis ſecurius aevum
Verus Pauper agit! [11] *Dimiſſo in litore rege,*
[12] *Ipſe per* [13] *Icariae ſcopulos,* [14] *Epheſumque relinquens,*
Et [15] *placidi Colophona maris,* [16] *ſpumantia parvae*
Radit ſaxa [17] *Sami: ſpirat de litore* [18] *Coo*
Aura fluens: Gnidon inde fugit, [19] *claramque relinquit*
Sole Rhodon, magnoſque * *ſinus Telmeſſidos undae*
[20] *Compenſat medio pelagi.* [21] *Pamphylia puppi*
Occurrit tellus: nec ſe committere [22] *muris*
Auſus adhuc ullis, te primum parva [23] *Phaſelis*
Magnus adit. nam te metui vetat incola rarus,
Exhauſtaeque domus populis; [24] *majorque carinae*
Quam tua turba fuit. [25] *Tendens hinc carbaſa rurſus*
Jam [26] *Taurum, Tauroque videt* [27] *Dipſanta cadentem.*

1 In mare Indicum labuntur. 2 Propior eram Orienti ſoli quam ipſi Perſae. 3 Par, liber, non triumphatus. 4 Neque incolumitatem et pacem ſemel tantum meo debent beneficio, quin et poſt victos Craſſos, diſſuaſi ego in Senatu, ne bellum Parthis inferretur, durante ſcilicet bello Gallico. 5 Terminis conſtitutis intra- 6 - Euphratem, quem Phraates cum Tigranem generum ſuum à Pompejo expoſceret, Imperii metam et terminum pactus eſt. 7 Syriae ad Euphratem oppid. ab Alexandro Macedone conditum, et ubi fluvium ponte è navibus domuerat, catenas in urbe ſervatas eſſe ſuo tempore refert Plin. lib. 34. cap. 15. 8 In meam gratiam et partes potius quam Caeſaris fit. 9 Dejotarum. 10 Poſito habitu regio. * Regi aſſumere habitum pauperis. 11 Expoſito Dejotaro cum mandatis ad Parthos, in litore Aſiatico. 12 Pompejus. 13 Icariae inſ. *vidi inter ſcopulos.* 14 Ioniae in Aſia maritimam urbem celebrem. 15 In imo quippe ſinus pulcherrimi eſt Colophon. 16 Ioniae inſulae. 17 Maris Carpathii inſ. 18 Samo vicina eſt Coos inſula. 19 Lib. 5. vſ. 51. * Sinus, ad Telmeſſum oppidum Cariae. 20 Compendium magni ſinus facit, recta per medium pelagus navigatione. *Qua via longum compenſat iter.* Hyppolyt. Senec. ℣. 85. Legitur et *Compenſat: medio pelagi Pamph.* 21 Aſiae Minoris regio Ciliciae vicina. 22 Oppido ulli. ℣. 136. ſupra. 23 Pamphyliae oppidum Attaleam dicit Plutarchus eum primum intraſſe. 24 Pauciores incolae erant quam comites Pompeji. 25 Hinc navigans. 26 Montem Ciliciae. 27 Ciliciae fl.

[1]Crederet hoc Magnus, pacem cum praeſtitit undis
Et ſibi conſultum? Cilicum per litora tutus
Parva puppe fugit: ſequitur pars magna Senatus
Ad profugum collecta ducem: parviſque [2] Synedris,
Quo portu mittitque rates recipitque Selinus,
In procerum coetu tandem moeſta ora reſolvit
Vocibus his Magnus: Comites belliqne, fugaeque,
Atque [4] inſtar patriae, quamvis in litore nudo,
In Cilicum terra, nullis circundatus armis
Inſultem, rebuſque novis exordia quaeram,
Ingentes praeſtate animos: non omnis in arvis
Emathiis cecidi, nec ſic mea fata premuntur,
Ut nequeam relevare caput, cladeſque receptas
Excutere. [5] an Libycae Marium potuere ruinae
Erigere in faſces, plenis et reddere faſtis:
Me pulſum leviore manu Fortuna tenebit?
[6] Mille meae [7] Grajo volvuntur in aequore puppes,
Mille duces: ſparſit potius Pharſalia noſtras,
Quam ſubvertit opes. ſed me vel ſola tueri
Fama poteſt rerum, toto quas geſſimus orbe,
Et [8] nomen quod mundus amat. vos [9] pendite regna
Viribus, atque fide, Libyen, Parthoſque, Pharonque,
Quaenam Romanis deceat ſuccurrere rebus.
Aſt ego curarum, proceres, arcana mearum,
Expromere, [10] mentiſque meae quo pondera vergant.
Ætas [11] Niliaci nobis ſuſpecta tyranni eſt:
[12] Ardua quippe fides robuſtos exigit annos.
Hinc anceps dubii terret [13] ſolertia Mauri:
[14] Namque memor generis Carthaginis impia proles
Imminet Heſperiae, multuſque in pectore vano eſt
Annibal, [15] obliquo maculat qui ſanguine regnum,

1 Crediſſet hoc quondam Pompejus, cum maria haec profligatis piratis pacaſſet, fore aliquando ut ſibi profugo hoc tuto itinere opus eſſet?

2 Inſ. vel potius ad oſtium Selinuntis fl. Ciliciae. Sunt qui intelligant conſeſſum Senatorium. *συνέδριον*. Alii legunt. *Celendrie* oppid. litorale Strab. lib. 14. Plin. lib. 5. cap. 27.

3 Metuens Pompejus celeritatem hoſtis, ne rebus imparatis ſuperveniret Caeſar, de loco perfugii et receſſus deliberavit. Ipſe Parthiam praetulit; alii Africam et Jubam; Theophanes Lesbius Ægyptum ſuaſit et perſuaſit. Plutar. et Appian. Pater.

4 Referentes patriam, *vel* pondus atque autoritatem patriae habentes. 5 Marium poſt carcerem Minturnenſem et latebras in ruinis Carthaginis. lib. 2. vſ. 89. Fortuna ad ſeptimum provexit Conſulatum. Me manu minus gravi depreſſit: Quid obſtat quo minus et reſtituat? 6 Synecdoche Hyperbolica. 7 Ad Corcyram enim et in Adriatico claſſes illi integrae erant et praefecti. 8 Quo nimium fretus erat. lib. 1. vſ. 135. 9 Expendite, deliberate ad quem tanquam fidelem et viribus praeſtantem confugiamus, ad Jubanne Numidarum regem in Africa; an Phraaten Parthiae; an ad Ptolomaeum Ægypti regem. 10 Quo conſilia mea inclinent. 11 Ptolomaei, *Qui tum puero quam juveni propior Ægypti rex erat*. Paterc. 12 Eximia, certa, in rebus arduis praeſtita. 13 Jubae aſtutia. 14 Jubam Poenis oriundum vult poëta, ingenio vafro, perfidia et odio nominis Romani referre Annibalem. 15 Qui regni Libyae jus ad ſe ex laterali deſcenſu pertinere vult. Alii ex *obliquo et macula*, nothum fuiſſe intelligunt.

Et Numidas contingit avos: [1] jam ſupplice Varo
Intumuit, viditque loco Romana ſecundo.
Quare, agite, [2] Eoum comites properemus in urbem.
[3] Dividit Euphrates ingenti gurgite mundum,
[4] Caſpiaque immenſos ſeducunt clauſtra receſſus,
[5] Et polus Aſſyrias alter noctesque, dieſque
Vertit, [6] et abruptum eſt noſtro mare diſcolor unda,
Oceanuſque ſuus. [7] regnandi ſola voluptas.
[8] Celſior in campis ſonipes, et fortior arcus;
[9] Nec puer, aut ſenior [10] letales tendere nervos
Segnis, et à nulla mors eſt incerta ſagitta.
[11] Primi [12] Pellaeas arcu fregere ſariſſas,
[13] Bactraque Medorum ſedem, [14] muriſque ſuperbam
Aſſyrias Babylona domos. nec pila timentur
Noſtra nimis Parthis, audentque in bella venire,
[15] Experti Scythicas, Craſſo pereunte, pharetras.
Spicula nec ſolo ſpargunt fidentia ferro;
Stridula ſed multo ſaturantur tela veneno.
[16] Vulnera parva nocent, fatumque in ſanguine ſummo eſt.
[17] O utinam non tanta mihi fiducia ſaevis
Eſſet in Arſacidis! fatis nimis aemula noſtris
Fata movent Medos, multumque in gente Deorum eſt,
Effundam populos [18] alia tellure revulſos,
Excitoſque ſuis immittam ſedibus [19] ortus.
Quod ſi nos Eoa fides [20] et Barbara fallunt
Foedera; vulgati ſupra commercia mundi
Naufragium Fortuna ferat. non regna precabor,
Quae feci; [21] ſed magna feram ſolatia mortis

1 Inſolens factus eſt, quod Actius Varus ſubſidium ab illo petiiſſet, et quod Curione cum exercitu deleto, res Romanas vidiſſet ſuis inferiores.

2 Parthiam. Locum hunc examinat redarguitque Joſeph. Scal. in prolegom. ad Manil.

3 Ad vſ. 236. ſupra.

4 Ad vſ. 222. ſupra.

5 Parthiam, atque Indiam, pro qua videtur Aſſyriam dixiſſe. cum nulla ſit pars Aſſyriae quae polum Antarcticum videat.

6 Et Oceanus Indicus alius eſt à noſtro, cujus pars Mare rubrum, diverſi à noſtro coloris, ut volunt. ſed vide quae nos ad Senec. Thyeſt. vſ. 370.

7 Regnandi ſolo ſtudio arma meditantur et capeſſunt. 8 Equi illis altiores et ferociores quam noſtri. 9 Ab ineunte aetate ſagittis mittendis inſtituuntur. 10 Mox vſ. 304. 11 Parthi primi et ſoli retuderunt impetum Alexandri. 12 Macedonicas haſtas. Pella urbs Macedoniae Alexandri patria. 13 Sibi ſubjecerunt Medos, quorum urbs Bactra regia Bactrianae; et Aſſyros, quorum regia Babylon. 14 Lib. 6. vſ. 50. 15 Facto periculo in eo proelio, quo Craſſi devicti ſunt, noſtra pila eſſe ſuis ſagittis inferiora. 16 Leve utique vulnus lethale eſt à veneno quo tinguntur ſagittae. 17 Atque utinam mihi non inſtaret neceſſitas opem implorandi à Parthis, gente ſaeva, noſtri aemula, invidaque, nec habenti minus favoris divini. 18 Praeter Parthos. 19 Orientis populos. 20 Cum Parthis. ſupra vſ. 218. et 236. 21 Levius feram dignitatis meae ruinam et fortunae naufragium ex oculis noſtrorum remota ad extremas ignotaſque gentes quibus cum nobis nullum commercium: quam ſi me conferrem in regna quae à me devicta ſuis regibus reddidi. lib. 7. vſ. 710. eritque mihi ſolatio ibi interire, ubi nec crudelitati Caeſaris neque officiis ſim obnoxius, ſolanti me recordatione rerum à me illic geſtarum.

Orbe jacens alio, nil haec in membra cruente,
Nil ſocerum feciſſe pie. ſed cuncta revolvens
Vitae fata meae, ſemper venerabilis illa
Orbis parte fui: [1] *quantus Maeotida ſupra!*
Quantus apud Tanaim toto conſpectus in ortu!
[2] *Quas magis in terras noſtrum felicibus actis*
Nomen abit, aut unde redit majore triumpho?
Roma fave coeptis: quid enim tibi laetius unquam
Praeſtiterint Superi, quam, ſi civilia [3] *Partho*
Milite bella geras, tantam conſumere gentem,
Et noſtris miſcere malis? Cum Caeſaris arma
Concurrent [4] *Medis, aut me Fortuna neceſſe eſt*
Vindicet, aut Craſſum. Sic fatus, murmure ſentit
[5] *Conſilium damnaſſe viros: quos* [6] *Lentulus omneis*
Virtutis ſtimulis, et nobilitate dolendi
Praeceſſit, dignaſque tulit [7] *modo Conſule voces:*
Siccine Theſſalicae mentem fregere ruinae?
[8] *Una dies mundi damnavit fata? ſecundum*
Emathiam lis tanta datur? [9] *jacet omne cruenti*
Vulneris auxilium? ſolos tibi, Magne, reliquit
Parthorum Fortuna pedes? *quid* [10] *transfuga mundi*
Terrarum totos tractus, coelumque peroſus,
Adverſoſque polos, alienaque ſidera quaeris,
Chaldaeos culture [11] *focos et barbara ſacra*
Parthorum famulus? [12] *quid cauſa obtenditur armis*
Libertatis amor? miſerum quid decipis orbem,
Si ſervire potes? [13] *te, quem* [14] *Romana regentem*
Horruit auditum, quem captos [15] *ducere reges*
Vidit [16] *ab Hyrcanis, Indoque à litore, ſilvis,*
Dejectum fatis, humilem fractumquē videbit,
Extolletque animos Latium veſanus in orbem,

1 Quas victorias et triumphos retuli è Mithridate, Tigrane, etc. ultra Moeotim paludem et Tanaim?

2 In nullas certe magis.

3 Qui aut victor reſtituet me, aut victus poenas dabit Craſſorum, vacante interim à civili bello milite Rom.

4 Parthis.

5 Conſilium ſuum de Parthis adeundis improbari à ſuis.

6 Orationem hanc Theophani Lesbio adſcribit Plut. in Pomp.

7 Qui paulo ante Conſulatum geſſerat.

8 Unane illa infeliciter in Theſſalia pugnata dies damnavit totum mundum in extremam et aeternam calamitatem? lata quaſi perpetuae felicitatis ſententia pro victoribus unius diei? 9 Nihilne poſt acceptam hanc cladem ſupereſt auxilii? Quorum ad pedes tu ſupplex accidas opem imploraturus. 10 Parthos ultra Æquinoctialem ſtatuit, ut ſupra vſ. 292. Aſſyrios. 11 Aras. Alii leg-[illegible], in idem recidunt. Ignem ſcilicet Deum Chaldaeorum. 12 Aut quid libertatis ſtudium praetexîmus belli cauſam, ſi modo Parthis nos ſervituti projiciamus? 13 O, quanto Romani nominis dedecore, atque damno, conſilium hoc iniiſti? criſtas utique tollent Parthi, Romanóſque omnes prae ſe contempſerint: ubi viderint te Imperatorem ſummum et caput *Roma laurigeros ageret cum laeta triumphos*, animo tam abjecto ad pedes ſuos proſtratum. 14 Res Romanas; imperium. 15 Ante triumphalem currum. 16 Ex remotis Aſiae regionibus, ad Hyrcaniam et Indiam vergentibus.

Se ſimul, et Romam Pompejo ſupplice menſus?
1 *Nil animis, fatiſque tuis effabere dignum:*
Exiget ignorans Latiae commercia linguae,
Ut lacrymis ſe, Magne, roges. patimurne pudoris
Hoc vulnus, 2 *clades ut Parthia vindicet ante*
Heſperias, quam Roma ſuas? civilibus armis
Elegit te nempe ducem. 3 *quid vulnera noſtra*
In Scythicos ſpargis populos, cladeſque latenteis?
4 *Quid Parthos tranſire doces?* 5 *ſolatia tanti*
Perdit Roma mali, nullos admittere Reges,
Sed civi ſervire ſuo. juvat ire per orbem
Ducentem ſaevas 6 *Romana in moenia gentes,*
7 *Signaque ab Euphrate cum Craſſis capta ſequentem?*
8 *Qui ſolus regum, fato celante favorem,*
Defuit Emathiae, nunc tantas ille laceſſet
Auditi victoris opes, aut jungere fata
Tecum, Magne, volet? non haec fiducia genti eſt.
9 *Omnis in Arctois populus quicunque pruinis*
Naſcitur, indomitus bellis, et 10 *Martis amator.*
Quicquid ad Eoos tractus, 11 *mundique teporem*
Labitur, emollit gentes clementia coeli.
Illic et 12 *laxas veſtes, et* 12 *fluxa virorum*
Velamenta vides, 13 *Parthus per Medica rura,*
Sarmaticos inter campos, effuſaque plano
Tigridis arva ſolo, nulli ſuperabilis hoſti eſt
Libertate fugae: ſed non, ubi terra tumebit,
Aſpera conſcendet montis juga; nec 14 *per opacas*
Bella geret tenebras incerto debilis arcu,
15 *Nec franget nando violenti verticis amnem,*

1 Et quam indignum erit animo tuo et rebus tuis geſtis, ſupplicare Parthis? quorum linguae cum imperitus ſis, lacrymis agendum eſt implorandumque fletu auxilium.
2 Ut cladem Pharſalico proelio acceptam prius Parthi vindicent, quam nos cladem ab iis acceptam ad Carras?
3 Damna bello accepta, quae hoſtes celare prudentius erat, cur prodis illis?
4 Quid occaſionem praebes transeundi Euphratem, imperii ſui limitem?
5 Et cum Roma ſoletur ſe poſt bellum, quod civi potius ſerviat ſuo quam regibus externis: per te ſolatio hoc illa fruſtrabitur. 6 Contra patriam. 7 Lib. 1. 4. 10. 8 Quando exitus belli erat in dubio, Phraates non miſit tibi auxilium: an utique credis opem illum tibi victo laturum contra victorem, de quo multa audiit? 9 Septentrionales populi, inquit Vegetius l. 1. c. 2. remoti à ſolis ardoribus, inconſultiores quidem, ſed tamen largo ſanguine redundantes, ſunt ad bella promptiſſimi. Nationes vero Soli vicinae, nimio calore ſiccatae, amplius quidem ſapiunt, ſed minus habent ſanguinis; et propterea fiduciam comminus pugnandi non habent, et metuunt vulnera. Idem Ariſt. Herodot. et Vitruvius lib. 5. et Rob. Valturius lib. 6. de re Militari, cap. 8. Reſpondet autem ad illud Pompeji, ſupra vſ. 295. 10 Alii *mortis*, ut lib 1. vſ. 461. 11 Plagam coeli tepidam. 12 Quod et mollitiem arguebat apud Romanos; *Malthinus tunicis demiſſis ambulat.* Horat. 13 In camporum quidem planitie praeſtant plurimi Parthi, ſagittis eminus et fuga inter pugnandum freti: in montoſis vero minimum valent. 14 Per opaca vallium, inquiunt. Quid ſi, noctis? neque enim noctu fugientem inſequi Craſſum ſuſtinebant Parthi. Plutarchus in Craſſo. 15 Non flumina, ubi opus eſt, tranare didicerunt.

[1] *Nec tuta in pugna perfuſus ſanguine membra*
Exiget aeſtivum calido ſub pulvere ſolem.
Non [2] *aries illis, non ulla eſt machina belli:*
Haud foſſas [3] *implere valent: Parthoque ſequente*
[4] *Murus erit quodcunque poteſt obſtare ſagittae.*
[5] *Pugna levis, bellumque fugax, turmaeque vagantes,*
[6] *Et melior ceſſiſſe loco, quam pellere, miles.*
Illita tela [7] *dolis, nec Martem comminus unquam*
Auſa pati virtus, ſed longe tendere nervos,
[8] *Et, quo ferre velint, permittere vulnera ventis.*
[9] *Enſis habet vires, et gens quaecunque virorum eſt,*
Bella gerit gladiis. [10] *nam Medos proelia prima*
Exarmant, vacuaeque jubent remeare pharetrae.
[11] *Nulla manus illis; fiducia tota veneni eſt.*
Credis, Magne, viros, quos in diſcrimina belli
Cum ferro veniſſe [12] *parum eſt?* [13] *tentare pudendum*
Auxilium tanti eſt, [14] *toto diviſus ut orbe*
[15] *A terra moriare tua? tibi barbara tellus*
Incumbat? te parva tegant, ac vilia buſta,
Invidioſa tamen, Craſſo [16] *quaerente ſepulcrum.*
Sed tua ſors levior, [17] *quoniam mors ultima poena eſt,*
Nec metuenda viris. at [18] *non Cornelia letum*
Infando ſub rege timet. num barbara nobis
Eſt ignota Venus, quae ritu coeca ferarum
Polluit [19] *innumeris leges, et foedera tedae*
Conjugibus, thalamique [20] *patent ſecreta nefandi*
Inter mille nurus? [21] *epulis veſana, meroque*
Regia, non ullos exceptos legibus horret
Concubitus: tot femineis complexibus unum
Non laſſat nox tota marem. [22] *jacuere ſorores*
In regum thalamis, ſacrataque pignora matres.
[23] *Damnat apud gentes ſceleris non ſponte peracti*
Oedipodionias infelix fabula Thebas:

1 Neque vulneratus perſeverabit per diem totum aeſtivum in pugna, pulveris et ſolis patiens.
2 Libro 3. vſ. 490.
3 Cratibus, faſcibus, terra, trabibus ad oppugnanda caſtra.
4 Illaeſum te praeſtabit, quicquid ſagittas arcere valet.
5 Reſp. ad illud, vſ. 295. ſupra.
6 Fugae aptior quam pugnae.
7 Veneno.
8 Tela incertum ubi caſum temere emittere.
9 Statuaria pugnae et comminus gladiis praeliari virorum. h. e. fortium eſt.
10 Sed vide Plutarchum in Craſſo, ubi Romanos hæc ſpes falſos habuit, aderant quippe cameli ſagittis onuſti, unde converſi Parthi pharetras reficerent. 11 Nulla vis in ictibus inferendis. 12 Niſi et venenum addant. 13 Tantine facis tam inhoneſtum et imbelle auxilium, ut mor. 14 Ut ſupra vſ. 289. 15 Reſp. ad illud Pompeji, ℣. 311. ſupra. 16 Non habente ſepul. feris alitibuſque projecto. 17 Quoniam mors, aerumnarum requies eſt et malorum ultimum. 18 Sed dedecus omni leto gravius timet. 19 Rex quot libet, alii, quot poſſunt alere. 20 In propatulo ſunt, vel in communi inter multas. 21 Rex ſatur et ebrius nullos horret concubitus, vel legibus interdictos. Alii leg. *non ullis.* 22 Quin et ſorores inceſtant, et quod nomen inviolatum debet eſſe matres. 23 Male audiunt Thebae in Boeotia, nomine Oedipodis, qui matrem Iocaſtam duxit, vide argumentum noſtrum in Oedip. Sen. Quamvis ille hoc per ignorantiam admiſerit, quod hi ſcienter et ſponte.

[1] *Parthorum dominus quoties ſic ſanguine miſto*
Naſcitur Arſacides? cui fas [2] *implere parentem,*
Quid rear eſſe nefas? [3] *proles tam clara Metelli*
Stabit barbarico conjux [4] *milleſima lecto.*
Quanquam non ulli plus regia, Magne, vacabit
Saevitia ſtimulata Venus, tituliſque virorum.
Nam quo plura juvent Parthum [5] *portenta, fuiſſe*
Hanc ſciet et Craſſi: ceu pridem debita fatis
Aſſyriis, trahitur [6] *cladis captiva vetuſtae.*
[7] *Haereat Eoae vulnus miſerabile ſortis;*
Non ſolum auxilium funeſto à rege petiſſe,
Sed geſſiſſe [8] *prius bellum civile pudebit.*
Nam quod apud populos crimen [9] *ſocerique tuumque*
Majus erit, quam quod vobis miſcentibus arma,
[10] *Craſſorum vindicta perit? incurrere cuncti*
Debuerant in [11] *Bactra duces, et ne qua vacarent*
Arma, [12] *vel Arctoum Dacis, Rhenique catervis*
Imperii nudare latus, dum [13] *perfida Suſa*
In tumulos prolapſa [14] *ducum, Babylonque jacerent.*
Aſſyriae [15] *paci finem, Fortuna, precamur:*
Et, ſi [16] *Theſſalia bellum civile peractum eſt,*
Ad Parthos, [17] *qui vicit eat.* [18] *gens unica mundi eſt,*
De qua Caeſareis poſſim gaudere triumphis.
[19] *Non tibi, quam primum gelidum tranſibis Araxem,*
Umbra ſenis moeſti Scythicis confixa ſagittis
Jungeret has voces? Tu, quem poſt funera noſtra
Ultorem cinerum [20] *nudae ſperavimus umbrae,*
Ad foedus, pacemque venis? [21] *tum plurima cladis*
Occurrent monimenta tibi: [22] *quae moenia trunci*
Luſtrarunt cervice duces, ubi [23] *nomina tanta*
Obruit Euphrates, et noſtra cadavera Tigris
Detulit in terras, ac reddidit. [24] *ire per iſta*

1 Et ex hujusmodi inceſtu ſaepe naſcitur ipſe rex.
2 Praegnantem facere. ſic Ovid. 11 Met. *ingentique implevit Achille.*
3 Cornelia L. Scip. Metelli filia.
4 Multis poſthabita, quanquam (et hoc corrigit) ut Craſſo tibique inſultet, cum nulla frequentius conſueverit.
5 Monſtroſae libidinis incitamenta.
6 Tanquam caeſi ibi prioris mariti praeda illi debita.
7 Quod ſi grave illud Craſſianae cladis damnum tibi in mentem ſubeat.
8 Quam Craſſum vindicaſſe.
9 Caeſaris.
10 Libro 1. vſ. 10.
11 Parthos, quibus ſubdita eſt Bactra. ſupra, vſ. 299.

12 Et vel bellum Gallicum atque Germanicum omiſiſſe ſubductis inde praeſidiis copiiſque omnibus contra Parthos mittendis. 13 Urbs Mediae, regia vetus Perſarum, latrociniis et gentis perfidia famoſa. 14 Craſſorum, tanquam illis rogi atque inferiae. 15 Foederis exitum, belli initium. 16 In Theſſalia. Legitur et *Theſſaliae*. 17 Victor Caeſar. 18 Utcunque alias infeſtus, non tamen Caeſari triumphum de Parthis inviderim. 19 Proſopopaeia umbrae Craſſi uſus, diſſuadet Pompejum. 20 Inſepultae. 21 Haec ex perſona Lentuli. 22 Ad quas urbes per ludibrii pompam miſſa ſunt capita ducum. filii caput haſtae praefixum Parthi adequitantes oſtenderunt patri: patris caput et manum Surena in Armeniam ad Orodem praemiſit Seleuciam, etc. Plutar. Craſſ. 23 Nobiles et fortes viros. 24 His ſi potes te ſupplicem abjicere, non video cur et Caeſari non poſſis ſupplicaſe in media Theſſalia.

Si

Et potes, in media ſocerum quoque, Magne, ſedentem
Theſſalia placere potes. [1] *quin reſpicis orbem*
Romanum? ſi regna times projecta ſub Auſtro,
Infidumque Jubam, [3] *petimus Pharon, arvaq; Lagi.*
Syrtibus [5] *hinc Libycis tuta eſt Aegyptus: at* [6] *inde*
Gurgite ſepteno rapidus mare ſummovet amnis:
Terra ſuis contenta bonis, non indiga mercis,
Aut [7] *Jovis: in ſolo tanta eſt fiducia Nilo.*
[8] *Sceptra puer Ptolemaeus habet tibi debita, Magne,*
Tutelae commiſſa tuae. quis [9] *nominis umbram*
Horreat? innocua eſt aetas: [10] *ne jura, fidemque,*
Reſpectumque Deum veteris ſperaveris aulae.
Nil pudet aſſuetos ſceptris: mitiſſima ſors eſt
Regnorum ſub rege novo. Non plura locutus
Impulit huc animos. [11] *quantum ſpes ultima rerum*
Libertatis habet! victa eſt ſententia Magni.
Tunc [12] *Cilicum liquere ſolum, Cyproque citatas*
Immiſere rates, [13] *nullas cui praetulit aras*
[14] *Undae diva memor Paphiae,* [15] *ſi numina naſci*
Credimus, aut quenquam fas eſt coepiſſe deorum.
[16] *Haec ubi deſeruit Pompejus littora, totos*
Emenſus Cypri ſcopulos, quibus exit in Auſtrum,
Inde maris vaſti [17] *transfuſo vertitur aeſtu:*
[18] *Nec tenuit Caſium* [19] *nocturno lumine montem,*
Infimaque Aegypti [20] *pugnaci litora velo*
Vix tetigit, qua dividui pars maxima Nili
In vada decurrit Peluſia ſeptimus amnis.

1 Quin reſpicis potius amicos et ſocios pop. Rom. et hoc petimus.
2 Vſ. 283. ſupra.
3 Quin petimus Aegyptum? cujus Pharos inſula, et Ptolomeus Lagi f. rex L. 1. vſ. 692.
4 Libro 2. vſ. 367.
5 Ad occaſum.
6 Ad ortum, Aſiam verſus, Nilus ſeptem oſtiis in mare infunditur.
7 Pluviae, ut quae à Nilo inundatur. Heliodor. l. 9. Diod. Sic. et Tibullus de Nilo. *Te propter nullos tellus tua poſtulat imbres, Arida nec pluvio ſupplicat herba Jovi.*
8 Reſp. ad illud Pompeji ſupra vſ. 281. 9 Titulum tantum, et imaginariam regiã nominis majeſtatem. 10 In veterum quidem regum aulis non facile invenerïs jura, fidem, religionem, ubi periit jam dudum pudor: à regibus novis pietatem expecta. Alii leg. *nec ſprev.* 11 *Epiphonema.* Quantum libertatis, παῤῥησίας aſſumunt ſibi homines in rebus deſperatis. 12 E Cilicia ſolvens in Cyprum inſ. trajecit Pompejus. 13 *Quam coluiſſe Venus terris regis omnibus unam Fertur, ubi templum Divae, centumque Sabaeo Thure calent arae ſertiſque recentibus halant.* 14 Memor Cyprii maris, in quo nata Venus è ſpuma maris et teſticulis Coeli dicitur. vide quae ad vſ. 273. Senec. Hippo. 15 Επανόρθωσις. Si modo naſcantur numina, et non ſint aeterna. 16 Navibus aliis, inquit Caeſar 3. comm. additis actuariis, in Ciliciam, atque inde in Cyprum pervenit. ibi cognoſcit arcem ante captam ſui excludendi cauſa, etc. Pompejo itaque pecunia ſocietatis ſublata et aeris magno pondere ad militarem uſum in naves impoſito, et 2000. hominum armatis, Peluſium pervenit. 17 Mari Cyprum et Aegyptum interfuſo. Alii leg. *tranſverſo*, id eſt curſum direxit ex tranſverſo maris. 18 Neque Caſium promontorium, quod petebat, tenuit: ſed vento adverſante et velis reluctantibus, infra Caſium appuſit, qua Nilus ſeptimo atque ultimo et ampliſſimo oſtio juxta Peloſium in mare exit. 19 Noctu, lucente luna. *vel* face nocturna, velut in Pharo, viam navigantibus dirigente. 20 Reluctanti adverſus ventum.

[1] Tempus erat, quo Libra pares [2] examinat horas;
[3] Non uno plus aequa die, noctique rependit,
Lux minor hybernae verni ſolatia damni.
[4] Comperit ut regem Caſio ſe monte tenere,
Flectit iter: [5] nec Phoebus adhuc, nec carbaſa languent.
Jam rapido [6] ſpeculator eques per litora curſu
Hoſpitis adventu pavidam compleverat aulam.
Conſilii vix tempus erat: tamen omnia [7] monſtra
[8] Pellaeae coiere domus: quos inter [9] Achoreus
Jam placidus ſenio, fractiſque modeſtior annis
([10] Hunc genuit cuſtos Nili creſcentis in arva
Memphis [11] vana ſacris; [12] illo cultore Deorum
[13] Luſtra ſuae [14] Phoebes non unus vixerat Apis;)
[15] Conſilii vox prima fuit, meritumque, fidemque,
Sacraque defuncti jactavit pignora patris.
Sed [16] melior ſuadere malis, et noſſe tyrannos,
Auſus Pompejum leto damnare Photinus;
Jus, et fas multos faciunt Ptolemaee nocentes.
Dat poenas laudata fides, cum ſuſtinet, inquit,
Quos Fortuna premit. [17] fatis accede, Deiſque,
Et cole felices, miſeros fuge. ſidera terra
Ut [18] diſtant, et flamma mari, ſic utile recto.
Sceptrorum vis tota perit, ſi pendere juſta
Incipit: evertitque [19] arces reſpectus honeſti.
[20] Libertas ſcelerum eſt, quae regna inviſa tuetur,
[21] Sublatuſque modus gladiis, [22] facere omnia ſaeve
Non impune licet, niſi dum facis. exeat aula

1 Erat jam aequinoctium autumnale, Sole Libram ingreſſo. *Libra diem ſomnique pares ubi fecerit horas.* Virgil. Georg. 1.

2 Alluſum ad examen librae.

3 Unum tantum diem aequans nocti, deinceps imminuit dies, rependitque noctibus, quantum deperierat iis, poſt aequinoctium vernum.

4 Ibi caſu, *inquit Caeſar*, rex erat Ptolemaeus, puer aetate, magnis copiis cum ſorore Cleopatra gerens bellum, quam regno expulerat, etc. Ad eum Pompejus miſit, ut pro hoſpitio, atque amicitia patris, Alexandria reciperetur, atque illius opibus in calamitate tegeretur. 5 Nondum Sol occiderat, et venti ſpirabant. 6 Legatione Pompeji certiorem factum regem ſcribunt hiſtorici omnes: non ſpeculatu. 7 Sceleratiſſimi homines regi à conſiliis: Photinus eunuchus, Theodorus Chius rhetor et Achillas Ægyptius. 8 Lib. 5. vſ. 60. 9 Fictitium nomen. 10 Patria illi erat Memphis, Ægypti quondam regia, ad Nilum ſita, *gran Cairo*. ubi puteus erat, in quo notabantur incrementa Nili, Nilometrium. 11 Vanae ſuperſtitionis, vide quae nos ad 5 Sat. Juvenal. ỳ. 1. 12 Sub quo ſacerdote multi boves, quos Ægyptii pro Diis colebant, fuerant caeſi. 13 Lunaria, quae ſunt 5 menſium. 14 Lunae, cujus bicornis imaginem Apis bos Dei vice cultus in dextro habebat latere, macula candicante. Plin. l. 8. cap. 46. Porphyr. l. de abſt. carn. et Plutarch. de Iſide, et infra vſ. 833. 15 Achoreus primus dixit ſententiam, commemoravitque officia Pompeji erga patrem Ptol. 16 Qui melius ſciebat mala regibus conſulere, et ſubſervire tyrannorum voluntati. 17 Fove eos quibus Dii et fata favent. 18 Differunt, pugnant. 19 Regna, quae tutantur cuſtodiae et arces. Sen. Thyeſt. vſ. 453. et 640. 20 Scelerata *manu Sceptra obtinentur: omnis in ferro eſt ſalus, etc.* Lycus apud Senec. in Herc. Fu. vſ. 340. 21 Crudelitas, caedis modum neſciens. 22 Tutius ſaevitur, ſi libertas audaciorum ſaevitia reprimatur. *Per ſcelera ſemper tutum ſceleribus eſt iter.* Seneca.

Qui volet eſſe pius. virtus, et ſumma poteſtas
Non coeunt: ſemper metuet, quem ſaeva pudebunt.
[1] *Non impune tuos Magnus contemſerit annos;*
Qui te nec victos arcere à litore noſtro
Poſſe putat. [2] *neu te ſceptris privaverit hoſpes,*
Pignora ſunt propiora tibi: Nilonque, Pharonque,
Si regnare piget, damnatae redde ſorori.
Ægyptum certe Latiis tueamur ab armis.
[3] *Quicquid non fuerit Magni, dum bella geruntur,*
Nec victoris erit. toto jam pulſus ab orbe,
Poſtquam nulla manet rerum fiducia, quaerit
Cum qua gente cadat: [4] *rapitur civilibus umbris.*
Nec ſoceri tantum arma fugit: fugit ora Senatus,
Cujus Theſſalicas ſaturat pars magna volucres.
Et metuit gentes, quas uno in ſanguine miſtas
Deſeruit: regeſque timet, quorum omnia merſit:
[5] *Theſſaliaeque reus, nulla tellure receptus,*
Sollicitat noſtrum, quem nondum perdidit, orbem.
Juſtior in Magnum nobis, Ptolemaee, querelae
Cauſa data eſt. [6] *quid ſepoſitam, ſemperque quietam*
Crimine bellorum maculas Pharon, arvaque noſtra
Victori [7] *ſuſpecta facis? cur ſola* [8] *cadenti*
Haec placuit tellus, in quam Pharſalica fata
Conferres, poenaſque [9] *tuas?* * *jam crimen habemus*
Purgandum gladio, quod nobis ſceptra Senatus
Te ſuadente dedit, votis tua fovimus arma.
[10] *Hoc ferrum, quod fata jubent proferre, paravi*
Non tibi, ſed victo. feriam tua viſcera, Magne:
[11] *Malueram ſoceri: rapimur, quo cuncta feruntur.*
[12] *Tene mihi dubitas an ſit violare neceſſe,*
[13] *Cum liceat? quae te noſtri fiducia regni*

1 Quaſi contemptu annorum regis advenerit Pompejus. 2 Potius quam regnum tuum invadat hoſpes, trade ſorori Cleopatrae à te ejectae. ita vſ. 440. ſupra Procuratores pueri (inquit Caeſar comm. 3.) ſive timore adducti, ne ſollicitato exercitu regio Pompejus Alexandriam Ægyptumque occuparet, ſive deſpecta ejus fortunâ conſilium ineunt, etc. 3 Non fecimus nos nocentes durante bello, neque acceſſimus partibus Pompeji: certe poſt bellum cavebimus ne victorem Caeſarem irritemus. infra ℣. 531. 4 Exagitatur à manibus eorum, qui bello civili perierunt. 5 Belli in Theſſalia male geſti damnatus. Damnatus à Diis clade Pharſalica, inquit H. Grotius. 6 Apoſtrophe ad Pompejum, quem incuſat perturbandi regni pacati: amovendo à ſe ingratitudinis crimen. 7 Atque adeo vindicanda. 8 Tibi victo, rebus peſſum ruentibus. 9 Quas ab iis, qui te excipient non levius atque à te expoſcet Caeſar. * Jam dudum Caeſari ſumus inviſi; quaſi votis faventes tibi, quo ſuadente confirmavit nobis regnum Senatus. quod crimen bello vindicabit Caeſar, niſi nos tua caede iram illius avertamus. 10 Inviti itaque neque ingrati ſed ſalutis noſtrae neceſſitate coacti inferimus caedem tibi non quaſi optime à nobis merito, ſed quia victo, quem tueri non erit nobis tutum. 11 Atque utinam victus fuiſſet Caeſar! tibi ô Pompei multo libentius illum interfeciſſemus, fortunam utique ſecuti. 12 *Neceſſitas magnum humanae imbecillitatis patrocinium omnem legem frangit.* Seneca. 13 Facta nobis à fatis tui poteſtate.

Huc agit infelix? [1] *populum non cernis inermem,*
Arvaque vix refugo fodientem mollia Nilo?
[2] *Metiri ſua regna decet, vireſque fateri.*
Tu Ptolemaee potes Magni fulcire ruinam,
Sub qua Roma jacet? [3] *buſtum, cinereſque movere*
Theſſalicos audes, bellumque in regna vocare?
Ante aciem Emathiam [4] *nullis acceſſimus armis:*
Pompeji nunc caſtra placent, quae deſerit orbis?
Nunc victoris opes, et cognita fata laceſſis?
[5] *Adverſis non deeſſe decet, ſed laeta ſecutos,*
Nulla fides unquam miſeros elegit amicos.
Aſſenſere omnes [6] *ſceleri. laetatur honore*
Rex puer inſueto, quod jam ſibi tanta jubere
Permittunt famuli. [7] *ſceleri delectus Achillas,*
[8] *Perfida qua tellus Caſiis excurrit arenis,*
Et vada teſtantur junctas Aegyptia Syrtes,
[9] *Exiguam ſociis monſtri, gladiiſque carinam*
Inſtruit. ô ſuperi, Niluſne, et barbara [10] *Memphis,*
Et [11] *Peluſiaci tam mollis turba Canopi*
[12] *Hos animos! ſic fata premunt civilia mundum!*
[13] *Sic Romana jacent! ulluſne in cladibus iſtis*
Eſt locus Aegypto? Phariuſque admittitur enſis?
[14] *Hanc certe ſervate fidem civilia bella:*
Cognatas praeſtate manus, externaque monſtra
Pellite, ſi meruit tam claro nomine Magnus
[15] *Caeſaris eſſe nefas.* [16] *tanti Ptolomaee ruinam*
Nominis haud metuis? [17] *coeloque tonante profanas*
[18] *Inſeruiſſe manus impure, ac* [19] *ſemivir audes?*
Non domitor mundi, nec [20] *ter Capitolia curru*

1 Noſtrum Ægyptium, agris jam decreſcente Nilo intentum. revocatur autem Nilus in totum intra ripas Sole Libram ingreſſo, ſupra, vſ. 467.
2 Si vires noſtras recte metiamur: non ſufficimus rebus Pompeji ſuſtentandis.
3 Cladis Pharſaliae reliquias in nos convertere?
4 Neque Caeſaris, neque Pompeji.
5 Si modo proſperam illius fortunam ſecuti fuiſſemus, non decuerat ab illo in adverſis defeciſſe.
6 Scelerato Photini conſilio atque ſententiae.
7 Interficiendo Pompejo deligitur Achillas, paedagogus quondam regis, nunc praefectus exercitui. 8 Ad pedem Caſii montis, quo vada et brevia referunt Syrtes vicinas, inter Leptim, ſcilicet Alexandriam. 9 Achillas (inquit Plutarch.) aſſumpto Septimio, tribuno quondam militum ſub Pompejo, et Salvio centurione ſub eodem, atque tribus aut quatuor famulis praeterea, ad navim Pompeji advectus eſt. 10 Supra vſ. 477. 11 Parum convenit hoc epitheton. Peluſium enim eſt oppidum ad extremum Nili oſtium, orientem verſus; Canopos vero maxime ad Occaſum, urbs impuriſſima, et omnium libidinum domicilium. 12 Supra. *trabebit.* ſic Juven. Satyr. 1. vſ. 89. *alea quando Hos animos?* 13 Indignatur jus eſſe barbaris iiſque mollibus Ægyptiis in jugulum Pompeji. 14 Ut à civibus ſuis potius quam externis his monſtris juguletur Pompejus. 15 In gratiam Caeſaris occidi. Ab ipſo Caeſare, inquit H. Grotius. 16 Apoſtrophe ad regem, quem vel ultionis divinae metus vel Pompeji gloria, vel quod erat Romanus (in quem nihil liceret regi Ægyptio) deterruiſſet à tanto ſcelere. 17 Non reveritus Jovem, quem coelo tonantem credimus regnare. Horat. Ode 5. lib. 3. ſcelera vel regum ipſorum, in quos imperium habet, vindicaturus. 18 Manus interpoſuiſſe tuas. 19 Imbellis et mollis puer. 20 Lib. 7. vſ. 685.

Invectus

Invectus, [1] regumque potens, vindexque Senatus,
Victoriſque gener; Phario ſatis eſſe tyranno
Quod poterat, Romanus erat. quid viſcera [2] noſtra
Scrutaris gladio? neſcis puer improbe, neſcis
Quo tua ſit fortuna loco: [3] jam jure ſine ullo
Nili ſceptra tenes: cecidit civilibus armis
Qui tibi regna dedit. [4] Jam vento vela negarat
Magnus, et auxilio remorum infanda petebat
Litora: [5] quem contra non longa vecta biremi
Appulerat [6] ſcelerata manus: [7] Magnoque patere
Fingens regna Phari, celſae de puppe carinae
In parvam jubet ire ratem, lituſque malignum
Incuſat, [8] bimaremque vadis frangentibus aeſtum,
Qui vetet externas terris advertere claſſes.
[9] Quod niſi fatorum leges, intentaque juſſu
Ordinis aeterni miſerae vicinia mortis
Damnatum leto traherent ad litora Magnum;
Non ulli comitum ſceleris praeſagia deerant.
[10] Quippe fides ſi pura foret, ſi regia Magno
[11] Sceptrorum auctori vera pietate pateret;
Venturum tota Pharium cum claſſe tyrannum.
Sed cedit fatis: claſſemque relinquere juſſus
Obſequitur, [12] letumque juvat praeferre timori.
[13] Ibat in hoſtilem praeceps Cornelia puppim,
[14] Hoc magis impatiens egreſſo deeſſe marito,
*Quod metuit clades. * remane temeraria conjux,*
Et tu nate precor, longeque è litore caſus
Expectate meos: et in hac cervice tyranni

1 Vindex libertatis et dux belli à Coſſ. et Senatu dictus, ſub quo et reges militarunt.
2 Romana.
3 Omni jam imperio exponeris, deſtitutus authoritate tutoris, illiuſque qui tibi Aegypti regnum confirmabat. lib. 9. vſ. 132.
4 Appropinquans litori vela demiſerat.
5 Interim cymba appropinquante (ait Plutarchus,) mature Septimius ſurrexit, Romanoque ſermone Pompejum imperatorem ſalutavit; et Achillas Graecis verbis eum excipiens in cymbam tranſire jubebat, vadum ibi cauſatus, et mare ob arenae multitudinem triremi non eſſe navigabile. 6 Supra vſ. 541. 7 Septimius (inquit Appianus,) dextram, regis nomine Pompejo obtulit, et ad amicum filium tuto monuit accedere. 8 Vadis utrinque aeſtu alliſis et fluctu vario impulſis. Hinc Lybico, inde Aegyptio (inquit Sulpicius) mari inter ſe collidentibus, propter aeſtum oſtiorum Nili interjecti. 9 Quod niſi fatale fuiſſet et divinitus proviſum ut hic Pompejus caderet, multa illum praeſagia deterruiſſe poterant. 10 Qui erant cum Pompejo, ubi viderunt non regio more, non magnifice Pompejum excipi, ſed ad hoc officium paucos una cymba venire, ſuſpectam habuere eam contemptionem, Pompejumque hortati ſunt, uti navem in altum detruderet, dum adhuc extra jactum teli eſſet. Plut. Simul et naves in lit. etc. 11 Cujus ſuaſu et beneficio regnum à Senatu Ptolomaeo fuerat confirmatum. 12 Emori mavult, quam vel ſuſpicari fidem vel mortem formidare. Ita Juv. 8. Sat. *Summum crede nefas animam praeferre pudori.* 13 Ire parabat comes viro. Salutata (inquit Plutarchus) Cornelia, quae jam tum mariti exitum lamentabatur, etc. ad uxorem et filium converſus hos Sophoclis Jambos protulit: ὅστις καὶ πρὸς τύραννον ἐμπορεύεται Κείνου 'στι δοῦλος, κἂν ἐλεύθερος μόλῃ. Hac poſtrema voce ſuos allocutus, cymbam conſcendit. 14 Hac de cauſa. * Inquit Pompejus.

Explorate ſidem. dixit: ſed ſurda vetanti
Tendebat geminas amens Cornelia palmas:
Quo ſine me crudelis abis? iterumne relinquor
Theſſalicis ſummota malis? [1] *numquam omine laeto*
Diſtrahimur miſeri. poteras [2] *non flectere puppim,*
Cum fugeres alio, latebriſque relinquere Lesbi,
Omnibus à terris ſi nos arcere parabas?
An tantum in fluctus placeo comes? Haec ubi fruſtra
Effudit, prima pendet tamen anxia puppe:
Attonitoque metu nec quoquam avertere viſus,
Nec Magnum ſpectare poteſt. ſtetit anxia claſſis
Ad ducis eventum, metuens [3] *non arma, nefaſque;*
Sed [4] *ne ſubmiſſis precibus Pompejus adoret*
Sceptra ſua donata manu. tranſire parantem
[5] *Romanus Pharia miles de puppe ſalutat*
Septimius: [6] *qui, prô ſuperum pudor, arma ſatelles*
Regia geſtabat poſito deformia pilo,
Immanis, violentus, atrox, nullaque ferarum
Mitior in caedes. quis non, Fortuna, putaſſet
[7] *Parcere te populis, quod bello haec dextra vacaſſet,*
Theſſaliaque procul tam noxia tela fugaſſes?
[8] *Diſponis gladios, ne quo non fiat in orbe,*
Heu, facinus civile tibi. victoribus ipſis
Dedecus, et [9] *nunquam Superum caritura pudore*
Fabula; Romanus Regi ſic paruit enſis,
[10] *Pellaeuſque puer gladio tibi colla recidit*
Magne tuo. qua poſteritas in ſecula mittet
Septimium fama? [11] *ſcelus hoc quo nomine dicent,*
Qui Bruti dixere nefas? jam venerat horae
Terminus extremae, [12] *Phariamque ablatus in alnum*
Perdiderat jam jura ſui. tum ſtringere ferrum

1 Non ſine cladis omine ſecernimur, quod dudum ſummota è Pharſalia ſum experta.

2 Non divertiſſe, ſed me in Lesbo reliquiſſe: ſi me denuo eras à te ſemoturus, neque paſſurus tecum una terram tangere.

3 Non gladios et caedem nefariam.

4 Ne ſe indigne ſupplicem projiceret ad genua regis à ſe creati.

5 Ad vſ. 562. et 563. ſupra.

6 Qui olim ſub Pompejo duxerat ordinem in bello praedonum jam ſtipator et famulus Ptolomaei Ægyptiaca gerit arma, poſitis Romanis,

7 Septimium amovendo, qui ſi proelio interfuiſſet Theſſalico, ingentem editurus fuerat ſtragem. 8 Verum non amoviſti hunc, quo parceres populis: ſed ut in omni orbis parte diſpoſitos haberes civilium facinorum miniſtros. 9 Non ſine Deorum inclementiae nota vulgandum facinus. 10 Enſis Romani Septimii juſſu regis barbari ejuſque pueri obtruncavit Magnum. Indigna omnia! 11 Quo nomine deſignabunt hoc Septimii ſcelus illi, qui Brutum Caeſaris tyranni percuſſorem appellant *Parricidam*; factumque ipſum *nefas*? 12 Cum jam procul à ſua triremi avectus nullam benignam mentionem ad ſe factam audiviſſet, Septimium intuitus, *Non ego te*, inquit, *commilitonem olim meum agnoſco*? atque is capite tantum annuit, etc. terrae vero appropinquante cymba, multiſque ad litus confluentibus aulicis velut honoris et ſalutandi cauſa, Pompejum, ut facilius ſurgeret, Philippi manum apprehendentem Septimius à tergo enſe trajecit, poſt hunc Salvius, inde Achillas gladios ſtrinxere.

Regia monſtra parant. [1] *ut vidit comminus enſes,*
Involvit vultus: atque indignatus apertum
Fortunae praebere caput, tunc lumina preſſit,
Continuitque animam, ne quas effundere voces
Poſſet, et aeternam fletu corrumpere famam.
At poſtquam mucrone latus funeſtus Achillas
Perfodit, [2] *nullo gemitu conſenſit ad ictum:*
Deſpexitque nefas, ſervatque immobile corpus,
[3] *Seque probat moriens,* [4] *atque haec in pectore volvit:*
[5] *Secula Romanos nunquam tacitura labores*
Attendunt, aevumque ſequens ſpeculatur ab omni
Orbe ratem, Phariamque fidem. nunc conſule famae.
Fata tibi longae fluxerunt proſpera vitae.
Ignorant populi, ſi non in morte probaris,
An ſcieris adverſa pati. [6] *ne cede pudori,*
Auctoremque dole fati. quacunque feriris,
Crede manum ſoceri. ſpargant, lacerentque licebit,
Sum tamen, ô ſuperi, felix, [7] *nullique poteſtas*
Hoc auferre Deo. [8] *mutantur proſpera vita;*
Non ſum morte miſer. videt hanc Cornelia caedem,
Pompejuſque meus. tanto patientius oro
Claude dolor gemitus: natus, conjuxque [9] *peremptum*
Si mirantur, amant. [10] *Talis cuſtodia Magno*
Mentis erat: jus hoc animi morientis habebat.
[11] *At non tam patiens Cornelia cernere ſaevum*
Quam perferre nefas, [12] *miſerandis aethera complet*
Vocibus: ô conjux, [13] *ego te ſcelerata peremi:*
[14] *Letiferae tibi cauſa morae fuit avia Lesbos,*
Et prior in Nili pervenit litora Caeſar.
Nam cui jus alii ſceleris? ſed [15] *quiſquis in iſtud*

1 Pompejus nihil ſe indignum neque agens, neque locutus, utraque manu togam faciei praetendens, emiſſo tantum ſuſpirio ictus excepit, etc. Plut. Pompejus.
2 Patienter ictum recepit.
3 Magnum morte aeque ac vita ſe praeſtat.
4 Atque haec ſecum in animo verſat Pompejus moriens.
5 Puta jam praeſentes poſteroſque omnes obſervare qua mente mortem oppetas, vel indigne ſic Ægyptiis inſidiis et perfidia exceptus. vide ut extremus hic actus anteactae vitæ fabulae reſpondeat.
6 Ne tibi pudori aut dolori ſit, quod juſſu pueri et manu deſertoris occideris: ſed crede te ipſa Caeſaris manu cadere. 7 Neque hanc fortis animi felicitatem mihi auferre in manibus Deorum eſt. 8 Simul cum fortuna mea deficit et vita, neque ultra res proſperas vivo, morte miſerias praeveniente. infra vſ. 703. et lib. 9. vſ. 208. *Felix Priamus. Felix, quiſquis bello moriens. Omnia ſecum conſumpta videt.* Seneca in Troad. vſ. 157. 9 Si animi mei in morte magnitudinem cum admiratione intueantur, amant certe. 10 Talem habuit Pompejus moderationem, imperium ſui, et conſtantiam in morte. 11 Gravius ferens conſpectum trucidati mariti, quam ipſa necem latura fuiſſet. 12 Uxor et amici ejus haec intuentes ejulatu, qui in terram uſque exaudiri poſſet, edito, ſublatis ancoris ſumma celeritate fugerunt, ventuſque alto incumbens eos juvit, ut ne volentibus quidem perſequi Ægyptiis licuiſſet. Plut. et Appian. 13 Dum me ſemotam in Lesbo petitum diverteres. 14 Conjicit Caeſarem vel à Caeſare miſſos anteveniſſe qui Pompejum interficiendum curarent. 15 Quicunque permiſſus es à Diis vel miſſus à Caeſare ad interficiendum Pompejum.

A ſuperis immiſſe caput, vel Caeſaris irae,
Vel tibi proſpiciens, [1] *neſcis crudelis, ubi ipſa*
Viſcera ſint Magni: properas, atque ingeris ictus,
Qua votum eſt victo, poenas non morte minores
Pendat, et ante meum videat caput. [2] *haud ego culpa*
Libera bellorum, quae matrum ſola per undas,
Et per caſtra comes, nullis abſterrita fatis,
[3] *Victum, quod reges etiam timuere, recepi.*
Hoc merui conjux in tuta puppe relinqui?
[4] *Perfide parcebas? te fata extrema petente*
Vita digna fui? [5] *moriar, nec munere regis.*
Aut mihi [6] *praecipitem nautae permittite ſaltum:*
Aut laqueum collo tortoſque aptate rudentes:
Aut aliquis Magno dignus comes exigat enſem.
[7] *Pompejo praeſtare poteſt quod Caeſaris armis*
Imputet. ô ſaevi, properantem in fata tenetis?
[8] *Vivis adhuc conjux, et jam Cornelia non eſt*
Juris, Magne, ſui, prohibent accerſere mortem:
Servor victori. Sic fata, interque ſuorum
[9] *Lapſa manus, rapitur, trepida fugiente carina.*
At Magni cum terga [10] *ſonent, et pectora ferro,*
[11] *Permanſiſſe decus ſacrae venerabile formae,*
Iratamque Deis faciem, nihil [12] *ultima mortis*
Ex habitu, vultuque viri mutaſſe, fatentur
Qui lacerum videre caput. nam ſaevus in ipſo
Septimius ſceleris majus ſcelus invenit actu:
Ac retegit ſacros, ſciſſo [13] *velamine,* [14] *vultus*
Semianimis Magni, ſpirantiaque occupat ora,
Collaque in obliquo ponit languentia tranſtro.
Tunc nervos, venaſque ſecat, nodoſaque frangit
Oſſa diu: nondum artis erat caput enſe rotare.
At poſtquam trunco cervix abſciſſa receſſit,
Vendicat hoc [15] *Pharius dextra geſtare ſatelles.*
[16] *Degener, atque operae miles Romane ſecundae,*

1 Ego illi cor ſum et vitalia, quam ſibi ſupereſſe voluit: tu ingeris Pomp. ictus, parte ea qua voluit mori, quin me pete, majores luet poenas ſi me truncatam viderit, quam quod ipſe jugulatur.

2 Neque enim ego vaco culpa, ut quae ſola è foeminis Rom. comes fuerim civilis belli.

3 Pompejum excepi, in Lesbo.

4 Qui me deſeruiſti comitem, ſupremum iter carpere paratam, non ego perfidum dixi ſacramentum, etc. Horat. lib. 2. ode 17.

5 Mortem inveniam, ut ut Ptolomaei beneficio illam non impetrarim.

6 In mare.

7 Qui Pompejo beneficium hoc praeſtiterit, vacabit culpa, quae in Caeſaris conferetur crudelitatem. 8 Etiam te nondum mortuo, amiſi libertatem, negaturne mihi jus mortis, ut in poteſtatem victoris redigar? 9 Decidit exanimata. ut l. 5. vſ. 799. et ſupra vſ. 58. 10 Ictibus. 11 Supra, vſ. 613. 12 Extremum mortis tempus. 13 Toga qua faciem involverat. ſupra vſ. 613. 14 Spirantis adhuc caput prehendit et crudeliter lanians amputavit, nec uno, ut jam enſe rotato artis eſt, ictu. 15 Achillas, cui delegatum hoc negotium, caput ſibi ad regem ſumit defeſendum. 16 O degener Septimi, tune primas tanti ſceleris ſuſcepiſti partes, ut tibi honoris, quem hinc petebas, ſecundae cederent? Primum vulnus inflixerat Septimius et caput abſciderat; quod non ipſe jam geſtat, ſed Achillas.

Pompeji diro ſacrum caput enſe recidis,
Ut non ipſe feras? ô ſummi fata pudoris!
[1] *Impius ut Magnum noſſet puer, illa verenda*
Regibus hirta coma, et generoſa fronte decora
Caeſaries compreſſa manu eſt; [2] *Pharioque veruto,*
Dum vivunt vultus, atque os in murmura pulſant
Singultus animae, dum lumina [3] *nuda rigeſcunt,*
Suffixum caput eſt, [4] *quo nunquam bella jubente*
Pax fuit: hoc leges, campumque, et Roſtra movebat:
Hac facie Fortuna tibi Romana placebas.
Nec ſatis infando fuit hoc vidiſſe tyranno:
Vult ſceleri ſupereſſe [5] *fidem. tunc arte nefanda*
Submota eſt capiti tabes, raptoque cerebro
Adſiccata cutis, [6] *putriſque effluxit ab alto*
Humor, et [7] *infuſo facies ſolidata veneno eſt.*
[8] *Ultima Lageae ſtirpis,* [9] *perituraque proles,*
Degener, [10] *inceſtae ſceptris ceſſure ſororis,*
Cum tibi ſacrato [11] *Macedon ſervetur in antro,*
Et regum cineres extructo monte quieſcant,
[12] *Cum Ptolemaeorum manes, ſeriemque* [13] *pudendam,*
Pyramides claudant, [14] *indignaque* [15] *Mauſolea:*
[16] *Litora Pompejum feriunt, truncuſque vadoſis*
Huc illuc jactatur aquis. adeone moleſta
[17] *Totum cura fuit ſocero ſervare cadaver?*
[18] *Hac Fortuna fide Magni tam proſpera fata*
[19] *Pertulit: hac illum ſummo de culmine rerum*
Morte petit: cladeſque omneis exegit [20] *in uno*

1 Ptolomaeus, ut Pompejum agnoſceret, caput illius à caede recens contemplatus tractavit.
2 Et caput etiamdum ſpirans et palpitans Ægytio pilo ſuffixum eſt.
3 Non clauſa, aperta.
4 Caput, pàcis ſemper amans, in Senatu, comitiis, foro potens; felix et toties triumphale. *laurigeros ageret cum laeta triumphos, Hoc tibi Roma caput erat.* Martial. epig. 70. l. 3.
5 Monimentum, quo Pompejum à ſe occiſum fidem faciat.
6 Ab intimo humor arte educitur. 7 Medicamentis et aromatibus, quibus condiuntur cadavera, conſervatum eſt Pompeji caput Caeſari deferendum, lib. 9. vſ. 1035. 8 Invectiva Apoſtrophe ad Ptolomaeum, ultimum regum Ægypt. è progenie Lagi, cujus filius Ptolomaeus Alexandro mortuo Ægyptum occupavit poſteriſque ſuis reliquit. 9 Periit brevi poſt haec in pugna contra Caeſarem, navigio depreſſo à fugientibus, et ipſe, ut creditur, immerſus flumine. Regis corpus, inquit Florus, obrutum limo repertum eſt in aureae loricae honore. et Plutarch. et Patercul. 10 Sororis Cleopatrae, cujus nuptias à patre conſecutus fuerat, moriens ei regnum reliquit. 11 Corpus Alexandri Magni ſerv. in immani ſepulcri mole. 12 Cum Ptolomaeo omnes Ægypti continua ſerie poſt Alexandrum reges conditos tegant Pyramides. De quibus vide quae nos ad Mart. ep. 1. 13 Luxu et ignavia perditam. 14 Quibus illi erant indigni. 15 Sepulchra et monimenta illius aemula, quod Mauſolo regi Cariae ab uxore Artemiſia extructum erat. 16 Poſt haec, Magni *jaces ingens litore truncus.* neque jacet, ſed alliditur litori, pulſatum arenis, ludibrium pelagi, ut mox. 17 Aeque ac caput, modo vſ. 691. 18 Inconſtanti, prout ipſa levis Dea eſt, quae more Scorpii cauda ferit, *tantum in illo viro à ſe diſcordante Fortuna, ut cui modo ad victoriam terra defuerat, deeſſet ad ſepulturam.* Paterc. 19 Ad exitum. 20 Fr. Modius è l. Weidneri leg. *in imo.* ea mente, qua ſupra vſ. 29. Sed placet *in uno*, ut opponatur dies unus infelix tot annis felicibus et propter *ſemel*, quod ſequ. vſ. 707.

Saeva

Saeva die, quibus immunes tot praeſtitit annos
Pompejuſque [1] *fuit, qui nunquam miſta videret*
Laeta malis: felix nullo turbante Deorum,
Et nullo parcente miſer. ſemel impulit illum
Dilata Fortuna manu. pulſatur arenis,
Carpitur in ſcopulis, hauſto per vulnera fluctu.
Ludibrium pelagi: nullaque manente figura,
[2] *Una nota eſt Magno capitis jactura revulſi.*
Ante tamen [3] *Pharias* [4] *victor quam tangat arenas,*
[5] *Pompejo raptim tumulum Fortuna paravit,*
Ne jaceat nullo, vel ne meliore ſepulchro.
E latebris pavidus decurrit ad aequora [6] *Cordus.*
Quaeſtor ab [7] *Idalio* [8] *Cinyraeae litore Cypri*
Infauſtus Magni fuerat comes. ille [9] *per umbras*
Auſus ferre gradum, victum pietate timorem
Compulit, ut mediis quaeſitum corpus in undis
Duceret ad terram, traheretque ad litora Magnum.
[10] *Lucis moeſta parum per denſas Cynthia nubes*
Praebebat; cano ſed [11] *diſcolor aequore truncus*
Conſpicitur. tenet ille ducem complexibus arctis
Eripiente [12] *mari: nunc victus pondere tanto*
Expectat [13] *fluctus, pelagoque juvante cadaver*
Impellit. poſtquam ſicco jam litore [14] *ſedit,*
Incubuit Magno, lacrymaſque effudit in omne
Vulnus, et ad Superos, [15] *obſcuraque ſidera fatur:*
[16] *Non pretioſa petit cumulato ture ſepulcra*
Pompejus, Fortuna, tuus: non pinguis ad aſtra
Ut ferat è membris [17] *Eoos fumus odores,*
[18] *Ut Romana ſuum geſtent pia colla parentem,*
[19] *Praeferat ut veteres feralis pompa triumphos,*
Ut reſonent [20] *cantu triſti fora,* [21] *totus ut ignem*
Projectis moerens exercitus ambiat armis.

1 Unus mortalium fuit, qui, etc.
2 Hoc ſolum agnoſcitur, quod capite caret.
3 Ægyptias, à Pharo inſ.
4 Caeſar.
5 Haec Plutarchus ad hunc modum refert: Illi capite amputato truncum nudum ex cymba projecerunt: quem Philippus libertus Pompeji, qui in cymbam una cum Pompejo ingreſſus fuerat, diſcedentibus iis qui aſpectu ſaturabantur, aqua marina abluit, ſua tunica involvit, et rogo è fragmentis naviculae piſcatoriae extructo impoſitum cremavit, à ſene quodam Rom. adjutus.
6 Quaeſtor Pompeji, ut vult poëta.
7 Idalus, mons Cypri, Veneri ſacer.

8 A rege Cinyra. Pindari Nem. ode 8. et Pythior. ode 2. 9 Noctu. 10 *Et Lunam in nimbo nox intempeſta tenebat.* 11 Diverſi à mari coloris. 12 Refluo. 13 Veniliam quae cadaver ſublevaret. 14 Truncus Pompeji. 15 Ut modo vſ. 723. 16 Non poſcit *nidorem thuris Eoi, Et Cilicum meſſes, volucrique exempta ſuperbae Cinnama, et Aſſyrio manantes gramine ſuccos.* qualia funeribus felicium cumulate infunduntur. 17 Arabicos, Indicos, Panchaei thuris odores. 18 Non ut tanquam pater patriae efferatur à nobiliſſimis civibus feretrum ſubeuntibus. 19 Non ut in funebri pompa praeferantur rerum geſtarum tituli et inſignia, non triumphorum ſuorum imagines. 20 Epicediis et naeniis deplorantium ad tibiam. 21 Ut militari more exercitus demiſſis haſtis ter rogum circumeat. *Ter circum accenſos cincti fulgentibus armis Decurrere rogos, ter moeſtum funeris ignem Luſtravere in equis, ululatuſque ore dedere.* Virg. 12 Æn.

Da vilem Magno [1] *plebeji funeris arcam,*
Quae lacerum corpus [2] *ſiccos effundat in ignes.*
[3] *Robora non deſint miſero, nec* [4] *ſordidus uſtor.*
Sit ſatis, ô ſuperi, [5] *quod non Cornelia fuſo*
Crine jacet, [6] *ſubicique facem complexa maritum*
Imperat, extremo ſed abeſt à munere buſti
Infelix conjux, nec adhuc à litore longe eſt.
Sic fatus, parvos [7] *juvenis procul aſpicit ignes,*
Corpus [8] *vile ſuis, nullo cuſtode cremantes.*
[9] *Inde rapit flammas, ſemuſtaque robora membris*
Subducens, Quaecunque es (ait) neglecta, nec ulli
Cara tuo, ſed Pompejo [10] *felicior umbra,*
[11] *Quod jam compoſitum violat manus hoſpita buſtum,*
Da veniam: ſi quid ſenſus poſt fata relictum eſt:
[12] *Cedis et ipſa rogo, pateriſque haec* [13] *damna ſepulchri,*
Teque pudet, [14] *ſparſis Pompeji manibus, uri.*
Sic fatur: [15] *plenuſque ſinus ardente favilla*
Pervolat ad truncum; qui fluctu poene relatus
Litore pendebat. ſummas dimovit arenas,
Et [16] *collecta procul lacerae fragmenta carinae*
Exigua trepidus poſuit ſcrobe. [17] *nobile corpus*
Robora nulla premunt, nulla ſtrue membra recumbunt:
Admotus Magnum, non ſubditus, accipit ignis.
Ille ſedens juxta flammas, O maxime, dixit,
Ductor, et Heſperii majeſtas nominis una,
[18] *Si tibi jactatu pelagi, ſi funere nullo*
Triſtior iſte rogus; [19] *manes, animamque potentem*
Officiis averte meis: injuria fati
Hoc fas eſſe jubet; ne ponti bellua quicquam,
Ne fera, ne volucres, ne ſaevi Caeſaris ira

1 Orcinianam ſpondam, popularem ſandapilam, qua plebei vileſque efferebantur. *anguſtis ejecta cadavera cellis Conſervus vili portanda locabat in arca.* Horat. Sat. 8. l. 1.
2 In quos nulla conjiciuntur aromata, *Thurea dona, dapes, fuſo crateres olivo.* Æn. 6.
3 Ligna quibus uratur.
4 Veſpillo ſaltem.
5 Quod non adeſt mariti funeri Cornelia, quae virum defleat fuſo crine humum verrens, ſolo pectus affligens, etc. vide quae Senecae Troad. vſ. 83. et noſtrum, l. 2. vſ. 28.
6 Subjici facem funebrem, quod officium defuncto praeſtabant neceſſitudine devincti, ſed averſa facie, *ſubjectam more parentum Averſi tenuere facem.* Virg. 6 Æn. 7 Cordus. 8 Neglectum, non cuſtoditum ſuis. 9 Ab illo rogo. 10 Quia rogum nacta. 11 Ignoſce mihi rogum tuum violanti. 12 Et ipſa videris tardius uri quo Pompejo cedas pyrae tuae partem. 13 Faces rogo ſubtractas, pyrae reliquias. 14 Inhumatis, adeoque ex Platonicorum opinione, errantibus per ripas Stygis centum annos. *Centum errant annos, volitantque haec litora circum.* Virg. 6 Æn. vel fluctu jactatis. 15 Ipſe ſinu veſtis, arena, ut veriſimile eſt, ſtrato, prunas ferens. 16 Supra ad vſ. 715. 17 Hypallage. Nobile corpus non premit robora, ut verſu ſeq. extrui enim pyra è roboreis fiſſilibus ſolebat, atque illi medio imponi cadaver. 18 Niſi forte fluctibus jactari aut funere carere malles, quam habere tam vile. 19 Ignoſce tenuitati hujus officii mei, noli advertere funeris exilitatem, quam excuſet prementis fati injuria.

Audeat: exiguam, quantum potes, accipe flammam,
Romana ſuccenſe manu. Fortuna [1] *recurſus*
Si det in Heſperiam, non hac in ſede quieſcent
Tam ſacri cineres: ſed te Cornelia, Magne,
Accipiet, noſtraque manu transfundet in urnam.
Interea parvo ſignemus litora [2] *ſaxo,*
Ut nota ſit buſti; ſi quis [3] *placare peremtum*
Forte volet, plenos et reddere mortis honores,
Inveniat trunci cineres, et norit arenas,
Ad quas, Magne, tuum referat [4] *caput. Haec ubi fatus,*
Excitat invalidas admoto fomite flammas.
Carpitur, et lentum Magnus [5] *diſtillat in ignem,*
[6] *Tabe fovens buſtum. Sed jam percuſſerat aſtra*
Aurorae [7] *promiſſa dies: ille, ordine* [8] *rupto*
Funeris, attonitus latebras in litore quaerit.
Quam metuis demens iſto pro crimine poenam,
[9] *Quo te fama loquax omneis accepit in annos?*
Condita laudabit Magni [10] *ſocer impius oſſa.*
I modo ſecurus veniae, faſſuſque ſepulcrum
Poſce caput. [11] *cogit pietas imponere finem*
Officio. ſemuſta rapit, reſolutaque nondum
Oſſa ſatis nervis, et [12] *inuſtis plena medullis*
[13] *Æquorea reſtinguit aqua, congeſtaque in* [14] *unum*
Parva clauſit humo. tum ne levis aura retectos
Auferret cineres, ſaxo compreſſit arenam:
Nautaque ne [15] *buſtum religato fune moveret,*
Inſcripſit ſacrum ſemuſto ſtipite nomen:
[16] *Hic ſitus eſt Magnus. placet hoc, Fortuna, ſepulcrum*
Dicere Pompeji: quo condi maluit illum,
[17] *Quam terra caruiſſe ſocer?* [18] *temeraria dextra*
Cur obicis Magno tumulum, maneſque vagantes
Includis? ſitus eſt, qua terra extrema refuſo
Pendet in Oceano. Romanum nomen, et omne

1 Reditum mihi felicem in Italiam. 2 Quod denotet buſti locum. 3 Juſta et inferias rite ſolvere. 4 Quod his cineribus deeſt. 5 Collapſus in cineres. 6 Adipe. 7 Alii legunt *praemiſſa.* per hypallagen, Aurora praemiſſa diei. Sed hanc lectionem praefert Sabellicus, exponitque: ut ab Aurora intelligatur dies promitti illius ſplendore. 8 Interrupto, non continuato, conſummatoque funeris officio. 9 Quo famae immortalitatem conſecutus es. 10 Ipſe Cæſar. 11 Metum tandem Cordo excuſſit pietas, prorepitque ad abſolvendum funeris officium. 12 Non abſumptis. 13 Quae lacte et vino extingui perfundique oportuit. de more colligendi, ac componendi oſſa, vide quae nos ad Sen. Troad.. vſ. 797. 14 Vide quae ad vſ. 84. infra. 15 Saxum quo ſignabatur buſti locus, ſanctum cautumque ne violaretur. 16 Appianus refert aliud inſcriptum carmen. τῷ ναοῖς βρίθοντι πόσῃ σπάνις ἔπλετο τύμβε. 17 Quam inſepultum abjicio. 18 Verba poëtae increpantis Cordum de ſepulchro et inſcriptione ſollicitum: quaſi Pompejo anguſtum ſit monimentum, cui totus à ſe triumphatus orbis eſt tumulus. Sic Germanicus in Themiſtoclem. Antholog. lib. 3. epiſt. 5. Ἀντὶ τάφου λιτοῖο θὲς Ἑλλάδα, etc. Στάλα δ' ἁ Σαλαμὶς ἐπικείσεται, ἔργα λέγουσα Τἄμα. τί με σμικροῖσι μέγαν ἐντίθετε;

Imperium

Imperium Magno eſt tumuli modus. [1] *obrue ſaxa*
Crimine plena Deum. * *ſi tota eſt Herculis Oete,*
Et juga tota vacant Bromio Nyſeia; quare
Unus in Ægypto Magno lapis? omnia Lagi
Rura tenere poteſt, ſi nullo ceſpite nomen
Haeſerit. [2] *erremus populi, cinerumque tuorum,*
Magne, metu nullas Nili calcemus arenas.
Quod ſi tam ſacro dignaris nomine ſaxum;
Adde actus tantos, monimentaque maxima rerum:
[3] *Adde truces* [4] *Lepidi motus,* [5] *Alpinaque bella,*
[6] *Armaque* [7] *Sertori revocato* [8] *Conſule victa,*
Et [9] *currus, quos egit eques: commercia tuta*
Gentibus, et [10] *pavidos Cilicas maris. adde ſubactam*
[11] *Barbariem,* [12] *genteſque vagas, et* [13] *quicquid in Euro*
Regnorum, Boreaque jacet. [14] *dic ſemper ab armis*
Civilem repetiſſe togam: [15] *ter curribus actis*
Contentum patriae multos donaſſe triumphos.
Quis capit haec tumulus? [16] *ſurgit miſerabile buſtum*
Non ullis plenum titulis, non ordine tanto
[17] *Faſtorum:* [18] *ſolitumque legi ſuper alta Deorum*
Culmina, et extructos ſpoliis hoſtilibus arcus,
Haud procul eſt ima Pompeji nomen arena,
Depreſſum tumulo, quod non legat advena [19] *rectus,*
Quod niſi monſtratum Romanus tranſeat hoſpes.
[20] *Noxia civili tellus Ægyptia fato,*
[21] *Haud equidem immerito Cumanae carmine Vatis*
Cautum, ne Nili Peluſia tangeret ora

1 Terra obrue ô Corde ſaxum hoc, tuum, Diis potius inclementiae, quam Pompejo ſepulchri notam futurum; cui ſi ſignum hoc amoveas. * - Tota Ægyptus loco tumuli erit, perinde ac mons Oeta Herculi, aut Nyſa Baccho. 2 Quin migremus omnes ex Aegypto, eamque univerſam tanquam religione et veneratione Diis Manibus Pompeji conſecratam cedamus. 3 Inſcribe res illius geſtas. 4 Libro 2. vſ. 547. 5 Lepidus provinciam Galliam ſupra Alpes ſortitus, inde movit bellum. 6 Lib. 2. ad vſ. 549. 7 Sertorii. ἀποκοπή. 8 Metello qui impar adverſus Sertorium videbatur. 9. Triumphales, quos egit annum agens 24, immaturus honoribus et adhuc eques. lib. 7. vſ. 14. et hoc lib. vſ. 25. 10 Piratas Cilicas coercitos. lib. 2. vſ. 576. 11 Barbaras nationes, devicto Mithridate, Ponticos, Armenios, Paphlagonas, Cappadocas, - 12 - Scythas, vagos ἁμαξεβίους, Nomadas, - 13 - Albanos, Iberos, Baſternas, Syros, Iudaeos, omneſque gentes Orientales à Maeotide palude ad rubrum uſque mare. 14 Adde etiam rediiſſe ſemper in ordinem, reddidiſſe ſe civilibus officiis, neque affectaſſe tyrannidem. 15 Ter triumphaſſe. lib. 7. vſ. 685. 16 Atque illi interea, cui nullus erat ſatis amplus, erigitur tumulus titulis nudus. 17 Rerum geſtarum Faſtis inſcribi dignarum, lib. 5. vſ. 5. 18 Nomenque illius quod inſcribi ſolebat ſummis Deorum culminibus, arcubus triumphalibus, jam depreſſum eſt. 19 Niſi inclinet ſe ad legendum. 20 Apoſtrophe ad Aegyptum, adjecta imprecatione; ut divertatur Nilus, ſteriliſque fiat Aegyptus. 21 Exitium illud, Romanis impendere è carmine Sibyllino interpretati ſunt XV. viri, ſi Ptolomaeus Auletes à Gabinio, qui tum Syriae praefuit, ex autoritate Pompeji et S. C. reduceretur, de qua re Cic. multa in l. 1 epiſt. fam. poëta refert ad rem Pompeji praeſentem.

Heſperius miles, [1] *ripaſque aeſtate tumentes.*
Quid tibi ſaeva precer pro tanto crimine tellus?
Vertat aquas Nilus, [2] *quo naſcitur orbe, retentus,*
Et ſteriles egeant * *hybernis imbribus agri.*
[3] *Totaque in Æthiopum putres ſolvaris arenas.*
[4] *Nos in templa tuam Romana accepimus* [5] *Iſin,*
[6] *Semideoſque canes, et* [7] *ſiſtra jubentia luctus,*
Et [8] *quem tu plangens hominem teſtaris Oſirim:*
Tu noſtros Ægypte tenes in pulvere [9] *Manes.*
* *Tu quoque cum ſaevo dederis jam templa* [10] *tyranno;*
Nondum Pompeji cineres ô Roma petiſti:
Exul adhuc jacet umbra ducis. [11] *ſi ſecula prima*
Victoris timuere minas; nunc excipe ſaltem
Oſſa tui Magni, ſi nondum ſubruta fluctu
[12] *Inviſa tellure ſedent. quis buſta timebit?*
Quis ſacris dignam moviſſe verebitur [13] *urnam?*
Imperet hoc [14] *nobis utinam ſcelus, et velit uti*
Noſtro Roma [15] *ſinu: ſatis ô nimiumque beatus,*

1 Nili, qui Sole in Cancro, Leone, Virgine, inundat. lib. 10. vſ. 210. et deinceps. 2 Libro 1. vſ. 20. * Tempeſtuoſis inundationibus, rariſſime enim pluit in Ægypto. 3 Deſerta ſua, arenoſa qualia incolunt Æthiopes ſupra Ægyptum. 4 Expoſtulatio indignabunda. Nos recepimus ſacra veſtrae Iſidis Romam tranſlata, cui in campo Martio templum conſtituimus cum 9 dierum ſacrorum ceremoniis. Erant et plures Iſidis aedes. 5 Eandem cum Io, quam Ægyptii colebant ſub ſpecie vaccae, ut et Oſirim ſub imagine bovis maris. *Herod.* 3. illam denotantes terram ſeu rerum naturam Oſiri, id eſt, Soli ſuppoſitam, è qua conjunctione naſcuntur omnia. Lunam alii eſſe autumant. vide Diod. Sic. l. 1. et Plut. l. de Iſide. Lucian. περιθυσίων. Coel. Rhod. l. 5. c. 12. 6 Anubin Deum canino capite pictum; ſive quod tempus ſignificet; ut Macro 1 Satur. c. 20. vel Horizonta; ut Coel. Rhod. l. 5. c. 12. vel Nilum producentem Cynocephalos ſerpentes crocodilos, etc. ut Diod. Sic. l. 1. ſive Mercurium; ut Strabo l. 17. ſive Canem ſtellam referat, qui Solis receſſus ſeu Nili inundationis tempus denotat. 7 Crepitacula ex aere aut argento adhibita in ſacris Iſidis, modum luctus indicentia. 8 Cujus obitum plangendo, hominem non deum teſtaris fuiſſe Oſirim, regem Ægypti à Typhone fratre caeſum, ab Iſide uxore diu quaeſitum. Diod. Sic. l. 1. de cujus cultus apud Ægyptios ratione Cl. V. atque extra omnem ingenii, curae, judicii aleam poſitus Joan. Seldenus eruditiſſime diſſerit in Syntagm. 1. de DIS Syris, cap. 4. et 2. Syntagm. c. 10. ubi exactiſſima menſium computatione Oſiridis ἀφανισμὸν, ζήτησιν, εὕρεσιν ad Solis acceſſum et receſſum redigit. Neque fortaſſis abſurdum fuerit, et cultum hunc ad Nilum referre, qui iiſdem menſibus inundans Iſidi, id eſt terrae conjungitur, et in Typhona, id eſt mare lapſus deperit, cum, ut ipſe ibidem docet, Oſiris à Siri, h. e. Nilo denominetur. 9 Pompeji, qui nobis numinis inſtar. * Apoſtrophe ad Romam, immemorem Pompeji et ingratam. 10 Caeſari, cui in numerum Deorum relato Auguſtus templum conſecravit et divinos honores inſtituit. *Sueton.* 11 Quod ſi metu Caeſaris, quoad vixit hoc officio ſuperſederint: quin nunc tandem petit aliquis? 12 Ægypto, terra infeſta et meritum funeris honorem negante. 13 Oſſa ſemiuſta, et cineres, quae urnis condi ſolita. quod ſi timido huic veſpilloni ad manum fuiſſe urnam crederem, ut ſupra vſ. 738. legiſſem *congeſtaque in urnam Parva clauſit humo.* Sed et alii *umbram* hic legunt. 14 Mihi honori et pio officio futuro quod illi pro ſcelere habent, inquit poëta. 15 Oſſa ſuorum peregre defunctorum amici ſolebant in ſinu referre. *Retulit oſſa ſinu cari Nigrina mariti.* Martial. epig. 31. lib. 9. Seneca conſ. ad Albican. cap. 2.

Si mihi contingat [1] *manes transferre revulſos*
Auſoniam, ſi tale ducis violare ſepulcrum.
[2]*Forſitan aut* [3] *ſulco ſterili cum poſcere finem*
A Superis, aut Roma volet [4] *feralibus Auſtris,*
[5] *Ignibus aut nimiis, aut* [6] *terrae tecta moventi:*
Conſilio juſſuque Deûm tranſibis in urbem,
Magne, tuam; [7] *ſummuſque feret tua buſta ſacer-*
dos.
[8] *Nam quis ad* [9] *exuſtam Cancro torrente Syenen*
Ibit, et [10] *imbrifera ſiccas ſub Pleiade Thebas*
Spectator Nili: quis [11] *rubri ſtagna profundi,*
Aut Arabum portus [12] *mercis mutator Eoae,*
Magne, petet, quem non tumuli venerabile ſaxum,
Et cinis in ſummis forſan turbatus arenis
Advertat? maneſque tuos placare jubebit,
Et [13] *Caſio* [14] *praeferre Jovi? nil* [15] *iſta nocebunt*
Famae buſta tuae. templis, auroque ſepultus
Vilior umbra fores: [16] *nunc eſt pro numine ſummo,*
Hoc tumulo Fortuna jacens. [17] *auguſtius aris*
Victoris Libyco pulſatur ab aequore ſaxum.
[18] *Tarpejis qui ſaepe Deis ſua tura negarunt,*
Incluſum fuſco venerantur ceſpite fulmen.
[19] *Proderit hoc olim, quod non manſura ſepulcri*

1 Cineres illius transferre in Italiam.
2 Erit, credo, tempus, ubi ad avertendam ſterilitatem, peſtem, incendia aut terrae motum conſulta oracula docebunt Pompeji oſſa et cineres ex Ægypto transferenda in Urbem: ita demum ceſſutam iram Deorum. vide quae ad vſ. 109. l. 5.
3 Sterilitati.
4 Peſtiferis.
5 Incendiis.
6 Terrae motui.
7 Cineres feret Pontifex maxim. Tumulus obrutus et ſtatuae exeſae, aetate mea (inquit Appianus) ab Hadriano Imp. ſumma diligentia perquiſita et inventa erigebantur, ut ab omnibus dignoſci poſſent. 8 Idque commodius noſtris futurum, quos in Ægyptum navigantes invitabit veneranda Pompeji memoria ad viſendum, placandum, adorandum, ipſius tumulum. 9 Lib. 2. vſ. 587. 10 Thebas Ægyptiacas, in exuſta regione ſiccas, quamvis ſubjectae ſint Tauro, ſigno Zodiaci: in cujus humero ſeptem ſtellae dictae Pleiades, ſeu Virgiliae, *Navita eas Hyadas Graius ab imbre vocat.* Ovid. 5. Faſt. ab ὕω: pluviam enim ortae inducunt. 11 Maris Erythraei, de quo vide quae ad Senecae Thyeſt. vſ. 370. 12 Qui merces mutat ſub ſole recenti. 13 Qui in monte Caſio colitur. 14 Potius viſere. 15 Utcunque humilia et vilia. 16 Fortuna quodammodo ipſa hic cum Pompejo, cui ſemper faverat, ſepulta, inquit Grotius. Alii exponunt, ut Fortuna ſit Vocandi caſus. 17 Saxum hoc Pompeji in litore undis alliſum auguſtius eſt quam templum Caeſari dicatum. 18 Qui Diis Capitolinis, Jovi, Junoni, Apollini, Minervae, Marti negarunt ſacrificia, venerabuntur oſſa uſtulata Pompeji, ſignata ſaxo hoc; cui Cordus *Inſcripſit ſacrum ſemuſto ſtipite ſaxum.* ut ſupra vſ. 792. Alii fuſcum exponunt ceſpitem, terram Ægypti, cui nomen à nigredine, uti probat Cl. V. Joan. Seldenus. Synt. de DIS Syris 1. c. 4. 19 Bene tibi cedet quod tam vile et cito interiturum nactus es ſepulchrum, ſterneturque tibi ad immortalitatem gradus, ita ut Ægyptiis de ſepulchro tuo, nuſquam tamen comparente, gloriantibus, non majorem fidem poſteri ſint habituri; quam Cretenſibus habita eſt de Jove apud eos ſepulto, unde vana et mendax dicitur Creta, quaſi vero Dii ſint mortales. Vide Joan. Seldenum in Titulis honorum, lib. 1. cap. 7. Callimach. hym. 1. Κρῆτες ἀεὶ ψεῦςαι καὶ γὰρ τάφον ὦ ἀνὰ σεῖο Κρῆτες ἐτεκτήναντο. σὺ δ' ὐθάνες ἰσσὶ γὰρ ἀεί.

Ardua

Ardua marmoreo ſurrexit pondere moles.
Pulveris exigui ſparget non longa vetuſtas
Congeriem, buſtumque cadet, mortiſque peribunt
Argumenta tuae. veniet felicior aetas,
Qua ſit nulla fides ſaxum monſtrantibus iſtud:
Atque erit Aegyptus populis fortaſſe nepotum
Tam mendax Magni tumulo, quam Creta Tonantis.

LIBER IX.

AT non in Pharia [1] *manes jacuere favilla,*
Nec cinis exiguus tantam compeſcuit umbram:
Proſiluit buſto, ſemuſtaque membra relinquens,
Degeneremque rogum, [2] *ſequitur convexa Tonantis,*
Qua niger aſtriferis connectitur axibus aër:
Quodque patet terras inter, lunaeque meatus
[3] *Semidei manes habitant,* [4] *quos ignea virtus*
[5] *Innocuos vitae patientes aetheris imi*
Fecit, et aeternos animam collegit in [6] *orbes.*
[7] *Non illuc auro poſiti, nec ture ſepulti*
Perveniunt. [8] *illic poſtquam ſe lumine vero*
Implevit, ſtellaſque vagas miratur, et aſtra
Fixa polis, [9] *vidit quanta ſub nocte jaceret*
Noſtra dies, riſitque ſui ludibria trunci.
Hinc ſuper Emathiae campos, et ſigna cruenti
Caeſaris, ac ſparſas volitavit in aequore [10] *claſſes;*
[11] *Et ſcelerum vindex in ſancto pectore Bruti*
Sedit, et invicti poſuit ſe mente Catonis.

1 Pompeji anima, abſolvit autem poëta ἀποθέωσιν Pompeji. 2 Beatarum animarum ſedem repetit, campos Elyſios, de quibus vide quae nos ad Sen. Troad. vſ. 942. Hos alii in Hiſpania, alii in inſulis Fortunatis locant. Platonicorum alii in ſummo loco tertii ordinis ex ter quaterna elementorum diviſione, in coelo ſcil. quod terra ἀπλανὴς dicitur. alii vero in regione proxime Lunam; quam vitae mortiſque confinium eſſe volunt, etc. Macr. in Som. Scip. lib. 1. cap 11. 3 ἀνδρῶν ἡρώων θεῖον γένος, quos ἥρως, id eſt, aëris filios corpore ſolutos emicare et cum Daemonibus habitare volunt aëris in campis. 4 *Quos ardens evexit ad aethera virtus.* Virgil. 6 Æn. *Igneus* quippe *eſt illis vigor et coeleſtis origo.* 5 Non gravatos, non corruptos inferiorum contage, verum ſedem ſuam appetentes. 6 Sphaeras. 7 Non illuc ſemper aſcendunt Caeſares aureis conditi loculis, eburneis auratiſque elati lectis, argo, thure cremati, etc. qui mos eſt referendi Imperatores in numerum Deorum. Herod. lib. 4. 8 *Inſuetum poſtquam miratus lumen Olympi Sub pedibus vidit nubes, et ſidera.* Virg. ecl. 5. 9 Vide Platonis Gorgiam, et de Repub. atque Cic. de Somnio Scip. 10 Quae integrae adhuc erant circa Corcyram. 11 Et vindicaturus ſceleſtum bellum à Caeſare ſummae dominationis ſtudio ſuſceptum, transfudit ſe quaſi per μετεμψύχωσιν in pectus Bruti, qui eum interfecturus erat, et Catonis.

Ille

[1] *Ille ubi pendebant caſus, dubiumque manebat,*
Quem mundi dominum facerent civilia bella;
Oderat et Magnum, quamvis comes iſſet in arma
Auſpiciis raptus patriae, ductuque Senatus.
At poſt Theſſalicas clades jam pectore toto
Pompejanus erat. patriam tutore carentem
Excepit, populi trepidantia membra refovit,
Ignavis manibus projectos reddidit enſes:
Nec regnum cupiens geſſit civilia bella,
[2] *Nec ſervire timens. nil cauſa fecit in armis*
Ipſe ſua: totae poſt Magni funera [3] *partes*
Libertatis erant: [4] *quas ne per litora fuſas*
Colligeret rapido [5] *victoria Caeſaris actu,*
[6] *Corcyrae ſecreta petit, ac* [7] *mille carinis*
Abſtulit [8] *Emathiae ſecum fragmenta ruinae.*
[9] *Quis ratibus tantis fugientia crederet ire*
Agmina? quis pelagus victas [9] *arctaſſe carinas?*
Dorida tunc [10] *Malean, et* [11] *apertam Taenaron umbris,*
Inde [12] *Cythera petit: Boreaque urgente carinas*
Creta [13] *fugit:* [14] *Dictaea legit, cedentibus undis,*
Litora. tunc [15] *auſum claſſi praecludere portus*
[16] *Impulit, ac ſaevas meritum Phycunta rapinas*
Sparſit: et hinc placidis alto delabitur auris
In litus [17] *Palinure tuum: (neque enim aequore tantum*
Auſonio monimenta tenes: portuſque quietos
Teſtatur [18] *Libyae Phrygio placuiſſe magiſtro.)*
[19] *Cum procul ex alto tendentes vela carinae*
Ancipites tenuere animos, ſociosne malorum,
An veherent hoſtes: praeceps facit omne timendum
Victor, et in nulla non creditur eſſe carina.

1 Cato, dum incertus eſſet belli exitus, patriae et civium à ſe mutuo caeſorum miſertus, Pompejum et Caeſarem ex aequo oderat, veritus ne victor imperium invaderet.

2 Ut, cui perfecto Stoico ſemper ad manum libertatis portus, mori parato, *τίς ἐςι δȣ̃λος τȣ̃ θανεῖν ἄφροντις ὢν;*

3 Copiae Pompeji.

4 Pompejus Caeſarem in Theſſaliam perſecuturus, multis ſuorum Dyrrhachii relictis praefecit Catonem, quem uſque verebatur ne ſibi obſtaret quo minus victoria liceret ex ſuo animo uti. Is itaque accepta apud Pharſalū clade, ſtatuit ſuos in Italiam trajicere, ſi modo Pompejus periiſſet, ſin ſupereſſet, copias quas habebat illi ſervare, atque hoc animo Corcyram ad claſſem trajecit. Plut. ſed aliter haec App. 5 Caeſar victor, pro expeditione et celeritate ſolita. 6 Inſ. ſub Epiro, ubi erat Pompeji claſſis. 7 Synecdoche Hyperbolica. 8 Cladis Pharſalicae reliquias. 9 Contraxiſſe, anguſtum reddidiſſe, texiſſe. 10 Malea promontorium eſt Laconiae, quam incoluere Dores. 11 Lib. 6. ℣. 648. 12 Inſulam Peloponneſi, hodie *Cerigo*. 13 Praeternavigantibus et provectis recedere videtur. cauſam vide ad Sen. Troad. vſ. 1044. 14 Cretenſia Dicte urbs et mons Cretae. 15 Phycunta opp. cum promontorio Cyrenaicae regionis, quia portum Catoni praecluſit, expugnavit et militibus ſuis diripiendum conceſſit. 16 *Foxced.* 17 Promontorium Cyrenaicae regionis in Africa, à Palinuro Aeneae navis magiſtro denominatum, ut et illud Paeſtani ſinus in Italia. 18 Neque Africa minus quam Italia teſtatur tutos portus placuiſſe Palinuro atque ab eo nomen accepiſſe. 19 Ubi, conſpectis navibus in quibus erant Cornelia et Sex. Pomp. cum ſuis, Cato dubitare coepit utrum Caeſ. eſſent an Pompeji.

Aſt illas puppes luctus, planctuſque ferebant,
Et mala vel[1] *duri lacrymas motura Catonis.*
Nam poſtquam [2] *fruſtra precibus Cornelia nautas*
Privignique fugam tenuit, ne forte repulſus
Litoribus Phariis remearet in aequora truncus,
Oſtenditque rogum [3] *non juſti flamma ſepulcri:*
Ergo indigna fui, dixit, Fortuna, marito
[4] *Accendiſſe rogum, gelidos effuſa per artus*
Incubuiſſe viro, laceros exurere crines,
Membraque diſperſi pelago componere Magni?
Vulneribus cunctis largos infundere fletus?
[5] *Oſſibus, et tepida veſtes implere favilla?*
[6] *Quicquid ab extincto licuiſſet tollere buſto,*
In templis ſparſura Deûm. [7] *ſine funeris ullo*
Ardet honore rogus: [8] *manus hoc Ægyptia forſan*
Obtulit officium grave manibus. [9] *ô bene nudi*
Craſſorum cineres! Pompejo contigit ignis
Invidia majore Deûm. ſimiliſne malorum
Sors mihi ſemper erit? numquam dare buſta licebit
[10] *Conjugibus: nunquam* [11] *plenas plangemus ad urnas?*
[12] *Quid porro tumulis opus eſt, aut ulla requiris*
Inſtrumenta dolor? non toto pectore portas
Impia Pompejum? non imis haeret imago
Viſceribus? quaerat cineres [13] *victura ſuperſtes.*
Nunc tamen hic, longe qui fulget luce [14] *maligna,*
Ignis, adhuc aliquid, Phario de litore ſurgens
Oſtendit mihi, Magne, tui: jam flamma reſedit,
Pompejumque ferens vaneſcit [15] *Solis ad ortus*
Fumus, et inviſi tendunt mihi carbaſa venti.
[16] *Non mihi nunc tellus Pompejo ſiqua triumphos*
Victa dedit, non alta terens Capitolia currus

1 Stoici ἀπαθὴς.

2 Fruſtra laborabat retinere Sextum Pompeji natum ex Æmylia, et caeteros in litore Ægyptio, deſiderio atque expectatione trunci conjugis, ſi forte illum fluctu relabente delapſum poſſent excipere.

3 Indigni Pompejo.

4 De more luctus vide l. 2. vſ. 21. et ad Senec. Troada, vſ. 83.

5 Mulieres autem oſſa ſinu legebant. *Modo in eundem ſinum, ex quo tres nepotes emiſeras, oſſa trium nepotum receptiſti.* Seneca ad Albinam cap. 2.

6 Cineres et oſſa.

7 Idem queſtus erat Cordus l. 8. vſ. 729. et deinceps. 8 Ita et Cordus libro 8. vſ. 762. 9 Feliciores illi qui inhumati abjecti, quam Pompejus, cui tam deſpicatus et vilis contigit ignis quaſi Deorum odio. 10 P. Craſſo prius, nunc Pompejo negata. 11 Reſpicit ad cenotaphia, quae in acie deſideratis vel naufragio amiſſis accumulata ſunt ab amicis repraeſentantia omnes ceremonias et officia vere ſepultis debita. 12 οὓς δὲ μὴ ηὕρισκον, κενοτάφιον αὐτοῖς ἔστησαν μέγα. Xenophon 6. ἀναβάσεως. Sed quid, etc. ἐπανόρθωσις. cum pectus meum ſit tumulus illius et monimentum vivum? 13 Quae diu conjugi ſupereſſe cupit, quod ad me; vitae taedet. 14 Non clara, ſed tenui et paupertina, vel ingrata, ut modo vſ. 64. 15 Oriente die. 16 Non ulla tellus Pompejo triumphata gratior jam mihi eſt quam haec, quae utcunque nocens illius oſſa habet.

Gratior: [1] *elapſus felix de pectore Magnus:*
Hunc volumus, quem Nilus habet, terraeque nocenti
Non haerere queror: crimen commendat arenas.
Linquere, ſi qua fides, Peluſia litora nolo.
Tu pete bellorum caſus, et ſigna per orbem,
Sexte, paterna move: namque haec mandata reliquit
Pompejus vobis in noſtra condita cura,
[2] *Me cum fatalis leto damnaverit hora,*
Excipite ô nati bellum civile, nec unquam,
Dum terris aliquis noſtra de ſtirpe manebit,
Caeſaribus regnare [3] *vacet. vel* [4] *ſceptra, vel urbes*
Libertate ſua validas impellite fama
[5] *Nominis: has vobis parteis, haec arma relinquo.*
Inveniet claſſes [6] *quiſquis Pompejus in undas*
Venerit, et noſter nullis non gentibus haeres
[7] *Bella dabit: tantum indomitos, memoreſque paterni*
[8] *Juris habete animos. uni parere decebit,*
Si faciet partes pro libertate, Catoni.
[9] *Exolvi tibi, Magne, fidem, mandata peregi.*
[10] *Inſidiae valuere tuae, deceptaque vixi,*
Ne mihi commiſſas auferrem perfida voces.
Jam nunc te per inane [11] *chaos, per Tartara, conjux,*
[12] *Si ſunt ulla, ſequar:* [13] *quam longo tradita leto*
Incertum eſt: poenas animae vivacis ab ipſa
Ante feram. potuit cernens tua vulnera, Magne,
Non fugere in mortem: planctu contuſa peribit:
Effluet in lacrymas: [14] *nunquam veniemus ad enſes,*
Aut laqueos, aut praecipites per inania jactus.
Turpe mori poſt te ſolo non poſſe dolore.
Sic ubi fata, caput ferali obducit amictu,
Decrevitque pati tenebras, puppiſque cavernis
Delituit: ſaevumque arcte complexa dolorem
[15] *Perfruitur lacrymis, et amat pro conjuge luctum.*
Illam non fluctus, ſtridenſque rudentibus Eurus
Movit, et exurgens ad ſumma pericula clamor:
Votaque ſollicitis faciens [16] *contraria nautis,*
Compoſita in mortem jacuit, favitque procellis.

1 Felicitatem Pompeji nolo ulterius recordari; fortuna illius laetiori nolo frui, triſtiori malo, infra, vſ. 112.

2 Repetit Cornelia Pompeji mandata ad liberos, fidei ſuae et curae commiſſa.

3 Immune ſit, labore et periculo vacuum.

4 Regna et urbes liberas impellite.

5 Mei, quod ſufficiet ad partes, ad arma, ad claſſes et exercitus comparandos.

6 Uter è filiis, ſive quis alius Pompeji nomine.

7 Ad arma excitabit gentes quaſcunque.

8 Quod mihi à Senatu datum ad gerendum hoc bellum.

9 Apoſtrophe ad maritum.

10 Quibus te periculis objiciens me tibi ſupereſſe voluiſti, quo mandata haec ad filios tuos perferrem. 11 Libro 1: vſ. 74. 12 Niſi et fabula manes ſint. 13 Vitam, quamcunque mihi fata extenderint, luctu et cruciatu reddam amaram. 14 Non erit opus vi extrinſecus: ſufficiet dolor internus. 15 Delectationem capit in lacrymis. 16 Moram in Aegyptio litore expetens, naufragium et mortem: cum nautae abitum et ſalutem voverent.

Prima

Prima ratem Cypros ſpumantibus accipit undis:
Inde [1] *tenens pelagus, ſed jam moderatior, Euris*
In Libycas egit ſedes, et caſtra [2] *Catonis.*
Triſtis, ut in multo mens eſt praeſaga timore,
Aſpexit patrios comites à litore [3] *Magnus,*
[4] *Et fratrem: medias praeceps tunc fertur in undas.*
Dic ubi ſit, germane, parens: ſtat ſumma, caputque
Orbis, an occidimus? [5] *Romanaque Magnus ad umbras*
Abſtulit? Haec fatur: quem contra talia frater:
[6] *O felix, quem ſors alias diſperſit in oras,*
[7] *Quique nefas audis: oculos, germane, nocentes*
Spectato genitore fero. non Caeſaris armis
Occubuit, dignoque perit auctore ruinae.
Rege ſub [8] *impuro Nilotica rura tenente,*
[9] *Hoſpitii fretus Superis, et munere tanto*
In proavos, cecidit donati victima regni.
Vidi ego magnanimi lacerantes pectora patris:
Nec credens Pharium tantum potuiſſe tyrannum,
Litore Niliaco [10] *ſocerum jam ſtare putavi.*
Sed me nec ſanguis, nec tantum vulnera noſtri
Affecere ſenis, quantum geſtata per urbes
[11] *Ora ducis, quae transfixo ſublimia pilo*
Vidimus: haec, fama eſt, oculis victoris iniqui
Servari, [12] *ſceleriſque fidem quaeſiſſe tyrannum.*
Nam corpus Phariaene canes, avidaeque volucres
Diſtulerint, an furtivus, quem vidimus, ignis
[13] *Solverit, ignoro. quaecunque injuria fati*
Abſtulit hos artus, Superis haec crimina [14] *dono:*
[15] *Servata de parte queror. Cum talia Magnus*
Audiſſet: non in gemitus, lacrymaſque dolorem
Effudit; [16] *juſtaque furens pietate profatur:*
Praecipitate rates è ſicco litore nautae:
Claſſis in adverſos erumpat remige ventos:
Ite duces mecum: nunquam civilibus armis
Tanta fuit merces, inhumatos condere manes,

1 Sibi vindicans imperium pelagi.

2 Qui jam erat ad Palinurum, ſupra, vſ. 42.

3 Cn. Pompejus major natu filius Pompeji, quem è Pharſalica clade elapſum cum Catone in Africam trajeciſſe refert. In Hiſpaniam tamen profectum ſolicitaſſe Iberos et Celtiberos, tradit Appianus.

4 Cato oram Africae legens (inquit Plutarchus in Catone min.) in Sext. Pompejum incidit, Magni F. natu minorem. is ei patrem in Ægypto necatum refert.

5 Res Romanas, quae ab illo pendebant.

6 O te felicem. *O felix una ante alias Priameia virgo.* Virg. Aen. 3.

7 Neque viſu laeſiſti pietatem et venerationem. 8 Inceſto, impio, perfido Ptolemaeo. 9 Fretus Diis hoſpitii praeſidibus, et beneficentia qua ſibi demeruerat reges Aegyptios Auleten in regnum autoritate ſua reſtituens, jure hoſpitalitatis cum patre ejus Lathyro uſus, et Dionyſio huic, cui tutor à Senatu datus erat, confirmato regno. 10 Caeſarem. ſic Cornelia l. 8. vſ. 641. 11 Lib. 8. vſ. 681. 12 Lib. 8. vſ. 688. indicia ſceleris. 13 In cineres verterit. lib. 8. vſ. 755. 14 Condono, ignoſco. 15 De capite illius in adventum Caeſaris ſervato. 16 Conjunctiva *que* pro diſcretiva *ſed.* Lib. 1. vſ. 252. et lib. 2. vſ. 35.

Sanguine ſemiviri Magnum ſatiare tyranni.
Non ego [2] *Pellaeas arces,* [3] *adytiſque retectum*
Corpus Alexandri pigra [4] *Mareotide mergam?*
Non mihi [5] *Pyramidum tumulis evulſus* [6] *Amaſis,*
Atque alii reges Nilo torrente natabunt?
Omnia dent poenas [7] *nudo tibi, Magne, ſepulcra:*
Evolvam buſto jam numen gentibus [8] *Iſin,*
Et [9] *tectum lino ſpargam per vulgus* [10] *Oſirim,*
11 *Et ſacer in Magni cineres mactabitur Apis,*
Suppoſitiſque [12] *Deis uram caput. has mihi poenas*
Terra dabit: linquam vacuos cultoribus agros;
Nec, Nilus cui creſcat, erit: [13] *ſoluſque tenebis*
Ægyptum genitor, populis ſuperiſque fugatis.
Dixerat, et claſſem ſaevas rapiebat in undas.
Sed Cato laudatam juvenis compeſcuit iram.
Interea totis audito funere Magni
Litoribus ſonuit percuſſus planctibus aether:
Exemploque carens, et nulli cognitus aevo
Luctus erat, [14] *mortem populos deflere potentis.*
15 *Sed magis, ut viſa eſt lacrymis exhauſta, ſolutas*
In vultus effuſa comas, Cornelia puppe
Egrediens, rurſus geminato verbere plangunt.
Ut primum in [16] *ſociae pervenit litora terrae,*
Collegit [17] *veſtes, miſerique inſignia Magni,*
Armaque, et impreſſas auro, quas geſſerat olim,
Exuvias, [18] *pictaſque togas, velamina ſummo*
[19] *Ter conſpecta Jovi, funeſtoque intulit igni.*
Ille fuit miſerae Magni [20] *cinis.* [21] *accipit omnis*
Exemplum pietas, [22] *et toto litore buſta*
Surgunt Theſſalicis reddentia manibus ignem.
Sic, ubi depaſtis ſubmittere gramina campis,

1 Ptolemaeum caedere inferias Pompejo.
2 Alexandriam.
3 Sepulchro effoſſum Alexandri corpus. l. 8. vſ. 694.
4 Aegypti palude.
5 Vide quae nos ad epig. 1 Martialis.
6 Aegypti rex Herodot. l. 2. Plin. 36. c. 12.
7 Inſepulto.
8 Libro 8. vſ. 831.
9 Oſirim à fratre Typhone dilaniatum Iſis uxor tela lini recepit. hinc ſtatuae ejus et ſacerdotibus lineae veſtes. *Linigeri calvi, etc.* Martial. epig. 29. lib. 12. vide l. 10. vſ. 175.
10 Libro 8. vſ. 835.
11 Et bovem, qui Apin Deum repraeſentat, et poſt certos annos in puteum demergitur, mactabo ad tumulum Pompeji. de Api, vide quae ad vſ. 479. et 833. lib. 8. 12 Deorum ſtatuis. 13 Lib. 8. vſ. 803. 14 Ut populi deflerent mortem potentis viri, Pompeji *Helleniſm.* 15 Sed major ingeminatur planctus, ubi viſa eſt Cornelia. 16 Africae, ubi Cn. Pompejus et Cato. 17 Efferebantur illuſtres viri apud Roman. in pompam funebrem, conſpicui inſignibus honorum quos geſſiſſent. In imaginaria hac ſepultura Pompejo ſuo hunc honorem praeſtat Cornelia. Illuſtrium item virorum buſtis injecta atque una cremata fuiſſe arma, et quae illis in vita fuerant chariſſima, docet Virg. in funere Miſeni. Aen. 6. 18 Palmatas, id eſt palmis pictas, quas gerebant triumphantes. 19 Jovi Capitolino conſpecta, in tribus triumphis. lib. 7. vſ. 685. 20 Imaginarium buſtum, loco veri cineris. 21 Corneliae pietatem et caeteri imitati repraeſentativa extruunt buſta et cenotaphia ſuis quiſque amicis qui in Theſſalia occubuerant. 22 Totum rogis lucet litus, non ſecus atque ubi paſtores Apuli agros et montes igne per hyemem depaſcunt ad renovanda gramina, eliciendaſque novas herbas.

Et renovare parans hybernas Appulus herbas,
Igne fovet terras, ſimul et [1] *Garganus, et arva*
[1] *Vulturis, et calidi lucent* [2] *buxeta Matini.*
[3] *Non tamen ad Magni pervenit gratius umbram,*
Omne quod in ſuperos audet convicia vulgus,
Pompejumque Deis obicit, quam pauca Catonis
Verba, ſed à pleno venientia pectore veri.
Civis obit (inquit) [4] *multo majoribus impar*
Noſſe modum juris, ſed in hoc tamen utilis aevo,
[5] *Cui non ulla fuit juſti reverentia,* [6] *ſalva*
Libertate potens, et ſolus plebe parata
Privatus ſervire ſibi, rectorque Senatus,
Sed [7] *regnantis, erat.* [8] *nil belli jura popoſcit:*
Quaeque dari voluit, voluit ſibi poſſe negari.
Immodicas poſſedit opes: ſed plura [9] *retentis*
[10] *Intulit:* [11] *invaſit ferrum, ſed ponere norat.*
Praetulit arma togae: ſed pacem armatus amavit.
Juvit ſumta ducem, juvit dimiſſa poteſtas.
Caſta domus, luxuque carens, corruptaque nunquam
Fortuna domini. clarum, et venerabile nomen
Gentibus, et multum noſtrae quod proderat urbi.
[12] *Olim vera fides Sylla Marioque* [13] *receptis*
Libertatis obit: Pompejo rebus ademto
Nunc et ficta perit. non jam regnare pudebit:
Nec color imperii, nec frons erit ulla Senatus.
[14] *O felix, cui ſumma dies fuit obvia victo,*
Et cui [15] *quaerendos* [16] *Pharium ſcelus obtulit enſes:*
Forſitan in [17] *ſoceri potuiſſes vivere* [18] *regno.*
[19] *Scire mori, ſors prima viris, ſed proxima* [20] *cogi.*
Et mihi, ſi fatis aliena in jura venimus,
Da [21] *talem Fortuna Jubam: non deprecor hoſti*
Servari, dum me ſervet cervice reciſa.

1 Mons Apuliae.

2 Boum paſcua. Alii *buxeta*.

3 Inter omnia vero quae vulgus in defuncti Pompeji laudes jactabat, indignam ejus calamitatem et caedem Deorum inclementiae objiciens; nihil pervenit ad Pompeji umbram gratius, quam funebris oratio à Catone habita.

4 Qui defecit quidem à priſcorum Rom. moderatione et juſtitia; ſed tamen utilis.

5 Cui, aevo noſtro ſcilicet.

6 In tantum potentiae evectus, quantum civi conſequi licet ſalva libertate, neque tamen ſe extulit ſupra civem, utcumque plebs illi ſervire prompta fuerit. *In id evectus ſupra quod adſcendi non poteſt.* Vel Paterc. 2. 7 Liberi, cuncta regentis, cui et ipſe Pompejus parebat. 8 Neque enim bello tam potens in animo habuit vi ſenatum cogere. 9 Quam ipſe ſibi retinuit. 10 In aerarium publicum. 11 Suſcepit bellum, ſed et pon. norat. 12 Vera libertas jamdudum temporibus Marti et Syllae periit, cujus tamen ſpecies aliqua retenta eſt, Pompejo vivente: jam vero illo mortuo, et de ſpecie illa libertatis, et imagine Imperii atque Senatus actum eſt. 13 In urbem viciſſim reverſis ad internecionem adverſarum partium lib. 2. vſ. 69. et deinceps. 14 Lib. 8. vſ. 360. 15 Vel expetendos. *Emphaſis.* 16 Aegyptiorum ſcelus. 17 Caeſaris. 18 Invidioſe. 19 Mortem, Stoicum ab omnibus miſeriis portum, libenter oppetere, ſibique conſciſcere. 20 Aliunde illata morte perire. 21 Qualem habuit Pompejus Ptolemaeum, potius quam victori reſervet, me vel ſic detruncatum ſervet.

[1]Vocibus his major, quam ſi Romana ſonarent
[1]Roſtra ducis laudes, generoſam venit ad umbram
Mortis honos. fremit interea diſcordia [3] vulgi
Caſtrorum, belliqᵫe piget poſt funera Magni:
Cum Tarcho [4] in motu linquendi ſigna Catonis
Suſtulit; hunc rapta [5] fugientem claſſe ſecutus
Litus in extremum, tali Cato voce notavit:
O nunquam pacate Cilix! iterumne rapinas
Vadis in aequoreas? [6] Magnum Fortuna removit:
Jam pelago pirata redis. Tunc reſpicit omneis
In coetu, motuque viros: quorum unus [7] aperta
Mente fugae, tali compellat voce [8] regentem:
Nos Cato, da veniam, Pompeji duxit in arma,
Non belli civilis amor, [9] parteſque favore
Fecimus. Ille jacet, [10] quem paci praetulit orbis,
[11] Cauſaque noſtra perit: patrios permitte penates,
Deſertamque domum, dulceſque reviſere natos.
Nam quis erit finis, ſi nec Pharſalia, pugnae,
Nec Pompejus erit? [12] perierunt tempora vitae,
Mors eat in tutum: [13] juſtas ſibi noſtra ſenectus
Proſpiciat [13] flammas. bellum civile ſepulcra
Vix ducibus praeſtare poteſt. [14] non barbara victos
Regna manent: non Armenium mihi ſaeva minatur,
Aut Scythicum Fortuna jugum: ſub jura togati
Civis eo. quiſquis Magno vivente ſecundus,
Hic mihi primus erit: [15] ſacris praeſtabitur umbris
Summus honor: dominum, quem clades cogit, habebo:
Nullum, Magne, ducem. te ſolum in bella ſecutus,
Poſt te, [16] fata ſequar: neque enim ſperare [17] ſecunda
Fas mihi, ne liceat. Fortuna cuncta tenentur
Caeſaris: [18] Emathium ſparſit victoria ferrum.
[19] Clauſa fides miſeris, & [20] toto ſolus in orbe eſt,
Qui velit ac poſſit victis praeſtare ſalutem.

1 Ut ſupra. vſ. 186.

2 Pro roſtris enim in foro Rom. habebantur hujuſmodi orationes funebres.

3 Ab armis diſcedere cupientis.

4 In motu receſſionis et relinquendi Catonem ſuſtulit ſigna. Ita H. Grotius emendat, cum prius legeretur: *Cum Tarchon motus linquendi*. Tarcho autem dux Cilicum.

5 Abitum et fugam apparantem.

6 Libro 2. vſ. 576.

7 Reddita ratione conſilii ſui et receſſionis.

8 Catonem.

9 In illius gratiam partes has ſecuti ſumus.

10 Cujus arma et ſigna ſequi paci praetulit orbis.

11 Et cum illo, noſtra quoque belli cauſa. 12 Conſenuimus in bellis, à quibus liceat diſcedere ut domi tuto moriamur. 13 Rogos. 14 Neque enim ſervitutem ſub Parthis aut Scythis duram metuo, ſed ſub Romano levem, quam ſubeo libens potius quam bella ulterius ſequar. 15 Summus à me honor habebitur ſemper umbris et memoriae Pompeji, det modo veniam laſſo jam militiae, ut adverſarium victorem potius induam dominum, quam victarum partium ſequar ullum ducem. 16 Fortunam atque exitum belli hujus. 17 Proſpera, victoriam harum partium, vel priſtinam libertatem excuſſo omnino ſervitio. 18 Victoria Caeſaris diſſipavit Pompejanos et reliquias cladis Pharſalicae. 19 Bello victis negatur fides et victoris in ſupplices clementia. 20 Altero è contendentibus caeſo, Imperii ſumma in poteſtatem ſuperſtitis cedat.

Pompejo, ſcelus eſt bellum civile, peremto,
Quo fuerat vivente, fides. ſi publica jura,
Si ſemper patriam ſequeris Cato, ſigna petamus
Romanus quae [1] Conſul habet. Sic ille profatus
[2] Inſiluit puppi, juvenum comitante [3] tumultu.
Actum Romanis fuerat de rebus, et omnis
[4] Indiga ſervitii fervebat litore plebes:
[5] Erupere ducis ſacro de pectore voces:
Ergo [6] pari voto geſſiſti bella juventus
Tu quoque pro dominis, et Pompejana fuiſti,
Non Romana manus? [7] quod non in regna laboras,
Quod tibi, non ducibus, vivis, morienſque quod orbem
Acquiris nulli, quod jam tibi vincere tutum eſt,
Bella fugis, quaeriſque jugum cervice vacante,
Et neſcis [8] ſine rege pati. nunc [9] cauſa pericli
Digna viris. veſtro potuit Pompejus [10] abuti
Sanguine: nunc patriae jugulos enſeſque negatis,
Cum prope libertas. unum Fortuna reliquit
Jam [11] tribus è dominis. pudeat: [12] plus regia Nili
Contulit in leges, et Parthi militis arcus.
Ite ô degeneres, [13] Ptolemaei munus, et arma
Spernite. [14] quis veſtras ulla putet eſſe nocenteis
Caede manus? credet facileis ſibi terga dediſſe,
Credet ab Emathiis primos fugiſſe [15] Philippis.
Vadite ſecuri: meruiſtis judice vitam
Caeſare, non armis, non obſidione ſubacti.
O famuli turpes, domini poſt fata prioris
Itis [16] ad haeredem. [17] cur non majora mereri,
Quam vitam, veniamque libet? rapiatur in undas
Infelix Magni conjux, proleſque Metelli:
Ducite Pompejos: Ptolemaei vincite munus.

1 Caeſar. 2 Propere conſcendit navem. 3 Turba. 4 In ſervitutem prona plebs. 5 In hunc modum locutus eſt Cato. 6 Eodem voto quo Caeſariani tu pro Pompeji dominatu ut illi pro Caeſaris non utique pro libertate Rom. 7 Poſtquam autem ſpei dominationis ſummae filum inciſum eſt; poſtquam tuae libertati aſſerendae non ducis, qui cecidit, partibus es ſuperſtes; quia mortis tuae diſcrimine neutri regnum confirmaſti, et quia jam minimo cum labore et periculo te in libertatem vindicare licet, tu ab armis diſcedis: collo ſervitutis jugum ferre parato. 8 Sine rege et domino eſſe. l. 5. vſ. 314. non potes eſſe liber. 9 Libertatis ergo. 10 Ademta libertate, et regno ſibi conſtituto. 11 Pompeio, Craſſo, Caeſare. lib. 1. vſ. 4. quórum foedera et affinitates jam olim metuens Cato exclamavit Remp. nuptiarum lenocinio corruptam prodi. Appian. 12 Ad libertatem noſtram tuendam plus profuit Ptolomaeus, qui Pompejum; plus Parthi, qui Craſſum ſuſtulerunt. 13 Libertatem à Ptolemaeo donatam ſimul cum bello deſerere. 14 Quis credat vos ſtrenue pugnando manus veſtras caede hoſtium cruentaſſe? imo credet potius fugam a vobis in Pharſalico proelio coeptam. 15 Ad vſ. 680. lib. 1. 16 Dominatus ſucceſſorem. 17 Sed cur non et majora ſuſcipitis ſcelera, quo ampliora à Caeſare accipiatis praemia quam veniam et vitam? Cur non Corneliam, Juvenes Pompejos, vel me prodentes perdenteſve melius de Caeſare meremini, quam ipſe Ptolomaeus?

Noſtra

Noſtra quoque inviſo quiſquis feret ora tyranno,
Non parva mercede dabit. ſciat iſta juventus
[1]*Cervicis precio* [2] *bene ſe mea ſigna ſecutam.*
Quin agite, et magna meritum cum caede parate:
[3]*Ignavum ſcelus eſt tantum fuga. Dixit: et omnis*
[4]*Haud aliter medio revocavit ab aequore puppes,*
Quam [5] *ſimul* [6] *effetas linquunt examina* [6] *ceras,*
Atque oblita favi [7] *non miſcent nexibus alas,*
Sed ſibi quaeque volat, nec jam deguſtat amarum
Deſidioſa thymum: [8] *tum ſi ſonus increpat aeris,*
Attonitae poſuere fugam, [9] *ſtudiumque laboris*
Florigeri repetunt, et ſparſi mellis amorem:
Gaudet in [10] *Hyblaeo ſecurus gramine paſtor*
[11]*Divitias ſervaſſe caſae: ſic voce Catonis*
Inculcata viris juſti patientia Martis.
[12]*Jamque actu belli non doctas ferre quietem*
Conſtituit mentes, ſerieque agitare laborum.
Primum litoreis miles [13] *laſſatur arenis.*
Proximus in muros, et moenia Cyrenarum
Eſt labor: [14] *excluſus nulla ſe vindicat ira:*
[15]*Poenaque de victis ſola eſt, viciſſe, Catoni.*
[16]*Inde peti placuit Libyci contermina Mauris*
Regna Jubae; ſed iter mediis Natura negabat
[17]*Syrtibus:* [18] *has audax ſperat ſibi cedere virtus.*
[19]*Syrtes vel primam mundo Natura figuram*
Cum daret, in dubio pelagi terraeque reliquit.

1 Meae.
2 Sibi utiliter.
3 Fuga eſt ſimplex defectio; niſi et aliud adjungatis ſcelus.
4 Cilicas ſecedere volentes ad officium et in caſtra revocat non ſecus atque apum examina in alveos reducuntur tinnitu aeris.
5 Ubi poſtquam.
6 Fetu deſtitutos favos.
7 Non in formam uvae ſeu racemi pendent ab arbore βοτρυδὸν, nec conglobatim volant.
8 Alii ac Phrygii ſonus ut crepat aeris, Virg. 4 Georg. *Tinnituſque cie et Martis quate cymbala circum.* 9 *Ipſae Intimo more ſuo ſeſe in cunabula condent.* 10 Hybla, Siciliae mons floribus et mellificiis clarus. 11 Apes. 12 Jamque, ne per ocium ad ſeditiones relaberentur, militaribus operibus eos exercuit. 13 Exercitatione vel itinere. 14 Sed Plutarchus in Catone Min. refert, eum profectum Cyrenen receptum fuiſſe, cum paucis ante diebus Labienus inde eſſet excluſus. 15 Non crudeliter uſus eſt victoria; non aliam ſumpſit de hoſtibus poenam praeter ipſos viciſſe. id illi ſupplicii ſatis viſum. 16 Ibi (id eſt Cyrenis, inquit Plut.) cum inaudiiſſet Scipionem à Juba ſuſceptum, et una eſſe Attium Varum cum copiis, quem Pompejus Africae praefecerat: hyemante ad eos itinere terreſtri contendit. *Eorum copias*, inquit Paterculus, *Auxerat M. Cato, ingenti cum difficultate itinerum, locorumque inopia, perductis ad eos legionibus, qui, cum ſummum ei à militibus deferretur imperium, honoratiori parere maluit.* lib. 2. 17 Lib. 1. vſ. 367. 18 Et tamen Catonis virtuti nulla via erit invia. 19 Utrum (inquit poëta, in rationis Phyſicae de natura Syrtium inquiſitionem digreſſus) Natura vel naturae molitor Deus, cum è rudi Chao caetera omnia eximeret loca, haec reliquerit indigeſta atque indiſcreta: ſive olim in totum mari contecta, jam à rapido vicini Solis calore exhauſta alibi emineant vadoſa, procedente vero tempore in totum exhalarint humorem et in terram penitus ſolida ſint futura.

(Nam [1] neque ſubſedit penitus, quo ſtagna profundi
Acciperet, nec ſe defendit ab aequore tellus:
Ambigua ſed lege loci jacet invia ſedes:
Æquora fracta vadis, abruptaque terra profundo
Et poſt multa ſonant projecti litora fluctus.
Sic male deſernit, nulloſque exegit in uſus
Hanc partem natura ſui.) vel plenior alto
Olim Syrtis erat pelago, penituſque [2] natabat:
Sed [3] rapidus Titan ponto ſua lumina paſcens,
Æquora [4] ſubduxit zonae vicina [5] peruſtae:
[6] Et nunc pontus adhuc Phoebo ſiccante [6] repugnat.
Mox ubi damnoſum radios admoverit aevum,
Tellus Syrtis erit: nam jam brevis unda ſuperne
Innatat, et late periturum deficit aequor.
[7] Ut primum remis actum mare protulit omne
[8] Claſſis onus, denſis fremuit niger imbribus Auſter
[9] In ſua regna furens: [10] tentatum claſſibus aequor
Turbine defendit, longeque à Syrtibus undas
Egit: et illato confregit litore pontum.
[11] Tum quarum recto deprendit carbaſa malo
Eripuit nautis, fruſtraque rudentibus auſis
[12] Vela negare Noto, [13] ſpatium vicere carinae,
Atque [13] ultra proram tumuit ſinus. [14] omnia ſi quis
Providus antennae ſuffixit lintea ſummae,
Vincitur, et nudis avertitur armamentis.
[15] Sors melior claſſi, quae fluctibus incidit altis,
Et certo jactata mari. [16] quaecunque levatae
Arboribus caeſis flatum effudere prementem:
[17]. Abſtulit has ventis liber contraria volvens
Æſtus, et [18] obnixum [19] victor detruſit in Auſtrum.
[20] Has vada deſtituunt, atque interrupta profundo
[21] Terra ferit puppes: [22] dubioque obnoxia fato

1 Neque litore arcet maria, ſed incerto ſinu eſt mare vadoſum, alternis fluxus atque refluxus vicibus dubium, terrae àc maris mira inaequalitate.

2 Merſa erat.

3 Sol et ſidera maris fluctibus et exhalationibus ali opinabantur Stoici et alii vet. Ariſtot. lib. 2 Meteor. et hos ſecuti poëtae, *convexa polus dum ſidera paſcet.* Æn. 1 Virgil. vide lib. 1. vſ. 415.

4 Attraxit magna ex parte.

5 Torridae.

6 Obſtat adhuc, quo minus in terram ſolidam tutus abeat. quod temporis proceſſu fiet.

7 Poëta Catonem partim itineris claſſe emenſum uſque ad Tritonidem paludem fingit. 8 Milites navi vectos. 9 In regiones Meridionales. 10 Auſter impetu arcuit mare tentatum claſſibus, repulitque undas longe à Syrtibus. idem Auſter objecit ponto cumulos arenae ingeſtos interruptis undis. 11 Vela tenſa impellens Auſter, non paſſus ea à nautis dimitti, fractis funibus rapuit. 12 Cumque rudentibus nautae fruſtra tentarent ſubmittere vela. 13 Sinus velorum propellebantur ultra proram. 14 Quod ſi quis vela collecta antennae ſubſtrinxiſſet, vincitur tamen vi Auſtri, et avertitur à curſu quem intenderat, ſpoliata velo antenna. 15 Minus vexabantur illae naves quae altum tenuerunt mare, evitatis his incertis inter Syrtes undis. 16 Quae leviores factae ſuccisis malis ventum effudere. 17 Æſtus obvius, ſui juris, ut contra quem non obnitebantur vela, has eripuit ventis. 18 Contra quem obnitebantur. 19 Æſtus potentior vento. 20 Alias. 21 Arena. 22 Arenane an aquis ſit peritura.

[1] Pars ſedet una ratis, pars altera pendet in undis.
Tunc magis impactum [2] brevibus mare, terraque ſaevit
Obvia conſurgens: quamvis eliſus ab Auſtro,
Saepe tamen cumulos fluctus non vincit arenae.
Eminet in [3] tergo pelagi procul omnibus arvis,
Inviolatus aqua, ſicci jam pulveris agger.
Stant miſeri nautae, terraeque haerente carina
Litora nulla vident: [4] ſic partem intercipit aequor.
Pars ratium major regimen, clavumque ſecuta eſt,
Tuta fuga, nautaſque loci ſortita peritos,
Torpentem Tritonos adit illaeſa paludem.
Hanc, ut fama, [5] Deus, quem toto litore pontus
Audit ventoſa [6] perflantem murmura concha,
[7] Hanc et Pallas amat: [8] patrio quae vertice nata
[9] Terrarum primam Libyen (nam proxima coelo eſt,
Ut probat ipſe calor) tetigit: ſtagnique quieta
Vultus vidit aqua, poſuitque in margine plantas,
Et ſe dilecta Tritonida dixit ab unda.
[10] Quam juxta Lethes tacitus praelabitur amnis
Infernis, ut fama, trahens oblivia venis:
Atque [11] inſopiti quondam tutela draconis,
[12] Heſperidum pauper ſpoliatis frondibus hortus.
[13] Invidus, annoſo famam qui derogat aevo,
Qui vates ad vera vocat. Fuit aurea ſilva,
[14] Divitiiſque graves, et fulvo germine rami,
[15] Virgineuſque chorus nitidi cuſtodia luci,
Et nunquam ſomno damnatus lumina ſerpens,

1 Prora haeret in vado, puppis fluctuat in undis.

2 *The flats, the ſcholes. In brevia et Syrtes urget, miſerabile viſu, Illiditque vadis, atque aggere cingit arenae.*

3 Virgil. Æn. 1. *Dorſa maris.*

4 Sic navium aliae à Syrtibus retinebantur, aliae gubernatorum peritia è Syrtibus in altum provectae appellebant, oſtium fluvii Tritonis juxta Tritonida paludem in Africa Propria. Mela l. 1. c. 7.

5 Triton Neptuni tubicen.

6 *Caerula concha exterrentem freta.* Æn. 10 Virgil. *conchaque ſonanti Inſpir. etc.* Ovid. 1 Metam. 7 Ut quae ibi primum aperuiſſe dicitur in terra proximiore coelo. hinc *Pallantias* dicta Callimacho et Plin. et Solin. c. 40. palus, quam Triton amnis inflexit, ubi ſpeculatam ſe artium deam crediderunt. 8 E cerebro Jovis nata. Ovid. Faſt. 3. ſumma quippe aëris regio tribuitur Minervae, ut media Jovi et infima Junoni. 9 Ægyptum, inquit Marcellinus lib. 22. omnium antiquiſſimam, niſi quod ſuper antiquitate certat cum Scythis. de quo certamine vide quae Juſtinus lib. 2. et Claudian. in Eutropium. Herodotus tamen cum Phrygiis Ægyptios contendiſſe refert lib. 2. 10 Circa extimum Syrtium cornu, Berenicen civitatem alluit Lethon (ita appellat Solinus c. 40.) amnis inferna, ut putant, exundatione prorumpens, et apud priſtinos vates latice memoratus oblivionis. Quamvis longè à Tritonide palude diſtant Lethon ſeu Lethe fl. et Heſperidum horti. 11 Pervigilis draconis, ſive ille paſtor fuerit cuſtodiens χρύσεα μῆλα, id eſt pecora, nativo rutila colore, ut Athenaeus vult lib. 3. c. 7. ſeu mala citrea Medica, aurea involverit ſinuoſus amnis, ut Plinius lib. 5. c. 1. 12 Heſperi filiarum, Ægles, Arethuſae, et Heſperethuſae. quarum hortum Solin. c. 37. Virgil. 3 Æn. et Plin. lib. 5. c. 5. in Mauritania Tingitana ponunt, atque idem Plin. lib. 5. c. 1. ad Syrtim Man. Sed Claudianus 1 laud. Stiliconis, ad Tritonem fl. 13 Maligni eſt antiquitati fidem derogare, et in poëtis fidem requirere. 14 Aureis pomis. 15 Heſperides, modo ad ✠. 358.

[1] Robora complexus rutilo curvata metallo.
[2] Abſtulit arboribus pretium, nemorique laborem
Alcides: paſſuſque inopes ſine pondere ramos
Rettulit [3] Argolico fulgentia poma tyranno.
[4] His igitur depulſa locis, ejectaque claſſis
Syrtibus, haud ultra Garamantidas attigit undas:
Sed duce Pompejo Libyes melioris in oris
Manſit. [5] At impatiens virtus haerere Catonis
Audet in ignotas agmen committere gentes,
Armorum fidens, et [6] terra cingere Syrtim.
[7] Haec eadem ſuadebat hyems, quae clauſerat aequor.
Et ſpes imber erat, nimios metuentibus ignes:
Ut neque ſole viam, nec duro frigore ſaevam,
Inde polo Libyes, hinc bruma temperet annus:
Atque ingreſſurus ſteriles, ſic fatur, arenas:
O quibus una ſalus placuit mea caſtra ſecutis
[8] Indomita cervice mori, componite mentes
Ad magnum virtutis opus, ſummoſque labores.
[9] Vadimus in campos ſteriles, exuſtaque mundi,
Qua nimius Titan, et rarae in fontibus undae,
Siccaque letiferis ſqualent ſerpentibus arva,
Durum iter. ad leges, patriaeque ruentis amorem
Per mediam Libyen veniant, atque invia tentent,
Si quibus in nullo poſitum eſt evadere voto,
Si quibus ire ſat eſt. neque enim mihi fallere quemquam
Eſt animus, tectoque metu perducere vulgus.
Hi mihi ſint comites, quos ipſa pericula ducent,
Qui, me teſte, pati, vel quae triſtiſſima, pulcrum,
[10] Romanumque putant. [11] at qui ſponſore ſalutis
Miles eget, capiturque animae dulcedine, vadat
Ad [12] dominum meliore via. dum [13] primus arenas
Ingrediar, primuſque gradus in pulvere ponam,

1 Arbores auriferas.
2 *Alcida adortus nemoris opulenti domos Aurifera vigilis ſpolia ſerpentis tulit.* Sen. Hercu. Fur. vſ. 238.
3 Euryſtheo Argivorum regi, qui juſſu Junonis fuit Herculi ἐργοδιώκτης.
4 Claſſis par Syrtibus provecta ſub Pompejo non ultra litus Garamantum, appulit meliorem Africae partem, ubi Varus. ſed vide quae ad vſ. 120. ſupra.
5 Supra vſ. 300.
6 Terreſtri itinere circuire.
7 Timebat quippe tempeſtates hyeme jam claudente maria, ſperabatque clementius iter bruma mitigante regionis calorem. Ita, inquit Plutarch. per Africam hyberno tempore ſuos traduxit, haud multo pauciores decem millibus, ſpacio 30 dierum. Strabo ult. lib. 8 Libera. 9 Quicunque forti eſtis animo et patriae amantes; ſequimini me libertatem petentes per deſerta, ſitim, aeſtum, diſcrimina ſerpentum, etc. 10 Romano, id eſt forti viro dignum. 11. Qui vero adeo ignavi ſunt, ut ſaluti ſuae et vitae plus conſulant quam honeſto et libertati; iis patet mollior et facilior ad turpem ſervitutem via. 12 Caeſarem libertatis oppreſſorem. 13 Septem continentibus diebus iter factum eſt, cum ipſe agmen pedes duceret, neque unquam equo aut jumento uteretur. Coenabat etiam ſedens; nam poſt Pharſalicam cladem, priori id luctui addiderat, ut nunquam niſi dormiendi cauſa accumberet. Plutarchus in Catone Min. Strabo vero in ult. lib. refert eum 30 diebus Syrtim luſtraſſe.

Me calor aethereus feriat, mihi plena veneno
Occurrat ſerpens; fatoque pericula veſtra
Praetentate meo: ſitiat, quicunque [1] *bibentem*
Viderit: aut umbras nemorum quicunque petentem
Aeſtuet: aut equitem peditum praecedere turmas,
Deficiat; ſi quo fuerit diſcrimine notum
Dux, an miles eam. ſerpens, ſitis, ardor, arenae,
Dulcia virtuti: Gaudet patientia duris.
Laetius eſt, quoties magno ſibi conſtat honeſtum.
[2] *Sola poteſt Libye turbam praeſtare malorum,*
Ut deceat fugiſſe viros. Sic ille calentes
Incendit virtute animos, et amore laborum,
[3] *Irreducemque viam deſerto limite carpit:*
[4] *Et ſacrum parvo nomen clauſura ſepulcro*
Invaſit Libye ſecuri fata Catonis.
[5] *Tertia pars rerum Libye, ſi credere famae*
Cuncta velis: [6] *at ſi ventos coelumque ſequaris,*
Pars erit Europae. [7] *nec enim plus litora Nili,*
Quam Scythicus Tanais primis à Gadibus abſunt:
[8] *Unde Europa fugit Libyen, et litora flexu*
Oceano fecere locum: [9] *ſed major in unam*
Orbis abit Aſiam. [10] *nam cum communiter iſtae*
Effundant Zephyrum, Boreae latus illa ſiniſtrum
Contingens, dextrumque Noti, diſcedit in ortus,
Eurum ſola tenens. [11] *Libycae quod fertile terrae eſt,*
Vergit in occaſus: ſed et haec non fontibus ullis
Solvitur: [12] *Arctoos raris* [13] *Aquilonibus imbres*
Accipit, et noſtris reficit ſua rura ſerenis.
[14] *In nullas vitiatur opes; non aere, nec auro*

1 Me.

2 Timiditatis et turpis fugae crimine abſolvet nos iter hoc per Libyae pericula omni hoſte graviora ſponte ſuſceptum.

3 Per quam non erit redeundum.

4 Et Cato ſecurus fati, quod eum hic manebat, invaſit Libyam ſibi fatalem.

5 Si vulgarem admittas orbis diviſionem, Africa eſt tertia orbis pars: ita et Salluſtius in bello Jugurt. *In diviſione,* inquit, *orbis terrae plerique in parte tertia Africam poſuere: pauci tantummodo Aſiam et Europam eſſe, ſed Africam in Europa, etc.* 6 At ſi ventorum coelique revoluti rationem ſequaris, Africam complectitur Europa, quae duae conjunctae, excepto quod interluat mare Mediterraneum, Occidentalem conficiunt orbis medietatem, uti Aſiae Orientalem. 7 Neque enim Nilus, qui Africam, in diviſione tripartita, ab Aſia diſterminat, remotior eſt à Gadibus inſ. extremae Hiſpaniae, quam Tanais fl. qui cum Euxino, in quem prolabitur, Europam ab Aſia dividunt. 8 Ad quas Gades, Europa ſeparatur ab Aſia interjectu maris Mediterranei. 9 Et tamen Aſia eſt major orbis terrarum pars, quam Europae conjuncta Africa. 10 Cum Africa et Europa in Orientem effundant Zephyrum; illa à Noto, haec à Boreali parte: Aſia ſola ſe extendens utrinque ad Auſtrum à dextra, ad Boream a ſiniſtra, vendicat ſibi totum Eurum. 11 Libyes pars occiduae fertilior eſt; ſicca tamen. Plin. lib. 5. c. 22. 12 A Septentrione immiſſos. 13 Boreas enim, qui nobis ſerenus eſt, illis pluviam inducit: ut Auſter contra nobis humidus et imbrifer, illis ſerenus. 14 Pura enim et ſimplex terra, ubere tantum gleba potens, non ſterileſcit admiſtione venarum metallorum. ſic Perſ. Sat. 2. *Et Calabrum coxit vitiato murice vellus.* Juven. Sat. 3. *nec ingenuum violarent marmora tophum,* et infra vſ. 519.

Excoquitur, nullo glebarum crimine, pura,
Et penitus terra eſt. [1] *tantum Mauruſia gentis*
Robora divitiae, quarum non noverat uſum:
Sed citri contenta comis vivebat, et umbra.
In nemus ignotum noſtrae venere ſecures:
[2] *Extremoque epulas, menſaſque petivimus* [3] *orbe.*
[3] *At quaecunque vagam Syrtim complectitur ora*
Sub nimio projecta die, vicina peruſti
Ætheris, exurit meſſes, et pulvere [4] *Bacchum*
Enecat, et [5] *nulla putris radice tenetur.*
Temperies vitalis abeſt: et nulla ſub illa
Cura [6] *Jovis terra eſt: Natura deſide torpet*
[7] *Orbis, et immotis* [8] *annum non ſentit arenis.*
Hoc tam ſegne ſolum raras tamen exerit herbas,
Quas [9] *Naſamon gens dura legit, qui proxima ponto*
Nudus rura tenet, quem mundi barbara damnis
Syrtis alit. [10] *nam litoreis populator arenis*
Imminet, et nulla portus tangente carina,
Novit opes. ſic cum toto commercia mundo
Naufragiis Naſamones habent. Hac ire Catonem
Dura jubet virtus. [11] *illic ſecura juventus*
Ventorum, nullaſque timens tellure procellas,
Æquoreos eſt paſſa metus. [12] *nam litore ſicco,*
Quam pelago, Syrtis violentius excipit Auſtrum,
Et terrae magis ille nocet. [13] *non montibus ortum*
Adverſis frangit Libye, ſcopuliſque repulſum
Diſſipat, et liquidas è turbine ſolvit in auras:
Nec ruit in ſylvas, annoſaque robora torquens
Laſſatur: patet omne ſolum, liberque meatu
[14] *Æoliam rabiem totis exercet arenis:*
At [15] *non imbriferam cum torto pulvere nubem*

1 Tantum Mauritaniae divitiae ſunt citri arbores, quarum tamen uſum non noverunt ultra quam umbris earum gaudebant: noſtris vero in ſummo precio et honore ſunt lectuli et menſae è citra. *Accipe felices Atlantica munera ſylvas: Aurea qui dederit dona, minora dabit.* Mart. ep. 89. l. 14. vide Plin. lib. 13. et 15. c. 5.

2 E Mauritania.

3 Orientalis vero Africae pars quae in Meridiem excurrit, Syrtes complexa, zonae torridae ſubjecta aut vicina, ſolis aeſtu exuſta, in totum ſterilis eſt.

4 Vires.

5 Soluta in pulverem, non habet arbores. 6 Coeli et aetheris; pluviae, ut lib. 8. vſ. 447. *vel* ſimpliciter, Dei. 7 Illa orbis terrae pars. 8 Anni vices et vires. 9 Naſamones Africae populi in ſolo arenoſo, vicini Syrtibus, quarum naufragiis victitant; quippe obſident litora et aeſtu deſtituta navigia notis ſibi vadis occupant. Curt. 4. 10 Et quamvis portus atque commercii expertes ſint, fruuntur tamen mercibus et opibus ab omni orbis parte, rapientes ſcilicet naves Syrtibus alliſas. 11 Atque hic Romani ſecuri jam, uti credebant, ventorum; experti ſunt graviores procellas in terra quam quae in aequore timentur. 12 In plana enim et expoſita regione juxta Syrtes, violentius furit Auſter quam in pelago; majores hic arenae quam ibi aquarum fluctus concitans. 13 Non habet illa pars Africae montes, ſcopulos aut ſylvas quae venti impetum frangant et aërem reſolvant; ſed patet, expoſita rapidis ventis. 14 Ventorum ex Æoli antro ruentium rabiem. 15 Sed areniferam.

Inflexum violentus agit: pars plurima terrae
Tollitur, [1] *et nunquam reſoluto vertice pendet.*
[2] *Regna videt pauper Naſamon errantia vento,*
Diſjectaſque domos: volitantque à culmine raptae
Detecto Garamante caſae. non altius ignis
[3] *Rapta vehit: quantumque licet conſurgere fumo,*
[4] *Et violare diem, tantum tenet aëra pulvis.*
Tum quoque Romanum ſolito [5] *violentior agmen*
Aggreditur, nulluſque poteſt conſiſtere miles,
Inſtabilis [6] *raptis etiam, quas calcat, arenis.*
[7] *Concuteret terras,* [8] *orbemque à ſede moveret,*
Si ſolida Libye compage, et pondere duro
Clauderet exeſis Auſtrum ſcopuloſa cavernis:
Sed quia mobilibus facilis turbatur arenis,
Nuſquam [9] *luctando ſtabilis manet: imaque tellus*
Stat, quia ſumma fugit. galeas, et ſcuta virorum,
Pilaque contorſit violento [10] *ſpiritus actu,*
[11] *Intentuſque tulit magni* [12] *per inania coeli.*
[13] *Illud in externa forſan longeque remota*
Prodigium tellure fuit: delapſaque coelo
Arma timent gentes, hominumque erepta lacertis
A ſuperis demiſſa putant. [14] *ſic illa profecto*
[15] *Sacrifico cecidere Numae, quae* [16] *lecta juventus*
Patritia cervice movet: ſpoliaverat Auſter
Aut Boreas populos ancilia noſtra ferentes.
Sic [17] *orbem torquente Noto Romana juventus*
Procubuit, metuenſque rapi, conſtrinxit amictus,
Inſeruitque manus terrae: [18] *nec pondere ſolo,*
Sed nixu jacuit, vix ſic immobilis Auſtro,
[19] *Qui ſuper ingenteis cumulos involvit arenae,*

1 Neque unquam in aëre ſuſpenditur more nubis imbriferae reſoluta.

2 Urbes et terram quam poſſidet, *vel* caſas et tuguria, ut ecloga 1 Virgil. *mea regna videns.* Cic. 1 de Oratore, *niſi in tuo regno eſſemus.*

3 Quaecumque rapuit, favillam, flammam, fumum.

4 Obſcurare lucem diei.

5 Ventus.

6 A vento ſubtractis.

7 Quod ſi Africa duratî eſſet ſoli, quod ventis reſiſteret; aut cavernoſa, quae ventos clauderet: ventorum procul dubio rabie dimoveretur è loco.

8 Illam orbis partem, Libyam. 9 Reſiſtendo ventorum flatibus. 10 Ventus. 11 Continuus, non intermittens. 12 Per aëra. 13 Videtur poëta non tam ad miracula, et praemonita Deorum referre has pluvias prodigioſas, quam ad rationem Phyſicam, atque in illorum inclinare ſententiam, qui opinantur illa, quae ita per pluviam decidunt, vi ventorum in ſublime evecta è longinquis locis ferri atque inde decidere, quamquam haec alii à calore Solis attrahi atque ex aptitudine materiae mutari credunt. Ariſt. 5. Phyſ. c. 2. et de gen. animal. l. 4. c. 4. 14 Ita fortaſſe ancile illud quod Numae tempore è coelo decidiſſe creditur, aliunde huc vento delatum eſt. 15 Sacrorum et religionis inſtitutori. 16 Salii, ſacerdotes Martis, è Patritiis lecti. lib. 1. vſ. 603. 17 Arenas, terram Libycam, ut ſupra vſ. 466. 18 Vix prono in terram nixu ſaburrati tuebantur ſe Romani, quo minus ab Auſtro abriperentur. 19 Alluſum videtur ad hiſtoriam Pſyllorum, qui Naſamonibus vicini, cum ab Auſtro valido et diutino aliquando vexarentur, contra illum tanquam hoſtem profecti, interierunt congeſtu arenae univerſi oppreſſi, Herod. lib. 4. A. Gel. lib. 16. c. 11.

Atque operit tellure viros. vix tollere miles
Membra valet, multo congeſtu pulveris haerens,
Alligat et ſtantes affuſae magnus arenae
[1] *Agger, et immoti terra ſurgente tenentur.*
Saxa tulit penitus diſcuſſis proruta muris,
Effuditque procul miranda ſorte malorum:
Qui nullas videre domos, videre ruinas.
[2] *Jamque iter omne latet: nec ſunt diſcrimina terrae*
Ulla, niſi [3] *aetheriae medio velut aequore flammae.*
Sideribus novere vias: nec ſidera [4] *tota*
Oſtendit Libycae [5] *finitor circulus orae,*
Multaque [6] *devexo terrarum margine celat.*
[7] *Utque calor ſolvit, quem torſerat aëra ventus,*
[8] *Incenſuſque dies, manant ſudoribus artus:*
Arent ora ſiti: conſpecta eſt parva [9] *maligna*
Unda procul venae: [10] *quam vix è pulvere miles*
Corripiens, patulum galea confudit in orbem,
Porrexitque duci. ſqualebant pulvere fauces
Cunctorum: minimumque tenens dux ipſe liquoris
[11] *Invidioſus erat. Mene, inquit, degener unum*
Miles in hac turba vacuum virtute putaſti?
Uſque adeo mollis, primiſque caloribus impar
Sum viſus? quanto poena tu dignior iſta,
Qui populo ſitiente bibas! ſic concitus ira
Excuſſit galeam, [12] *ſuffecitque omnibus unda.*
Ventum erat ad templum, Libycis quod gentibus unum
Inculti Garamantes habent: [13] *ſtat corniger illic*
Jupiter, ut memorant, ſed non aut fulmina vibrans,
Aut ſimilis noſtro, ſed tortis cornibus [14] *Ammon.*
Non illic Libycae poſuerunt ditia gentes
Templa: nec Eois ſplendent donaria gemmis.

1 Aggeſtis arenae cumulis, et tenaciſſimo ſabulo, quod praealtum et veſtigio cedens aegre moliuntur pedes.
2 Viarum ſcilicet ſignis arena obrutis.
3 Stellae velut navigantibus obſervatae. Inter Syrtes, quamvis terra pergentibus, iter ſideribus deſtinatur, nec aliter curſus pateſcit. Nam putris ſoli faciem aura mutat, etc. Solin. cap. 40.
4 Alii *nota*. id eſt Auſtralia. nobis Septentrionem verſus poſitis ignota, non viſa.
5 Horizon ille ab ὁρίζω. terminat enim et dividit ſuperius hemiſphaerium ab inferiori. 6 Inclinato, ſub terra demerſo. 7 Simulatque aër venti agitatione refrigeratus, increſcente die incaluit. 8 Vulgati lib. habent: *Incenſuſque dies (jam mundi ſpiſſior ignis, Jam plaga quam nullam Superi mortalibus ultra A medio fecere die, calcatur, et humor in Noton omnis abit) manant ſud.* etc. quam Parentheſin, inepte ex loco inferiore repetitam, omiſit Grotius, quod in M S. deerat. 9 Coenoſa vel tenui lama. 10 Simile quiddam de Alexandro refert Q. Curtius lib. 7. et Plut. in vita Alex. 11 Invidiae obnoxius, ſi ſolus bibiſſet. 12 Nemine deſiderante illud cui abſtinuiſſet dux. 13 Jupiter arietina forma, vel umbilico tenus (ut habet Q. Curtius lib. 4.) arieti ſimilis, cultus. quod hic Libero patri exercitum ducenti, ſiti fatigato, et Jovis patris imploranti auxilium, ſtatim viſo ariete, fons exiluit arenis. Vide Diod. Sic. lib. 17. et Herod. Euterp. 14 Ab ἄμμος, quod in Cyrenaica regione arenoſa templum illi conditum ſit. Pauſan. in Meſſen. à paſtore ejuſdem nominis dici eum autor eſt, quid ſi a חמן ſolario, ſimulachro Jovis in excelſo loco extructo.

Quamvis

Quamvis Æthiopum populis, Arabumque [1] beatis
Gentibus, atque Indis [2] unus ſit Jupiter Ammon,
Pauper adhuc Deus eſt, [3] nullis violata per aevum
Divitiis delubra tenens: [4] morumque priorum
Numen [5] Romano templum defendit ab auro.
[6] Eſſe locis Superos teſtatur [7] ſilva per omnem
Sola virens Libyen. [8] nam quicquid pulvere ſicco
Separat ardentem tepida Berenicida Lepti,
Ignorat frondes: [9] ſolus nemus extulit Ammon.
[10] Silvarum fons cauſa loco, qui putria terrae
Alligat, et domitas unda connectit arenas.
[11] Sic quoque nil obſtat Phoebo, cum [12] cardine ſummo
Stat librata dies: [13] truncum vix protegit arbor:
Tam brevis in medium radiis compellitur umbra.
Deprenſum eſt hunc eſſe locum, qua [14] circulus alti
Solſtitii medium ſignorum percutit orbem.
[15] Non obliqua meant, [16] nec Tauro Scorpius exit
Rectior, aut Aries donat ſua tempora Librae,
Aut Aſtraea jubet lentos deſcendere Piſces.
Par Geminis Chiron, [17] et idem quod Carcinos ardens

1 Divitibus, Felicis Arabiae incolis. *loci beatis nunc Arabum invides gazis.* Horat. 29. ode lib. 1. 2 Unum, commune, et ſummum numen, cujus oraculum non Pythio cedit. Æthiopes autem Africani dicti ſunt Indi. Philoſtratus l. 3. de vita Apollonii vocat γένος ἰνδικὸν lib. 6. ἀπὸ τῶν Ινδῶν ἥκοντας, et ἀποίκους Ινδῶν. Euſeb. in l. poſt. *Æthiopes ab Indo fl. ſurgentes juxta Ægyptum conſedere.* Virg. 4. Georg. de Nilo, *Uſque coloratis amnis devexus ab Indis.* 3 Sic Juv. Satyra 11. vſ. 116. *Fictilis et nullo violatus Jupiter auro.* et ſupra vſ. 424. 4 Priſcae ſimplicitatis, incorruptae fidei. 5 Ne polluatur auro templum, more Romano. *In templis quid facit aurum?* Perſ. 2. Sat. 6 Templo Ammonis fons proximat (inquit Solinus cap. 40.) Soli ſacer, qui humoris nexibus humum ſtringit, favillam etiam in cespitem ſolidat. In qua gleba non ſine miraculo lucus viret, undique ſecus agris arentibus. Plin. lib. 2. cap. 106. Curtius 4. Mela lib. 1. cap. 8. 7 Fontibus et ſylvis numina ineſſe credebat antiquitas. 8 Reliqua omnis regio inter Leptin Minorem, quae Libyphoenicum Africae urbs eſt et Pentapolitanam regionem (quam Berenicida vocat à Berenice una è quinque urbibus, nomen ſortita à Berenice Ptolomaei uxore, cum prius Heſperis dicta fuerit) arbores non habet. Plin. l. 5. c. 5. Strabo ult. l. 9 Sola Ammonitis arbores producit. 10 Modo ad vſ. 522. 11 Et quamvis ſylva ſit, non tamen arcet ſolem. Alii legunt *Hic quoque.* 12 Medio coelo perpendiculariter. vide quae ad vſ. 587. lib. 2. 13 Arboris frondes vix opacant truncum. 14 Tropicus aeſtivus (qui proclo eſt vertici proximus) tangitur à Zodiaco, vel colurus ſolſtitialis, *Al.* Æquinoctialis. 15 Lucanus (inquit Joſ. Scal. in prolegomenis ad Manilium) quum legiſſet apud rudiores priſcae Matheſeos magiſtros ſub recta Sphaera Zodiacum ad verticem eſſe, et omnia ſigna propterea oriri recte: (quod utique falſum eſt, cum obliquatio quaedam fit etiam ſub Æquatore) ſciret autem ſub Tropico Cancrum culminare omnium ſignorum Borealiſſimum, hinc putavit totum quoque Zodiacum μεσουρανεῖν, et conſequenter omnia ſigna recte oriri, etc. Atque adeo quia medius ſignorum ordo culminat, ideo ipſa non obliqua meare, ſed recta, etc. 16 Recte et aequaliter aſcendunt deſcenduntque oppoſita ſibi in Zodiaco ſigna, Taurus et Scorpius, Aries et Libra, Virgo et Piſces, Gemini et Sagittarius, Cancer et Capricornus, Leo et Aquarius. 17 Quia nobis Septentrionem verſus ſitis Cancer aeſtivi ſolſtitii ſignum eſt; ut Capricornus, hiemalis: *Neque tamen Ammonitis ſub Aequatore eſt, ſed citra Tropicum Cancri.*

Humidus Ægoceros: nec plus Leo tollitur Urna.
[1] At tibi, quaecunque es Libyco gens igne diremta,
In Noton umbra cadit, quae nobis exit in Arcton.
[2] Te ſegnis Cynoſura ſubit: [3] tu ſicca profundo
Mergi plauſtra putas, nullumque in vertice ſemper
Sidus habes immune maris, procul [4] axis uterque eſt,
[5] Et fuga ſignorum medio rapit omnia coelo.
[6] Stabant ante fores populi, quos miſerat Eos,
Cornigerique Jovis monitu nova fata petebant:
Sed Latio ceſſere duci: comiteſque Catonem
Orant, exploret Libycum memorata per orbem
Numina, de fama tam longi judicet aevi.
[7] Maximus hortator ſcrutandi voce Deorum
Eventus [8] Labienus erat. Sors obtulit, inquit,
Et fortuna viae, tam magni numinis [9] ora,
Conſiliumque Dei: tanto duce poſſumus uti
Per Syrtes, bellique datos cognoſcere caſus.
Nam cui crediderim Superos [10] arcana daturos,
Dicturoſque magis, quam ſancto vera Catoni?
Certe vita tibi ſemper directa [11] ſupernas
Ad leges, ſequeriſque Deum. datur ecce loquendi
Cum Jove libertas: [12] inquire in fata nefandi
Caeſaris, et patriae venturos excute mores:
Jure ſuo populis uti, legumque licebit,
An bellum civile perit. tua pectora ſacra
Voce reple: durae ſaltem virtutis amator
Quaere quid eſt virtus, et poſce [13] exemplar honeſti.
Ille Deo plenus, tacita quem mente gerebat,
Effudit [14] dignas adytis è pectore voces:
Quid quaeri Labiene jubes? [15] an liber in armis
Occubuiſſe velim potius, quam regna videre?

1 Iis vero, qui à nobis dividuntur torrida zona, aut quorum zenith Sol Cancrum verſus tranſierit; umbra projicitur in Auſtrum, ut nobis in Arcton.

2 Iis, Urſa minor, quae, cum polo vicinior ſit, tardius moveri videtur, ſub Horizonte eſt.

3 Iis Urſa major, quae nobis maris immunis eſt, hoc eſt, non occidit, ſubit Horizontem mari mergi viſa.

4 Polus uterque Arcticus atque Antarcticus.

5 Medius inter utrumque polum circumvolvitur Zodiacus.

6 Aderant ex Aſia et Oriente populi ad limen templi Jovis Ammonis oracula conſulturi: qui tamen Catoni ceſſerunt, ſi quid vellet. 6 Comites, et Labienus maxime Catonem orant, ut celebris hujus oraculi fidem experiatur, conſulatque de hujus belli eventu. 8 Lib. 5. vſ. 346. 9 Oracula. 10 Declaraturos arcana. 11 Divinas. 12 Exquire, explora, quo in ſtatu futura ſit patria: liberane, an fruſtra à nobis ad libertatem propugnandam ſumptis armis, tyrannide oppreſſa. 13 Ut exitus hujus belli cauſam honeſtam et virtutem eorum qui pro patriae libertate pugnaverint comprobet. 14 *Erratis niſi illam vocem non M. Catonis, ſed oraculi creditis. Quid enim eſt oraculum? Nempe voluntas divina hominis ore enunciata. Et quem tandem antiſtitem ſanctiorem invenire ſibi divinitas potuit, quam Catonem?* Seneca controverſ. lib. 1 procem. 15 An haec, quae jamdudum conſtant, neque opus habent oraculo conſulto? potiorne ſcilicet ſit mors quam ſervitus? etc.

An

An ſit vita nihil, ſed longam [1] differat aetas?
An noceat vis ulla bono? Fortunaque [2] perdat
Oppoſita virtute minas? laudandaque velle
Sit ſatis, [3] et nunquam ſucceſſu creſcat honeſtum?
Scimus, [4] et hoc nobis non altius inſeret Ammon.
[5] Haeremus cuncti Superis, temploque tacente
Nil facimus non ſponte Dei: nec vocibus ullis
Numen eget: [6] dixitque ſemel naſcentibus auctor
Quicquid ſcire licet: [7] ſterileis nec legit arenas,
Ut caneret paucis, merſitque hoc pulvere verum.
[8] Eſtne Dei ſedes niſi terra, et pontus, et aër,
Et coelum, et virtus? Superos quid quaerimus ultra?
Juppiter eſt quodcunque vides, quocunque moveris.
Sortilegis egeant dubii, ſemperque futuris
Caſibus ancipites: me non oracula certum,
Sed mors certa facit: pavido, fortique cadendum eſt.
Hoc ſatis eſt [9] dixiſſe Jovem. Sic ille profatur:
[10] Servataque fide templi diſcedit ab aris,
Non exploratum [11] populis Ammona relinquens.
Ipſe manu ſua pila gerens, [12] praecedit anheli
Militis ora pedes: monſtrat tolerare labores,
Non jubet, et [13] nulla vehitur cervice ſupinus,
Carpentove ſedens, ſomni parciſſimus ipſe eſt,
Ultimus hauſtor aquae. cum tandem fonte reperto
Indiga cogatur latices potare juventus,
Stat, dum lixa bibat. Si veris magna paratur
Fama bonis, et ſi ſucceſſu nuda remoto
Inſpicitur virtus, [14] quicquid laudamus in ullo
Majorum, fortuna fuit. [15] quis Marte ſecundo,
Quis tantum meruit populorum ſanguine nomen?
[16] Hunc ego per Syrtes, Libyaeque extrema triumphum
Ducere maluerim, quam ter Capitolia curru
Scandere Pompeji, quam frangere colla Jugurthae.
Ecce parens verus patriae, digniſſimus aris

1 Producat non tamen mutet, inquit Grotius, qui ita reponit, cum alii legant, *longa an differat aetas?* Alii, *ſed longas? an differat aetas?*

2 Cum forti nocere non poſſit.

3 Et honeſtum non recipit majus aut minus laudis, quod ſucceſſu gaudeat aut careat.

4 Neque hoc melius et plenius Jovis, ipſius oraculum nobis ingeret, quam nos ſciamus.

5 Ineſt nobis anima divinae particula aurae; *eſt Deus in nobis; ſibi quiſque profecto eſt Deus*; et vel tacente oraculo, Deum ſequimur et fato paremus.

6 Et nobis omnibus naſcentibus inſevit Deus ſcientiam recti, atque diſcrimen boni ac mali. 7 Neque ſecluſit veritatem in oraculis ſolis, aut elegit ſibi arenoſum hunc Libyae locum, unde fata promeret paucis. 8 Eſtne alia ulla Dei ſedes, quam Univerſum et Mens ſapientis? 9 Naſcentibus ſemel dictaſſe, vſ. 575. modo. 10 Salva oraculi fide; non diminuta aut derogata Jovis ibi culti fide. 11 Orientalibus, ut ſupra vſ. 544. ipſe non exploravit. 12 Supra vſ. 304. 13 Non lectica, non curru. 14 Majores fortuna ſuperarunt Catonem, illos Cato vera virtute. 15 Quis victoria et hoſtium caede tantam gloriam eſt aſſecutus, quantam Cato continentia et tolerantia? 16 Malim ego, inquit poëta, hanc Catonis per Syrtes fugam, quam Pompeji tres triumphos. lib. 7. vſ. 685. aut Marii de Jugurtha triumphum.

Roma tuis; [1] per quem nunquam jurare pudebit,
[2] Et quem, ſi ſteteris unquam cervice ſoluta,
Tunc olim factura Deum. Jam [3] ſpiſſior ignis,
Et plaga, [4] quam nullum Superi mortalibus ultra
A medio fecere die, calcatur, et unda
Rarior: inventus mediis fons unus arenis
Largus aquae: ſed quem ſerpentum turba tenebat
Vix capiente loco. ſtabant in margine ſiccae
[5] Aſpides, in mediis ſitiebant [6] Dipſades undis.
Ductor, ut aſpexit [7] perituros fonte relicto,
Alloquitur: [8] Vana ſpecie conterrite leti
Ne dubita miles tutos haurire liquores:
Noxia ſerpentum eſt admiſto ſanguine peſtis:
Morſu virus habent, et fatum dente minantur:
Pocula morte carent. Dixit, [9] dubiumque venenum
Hauſit: et in tota Libyae fons unus arena
Ille fuit, de quo primus ſibi poſceret undam.
[10] Cur Libycus tantis exundet peſtibus aer
Fertilis in mortes, aut quid ſecreta nocenti
Miſcuerit Natura ſolo, non cura, laborque
Noſter ſcire valet: niſi quod vulgata per orbem
[11] Fabula pro vera decepit ſecula cauſa.
Finibus extremis Libyes, ubi fervida tellus
Accipit Oceanum [12] demiſſo ſole calentem,
Squalebant late [13] Phorcynidos arva Meduſae.
Non nemorum protecta coma, non mollia ſulco,
Sed [14] dominae vultu conſpectis aſpera ſaxis.
[15] Hoc primum natura nocens in corpore ſaevas
Eduxit [16] peſtes: illis è faucibus angues
Stridula fuderunt vibratis ſibila linguis,
Foemineae qui more comae per terga ſoluti,
Ipſa flagellabant [17] gaudentis colla Meduſae.
Surgunt adverſa ſubrectae fronte colubrae,

1 Tanquam numen. *Jurandaſque tuum per nomen ponimus aras.* Horat. 1 epiſt. lib. 2.

2 Et quem, ſi unquam excuſſo domino dabitur tibi tui juris eſſe, in Deorum numerum referes.

3 Calor et aeſtus violentior.

4 Ultra quam, nullam poſuere Dii habitabilem. *Ita creditum antiquitas.*

5 Serpentum genus, quo icti torpore et ſomno extinguuntur.

6 Dipſas, ſerpens quemcunque morſu laeſerit, ſiti enecat. ἀπὸ τοῦ διψάω. hinc Situla dicta.

7 Siti, niſi ex illo fonte biberent.

8 Cum non ſit timendum ab aquis, quas non inficiunt veneno, ſed à morſu ſolo, quo virus ſuum noſtro ſanguini admiſcent. 9 Aquam; quam reliqui tanquam venenatam horruerant. 10 Cur Libya ſerpentibus abundet, non ita in promptu cauſa eſt, niſi forte adhibenda ſit fides fabulae referenti, quod cum Perſeus referens Meduſae caput *ſtridentibus alis, ipſe ſuper Libycas victor penderet arenas, Gorgonei capitis guttae cecidere cruentae. Quas humus exceptas varios animavit in angues. Unde frequens illa eſt, infeſtaque terra colubris.* Ovid. Met. 4. Sed Nicander Titanum ſanguini id tribuit. 11 Diod. Sic. lib. 3. 12 Occiduo, prono. 13 Filiae Phorci ſeu Phorcynos et Cetus, Heſio. Theogon. 14 Meduſae, quae viſa omnia vertebat in ſaxa. 15 In Meduſa. Namque Minerva crines ejus in angues convertit, quod in ſuo templo fuerat à Neptuno ſtuprata. 16 Angues, colubros. 17 His anguibus, *vel*, colla ſua ab his flagellari gaudentis.

Vipe-

Vipereumque fluit depexo crine venenum.
[1] Hoc habet infelix, cunctis impune, Meduſa,
Quod ſpectare licet. nam rictus, oraque monſtri
Quis timuit? quem, qui recto ſe lumine vidit,
Paſſa Meduſa [2] mori eſt? rapuit [3] dubitantia fata,
Praevenitque metus: anima periere retenta
Membra, nec emiſſae riguere [4] ſub oſſibus umbrae.
[5] Eumenidum crines ſolos movere furores:
[6] Cerberus Orpheo lenivit ſibila cantu:
[7] Amphitryoniades vidit, cum vinceret, Hydram:
Hoc monſtrum timuit [8] genitor, [9] numenque ſecundum
Phorcus aquis, Cetoſque parens, ipſaeque [10] ſorores
Gorgones: [11] hoc potuit [12] coelo pelagoque [13] minari
Torporem inſolitum, mundoque obducere terram.
E coelo volucres ſubito cum pondere lapſae:
In ſcopulis [14] haeſere ferae: vicina colentes
Æthiopum totae [15] riguerunt marmore gentes.
Nullum animal viſus patiens, ipſique retrorſum
Effuſi faciem vitabant Gorgonis [16] angues.
[17] Illa ſub Heſperiis ſtantem Titana columnis
In cautes Atlanta dedit: [18] coeloque timente
Olim Phlegraeo ſtantes ſerpente gigantes,
Erexit montes, bellumque immane Deorum
Pallados è medio confecit pectore Gorgon.
[19] Quo poſtquam [20] partu Danaes, et divite nimbo
Ortum [21] Parrhaſiae vexerunt Perſea [21] pennae,
[22] Arcados auctoris citharae, liquidaeque palaeſtrae.

1 Hanc ſolum Meduſae partem, crines ſcilicet habet Meduſa, quae impune ſpectatur. Nam vultum ejus nemo impune aſpexerit. 2 Senſu mortis affici. 3 Dubitationem et moram mortis. ut lib. 3. vſ. 645. 4 Animae retentae et manentes in ſaxis. 5 Collatione hujus cum aliis monſtris, amplificat. Furiae anguicomae conſpectu tantum inducunt furorem. lib. 7. vſ. 178. 6 Orphei *carminibus ſtupens Demittit atras bellua centiceps aures.* Horat. ode 13. lib. 2. 7 Hercules impune vidit Hydram, quam contudit. 8 Suus. 9 Deus marinus. Neptuni F. et illi proximus pater Gorgonum ex Ceto nympha, ſeu, ut alii volunt, monſtro marino. 10 Sthenio et Euryale ſorores Meduſae, quae Gorgonum ſola mortalis erat. 11 Hoc monſtrum, id eſt Meduſa. 12 Metonymia. 13 In ſaxa vertere, petrifacere, ut loquuntur philoſophorum filii. 14 Saxeae factae. 15 Obduruerunt in ſaxum. 16 Anguineae comae. 17 Illius caput geſtans Perſeus, Atlantae regem Mauritaniae ad Occidentem prope Herculis columnas Calpen et Abylam de gente Titanum, fuit enim Japeti filius, in ſaxum vertit. Ovid. Met. 4. 18 Quo tempore, in Phlegraeis campis, l. 7. vſ. 145. Gigantum *quiſque parabat Injicere anguipedum captivo brachia coelo Centum*, quae turba magnum terrorem intulerat Jovi, Meduſae caput à Pallade in pectore geſtum Gigantes in ſaxa mutavit, atque ita auxit montes, quos illi alios aliis ſuperſtruxerant. 19 Ad Gorgadas ſcilicet inſulas maris Atlantici, Gorgonum domos. 20 Perſeo F. Danaes è Jove in aureum imbrem converſo, per impluvium decidenti in ſinum virginis atque illi fucum facienti. Ter. Eun. 21 Talaria Mercurii, qui Arcas perhibetur. Parrhaſium autem Arcadiae opp. eſt. 22 Sic Hor. lib. 1. ode 10. *curvae citharae parentem* canit. *Qui feros cultus hominum recentum Voce formavit cantus et decorae More palaeſtrae.* vel ut D. Heinſius legit, *humore palaeſtrae*, id eſt oleo, ceromate, ut noſter *liquidae*, id eſt unctae.

Et [1] ſubitus praepes [2] Cyllenida ſuſtulit [2] Harpen,
Harpen [3] alterius monſtri jam caede rubentem,
A Jove dilectae fuſo cuſtode juvencae:
Auxilium volucri Pallas tulit [4] innuba [5] fratri,
[6] Pacta caput monſtri: [7] terraeque in fine Libyſſae
Perſea Phoebeos converti juſſit ad ortus,
Gorgonis [8] averſo ſulcantem regna volatu:
[9] Et clypeum laevae fulvo dedit aere nitentem,
In quo ſaxificam juſſit ſpectare Meduſam,
Quam ſopor [10] aeternam tracturus morte quietem
Obruit haud totam. vigilat pars magna [11] comarum,
Defenduntque caput protenti crinibus hydri:
Pars jacet in medios vultus, [12] oculique tenebras.
Ipſa regit trepidum Pallas, dextraque tremente
Perſeos averſi Cyllenida dirigit Harpen,
Lata colubriferi rumpens confinia colli.
Quos habuit vultus [13] lunati vulnere ferri
Caeſa caput Gorgon! quanto ſpiraſſe veneno
Ora rear! quantumque oculos effundere mortis!
Nec Pallas ſpectare poteſt: vultuſque [14] gelaſſent
Perſeos [15] adverſi, ſi non Tritonia denſos
Sparſiſſet crines, texiſſetque [16] ora colubris.
[17] Aliger in coelum ſic rapta [18] Gorgone fugit.
[19] Ille quidem penſabat iter, propiuſque ſecabat
Æthera, ſi medias Europae ſcinderet urbes;
Pallas frugiferas juſſit non [20] laedere terras,
Et [21] parci populis. Quis enim non praepete tanto
Æthera reſpiceret? [22] Zephyro convertitur ales,
Itque ſuper Libyen, quae, nullo conſita cultu,
Sideribus, Phoeboque vacat: premit [23] orbita ſolis,

1 Perſeus ſubito volucer. 2 Falcatum Mercurii gladium. Ovid. 5 Metam. *Cyllenide confodit harpe.* 3 Argi centoculi, cujus cuſtodiae Juno Io in juvencam mutatam tradiderat. Ovid. Metam. 1. 4 Virgo, caſta. 5 Perſeo Jovis F. 6 Clypeum aeneum ſpecularem conceſſit Perſeo, et pugnae rationem docuit, ea conditione ut Meduſae caput ad ipſam perferret. 7 In ultima Africa. ſupra vſ. 659. 8 Averſa facie, ne Meduſam contueretur pervolantem Gorgadas inſ. 9 Ovid. 4 Met. Perſeus refert. *Si tamen horrenda, clypei, quem laeva gerebat, Ære repercuſſo formam aſpexiſſe Meduſae, Dumque gravis ſomnus colubros ipſamque tenebat, Eripuiſſe caput collo.* 10 Lethalem illi ſomnum illaturus. 11 Colubrorum, quos pro crinibus habuit. 12 Somno ſolutum oculum. 13 Harpes, falcatienſis. 14 Gelu obriguiſſent in ſaxum. 15 Alii *averſi*. Emphatice. 16 Meduſae. 17 Perſeus alatus. 18 Meduſae capite. 19 Perſeus ſibi videbatur mage compendioſum initurus iter, ſi Europam tranſvolaret. lib. 8. vſ. 249. Sed vetuit Pallas. 20 Sanguineis guttis in ſerpentes converſis. ſupra vſ. 619. 21 Ne Meduſae caput à Perſeo alite geſtum ſuſpicientes in ſaxa mutarentur. 22 Zephyri ſecundi flatu avertitur in Libyae deſerta Soli Zodiacum peragranti ſubjectae, atque aeſtui expoſitae. 23 Veſtigium, iter ſub Zodiaco ab utroque Tropico obliquans Æquatorem.

Exuritque

Exuritque ſolum: [1] *nec terra celſior ulla*
Nox cadit in coelum, lunaeque meatibus obſtat,
[2] *Si flexus oblita vagi per recta cucurrit*
Signa, nec in Boream, aut in Noton effugit umbram;
Illa tamen ſterilis tellus, fecundaque nulli
Arva bono, virus ſtillantis tabe Meduſae
Concipiunt, diroſque fero de ſanguine [3] *rores,*
Quos calor adjuvit, putrique incoxit arenae.
Hic, [4] *quae prima caput movit de pulvere tabes,*
Aſpida [5] *ſomniferam* [6] *tumida cervice levavit.*
Plenior huic ſanguis, et craſſi gutta veneni
Decidit: in nulla [7] *plus eſt ſerpente coactum.*
Ipſa caloris egens [8] *gelidum non tranſit in orbem*
Sponte ſua, Niloque tenus metitur arenas.
Sed quis erit nobis lucri pudor? inde petuntur
Huc Libycae mortes, et fecimus aſpida mercem.
[9] *At non ſtare ſuum miſeris paſſura cruorem,*
Squamiferos ingens Haemorrhois explicat orbes:
[10] *Natus et ambiguae coleret qui Syrtidos arva*
Cherſydros, tractique via [11] *fumante* [12] *Chelydri:*
[13] *Et ſemper recto lapſurus limite Cenchris:*
[14] *Pluribus ille notis variatam pingitur alvum,*
Quam parvis tinctus maculis Phebanus Ophites:
Concolor exuſtis, atque indiſcretus arenis
[15] *Ammodyes: ſpinaque vagi* [16] *torquente* [17] *Ceraſtae:*

1 Atque Africa ſub Æquatore altio eſt omni alia terra, inquit poëta, unde umbra terrae interpoſitæ Soli et Lunae altius extenditur et pleniorem efficit Lunae Eclipſin. Pulchra ac plauſibilis Plenae Eclipſeos phantaſia: non tamen utique vera, cum non tumor orbis terrarum, qui ex omni parte aequalis eſt, ſed trium corporum, Solis, terrae, Lunae concentricitas Eclipſin reddat.

2 Ubi Luna, quae ad 5 gradus ab Ecliptica utrinque deflectit quandoque, jam non ita deviat, ſed intra gradum unum, et quinque minuta ab Ecliptica in latitudinem ad Auſtrum vel Boream ſignis ſubjecta, et Soli, qui Eclipticam uſque tenet, oppoſita. 3 Guttas, ſupra ỳ. 619. 4 Quae ex pulvere animato et ſanguine Meduſae primum nata eſt. 5 Plures, inquit Solinus c. 40. diverſaeque ſunt aſpidum ſpecies, verum diſpares effectus ad nocendum. Dipſas ſiti interficit. Hypnale ſomno necat, teſte etiam Cleopatra, emitur ad mortem. Ὑπνηλὸν δ' ἐπὶ νῶκαρ ἄγει βιοτοῖο τελευτήν. Nicand. Ther. 6 Colla aſpidum ntumeſcere nullo ictus remedio, etc. Plin. l. 8. c. 23. 7 Veneni. 8 Non tranſit in gelidas orbis partes, niſi capta et aſportata venalis. *Emitur ad mortem aſpis*, inquit Sol. c. 40. 9 Haemorrhois morſu ſanguinem elicit, etc. Sol. ib. Αἷμα δὲ ἐκ ῥινῶν τε καὶ αὐχένος ἠδὲ καὶ ὤτων, etc. Nic. Ther. 10 Terra et aqua degens, amphibium ſerpentis genus. unde et nomen ex χέρσος; ὕδωρ, ἀλλ' ὅταν ὕδωρ Σείριος αὐζήνησι, etc. Nic. Ther. 11 Graveolente, à tractu ſerpentis. 12 δρυΐνας Nicandro, cujus interpretem vide ἔςι δὲ ὄφις; ὃς ἐν κοιλάδι λίμνῃ διατρίβει. etc. 13 Non in ſpiras ſinuoſus. Ἰθεῖαν δ' ὠκιςος ἐπιδρομάδην ςίβον ἕρπει. Nican. 14 Serpens, milii inſtar maculis diſtinctus, magis variegatus, inquit poëta, quam marmor in Boeotia effoſſum, quod Ophites dicitur, quia maculis inſtar ſerpentum diſtinguitur. 15 Serpentis genus, arenae concolor, ex ἄμμος et δύος vel δύμι. 16 Flexuoſa et vacillanti inſtar naviculae, ſic enim Nican. Αὐτὰρ ὅγε σκαιὸς μεσάτῳ ἐπαλίνδεται ὁλκῷ, etc. 17 ἀπὸ τοῦ κέρατος. Ceraſtae enim praeferunt quadrigemina cornicula (Nicandro bina tantum) quorum oſtentatione, veluti eſca illice, ſollicitatas ad ſe aves perimunt. Sol. c. 40. Plin. l. 8. c. 23.

Et

Et [1] Scytale ſparſis [2] etiam nunc ſola pruinis
Exuvias poſitura ſuas: et [3] torrida Dipſas:
Et [4] gravis in geminum ſurgens caput Amphiſbaena:
Et [5] Natrix violator aquae, [6] Jaculique volucres,
Et [7] contentus iter cauda ſulcare Pareas:
[8] Oraque diſtendens avidus ſpumantia [6] Preſter:
[10] Oſſaque diſſolvens cum corpore tabificus Seps,
[11] Sibilaque effundens cunctas terrentia peſtes,
Ante venena nocens, late ſibi ſubmovet omne
Vulgus, et in vacua regnat [12] Baſiliſcus arena.
[13] Vos quoque, qui cunctis innoxia numina terris
Serpitis, aurato nitidi fulgore Dracones,
Peſtiferos ardens facit Africa, ducitis altum
Aëra cum pennis, [14] armentaque tota ſecuti
Rumpitis ingentes amplexi [15] verbere tauros.
Nec tutus [16] ſpatio eſt [17] Elephas: datis omnia leto:
[18] Nec vobis opus eſt ad noxia fata veneno.
Has inter peſtes duro Cato milite ſiccum
Emetitur iter: tot triſtia fata ſuorum,
Inſolitaſque videns parvo cum vulnere mortes.
[19] Signiferum juvenem Tyrrheni ſanguinis Aulum
Torta caput retro Dipſas calcata momordit.
Vix dolor, [20] aut ſenſus dentis fuit: ipſaque leti
[20] Frons caret invidia: nec quicquam plaga mina-
tur.
Ecce ſubit virus tacitum, carpitque medullas
Ignis edax, calidaque incendit viſcera tabe.

1 Scytale tanta praefulget tergi varietate, ut etc. In hoc tamen ſquammarum nitore hyemales exuvias prima ponit. Solin. cap. 40. et Nicander in Theriac.

2 Aliae enim ſerpentes vere tandem exuunt ſe.

3 Sitim morſu inducens. ſupra vſ. 610. et mox vſ. 738. Luc. dialog. περὶ διψάδων.

4 Amphisbaena conſurgit in caput geminum, quorum alterum in loco ſuo eſt, alterum in ea parte qua cauda, etc. Solin. cap. 40. Plin. l. 8. c. 23. et Nicander, ἀμφικάρηνος, ex ἀμφὶ et βαίνω quod utraque ex parte ingrediatur, nomen habet Amphisbaena. 5 ὕδρος, ſerpens Aquaticus, 6 Nicandro ἀχοντίαι ἠδὲ μόλουροι. Jaculi ſerpentes ſubeunt arbores, è quibus ſe vibrant et quaſi miſſili evolant tormento. Solin. et Plin. locis citatis, et infra vſ. 822. 7 Pareas, ſerpens pedibus duobus, quos prope caudam habet, innitens. Suidas. 8 Infra vſ. 791. 9 ἀπὸ τοῦ πρήθω. 10 Infra vſ. 776. et alluſum ad etymon, παρὰ τὸ σήπειν. 11 Sibilo omnes (inquit Plin. lib. 8. cap. 21.) fugat ſerpentes, etc. alios olfactu necat. Idem cap. 4. lib. 29. et Solin. c. 40. et Nicander in Theriacis. Οὐχ ἄρα δὴ κείνου σπειραχθέα κνώδαλα γαίης Ἰϋγὴν μίμνουσιν, etc. Sibilo, halitu, et aſpectu necat. 12 ἑρπηστῶν βασιλεύς. Nicander candida in capite macula quaſi quodam diademate inſignitus. Plin. l. 8. c. 21. Solin. c. 43. et Avicenna. 13 Serpentes alati, ſacri habiti, ut quorum formam Dii aſſumpſiſſe credantur, alibi innoxii, in Africa peſtiferi, Plin. cap. 4. lib. 29. 14 Volatu inſequimini armenta. Strabo lib. ult. Nican. Ther. 15 Spiris et cauda. 16 Mole. 17 Elephantis quia frigidiſſimus ineſt ſanguis, à Draconibus expetitur, de modo inſidiarum et certaminis vide Solinum c. 38. et 43. Plin. lib. 8. c. 11. et 12. Philoſtrat. lib. 3. vita Apollonii. 18 Draco non habet venena. Plin. c. 4. lib. 29. vim habet majorem in cauda quam in dentibus. 19 Poëta dilatat vires horum ſerpentum, in militibus Catonis ictis. 20 Vulneris ſpecies, vel os, et, ut vocant, orificium erat puſillum et contemnendum. ut modo vſ. 736.

[1] Ebibit humorem circum vitalia fuſum
Peſtis, et in ſicco linguam torrere palato
Coepit. defeſſos iret, qui ſudor in artus
[2] Non fuit, atque oculos lacrymarum vena refugit.
[3] Non decus imperii, non moeſti jura Catonis
Ardentem tenuere virum, quin [4] ſpargere ſigna
Auderet, totiſque furens exquireret agris,
Quas poſcebat aquas ſitiens in corde venenum.
[5] Ille vel in Tanaim miſſus, Rhodanumque, Padumque
Arderet, Nilumque bibens per rura vagantem.
[6] Acceſſit morti Libye fatique minorem
Famam Dipſas habet terris adjuta peruſtis.
[7] Scrutatur venas penitus ſqualentis arenae:
Nunc redit ad Syrtes, et [8] fluctus accipit ore:
Æquoreuſque placet, ſed non et ſufficit, humor.
Nec ſentit fatique genus, mortemque veneni:
Sed putat eſſe ſitim: ferroque aperire [9] tumentes
Suſtinuit venas, atque [10] os implere cruore.
Juſſit [11] ſigna rapi propere Cato: [12] diſcere nulli
Permiſſum eſt hoc poſſe ſitim. ſed triſtior [13] illa
[14] Mors erat ante oculos: miſerique in crure Sabelli
Seps ſtetit exiguus, quem fixo dente tenacem
Avulſitque manu, piloque affixit arenis.
[15] Parva modo ſerpens; [16] ſed qua non ulla cruenta
Tantum mortis habet. nam [17] plagae proxima circum
Fugit rupta cutis, pallentiaque oſſa [18] retexit.
Jamque [19] ſinu laxo nudum eſt [20] ſine corpore vulnus.
Membra natant ſanie: ſurae fluxere: ſine ullo
Tegmine poples erat: femorum quoque muſculus omnis
Liquitur, et nigra diſtillant inguina tabe.
Diſſiluit [21] ſtringens uterum membrana, fluuntque
Viſcera: nec, quantum toto de corpore debet,
Effluit in terras: [22] ſaevum ſed membra venenum
Decoquit: in minimum mors contrahit omnia virus.

1 Vitalem abſumit humorem et ſtatim lethalem inducit. Δήγματι δ' ἐμφλέγεται κραδίη. etc.
2 Inaruerat.
3 Non Aquila quam gerebat, non autoritas Catonis continuit in officio Aulum ſiti flagrantem.
4 Projicere.
5 Amplificatio morbi.
6 Sitis peſtem auxit aeſtus regionis torridae, qui Dipſadis vires adjuvit.
7 Aulus.
8 Salſos, marinos.
9 Sanguine fervido, vel ingurgitatione aquae marinae. Dipſadis morſus comites (inquit Dioſcorides l. 8.) ſunt tumor quidam ſolutus, ſitis contenta vehementer, nunquam explebilis, etc. Λαυχθεὶς ἀμέτρητον δέχεται ποτὸν εἰσόκε νηδὺς Ὀμφαλὸν ἐκρήξειε, χέει δ' ὑπορώχθεα φόρτον. Nicander. 10 Sanguinem ſuum bibere. 11 Quae projecerat Aulus, modo vſ. 748. 12 Noluit quenquam hoc ſcire, ne ſitim nimium timerent. Grotius. 13 Siti et morte Auli. 14 Militis Sabelli. 15 Mole et magnitudine corporis non ita magna ſed, etc. 16 Ictus Sepium ſtatim putredo ſequitur. Sol. c. 40 σὴψ δὲ καλεῖται, παρὰ τὸ σήπειν τοὺς πληγέντας. Scholiaſtes Nicandri. 17 Vulneri vicina. 18 Nudavit. 19 Orificio vulneris dilitato. 20 Carne *Inque omni nuſquam corpore corpus erat.* Mart. epig. 7. l. Spect. 21 Peritonaeum. 22 Corpus veneno abſumptum in minorem ſui modum redigitur.

[1] *Vincula nervorum, et laterum textura, cavumque*
Pectus, et abſtruſum fibris vitalibus, omne
Quidquid homo eſt, aperit peſtis. natura profana
Morte patet: [2] *manant humeri, forteſque lacerti:*
Colla, caputque fluunt. calido non ocyus Auſtro
Nix reſoluta cadet, [3] *nec ſolem cera ſequetur.*
Parva loquor; corpus ſanie ſtillaſſe peruſtum:
Hoc et flamma poteſt. ſed quis rogus abſtulit oſſa?
[4] *Haec quoque diſcedunt, putreſque ſecuta medullas*
Nulla manere ſinunt rapidi veſtigia fati.
[5] *Cyniphias inter peſtes tibi palma nocendi eſt:*
Eripiunt omnes animam, tu ſola cadaver.
Ecce ſubit facies leto [6] *diverſa fluenti.*
Naſidium Marſi cultorem torridus agri
Percuſſit Preſter. [7] *illi rubor igneus ora*
Succendit, tenditque cutem, [8] *pereunte figura,*
Miſcens cuncta tumor toto jam corpore major:
Humanumque egreſſa modum ſuper omnia membra
Efflatur ſanies, late tollente veneno,
Ipſe latet penitus congeſto corpore merſus:
Nec lorica [9] *tenet diſtenti corporis auctum.*
[10] *Spumeus accenſo non ſic exundat aheno*
Undarum cumulus: nec tantos carbaſa Coro
Curvavere ſinus, tumidos jam non capit artus
Informis globus, et confuſo pondere truncus.
[11] *Intactum volucrum roſtris, epulaſque daturum*
[12] *Haud impune feris, non auſi tradere buſto,*
[13] *Nondum ſtante modo, creſcens ſugere cadaver.*
Sed majora parant Libycae ſpectacula [14] *peſtes.*
[15] *Impreſſit dentes Haemorrhois aſpera Tullo*
Magnanimo juveni, [16] *miratorique Catonis.*
[17] *Utque ſolet pariter totis ſe effundere* [18] *ſignis*
[19] *Corycii preſſura croci: ſic omnia membra*
Emiſere ſimul rutilum pro ſanguine virus.

1 Nervi, coſtae, crateſque pectoris. 2 diffluunt tabe. 3 Neque cera liqueſcet celerius. 4 Sed hic oſſa quoque abſumuntur. 5 Libycas, à Cinyphe Africae Propriae fluvio. 6 Contraria. illa enim abſumpſerat; haec tumefacit. 7 Preſter quem percuſſerit, diſtenditur, enormique corpulentia necatur extuberans. Solin. c. 40. 8 Ut inflatum jam non cognoſcas eundem eſſe, latet quippe merſus conglobato corpore, ut ſequ. 9 Coërcet. 10 Non ſic intumeſcit bulliens aqua; non velorum ſinus vento turgidi. 11 Neque enim ſuſtinuerunt eum tangere, quo buſto et ſepulchro inferrent. 12 Epulas ſcilicet venenatas, & feris quoque & alitibus exitioſas futuras. 13 Etiam poſt mortem intumeſcens cadaver. 14 Serpentes. 15 Hemorrhois morſu ſanguinem elicit, & diſſolutis venarum commerciis, quicquid animae eſt, evocat per cruorem. Solin. cap. 40. et Nicand. in Ther. 16 Imitatori, vel ſtudioſo. 17 Utque in ſparſionibus theatralibus, crocus vino aut aqua dilutus è ſyphonibus et tubis latentibus ejaculatus diffunditur. Vide Martial. epig. 3. l. Spect. et l. 5. c. 26. Apul. l. 10 Mileſ. Senecae prooem. l. 10. controv. Lipſ. de Amphith. c. 16. 18 E ſtatuis quoque emittebatur imber hic odoratus, κρόκος ὁ ῥαινόμενος. 19 Corycus mons Ciliciae, croco nobilis.

[1] *Sanguis erant lacrymae: quaecunque foramina novit*
Humor, ab his largus manat cruor: ora redundant,
Et patulae nares: ſudor rubet: [2] *omnia plenis*
Membra fluunt venis: totum eſt pro vulnere corpus.
At tibi Leve miſer fixus praecordia preſſit
[3] *Niliaca ſerpente cruor:* [4] *nulloque dolore*
Teſtatus morſus ſubita caligine mortem
Accipit, et Stygias ſomno deſcendit ad umbras.
[5] *Non tam veloci corrumpunt pocula leto,*
Stipite quae diro virgas mentita Sabinas
Toxica fatilegi carpunt matura Sabaei.
Ecce [6] *procul ſaevus ſterilis ſe robore trunci*
Torſit, et immiſit (jaculum vocat Africa) ſerpens:
Perque caput Pauli tranſactaque tempora fugit.
[7] *Nil ibi virus agit: rapuit cum vulnere fatum.*
[8] *Deprenſum eſt, quae funda rotat, quam lenta volaret,*
Quam ſegnis Scythicae ſtrideret arundinis aër.
[9] *Quid prodeſt miſeri* [10] *Baſiliſcus cuſpide Murri*
Tranſactus? velox currit per tela venenum,
Invaditque manum: quam protinus ille retecto
Enſe ferit, totoque ſimul demittit ab armo:
Exemplarque ſui ſpectans miſerabile leti
Stat tutus pereunte manu. Quis fata putaret
Scorpion, aut vires maturae mortis habere?
Ille minax nodis, et [11] *recto verbere ſaevus,*
[12] *Teſte tulit coelo victi decus Orionis.*
[13] *Quis calcare tuas metuat Solpuga latebras?*
Et tibi dant Stygiae jus in ſua fila ſorores.
Sic nec clara dies, nec nox dabat atra quietem,
Suſpecta eſt miſeris in qua tellure jacebant.
Nam neque congeſtae ſtruxere cubilia frondes,
[14] *Nec culmis crevere tori: ſed corpora fatis*

1 Vide quae ad vſ. 638. l. 3.

2 Sup. vſ. 709.

3 Aſpide, propter Cleopatram, quae aſpide admota ſibi necem conſciviſſe creditur. vel quod Ægypti reges ſolebant diademata figuris aſpidum diſcriminata geſtare. vel quod limo gaudeat. ſic enim Nicander: μελαινομένη ὑπὸ βώλῳ, Αἰθιόπων δίνῃσι πολύσπορος εἰς ἅλα νεῖλος Πλησάμενος κατέχευεν ὕδωρ.

4 Καμάτῳ δ' ἄτερ ὄλλυται ἀνήρ. Ὑπνηλὸν, etc. ut ſupra, ad vſ. 701.

5 Non tam praeſentem inferunt mortem venena quae fatilegi Sabaei decerpunt ex arbore referente betullam, è qua Romani magiſtratus, Sabinis autoribus, virgas geſtabant. et haec eſt Grotii mens ex emendatione Scaligeri, cum prius legeretur, *virgas mentita Sabaeas*, id eſt thureas virgas unde colligitur thus. 6 Supra vſ. 720. et l. 6. vſ. 677. 7 Neque enim tam veneno, quam ipſo vulnere laeſit. 8 Deprenſum eſt, glandem è funda, ſagittam è Parthi arcu lentam et ſegnem eſſe, ſi jaculo ſerpenti comparentur. 9 Si etiam poſt mortem venenum ejus diffunditur. 10 Quod de torpedine fertur. 11 Ictu caudae recto. 12 Habet coelum, in quo recepti ſidus ejus fulget, clarum teſtem virium ſuarum in Orione interficiendo. 13 Nec minus clara exitii documenta (inquit Plin. lib. 8. c. 29.) ſunt etiam ex contemnendis animalibus, etc. mox citra Cynomolgos Aethiopas late deſerta regio eſt, è Scorpionibus et Solpugis, gente ſublata. 14 Neque enim in regione deſerta ſuppetebant frondes aut culmi ad toros extruendos.

Expoſiti

Expoſiti volvuntur humo, calidoque vapore
Alliciunt [1] *gelidas nocturno frigore peſtes:*
Innocuoſque diu rictus torpente veneno
Inter membra fovent: nec quae menſura viarum,
Quiſve modis norunt, [2] *coelo duce: ſaepe querentes*
Reddite Dii, clamant, miſeris, quae fugimus, ar-
ma:
Reddite Theſſaliam. patimur cur [3] *ſegnia fata*
[4] *In gladios jurata manus? pro Caeſare pugnant*
[5] *Dipſades, et peragunt civilia bella Ceraſtae.*
[6] *Ire libet qua* [7] *Zona rubens, atque axis inuſtus*
Solis equis: juvat aetheriis adſcribere cauſis
Quod peream, coeloque mori. [8] *nil Africa de te,*
Nec de te Natura queror: tot monſtra ferentem,
Gentibus ablatum dederas ſerpentibus orbem:
Impatienſque ſolum Cereris cultore negato
Damnaſti, atque homines voluiſti deeſſe venenis.
In loca ſerpentum nos venimus: accipe poenas,
Tu quiſquis Superum [9] *commercia noſtra peroſus.*
[14] *Hinc torrente plaga, dubiis hinc Syrtibus orbem*
Abrumpens, medio poſuiſti limite mortes.
[11] *Per ſecreta tui bellum civile receſſus*
Vadit; et arcani miles tibi conſcius orbis
Clauſtra petit mundi. forſan majora ſuperſunt
Ingreſſis. [12] *coeunt ignes ſtridentibus undis,*
Et premitur natura poli. [13] *ſed longius iſta*
Nulla jacet tellus, quam fama cognita nobis
Triſtia regna Jubae. quaeremus forſitan iſtas
Serpentum terras: habet hoc [14] *ſolatia coelum:*
Vivit adhuc aliquid. patriae non arva requiro,
[15] *Europamque, alios ſoles, Aſiamque videntem.*
Qua te parte poli, qua te tellure reliqui
Africa? [16] *Cyrenis etiam nunc bruma rigebat.*

1 Serpentes innocuas propter frigus nocturnum. 2 Stellis obſervatis, ut ſupra vſ. 493. 3 Segnibus et ignavis congrua, mortem ignavam, 4 Milites aſtricti belli ſacramento et pugnae devoti. 5 Sup. vſ. 738. et 715. 6 Quin eamus potius ad loca torridiora: ut coeli intemperiei mortem debeamus potius quam ſerpentibus. 7 Zona torrida, et Solis intra Tropicos meatui ſubjecta regio. 8 Neque enim Africa in culpa, quam ſerpentum nutricem Natura deſolatam eſſe et incultam voluit: ſed nos, qui huc advenimus, Diis iratis, et numine ſiniſtro. 9 Iter hoc et tranſitum vetitum. 10 In terra hac damnata ſerpentibus inter Zonam torridam et Syrtes poſitis. 11 Et jure opt. nobis hoc evenit: qui civilis belli reliquias velimus transferre per regiones à te ſemotas et homini negatas, ſecreta tua ſcrutaturi. 12 Ubi coelo devexo et prono, ſidera merguntur in occidentali Oceano, ex opinione Poſidonii philoſophi, quem poëtae vulgo inſervientes ſequuntur, opinati occidentem Solem in aequore ſtridere more ferri candentis in aqua extincti. Juven. Sat. 14, *ſed longe Calpe relicta Audiet Herculeo ſtridentem gurgite ſolem.* 13 Ultra hanc terram non eſt alia, excepta Mauritania, regno Jubae, qua forte haec ſerpentibus damnata terra clementior eſt. 14 Quod non funditus interiimus omnes. 15 Europamque Aſiamque videntem alios meatus ſolis. 16 Modo cum Cyrenis eſſemus, hiems erat. unde nobis tam ſubito aeſtus? tam brevi interſtitio mutavimus legem anni?

Exiguane

xiguane via legem convertimus anni ?
mus in [1] *adverſos axes : evolvimur* [2] *orbe :*
Terga damus ferenda Noto. Nunc [4] *forſitan ipſa eſt*
ub pedibus jam Roma meis. ſolatia fati
Haec petimus : veniant hoſtes, Caeſarque ſequatur
Qua fugimus. Sic dura ſuos [5] *patientia queſtus*
Exonerat : cogit tantos tolerare labores
Summa ducis virtus, qui nuda fuſus arena
Excubat, atque omni [7] *Fortunam provocat hora.*
Omnibus unus adeſt fatis : quocunque vocatur
Advolat, atque ingens meritum, majuſque ſalute
Contulit, [9] *in letum vires : puduitque gementem*
[10] *Illo teſte mori. quod jus habuiſſet in ipſum*
Ulla lues ? [11] *caſus alieno in pectore vincit,*
Spectatorque docet magnos nil poſſe dolores.
Vix miſeris ſerum tanto laſſata periclo
Auxilium Fortuna dedit. [12] *gens unica terras*
Incolit à ſaevo ſerpentum innoxia morſu,
[13] *Marmaridae Pſylli,* [14] *par lingua potentibus herbis:*
Ipſe cruor tutus, nullumque admittere virus,
[15] *Vel cantu ceſſante, poteſt. natura locorum*
Juſſit ut [16] *immunes miſti ſerpentibus eſſent.*
Profuit in mediis ſedem poſuiſſe venenis.
[17] *Pax illis cum morte data eſt. fiducia tanta eſt*
[18] *Sanguinis :* [19] *in terram parvus cum decidit infans,*
Ne qua ſit externae Veneris miſtura timentes,
Letifica dubios explorant aſpide partus.
Utque [20] *Jovis volucer, calido cum protulit ovo*
Implumes natos ſolis convertit in ortus;
Qui potuere pati radios, et lumine recto

1 Antarcticum polum. 2 Noſtri orbis parte, horizonte noſtro. 3 Qui nobis prius adverſus erat et à pectore. 4 Forte apud Antipodas verſor. 5 Militis, id eſt ipſe miles patiens. 6 *Expletur lacrymis, egeriturque dolor.* Ovid. 7 Vide quae ad vſ. 21. l. 10. 8 Omnium ſuorum militum. 9 Confirmatis morientibus edoctiſque mortem contemnere. 10 Catone praeſente. 11 Ipſe in militum animis vincit malum, dum adſtat edocens fortem virum non dolere; neque affectibus jus eſſe in virtutem. 12 Supra Garamantas Pſylli fuerunt, contra noxium virus muniti incredibili corporis firmitate, ſoli morſibus anguium non interibant, etc. Solinus cap. 40. Herodot. lib. 4. Plin. lib. 8. cap. 25. 13 Incolae regionis Marmaricae. A. Gel. l. 16. c. 11. 14 Ad incantandos ſerpentes, vel exugendum venenum. Terrori ſunt ſerpentibus (inquit Plin.:) tactu ipſo levant percuſſos, ſuctuve modico, l. 28. c. 3. [15] Etiam citra incantationem. 16 Illaeſi. 17 Naturali morte, non veneno extinguuntur. 18 Ut modo vſ. 894. etiam in prole ſua recens edita. 19 Recens editos ſerpentibus offerebant : ſi eſſent partus adulterini, matrum crimina plectebantur interitu parvulorum : ſi pudici, probos ortus à morte paterni ſanguinis privilegium tuebatur. Sic originis fidem probabant veneνnis indicantibus. Solin. c. 40. 20 Haliaeetus implumes etiamnum pullos ſuos percutiens ſubinde cogit adverſos intueri Solis radios : quod ſi quem conniventem advertit, praecipitat è nido velut adulterinum atque degenerem; illum cujus acies firma contra ſteterit, educat. Plin. lib. 10. cap. 3. Quam rem elegantiſſime expreſſit Claudianus in Praefatione in tertium Conſulatum Honorii Aug.

Suſtinuere diem coeli, ſervantur in uſus,
Qui Phoebo ceſſere, jacent: ſic pignora gentis
Pſyllus habet, ſi quis tactos non horruit angues,
Si quis donatis luſit ſerpentibus infans.
Nec ſolum gens illa ſua contenta ſalute,
Excubat [1] *hoſpitibus, contraque nocentia monſtra*
[2] *Pſyllus adeſt populis. qui tunc Romana ſecutus*
Signa, [3] *ſimul juſſit ſtatui tentoria ductor,*
Primum quas valli ſpatium comprendit arenas
Expurgat cantu, verbiſque fugantibus angues.
Ultima caſtrorum [4] *medicatus circuit ignis.*
Hic ebulum [5] *ſtridet,* [6] *peregrinaque galbana* [7] *ſudant,*
Et thamarix [8] *non laeta comis,* [9] *Eoaque coſtos,*
Et panacea [10] *potens, et* [11] *Theſſala centaurea:*
Peucedanumque ſonat flammis, [12] *Erycinaque thapſos,*
Et larices, fumoque [13] *gravem ſerpentibus urunt*
Abrotanum, et [14] *longe naſcentis* [15] *cornua cervi.*
Sic nox tuta viris. at ſi quis [16] *peſte diurna*
Fata trahit, tunc ſunt magicae miracula gentis,
[17] *Pſyllorumque ingens et rapti pugna veneni.*
Nam primum tacta deſignat membra [18] *ſaliva,*
Quae cohibet virus, retinetque in vulnere peſtem.
Plurima tum volvit ſpumanti carmina lingua,
Murmure continuo, [19] *nec dat ſuſpiria curſus*
Vulneris, aut minimum patiuntur [20] *fata tacere.*
Saepe quidem peſtis nigris inſerta medullis
Excantata fugit: ſed ſi quod tardius audit
Virus, et [21] *elicitum, juſſumque exire repugnat;*
[22] *Tunc ſuperincumbens pallentia vulnera lambit,*

1 In gratiam hoſpitum, quibus ſubveniat.

2 Pſyllos etiam ſecum duxit Cato in itinere per Syrtes; hi morſos à ſerpentibus ſanant, ore venenum exugentes, ipſaſque beſtias incantationibus demulcent. Plut. in Catone Minore.

3 Simulac caſtra metari juſſit Cato.

4 Odore et ſuffitu herbarum adverſus noxia animalia efficacium, è quibus paucas enumerat. de quibus vide quae Nicand. et Plin. l. 25. cap. 4. 5. 6. 9. et 10.

5 In igne crepat. 6 Exoticum gummi. Dat Galbanum Syria in monte Amano è ferula, quam ejuſdem nominis reſinae modo ſtagonitin appellant, etc. ſyncerum ſi uratur, fugat nidore ſerpentes, Plin. l. 12. c. 25. 7 Igne liquefactae. 8 Humilis ſcilicet et tenuis. 9 Indica et Arabica. 10 Reſpicit ad ἔτυμον. παρὰ τὸ πᾶν et ἀκεῖν 11 A Chirone Theſſalo inventa. 12 Sic Nicander: Θριναχίην μὲν ῥίζαν ἔλευ γηπλθία θάψυ: ubi commentator, θρινακίην δὲ τὴν ῥίζαν τῆς θάψυ λέγει, διὰ τὸ ἐν σικελίᾳ γίνεσ… Quod in Sicilia naſcatur. Eryx autem Siciliae. 13 Plin. lib. 21. cap. 21. 14 Vivacis, *vel*, procul ab Africa naſci Cervos, inquit Plinius, Africa propemodum ſola non gignit. Plin. lib. 8. cap. 33. 15 Singulare abigendis ſerpentibus odor aduſto cervino cornu. Plin. lib. 8. c. 32. Solin. c. 31. 16 Percuſſus à ſerpente interdiu contraxit venenum lethale. 17 Excantando et exugendo luctantur Pſylli adverſus venenum. 18 Ophiogenas ſaliva contra ictus ſerpentum mederi, tradit Plin. l. 7. c. 2. et plura de ſaliva, lib. 28. c. 4. 19 Neque periculum vulneris properandam deſiderantis medelam permittit incantatorem reſpirare aut carmen intermittere. 20 Mors accelerans. 21 Carmine. 22 Ad vſ. 893 ſupra.

Ore

Ore venena trahens, et ſiccat [1] dentibus artus,
Extractamque tenens gelido de corpore [2] mortem
Expuit: [3] et cujus morſus ſuperaverit anguis,
Jam promptum Pſyllis vel guſtu noſſe veneni.
Hoc igitur [4] levior tandem Romana juventus
Auxilio, late ſqualentibus errat in arvis.
[5] Bis poſitis Phoebe flammis, bis luce recepta
Vidit arenivagum ſurgens fugienſque Catonem.
Jamque illis magis, atque magis dureſcere pulvis
Coepit, et in [6] terram Libye ſpiſſata redire.
Jamque procul nemorum rarae ſe tollere frondes:
Surgere [7] congeſto non culta mapalia culmo.
Quanta dedit miſeris melioris gaudia terrae,
[8] Cum primum ſaevos contra videre leones!
Proxima [9] Leptis erat, cujus ſtatione quieta
Exegere hyemem nimbis flammiſque carentem.
[10] Caeſar ut Emathia ſatiatus clade receſſit,
Caetera curarum projecit pondera, ſoli
Intentus genero: cujus veſtigia fruſtra
Terris ſparſa legens, fama duce [11] tendit in undas,
[12] Threiciaſque legit fauces, et [13] amore notatum
Æquor, et [14] Eroas lacrymoſo litore turres,
[15] Qua pelago nomen Nepheleias abſtulit Helle.
[16] Non Aſiam brevioris aquae diſterminat uſquam
Fluctus ab Europa, quamvis Bizantion arcto
Pontus, et oſtriferam dirimat Chalcedona curſu,
[17] Euxinumque ferens parvo ruat ore Propontis.
[18] Sigeaſque petit [19] famae mirator arenas,

1 Levi morſu.

2 Venenum lethale.

3 Quin et guſtu veneni dignoſcere valent, à quo ſerpente quis fuerit ictus.

4 Minori cum periculo.

5 Notatio duorum menſium. ſed vide quæ ad vſ. 394. ſupra.

6 Solidam, gleboſam et foecundam.

7 Culmo et ſtipula tectae caſae et tuguria.

8 Quod argumentum erat non longe abeſſe armenta.

9 Minor, Libyphoenicum Africae urbs.

10 Caeſarem duos dies in Pharſalo commoratum, ut ſacris intenderet et exercitum recrearet, ſcribit Appianus. Plutarchus autem et ipſe Caeſar contra, Victorem ſcilicet omnibus rebus relictis perſequendum ſibi Pompejum exiſtimaviſſe, ne bellum renovare poſſet, paucos itaque dies in Aſia moratum, cum audiſſet Pompejum Cypri viſum, conjectaſſe eum in Ægyptum iter habere, cum legionibus duabus et equitibus 800 Alexandriam perveniſſe. Poëta eum per Troadem circumducit, ut fabulandi anſam captet. 11 Ad mare deſcendit. 12 Boſphorum Thracium, Propontidem et anguſtias Helleſponti. 13 Leandri et Herus, quem cecinit Muſaeus, dein Ovid. in epiſt. inter tranandum merſum: quod ubi comperiſſet Here, ſe quoque turri praecipitaſſe. 14 Erus puellae, in Seſto in Europa. 15 Helle filia Nepheles et Athamantis, cum Phryxo fratre novercae inſidias fugiens; ariete quo vehebatur delapſa, Helleſponto nomen dedit. 16 Hic enim fretum anguſtiſſimum, 7 nempe ſtadiorum, Europam ab Aſia dividit Helleſpontus. Byzantio, h. e. *Conſtantinopoli* in Europa, oppoſita Chalcedone in Aſia. Polyb. lib. 4. 17 Qua propontis exceptas per Thracium Boſphorum Euxini aquas emittit per Helleſpontum in mare Ægaeum, lib. 3. vſ. 278. 18 Litus Trojanum; à Sigaeo promontorio, Achillis tumulo nobile. 19 Caeſar, veterem hujus loci famam admiratus, ſimul originis ſuae ſedem viſurus.

Et [1] *Simoentis aquas, et Grajo nobile buſto*
[2] *Rhoetion, et* [3] *multum debentes vatibus umbras.*
Circuit exuſtae nomen memorabile Trojae,
Magnaque [4] *Phoebaei quaerit veſtigia muri.*
Jam ſilvae ſteriles, et putres robore trunci
[5] *Aſſaraci preſſere domos, et templa deorum*
Jam [6] *laſſa radice tenent: ac tota teguntur*
Pergama dumetis: etiam periere ruinae.
Aſpicit [7] *Heſiones ſcopulos,* [8] *ſilvaſque latentes*
Anchiſae thalamos; [9] *quo judex ſederit antro:*
Unde [10] *puer raptus coelo:* [11] *quo vertice Nais*
Luſerit Oenone: [12] *nullum eſt ſine nomine ſaxum.*
[13] *Inſcius in ſicco ſerpentem pulvere rivum*
Tranſierat, qui [14] *Xanthus erat:* [15] *ſecurus in alto*
Gramine ponebat greſſus; Phryx incola manes
Hectoreos calcare vetat. diſcuſſa jacebant
Saxa, nec ullius faciem ſervantia [16] *ſacri;*
[17] *Herceas, monſtrator ait, non reſpicis aras?*
[18] *O ſacer, et magnus vatum labor, omnia fato*
Eripis, et populis donas mortalibus aevum.
[19] *Invidia ſacrae Caeſar ne tangere famae:*
Nam, ſi quid Latiis fas eſt promittere Muſis,
Quantum [20] *Smyrnaei durabunt vatis honores,*
Venturi me, teque legent: [21] *Pharſalia noſtra*
Vivet, et à nullo tenebris [22] *damnabitur aevo.*

1 Fl. Troados.
2 Rhoeteum promontorium, Ajacis Telamonii ſepulchro nobile. Mela lib. 1. Strabo 13.
3 Manes et ſepulchra Achillis et Ajacis Homero aliiſque poëtis decantata.
4 Quo Phoebus et Neptunus mercedem cum Laomedonte pacti Trojam cinxerant.
5 Regia Trojani filii Trois.
6 Propter vetuſtatem ruitura.
7 Scopulum, cui Heſione filia Laomedontis ſorte expoſita ceto, à Neptuno immiſſo, alligata fuerat, quam tamen Hercules liberavit. 8. In quibus Anchiſen Venus dignata eſt concubitu, *vel,* Anchiſae domum, quae *ſecreta arboribuſque obtecta receſſit.* Virg. Æn. 2. 9 Paris, ubi de forma trium Dearum judicarat. 10 Ganymedes filius Trois, ab aquila Jovis raptus. 11 Quo monte, ſcilicet Ida, Nympha Oenone ſe Paridi indulſerit. 12 Nullus in Troade mons, ſcopulus, aut promontorium caret ſuo monimento. 13 Caeſar. 14 Nobilem olim nunc vix apparentem Xanthum Troados rivulum. 15 Nulla religione aut loci veneratione motus, neſcius ibi latuiſſe ſepulchrum Hectoris, donec ab incola Phryge admonitus agnoſceret. 16 Templi aut arae, ut reſpiciat ad ſequen. *Herceas aras.* alii legunt *Hectoreas.* 17 Jovis Hercei, ἕρκος: quod inter aulam et parietem in domus penetrali coleretur ad hanc aram Priamus caeſus. Virg. 2 Aen. Juven. Sat. 10. vſ. 268. Ovid. in Ibin. *Cui nihil Hercei profuit ara Jovis.* 18 Exclamatio poëtae in laudem poeſeos, quae omnibus his monimentis, ſepulchris, aris, templis diuturnior, virtutem reddit vivacem et dignos laude viros vetat mori. *Carmina quam donant, fama perennis erit.* Propert. *Solaque non norunt haec monimenta mori.* Marr. lib. 10. epig. 2. 19 Noli invidere huic meo operi, quo tua qualiacunque facta legentur, vitalitatem. 20 Homeri, quem ſuum inter alias civitates ſibi civem vendicat Smyrna. Επτὰ πόλεις διερίζουσι περὶ ῥίζαν Ομήρου, Σμύρνα, ῥόδος, κολοφῶν, σαλαμὶν, χίος, ἄργος, ἀθῆναι. A. Gell. lib. 3. cap. 11. 21 Opus hoc noſtrum, vide quae ad inſcriptionem in fronte lib. 1. 22 Abolebitur.

[1] *Ut ducis implevit viſus veneranda vetuſtas,*
Erexit ſubitas congeſtu ceſpitis aras,
Votaque turicremos non irrita fudit in ignes.
[2] *Dii cinerum, Phrygias colitis quicunque ruinas,*
Æneaeque [3] *mei,* [4] *quos nunc Lavinia ſedes*
Servat et Alba lares, et quorum lucet in aris
[5] *Ignis adhuc Phrygius,* [6] *nullique aſpecta virorum*
Pallas, in abſtruſo pignus memorabile templo,
[7] *Gentis Iuleae veſtris clariſſimus aris*
Dat pia tura nepos, et vos in ſede [8] *priori*
Rite vocat: date felices in caetera curſus:
Reſtituam populos. grata vice moenia reddent
Auſonidae Phrygibus, [9] *Romanaque Pergama ſurgent.*
Sic fatus, repetit claſſes, et tota ſecundis
Vela dedit Coris, aviduſque urgente procella
[10] *Iliacas penſare moras, Aſiamque potentem*
Praevehitur, pelagoque Rhodon ſpumante relinquit.
Septima nox Zephyro nunquam laxante rudentes
Oſtendit [11] *Phariis Ægyptia litora flammis.*
Sed prius orta dies [12] *nocturnam lampada texit,*
Quam [13] *tutas intraret aquas.* [14] *ibi plena tumultu*
Litora, et incerto turbatas murmure voces
Accipit: ac dubiis veritus ſe credere regnis
Abſtinuit tellure rates. ſed dira [15] *ſatelles*
[16] *Regis dona ferens, medium provectus in aequor,*
Colla gerit Magni, Phario velamine tecta:
Ac prius infanda commendat crimina voce.
Terrarum domitor, Romanae maxime gentis;
Et, [17] *quod adhuc neſcis, genero ſecure peremto;*
Rex tibi [18] *Pellaeus terrae pelagique* [19] *labores*
Donat, et, Emathiis quod ſolum defuit armis,

1 Poſtquam Caeſar ſatis perluſtraſſet haec Trojae monumenta.
2 Manes et umbrae, Dii et Lares.
3 A quo originem ego duco.
4 Libro 1. vſ. 196.
5 Veſtalis. lib. 1. vſ. 199.
6 Palladiū, ſimulachrum Palladis Trojanae in templo Veſtae aſſervatum tanquam pignus imperii, quod viris conſpici nefas.
7 Ego, Julius Caeſar, ab Iulo Æneæ F. originem ducens.
8 Priſtina, antiqua.
9 A Romanis condita.
10 Redimere moram quam Ilii fecerat.
11 In Pharo inſ. et turri quae claudit portum Alexandriae extruebantur faces praelucendis navibus nocturna ſuggerentes miniſteria. Ammian. Marcel. lib. 22. Plin. lib. 36. cap. 12. Solin. cap. 45. 12 Phariam facem obſcuravit. 13 Portum Alexandriae. 14 Ibi primum è navi egrediens (inquit Caeſar comm. de bello civili 3.) clamorem militum audit quos rex in oppido praeſidii cauſa reliquerat: et concurſum ad ſe fieri videt, quod faſces anteferrentur, in hoc omnis multitudo majeſtatem regiam minui praedicabat, etc. 15 Theodotus Chius rhetor, paedagogus regis, quem poſtea M. Brutus, ubi in Aſia deprehendiſſet, omni prius cruciatu laceratum occidit. Plutarchus in Pompejo et Bruto. ſed Appianus eum à Caſſio crucifixum refert. 16 A rege miſſum caput Pompeji et annulum (ut refert Plutarchus,) cujus inſigne erat Leo enſem geſtans. 17 Alexandriae primum de Pompeji morte cognovit Caeſar, Plutarch. 18 Ægyptius. Ptolemaei enim oriundi erant à Macedonibus, lib. 5. vſ. 60. et lib. 8. vſ. 692. et lib. 10. vſ. 86. 19 Laborum tuorum mercedem.

Exhibet : [1] abſenti bellum civile peractum eſt.
Theſſalicas Magnus quaerens reparare ruinas,
Enſe jacet noſtro : tanto te pignore Caeſar
Emimus : hoc tecum percuſſum eſt ſanguine foedus.
Accipe regna [2] Phari nullo quaeſita cruore :
Accipe [3] Niliaci jus gurgitis : accipe quicquid
Pro Magni cervice dares ; [4] dignumque clientem
Caſtris crede tuis, cui tantum fata licere
In generum voluere tuum. nec vile putaris
Hoc meritum, facili nobis quod caede peractum eſt.
[5] Hoſpes avitus erat : [6] depulſo ſceptra parenti
Reddiderat. quid plura feram ? [7] tu nomina tanto
Invenies operi, vel famam conſule mundi.
Si ſcelus eſt, plus te nobis debere fateris,
Quod ſcelus hoc non ipſe facis. Sic fatus, opertum
Detexit, tenuitque caput. jam languida morte
Effigies habitum noti mutaverat oris.
Non primo Caeſar damnavit munera viſu,
Avertitque oculos : vultus, [8] dum crederet, haeſit :
Utque fidem vidit ſceleris, tutumque putavit
Jam [9] bonus eſſe ſocer ; [10] lacrymas non ſponte cadentes
Effudit, gemituſque expreſſit pectore laeto,
Non aliter manifeſta putans abſcondere mentis
Gaudia, quam lacrymis. [11] meritumque immane tyranni
Deſtruit, [12] et generi mavult lugere revulſum,
Quam debere caput. qui duro membra [13] Senatus
Calcarat vultu, qui [14] ſicco lumine campos
Viderat Emathios, uni tibi Magne negare
Non audet gemitus. ô ſors duriſſima fati !
Hunccine tu Caeſar ſcelerato Marte petiſti,
[15] Qui tibi flendus erat ? non [16] miſti foedera tangunt
Te generis ? nec [17] nata jubet moerere nepoſque ?
Credis apud populos Pompeji nomen amantes
Hoc caſtris prodeſſe tuis ? [18] fortaſſe tyranni

1 Tibi.
2 Alexandriae vel Ægypti.
3 Ægypti, quam Nilus inundat.
4 Ptolemaeum.
5 Jure hoſpitalitatis uſus fuerat Pompeius cum Ptolemaeo Lathyro, avo hujus Ptolem. Dionyſii.
6 Auctoritate ſua Ptolemaeum Auleten in regnum reſtituit. ſupra ℣. 132.
7 Si non invenias, quo nomine hoc factum appelles, require famam, quo nomine mundus inſigniat; officii certe, Imo beneficii.
8 Donec exacte cognoſceret eſſe Pompeji caput, ſuſtinuit videre.
9 Prae ſe ferre pietatem et naturam boni ſoceri.
10 Sed contra quam noſter haec in Caeſaris invidiam narret, vide quae Plutarchus in Caeſ. Appian. et Valer. Max. lib. 5. c. 1. referunt Caeſarem averſatum primum caput allatum ; mox, ut aſpexit, oblitum hoſtis, ſoceri vultum induiſſe, tum proprias tum filiae lacrymas reddidiſſe, caput plurimis et precioſis odoribus cremandum curaſſe, etc. 11 Et lacrymis ſuis minuit, imo evertit gratiam meriti Ptolemaei. 12 Et mavult lacrymas impendere capiti Pompeji quem oderat, quam obnoxius eſſe aut gratias debere regi pro hoc beneficio. 13 Senatorum in campis Theſ. caeſorum. 14 Siccis oculis, id eſt, non lacrymantibus. 15 Cujus caedes poſſet tibi elicere lacrymas. 16 Affinitas. 17 Iulia, et immaturus infans, cujus abortum fecerat. l. 1. ℣. 113. 18 Fortaſſe invides Ptolemaeo facinus iſtud ; cujus maluiſſes te autorem.

Tangeris

Tangeris invidia, captique in viſcera Magni
Hoc alii licuiſſe doles, quereriſque periſſe
Vindictam belli, raptumque [1] *è jure ſuperbi*
Victoris generum. quiſquis te flere coëgit
Impetus, à vera longe pietate receſſit.
[2] *Scilicet hoc animo terras, atque aequora luſtras,*
Nec ubi ſuppreſſus pereat gener. [3] *ô bene rapta*
Arbitrio mors iſta tuo! quam magna remiſit
Crimina Romano triſtis Fortuna pudori,
Quod te non paſſa eſt miſereri, perfide, Magni
Viventis! [4] *nec non his fallere vocibus audes,*
Acquiriſque fidem ſimulati fronte doloris:
[5] *Aufer ab aſpectu noſtro funeſta ſatelles*
Regis dona tui: pejus de Caeſare veſtrum,
Quam de Pompejo meruit ſcelus. [6] *unica belli*
Praemia civilis, victis donare ſalutem
Perdidimus. [7] *quod ſi Phario germana tyranno*
Non inviſa foret, potuiſſem reddere regi,
Quod meruit; fratrique tuum pro munere tali
Miſiſſem Cleopatra caput. ſecreta quid arma
Movit, et inſeruit [8] *noſtro ſua tela labori?*
[9] *Ergo in Theſſalicis Pellaeo fecimus arvis*
Jus gladio? veſtris quaeſita licentia regnis?
Non tuleram Magnum mecum Romana regentem:
Te Ptolemaee feram? [10] *fruſtra civilibus armis*
Miſcuimus gentes, ſi qua eſt hoc orbe poteſtas
Altera, quam Caeſar: ſi tellus ulla duorum eſt.
[11] *Vertiſſem Latias à veſtro litore proras:*
Famae cura vetat, ne non damnaſſe cruentam,
Sed videar timuiſſe Pharon. nec fallere vos me
Credite victorem: nobis quoque tale paratum
Litoris hoſpitium: ne ſic mea colla gerantur,
[12] *Theſſaliae fortuna facit. majore profecto,*
Quam metui poterat, diſcrimine geſſimus arma:
[13] *Exilium, generique minas, Romamque timebam:*

1 Ex poteſtate tua.
2 Ironice.
3 O quam bene tibi erepta eſt Pompeji vitae neciſque poteſtas: ne tum ipſi tum Senatui dedecori foret vita à te donari.
4 Et perſuades iis te ſerio dolere, cum id vultu tantum ſimules: Ad fidem veri doloris ficta hac oratione uſus.
5 Supra, vſ. 1035.
6 Clementiae meae gloriam. Quam innumeris Caeſar praeſtitit.
7 Quod niſi regi veſtro intercederent cum ſorore Cleopatra inimicitiae, in promptu mihi eſſet quo illi parem referrem gratiam: ſororis ſcilicet caput pro hac cervice Pompeji.
8 Civili bello
9 Quaſi vero victoria mea Theſſalia regi Ægyptio poteſtatem dederit interficiendi Pompejum. 10 Fruſtra civili bello inter me et Pompejum, totis concuſſi viribus orbis, dimicatum eſt de ſummo imperio, ſi etiamdum aemulum habeam; et dominatus hujus coelum duos admittat ſoles. 11 Fugerem certe litus hoc, ſcelus veſtrum deteſtatus, niſi famae meae conſulerem, argueretque timuiſſe vos potius quam damnaſſe. 12 Victoria mea in Pharſalia. 13 Ego duntaxat timebam exilium, minas Pompeji, et Rom. inimicitias, ſi modo è praelio victus fugiſſem: ſed ecce major his omnibus metus, major poena à Ptolomaeo.

Poena ſugae Ptolemaeus erat. ſed parcimus [1] *annis,*
Donamuſque nefas. ſciat hac pro caede tyrannus
Nil venia plus poſſe dari. [2] *vos condite buſto*
Tanti colla ducis: ſed non, ut crimina tantum
Veſtra tegat tellus. juſto date [3] *tura ſepulcro,*
Et placate caput, [4] *cinereſque in litore fuſos*
Colligite, atque unam ſparſis date manibus urnam.
Sentiat adventum ſoceri, voceſque querentis
Audiat umbra pias. [5] *dum nobis omnia praefert,*
Dum vitam [6] *Phario mavult debere clienti,*
[7] *Laeta dies rapta eſt populis: concordia mundo*
Noſtra perit: caruere Deis mea vota ſecundis,
Ut te complexus poſitis [8] *felicibus armis*
[9] *Affectus abs te veteres, vitamque rogarem,*
Magne, tuam: dignaque ſatis mercede laborum
Contentus [10] *par eſſe tibi. tunc pace fideli*
Feciſſem, [11] *ut victus poſſes ignoſcere divis;*
Feciſſes, [12] *ut Roma mihi.* [13] *Nec talia fatus*
Invenit fletus comitem, nec turba querenti
Credidit: abſcondunt gemitus, et pectora laeta
Fronte tegunt, hilareſque [14] *nefas ſpectare cruentum*
[15] *(O bona libertas) cum Caeſar lugeat, audent.*

1 Pueritiae regis, qui vixdum ſui juris eſt, huic ſcelus imputamus.

2 Caput Pompeji ad ſe delatum (inquit Appianus) minime intueri voluit, verum ſepeliri ſtatim juſſit. Templum quoque exiguum ante urbem condidit, quod indignationis Sacellum appellavit. lib. de civ. bel. 2.

3 Plurimis et precioſis odoribus cremandum curavit, etc. Plutarch. i Caeſ. et Valer. Maxim. lib. 5. c. 1. 4 Diviſi corporis collectos cineres una urni et tumulo condite. 5 Dum omnia, quam me tutiora credit. 6 Regi Ægyptio, cui ipſi tutor à Senatu Pompejus datus fuerat, et cujus patri avoque interceſſerant jura hoſpitalitatis cum Pompejo. 7 Salutis datae, reditionis in gratiam, et concordiae in aeternum. 8 Victricibus. 9 Amorem priſtinum, et ut velles vitae à me donatae munere frui. 10 Vide vſ. 125. lib. 1. 11 Ut non eſſet, cur cladem tuam Deorum inclementiae imputares. 12 Ut, propter te ô Pompei ſervatum, Roma mihi ignoſceret quod arma induiſſem. 13 Neque tamen propterea invenit, qui fletum illius ſuis lacrymis proſequerentur, neque enim creditus illius dolor verus fuiſſe. 14 Caput Pompeji. 15 Ironice, quaſi non audeant mentem et affectus vultu teſtari.

LIBER X.

Ut primum terras [1] *Pompeji colla ſequutus*
Attigit, et [2] *diras calcavit Caeſar* [3] *arenas;*
Pugnavit fortuna [4] *ducis, fatumque nocentis*
Ægypti, [5] *regnum Lagi Romana ſub arma*

1 Theodotum, qui Pompeji caput à rege miſſum Caeſari obtulerat. l. 9. vſ. 1010.
2 Propter Pompejum ibi trucidatum. 3 Litus. 4 Caeſaris. 5 Utrum Ægyptum Caeſar ſub Romano imperio redigeret: An Ægyptii Caeſarem aeque ac Pompejum è medio tollerent.

Iret;

Iret; an eriperet mundo Memphiticus enſis
Victoris, victique caput. [1] *tua profuit* [2] *umbra*
Magne, tui ſocerum [3] *rapuere à ſanguine manes,*
Ne populus poſt te [4] *Nilum Romanus haberet.*
Inde [5] *Paraetoniam fertur* [6] *ſecurus in urbem*
Pignore tam ſaevi ſceleris, ſua ſigna ſequutus.
[7] *Sed fremitu vulgi faſces, et jura querentis*
Inferri Romana ſuis, diſcordia ſenſit
Pectora, et ancipites animos, [8] *Magnumque periſſe*
Non ſibi. [9] *tum vultu ſemper celante timorem,*
Intrepidus Superûm ſedes, et templa vetuſti
Numinis, antiquas Macedûm teſtantia vires,
Circuit: et nulla captus dulcedine rerum,
Non auro, cultuque deûm, non moenibus urbis,
Effoſſum tumulis cupide deſcendit in [10] *antrum.*
Illic [11] *Pellaei proles* [12] *veſana Philippi*
[13] *Felix praedo jacet:* [14] *terrarum vindice fato*
Raptus: ſacratis totum ſpargenda per [15] *orbem*
Membra viri poſuere adytis: Fortuna pepercit
[16] *Manibus, et regni duravit* [17] *ad ultima fatum.*
[18] *Nam ſibi libertas unquam ſi redderet orbem,*
Ludibrio ſervatus erat, non utile mundo

1 Caeſari, inquit Badius, ut hinc monitus ſibi caveret ne in eaſdem inſidias incideret. Grotius autem ſic: Pompeji honori hoc Dii dederunt, ne populi Romani eſſet Aegyptus poſt ipſius mortem, quod futurum fuerat, niſi Caeſar populo Rom. imperium omne cum libertate ademiſſet. 2 Mors. 3 Eripuere caedi. 4 Aegyptum. 5 Alexandriam, à Paraetonio portu et opp. Aegypti, non longe ab Alexandria. Ptol. *Canobo.* 6 Ocioſus, inquiunt interpretes. Caeſar enim, ut refert Appianus, dum rex moram circa Caſſium montem ageret, vacavit gratulationibus, urbis atque templorum luſtrationi, diſputationibus Philoſophorum. Ego autem horum pace ſic intelligo: Caeſar admonitus, ut ſibi caveret, exemplo Pompeji ab iis trucidati (quod *pignus ſceleris* vocat Poëta) ingreſſus eſt urbem ſecurus, id eſt monitus ſeptuſque ſuis cohortibus. itaque ſigna ſimpliciter, vel, ut illi, *faſces* accipio. 7 Caeſar com. de civ. bel. 7 refert: Concurſum ad Caeſarem fieri, quod faſces anteferrentur. in hoc omnis multitudo majeſtatem regiam minui praedicabat. 8 Pompejum non ab Aegyptiis caeſum in ſuam gratiam. 9 Satagebat enim ſalutis ſuae, cui intentus erat, Alexandrinorum deliciis minime vacans, utcumque fiduciam prae ſe ferebat. 10 Alexandri, et ab illo regum Aegyptiorum conditorium: σῶμα dictum refert Strabo, quod corpus Alexandri è Babylone huc tulerit condideritque Lagi filius. Curtius lib. 10. 11 Alexander F. Philippi regis Macedoniae, in cujus urbe Pella natus eſt Alexander. 12 Cui non unus ſuffecit orbis, non mortalis parens. Animal (ut appellat eum Sen. l. 2. de Benef. c. 16.) tumidiſſimum. Addo temulentiſſimum, crudeliſſimum. 13 Felicitatem Alexandri aeque feliciter exprimit Apul. l. 1. Florid. Fortuna, inquiens, ſua major fuit: ſucceſſuſque ejus ampliſſimos et provocavit ut ſtrenuus, et aequiparavit ut meritus, et ſuperavit ut melior: ſoluſque ſine aemulo clarus, adeo ut nemo ejus audeat vel ſperare virtutem, vel optare Fortunam. 14 Raptus morte, quae ſola potuit vindicare terras ab illo ſubactas. 15 Orientalem maxime, cui gravis et exitialis fuiſſet. 16 Cineribus qui hic condebantur, neque prout meritus ipſe fuerat, diſpergebantur. 17 Ad everſionem regni Aegyptii, et ultimos Aegypti reges. 18 Orbi enim, ſi quando erit ſe in libertatem vindicaturus, nihil aliud erit Alexandri gloria et memoria quam ludibrium et peſſimum ambitionis, ſuperbiae, et regnandi cupiditatis exemplum.

Editus exemplum, terras tot poſſe ſub uno
Eſſe viro. [1] *Macedum fines, latebraſque ſuorum*
Deſeruit, [2] *victaſque patri deſpexit Athenas:*
Perque Aſiae populos fatis urgentibus actus
Humana cum ſtrage ruit, gladiumque per omnes
Exegit gentes: ignotos [3] *miſcuit amnes,*
[4] *Perſarum Euphratem, Indorum ſanguine Gangen:*
Terrarum fatale malum, fulmenque, quod omnes
Percuteret pariter populos, et [5] *ſidus iniquum*
Gentibus. [6] *Oceano claſſes inferre parabat*
[7] *Exteriore mari. non illi* [8] *flamma nec undae,*
Nec [9] *ſterilis Libye, nec Syrticus obſtitit Ammon.*
Iſſet in occaſus, mundi devexa ſecutus,
[10] *Ambiiſſetque polos,* [11] *Nilumque à fonte bibiſſet:*
[12] *Occurrit ſuprema dies, naturaque ſolum*
Hunc potuit finem [13] *veſano ponere regi:*
[14] *Qui ſecum invidia, qua totum ceperat orbem,*
Abſtulit imperium; nulloque haerede relicto,
Totius fati [15] *lacerandas praebuit urbes.*
Sed cecidit Babylone [16] *ſua,* [17] *Parthoque verendus,*
Prô pudor! [18] *Eoi propius timuere ſariſſas,*
Quam nunc pila timent populi. [19] *licet uſque ſub Arcton*
Regnemus, Zephyrique domos, terraſque premamus
Flagrantis poſt terga Noti: cedemus in ortus
Arſacidum domino. [20] *non felix Parthia Craſſis*
Exiguae ſecura fuit provincia Pellae.
Jam [21] *Peluſiaco veniens à gurgite Nili*
[22] *Rex puer, imbellis populi ſedaverat* [23] *iras,*
Obſide quo pacis Pellaea tutus in aula

1 Genitivus pluralis, ut Macedum, ſyncopate.
2 Magnam Graeciae partem Philippi dolis et auro ſubactam ſibique relictam tanquam impetum non ſatis amplum contempſit, vide Plut. Q. Curt. Polyb. Juſtin. Arrian.
3 Turbavit, foedavit ſanguine.
4 Sanguine ſcilicet.
5 Velut peſtilentis influentiae ſidus terris.
6 Oceani Indici viſendi ſtudio, fluminis ignoto caput ſuum totque fortiſſimorum virorum ſalutem permiſit. *Curt.*
7 Quod ambit terras ad Orientem et Meridiem.
8 Æſtus Solis. 9 Iter per deſerta Libyae ad Jovis Ammonis templum, ſupra Syrtim majorem. Diod. 17. Arrian. Curt. et Plutar. 10 Orbe circuito. 11 Strabo refert Alexandrum cum Seſoſtre rege Ægypti ſtatuiſſe luſtrare Æthiopiam, ut fontes Nili quaereret. vide infra vſ. 272. 12 Sed fatum et lex naturae incidit vitae ſimul et voti filum. 13 Ut ſupra vſ. 20. 14 Qui eadem invidia qua vivus non tulit imperii aemulum; ita moriens nec uni reliquit Imperium, quaſi fataliter invidens alteri magnitudinem. 15 Inter duces ſuos dividendas. Diviſionem vide apud Curt. l. 10. 16 In ſuam poteſtatem redacta Babylone Parthorum metropoli et regia. 17 Parthis formidandus. 18 Macedonum haſtas plus timuerunt Parthi quam pila noſtra. 19 Nos Romani ſubjecimus nobis orbem ab Arctoa parte, Occidentali, Meridionali: ſoli obſtant nobis Parthi, quo minus in Orientem proferamus Imperium. 20 Et tamen Parthia Craſſis et exercitibus noſtris exitioſa, à Macedonibus, quorum oppidum exiguum eſt Pella, devicta eſt, et metropolis ejus quaſi in provinciam redacta facta victori Alexandro regia ſecura. 21 A Caſio monte prope Peluſium l. 8. vſ. 470. et ad v. 463. 22 Ptolemæus. 23 Tumultum Alexandrinorum. ſupra vſ. 11. et indignationem Photini.

Caeſar

Caeſar erat: cum ſe parva Cleopatra biremi,
Corrupto cuſtode Phari [1] *laxare catenas,*
Intulit [2] *Emathiis ignaro Caeſare tectis;*
[3] *Dedecus Ægypti,* [4] *Latio feralis Erinnys,*
[5] *Romano non caſta malo. quantum impulit Arges,*
Iliacaſque domos facie [6] *Spartana nocenti,*
Heſperios auxit tantum Cleopatra [7] *furores.*
[8] *Terruit illa ſuo, ſi fas, Capitolia* [9] *ſiſtro,*
Et Romana petit [10] *imbelli ſigna* [11] *Canopo,*
[12] *Caeſare captivo Pharios ductura triumphos:*
[13] *Leucadioque fuit dubius ſub gurgite caſus,*
An mundum ne noſtra quidem matrona teneret.
Hoc animi nox illa dedit, quae prima cubili
Miſcuit inceſtam ducibus [14] *Ptolemaida noſtris.*
Quis tibi veſani veniam non donet amoris,
Antoni? durum cum Caeſaris hauſerit [15] *ignis*
Pectus, et in [16] *media rabie, medioque furore,*
[17] *Et Pompejanis habitata manibus aula,*
Sanguine Theſſalicae cladis perfuſus adulter
Admiſit Venerem curis, et miſcuit armis
Illicitoſque toros, et [18] *non ex conjuge partus?*
Prô pudor! oblitus [19] *Magni, tibi Julia fratres*
Obſcoena de matre dedit: [20] *parteſque fugatas*
Paſſus in extremis Libyes [21] *coaleſcere regnis,*
Tempore Niliaco turpis dependit amori,
Dum [22] *donare Pharon, dum non ſibi vincere mavult.*
Quem formae confiſa ſuae Cleopatra ſine ullis
Triſtis adit lacrymis, ſimulatum comta dolorem,
[23] *Quem decuit, veluti laceros diſperſa capillos,*

1 Ut laxaret ſibi carcerem, quo cuſtodiebatur, inquit Berſmanus. Ego de catenis portum Alexandrinum obſtupentibus dici opinor. Scribit enim Plutarchus; Caeſarem ad ſe ex agro accivitſe Cleopatram regno ejectam. Quae cum Apollodoro Siculo lembum ingreſſa, nocte ingruente ad regiam pervenit, cumque latere aliter non poſſet, ſtragulo ſe illigatam ab Apollodoro ad Caeſ. per fores apportari paſſa eſt, etc. 2 Alexandrinis, ab Alex. Macedone conditis. *vel* Caeſaris victoris in Emathia.

3 Invectiva Apoſtrophe ad Cleopatram. 4 Ita Virg. de Helena: *Trojae ac patriae communis Erinnys.* cui noſter hanc confert. 5 Nunc in Caeſare, poſtea in Antonio. 6 Helena. 7 Inſanae libid. et belli illius, quod Antonius Auguſto inſerebat, furores. 8 *Dum Capitolio Regina dementes ruinas Funus et imperio parabat.* Horat. ode 37. lib. 1. 9 *Regina in mediis patrio vocat agmina ſiſtro.* Virg. Æn. 8. Eſt autem ſiſtrum, crepitaculum ex aere aut argento tinnulum, per cujus laminam incurvam ungulae trajectae erant: quod criſpanti brachio agitatum redderet argutum ſonum. 10 *Contaminato cum grege turpium Morbo virorum.* Horat. 11 Ægyptiis et viliſſima Canopi plebe 8. vſ. 543. Juven. Sat. 1. vſ. 26. et Sat. 6. vſ. 85. 12 Auguſto. 13 Sinu maris Ambracii ſub Leucate promontorio Epiri. l. 1. vſ. 43. 14 Cleopatram, Ptolomaei filiam. 15 Alii *ignes.* 16 Belli. menſes autem 9 ibi mortuum refert Appianus. 17 Etiamdum ſibi in aula illa obverſari viſa Pompeji modo ab iis caeſi umbra. 18 Filium Caeſarionem ſuſceptum ex Cleopatra muliere barbara. 19 Cui filia Julia nupta fuerat. 20 Pompejanas, ſub Scipione, Catone, etc. 21 Vires colligere. 22 Cleopatrae, quam fratre interfecto poſtea praefecit Ægypti regno. 23 Ita emendat Grotius, cum prius legeretur, *Quam decuit.*

Et ſic orſa loqui: Si qua eſt ô maxime Caeſar
*Nobilitas, * Pharii proles clariſſima Lagi,*
Exul in aeternum ſceptris depulſa paternis,
Si tua reſtituat veteri me dextera fato,
[1] *Complector regina pedes. tu gentibus* [2] *aequum*
Sidus ades noſtris. [3] *non urbes prima tenebo*
Femina Niliacas: nullo diſcrimine ſexus
Reginam ſcit ferre Pharos. lege [4] *ſumma peremti*
Verba patris, qui jura mihi communia regni,
Et thalami cum fratre dedit. puer ipſe ſororem,
Sit modo liber, amet: ſed habet [5] *ſub jure Pothini*
Affectus, enſeſque ſuos. nil ipſa paterni
Juris habere peto: [6] *culpa, tantoque pudore*
Solve domum: remove funeſta [7] *ſatellitis arma,*
Et regem regnare jube. [8] *quantoſne tumores*
Mente gerit famulus, Magni cervice revulſa!
Jam tibi (ſed procul hoc avertant fata) minatur.
Sat fuit indignum, Caeſar, mundoque tibique,
[9] *Pompejum facinus meritumque fuiſſe Pothini.*
[10] *Nequicquam duras tentaſſet Caeſaris aures:*
Vultus adeſt precibus, facieſque inceſta [11] *perorat.*
Exigit infandam corrupto [12] *judice noctem.*
[13] *Pax ubi parta* [14] *duci,* [15] *doniſque ingentibus emta eſt;*
Excepere epulae tantarum gaudia rerum:
Explicuitque ſuos magno Cleopatra tumultu
Nondum tranſlatos Romana in ſecula luxus.
[16] *Ipſe locus templi, quod vix corruptior aetas*
Extruat, inſtar erat: laqueataque tecta ferebant
Divitias, [17] *craſſumque trabes abſconderat aurum.*
Nec ſummis cruſtata domus, ſectiſque nitebat
Marmoribus: [18] *ſtabatque ſibi non ſegnis Achates,*

* Ego regina, filia Ptolemaei, proles Lagi. l. 8. vſ. 692.

1 *Cleopatra regis ſoror affuſa Caeſaris genibus, partem regni repoſcebat,* inquit Florus lib. 4. c. 2.

2 Salutare, me in jus meum redditurum. ſupra vſ. 35. vocaverat Alexandrum *ſidus iniquum gentibus.*

3 *Occupatio.* Neque, inquit, hoc novo fiet exemplo, ut regnet mulier, patre enim meo ejecto, ſororem meam natu majorem in regno conſtituerunt.

4 Teſtamentum patris, quo ex aequo cum fratre haeres relicta ſum, nec non conjux illius.

5 Poteſtatem ſuam Pothini eunuchi autoritati ſubjectam.

6 Hoc dedecore et turpitudine, ut pro arbitrio ſervorum regnetur. 7 Achillae praefecti regii à Pothino ſolicitati contra Caeſ. infra vſ. 398. 8 Quantos nam? duplici interrogatione. ut l. 7. v. 301. 9 Sceleſtam Pompeji caedem, qua te ſibi demereri voluit. 10 Satis enim formae venuſtas commendabat eam. 11 Aderat puellae forma, inquit Florus, et quae duplicaretur ex illo, quod talis paſſa videbatur injuriam. 12 Caeſare, inter ipſam et fratrem judice. 13 Compoſitis inter ſe rebus et reconciliata fratri Cleopatra, extruitur convivium. 14 Ptolemaeo. 15 Debuerat pater ejus, qui tum rex erat, Caeſari ſeptingenties H. S. inde quadringenties petebat ad alendum exercitum. Plut. in Caeſ. 16 Domus regia referebat majeſtatem templi, melius extructi atque exornati quam ferant exornentque ſeriora ſecula, atque adeo corruptiora. 17 Laminae aureae. 18 Copulativa pro adverſativa. vide l. 1. vſ. 252. Sed ſtabat ſibi, id eſt, per ſe ſolidus non incruſtatus et alteri inſertus, Achates lapis, de quo Plin. l. 37. c. 10. Solin. c. 12.

I *Purpu-*

[1] Purpureuſque lapis, [2] totaque effuſus in aula
Calcabatur Onyx: 3 Hebenus 4 Mareotica vaſtos
Non operit poſtes, ſed ſtat pro robore vili
5 Auxilium, non forma domus, 6 ebur atria veſtit,
Et ſuffixa manu foribus teſtudinis Indae
Terga ſedent, crebro maculas diſtincta Smaragdo.
Fulget gemma toris, et Jaſpide fulva ſupellex:
7 Strata micant: 8 Tyrio quorum pars maxima ſucco
Cocta diu, 9 virus 10 non uno duxit aheno;
Pars auro 11 Plumata nitet; pars 12 ignea cocco,
Ut mos eſt 13 Phariis miſcendi licia telis.
Tum famulae numerus turbae, populuſque miniſter,
(Diſcolor hos ſanguis, alios diſtinxerat aetas:)
Haec 14 Libycos, pars tam flavos gerit altera crines,
Ut nullas Caeſar 15 Rheni ſe dicat 15 in arvis
Tam rutilas vidiſſe comas. pars ſanguinis uſti
16 Torta caput, 17 refugoſque gerens à fronte capillos.
Nec non infelix 18 ferro mollita juventus,
Atque 19 execta 20 virum. ſtat contra fortior aetas,
Vix ulla fuſcante tamen 21 lanugine malas.
Diſcubuere toris 22 reges, 23 majorque poteſtas
Caeſar: et immodice formam fucata nocentem,
Nec ſceptris contenta ſuis, nec fratre marito,
Plena 24 maris rubri ſpoliis, colloque, comiſque
Divitias Cleopatra gerit, 25 cultuque laborat.

1 Porphyrites. Plin. l. 36. c. 7. vel Sardus. 2 Pavimenta ſternuntur Onychite marmore. *Calcatuſque tuo ſub pede lucet Onyx.* Mart. lib. 12. epig. 50. 3 Poſtes non incruſtantur Hebeni ligno: ſed ex ipſo ſolidae ſtant columnae. 4 Aegyptia, à Mareotide palude, licet *ſola India nigrum fert ebenum.* ut canit poëta lib. 2 Georg. Herod. tamen l. 3. in Aethiopia naſci ſcribit. vide Plin. l. 12. c. 4. et l. 6. c. 30. infra vſ. 304. Solin. c. 65. Dioſcor. l. 1. c. 137. 5 Columna ad ſuſtentandum; non incruſtamentum ad ornatum. 6 Fores operiebantur putaminibus teſtudinis Indicae in laminas diſſectis, et gemmis intertextis diſtinguebantur. Vide quae nos ad vſ. 94. Satyr. 11 Juvenal. 7 Alii. leg. *Hic torus, Aſſyrio cujus pars maxima ſucco Strata micant Tyrio, quorum pars maxima lentum Cocta diu virus.* Sed illa quam nos retinuimus ſimplicior eſt et verior. 8 Purpureo, à Tyro ubi optimus puprarum piſcatus, cujus piſcis, qui et murex dicitur, ſanguine ſeu flore quem ore habet morienſque expuit, tinguntur veſtes purp. 9 Medicatum liquorem, ſuccum, tincturam. Martial. epig. 50. lib. 1. et lib. 4. ep. 4. 10 Plus ſemel bis tinctum innuit, dibaphum. Plin. l. 9. c. 30. 11 Intertexta auro atque varii coloris liciis; qualia opera Graeci πολύμιτα vocant. Mart. ep. 150. l. 14. 12 Splendida coccino colore. vide quae ad epigr. 24. lib. 4. Mart. 13 Aegyptiis à Pharo inſ. in portu Alexandro. 14 Nigros, aduſtos, tortos. 15 In Germania. Germani autem flava caeſarie pulchri ſunt. Tacit. de Germ. 16 *Tortis crinibus Æthiopes*, inquit Mart. l. Spect. epig. 3. 17 Rejectos in cervicem, in ſupera reflexos, et Solis vapore aduſtos. 18 Caſtrata, Spadones ſcilicet et Eunuchi. *male pubeſcentibus annis ſurripuere viros; exectaque viſcera ferro, in Venerem fregere; atque ut fuga mobilis aut Circumſcripta mora properantes differat annos, Quaerit ſe natura, nec invenit.* Petr. Arb. 19 Emaſculata. 20 Virilitatem. 21 Non caſtrati juvenes, inveſtes tamen atque imberbes. 22 Ptolemaeus et Cleopatra. 23 Et regibus major Caeſar. 24 Gemmis, margaritis. de Mari rubro, vide quae nos ad Sen. Thyeſt. v. 370. 25 Gravatur gemmis, vel ſollicita eſt de cultu.

Candida [1] *Sidonio perlucent pectora* [1] *filo,*
Quod [2] *Nilotis acus compreſſum pectine Serum*
[3] *Solvit, et extenſo laxavit ſtamina velo.*
[4] *Dentibus hic niveis, ſectos Atlantide ſilva*
Impoſuere orbes; quales ad Caeſaris [5] *ora*
[6] *Nec capto venere Juba. prô caecus, et amens*
Ambitione furor, civilia bella gerenti
Divitias aperire ſuas, incendere mentem
Hoſpitis armati. [7] *non ſit licet ille neſando*
Marte paratus opes mundi quaeſiſſe ruina:
Pone [8] *duces priſcos, et nomina pauperis aevi*
[9] *Fabricios,* [10] *Curioſque graves: hic ille recumbat*
[11] *Sordidus Hetruſcis abductis Conſul aratris,*
Optabit patriae talem duxiſſe triumphum.
Infudere epulas [12] *auro, quod terra, quod aër,*
Quod pelagus, Niluſque dedit, quod luxus inani
Ambitione furens toto quaeſivit in orbe.
[13] *Non mandante fame,* [14] *multas volucreſque feraſque*
Ægypti poſuere Deos: manibuſque miniſtrat
Niliacas [15] *cryſtallus aquas:* [16] *gemmaeque capaces*
Excepere merum, ſed non [17] *Mareotidos uvae,*
[18] *Nobile ſed paucis ſenium cui contulit annis*
Indomitum Meroë cogens ſpumare [19] *Falernum.*
Accipiunt ſertas [20] *nardo florente coronas,*
Et [21] *nunquam fugiente roſa: multumque* [22] *madentis*
Infudere comae, quod nondum evanuit aura
Cinnomon, [23] *externa nec perdidit aëra terra:*
Advectumque recens [24] *vicinae meſſis Amomum.*

1 Amictu è tenuiſſimis filis. Pollux l. 7. c. 16. *Non ſic in Tyria ſindone tutus eris*, ep. 19. l. 4. Mart.
2 Ægyptia. *picti tunica Nilotide Mauri*, Mart. epig. 6. l. 10.
3 Ut rariora eſſent fila, diſcrevit.
4 Pedibus eburneis ſuſtentatas rotundas menſas citreas è Mauritania petitas, *felices Atlantica munera ſylvas*. Mart. epig. 89. l. 4. vide quae nos ad epig. 43. lib. 2. Mart. *Tu Libycos Indis ſuſpendis dentibus orbes.* et Juv. Sat. 11. *latos ſuſtinet orbes Grande ebur.*
5 Conſpectum.
6 Vide Plin. l. 13. c. 15.
7 Etiamſi Caeſar non eſſet. 8 Continentes et incorruptiſſimos viros, quos tamen opima et ampla praeda alliceret. 9 Lib. 3. vſ. 160. 10 Lib. 6. vſ. 787. 11 Quintius Cincinnatus, qui agrum trans Tyberim fodiens à legatis Dictator ſalutatus eſt. Liv. lib. 3. Dionyſius vero conſulatum illi ita oblatum ſcribit. Alii hic Serranum intelligunt. vide Plin. lib. 18. c. 3. *te ſulcos, Serrane, ſerentem.* Virg. 6. Æn. Perſ. Sat. 1. 12 Aureis vaſis. 13 Sed gula et ambitioſo luxu. 14 Quas Ægyptii pro Diis coluerunt, ut piſces, Ibin, etc. vide quae ad Sat. 15. Juvenal. 15 Cryſtallinum gutturnium. *Dant famuli manibus lymphas.* 16 Pocula è gemmis. *Cum bibitur concha.* Juv. Sat. 6. vſ. 305. 17 Mareotidum uvarum meminit Virg. 2 Georg. et Plin. l. 14. c. 3. Mareotici vini, Athen. l. 1. c. 25. ἀπὸ τῆς ἐν Ἀλεξανδρίᾳ κρήνης Μαρείας dicti. et Strabo lib. 13. 18 Sed vinum Meroaeum, quod paucis annis nobilitatem ſaporis odoriſque conſecutum eſt, decocta cruditate, Meroë autem inſula Nili eſt Maxim. l. 4. vſ. 333. 19 Vinum, *Synecd.* Falernum enim proprie è Campania eſt. 20 Frutice Indico et Syriaco, cujus folia et ſpicae odore commendantur. 21 Perenni, per totum annum in Ægypto florente. Mart. ep. 80. l. 6. 22 Delibutae unguentis. 23 Nec Peregre advectum expiravit odorem. *nec ſpirant cinnama ſurdum.* Perſ. Sat. 6. 24 In vicina Aſſyria et Media natae, Plin. l. 12. c. 13.

[1] Diſcit opes Caeſar ſpoliati perdere mundi,
Et geſſiſſe pudet genero cum paupere bellum,
Et cauſas Martis Phariis cum gentibus optat.
[2] Poſtquam epulis, Baccheque modum laſſata volu-
ptas
Impoſuit, longis Caeſar producere noctem
Inchoat alloquiis: ſummaque in ſede jacentem
[3] Linigerum placidis compellat [4] Achorea dictis:
O ſacris devote ſenex, quodque arguit aetas
Non neglecte Deis, Phariae primordia gentis,
Terrarumque ſitus, vulgique ediſſere mores,
Et ritus, formaſque Deûm: quodcunque vetuſtis
Inſculptum eſt adytis profer, [5] noſcique volentes
Prode Deos. ſi [6] Cecropium ſua ſacra [7] Platonem
Majores docuere tui: quis dignior unquam
Hoc fuit auditu, [8] mundique capacior hoſpes?
Fama quidem [9] generi Pharias me duxit ad urbes,
Sed tamen et [10] veſtri: media inter proelia ſemper
Stellarum, coelique plagis, Superiſque vacavi,
Nec meus [11] Eudoxi vincetur [12] Faſtibus annus.
Sed cum tanta meo vivat ſub pectore virtus,
Tantus amor veri, nihil eſt quod noſcere malim
Quam fluvii cauſas per ſecula tanta latentes,
Ignotumque caput: ſpes ſit mihi certa videndi
Niliacos fontes; bellum civile relinquam.
Finierat, contraque ſacer ſic orſus Achoreus:
Fas mihi magnorum Caeſar ſecreta parentum
Prodere, ad hoc aevi populis ignota [13] profanis.

1 Ab Alexandrino hoc luxu.

2 Imitatio Virgiliana: *Poſtquam epulis exempta fames.* et Homerica: Αὐτὰρ ἐπεὶ πόσιος καὶ ἐδητύος ἐξ ἔρον ἕντο.

3 Sacerdotem Iſidis xylinis veſtibus indutum, *gregem linigerum* vocat hos Juvenal. Sat. 6. et Linigeram Iſidem. Ovid. Quippe lana, etc. jam inde Orphei et Pythagorae ſcitis profanis veſtitus eſt. Sed enim munditiſſima lini ſeges, inter optimas fruges terra exortas, non modo indutui et amictui ſanctiſſimis Ægyptiorum ſacerdotibus, ſed opertui quoque in re-bus ſacris uſurpantur. Apul. Apolog. 4 Lib. 8. vſ. 475. 5 Gloria quippe et celebratione gaudent. infra vſ. 197. 6 Athenienſem, à Cecrope rege. 7 Plato in Ægyptum ad prophetas et ſacerdotes profectus arcana et diſciplinas eorum edidicit. Laërtius lib. 3. 8 Docilior, et qui mundi cauſis noſcendis magis vacavit. 9 Pompeji, qui huc profugiſſe dicebatur. 10 Quorum ſcientias ſcire percupio: Aſtronomiam maxime, cui inter arma vacavi ſemper. 11 Exdoxus iſte fuit Cnidius, auditor Platonis, qui cum Chryſippo medico in Ægyptum profectus, anni rationem reverſus Graecis tradidit et Ephemeridas ſcripſit. Laërt. lib. 8. Strab. l. 14. Columel. l. 10. Cenſorinus. hujus autem faſtis, id eſt rationi anni Caeſar dicit ſuam anni correctionem non ceſſuram. qua obſervationi veteri adjecit X dies, ut annum C C C L X V dies efficerent, et ne quadrans deeſſet, quarto quoque anno unus dies intercalaretur. Plutarch. Caeſare, et Macrob. l. 1. Saturn. cap. 14. Solin. cap. 3. Sueton. Caeſare. 12 Utcunque Servius erroris Lucanum inſimulare auſus ſit, *Faſtum* tamen pro dierum computatione in quarta declinatione uſurparunt autores boni. Varro in Ephemeride: *Caeſar faſtus correxit.* Columella 10: *Sequor nunc Eudoxi et Metonis faſtus.* et Horat. utriuſque declin. 2. et 4. 13 Non initiatis.

Sit

Sit [1] *pietas aliis, miracula tanta ſilere:*
Aſt ego coelicolis gratum reor, ire per omnes
Hoc opus, et ſacras populis noteſcere leges.
[2] *Sideribus, quae ſola fugam moderantur Olympi,*
Occurruntque polo, diverſa potentia prima
Mundi lege data eſt. [3] *Sol tempora dividit anni,*
[4] *Mutat nocte diem, radiiſque potentibus aſtra*
Ire vetat, [5] *curſuſque vagos ſtatione moratur.*
[6] *Luna ſuis* [7] *vicibus* [8] *Tethyn, terrenaque miſcet.*
[9] *Frigida Saturno glacies, et zona nivalis*
Ceſſit. habet ventos, incertaque fulmina Mavors.
Sub Jove temperies, et nunquam turbidus aër.
At fecunda Venus cunctarum ſemina rerum
Poſſidet. immenſae Cyllenius arbiter [10] *undae eſt.*
[11] *Hunc ubi pars coeli tenuit, quà miſta Leonis*
Sidera ſunt Cancro, rapidos quà Sirius ignes
Exerit, et varii [12] *mutator circulus anni*
Ægoceron, Cancrumque tenet, cui ſubdita Nili
Ora latent: quae cum * *dominus percuſſit aquarum*
Igne ſuperjecto, tunc [13] *Nilus fonte ſoluto*
Exit, ut Oceanus lunaribus incrementis
Juſſus adeſt: auctuſque ſuos non ante coarctat,
Quam [14] *nox aeſtivas à Sole receperit horas.*

1 Religio. 2 Planetae, qui adverſo motu ab Occaſu ſcilicet in Ortum retardant rapidum motum quo decima ſphaera ab Ortu in Occaſum recte decurrens reliquos orbes ſecum trahit, aliam atque aliam ſortiuntur motus rationem, adeoque potentiam. 3 Medius planetarum; temporum, terrarum, ſiderum et coeli rector. 4 Cum veteribus, qui τὰς τῶν πλανωμένων ςηριγμὰς à Sole fieri credebant, erraſſe noſtrum monet Joſeph. Scal. in prolegom. ad Manil. 5 Ipſe ſub Ecliptica certus vagos caeterorum curſus moderatur. Neque enim de planetis ſtationariis et retrogradis aliquid innotuiſſe veteribus veriſimile eſt. Sed de ſtationibus planetarum Plinius lib. 2. cap. 15. 16. et 17. 6 Æſtum maris Lunae motui tribuerunt veteres. Pomp. Mela lib. 3. cap. 1. et interpres Vadian. 7 Creſcentis ac decreſcentis Lunae. 8 Mare reciproca agitatione nunc accedens litora, nunc recedens. 9 De virtutibus et qualitatibus planetarum conſulendi Aſtrologi, qui de his plenius et planius. 10 Fluminum, adeoque Nili. *Ceſſit Mercurio locus imbrifer.* Avienus. 11 Ubi Mercurius pervenit ad extremum gradum Cancri qua Leonem contingit, vicinus Caniculae et Tropico Cancri cui ſubjacent ignoti fontes Nili, tum * Arbiter undae Mercurius laxat fontes fluminis directe ſubjecti, facitque efferveſcere, non ſecus ac Luna motu ſuo tumefacit mare. modo vſ. 204. 12 Zodiacus, in quo taxatur à Joſeph. Scalig. in prolegom. ad Manil. quod ex duobus Tropicis unum facit, et Zodiacum, non ſolem dirigit ad puncta Solſtitialia. Nullo modo probantur mihi interpretes, qui Meridianum intelligunt Trop. utruuque interſecantem. 13 Nilus creſcere incipiens nova Luna poſt ſolſtitium; Sole Cancrum tranſeunte, modice; Leonem, abundantiſſime, in Virgine, reſidet; revocatur intra ripas, Sole in Libra, h. e. in aequinoctio autumnali, lib. 8. vſ. 467. Herod. lib. 2. Plin. lib. 5. cap. 9. Solin. cap. 34. et 45. Strabo lib. ultim. Diod. Sic. lib. 1. Seneca lib. 4. nat. q. cap. 2. Marcel. lib. 22. Heliod. lib. 9. Philo lib. 1. de vita Moſis. Card. de Subtilit. lib. 2. et 21. Jul. Caeſ. Scal. exercit. 47. 14 Notatio aequinoctii autumnalis.

[1]*Vana fides veterum, Nilo, quo creſcat in arva,*
Æthiopum prodeſſe nives. [2] *non Arctos in illis*
Montibus, aut Boreas. teſtis tibi ſole peruſti
Ipſe color populi, calidique vaporibus Auſtri.
Adde, quod omne caput fluvii, [3] *quodcunque ſoluta*
Praecipitat glacies, ingreſſo vere tumeſcit
Prima [4] *tabe nivis: Nilus neque ſuſcitat undas*
[5] *Ante Canis radios,* [6] *nec ripis alligat amnem*
Ante parem nocti Libra ſub judice [7] *Phoebum.*
Inde etiam leges [8] *aliarum neſcit aquarum:*
Nec tumet hybernus, cum longe ſole remoto
[9] *Officiis caret unda ſuis: dare juſſus* [10] *iniquo*
Temperiem coelo, mediis aeſtatibus exit.
Sub [11] *torrente plaga, ne terras diſſipet* [12] *ignis,*
Nilus [13] *adeſt mundo, contraque incenſa Leonis*
Ora tumet: Cancroque [14] *ſuam torrente Syenen,*
[15] *Imploratus adeſt: nec campos liberat undis,*
Donec in autumnum declinet Phoebus, et umbras
Extendat [16] *Meroë. quis cauſas reddere poſſet?*
Sic juſſit Natura parens decurrere Nilum:
Sic opus eſt mundo. [17] *Zephyros quoque vana vetuſtas*
His adſcripſit aquis, quorum ſtata tempora flatus,
Continuique dies, et in aëre longa poteſtas:
[18] *Vel quod ab occiduo depellunt nubila coelo*
Trans Noton, et fluvio cogunt incumbere nimbos:
[19] *Vel quod aquas toties rumpentis litora Nili*
Aſſidue feriunt, coguntque reſiſtere [20] *flatus.*

1 E ſeptem cauſis inundationis Nili, quas ponit noſter, ſecunda haec veteribus Anaxagorae, Euripidi, et aliis graviſſimis autoribus placita validiſſimis nititur argumentis, ad quae diluenda nimis debiles ſunt poëtae confutationes. Sole enim apud nos in Cancri tropico exiſtente ultra Capricorni circulum ſitis hyems eſt, et nives in Lunae montibus conceptae à Sole redeunte, quod iis ver eſt, diſſolvi poſſunt. Sed et hanc opinionem refutat Joan. Bapt. Scortia lib. 2. de Nili incremento, c. 12. 2 Et tamen receſſus à circulo Capricorni ad Antarcticum aeque ſe habet quoad frigus, ac noſter à circulo tropico Cancri. 3 Atqui hoc verſus Antarcticum ſitis vernum tempus eſt. 4 Solutione. 5 Ante exortum caniculae, in menſe Julio, Sole Leonem ingreſſo. 6 Neque revocatur in alveum ante aequinoctium autumnale l. 8. vſ. 467. Io. Leo Africanus l. 8. c. 4. et l. 9. c. 26. Hieron. Fracaſtorius tract. de Nilo M. Ant. Sabellicus Eunead. 1. lib. 3. Goropius in Niloſcopio. Card. de Subt. lib. 21. Caeſ. Scal. exercit. 47. 7 Diem. 8 Aliorum fluminum, quae hyeme creſcunt, aeſtate decreſcunt. 9 Incremento ad irrigationem Ægypti. 10 Ferventi aetheri. 11 Zona torrida. 12 Calor excandeſcens. 13 Ad refrigerium et temperiem ſubvenit Ægypto. 14 Sibi ſubjectam, lib. 2. vſ. 587. 15 In auxilium quaſi advocatus. 16 In qua inſ. torridae zonae ſubjecta breves aut nullae rejiciebantur umbrae, inſ. vſ. 305. 17 Improprie Eteſias Aquilones (qui à Riphaeis et Septentrione flantes pellere pluvia nubila in Auſtrum, et Nilum verſus fontes repulſum quo minus in mare ſe exoneret, adeoque exundet, ſiſtere dicuntur) vocat Zephyros et ab Occaſu flare facit. vide Joſ. Scal. in prolegom. ad Manilium. Caeterum hanc opinionem diſcutit refutatque Joan. Bapt. Scortia lib. 2. de natura et increm. Nili, c. 13. 14 et 15. 18 Quod Democriti placitum eſt. 19 Quod Thaleti viſum eſt. 20 Venti.

[1] Ille mora curſus adverſique objice ponti
Æſtuat in campos. [2] Sunt qui [3] ſpiramina terris
Eſſe putent, magnoſque cavae compagis hiatus.
Commeat hac penitus tacitis diſcurſibus [4] unda
Frigore ab Arctoo [5] medium revocata ſub axem,
Cum [6] Phoebus preſſit Meroën, tellusque peruſta
Illuc duxit aquas, trahitur Gangeſque, Paduſque
[7] Per tacitum mundi: [8] tunc omnia flumina Nilus
Uno fonte vomens non uno gurgite perfert.
[9] Rumor, ab Oceano, qui terras alligat omnes,
Exundante procul violentum erumpere Nilum,
Æquoreoſque ſales longo miteſcere tractu.
[10] Nec non Oceano paſci Phoebumque polumque
Credimus: hunc, calidi tetigit cum brachia Cancri,
Sol rapit, atque undae plus, quam quod digerat aër
Tollitur, hoc noctes referunt, Niloque refundunt.
[11] Aſt ego, ſi tantam jus eſt mihi ſolvere litem,
Quaſdam, Caeſar, aquas poſt mundi ſera peracti
Secula, concuſſis terrarum erumpere venis,
Non id agente Deo, quaſdam [12] compage ſub ipſa
[13] Cum toto coepiſſe reor, quas ille creator,
Atque opifex rerum certo ſub jure coërcet.
Quae tibi noſcendi Nilum Romane cupido eſt,
[14] Et Phariis, Perſiſque fuit, Macedûmque tyrannis:
Nullaque non aetas voluit conferre [15] futuris
Notitiam: [16] ſed vincit adhuc natura latendi.
Summus Alexander regum quos Memphis adorat,
Invidit Nilo, miſitque per ultima terrae

1 Nilus impeditus ab Eteſiis ex adverſo flantibus, quo minus in mare delabatur, exundat. Ammian. Marcel. lib. 22. Solin. c. 45. Plin. l. 5. c. 9. Herod. 2. 2 Quarta incrementi Nili cauſa, ſed abſurda, quam tamen Memphitici ſacerdotes tradebant. 3 Canales et meatus ſubterraneos. 4 Fluvii, ut mox vſ. 252. 5 Sub Æquatorem aut torridam zonam, cui ſubjacet Meroë. infra vſ. 305. 6 Meroën premit Sol, cum obtinet quartam decimam Leonis partem. 7 Per ſecretos meatus illos ſubterraneos. 8 His fluminibus non ſufficit unus Nili alveus, adeoque exundat ſi. 9 Alii ſunt, qui opinantur feruntque Nilum ab illo Oceano, qui terras ambit, exaeſtuante, incrementum aquarum capere. fluctus vero marinos ſalſuginem amittere atque dulceſcere longo curſu. hanc opinionem examinat atque rejicit Scortia lib. 2. de Nilo, cap. 11. 10 Alia opinio, Sidera aquis paſci, ut lib. 1. vſ. 415. et lib. 9. vſ. 313. aquarum itaque à Sole in Cancro attractarum partem à ſideribus non digeſtam in Æthiopia deorſum noctu decidere, atque hinc Nilum creſcere. Herodoti ſeutentia. vide cap. 19. lib. 2. Scortiae de incremento Nili. 11 Ego reor alios fluvios è venis vi concuſſis erupiſſe poſt orbem conditum; alios accepiſſe ortum et leges certas à Deo in ipſa mundi creatione. Nilum autem hanc incrementi legem à prudenti Deo etiam tum accepiſſe, hanc tanquam univerſalem cauſam à noſtro poſitam, et ab Ariſtide, in oratione Ægyptiaca, pro levi refutat Joan. Baptiſta Scortia lib 2. de natura et incremento Nili, cap. 1. Refutatis deinde variis aliorum opinionibus docet cap. 17. Nilum aquis pluviis creſcere. 12 In prima mundi coagmentatione. 13 Cum rerum univerſitate. 14 Seſoſtri, Cambyſae, Alexandro, ut ſequ. 15 Poſteris. ἐσσομένοισι. 16 Necdum enim inventi ſunt ejus fontes.

Æthiopum, [1] lectos: illos rubicunda peruſti
Zona poli tenuit, Nilum videre calentem.
Venit ad occaſum, mundique extrema [2] Seſoſtris,
Et Pharios currus regum cervicibus egit:
[3] Ante tamen veſtros amnes Rhodanumque Padumque,
Quam Nilum de fonte bibit. veſanus in ortus
[4] Cambyſes [5] longi populos pervenit ad aevi,
[6] Defectuſque epulis, et paſtus caede ſuorum,
Ignoto te, Nile, redit. [7] non fabula mendax
Auſa loqui de fonte uno eſt, ubicunque videris,
Quaereris: et nulli contingit gloria genti,
Ut Nilo ſit laeta ſuo, tua flumina prodam,
[8] Qua Deus undarum celator, Nile, tuarum
Te mihi noſſe dedit. [9] Medio conſurgis ab Axe,
[10] Auſus in ardentem ripas attollere Cancrum:
In Boream [11] is [12] rectus aquis, mediumque Booten:
Curſus in occaſum flexu torquetur, et ortus,
Nunc Arabum populis, Libycis nunc aequus arenis:
Teque vident primi, quaerunt tamen hi quoque [13] Seres,
Æthiopumque [14] feris alieno gurgite campos:
Et te terrarum neſcit cui debeat orbis.
[15] Arcanum natura caput non prodidit ulli,
Nec licuit populis parvum te, Nile, videre,
Amovitque ſinus, et gentes maluit ortus
Mirari, quam noſſe tuos. [16] conſurgere in ipſis
Jus tibi [17] ſolſtitiis, [18] aliena creſcere bruma,
Atque [19] hyemes adferre tuas: ſolique vagari

1 Electos viros, qui ortum Nili indagarent.
2 Seſoſtrin hunc Tzetzes Chilia. 3. c. 69. Var. hiſt. refert, Aſſyriorum regem fuiſſe, et regibus curru junctis vectum triumphaſſe. Idem Plin. l. 33. c. 3. Val. Flac. Sed vide Herodoti Euterpen.
3. Neque tamen invenit magis quam veſtrorum fl. fontes. Notatio τῦ ἀδυνάτυ.
4 Perſarum rex, Cyri F. qui patris imperio adjecit Aegyptum,
5 Μακρόβιυς Æthiopas. Herod. l. 3. Plin. lib. 6. c. 30.
6 Deſtinarat Cambyſes triplex bellum, navale contra Carthaginienſes; alterum terreſtre contra Ammonios: tertium in Macrobios Æthiopas, deficiente autem in itinere commeatu, ingens fames exercitum invaſit: unde decimum quemque militem ſorte ductum edebant, etc. Herod. 3. 7 Ita ut non falſum ſit quod de Nili origine dicitur. *Nemini notam eſſe.* 8 Quatenus. 9 A Meridie (innuit autem polum Antarcticum) in Septentrionem recto curſu defertur Nilus, niſi quod ſinuoſo flumine modo Arabiam ex aequo alluat. *Inde Africam ab Aethiopia diſpeſcens, etc.* Plin. lib. 5. c. 9. 10 Alveo quidem contentus, à Cataractis, quae ſub Cancro ſunt, ante per arenoſa et ſqualentia fluens, quandoque ſe terra condens et poſt dierum aliquot itinera erumpens. 11 Defluis. 12 Directe adverſum Boream. 13 Æthiopiae gens, ut placet Heliod. lib. 9. Indiae pop. ut Oroſio l. 3. c. 24. Non itaque in tantum errat aut hallucinatur noſter quantum à Joſeph. Scalig. ad Manilium arguitur. vide quae ad lib. I. vſ. 19. Glareanus conjicit legend. *feri*, ut opponatur τῷ *primi*. 14 Praeterveheris advena et alibi orto fl. 15 Fontes Nili ignotos, quém tamen Ptolomaeus et alii è Lunae montibus oriri referunt: Vitruvius ex Atlante Mauritaniae, Jubam ſecutus. 16 Creſcere, exundare, ut ſupra vſ. 215. et deinceps. 17 Solſtitio aeſtivo. 18 Diverſa ab aliis fl. ratione, ſupra vſ. 228. 19 Incrementum tuum, quaſi hybernum.

Conceſſum

Conceſſum [1] *per utroſque polos.* [2] *hic quaeritur ortus*
[3] *Illic finis aquae. late tibi* [4] *gurgite rupto*
Ambitur nigris Meroë foecunda colonis,
Laeta comis [5] *hebeni:* [6] *quae, quamvis arbore multa*
Frondeat, aeſtatem nulla ſibi mitigat umbra:
[7] *Linea tam rectum mundi ferit illa Leonem.*
Inde [8] *plagas Phoebi,* [9] *damnum non paſſus aquarum,*
Praeveheris, ſterileſque diu metiris arenas,
Nunc omnes unum vires collectus in amnem,
Nunc vagus, et ſpargens facilem tibi cedere ripam,
Rurſus multifidas revocat piger alveus undas,
[10] *Qua dirimunt Arabum populis Aegyptia rura*
Regni [11] *clauſtra Philae. mox te deſerta ſecantem,*
[12] *Qua dirimunt noſtrum rubro commercia Pontum,*
Mollis lapſus agit. quis te tam lene fluentem
Moturum tantas violenti gurgitis iras,
Nile, putet? [13] *ſed cum lapſus abrupta viarum*
Excepere tuos, et praecipites cataractae,
[14] *Ac nuſquam vetitis ullas obſiſtere cautes*
Indignaris aquis: [15] *ſpuma tunc aſtra laceſſis:*
Cuncta fremunt undis: ac multo murmure montis
Spumeus invictis caneſcit fluctibus amnis.
Hinc, [16] *Abaton quam noſtra vocat veneranda vetuſtas,*
Terra potens, primos ſentit percuſſa tumultus,
Et ſcopuli, [17] *placuit fluvii quos dicere venas,*
[18] *Quod manifeſta novi primum dant ſigna tumoris.*
[19] *Hinc montes Natura vagis circumdedit undis,*
[20] *Qui Libyae te, Nile, negant:* [21] *quos inter in alta*
In convalle jacens ſtat molibus unda receptis.

1 Per terras longe ab utraque Aequatoris parte recedentes ad utrunque polum.
2 Apud nos ad Arcticum ſitos, de origine tua quaeſtio eſt.
3 Apud Antarcticos, de exitu et oſtiis.
4 Dividente ſe Nilo et Meroen inſ. circumdante.
5 Sup. vſ. 117.
6 Meroen premit Sol cum obtinet decimam quartam partem Leonis.
7 Illa regio linea tam perpendiculari Soli in Leone ſubjacet.
8 Zonam torridam.
9 Diminutionem, attrahentibus illum Sole et ſideribus.
10 Ubi Aegyptus ab Arabia dividitur, ad Philas oppidum Strab. lib. 17. Ptolom. et Heliod. lib. 8. ſed Plinio inſ. lib. 5. c. 9. et Senec. lib. 4. c. 2. 11 Fines. vel alludit ad τὰς πύλας. Solinus cap. 45. Catadupas appellat Nili clauſuras. 12 Qua non ita multum Mediterraneum mare ab Erythraeo ſeu rubro dividitur. 13 Nec alibi torrentior, vectus aquis properantibus ad locum Aethiopum, qui Catadupi vocantur, noviſſimo Cataracte inter occurſantes ſcopulos non fluere immenſo fragore ſed ruere creditur. poſtea lenis, etc. Plin. lib. 5. cap. 9. 14 Atque indignaris ullas cautes obſiſtere tuis aquis, nuſquam alibi inhibitis. 15 Frequentia illic ſaxa ſcopulis ſimilia aquam magna vertigine mirabilique alliſam reflectunt, inque contrarium curſum ſpumis agunt redundantibus, etc. Diod. Sic. Senec. Natur. qu. 14. ſcopulis aſperatur, etc. Solin. c. 45. Mela lib. 1. c. 9. 16 Petra ſeu inſula Nili prope Philas ad primam cataractam, inacceſſibilis, unde nomen. 17 Quos nonnulli fontes Nili credebant. 18 Quod hic primum intra alveum fluere, hinc increſcere apparet. 19 Subinde inſulis impactus, totidem incitatus irritamentis, poſtremo incluſus montibus, etc. Plin. lib. 5. cap. 9. 20 Qui te ab Africa divertunt. 21 Inter quos montes Nilus flagrans obtinet convallis ſpeciem.

[1] Prima tibi campos permittit, apertaque Memphis
Rura, modumque vetat creſcendi ponere ripas.
[2] Sic velut in tuta ſecuri pace trahebant
Noctis iter mediae: ſed non veſana Pothini
Mens imbuta ſemel tam ſacra [3] caede, vacabat
A ſcelerum motu. Magno nihil ille peremto
Jam putas eſſe neſas: habitant ſub pectore [4] manes,
Ultriceſque Deas dant in nova monſtra furorem.
Dignatur [5] viles [6] iſto quoque ſanguine dextras,
Quo Fortuna parat victos perfundere Patres;
[7] Poenaque civilis belli, et vindicta Senatus
Pene data eſt famulo. procul hoc avertite fata
Crimen, ut haec [8] Bruto cervix abſente ſecetur.
In ſcelus it Pharium [9] Romani poena tyranni,
Exemplumque perit. ſtruit audax [10] irrita fatis,
[11] Nec parat occultae caedem committere fraudi:
Invictumque ducem detecto Marte laceſſit.
Tantum animi delicta dabant, ut colla ferire
Caeſaris, et ſocerum jungi tibi, Magne, juberet:
Atque haec dicta monet famulos perferre fideles
Ad Pompejanae ſocium ſibi caedis Achillam,
Quem puer imbellis cunctis praefecerat armis,
Et dederat ferrum, nullo ſibi jure retento,
In cunctos, inſeque ſimul. [12] tu mollibus, inquit,
Nunc incumbe toris, et pingues exige ſomnos:
Invaſit Cleopatra [13] domum. nec prodita tantum eſt,
[14] Sed donata Pharos. [15] ceſſas accurrere ſolus
Ad dominae thalamos? [16] nubet ſoror impia fratri:
Nam Latio jam nupta duci eſt: interque maritos
[17] Diſcurrens Aegypton habet, Romamque [18] meretur.
Expugnare [19] ſenem potuit Cleopatra [20] venenis.

1 Memphis prima urbs eſt planae et jacentis Aegypti, unde exundare incipit Nilus, nullis ripis fluvium coercentibus, vetatque rip. pon. modum creſcendi. 2 Ad hiſtoriam redit. 3 Pompeji. 4 Umbra Pompeji. 5 Eunuchi Pothini et Achillae. 6 Caeſaris, ut modo Pompeji. 7 Patrum et Bruti dextris ereptae libertatis vindicibus futuris, pene praeripuerat Caeſaris caedem famulus Pothinus. 8 M. Bruto Caeſaris interfectore futuro. l. 7. vſ. 586. 9 Poena à Caeſare tyranno ſumenda Romanis pene factum erat ſcelus Aegyptiorum, et tyrannicidae gloria atque exemplum prope perierat. 10 Quae in fatis non erat perficere. 11 Erat in procuratione regni propter aetatem pueri nutricius ejus eunuchus Pothinus. is primum inter ſuos queri atque indignari coepit, regem ad dicendam cauſam evocari: deinde adjutores quoſdam conſcios ſui nactus ex regiis amicis, exercitum à Peluſio clam Alexandriam evocavit, atque Achillam, quem omnibus copiis praefecerat, incitatum ſuis, et regis inflatum pollicitationibus, quae fieri vellet, literis nunciiſque edocuit. Caeſ. comm. civ. bell. 3. 12 Ex obliquo ſegnitiem illius arguens: Achillam ad caedem Caeſaris excitat. 13 Regiam. 14 Sed palam donatum eſt Cleopatrae à Caeſare Aegypti regnum. 15 Ceſſas, vel ſi ſolus eſſes neque tali exercitu inſtructus, accurrere ad has nuptias opprimendas et praeveniendas? 16 Procul dubio efficiet Caeſar, cui illa jam vice uxoris eſt, ut Cleopatra concilietur Ptolemaeo. 17 Per vices. 18 Noctibus. 19 Caeſarem. 20 Philtris, veneficiis amoris, illecebris et lenociniis formae.

[1] *Crede miſer puero: quem nox ſi junxerit una,*
Et ſemel amplexus [2] *inceſto pectore paſſus*
[3] *Hauſerit obſcoenum titulo pietatis amorem,*
Meque, tuumque caput, per ſingula forſitan illi
Oſcula donabit. crucibus, flammiſque luemus
[4] *Si fuerit formoſa ſoror. nil undique reſtat*
Auxilii: rex hinc conjux, hinc Caeſar adulter:
Et ſumus, ut fatear, tam [5] *ſaeva judice ſontes.*
Quem non è nobis credet Cleopatra [6] *nocentem*
A quo caſta fuit? [7] *per te, quod fecimus una,*
[8] *Perdidimuſque nefas, perque* [9] *ictum ſanguine Magni*
Foedus, ades: ſubito bellum molire tumultu:
Irrue: nocturnas rumpamus funere [10] *tedas,*
Crudelemque toris dominam mactemus in ipſis
[11] *Cum quocunque viro. nec nos deterreat auſis*
Heſperii Fortuna ducis. quae [12] *ſuſtulit illum,*
Impoſuitque orbi, communis gloria nobis:
[13] *Nos quoque ſublimes Magnus facit. Aſpice* [14] *litus*
[15] *Spem noſtri ſceleris:* [16] *pollutos conſule fluctus*
Quid liceat nobis: tumulumque è pulvere parvo
Aſpice Pompeji non omnia membra tegentem.
[17] *Quem metuis, par hujus erat.* [18] *non ſanguine claris*
[19] *Quid refert? nec opes populorum, ac regna movemus,*
[20] *Ad ſcelus ingentis fati ſumus. attrahit illos*
In noſtras Fortuna manus. en [21] *altera venit*
Victima nobilior. [22] *placemus caede ſecunda*
Heſperias gentes. [23] *jugulus mihi Caeſaris hauſtus*
Hoc praeſtare poteſt, Pompeji caede nocentes
Ut populus Romanus amet. quid nomina tanta
Horremus, vireſque ducis, [24] *quibus ille relictis*
Miles erit? nox haec peraget civilia bella,

1 Ironice. 2 Sororis, quam duxerit in matrimonium. 3 Inceſtum velaverit conjugii nomine. 4 Si forma ſororis fratri placere coeperit. 5 Cleopatra. 6 Vel hoc nomine, quod non et nos cum illa conſuetudinem habuimus. 7 Obteſtatio. 8 Male collocavimus, nullum conſecuti illius praemium; niſi et novum hoc ſcelus adjungamus. 9 Alluſum ad morem faciendi foederis. 10 Nuptias. 11 Ptolemaeo, ſeu Caeſare. 12 Evexit. 13 Nos quoque gloriam hanc cum Cæſare dividimus: ille devicit nos. interfecimus. 14 In quo caeſus eſt Pompejus, ubi jacet ſepultus. 15 Quod jubeat nos ſperare idem poſſe in Caeſare. 16 Caede Pompeji. 17 Caeſaris Fortuna et gloria non majores ſunt quam fuere illae Pompeji. 18 *Object.* Sed nos, inquies, non ſumus genere clari. 19 *Solut.* Neque tamen nos, (quod illi fecerunt) ſolicitavimus populos et reges in noſtra auxilia et ad exequendum quod propoſuimus, ad quod ipſi per nos ſufficimus. 20 Magnum eſt fatum noſtrum et potens ad ſcelera. Ita Grotius, qui hanc lectionem probat. Alteram lectionem, *Ad ſcelus ingentes facti ſumus,* adſtruere poterit illud Lyci apud Senecam in Herc. Fu. vſ. 337. *nobiles non ſunt mihi Avi, nec altis inclytum titulis genus: Sed clara virtus, etc. proſperum autem*, ut habetur in eadem tragoedia vſ. 250. *ac felix ſcelus Virtus vocatur.* 21 Caeſar. 22 *Rituale verbum*, quando priore litatum non fit. *Metaphora à ſacris.* 23 Caeſaris inviti caede conciliabimus nobis Romanos offenſos de Pompeji nece. 24 Quos titulos et nomina ſi illi adimas, nil niſi miles eſt, ſic lib. 5. vſ. 366. *privatum factura juventus.*

I Inferiaſque

Inferiaſque dabit populis, et mittet ad umbras,
Quod debetur adhuc mundo caput, ite feroces
Caeſaris in jugulum: [2] *praeſtet Lagea juventus*
Hoc regi, Romana ſibi. tu parce morari:
Plenum epulis, madidumque mero, Venerique paratum
Invenies: aude: Superi tot vota [3] *Catonum,*
Brutorumque tibi tribuent. [4] *Non lentus Achillas*
Suadenti parere nefas. haud clara movendis,
Ut mos, ſigna dedit caſtris, nec prodidit arma
Ullius clangore tubae: temere omnia ſaevi
Inſtrumenta rapit belli. [5] *pars maxima turbae*
Plebis erat Latiae: ſed [6] *tanta oblivio mentes*
Cepit in externos corrupto milite mores,
Ut [7] *duce ſub famulo, juſſuque ſatellitis irent,*
Quos erat indignum [8] *Phario parere tyranno.*
Nulla fides, pietaſque viris, qui caſtra ſequuntur,
[9] *Venaleſque manus: ibi fas, ubi maxima merces:*
Aere merent parvo: jugulumque in Caeſaris ire
Non ſibi dant. prô fas! [10] *ubi non civilia bella*
Invenit imperii fatum miſerabile noſtri?
Theſſaliae ſubducta acies in litore Nili
More furit patrio. quid plus [11] *te, Magne, recepto*
Auſa foret Lagea domus? [12] *dat ſcilicet omnis*
Dextera, quod debet Superis: nullique vacare
Fas eſt Romano. [13] *Latium ſic ſcindere corpus*
Diis placitum: non in generi, ſocerique favorem
Diſcedunt populi. civilia bella ſatelles
Movit, et in partem Romanam venit Achillas.
[14] *Et niſi fata manus à ſanguine Caeſaris arcent,*

1 Caeſarem, tanquam ſacrificium umbras caeſorum popul. placaturum.
2 In caſtris tuis milites Ægyptii praeſtent hanc libertatis gratiam regi ſuo, quem Caeſar apud ſe tenet tanquam captivum: Romani (ut mox vſ. 403.) ſibi oppreſſore, ſcilicet libertatis Caeſare caeſo.
3 Catonis, Scipionis, Bruti, etc. quibus hoc maxime in votis eſt.
4 Dum Caeſar laboraret controverſias regum componere: ſubito exercitus regius, equitatuſque omnis venire Alexand. nunciatur, etc. Caeſ. com. civ. belli 3.
5 Erant cum Achilla copiae, ut neque numero, neque genere hominum, neque uſu rei militaris contemnendae viderentur: millia enim viginti in armis habebat. hae conſtabant ex Gabinianis militibus: qui jam in conſuetudinem Alexandrinae vitae atque licentiam venerant, et nomen diſciplinamque populi Rom. dedidicerant, uxoreſque duxerant, etc. ibidem. 6 Indignationem hujuſmodi vide apud Horat. ode 5. lib. 3. 7 Achilla. 8 Ipſi regi Ægyptio. 9 Non ex animo ſuo aut ſe in libertatem vindicaturi; ſed ſtipendio conducti. 10 Milites Rom. qui non interfuerunt praelio Pharſalico, hic tamen in Ægypto civili ſanguine manus imbuere parant. ſic lib. 8. vſ. 601. 11 Si Pompejum exceptum tuerentur armis Ægyptii? 12 Omnis ubique Roman. dextra ſe immiſcet bello huic civili, ita volentibus Superis. 13 Ita Diis viſum res Romanas et vires unitas divellere et diſſolvere factionibus; neque his Pompeji et Caeſaris, ſed tertias partes ſe quoque ingerit ſatelles Ægyptius Achillas. 14 Et niſi fatis reſervatus eſſet Caeſar interficiendus Romae; hic certe ab his fuiſſet oppreſſus.

Hae

Hae vincent partes. [1] *aderat maturus uterque:*
Et [2] *diſtricta epulis ad cunctas aula patebat*
Inſidias: poteratque cruor per regia fundi
Pocula Caeſareus, menſaeque incumbere cervix.
Sed metuunt belli trepidos in nocte tumultus,
[3] *Ne caedes confuſa manu, permiſſaque fatis*
Te, Ptolemaee, trahat. tanta eſt fiducia ferri.
[4] *Non rapuere nefas:* [5] *ſummi contemta facultas*
Eſt operis: [5] *viſum famulis reparabile damnum,*
Illam mactandi dimittere Caeſaris horam.
Servatur poenas in aperta luce daturus.
Donata eſt nox una duci, vixitque Pothini
Munere Phoebeos Caeſar dilatus in ortus.
[6] *Lucifer à* [7] *Caſia proſpexit rupe, diemque*
Miſit in Ægyptum [8] *primo quoque ſole calentem:*
Cum procul à muris acies non ſparſa maniplis,
Nec vaga conſpicitur, [9] *ſed juſtos qualis ad hoſtes*
Recta fronte venit. [10] *paſſuri comminus arma,*
Laturique ruunt. [11] *at Caeſar moenibus urbis*
Diffiſus, foribus clauſae ſe protegit aulae,
Degeneres paſſus latebras. [12] *nec tota vacabat*
Regia compreſſo: minima collegerat arma
Parte domus: tangunt animos iraeque metuſque:
Et timet incurſus, indignaturque timere.
[13] *Sic fremit in parvis fera nobilis abdita clauſtris,*
Et frangit rabidos praemorſo carcere dentes.
[14] *Non ſecus in Siculis fureret tua flamma cavernis,*
Obſtrueret ſummam ſi quis tibi [15] *Mulciber Ætnam.*
[16] *Audax Theſſalici qui nuper rupe ſub* [17] *Æmi,*
Heſperiae cunctos proceres, aciemque Senatus,
Pompejumque ducem, [18] *cauſa ſperare vetante,*

1 Pothinus intra, Achillas extra urbem. Plutarch. refert, tonſorem Caeſaris, hominem timidiſſimum, dum omnia curioſe exploraret, percepiſſe inſidias Caeſari ſtrui ab Achilla et Pothino, indiciumque rei detuliſſe, Caeſarem coenaculum praeſidio cinxiſſe, et Pothinum interfici juſſiſſe: Achillam vero fuga in caſtra elapſum intuliſſe ei difficillimum bellum, etc. Aliter Caeſ. l. 3. de bello civili.

2 Impedita, diſtracta.

3 Ne qua forte ut ipſe rex Ptolemaeus in tumultu pereat.

4 Non itaque temere et raptim aggreſſi ſunt facinus.

5 Viſum eſt iis occaſionem hanc omittere atque oportunius reſumere die inſequente. 6 Notatio Aurorae. 7 Monte Caſio, qui ad Orientem Alexandriae eſt. l. 8. vſ. 463. 8 Recte quippe orto. 9 Sed collecta et inſtructa. 10 Achillas copiis ſuis fidens, paucitatemque militum Caeſaris deſpiciens, occupabat Alexandriam, praeterea oppidi partem quam Caeſar cum militibus tenebat, etc. Caeſ. comm. 3. 11 Caeſar à percuſſoribus Pompeji obſeſſus in regia, quamvis exigua manu, ingentis exercitus molem mira virtute ſuſtinuit. Florus. 12 Neque ſuffecit parva Caeſaris manus tuendae toti regiae. 13 Indignatur, inſtar Leonis caveae incluſi, clathros mordicus prehendentis. 14 Furitque non ſecus atque Ætna. lib. 5. vſ. 99. ſi quis foramina illius obſtruere laboret. 15 Vulcane. *Apoſtrophe.* 16 Caeſar, qui nuper in Pharſalicis campis nimium auſus eſt, nimium ſperavit; jam trepidavit. *Amplificatio.* 17 Thraciae quidem montis: ſed noſtro ſemper fere Theſſaliae. 18 Iniqua, nec felicem exitum promittente,

[N]on timuit, fatumque ſibi promiſit iniquum,
[E]xpavit 1 ſervile nefas, intraque penates
[Ob]ruitur telis; 2 quem non violaſſet 3 Alanus,
[N]on Scytha, 4 non fixo qui ludit in hoſpite Maurus.
Hic, cui Romani ſpatium non ſufficit orbis,
[P]arvaque regna putat Tyriis cum Gadibus Indos,
[C]eu puer imbellis, ceu captis femina muris,
Quaerit 6 tuta domus: ſpem vitae in limine clauſo
[P]onit, et incerto luſtrat vagus atria curſu:
Non ſine rege tamen; quem ducit in 8 omnia ſecum,
[S]umpturus 9 poenas et grata piacula morti;
Miſſuruſque tuum, ſi non ſint tela, nec ignes,
In 10 famulos Ptolemaee caput. 11 ſic barbara Colchis
[C]reditur ultorem metuens regnique, fugaeque
Enſe ſuo, fratriſque ſimul cervice parata
Expectaſſe patrem. 12 cogunt tamen ultima rerum
Spem pacis tentare ducem: 12 miſſuſque ſatelles
Regius, ut ſaevos abſentis voce 13 tyranni
Corriperet famulos, quo bellum auctore moverent.
Sed neque 14 jus mundi valuit, neque foedera ſancta
Gentibus: orator regis, paciſque 15 ſequeſter,
16 Æſtimat in numero ſcelerum ponenda tuorum
Tot 17 monſtris Ægypte nocens. 18 non Theſſala tellus,
19 Vaſtaque regna Jubae, non Pontus, et 20 impia ſigna
Pharnacis, et 21 gelido circumfluus orbis Ibero
Tantum auſus ſcelerum; non Syrtis barbara, quantum

1 Sceleſta Achillae ſatellitis regii arma.
2 *Altera exaggeratio.*
3 Scythiae Europeae populi.
4 Non Mauri inhoſpitales, qui per luſum et exercendi gratia hoſpites pro ſcopo poſitos ſagittis configunt.
5 Hic cui non ſufficit Romanum Imperium ab Indis uſque in Oriente ad Gades in Occidente, inſulam, in qua colonia Tyriorum. *omnes terrae qua ſunt à Gadibus uſque ad Gangem.*
6 Pars erat regiae exigua, in quam ipſe habitandi cauſa initio erat inductus, etc.

Caeſar comm. civilis belli 3. 7 Regem ut in ſua poteſtate haberet, Caeſar effecit, magnamque regium nomen apud ſuos auctoritatem habere exiſtimans, etc. ibidem. 8 Loca omnia, *vel* eventum omnem. 9 A rege. 10 Achillam et alios. 11 Non ſecus ac Medea inſequentem patrem aurei velleris proditi vindicem morata eſt, fratrem Abſyrtum diſcerpendo diſpergendoque. vide quae nos ad Senec. Med. vſ. 44. 12 Miſſi à rege ad Achillam Serapion et Dioſcorides (inquit Caeſ. comm. 3 civilis belli) quos ille, prius quam audiret, aut, cujus rei cauſa miſſi eſſent cognoſceret, corripi ac interfici juſſit, etc. 13 Regis Ptolemaei. 14 Jus gentium, quo ſacroſancti ſunt legati. 15 Mediator, legatus. 16 Æſtimationem ſeu ſpecimen dat ſcelerum Ægypti. Grotius legendum conjicit. *Res minima in numero.* 17 Sceleribus. 18 *Amplificatio.* Non bellum Theſſalicum, quo cum Pompejo conflixit: non Africum, quo Scipionem et Jubam Mauritaniae regem devicit: non Ponticum, quo Pharnacem Mithridatis F. occaſione civilis belli capta patrium regnum in poteſtatem ſuam redigere conatum vidit, vicit, Ponto expulit: non Hiſpanica bella, quorum altero Petrejum et Afranium Pompeji duces: altero Cn. et Sext. filios Pompeji devicit. Non haec omnia tantum afflixere Caeſarem, quantum delicati iſti famuli atque Eunuchi Ægyptii. 19 Ad vſ. 670. 20 Propter defectionem à patre. l. 1. vſ. 336. et l. 2. vſ. 637. nec non conatum Bithyniam, Cappadociam, et Armeniam invadendi, principeſque ad defectionem pertrahendi. 21 Hiſpania, *quam torrens ambit Iberus.* lib. 7. vſ. 15.

1 *Delicias ſecere* 2 *tuas. premit undique bellum,*
3 *Inque domum jam tela cadunt, quaſſantque penates.*
Non 4 *aries uno moturus limina pulſu,*
Fracturuſque domum, non ulla eſt machina belli:
5 *Nec flammis mandatur opus: ſed* 6 *caeca juventus*
Conſilii, vaſtos ambit diviſa penates,
Et nuſquam totis incurſat viribus agmen.
7 *Fata vetant, murique vicem fortuna tuetur.*
8 *Nec non et ratibus tentatur regia,* 9 *qua ſe*
Protulit in medios audaci margine fluctus
Luxurioſa domus. ſed adeſt defenſor ubique
Caeſar, et hos aditus gladiis, hos ignibus arcet:
Obſeſſuſque gerit (tanta eſt conſtantia mentis)
Expugnantis opus. 10 *piceo jubet unguine tinctas*
Lampadas immitti 11 *junctis in bella carinis.*
Nec piger ignis erat per 12 *ſtuppea vincula, perque*
Manantes cera tabulas: et tempore eodem
Tranſtraque nautarum ſummique arſere 13 *cornua.*
Jam prope ſemuſtae merguntur in aequore claſſes,
Jamque hoſtes, et tela natant. 14 *nec puppibus ignis*
Incubuit ſolis: ſed quae vicina fuere
Tecta mari, longis rapuere vaporibus ignem:
Et cladem fovere Noti, percuſſaque flamma
Turbine, non alio motu per tecta cucurrit,
15 *Quam ſolet aetherio lampas decurrere ſulco,*
16 *Materiaque carens, atque ardens aëre ſolo.*
Illa 17 *lues clauſa paulum* 18 *revocavit ab aula*
Urbis in auxilium populos. 19 *nec tempora cladis*
Perdidit in ſomnos; ſed caeca nocte 20 *carinis*
Inſiluit Caeſar, ſemper feliciter uſus

1 Ne virilia quidem portenta, Pothinus atque Ganymedes. Flor. lib. 4. c. 2.
2 Tuae ô Aegypte.
3 Primo impetu domum ejus irrumpere conatus eſt, etc. Caeſ. comm. civilis belli 3.
4 Ad vſ. 300. lib. 3.
5 Nec incendium parant.
6 Expers conſilii.
7 Caeſaris fortuna hoſtibus ademit conſilium, illique praeſtitit incolumitatem.
8 Eodem tempore pugnatum eſt ad portum (inquit Caeſar comm. 3.), dum naves longas occupare hoſtes contenderent; quarum erant auxilio L miſſae ad Pompejum, quae proelio in Theſſalia facto domum redierant, praeter XXII conſtratas, quae praeſidii cauſa Alexandriae eſſe conſueverant, quas ſi occupaviſſent, claſſe Caeſaris erepta, portum ac mare totum in ſua poteſtate haberent, commeatu auxiliiſque Caeſarem prohiberent, etc. 9 Regiae enim pars in quam Caeſar habitandi cauſa initio erat inductus, habebat aditum ad portum et ad reliqua navalia. Caeſ. comm. 3. 10 Phalaricas, ad vſ. 681. l. 3. 11 Navibus quae praeſidii cauſa Alexandriae eſſe conſueverant. modo ad vſ. 486. 12 Funes nauticos et tabulas pice unctas. ut lib. 3. vſ. 683. 13 Cornua antennarum. lib. 8. vſ. 177. 14 Dum Caeſar coactus ſuae ſaluti conſulere claſſem incendio amoliretur, longius à navali graſſatus ignis celeberrimam Ptolemaei Philadelphi bibliothecam abſumſit. Plut. 15 Ad vſ. 532. l. 1. *de coelo lapſa per umbras Stella facem ducens multa cum luce cucurrit.* mox, *tum longo limite ſulcus Dat lucem*, etc. Virg. Aen. 2. 16 Pabulo, ignis alimento. 17 Incendium. Ita Virg. Aen. 5. *lentuſque carinas Eſt vapor, et toto deſcendit corpore peſtis.* 18 Revocavit multitudinem à regiae obſidione ad incendium reſtinguendum. 19 Neque incendii tempus ita impendit ſomno, ut ſibi deeſſet. 20 Confeſtim ad Pharum navibus milites expoſuit.

Praecipiti

Praecipiti curſu bellorum, et tempore rapto.
Tunc [1] *clauſtrum pelagi cepit Pharon.* [2] *inſula quondam*
In medio ſtetit illa mari, ſub tempore vatis
[3] *Proteos:* [4] *at nunc eſt Pellaeis proxima muris.*
[5] *Illa duci geminos bellorum praeſtitit uſus:*
Abſtulit excurſus et fauces aequoris hoſti;
Caeſaris auxiliis aditus et libera ponti
Oſtia permiſit. [6] *Nec poenas inde Pothini*
Diſtulit ulterius: ſed non qua debuit ira,
Non cruce, non flammis, rabido non dente ferarum:
Heu facinus, cervix gladio male caeſa pependit:
[7] *Magni morte perit.* [8] *Nec non ſubrepta paratis*
A famulo Ganymede dolis pervenit ad hoſtes
Caeſaris [9] *Arſinoe: quae caſtra carentia rege*
Ut proles Lagea tenet, famulumque Tyranni
Terribilem juſto tranſegit [10] *Achillea ferro;*
[11] *Altera, Magne, tuis jam victima mittitur umbris.*
Nec ſatis hoc Fortuna putat. procul abſit, ut iſta
Vindictae ſit ſumma tuae. non ipſe tyrannus
Sufficit in poenas, non omnis regia Lagi.
[12] *Dum patrii veniant in viſcera Caeſaris enſes,*
Magnus inultus erit. ſed non [13] *auctore furoris*
Sublato cecidit rabies: nam rurſus in arma
Auſpiciis Ganymedis eunt: ac multa ſecundo

1 Haec enim inſula (ait Caeſar comm. 3.) objecta Alexandriae portum efficit, etc. mox vſ. 513. et ſup. vſ. 57. 2 Pharos Alexandriae nunc ponte conjungitur, olim, ut Homerico carmine proditum eſt, ab iiſdem oris curſu diei totius abducta, etc. Mela lib. 2. c. 7. 3 Qui rex Aegypti fuit tempore belli Trojani. Diod. Sic. et Herod. lib. 1. 4 A ſuperioribus regibus in longitudinem paſſ. nongentorum in mare jactis molibus, anguſto itinere et ponte cum oppido jungitur, Caeſar comm. 3 civilis belli. 5 Neque enim per pontem in Pharon excurrere, neque è portu ſolvere in mare poterant hoſtes. Iis autem (inquit Caeſ. comm. 3.) invitis, à quibus Pharos tenetur, non poteſt eſſe, propter anguſtias, navibus introitus in portum. 6 Haec dum apud hoſtes geruntur, Pothinus nutricius pueri et procurator regni, cum ad Achillam nuncios mitteret, hortareturque ne negotio deſiſteret, neve animo deficeret, indicatis deprehenſiſque internunciis, à Caeſare eſt interfectus. Caeſar comm. civilis belli 3. 7 A gladio, et eo mortis genere quo Pompejus, lib. 8. vſ. 671. 8 Interim Arſinoë filia minor Ptolemaei regis, vacuam poſſeſſionem regni ſperans, ad Achillam ſe ex regia trajecit, unaque bellum adminiſtrare coepit: ſed orta celeriter inter eos de principatu controverſia, cum alter alteri inſidiaretur, et ſummam imperii ipſe obtinere vellet; praeoccupat Arſinoë per Ganymedem eunuchum, nutricium ſuum, atque Achillam interficit. Caeſ. comm. civ. bel. 3. et Hirtius 4. 9 Filia Ptolemaei minor, Arſinoë. 10 Accuſativ. Graecus ab Ἀχιλλεύς, vel ab Achilla, nom. Ion. in prima Decl. ut Xerxea, Herodot. lib. 7. 11 Ptolemaeus, qui paulo poſt ad ſuos elapſus è proelio fugiens receptuſque in navigium, eo demerſo, multitudine adnatantium, periit. Hirt. comm. 4 de bello Alexand. *Regis ipſius corpus obrutum limo repertum eſt in aureae loricae honore.* Florus lib. 4. c. 2. et Paterc. 12 Donec ipſe Caeſar à partibus Rom. in curia cadat Pompeji manibus victima. 13 Achilla caeſo, Arſinoë ſine ullo ſocio et cuſtode omne imperium obtinebat, exercitus Ganymedi traditur. Hirt. 4 comment.

a Vel unum illud Caeſaris ſummo cum diſcrimine factum meretur in omne aevum propagari.

2 In aggere. Plutar. Circa oppugnationem pontis. Sueton. Caeſ. cap. 64.

3 Dum milites navibus impoſitos trajicere in Pharon et propugnare pararet, eruptione hoſtium ſubita compulſus in ſcapham, à multis Aegyptiorum navibus petitus in mare ſe conjecit, ac per ducentos paſſus natans ad ſuos evaſit incolumis, elata laeva, ne libelli, quos tenebat, madefierent. Hirtius, Suetonius, Plutarchus, Diod. etc.

Proelia Marte gerunt. 1 *potuit diſcrimine ſummo*
Caeſaris una dies in famam, & ſecula mitti.
2 *Molis in exiguae ſpatio ſtipantibus armis,*
3 *Dum parat in vacuas Martem transferre carinas*
Dux Latius, tota ſubiti formidine belli
Cingitur: hinc denſae praetexunt litora claſſes,
Hinc tergo inſultant pedites: via nulla ſalutis:
Non fuga, non virtus, vix ſpes quoque mortis honeſtae.
Non acie fuſa, nec magnae ſtragis acervo
Vincendus tunc Caeſar erat, ſed ſanguine nullo.
4 *Captus ſorte loci pendet, dubiuſque timeret,*
Optaretne mori; 5 *reſpexit in agmine denſo*
Scaevam perpetuae meritum jam nomina famae
Ad campos 6 *Epidamne tuos; ubi ſolus* 7 *apertis*
8 *Obſedit muris calcantem* 9 *moenia Magnum.*

4 Obſeſſus atque loci iniquitate preſſus, in dubio erat utrum fugeret an mortem fugae praeferret. 5 Subiit illius animum memoria et imago Scaevae, qui unus in mediis hoſtibus fortiter Dyrrhachii ſuſtinuit Pompeji copias, victoriamque ejus moratus eſt. vide lib. 6. vſ. 141. et deinceps. 6 Ad vſ. 624. lib. 2. 7 Dirutis, *vel* aequatis cadaverum ſtrue, ut lib. 6. vſ. 180. 8 Propugnavit caſtellum ſibi creditum, unum ex iis, quibus Caeſar Pompejum ad Dyrrhachium circumvallare inſtituit. lib. 6. vſ. 29. et 125. 9 Vallum dirutum et ſolo aequatum. *Jam Pompejanae celſi ſuper ardua valli Exierant Aquilae.* lib. 6. vſ. 138.

PHARSALIÆ LUCANI FINIS.

JOAN-

JOANNIS SULPICII VERULANI CARMEN,

Pharſaliae Lucani Appendicula.

EREXIT *mentem trepidi jam fortis imago,*
Et facturus erat memorandi nobile lethi
Exemplum; ſed fata vetant, et fida ſalutis
Oſtendit fortuna viam. nam laevus amicas
Proſpexit puppes, nando quas auſus adire.
Ecquid ſtamus? ait. vel jam per tela, fretumque
Eripiar: juguli vel non erit ulla poteſtas
Eunucho conceſſa mei. tunc puppe relicta
Proſilit in Pontum, ſiccos fert lana libellos,
Dextra ſecat fluctus, tandemque illaeſus amico
Excipitur plauſu clamantis ad aethera turbae.

EJUSDEM SULPICII QUERELA de interitu Poetae, opere nondum perfecto.

HAEC *cecinit vates, ſcripturus plura: ſed illum*
In medio curſu juſſit mors dira ſilere.
Accidit ut cycno, qui fixus arundine, carmen
Mille modis querulum, quod coeperat, interrumpit.
Nec Phoenix aliter, cum ſeſe imponit in altum,
Quem ſtruit ipſe, rogum, cantus dulcedine mira
Nondum perfectos plaudenti morte relinquit.
Nec ſecus Iſmariis vates oppreſſus in oris,
A Ciconum nuribus, Superum dum cantat amores,
Brutaque cum ſilvis, et ſaxa ſequentia ducit,
Haud potuit moriens medios abſolvere cantus.
Prô ſcelera, o Superi cruciat quae poena Neronem?
Num rota, num ſaxum, num ſtagna fugacia vexant?
An vultur, pendenſve ſilex? an fervet in unda?
Illum comburat Phlegethon, lacerentque ceraſtae:
Hydra voret, raptentque canes, ſemperque flagellis
Torva Megaera ſecet, nec ſit, requieſque, moduſque.
Quanto fraudata eſt tua gloria plena nitore
Corduba! quamque minus te Mantua docta veretur!
Mantua cui primae fulget nunc gloria palmae.
Sed contenta tribus longe lacteris alumnis.
Tu vero o noſtrum vates divine laborem,
Quem pro te ſubii, non averſate probabis.

M. ANNAEI LUCANI

Ad Calpurnium Piſonem POEMATION,

falſo Ovidio adſcriptum, Hadriani Junii beneficio auctori ſuo redditur et emendatur.

UNde prius coepti ſurgat mihi carminis ordo,
Quoſve canam titulos, dubius feror. hinc tunc Piſo,
Nobilitas, veteriſque citant ſublimia Calpi
Nomina, Romanas inter fulgentia gentes;
Hinc tua me virtus rapit, et miranda per omnes
Vita modos: quae, ſi deeſſet tibi forte creato
Nobilitas, eadem pro nobilitate fuiſſet.
Nam quid imaginibus, quid avitis fulta triumphis
Atria, quid pleni numeroſo Conſule faſti,
Profuerint, cui vita labat? perit omnis in illo
Nobilitas, cujus laus eſt in origine ſola.
Felix, qui tantis animum natalibus aequas,
Et partem tituli non ſummam ponis in illis,
Ipſe canendus eris: nam quid memorare neceſſe eſt,
Ut domus a Calpo nomen Calpurnia ducat?
Claraque Piſonis tulerit cognomina prima,
Humida calloſa cum pinſeret hordea dextra?
Nec ſi cuncta velim, breviter decurrere poſſim:
Et prius aetheriae moles circumvaga flammae
Annua bis ſenis revocabit menſibus aſtra,
Quam mihi priſcorum titulos, operoſaque bella
Contigerit memorare: manus ſed bellica patrum
Armorumque labor, veteres docuere Quirites,
Atque illos cecinere ſui per carmina vates.
Nos quoque pacata Piſonem laude nitentem,
Exaequamus avis. tamen etſi bella quierunt,
Non periit virtus: licet exercere togatae
Munera militiae: licet et ſine ſanguinis hauſtu
Mitia legitimo ſub judice bella movere.
Hinc quoque ſervari contingit gloria civis,
Altaque victrices intexunt limina palmae.
Quin age majorum juvenis facunde tuorum.
Scande ſuper titulos, et avitae laudis honores,
Armorumque decus praecede forenſibus actis

Sic etiam magno jam tunc Cicerone vigente
Laurea jucundis ceſſerunt arma togatis.
Quaeque patrum claros quondam viſura triumphos
Olim turba vias impleverat agmine denſo,
Ardua nunc eadem ſtipat fora, cum tua maeſtos
Defenſura reos vocem facundia mittit:
Seu trepidos ad jura decem citat hauſta virorum,
Et firmare jubet centeno judice cauſſas:
Seu capitale nefas operoſa diluis arte,
Laudibus ipſa tuis reſonant fora. tu quoque Piſo
Judicis affectum, poſſeſſaque pectora ducis
Victor, ſponte ſua ſequitur quocunque vocaſti:
Flet, ſi flere jubes: gaudet gaudere coactus:
Et te dante capit judex, quam non habet, iram.
Sic auriga ſolet ferventia Theſſalus ora
Mobilibus frenis in aperto flectere campo,
Qui modo non ſolum rapido permittit habenis
Quadrupedi, ſed calce citat, modo torquet in aures
Flexibiles rictus, et nunc cervice rotata
Incipit effuſos in gyrum carpere curſus.
Quis non attonitus judex tua reſpicit ora?
Quis regit ipſe ſuam, niſi per tua pondera, mentem?
Nam tu, ſive libet pariter cum grandine nimbos,
Denſaque vibrata jaculari fulmina lingua,
Seu juvat adſtrictas in nodum cogere voces,
Et dare ſubtili vivacia verba catenae,
Vim Laertiadae, brevitatem vincis Atridae.
Dulcia ſeu mavis, liquidoque fluentia curſu
Verba, nec incluſo, ſed aperto pingere flore,
Inclyta Neſtorei cedit tibi gratia mellis.
Nec te Piſo tamen populo ſub judice ſola
Mirantur fora; ſed numeroſa laude Senatus
Excipit, et meritas reddit tibi curia voces.
Quis digne referat, qualis tibi luce ſub illa
Gloria contigerit, qua tu, reticente Senatu,
Cum tua bis ſenos numeraret purpura faſceis,
Caeſareum grato cecinisti pectore numen?
Huc etiam tota concurrit ab urbe juventus,
Auditura virum, ſi quando judice feſſo
Turbida prolatis tacuerunt jurgia rebus:
Tunc etenim lenibus veluti proludit in armis,
Compoſitiſque ſuas exercet litibus artes.
Quin etiam facilis Romano profluit ore

Graecia, Cecropiaeque ſonat gravis aemulus undae.
Teſtis Acidalia quae condidit alite muros.
Euboicam referens ſecunda Neapolis arcem.
Qualis io Superi, qualis nitor oris amoenis
Vocibus? hinc ſolido fulgore micantia verba
Implevere locos: hinc exornata figuris
Advolat, excuſſo velox ſententia torno.
Magna quidem virtus erat, et ſi ſola fuiſſet,
Eloquio ſanctum modo permulcere Senatum,
Exonerare pios modo, nunc onerare nocentes:
Sed ſuper iſta movet plenus gravitate ſerena
Vultus, et inſigni praeſtinguit imagine viſus.
Talis ineſt habitus, qualem nec dicere maeſtum,
Nec fluidum; laeta ſed tetricitate decorum
Poſſumus: ingenitae ſtat nobilitatis in illo
Pulcer honos, et digna ſuis natalibus ora.
Additur huc et juſta fides, et plena pudoris
Libertas, animuſque mala ferrugine purus:
Ipſaque poſſeſſo mens eſt opulentior auro.
Quis tua cultorum juvenis facunde tuorum
Limina pauper adit, quem non animoſa beatum
Excipit, et ſubito juvat indulgentia cenſu?
Quodque magis dono fuerit, pretioſius omni,
Diligis ex aequo: nec te fortuna clientum,
Nataleſve movent: probitas ſpectatur in illis.
Nulla ſuperborum patiuntur dicta jocorum:
Nullius ſubitos adſert injuria riſus.
Unus amicitiae ſummos tenor ambit, et imos.
Rara domus tenuem non aſpernatur amicum,
Raraque non humilem calcat faſtoſa clientem.
Illic caſta licet mens, et ſine crimine conſtet
Vita, tamen probitas cum paupertate jacebit.
Sed lateri nullus comitem circumdare quaerit.
Quem dat purus amor, ſed quem tulit impia merces,
Nec quiſquam vero pretium largitur amico,
Quem regat ex aequo, vicibuſque regatur ab illo:
Sed miſerum parva ſtipe munerat, ut pudibundos
Exercere ſales inter convivia poſſit.
Iſta procul labes, procul haec Fortuna refugit
Piſo tuam venerande domum; tu mitis, & acri
Aſperitate carens, poſitoque per omnia faſtu,
Inter ut aequales unus numeraris amicos:
Obſequiumque doces, et amorem quaeris amando.

Cuncta

Cuncta domus varia cultorum perſonat arte,
Cuncta movet ſtudium, nec enim tibi dura clientum,
Turba rudiſve placet, miſero quae freta labore
Nil niſi ſummoto novit praecedere vulgo.
Sed virtus numeroſa juvat. tu pronus in omne
Pectora ducis opus, ſeu te graviora vocarunt,
Seu leviora juvant. nec enim facundia ſemper
Adducta cum fronte placet: nec ſemper in armis
Bellica turba manet: nec tota claſſicus horror
Nocte dieque gemit: nec ſemper Cnoſſius arcu
Deſtinat, exemto ſed luxat cornua nervo.
Et galea miles caput, et latus enſe reſolvit.
Ipſa vices natura ſubit, variataque curſus
Ordinat, inverſis et frondibus explicat annum.
Non ſemper fluidis adopertus nubibus aether
Aurea terrificis obcaecat ſidera nimbis.
Ceſſat hiems, madidos et ſiccat vere capillos:
Ver fugit aeſtates: aeſtatum terga laceſſit
Pomifer autumnus, nimbis ceſſurus, et undis.
Ignea quin etiam Superum pater arma recondit,
Et Ganymedeae repetens convivia menſae,
Pocula ſumit ea, qua geſſit fulmina, dextra.
Temporibus ſervire decet: qui tempora certis
Ponderibus penſavit eum ſi bella vocabunt,
Miles erit; ſi pax, poſitis toga geſtiet armis.
Hunc fora pacatum, bellantem caſtra decebunt.
Felix illa dies, totamque canenda per orbem,
Quae tibi, vitales cum primum traderet auras,
Contulit innumeras intra tua pectora dotes.
Mira ſubeſt gravitas inter fora: mirus omiſſa
Pauliſper gravitate lepos. ſi carmina forte
Nectere ludenti juvit fluitantia verſu,
Aonium facilis deducit pagina carmen.
Sive chelyn digitis, et eburno verbere pulſat,
Dulcis Apollinea ſequitur teſtudine cantus,
Et te credibile eſt Phoebo didiciſſe magiſtro.
Nec pudeat pepuliſſe lyram, cum pace ſerena
Publica ſecuris exſultent otia terris.
Nec pudeat Phoebea chelys. ſi creditur illis
Pulſari manibus, quibus et contenditur arcus
Ipſe fidem moviſſe ferox narratur Achilles,
Quamvis mille rates Priameius ureret heros,
Et gravis obſtreperet modulatis buccina nervis,

Jilo dulce melos Nereius extulit heros
Pollice, terribilis quo Pelias ibat in hoſtem.
Arma tuis etiam ſi forte rotare lacertis,
Inque gradum clauſis libuit conſiſtere membris
Et virtute ſimul, ſimul et captare petentem:
Mobilitate pedum celeres ſuper orbibus orbes
Flectis, et obliquis fugientem curſibus urges.
Et nunc vivaci ſcrutaris pectora dextra,
Nunc latus adverſum nec opino percutis ictu.
Nec tibi mobilitas minor eſt, ſi forte volantem
Aut geminare pilam juvat, aut revocare cadentem,
Et non ſperato fugientem reddere geſtu.
Moeret in haec populus ſpectacula, totaque ludos
Turba repente ſuos jam ſudabunda relinquit.
Te ſi forte juvat ſtudiorum pondere feſſum,
Non languere tamen, luſuſque movere per artem,
Callidiore modo tabula variatur aperta,
Calculus, et vitreo peraguntur milite bella,
Ut niveus nigros, nunc et niger alliget albos.
Sed tibi quis non terga dedit? quis te Duce ceſſit
Calculus? aut quis non periturus perdidit hoſtem?
Mille modis acies tua dimicat: ille petentem
Dum fugit, ipſe rapit; longo venit ille receſſu,
Qui ſtetit in ſpeculis: hic ſe committere rixae
Audet, et in praedam venientem decipit hoſtem.
Ancipites ſubit ille moras, ſimiliſque ligato
Obligat ipſe duos: hic ad majora movetur,
Ut citus et tracta prorumpat in agmina mandra
Clauſaque dejecto populetur moenia vallo.
Interea ſectis, quamvis acerrima ſurgant
Proelia, militibus, plena tamen ipſe phalange,
Aut etiam pauco ſpoliata milite vincis,
Et tibi captiva reſonat manus utraque turba,
Sed prius emenſo Titan verſetur Olympo,
Quam mea tot laudes decurrere carmina poſſint,
Felix, et longa juvenis digniſſime vita,
Eximiumque tuae gentis decus, accipe noſtri
Certus, et hoc veri complectere pignus amoris.
Quod ſi digna tua minus eſt mea pagina laude,
At voluiſſe ſat eſt: animum, non carmina jacto.
Tu modo laetus ades, forſan meliora tenemus:
Et vires dabit ipſe favor, dabit ipſa feracem
Spes animum: dignare tuos aperire Penateis.

Hoc ſolum petimus: nec enim me divitis auri
Imperioſa fames, et habendi ſacra libido
Impulerit, ſed laudis amor: juvat, optime, tecum
Degere, cumque tuis virtutibus omne per aevum
Carminibus certare meis, ſublimior ibo,
Si famae mihi pandis iter, ſi detrahis umbram.
Abdita quid prodeſt generoſi vena metalli,
Si cultore caret? quid inerti condita portu,
Si ductoris eget, ratis efficit, omnia quamvis
Armamenta ferat, teretique fluentia malo
Poſſit, et excuſſo dimittere vela rudente?
Ipſe per Auſonias Æneïa carmina genteis
Qui ſonat, ingenti qui nomine pulſat Olympum,
Moeoniumque ſenem Romano provocat ore,
Forſitan illius nemoris latuiſſet in umbra,
Quod canit, et ſterili tantum cantaſſet avena,
Ignotus populis, ſi Maecenate careret.
Qui tamen haud uni patefecit limina vati,
Nec ſua Virgilio permiſit nomina ſoli.
Maecenas Tragico quatientem pulpita geſtu
Evexit Varium. Maecenas alta Thoantis
Eruit, et populis oſtendit nomina Grajis.
Carmina Romanis etiam reſonantia chordis,
Auſoniamque chelyn gracilis patefecit Horas.
O decus, et toto merito venerabilis aevo
Pierii tutela chori, quo praeſide tuti
Non unquam vates inopi timuere ſenectae.
Quod ſi quis noſtris precibus locus, et mea vox
Si mentem ſubiere tuam, memorabilis olim
Tu mihi Maecenas tereti cantabere verſu.
Poſſumus aeternae nomen committere famae:
Si tamen hoc ulli de ſe promittere fas eſt,
Et Deus ultor abeſt: ſupereſt animoſa voluntas.
Ipſaquè neſcio quid mens excellentius audet.
Tu nanti protende manum: tu Piſo latentem
Exſere. nos humilis domus, et ſincera parentum.
Sed tenuis Fortuna ſua caligine caelat.
Poſſumus impoſitis caput exonerare tenebris,
Et lucem ſpectare novam, ſi quid modo laetus
Annuis, et noſtris ſubſcribis, candide, votis.
Eſt mihi, crede, meis animus conſtantior annis.
Quamvis nunc juvenile decus mihi pingere malas
Coeperit, et nondum viceſima venerit aeſtas.

Quod ſi tam validae mihi robur mentis ineſſet,
Et ſolidus primos impleret ſpiritus annos,
Auderem voces per carmina noſtra referre
Piſo tuos: ſed feſſa labat mihi pondere cervix,
Et tremefacta cadunt ſucciſo poplite membra.
Sed ne clorinos audet Pandionis ales
Parva referre ſonos, nec, ſi velit improba, poſſit;
Sic et Aëdonia ſuperantur voce cicadae,
Stridula cum rapido faciunt convicia Soli.
Quare age Calliope, poſita gravitate forenſi,
Limina Piſonis mecum pete: plura ſuperſunt,
Quae laudare velis inventa penatibus ipſis.

FINIS.

PETRO-

PETRONII ARBITRI

Specimen Belli Civilis.

*Ecce, belli civilis ingens opus quiſquis attigerit, niſi plenus literis, ſub onere labetur. Non enim res geſtae verſibus comprehendendae ſunt, quod longe melius hiſtorici faciunt, ſed per ambages, deorumque miniſteria, et fabuloſum ſententiarum tormentum praecipitandus eſt liber ſpiritus; ut potius furentis animi vaticinatio appareat, quam religioſae orationis ſub teſtibus fides. * tanquam ſi placet hic impetus, etſi nondum recepit ultimam manum.*

Orbem jam totum victor Romanus habebat,
Qua mare, qua terrae, qua ſidus currit utrumque,
Nec ſatiatus erat. gravidis freta pulſa carinis
Jam peragrabantur. ſi quis ſinus abditus ultra,
Si qua foret tellus quae fulvum mitteret aurum,
Hoſtis erat: fatiſque in triſtia bella paratis
Quaerebantur opes. non vulgo nota placebant
Gaudia: non uſu plebejo trita voluptas:
Aſſyria concham laudabat miles in unda.
Quaeſitus tellure nitor certaverat oſtro.
Hinc Numidae cruſtas, illinc nova vellera Seres,
Atque Arabum populus ſua deſpoliaverat arva.
Ecce aliae clades, et laeſae vulnera pacis.
Quaeritur in ſilvis Mauri fera: et ultimus Ammon
Afrorum excutitur. ne deſit bellua dente
Ad mortes precioſa ſuas. premit advena claſſes
Tigris, et aurata gradiens vectatur in aula,
Ut bibat humanum populo plaudente cruorem
Heu pudet effari, perituraque prodere fata:
Perſarum ritu male pubeſcentibus annis:
Surripuere viros; exſectaque viſcera ferro
In venerem fregere: atque ut fuga mobilis aevi
Circumſcripta mora properantes differat annos,
Quaerit ſe natura, nec invenit. omnibus ergo
Scorta placent, fractique enervi corpore greſſus,
Et laxi crines, et tot nova nomina veſtis,
Quaeque virum quaerunt. Ecce Afris eruta terris
Citrea menſa, greges ſervorum, oſtrumque renidens

Ponitur, ac maculis imitatur vilibus aurum,
Quae ſenſum turbant, hoſtile ac mobile lignum
Turba ſepulta mero circumvenit: omniaque orbis
Praemia, correptis miles vagus extruit armis.
Ingenioſa gula eſt. Siculo ſcarus aequore merſus
Ad menſam vivus perducitur, inde Lucrinis
Eruta littoribus vendunt conchylia cenas,
Ut renovent per damna famem. jam Phaſidos unda
Orbata eſt avibus: mutoque in littore tantum
Solae deſertis adſpirant frondibus aurae.
Nec minor in campo furor eſt, emptique Quirites
Ad praedam ſtrepitumque lucri ſuffragia vertunt.
Venalis populus, venalis curia Patrum:
Eſt favor in precio, ſenibus quoque libera virtus
Exciderat, ſparſiſque opibus converſa poteſtas,
Ipſaque majeſtas auro corrupta jacebat.
Pellitur a populo victus Cato: triſtior ille eſt
Qui vicit, faſceſque pudet rapuiſſe Catoni.
Namque hoc dedecus eſt populi, morumque ruina.
Non homo pulſus erat; ſed in uno victa poteſtas
Romanumque decus. quare tam perdita Roma
Ipſa ſui merces erat, et ſine vindice praeda.
Praeterea gemino deprenſam gurgite praedam
Foenoris illuvies, uſuſque exederat aeris.
Nulla eſt certa domus, nullum ſine pignore corpus:
Sed veluti tabes tacitis concepta medullis
Intra membra furens curis latrantibus errat.
Arma placent miſeris, detritaque commoda luxu
Vulneribus reparantur. inops audacia tuta eſt.
Hoc merſam coeno Romam, ſomnoque jacentem
Quae poterant artes ſana ratione movere,
Ni furor, et bellum, ferroque excita libido?
Tres tulerat Fortuna duces; quos obruit omnes
Armorum ſtrue diverſa feralis Enyo.
Craſſum Parthus habet: Libyco jacet aequore Magnus:
Julius ingratam perfudit ſanguine Romam,
Et, quaſi non poſſet tot tellus ferre ſepulcra,
Diviſit cineres. hos gloria reddit honores.
Eſt locus exciſo penitus demerſus hiatu,
Parthenopen inter, magnaeque Dicarchidos arva,
Cocytia perfuſus aqua. nam ſpiritus extra
Qui furit effuſus funeſto ſpargitur aeſtu.

Non

Non haec autumno tellus viret, aut alit herbas
Ceſpite laetus ager. non verno perſona cantu
Mollia diſcordi ſtrepitu virgulta loquuntur:
Sed chaos, et nigro ſqualentia pumice ſaxa
Gaudent ferali circum tumulata cupreſſu.
Has inter ſedes Ditis pater extulit ora,
Buſtorum flammis, et cana ſparſa favilla;
Ac tali volucrem Fortunam voce laceſſit:
Rerum humanarum, divinarumque poteſtas,
Fors, cui nulla placet nimium ſecura poteſtas,
Quae nova ſemper amas, et mox poſſeſſa relinquis;
Ecquid Romano ſentis te pondere victam?
Nec poſſe ulterius perituram extollere molem?
Ipſa ſuas vires odit Romana juventus,
Et quas ſtruxit opes, male ſuſtinet. aſpice late
Luxuriam ſpoliorum, et cenſum in damna furentem.
Ædificant auro, ſedeſque ad ſidera mittunt:
Expelluntur aquae ſaxis: mare naſcitur arvis;
Et permutata rerum ſtatione rebellant.
En etiam mea regna petunt. perfoſſa dehiſcit
Molibus inſanis tellus, jam montibus hauſtis
Antra gemunt: et dum varios lapis invenit uſus,
Inferni manes coelum ſperare jubentur.
Quare age, Fors, muta pacatum in praelia vultum,
Romanoſque cie, ac noſtris da funera regnis.
Jampridem nullo perfundimus ora cruore,
Nec mea Tiſiphone ſitientes perluit artus
Ex quo Sullanus bibit enſis, et horrida tellus
Extulit in lucem nutritas ſanguine fruges.
Haec ubi dicta dedit, dextrae conjungere dextram
Conatus, rupto tellurem ſolvit hiatu.
Tunc fortuna levi defudit pectore voces:
O Genitor, cui Cocyti penetralia parent,
Si modo vera mihi fas eſt impune profari,
Vota tibi cedent: nec enim minor ira rebellat
Pectore in hoc, leviorque exurit flamma medullas.
Omnia, quae tribui Romanis arcibus, odi;
Muneribuſque meis iraſcor: deſtruet iſtas
Idem, qui poſuit, moles Deus. eſt mihi cordi
Quippe cremare viros, & ſanguine paſcere luxum.
Cerno equidem gemina jam ſtratos morte Philippos,
Theſſaliaeque rogos, et funera gentis Iberae.
Jam fragor armorum trepidantes perſonat aures,

Et Libyae cerno tua Nile gementia clauſtra,
Actiacoſque ſinus, et Apollinis arma timentes.
Pande age terrarum ſitientia regna tuarum,
Atque animas arceſſe novas. vix navita Porthmeus
Sufficiet ſimulacra virum traducere cimba,
Claſſe opus eſt. tuque ingenti ſatiare ruina
Pallida Tiſiphone, conciſaque vulnera mande.
Ad Stygios manes laceratus ducitur orbis.
Vix dum finierat, quum fulgure rupta coruſco
Intremuit nubes, eliſoſque abſcidit ignes.
Subſedit pater umbrarum, gremioque reducto
Telluris, pavitans fraternos palluit ictus.
Continuo clades hominum venturaque damna
Auſpiciis patuere Deum. namque ore cruento
Deformis Titan vultus caligine texit.
Civiles acies jam tum ſpirare putares.
Parte alia plenos extinxit Cynthia vultus,
Et lucem ſceleri ſubduxit. rupta tonabant
Verticibus laſſis montis juga, nec vaga paſſim
Flumina per notas ibant morientia ripas.
Armorum ſtrepitu caelum furit, et tuba Martem
Sideribus tranſmiſſa ciet, jamque Ætna voratur
Ignibus inſolitis, in aethera fulmina mittit.
Ecce inter tumulos, atque oſſa carentia buſtis
Umbrarum facies diro ſtridore minatur.
Fax ſtellis comitata novis incendia ducit;
Sanguineoque recens deſcendit Juppiter imbre,
Haec oſtenta brevi ſolvit Deus. Exuit omnes
Quippe moras Caeſar, vindictaeque actus amore
Gallica projecit, civilia ſuſtulit arma.
Alpibus aeriis, ubi Grajo nomine, pulſae
Deſcendunt rupes, et ſe patiuntur adiri,
Eſt locus Herculeis aris ſacer. hunc nive dura
Claudit hiems, canoque ad ſidera vertice tollit.
Coelum illinc cecidiſſe putes. non ſolis adulti
Manſueſcit radiis, non verni temporis aura:
Sed glacie concreta rigens, hiemiſque pruinis
Totum ferre poteſt humeris minitantibus orbem.
Haec ubi calcavit Caeſar juga milite laeto,
Optavitque locum, ſummo de vertice montis
Heſperiae campos late proſpexit, et ambas
Intentans cum voce manus ad ſidera, dixit:
Juppiter omnipotens, et tu Saturnia Tellus,

Armis laeta meis, olimque onerata triumphis:
Teſtor ad has acies invitum arceſſere Martem;
Invitas me ferre manus: ſed vulnere cogor,
Pulſus ab urbe mea, dum Rhenum ſanguine vinco;
Dum Gallos iterum Capitolia noſtra petentes
Alpibus excludo. vincendo, certior exul:
Sanguine Germano, ſexagintaque triumphis,
Eſſe nocens coepi. quanquam quos gloria terret,
Aut qui ſunt, qui bella volunt? mercedibus emptae,
Ac viles operae; quorum eſt mea Roma noverca:
Ut reor, haud impune; nec hanc ſine vindice dextram
Vinciet ignavus. victores ite ferentes,
Ite mei comites, et cauſſam dicite ferro.
Namque omnes unum crimen vocat: omnibus una
Impendet clades. reddenda eſt gratia vobis:
Non ſolus vici. quare, quia poena trophaeis
Imminet, et ſordes meruit victoria noſtra,
Judice fortuna cadat alea. ſumite bellum,
Et tentare manus. certe mea cauſa peracta eſt.
Inter tot fortes armatus neſcio vinci.
Haec ubi perſonuit, de coelo Delphicus ales
Omina laeta dedit, pepulitque meatibus auras.
Nec non horrendi nemoris de parte ſiniſtra
Inſolitae voces flamma ſonuere ſequenti,
Ipſe nitor Phoebi vulgato laetior orbe
Crevit, et aurato praecinxit fulgure vultus.
Fortior ominibus movit Mavortia ſigna
Caeſar; et inſolito greſſu prior occupat hauſtus.
Prima quidem glacies, et cana juncta pruina
Non pugnavit humus, mitique horrore quievit:
Sed poſtquam turmae nimbos fregere ligatos,
Et pavidus quadrupes undarum vincula rupit,
Incaluere nives, mox flumina montibus altis
Undabant modo nata: ſed haec quoque juſſa putares.
Stabant et vincta fluctus ſtupuere pruina:
Et paulo ante lues jam concidenda jacebat,
Tum vero malefida prius veſtigia luſit,
Decepitque pedes. paſſim turmaeque virique,
Armaque congeſta ſtrue deplorata jacebant,
Ecce etiam rigido concuſſae flamine nubes
Exonerabantur, nec rupti turbine venti
Deerant, aut tumida confractum grandine caelum:
Ipſae jam nubes ruptae ſuper arma cadebant,

Et

Et concreta gelu Ponti velut unda ruebat.
Victa erat ingenti Tellus nive, victaque coeli
Sidera, victa ſuis haerentia flumina ripis;
Nondum Caeſar erat: ſed Magnam nixus in haſtam
Horrida ſecuris frangebat greſſibus arva.
Qualis Caucaſea decurrens arduus arce
Amphitryoniades; aut torvo Juppiter ore,
Quum ſe verticibus magni demiſit Olympi,
Et periturorum disjecit tela Gigantum.
Dum Caeſar tumidas iratus deprimit arces,
Interea volucer motis conterrita pennis
Fama volat, ſummique petit juga celſa palatî:
Atque hoc Romano attonito fert omnia ſigna:
Jam claſſes fluitare mari, totaſque per Alpes
Fervere Germano perfuſas ſanguine turmas.
Arma, cruor, caedes, incendia, totaque bella
Ante oculos volitant. Ergo pulſata tumultu
Pectora per dubias ſcinduntur territa cauſſas.
Huic fuga per terras, illi magis unda probatur;
Et patria eſt Pontus jam tutior. eſt magis, arma
Qui tentata velit: fatiſque jubentibus actus,
Quantum quiſque timet, tantum fugit. ocyor ipſe
Hos inter motus populus, miſerabile viſu,
Quos mens icta jubet, deſerta ducitur urbe.
Gaudet Roma fuga, debellatique Quirites
Rumoris ſonitu moerentia tecta relinquunt.
Ille manu trepida natos tenet, ille penates
Occultat gremio, deploratumque relinquit
Limen, et abſentem votis interficit hoſtem.
Sunt qui conjugibus moerentia pectora jungant,
Grandaevoſque patres: oneriſque ignara juventus
Id, pro quo metuit, tantum trahit. omnia ſecum
Hic vehit imprudens, praedamque in praelia ducit.
Ac velut ex alto quum magnus inhorruit Auſter,
Et pulſas evertit aquas, non arma miniſtris,
Non regimen prodeſt: ligat alter pondera pinus,
Alter tuta ſinu tranquillaque littora quaerit:
Hic dat vela fugae, Fortunaeque omnia credit.
Quid tam parva queror? gemino cum Conſule Magnus,
Ille tremor Ponti, ſaevi quoque terror Hydaſpis,
Et piratarum ſcopulus: modo quem ter ovantem
Juppiter horruerat; quem fracto in gurgite Pontus,
Et veneratus erat ſubmiſſa Boſporus unda,

Prô

Prô pudor! Imperii deſerto nomine fugit,
Ut Fortuna levis Magni quoque terga videret.
Ergo tanta lues Divûm quoque numina vidit:
Conſenſitque fugae coeli timor, ecce per orbem
Mitis turba Deûm, terras exoſa furentes
Deſerit; atque hominum damnatum avertitur agmen.
Pax prima ante alias, niveos pulſata lacertos
Abſcondit galea victum caput, atque relicto
Orbe fugax Ditis petit implacabile regnum.
Huic comes it ſincera Fides, et crine ſoluto
Juſtitia, ac moerens lacera Concordia palla.
At contra, ſedes Erebi qua rupta dehiſcit,
Emergit late Ditis chorus, horrida Erinnys,
Et Bellona minax, facibuſque armata Megaera:
Letumque, Inſidiaeque, et lurida Mortis imago.
Quas inter Furor, abruptis ceu liber habenis
Sanguineum late tollit caput, oraque mille
Vulneribus confoſſa cruenta caſſide velat.
Haeret detritus laevae Mavortius umbo,
Innumerabilibus telis gravis: atque flagranti
Stipite dextra minax terris incendia portat.
Sentit terra Deos, mutataque ſidera pondus
Quaeſivere ſuum. namque omnis Regia coeli
In partes diducta ruit: primumque Dione
Caeſaris acta ſui ducit. comes additur illi
Pallas, et ingentem quatiens Mavortius haſtam,
Magnaque cum Phoebo ſoror, et Cyllenia proles
Excipit, ac totis ſimilis Tirynthius actis.
Infremuere tubae, ac ſciſſo Diſcordia crine
Extulit ad ſuperos Stygium caput. hujus in ore
Concretus ſanguis, contuſaque lumina flebant.
Stabant aerati ſcabra rubigine dentes;
Tabo lingua fluens, obſeſſa draconibus ora,
Atque intertorto laceratam pectore veſtem
Sanguineam tremula quatiebat lampada dextra.
Haec ut Cocyti tenebras, et Tartara liquit,
Alta petit gradiens juga nobilis Appennini,
Unde omnes terras, atque omnia littora poſſet
Aſpicere, ac toto fluitantes orbe catervas:
Atque has erumpit furibundo pectore voces:
Sumite nunc gentes accenſis mentibus arma;
Sumite, et in medias immittite lampadas urbes.
Vincetur quicunque latet: non femina ceſſet,

Non puer, aut aevo jam deſolata ſenectus,
Ipſa tremat Tellus, lacerataque tecta rebellent.
Tu legem Marcelle tene: tu concute plebem
Curio, tu fortem ne ſupprime Lentule Martem.
Quid porro tu Dive tuis cunctaris in armis?
Non frangis portas? non muris oppida ſolvis,
Theſauroſque rapis? neſcis tu Magne tueri
Romanas acies? Epidauria moenia quaere,
Theſſalicoſque ſinus humano ſanguine tingue.
Factum eſt in terris, quicquid Diſcordia juſſit.

SUPPLEMENTUM
LUCANI
LIBRI VII.

Authore

THOMA MAJO
ANGLO.

SUPPLEMENTUM LUCANI

LIB. I.

ARGUMENTUM

LIBRI PRIMI.

Rex Ptolemaeus à Caeſare dimiſſus bellum parat. Oraculum Serapidis. Ptolemaei mors.

PErdiderant Freta ſaeva minas, et ab Æquore tutus,
 Tutus ab inſidiis imbellibus, et ſceleratâ
Ægypti rabie conſedit litore Caeſar,
Vindictam ſpirans, tantaque efferbuit irâ,
Quantam non Pharii potuit reſtinguere regni
Exitium. juſta eſt belli data cauſa gerendi:
Sed pudor, et magnam premit indignatio mentem
Bella dari tam juſta, aut mollem audere Canobum
Caeſareas iras, infeſtaque tela mereri,
Quae vix armipotens eſt auſa laceſſere Roma;
Nec damno tantas iras leviore luiſſet
Quam libertatis jactura, et funere Magni.
 Quod tamen incolumis per tanta pericula Caeſar
Evaſit, Superis poteras ignoſcere Roma,
Si ſola Ægyptus redivivae vulnera dextrae
Et ſaevos poſt hac gladios ſenſura fuiſſet.
Inferias tibi, Magne, pias haec bella dediſſent,

Et gratas Latio. Pharia de clade triumphum
Victori placido donaſſet fronte Senatus,
Templa coronaſſet votis, plauſuque ſuperbum
Spectaſſet laeto currum Romana juventus.
Haec patriae forſan victoria conciliaſſet
Caeſaris arma ſuae, ni dira ſequentia bella,
Ni Libycae clades, et triſtis funera Mundae
Victrices alio foedaſſent crimine dextras.
  At Nili ſcelerata cohors, quae ſceptra dediſſet
Reginae Arſinoë, ſubito mutata rebellat,
Foemineum Imperium, faſtuſque exoſa ſuperbos
Eunuchi Ganymedis, et implet caſtra tumultu,
Nec pavidum murmur; conſenſu audacia crevit,
Tantaque turba metu poenarum ſolvit ab omni.
Nec mora; Delecti ad Tentoria Caeſaris ibant
Invita Arſinoë, pacem Regemque petentes,
Et delictorum veniam, dirumque Photinum
Ut ſcelerum authorem, et ſaevum execrantur Achillam,
Qui facinus merita jam tandem morte luiſſent.
  Auſonius Ductor, quamvis jam fervidus ira,
Pacem optans, Phariaque timens regione teneri
Dum procul Æmathiae coëant fragmenta ruinae,
Dum, quas diſperſit clades Pharſalica, rurſus
Jungantur vires, et caſtra hoſtilia creſcant,
Caſtigat primo dictis; mox fronte ſerena
Dat veniam precibus; nec tanta Caeſaris ira
Dignantur viles populos, impendere totos
Irarum fluctus cupiens civilibus armis.
Nil niſi Romani Imperii patriaeque ruinas
Aut ſcelera eſſe ſuis aut digna pericula fatis
Credit, et imbellem Ptolemaeum in regna remittit.
  Quid tandem, miſerande puer, tibi proderit iſta
Libertas, quam morte lues, regnique ruina?
Tutior ah longe cuſtodia Caeſaris eſſet
Quam data libertas; nec cum captivus agebas,
Eſſe nocens poteras. te ſaevi Caeſaris ira
Liberat ut fieres. Phariae nam noverat aulae
Perfidiam, moreſque tuos, tua crimina ſperans
Ut mox juſta cadas Cleopatrae victima regno?
Cujus adulterii pretium Nilotica ſceptra
Donabit Caeſar, dulcique impendet amori.
  Nec Latium verſuta Ducem ſpes iſta fefellit.
Namque infelicem Ptolemaeum in regna remiſſum

(Sive

(Sive Ægyptiacae fuit inconſtantia gentis,
Seu Regis vitium) confeſtim oblivio cepit
Et dextrae fideique datae; nova bella parabat
Conſiliis pravis, et ſpe deluſus inani,
Inque ſuam accelerat properantia fata ruinam.
Et ne ſubſidiis accreſcant caſtra marinis
Caeſarea, inſtructam diſponit in aequora claſſem
Qua levis Ægypto diſterminat unda Canobum.
Inceptum viſa eſt primum Fortuna juvare.
Incidit in claſſem hanc ſociis diviſa carinis
Caeſaris una ratis, quae fortem Euphranora vexit,
Hanc omni Phariae puppes ſtatione ſolutae
Circumeunt, periit numeris oppreſſa Triremis.
Regius interea per Deltam Exercitus ibat
Terreſtris, multaſque via muniverat arces.
Jam belli molem pulcherrima Delta tenebat,
Delta Ægyptiaci decus atque opulentia regni?
Per cujus virides ſinuato gurgite campos
Huc illuc ludit Nilus, gyriſque recurrens
Nunc ambit, nunc implicitis interſecat undis
Pinguia culta ſuis, et nigra ditat arena.
Huic nomen terrae dat littera Delta triformi.
Oceano Boreale latus defenditur, in quem
Infundit ſeſe ſepteno gurgite Nilus.
Quae reſtant latera inde duo, duo brachia Nili
Ultima conſtituunt. haec inter brachia, quinque
In mare gurgitibus per Deltam volvitur amnis.
Magnus ab Æthiopum campis nigrantibus amnis
Volvitur, atque uno longe decurrit in alveo
Uſque ad planitiem, qua ſurgit maxima Memphis
Pyramidum aggeribus totum celebrata per orbem.
Indulſit nimium faciles telluris opimae
Fertilitas fruges populo, nimiumque pepercit
Agricolae manibus, tanti jactura laboris
Ut fieri poſſit; moles ut vulgus inanes,
Vanaque Pyramidum miracla ſtupeſceret Orbis.
Tot potuere manus ſteriles invertere glebas,
Emendare ſolum, muris circumdare terras,
Et tanto imbellem munimine cingere gentem,
Ut non incurſum populi timuiſſet Eoi,
Non Perſarum acies, pharetrataque robora Suſae,
Nec Macedum aeratae ceſſiſſet praeda Phalangi
Fertilis Ægyptus; ſed inexpugnabilis armis,

Atque ſui juris ſeclum manſiſſet in omne.
Volvitur à Memphi partito gurgite Nilus,
Extremoque Eurum verſus ferit aequora cornu
Ad Peluſiacas arces: at gurgite mollis
Alluit Occiduo litus portumque Canobi.
Huic dedit antiquum Menelai Navita nomen
Littore (ſi famae credas) tumulatus in iſto,
Cum Pharii juſtus tenuit diademata regni
Proteus. eripuit Paridi caſtiſſimus ille
Tyndarida, et nullo vitiatam crimine ſervans
Poſt Trojam exciſam ferro flammiſque, marito
Reddidit. haec tellus inter duo flumina Delta eſt
Dives opum, dives pecorum, laetiſque colonum
Frugibus exſaturans, atque urbibus inclyta magnis,
Quid Butum, Butive lacum, quo gentibus olim
Niliacis reſponſa dabat Phoebeïa mater,
Quid ſaevam hoſpitibus memorem Buſiridis urbem,
Funeſtaſque aras? teve Urbs pulcherrima, nomen
Cui Venus ipſa dedit? vel te delubra Minervae
Alta tenens Lais, quam rex Pſammiticus olim
Condidit? antiquae juxta ſtant moenia Mendes,
Qua Deus Arcadiae Pan paſtoralis in urbe
Relligione patrum colitur. cum matribus illic
(Ut perhibent) capri coiere, et ſemine miſto
Foedavere uteros. olim ſic ille creatus;
Qui pueri nimio Cypariſſi ardebat amore.
Ante tamen quam rex Ptolemaeus ab urbe Canobo
Per Deltam tranſire parat, (nam nota Canobo
Templa Serapis habet) ſcrutari oracula divum,
Et belli caſus cupit explorare futuros.
Hic Deus alta tenens molli delubra Canobo,
Quem ſerpentina Nilotica terra figura
Vicinique colunt, non voce oracula reddit,
Corniger ut Libycis colitur qui Syrtibus Ammon;
Non eſuve, fameve, velut Memphiticus Apis,
Certa boni, ſative mali praeſagia pandit;
Nec Phoebo ſimilis Cyrrhaeo, Virginis implet
Concuſſos artus miſerae, quam poena recepti
Numinis, aut pretium mors immatura ſequatur;
Erudit ac placide humanam per ſomnia mentem,
Nocturnaque quiete docet; nulloque labore
Hic tantum parta eſt pretioſa ſcientia, nullo
Excutitur ſtudio verum. mortalia corda

Tunc

Tunc Deus iſte docet, cum ſunt minus apta doceri,
Cum nullum obſequium praeſtant, meritiſque fatentur
Nil ſeſe debere ſuis; tunc recta ſcientes
Cum nil ſcire valent. non illo tempore ſenſus
Humanos forſan dignatur numen inire
Cum propriis poſſunt per ſe diſcurſibus uti,
Ne forte humana ratio divina coiret.
Jamque Sacerdotes Regem in penetralia templi
Duxerunt. Tyrio reſplendens ſanguine et auro
Stratus erat lectus, quo tu, Ptolemaee, recumbens
Fatidici infelix captas praeſagia ſomni.
Sacratos intrant templi ſola illa receſſus
Somnia, quae Deus ipſe creat; nam caetera cuncta,
Quae vel temperies varias, varioſve ſequuntur
Corporis humores, vel quae repetita diei
Aut ſtudia, aut curae finxerunt ſomnia, templo
Exteriore volant multas imitantia formas.
Illic prae reliquis fuſcam exhilarantia noctem
Formoſa ſpecie, roſeiſque volantia pennis
Sanguinea apparent, templique in margine ludunt.
His quoque de Veneris campo, placidoque vireto
Mille pharetrati fratres, gens mollis Amorum
Occurrunt noctu, et templo conſortia jungunt.
Illic flammatis alis, vel fulguris inſtar
Nocturnaeve facis, per ſumma cacumina templi
Somnia de flava naſcentia bile, volatu
Irato ſtrepitant, tanquam hoſtem quaerere ſemper
Audacem, et ſaevas aſſueta laceſſere pugnas;
Excelſoque parant coelum ſuperare volatu.
At contra timide tenebroſa per atria templi
Quae nigra de bile fluunt, demiſſius ibant,
Nocturnaeque ut aves ſtrident feralibus alis,
Inter buſta volant, et foedis ſola ſepulchris
Invitant Stygios moeſta ad conſortia Manes.
Illic per poſtes, albataque moenia templi
Ignavo inceſſu, tardae teſtudinis inſtar,
Somnia, quae pituita creat, trepidantia ſerpunt;
Ne ſi forte cadant, liquidis mergantur in undis;
Nam ſemper vana falluntur imagine lymphae.
Haec inter volitant imitantia mille figuris
Quicquid agunt homines paſſim; totidemque ferun-tur
Quod patitur magnus diverſa negotia Mundus,

Aut objecta tenet. cedunt haec ſomnia cuncta
Divinis, quae dat Numen, longeque remota
Non audent templi ſacros intrare receſſus.
Nocte fere media Ptolemaei pectora ſomnus
Vicerat optatus, cum jam divina Serapis
Somnia, mutandum Ægypti narrantia regnum,
Miſerat, inceſſu tardo delubra petebat
Bos niger ingenti ſpecie; geminiſque micabat
Pelle inſignitus ſtellis; quarum altera tergo,
Altera fronte fuit media. Lugubre videtur
Mugire, atque oculis lacrymas effundere nigris,
Confectus macie, tanquam qui pabula nulla
Guſtaſſet moerens. Poſt majeſtate decora
Incedit, quamvis pullato foemina cultu
Turrigero laceros effundens vertice crines,
Atque catenatos tendens poſt terga lacertos.
Tum, velut Inferni plorarent carcere Manes,
Erupit ſubito tumulis lacrymabile murmur
Ex imis, ſcindi regalia Mauſolea
Vidit, et erupto Ptolemaeum exire ſepulchro
Lagaeum primo, reliquos hunc ordine reges
Pone ſequi, miſerae crudelia fata gementes.
His vero attonitus viſis Ptolemaeus (ab omni
Nam gelidus trepido manavit corpore ſudor)
Excuſſo ſomno templum circumſpicit omne,
Talia divorum quaerens oſtenta; ſed illa
Quae vidit, clauſis, oculis non vidit apertis.
Jamque ſacerdotes veniunt, et ſomnia Regis
Audita horrentes, hinc lamentabile fatum,
Atque propinquantem regni dixere ruinam
Niliaci. tum Diis patriis luſtrantur, et aras
Incendunt votis. ſed Dii propiore ruina
Te, Ptolemaee, prement: caſus, miſerande, futuros
Dum patriae narrat, celat tua fata Serapis.
Interea valido Mithridates agmine nuper
Per Cilicum populos Syriaeque extrema coacto,
Ad Peluſiacam properans pervenerat arcem,
Quae viridem Ægyptum Syriae diſterminat arvis.
Nam tota Ægyptus clauſtris munita duobus
Nititur; acceſſum prohibens arx iſta pedeſtrem,
Ut Pharos aequoreum, tanti ſunt moenia regni.
Sed non egregium omnino Peluſia tardant
Clauſtra Ducem. una dies arcemque expugnat et urbem.
Inde

Inde rapit celeri Mithridates agmine curſum,
Et ſe Caeſareis properat conjungere caſtris.
Hoc metuens equitum praemiſerat agmina turmis
Obvia Caeſareis Ptolemaeus; dum ſibi caſtra
Colle locat celſo, late qui deſpicit omnem
Planitiem, Ægyptus qua terram effuſa patentem
Explicat. Eſt proprio Mons undique robore tutus:
Difficilem declive ſolum, praeruptaque ſaxa
Una parte dabant aſcenſum: tuta palude
Pars alia eſt: rapido pars tertia cingitur amne.
Sola anguſta aditus ad montem praebuit Iſthmos.
  Sed non caſtrorum tanto munimine tutum
Se ſatis eſſe ratus, procul illo arcere parabat
Caeſaris occurſum; pontes, aditusque remotos
Milite cuſtodit praemiſſo, et diſſita longe
Flumina nec quicquam (infelix) defendere tentat.
Nam neque Romanis animis fiducia ceſſit
Contra hoſtes, contraque locos pugnare paratis:
Virtutem Phariae nec ſuſtinuere catervae
Auſoniam. Cedunt ripis, et terga per agros
Praecipites dantes victoribus omnia linquunt.
  Contectam vidit caſtris ptolemaeus ab altis
Corporibus terram, rubefactaque caede ſuorum
Prata quibus ſteterant, proprii praeſagia fati
Triſtia concipiens animo; dum caſtra petentes
Quos fuga ſervavit pauci, non viribus augent
Auxiliove ſuos, implent ſed cuncta timore.
Quorum victores fugientia terga ſecuti
Inſtabant; acrique ad Regia caſtra tumultu
Perveniunt; quae jam Caeſar conamine toto,
Dum fortuna calet, dumque omnia plena timore
Impiger aggreditur; nec adhuc victoria certa
Eſſe videbatur, Pharii dum caſtra tenebant.
Ite viri, dixit, belloque imponite finem.
Virtutis pretium, mercedem ſanguinis, auro
Argentoque referta tenent tentoria Regis;
Niliacas gemmas, Erythraeo e littore conchas,
Totque ſimul procerum congeſtas undique gazas,
Quae vobis debentur, ait, nunc ſumere reſtat,
Et rapere a victis. Nec praedam quaerere tantam
Segnis erat miles; parvam primo occupat Iſthmon.
(Sola aditum haec praebens disjungit ab amne paludem)

 Illam

Illam praecipue pubes Ægyptia ſervat.
Illic concurrunt, oriturque miſerrima caedes.
Hos formido ingens, et ſi vincantur in armis
Deſperata ſalus: praedae ſpes excitat illos.
Illic immenſa rabie decernitur; amnis
Atque palus multo foedantur utrinque cruore,
Semianimeſque artus, et ſaucia corpora volvunt;
Quae gemino pereunt fato. dumque hoſtibus hoſtes
Conſeruere manus, alternaque brachia nexu
Robuſto tenuere, cadunt in flumina juncti;
Nec furioſa illic linquunt certamina; pugna
Contendunt ambo collapſi flumine vana;
Nam victum Stygias ſequitur cito victor ad umbras.
Dumque omnes illa caſtrorum parte feroces
Concurrere manus Phariae; celſum undique Caeſar
Contemplans montem, praerupta parte videbat
(Qua miſeris eſt collis inexpugnabilis eſſe
Niliacis viſus) nullo cuſtode teneri;
Confeſtimque leves illuc jubet ire catervas
Quas Carfulenus duxit. nec dura videntur
Haec mandata Ducis; ſcandunt acclivia ſaxa,
Praecipitemque locum capiunt. mors opprimit inde
Niliacos, poterat minimo unde labore repelli.
Jam carfulenus per collem aſcenderat audax,
Cumque levi intrarat Ptolemaei caſtra cohorte.
Attoniti fugiunt cuſtodes; caſtra tumultu
Implentur; ſubitis perculſi caſibus omnes
Huc illuc miſeri diſcurrunt; quidve relinquant
Quidve petant capti non norunt. Caeſariani
(Dum trepidant intus, dum conficit omnia terror)
Acriter inſtantes irrumpunt undique caſtris.
Implorat fruſtra veniam gens victa; furentes
Nec tenuit Caeſar gladios; mactare nocentes
Imperat, inviſoque orbem purgare cruore.
Pars turbae miſerae Latiis nutrita ſub armis,
Et de Romuleis legionibus ante fuiſſet.
Hos olim e Syria duxit Gabinius audax
Exulis auxilio regis, belloque peracto
Pila ſatellitio Phario Romana reliquit:
Tempore torpuerant vires, luxuque Canobi
Coeperunt fracti veteres dediſcere ritus,
Atque Ægyptiacos paulatim aſſumere mores.
Non procul a caſtris fugiens conſpexit in undis

Rex miſer haud magno pendentem a fune carinam;
Et cito conſcendens, comites de littore juſſit
Solvere, purpureos humeris dejecit amictus,
Ne noſci fugiens poterat. ſed dura ſalutem
Fata negant; miſero detracta inſignia ſolum
Hoc Ptolemaee dabant, ut vilior umbra jaceres.
Namque hanc de caſtris Ægyptia turba carinam
Aſſequitur fugiens, properantque aſcendere cuncti.
Caeſarei urgebant gladii poſt terga; fugaſſet
Jam timor officium; pavidis reverentia nulla
Regis erat, nimio dum pondere victa carina
Deficit, & rapidis Ptolemaeus mergitur undis.
  Plebejo extinctus fato, gelidoque ſepultus
Rex, Ægypte, tuus Nilo jacet, ultima tantae
Et miſeranda domus ſoboles. non Mauſoleis
Excelſis habitant Manes, non Regia templis
Condita, marmoreis aut montibus oſſa quieſcunt
Lagaeae de more domus, qui funera luxu,
Divitiiſque ſolet nimiis violare ſepulchra.
  Quam breve crudeles regnum Ptolemaee dederunt
Dii tibi! non aliter Pharium diadema gerebas
Hoſtia quam triſtem geſtat moritura coronam.
Sed breviora tamen ſi Dii tibi regna dediſſent,
Ad Styga veniſſes felicior umbra, priuſquam
Sanguine Niliacas perfudit Magnus arenas,
Depulſo qui ſceptra tuo dedit ante parenti.
Te nunc occiſi, rex ingratiſſime, Magni
Manibus inferias Caeſar (quem demeruiſſe
Crimine ſperaſti) mittit; Generique perempti
Ne poſſit debere nefas, ulciſcitur ipſe,
Inque tua titulum pietatis caede requirit.
  Pellaeam tendens victor jam Caeſar ad urbem,
Ne Ducis adventum tanti, juſtaſque timeret
Iras victoris ſibi conſcia turba rebellis,
Praemittit veniam cunctis, trepidantia ſolvens
Corda metu: leges populo, proavitaque jura
Se conceſſurum affirmans, et debita ſtirpi
Lagaeae dudum Pharii diademata regni.

LIBER II.

ARGUMENTUM.

Caeſar amore Cleopatrae captus in Ægypto moratur, dum L. Scipio cum Rege Juba bellum in Africa renovant. Caeſar Pharnacem vincit.

Splendida Pellaeam celebrant jam feſta per urbem;
Et Ducis Auſonii laudes ad ſidera tollunt
Servati cives (dum paſſim altaria fumant)
Votaque diis ſolvunt. neſcis, gens impia, neſcis
Cui cauſae hanc debes veniam, patriaeque ſalutem.
Non hanc ſemideive Canes, aut barbara praeſtant
Numina, queis ritu perſolvis vota profano;
Nec Ducis inflectunt animum fulgentia tecta,
Non veterum monumenta Ducum, non templa Deorum,
Nec Macedum cineres Regis, quos Caeſar adorat
Plus aris templiſque tuis: ſed inania ſacra,
Infirmoſque Deos facie Cleopatra potente
Protegit, et ſtupro redimit Memphitica ſceptra.
Nec viſum eſt aequum Coeleſtibus, ut meliori
Deberent cauſae tam turpia regna ſalutem.
Jamque ſui Pharias regnans Cleopatra per urbes
Authorem fati regali ſplendida cultu
Excipit, et magno celebrat convivia luxu.
Atria fulgebant tali laqueata paratu
Qualem magna ſolent, ſed jam ruitura, ſtudere
Regna, quibus veteres, quas longa potentia fecit,
Oſtentantur opes, vitiis alimenta futuris.
Sed non divitiae, non auro fulva ſupellex,
Gemmative tori paſſim, pictive tapetes
Caeſareos paſcunt oculos, nec talia curat,

Dum

Dum prope ſidereo cunctis ſplendoribus ore
Praeradiat, vultuque movet Cleopatra ſuperbo.
Hanc videt, huic oculis et pectore totus inhaeret;
Quoque magis cernit, magis ardet; caetera viſu
Splendida quae primo, ſordent objecta ſecundo:
Foemineus decor augetur, creſcitque reviſus,
Purpureas ſtupet ille comas, et candida colla,
Queis gemmis lux major ineſt. abſcondere formam
Divitiae, eximiam, non exornare videntur;
Quamvis non deſunt Erythraeo e littore gemmae,
Non ſpolia Eoi Gangis, non quicquid in undis
Volvitur Aſſyriis, aut dives mittit Hydaſpes;
Non Arabum ex petris viridi ſplendore Smaragdus,
Nec lapis auratus, quem dat Mareotica tellus.
Sidereis Adamas radiis hebetatur ocelli,
Quoque minus lucet, formae magis auget honorem.
Sapphirum pulchro pendentem pectore vincunt
Caerula venarum violaria; labra Rubinus
Non roſea aequaret niſi primo victa fuiſſet,
Et pudor augeret quem dat Natura ruborem.
  Auſonius Ductor jamdudum ſaucius, ignem
Concipit inde novum, nimioque accenditur aeſtu;
Nec placidam celare ſtudet, ſed paſcere flammam;
Quaenam (inquit) noſtris obſtare potentia votis,
Aut quae fama poteſt? quid ſic duriſſima virtus
Oppugnata ageret? facies abſolveret iſta
Judice raptorem coelo; nam talia quondam
Stupra Deis ſummis celebres tribuere poetae,
Aethere qui toties poſuere Tonantis amicas,
Et forma eximias fecere Heroidas aſtra.
Temporibus ſi viſa illis Cleopatra fuiſſet,
Non coma Niliacae Berenices aurea coelo
Fulſiſſet, pulchrae nec Pleiades aſtra fuiſſent:
Non ſtupri pretium radiantia plauſtra tuliſſet
Calliſto, aut Bacchi conjux formoſa coronam.
Donec partem aliquam Cleopatrae ſtella ſereni
Nobilitare Poli certam dignata fuiſſet.
Jupiter exemplum mihi ſit, quem ſaepe coegit
Saevus Amor magno furtim deſcendere coelo:
Vel potius noſtra abſolvant delicta Tonantem,
Caeſareumque Jovi veniam det nomen amoris.
  Ne, Caeſar, tua vota time, non pervigil iſta
Heſperidum Serpens fulgentia poma tuetur,

Nec nimio forma eſt haec cuſtodita pudore.
Sed puerilis Amor, vanique Cupidinis ignes,
Pectora qui ſtimulare ſolent innoxia vulgi,
Paſtoreſque rudes urunt, ruriſque puellas,
Non tibi rem peragunt, Caeſar; nec cauſa domare
Vulgaris potuit Reginae corda ſuperbae;
Formoſamve tuis Cleopatram amplexibus offert
Dulcis amor Veneris; ſed regni inſana Cupido,
Majeſtas, nimiiſque optata potentia votis.
Hic amor affectus, alios Ptolemaeidis omnes
Pectore ſuſtulerat. penitus ſi nullus ineſſet
Venarum calor, aut artus depaſceret ignis,
Laſcivos tamen amplexus in Caeſaris iſſet
Frigida, et Ambitio ſolviſſet tanta pudorem.
Quae te cauſa fidem, Caeſar, violare coegit,
Viſceraque in patriae ſceleratos impulit enſes
Aemathios Latio perfundens ſanguine campos,
Illa pudicitiam Reginae in pectore vicit,
Proſtituitque tibi. nec quiſquam Caeſaris altos
Suſpiciat poſthac animos, cum ſpiritus idem
Foemineum impellit pectus. qua Caeſar, eadem
Ambitione nocens facta eſt Cleopatra; fidelis
Nec manet hic civis, nec conjux illa pudica.
Ne tamen illicito Caeſar videatur amori,
Non patriae viciſſe ſuae, (nam Aegyptia tellus
Victa licet, nondum Latia eſt provincia facta,
Sed ſceptro ſubjecta manet) verituſque rebellem
Niliacum ſubito populum, ſi regna teneret
Foemina dum ſtirpis Lagaeae maſcula proles
Vivit adhuc, puerum Ptolemaeum luſtra videntem
Vix bina, Arſinoes, quam duxerat ante, ſororis
Conjugio avulſum Cleopatrae jungit, et illum
Immaturum annis Phario diademate cingit.
Hunc vocat Ægyptus Regem, Cleopatra maritum;
Defunctique locum fratris ſupplere videtur
Conjugio et regno. Quid praeter nomina vana
Conjugii regnique, puer miſerande, tenebis?
Quid praeter titulos, thalamum dum Caeſar adulter
Poſſidet, et regnum conjux Cleopatra gubernat?
Nec rivalis adhuc fieri puerilibus annis
Caeſareive potes thalami, regnive ſororis.
Sed tenera poteris felix aetate videri,
Qua non inceſti cognoſces gaudia lecti,

Ob-

Obſcoenoque carens fructu, noxaque carebis.
Conjugium innocuum magis hoc eſt, quo minus aptum.
Conjugis inceſti ſine crimine nomen habebis,
Et ſine curarum retinebis pondere regnum.
Humenti nox atra polos involverat umbra,
Inque vicem Phoebi redeuntia ſidera coeli
Ornarant varie faciem, cum captus amore
Illicito Ductor Latius, vinoque ſolutus,
Dulcibus indulget votis, tandemque cupito
Reginae fruitur thalamo, pulcherrima lecti
Gaudia deguſtans. tantum ſuadere poteſtas,
Donaque et illuſtris geſtarum gloria rerum
Foemineae poterant menti. nec crimen ineſſe
Concubitu nimium tali, Cleopatra, putabunt
Qui Ptolemaeorum thalamos, conſuetaque jura
Inceſtae novere domus, fratremque ſorori
Conjugio junctum, ſacrae ſub nomine tedae
Majus adulterio delictum. turpius iſſet
(Quis credit?) juſti ad thalamos Cleopatra mariti;
Utque minus lecto peccaret, adultera facta eſt.
Poena tamen ſequitur; furtivi pignus amoris,
Caeſario infelix, fatis generatus iniquis
Caeſaris Auguſti cadet olim victima ferro
Caeſareos triſtans cognata caede Penates.
Tempora dum Phario Ductor dependit amori
Auſonius, Libycis iterum fragmenta ruinae
Theſſalicae terris coeunt, quae magnus agebat
Scipio dux belli. cum quo (jam Caeſaris hoſtis,
Quamvis ille truces toties ſub Caeſare Gallos
Straviſſet) fortis ſtabat Labienus in armis.
Hic ſanctus Cato privata non concitus ira,
Sed patriae imperium, et communia ſigna ſecutus
Militat; injuſtis hic ſtat Petrejus in armis,
Oblitus fidei, terris quem Caeſar Iberis
Donaſſet vita; et Varus, cui ceſſerat omnis
Africa, Romanis quae tum ſub faſcibus eſſet,
Quam ditione potens olim Carthago tenebat.
Delectas Libyae turmas, et Punica ſecum
Agmina ducebat Varus, fallacia corda,
Membra leves: rubris induti veſtibus ibant
Ut fuſum in bello hac celarent arte cruorem,
Sub Varo populos ſitientibus arida venis

Cyrene Barceque ſuos ad praelia mittunt,
Quaeque Afris Siculos permiſcuit Aca colonos.
Tabraca bellantes Tyrio de ſanguine turmas
Mittit, et antiqua Phoenicum ſtirpe creatos
Dat populos Libycis dilectus regibus Hippo;
Atque Utica, et tanto Thapſus poſt inclyta bello.
Advenit his Libyco regum Juba maximus orbe,
Qui jam Caeſarea laetum de clade triumphum
Duxerat: infelix cecidit cum Curio fraude
Deceptus. domino imperium non latius ulli
Contigit. Occiduo de cardine terminat Atlas:
Parte alia Thera, et confinis Syrtibus Ammon.
Undique diverſae gentes, populique remoti
Conveniunt ad ſigna Jubae. fulgentia ſigna
Medorum antiqua Mauri de ſtirpe tulerunt.
Atque inopes, qui cum mundo commercia ſolis
Naufragiis Naſamones habent. Garamantes iniquo
Sub coelo poſiti, ſteriles qui ſemper arenas
Squallidaque arva tenent ſolis foecunda venenis.
Cumque his Marmaridae medicas egere catervas,
Serpentum morſus cantu curare parati.
Audaces Numidae, et fraenorum neſcia turba
Maſſyli, levibus norunt qui flectere virgis
Ora ferocis equi; gregibuſque aſſueta ferarum
Gens Getula viros mittit, qui cominus iras
Indomitorum auſi ſunt irritare leonum.
Autololeſque vagi, pedibus qui vincere curſum
Venatoris equi celerem, cervique fugacis
Aſſueti; atque Mibae vicino Sole peruſti,
Qui ferrum infamant, ſcelerataque tela venenis;
Et membra hirſuta capri qui pelle teguntur
Cyniphii venere Macae; fortiſque juventus
Quam vaga, quamque Uzzita dabat, quam regia Zama
Nutrivit, vexilla Jubae comitantur euntis
Scipiadae, Latiiſque Aquilis haec agmina jungit
Rex Juba; jamque auctis intendunt viribus omnem
(Cum primum Zephyro putris ſe gleba reſolvit)
In Latium belli caſum transferre futuri.
Sed celer in cunctis, ſemperque inferre ſuetus,
Nunquam bella pati Caeſar, mox irrita fecit
Haec decreta ducum, bellumque huc attulit omne.
Heu nimium cito Marmaricis cerneris in oris

Quem vos Heſperia ſtatuiſtis quaerere terra.
Dulcibus interea illecebris, luxuque Canobi
Captus, et afflatus fallente Cupidine Caeſar
Laſcivas ducit Veneris ſub numine noctes,
Oblitus Libyae tantas coaleſcere vires,
Fortunamque ſuam, et ſurgentia regna morantes,
Talibus illecebris, et molli fractus amore
Formoſae Oechalidos Reginae dicitur olim
Maximus Alcides. humeros non fulva leonis
Terga Cleonaei velant, nodoſaque fortem
Clava armat dextram; domitores mille laborum
Deſidia incipiunt duri torpere lacerti.
Nec jam vindicibus pacati viribus orbis
Terrentur Reges: ſed plus Junonis iniquae
Spes ſaevas facie formoſa foemina juvit,
Quam poterant ferratae acies, aut omnia terrae,
Aeris, Oceanique, et Ditis monſtra profundi.
Sed longo Fortuna Ducem torpere veterno
Non patitur tantum, medio nec Caeſaris acta
Deficere in curſu; ſive accelerare ruinam
Romanam cupit inconſtans, exoſa potentem
Jam populum, et vires nimias quas fecerat ipſa:
Sive Deam puduit, leges venerandaque jura
Caeſaris ignavae ſolum debere ſalutem
Deſidiae, et potius ſtatuiſſet perdere Marte
Quam ſic ſervare; ut bellum, quod ſtruxerat olim,
Deſtrueret rurſum Imperii faſtigia tanti:
Nec plus res Latias facie Cleopatra nocente
Quam gladii ultores, et Theſſala caſtra juvarent.
Non tamen a Phariis primo civilia bella
Deliciis traxere Ducem, tantumve ſoporem
Excuſſere tubae Latiae. rex debilis illum
Et cito caſurus Pharnaces excitat, ut non
Ipſe ruat ſolus: ſed ſecum nobilioris
Fata trahat populi. ſic cum Leo magnus apertis
Dormivit campis, paſſim formidine nulla
Illaeſi carpſere greges ſua pabula; parvus
Forte culex ſtimulis audacibus ora leonis
Cum pupugit, ſomno excuſſo fera nobilis ira
Infrendens magna, poſtquam protriverit hoſtem
Exiguum, nondum vindictam nactus, in omnem
Proſiluit campum, graſſataque ſanguine multo
Stravit equos, ſtravit tauros, armentaque tota

Exigui Culicis temeraria facta luerunt.
Munere Pompeji Pharnaces impius olim
Cimmerium, ut pretium ſceleris, diadema recepit.
Natus erat magno Ponti Mithridate, potentis
Qui populis Aſiae quondam, Grajiſque ſubactis
Æmula Romanis per terras arma gerebat.
Qui victus tandem, et Pompeji viribus omni
Exutus regno, nati impietate nefandi
Proditus eſt, ceciditque minor ſic gloria Magno.
Pharnacem nimia nunc ambitione tumentem,
Cum paribus dudum ſignis concurrere ſigna
Romanaſque acies, et tantae robora gentis
In ſe civili novit converſa furore,
Quaerendi regnum pepulit ſpes vana paternum.
Quem fallax primo juvit Fortuna, futuris
Deceptura malis: Urbiſque ad moenia magnae,
Quam debellati Mithridatis ſtruxerat olim
Pompejus monumentum ingens, devicit iniquis.
Te, Domiti infelix, fatis; ad nota tulerunt
Moenia barbarici Romana piacula Manes.
Lucida jam novies repararat cornua Phoebe
Ex quo Niliacas devenit Caeſar in oras,
Reginaeque tument vitiati pondera ventris.
Quam verbis abiens ſolatur Caeſar amicis:
O fortunarum rectrix Cleopatra mearum,
Caeſaris et fatum, qui caetera fata gubernat,
Me nunc bella vocant. crudelis amantibus arma.
Crudeliſque ſibi Pharnaces impia movit,
Exitioque ſuo noſtrum interrumpit amorem.
Tu cohibe lacrymas; devictus ſentiet hoſtis
Caeſaris armati gemitus, et clade ſuorum
Agnoſcet quanta Cleopatrae amplexibus ira
Divellor. Sed non noſtris concurrere turmis
Debilis audebit Pharnaces. arma relinquet,
Quae temere ſumpſit, ſubito: nomenque fugabit
Caeſaris invalidas acies. avellor amore,
Non ad bella vocor; citius victoria cedet
Nunc quam pugna mihi; facilis venit, ecce, triumphus.
Verum ut te caream, nec erit victoria laeta,
Nec laurus jucunda mihi; non ipſa triumpho
Quae comes eſt, tantum penſabit gloria damnum.
A te diſcedam triſtis; pulcherrima rerum,

A te quae fuſca Ægypti lucentibus arva
Irradias oculis, et ſplendidiora Deorum
Tramite coeleſti, cui lactea nomina Graeci
Antiqui tribuere, facies: ſine qua mihi tellus
Nulla placet, triſte exilium Roma ipſa videtur.
Sed nos hinc majora vocant certamina; nondum
Attigit optati Caeſar faſtigia regni.
Quantos debet adhuc nobis Fortuna triumphos!
Quantaque civilis, quod reſtat, praemia belli
Te, Cleopatra, manent! formam hanc venerabitur orbis
Sideream. Auſtrali populi qui littore degunt,
Et nunquam Oceano fulgentia plauſtra Bootae
Merſa vident: et quae ſeptem ſubjecta Trioni
Gens jacet, in cujus nunquam regione Canopus
Cernitur, hoc tantum coelo contenta vagari,
Nomen adorabunt Cleopatrae: littore gentes
Occiduo, et quae ſurgentem videt India ſolem.
Cum Nilo Tybris tibi ſerviet, et tua regna
Defendent Aquilae noſtrae, Romanaque ſigna;
Dum Reges inter famulos Cleopatra ſuperbos,
Et ſceptris ſubjecta ſuis nova ſceptra videbit.
Talia nam (ſi nota fatis mihi Numina) ſpondet
Hoc bellum Regina tibi. nunc fata ſequenda,
Et cito quo ducunt. uteri percara tumentis
Pignora, civilis belli poſt fata revertar.
At blandis Cleopatra dolis inſtructa, venuſtas
Cui niveae frontis tanta eſt, ut luctus, et ipſae
Vel lacrymae deceant, lacrymis ſic infit obortis:
Non tanti facio, Caeſar, mea vota preceſque,
Ut decreta Ducis tanti mutare valerent,
A quibus humani generis fortuna per orbem
Pendet; queis ſtellae, queis Numina cuncta vacabunt,
Audax relligio nimium, Pietaſque ſuperba
Cenſetur, quae magna optat mutare Deorum
Conſilia. ah potius flammae, votiſque reſiſtam
Ipſa meis, dulcemque ſibi Cleopatra negabit
Caeſaris aſpectum, quam tanta negotia, totque
Bellorum laurus tardabit noſtra voluptas.
Sed tamen ignoſcas paulum ſi, Caeſar, amori
Indulget Cleopatra ſuo, ſi vivere tecum
Exoptat, ſi caſtra ſequi victricia. non pax

Tutior

Tutior ulla mihi quam claſſica Caeſaris eſſent.
Quo propius bellum ſub te Ductore ſecuta,
Hoc magis a belli fuero terrore remota.
Sed jam juſſa ſequar, Phariiſque videbor in oris
Tutela ſecura tua, magnique putabo
Caeſaris Occiduis Alcidae a Gadibus uſque
Eoum Gangen victricem extendere dextram,
A Thule ad populos Auſtri. tam diſſita Mundo
Littora nulla jacent, ut jam divortia longa
Inter nos faciant, ſi ſit tam Caeſar amando
Quam vincendo celer. lacrymas tum ſponte cadentes
Combibit ore avido Caeſar, repetitaque jungit
Oſcula. Niliacis tandem digreſſus ab oris
Tendit in Armeniam Libycis velocior Auſtris
Pharnacem exquirens; altae hunc prope moenia Zelae
Invenit, et ſolo conſpectu fundit inertem.
Tam cito devictus pugnae non ulla reliquit,
Sed tantum monumenta fugae; nec fama loquetur
Pharnacis de bello aliud, quam tempore Caeſar
Quod venit, viditque hoſtes, et vicit eodem.
Heu quantum famae Magni fuga detrahit illa
Pharnacis timidi, dum Caeſariana juventus
Mollitiem cernit gentis? non digna triumpho
Nec titulis tantis jam Pontica regna ſubacta
Armenioſque putant victos, non deſtruit illo
In bello Caeſar tantum diademata regis
Sed Magni decus; exultans cum talia fatur:
O felix Pompeji, cui nomina tanta ſubactae
Degeneres iſtae gentes, lauroſque dederunt,
Quando ego pugnaces Gallos, forteſque Sicambros
Vincendo, nullum videor meruiſſe triumphum.
Fatum bella tibi ſi Tranſalpina dediſſet,
Noſtrarum forſan noſces diſcrimina laudum.
Non haec omnino civilia bella fuiſſent.
Sed majora vocant illinc diſcrimina belli
Victrices Aquilas. Libycis conſedit in arvis
Scipio Romanis cinctus legionibus, hoſtis
Securus nimium, gelidi cum jam Capricorni
Terga premens, horas contraxerat inde diurnas
Phoebus; et acris Hyems curſum fraenarat aquarum:
Nudaque veſtierat niveis nemora alta pruinis.
Sed praeceps Caeſar, quem nunquam in bella ruentem
Tempeſtas, triſteſve Hyemes potuere morari,

Ter jam Romulea factus Dictator in urbe
Vela dedit ventis, paulumque moratus in oris
Sicaniis, iterum Lilybaeo a littore ſolvit,
Et praetervehitur magnae Carthaginis arces
Semirutas, Clupeamque videns, male littora nota
Damnat, ubi infelix perituris Curio turmis
Appulit. infauſtas oras, Uticamque relinquit,
(Quam Cato tum legum vindex juſtiſſimus armis
Praeſidioque tenet, nomen qui ſumet ab urbe,
Æternamque urbi reddet per ſaecula famam)
Inde Adrumetum tendens, ubi Scipio belli
Ingentis ductor Romanis ſtabat in armis.

LIBER III.

ARGUMENTUM.

Levia aliquot Ducum praelia. Cn. Pompejus à Catone objurgatus in Hiſpaniam navigat. Pugna Thapſiaca, & victoria Caeſaris deſcribitur.

JAmque propinquabat bellum. Libyaque nefandi
Concurrunt iterum gladii, quos Theſſala tellus
Vidiſſet. pugna cur, Dii, voluiſtis in illa
Reſtare exiguum necquicquam ſanguinis urbi?
Ut flueret torrente novo, fieretque ſecundum
Hic civile nefas? una num clade pudebat
(Quantumvis magna) Romanam exſcindere gentem?
Aut una tanti populi regione jacere
Non eſt paſſa graves triſtis Fortuna ruinas?
Jam Roma in Libya eſt. Latii quae terra triumphos
Spectaſſet toties, jam triſtia vulnera ſpectat.
Sed levibus tantum pugnis contenta parumper
Fortuna, extremi differt certamina Martis.
Tot ſubito gentes, perituraque millia leto
Condemnare pudet; nec adhuc feralia Thapſi
Arva Jubae caſus magni, vel triſte videbunt
Scipiadae exitium, donec coeuntia ſigna
Ductorum, atque aliquos belli Rhuſpina tumultus
Vidit, et exhibuit tantae praeludia cladis.
Scipiadae à caſtris Rex (in ſua regna reverſus
Quae longe infeſtis populatur Sittius armis)
Diſcedit paulum; plenamque hoſtilibus armis
Advenit Libyen una legione, relicto
Robore militiae Lilybaeo in littore Caeſar.
Nec de more ſuo dederat mandata relictis
Militibus quo conveniant, quae ſigna ſequantur,
Quemve petant portum, permittens omnia fatis,

Fortu-

Fortunaeque ſuae fidens. Cur, Caeſar inique,
Non pudet in minimis toties inſtare favori
Fortunae, et toties caſus tentare per omnes?
Non tibi ſat viſum eſt, bello quod ſemper aperto
Res agit illa tuas, et tantos conficit hoſtes
Cum plena pugnas acie, ſine milite ni te
Protegat, et tua proſpiciens temeraria coepta
Dirigat in melius, Ducis objectumque periclis
Privatis toties redimat caput? an tibi parvum eſt
Effugiſſe Phari inſidias, parvaque carina
Nocturni tutum viciſſe pericula ponti?
Cur Divae, imperium tibi quae promiſerit orbis,
Caſibus exiguis pretioſum abſumis amorem?
Poſtquam Adrumeti fruſtra corrumpere fidum
Confidium, qui Scipiadae ſervaverat urbem
Praeſidiis, Caeſar tentaverat, ordine certo,
Inſtructaque redit legione, nec urbe potiri,
Sed tuto remeare cupit. Sed vix fuga tanto
Induperatori conceſſa eſt tuta; frequentes
Confidii erumpunt Equites, atque agmina turbant,
Summaque Ductoris laus eſt, et Caeſare digna
Rhuſpinam ſalvis potuiſſe redire catervis.
Sola urbes inter Libycas jam Caeſareanae
Perfugium tenui reſtat Rhuſpina cohorti.
Hinc iterum Ductor fatis egreſſus eiſdem
Dum cepit Leptim, et firmavit robore, paene
Amiſit rurſus reditum. Labienus in armis
Acer erat, validiſque vias praecluſerat omnes
Inſidiis. Virtute opus eſt, et Caeſare toto.
Fortunaque ejus ſumma jam tempus egebat.
Et vicere viri virtus, fortunaque. viſae
Tempore ſunt apto inſidiae; victorque cruento
Perque viros, perque arma viam mucrone recludit;
Biſque fugam Caeſar ſolam vincendo paravit.
Dum prope ſigna Ducum vidit Rhuſpina duorum,
Infeſtaſque Aquilas, Uticae Pompejus agebat.
Hanc Cato praeſidiis tenuit; cum ſic Cato ſanctus
Alloquitur juvenem, et dictis caſtigat amicis.
Surge animis Pompeji, magnum patris aſſere nomen,
Et generis fatum tanti. ſcrutare remotos
Terrarum tractus, per regnaque diſſita quaere
Quantus erat fama genitor, quantaſque reliquit
Nominis haeredi ſolo vel nomine vires.

Pom-

Pompeii nato gladios quae terra negabit?
Quae tibi non claſſes (armis pacata paternis)
Æquora praebebunt? hoſtis te viribus aequum
Tanta facit fama, et mundo venerabile nomen.
Si libet Occiduos Orbis tentare receſſus,
Hiſpanoſque armare truces, tua ſigna ſequetur
Cantaber, et Celtis ſociatus nomen Iberus;
Et tota Herculeis pubes a Gadibus, altos
Ad Pyrenaeos, extremaque littora mundi.
Si nihil omnino patriae miſeranda moveret
Afflictae facies, ſi nil moritura moveret
Libertas; poſſeſque hilaris ſervire tyranno:
Te privata tamen facerent mala Caeſaris hoſtem.
Si pater arma tuus pro libertate gerebat,
Nullus in Æmathiis plus, quam tu, perdidit arvis:
Sed ſibi ſi genitor campo pugnavit in illo,
Multo ſunt tua damna illic majora, tibique
Abſtulit Imperium victoria Caeſaris orbis.
Sed bona, quae moriens Genitor tibi vera reliquit,
Sunt vitae exemplum, et geſtarum imitatio rerum.
Haec tibi perpetuo, quae non inviſa poteſtas
Caeſaris, aut fortuna poteſt auferre, manebunt.
Labentem Patriam teneris ſuſcepit ab annis,
Nullus adhuc titulis, nulloque inſignis honore;
Nec vires habuit niſi quas virtute paravit.
Quantos ille Duces juvenili ardore ſubegit,
Cum Marii moeſtam laceraſſet factio Romam,
Et miſeram aſſiduis impleſſet caedibus urbem!
Quot tum pro patria felicia bella peregit!
Illius auſpiciis audax eſt Carbo peremptus,
Et cecidit terris Sertorius exul Iberis.
Praeclarum Libyco (dignus tunc nomine Magni)
Duxit (adhuc Romanus Eques) de Rege triumphum.
Haec fecit, nondumque tuos exceſſerat annos.
Sed tu cur Libycis reſides privatus in oris?
Unius auxilium dextrae praeſtare valebis
Hic tantum Patriae. procul hinc tu collige vires,
Et libertati Ductor ſuccurre cadenti:
Vel dignam tantis Natalibus oppete mortem.
Nil contra juvenis; ſed tanquam Roma Catonis
Ex ore admoneat, promantve Oracula vocem,
Obſequitur citius dicto, et dans carbaſa ventis
Digreditur Libycis nunquam rediturus ab oris,

Ut cadat Europa magnus, Ductorque per agros
Tot ferat Hiſpanos Romanae vulnera gentis,
Quot prima Aemathiis victoria Caeſaris arvis
Proxima vel faciet Libycis. nimis invida quanquam
Nobilis, O Pompei, longae tibi fata negarunt
(Quae patri dederant) felicia tempora vitae:
Morte tamen patrem aequabis, magnaque ruina,
Nec fera fatalem vincet Pharſalia Mundam.
Sicaniis Caeſar vires jam nactus ab oris
Protinus Uzzitae excelſum prope moenia montem
Occupat. huc ducunt collatis undique ſignis
Rex Juba Scipiadeſque ſuas ad praelia turmas.
Conſpectu Uzzitae bellum jam conſtitit omne.
Scipio detrectat pugnam: nec dulcia tantis
Uzzitae fato damnantur cladibus arva:
Quamvis ter Caeſar certaminis acer amore
Inſtruit armatas acies, ter provocat hoſtes.
Sed nullam pugnae cum ſpem ſupereſſe videbat,
Deſtituit rurſus montem, et laeto omine Thapſi
Nocte iter emenſus, fatalia venit in arva.
Illic Vergilius valido caſtella tenebat
Milite, Scipiadae fidus, cauſaeque Senatus.
Scipiadae, Regiſque Jubae vexilla ſequuntur
Ad Thapſum, quamvis cladis praeſaga futurae
Aethera non ceſſant dare ſigna minacia. lumen
Horridius tenebris praebebant fulgura. ſtellae
Inſolitae viſae; intonuit ſine nubibus aër.
Et fragor armorum nocturnas terruit auras.
Aerata moeſtus manavit caſſide ſudor;
Et dura attonitis ardebant pila maniplis.
Vix poterant infauſta examine tecta revelli
Signa ſolo; noctu Libycorum audita leonum
Murmura ſaeva, ſolum Thapſi, monteſque moveri
Coeliferumque Atlanta putant. non laeta videtur
Ulla avis; infauſtus bubo, nocturnaque caſtris
Strix queritur. nec cum Superi mortalibus iſta
Prodigia oſtendunt, clades vitare futuras,
Sed tantum trepidare docent. feralia Thapſi
Scipiadae peritura acies jam venit in arva,
Quae tot damnaſſent crudelia fata ruinis.
Aequore, quo Siculis Libye disjungitur oris,
Alluitur longo tractu peninſula Thapſus
Qua ſpectat Borean: adverſa parte palude

Cingitur:

Cingitur: in medio eſt aditus terreſtris ad urbem;
Hanc Iſthmon, quamvis non late extenditur, altum
Dividit in medio ſtagnum, binaſque relinquit
Anguſtas utrinque vias, haec Caeſar ad ora
Exteriora Iſthmi pervenerat agmine laeto,
Caſtraque munierat vallis foſſaque profunda
Qua Thapſum ſpectant; ne forſan terga ſuorum
In pugna opprimerent hoſtes ex urbe ruentes.
Sed fauces pene anguſtas obſederat Iſthmi
Scipio; Caeſareis adverſaque caſtra locaſſet
Magnum opus intendens, ſi non cita pugna daretur,
Aggeribus ſtructis, ductaque ad littora foſſa,
Deceptos illis includere faucibus hoſtes.
Sed coeptum celare ſuum, vel ferre paratus
Incurſum belli, pulchro inſtruit ordine turmas.
Romanas medio legiones ipſe gubernat?
Tot varias dextro gentes ſua ſigna ſecutas
Rex Juba ducebat cornu; laevumque tenebat
In Libycis Varus, Gallis Labienus in armis
Teutoniciſque ferox; alarum frontibus, altis
Aggeribus bello ſimiles ſtabant Elephantes.
His juncti Getuli Equites, Numidaeque ſteterunt.
Pone feras variae gentes levia arma gerebant,
Armati jaculis Mauri, pharetriſque veneno
Illita geſtabant ſcelerati ſpicula Mibae.
Caeſaris at poſtquam inſtructam procedere vidit
Scipiades aciem, clara ſic voce cohortes
Incitat: O Romana manus, ſpes ſola Senatus,
Et patriae tutela, animis ſi robora poſſet
Addere Ductoris facundia, quanta diſerto
Argumenta darent miſerae tot vulnera Romae,
Viribus extinctae leges, venerandaque jura,
Ipſaque libertas armis oppreſſa nefandis?
Si patriae clades, ſi publica damna movere
Nil poterant mentes, cui non Pharſalia luctus
Exhibuit proprios, privataque funera? quis non
Aut fratres illic, aut natos moeret ademptos?
Jam nunc ultrices ſpectant tot pignora dextras,
Tot chari Manes. tanto hic nos juſtius arma
Induimus quam Theſſalicis Pompejus in arvis,
Quanto Theſſalicis augentur crimina campis
Caeſaris accedent tam juſtae Numina cauſae.
Nec, quoniam Aemathia cecidit ſub Caeſare Roma,

Vos tranſiſſe Deos, Romanaque jura peroſos
Credite. Pompejo ſolitum Fortuna negavit,
Non urbi auxilium; toties laſſata triumphis
Privati, verita eſt ne, ſi cecidiſſet in arvis
Aemathiis Caeſar, deceptus crederet Orbis
Non Romae ſed Pompejo donaſſe triumphum,
Privatique fuiſſe Deam. non amplius Urbem
Deſtituet Fortuna ſuam, fatiſve nefandi
Caeſaris Auſoniae ſacras ſuccumbere leges
Imperiumque ſinet. non ſunt haec ſigna Deorum
Iratorum Urbi (ſi me non omnia fallunt)
Ductorem vobis Libyco pugnantibus orbe
Quod dant Scipiadem. felicia nominis hujus
Fata hic, aut Afros non eſt memorare neceſſe
(Quos non ulla poteſt regio neſcire) triumphos.
Talia fas nobis ſperare eſt; non minor armat
Nos pietas: Latii nec nominis Hannibal hoſtis
Caeſare deterior, patriae junxere ſalutem
Cum veſtra Superi. manibus reddetur eiſdem
Roma ſibi et vobis. virtute accerſite fatum.
Communi proprios cum libertate Penates,
Conjugia atque domos iſtis conquirite campis.
Militis erigitur virtus, animoſa cohortes
Ira ſubit Latias, pugnaeque accendit amore.
Nec minus interea vario clamore fremebat
Diſſona turba Jubae, et belli undique ſigna petebat.
Caeſar ut optatum Diis adveniſſe ſecundis
Pugnandi vidit tempus, ſic voce cohortes
Incitat audaces: dextris victricibus iſte
Ultimus en ſudor, qui tot mercede labores
Penſabit digna, qui tot livore negatos
Hactenus, et magna meritos virtute triumphos
Aſſeret. iſta dies quaſcunque aut Gallia laurus,
Aut Rheni gentes, aut victa Britannia debent
Virtuti dudum veſtrae, nuperve ſubactae
Promittunt gentes, invitis hoſtibus, omnes
Invito livore dabit. longeque triumphum
Majorem de Rege Juba victoribus addet.
Nec dubitare mihi fas eſt; fallentia nunquam
Signa, truces oculos video, vultuſque minaces,
Victores noviſſe ſuos fragmenta ruinae
Aemathiae diſcant. Dixiſſet plura, repente
Cum fera de dextro cecinerunt claſſica cornu,

Proſi-

Proſiliuntque acres (nec eas retinere Tribunus
Centuriove poteſt) ad praelia ſponte catervae.
Non inhibet Caeſar, ſed laxat fraena furori.
Carcere ſic pronus nimium ad certamina currus
Cum forte erumpit, loriſque auriga retentis
Fruſtra inhibere ſtudet, tandem dat victus habenas.
Utraque jam tanto concurrunt agmina motu
Quanto (ſi longae flexum natura Malææ
Donaret nautis) adverſis bina coirent
Aequora gurgitibus. pulſat fragor aethera, montes
Undique vicini excipiunt, reſonantque furentes
Pugnantum voces. Siculas it clamor ad oras.
Huncque repercutiunt Lilybëia ſaxa, timentque
Vel ſonitum belli terra retinere quieta.
Non ita pinifero Boreas cum Thracius Oſſae
Incubuit, reſonant quaſſatae turbine ſylvæ;
Murmure nec tanto Nilus, cum de Cataractis
Praecipitat duris illiſas cautibus undas
Aſtra lavans, ſurdas habitantibus obſtruit aures.
Scipiadae dulcis ſtimulat vindicta catervas:
Caeſareas ingens premit indignatio turmas,
Quod nova defuncto ſuccedant praelia Magno:
Inventuſque alius Ductor civilibus armis.
Sanguine merguntur campi, vicinaque multo
Tincta cruore palus; et quod tot vulnera rubrum
Emittunt flumen, foecundam putria terrae
Alligat in glebam, et ſteriles connectit arenas.
Inter utramque aciem volitat feralis Enyo,
Lampada funeſtam quatiens. reſeraverat antrum
Tartareus Rector pallens, utque arma nefanda
Spectarent, caperentque ſui ſolatia fati,
Inviſas illuc Libyes emiſerat umbras,
Undique conſedere arvis, nigraque corona
Infecere diem, verſatilis umbra Jugurthae,
Hannibalis ſaevi Manes, captique Syphacis.
Qui nunc everſas ſecum Carthaginis arces
Ignovere Deis, poſtquam feralia campi
Prælia Thapſiaci, et Latios videre furores.
Sed tamen Auſoniæ civilia vulnera dextræ
Afra luet tellus, et plus vaſtabitur, ætas
Proxima quam reparare poteſt. inarata jacebunt
Arva, ruentque ſuis vacuatæ civibus urbes.
Quæque viri coluere, feræ nunc rura tenebunt.

Qua Reges olim per gentes jura dederunt,
Tigris erit, Parduſque, et habebunt regna leones.
Innocuus vivet Serpens, et nulla, venenis
Dum deerunt homines, peſtis cenſebitur Orbi.
Caeſareis leviter percuſſi pectora telis
In ſua converſis Elephantes agmina fraenis
Praecipites rabie currunt. tum robore denſos
Indomito turbant cuneos, atque agmina Regis
Proſternunt confuſa Jubae. nil arte valebant
Rectores miſeri, nil vi; Fortuna regebat
Sola feras, contraque ſuos pro Caeſare miſit.
Illi hoſtes, illi ſocii, dum nemo gubernat,
Quos fortuna facit. vicinum Elephantibus agmen
Getuli, Numidaeque equites crudeliter illic
Calcabantur humi: vaſta pars mole ferarum
Contrita eſt; foſſas pars praecipitatur in altas.
Tunc infelices tutela orbati Elephantum
Tot Libyae populi, et gentes levia armà gerentes
Caeduntur. cumulis paſſim, juguliſque fatigant
Caeſareos ſolis; nec ſtantes amplius hoſti
Hic bellum ſed praeda manent. haſtilibus igne
Duratis quid Bamurae jam nuda juventus?
Quid levibus contra Romanos cominus hoſtes
Autololes jaculis? nil illis ignea plantae
Vis prodeſt, curſuſque levi velocior aura.
Non bene Cyniphiis hirſuti tegmina capri
Pectora defendunt. vix contra Caeſaris enſes
Æs ferrumque valent. implentur ſanguine foſſae.
Moeſta madet tellus, et de tot gentibus unus
Purpureus caeſi. infecit paſcua torrens
Non Juba per mortes hominum, privataque fata:
Sed gentes pariter caeſas, populoſque jacentes
Metitur quantis pereunt ſibi regna ruinis.
Nec ſua poſt tantam cladem munita putavit
Caſtra ſatis, miſeram victis praeſtare ſalutem:
Sed cum Petrejo fugiens tentoria cunctis
Splendida divitiis hoſti permiſit avaro.
Quae cito Caeſarei victorum terga ſequentes
Diripiunt, opibuſque Jubae tantiſque potiti
Bellorum exuviis, operum mercede, priuſquam
Sanguinolenta fuit victoria plena, fruuntur.
Sed non tam celeri bellum pro Caeſare curſu,
Qua Latiis ſtabat vallatus Scipio turmis

Atque pares fulſere Aquilae, Fortuna peregit:
Hic incerta diu varii ſtetit alea belli,
Hic haeſit fatum, et dubiis victoria pennis
Inter utrumque agmen viſa eſt volitare; repellit
Viribus haec acies vires; alternaque dextras
Crimina civiles foedant; dum maxima regnant
Hic odia, hic caedes, animos in praelia tanquam
Cauſa mala augeret; tantoque ardentior ira:
Quo ſcelerata magis dubitant oſtendere fata
Quid tandem Romae fortunave Caeſaris eſſet.
Ex acie tandem Libycae fugere cohortes
Quae duce ſub Varo ſteterant; dare terga coactus
Dux ſimul: et tu Gallorum, Labiene, tuorum
Corpora caeſa videns, Thapſi funeſta relinquis
Arva gemens; aliis demum civilibus armis,
Romaniſque iterum ſervare furoribus, arvo
Pars Latiae cladis Mundano magna jacebis.
Nec fato occumbes; (acerrime Caeſaris hoſtis)
Dum potis eſt certare ſuo cum Caeſare Roma.
Scipio ut adverſas videt increbeſcere vires,
Cedenteſque ſuas, nec jam reparabile bellum,
Fluctuat ancipiti diviſus pectora cura.
Ingerat an medios ſeſe moriturus in hoſtes,
Ut populi caput Heſperii, Ductorque Senatus
Summo in honore cadat felix, Stygiaſque per undas
Maxima Romani deſcendat nominis umbra:
An ſperaret adhuc, atque ultra fidere fatis
Auſoniis, tantoque velit ſupereſſe dolori.
Decepit tandem fiducia vana futuri
Succeſſus miſerum, pulchrumque excuſſit amorem
Mortis: ut Aemathia, caput oblatura ſuperbo
Victori, Magnum ſpes dira fefellerat olim.
Hos animo caſus volventem concitus aufert
Scipiadem ex acie Sonipes; cum territa paſſim
Agmina coeperunt toto diſcurrere campo;
Cedenteſque Equites tutas petiere latebras
Montibus Uzzitæ, peditum pars magna petebat
Caſtra Jubae, ſi forte brevem praeſtare ſalutem
Defeſſis alti poterant munimina valli.
Sed poſtquam ſe deceptos, et caſtra cruentis
Caeſareis poſſeſſa vident, tum tela cohortes
Victae projiciunt, et inermia brachia tendunt.
Sed nihil (oh rabies civilis dira furoris!)

Profu

Profuit heu miſeris ſubmiſſio caede nefanda
Sternuntur, quamvis gladios inhibere ſuorum
Contendit Caeſar fruſtra, et clamore furentes
Increpuit magno; cives nunc eſſe memento,
Non hoſtes, miles: partum virtute triumphum
Cur feritate nova maculas? haec ſanguine ſero
Quam paris invidia eſt plus quam Victoria nobis.
Saepius hæc moeſtus clamat; pars nullaque belli
Civilis tum Caeſar erat. ſed perdere cives
Quae toties poterant, non jam ſervare valebant
Juſſa Ducis. jugulant miſeranda caede cohortes
Scipiadae, ſtrictiſque odium mucronibus explent
Invito Duce Caeſarei, et qui juſſa per annos
Tot Ducis impleſſent magni crudelia ſemper,
Nunc ſolum, cum juſta dedit mandata, rebellant.
Jam vero ingentem pro Caeſare fata ruinam
Sparſiſſent campis, et tecta cadavere tota
Planities funeſta jacet. tandemque ſequendo
Defeſſas Caeſar revocans ad ſigna cohortes
Proſpera divitiis Regum certamina donat.

LIBER IV.

ARGUMENTUM.

Juba & Petrejus ſe mutuis vulneribus interficiunt. Scipionis & Catonis fata deſcribuntur.

NOn funeſta tamen clades quas fecerat omnes
Terra capit Thapſi; tantaeve jacere ruinae
Anguſto potuere loco. quot fata per oras
Thapſiacae ſpargent ingentia vulnera pugnae,
Ne non diverſis famam regionibus olim
Funera tantorum faciant diviſa virorum!
Rex Juba Petrejo et paucis comitantibus urbem
Ad Zamam Imperii ſedem, qua pignora cara
Uxoreſque ſuas, gazaſque reliquerat omnes,
Advenit infelix. ſed jam clauſere rebelles
Zamenſes Regi portas, victoque negarunt
Introitus, odium ſaevi crudele tyranni
Auſi fortuna tandem pereunte fateri.
Nil precibus, miſtiſve minis, vultuve moventur.
Perdita majeſtas victo; penditque prioris
Jam Juba ſaevitiae poenas. oh fera tyranni
Cognitio! dum regna manent, ſed neſcit amatum
Inviſumve ſuis. affectus ſola latentes
Servorum pandit Fortuna adverſa: ſed illa,
Quae poſt regna venit, cui nulla potentia juncta eſt,
Cognitio torquet miſeros; nec reddere grates,
Nec licet ulciſci. ſeros (et non niſi tantum
Ut doleant) oculos aperit Fortuna tyrannis.
Excluſi rapido fugiunt per devia curſu,
Et villam, paucis equitum ſtipantibus, intrant
Rex Juba Petrejuſque ſimul. tum feſſa quiete
Corpora componunt ſtratis, aegroſque per omnes
Devolvunt animos caſus, ſolamina donec
Ultima laſſatis ingens audacia praebet.
Continuo inſtaurant epulas, pleniſque Lyaeo

DIſ-

Diſcumbunt menſis. poſtquam compreſſus edendi
Eſt amor; intrepido tandem ſic inchoat ore,
Petrejumque toris Juba Rex affatur ab altis:
En Romane vides quo nos Fortuna redegit.
Sola relicta ſalus clementia Caeſaris; at non
Nos duo tam fuimus temnendi Caeſaris hoſtes,
Adverſusve illum tam innoxia geſſimus arma,
Ut veniam liceat ſalvo ſperare pudore,
Oblatave frui quae non dant arma ſalutem,
Dent libertatem nobis. me certa manebit
Libertas ferro; nec dignam credere vitam
Hanc poſſum votis, ut ſupplice Rege ſuperbus
Intumeat Caeſar; nec quem vidiſſet honore
In ſummo forſan (ſi vel Pompejus in arvis
Theſſalicis olim, vel noſtris Scipio terris
Viciſſet) me jam captivum Roma videbit
Regia praebentem ridenda Quiritibus ora
Ante triumphantes currus, ut victa Syphacis
Atque catenati traxerunt colla Jugurthae.
Nec Juba ridendum, nec erit miſerabile nomen
Caeſareis. non corda mihi, non tela, manuſve
Ad letum deſunt: ſed te, Petreje, ſupremae
Participem facio famae, mortiſque decorae.
Cauſa reos eadem junxit, fortunaque victos;
Nunc eadem virtus morientes jungat utroſque.
Stringe enſem, et mecum pariter nunc utere dextra,
Quaeramus pulchram per mutua vulnera mortem,
Et libertatem citius quis donet amico
Contendat feralis amor. Petreïus enſe
Sic breviter ſtricto: Libycorum maxime Regum,
Cujus honoratum per ſaecula nomen habebit
Auſonia. hanc laudem cui me debere fatebor,
(Nec pudet Heſperium Ductorem diſcere, tanto
Rege docente, mori) Latius gaudebit honore
Hoc Genius, ne te captivum Roma videret,
Quem libertates noſtras legeſque tuentem
Laudavit toties, ſociique infamia Regis
Caeſaris injuſtos poſſet decorare triumphos.
Roma Jubae, ſicut Maſiniſſae, nomen amabit;
Nec meliore nota ſignabit Caeſaris acta
Quam Catilinae olim, et diri conſulta Cethegi.
Dixerat, et totis concurrunt viribus ambo,
Grataque dant referuntque per ictus vulnera crebros.

Crederet hoc quiſquam, tanto conamine, tanta
Pugnarum virtute mori, non vincere? tandem
Petrejus cecidit. retine, Petreje, paulumper
Feſtinantem animam, clamat Juba, dum comes umbrae
Umbra tuae hoc gladio ad Stygias demittitur undas.
Quis regni poſthac confidet viribus? aut quem
Gloria decipiet ſceptri, ſoliive ſuperbi
Lubrica majeſtas? cunctis deſertus ad umbras
Nudus eo, nuper Libyco Juba maximus orbe.
At vobis, populi infidi, et tibi, Zama rebellis,
Sit Latium precor uſque jugum grave; perfidiamque
Hanc veſtram domino domino pejore luatis.
Tunc iterum gladio pectus ferit; evolat acer
Spiritus, aeternaeque oculos clauſere tenebrae.
Ecce alios luctus, aliudque per aequora funus
Nobile Thapſiacis Fortuna vehebat ab arvis.
Scipio Dux belli tanta de clade ſuperſtes
Non dedignatus parva tentare carina
Et ſola Libycum pelagus, properabat ad oras
Hiſpanas, ubi Pompeji civilia cogunt
Rurſus in arma viros; ſed tempeſtate repulſus
In portum Hipponis vehitur. ſe Scipio ſentit
Cum nave amiſſum; nec portum evadere vento
Oppoſito licuit. clara tum voce dolorem
Teſtatus clamat: Pelaguſque ipſaeque procellae,
Et conjurati pugnant pro Caeſare venti,
Oh utinam Thapſo cecidiſſem, ſtrage virorum
Miſtus; nec tanto placuiſſet vita ſuperſtes
Imperio, (Ductor ſummo Romanus honore
Ad Stygias veniſſem undas) aut ante tuliſſet
Hanc male ſervatam potius Pharſalia vitam,
Quam Thapſo infelix duxiſſem bella ſenatus.
Ulcaque Scipiadem vidiſſes Africa victum.
Vos clarae majorum animae, quos Africa ſenſit
Saepe triumphantes, ut cum Carthaginis altae
Excidio, captuſque Syphax, claraque fugatus
Hannibal ex acie teſtantur, fata Nepotis
Ne pudeat veſtri, miſerandaque bella videre.
Nam neque me Libye vicit: ſed viribus ipſa
Scipiadem, ſeſeque ſuis hic Roma ſubegit.
Cum patria à patria vincor, moriorque cadente
Libertate libens. miſere hunc Numina ventum
Adverſum, ut morerer, ne ſpe deluſus inani

Op-

Optarem forſan tanto ſupereſſe dolori.
Hiſpanas iterum Romana ad praelia gentes
Pompeji cogant juvenes, legeſque requirant,
Et libertates: mea nunc fortuna peracta eſt.
Et quanquam haec armata manus reſtabitur orbi
Me terra potuiſſe mori: placet aequore mergi,
Ignotumque illic funus per ſaecla manere.
Oh nunquam veniat fluitans ad littora truncus,
Ne Libyca condatur humo; victique futuris
Scipiadae oſtentent monumenta nepotibus Afri.
Tunc latus enſe fodit; nec eo contentus in aequor
Proſilit. emiſſi ſpargit pars tranſtra carinae
Sanguinis, aequoreos tingit pars altera fluctus;
Migrantique animae fatum non ſufficit unum.
Demerſum monſtris jacet, eheu, praeda marinis
Nobile Scipiadae corpus; nec colliget urna
Flebilis hos cineres; nec tanto nomine dignas
Exequias tibi Roma dabit; paſſiſve capillis
Scipiadem, extremum generis, lugebit ademtum.
Agmina de campis paſſim fugientia cunctas
Impleſſent magnis Libyae terroribus oras.
Praeſidiis tum forte Uticam Cato nobilis urbem
Auſoniis tenuit; qui nota clade Senatus
Scipiadaeque fuga, victorem arcere parabat,
Hortaturque ſuos alacer defendere muros.
Sed fruſtra; heu nimium trepidantia pectora ſenſit,
Et victum fama non viſi Caeſaris agmen.
Tum Cato militibus vultu immutatus eodem
Ignovit pavidis. ultro fugientibus ipſe
Proſpexit, claſſes portu contraxit ab omni
Vicino, remoſque dedit properantibus aptos.
Cunctorumque, ſuam quamvis projecerat ipſe,
Non dedignatus Ductor curare ſalutem.
Solatus cives Uticae, et trepidantia verbis
Pectora confirmans placidis, quam certa ſuperſit
Spes illis veniae, victis clementia quanta
Caeſaris, edocuit. talis cupit ipſe videri
Civibus, ut qui non donatam à Caeſare vitam
Sperneret. illum etiam, cui non duriſſima virtus
Affectus celare ſuos permiſerat unquam,
Quem nullus ſimulare timor docuiſſet, aperto
Vel deflexiſſet rigidi de tramite veri,
Tandem mortis amor cogit ſimulare Catonem.

Orbarant homines jam luce ſilentia Noctis,
Inque vicem feſſis donarant regna quietem;
Cum gratos cuncti, quos cura doloreque ſinebant,
Carperent ſomnos: ſed non tranquilla Catonem
Exemit virtus curis mortalibus, alto
Ut jaceat ſomno oppreſſus: ſed libera mentis
Erigat ut ſe vis, contempleturque futura
Saecula, et aeternos vitae immortalis honores.
Ante tamen contemplatrix quam dogmata verae
Scrutari poſſit Sophiae, moralibus apte
Praeceptis purganda anima eſt, prius ejiciendi
Affectus pravi, cunctaeque e pectore ſordes,
Ira nocens, et luxuries, et foeda libido.
Hos igitur motus animi (purgantia ſicut
Corporis humores pravos medicamina tollunt)
Moralis plene educat Medicina, priuſquam
Divinum, ſummumque bonum ſcrutarier auſa
Sit contemplando, ne denſis preſſa tenebris
Mens erret caeca, et vitiis decepta fatiſcat.
Sic longa virtute fuit mens ſancta Catonis
Purgata atque illi vitae immortalis honorem
Jam contemplanti divini fata Platonis
Phaedonem tradunt. cum laetus talia fatur,
Salve ſancte liber Superis demiſſe Catoni;
Dirige tu curſum, vitaeque extrema meantis
Inſtrue; non alium moriturus quaero magiſtrum;
Nec reſtare alias voluerunt Numina curas.
Jamque mori certo liceat mihi diſcere, quid ſit
Mors, quid vita fuit, quid erit; num nulla futura eſt;
An vivant animae poſt funera; praemia juſtis
Quae reſtent; quae ſacrilegos vindicta manebit.
Dum contemplatur, mentis ſe libera tollit
Nec turbata acies, abſtractaque corpore vires
Exercere ſuas contendit pura facultas.
Tunc volitans excelſa petit, nimiumque remota
A terris, quo non oculi, non organa ſenſus
Corporei penetrare valent, fulgentia coeli
Corpora ſcrutatur; nec eis contenta, requirit
Splendoris fontem cuncti, luciſque beatum
Principium, aeternique Dei veſtigia adorat.
Haec magis atque magis coeleſtia diſcere tentat
Contemplans anima: at caecis obducta tenebris,
Et depreſſa gravi connexu corporis, ipſa

Se

Se non poſſe videre videt. ſolatia ſola haec,
Quod meliore frui poſt mortem lumine ſperat.
Immortalem animam ſpes haec probat: aut tibi fruſtra
Spem dedit omnipotens: fruſtra te juſſit amare
Quae nunquam poteris cognoſcere. Cur Sapientes
Dum terris vivunt ſpernunt terrena, nec aurum,
Regna, voluptates quaerunt, quae ſola videntur
Splendida, ſed quae non cernunt coeleſtia tantum
Depereunt, ſi non coeleſtia gaudia tandem
Exciperent? ſed non illuc aſcendere poſſunt
Corpora, quae gravia, et terrenis miſta creantur
Principiis, in quae tandem reſoluta redibunt,
In terramque cadent. animae eſt coeleſtis origo,
Igneus atque vigor, ſubſtantia pura, ſuique
In toto ſimilis, variis nec partibus illa
Compoſita eſt; ideo nullo diſſolvitur aevo;
Sed ſibi corporeo laxata à carcere vivit.
Felices poſthac animae, quas corpora nullis
Foedarunt vitiis nullaque libidine merſas
Detinuere olim, quae, dum ſub carne latebant,
Contemplatrices abſtractae à carne volarant
Saepius ad coelos, coelis poſt fata, quibuſcum
Foedera ſanxerunt viventes ſacra, locantur,
Æternaque illic laetantes luce fruuntur:
At tenebroſae animae, nimium quae carnibus olim
Demerſae jacuere ſuis, queis tetra libido
Atque voluptates, ſolum quas ſenſus alebat,
In terris notae, poſthac de carne ſolutae
Aſpectum coeli, cum quo commercia nulla
Viventes habuere, timent, nec luce fruuntur:
Sed tenebris dilecta nimis prope corpora ſemper
Ferales errant umbrae, moeſtaeque ſepulchra
Buſtaque foeda colunt. hinc noctu ſpectra videntur,
Quae terrent homines. animae ſunt iſta Malorum,
Quae, quoniam craſſae ſunt, corporeaeque, videntur.
Quam diverſae (inquit) reſtant poſt funera ſortes!
Credo equidem, divine Plato, te dogmata vera
Haec ipſum docuiſſe Deum. Deus ipſe ſequendam
(Aut Natura homines ratioque innata fefellit)
Propoſuit virtutem, et praemia debita juſtis.
Haec quoniam juſtos injuſta potentia fraudat
Saepius in terris, et gens humana rebellat,
Solvere poſt mortem juſtiſſimus ipſe tenetur.

Funera non metuit Sapiens ſuprema; nec illi,
Qui contemplando toties ſuper aſtra levavit
Carnoſo abſtractam penitus de carcere mentem,
Corporis atque animae faciens divortia tanta
Quanta homini licuit, mors formidanda venire
Aut ignota poteſt. nam Mors divertia tantum
Plena haec, quae ſapiens toties ectaſſe videtur
Et toties tentaſſe, facit, Supereſque petenti
Libertatem animae clauſtris concedit apertis.
Si ſaepe impatiens vitam projecit Amator,
Atque manu pectus propria perfodit; ut umbra
Defunctam Stygias ſponſam ſequeretur ad umbras.
(Qua tamen haud illo conceditur orbe potiri.)
Num Sapientum animae ſummi quae gaudia caeli
Depereunt, verique boni capiuntur amore,
Quo nequeunt in carne frui, de carcere tandem
Corporeo ſolvi, clauſtriſque exire recuſent,
Cum Deus ipſe fores aperit, licitamque meanti
Dat Natura viam. at donec Deus ille Creator,
Qui terrena animam primo ſtatione locavit,
Evocat, haud illa ſtatione excedere fas eſt.

Hic dubitans haeſit paulum Cato, Non datur ergo
Sponte mori victis (inquit:) nec obire Catoni
Dum dabit injuſtus Victor mandata, licebit?
Caeſaris expectem gladios, atque in caput iſtud
Jus illi agnoſcam Superi? Dominumque fatebor
Eſſe meum, quem Roma ſuum decreverat hoſtem,
Quemque ego damnaram? num juſtam injuſta dederunt
Bella poteſtatem? non ſic, ô numina, certe
Humanas placuit vobis confundere leges,
Et dare jus ſceleri. ſed ſi non ſponte Catoni
Projicere hanc lucem fas eſt, at crimine vitam
Grandius eſt retinere nefas. quam grande putarem
Eſſe nefas nobis, turpem producere vitam
Caeſaris imperiis, et regna injuſta probare!
Quam Romae damnoſa forent exempla Catonis!
Pompeji juvenes, qui nunc ad praelia gentes
Hiſpanas armant, patriaeque impendere vitas
Non dubitant, juſtae poſthac non credere cauſae,
Sed pulchris fortaſſe volunt deſiſtere coeptis,
Nec libertatem per tanta pericula, per tot
Ærumnas quaerent, cum nobis regna probentur,

Et non diſpliceat duro ſervire Catoni.
Ah potius fragilem hanc ſit fas abrumpere vitam,
Quam te, Libertas, violem. ſed Numina ſi te
Nunc tandem juſſere mori, tua funera ſaltem
Proſequar, et Stygias liber comitabor ad umbras.
Non ultra dubitare licet. Tunc pectora dextra
Nuda ferit, moriensque cadit; morientis ad ictum
Undique concurrunt famuli; labentia tollunt
Membra viri, vulnus refovent; mortique quietem
Eripiunt tantum, dum, quam projecerat ipſe
Tanto animo, heu fruſtra, contendunt reddere vitam.
Impatiens lucis propria Cato vulnera dextra
Dilacerat; mortemque docet non poſſe negari.
Caeſar Thapſiaca victor de clade reverſus
Tendit Adrumetum, cum jam victoria paſſim
Securum praeſtabat iter. non arma, nec ullae
Inſidiae clauſere vias. ignoſcit ubique
Supplicibus; cum nulla videt reſtare pericla,
Tutaque fortuna facta eſt clementia tanta.
Inde Uticam advenit Caeſar, fatoque Catonis
Audito ingemuit; queſtuſque, Oh invide, dixit,
Cur odio moreris noſtri? vitamque relinquis
Ne non Caeſareae bonitati injuria fiat?
Heu tibi crudelis nimium moriendo fuiſti,
Ut moriendo mihi poſſes crudelior eſſe.
Durior interitu, quam vita armiſque fuiſti,
Hoſtis es; atque odium noſtri, quod ſanguine noſtro
Non potuiſti unquam, voluiſti ſanguine ſaltem
Nunc ſatiare tuo, teque ipſum impendere damno
Caeſaris. evitas noſtrum, crudelis, amorem,
Ut luctum facias, mihi quid clementia prodeſt,
Cui non Romani dubitant praeponere mortem?
Infelix Magnus ſeſe committere fraudi
Barbaricae potius quam noſtro elegit amori.
Sed tamen ille ſuas ſperans reparare ruinas
Auxilium infido, non mortem, à Rege petivit,
Quam tamen invitus ſubiit. tu ſponte periſti
Invidiam facture mihi, ſed detrahet illam
Invidiam, et ſpes injuſtas elementia vincet.
Deflebo funus, natumque amplectar honore;
Nec me crudelem victo fore ſentiet Orbis.
Dans veniam Caeſar timidis Uticenſibus, agmen

Deſeſſum reficit, paulumque moratus in urbe
Munimenta videns, circumſpicit undique latam
Planitiem. prope ſylva ſtetit (regionibus illis
Rara nimis) non ampla tamen, quam lentus alebat
Bagrada qui ſiccas illic connectit arenas.
Horrida ſylva fuit, conjunctis aëra ramis
Obſcurum et triſtes excluſis Solibus umbras
Complectens. nemus hoc ingreſſus Caeſar opacum,
Antrum immane videt nigro ſqualore repletum,
Et marcente ſitu, quem nox ibi longa creaſſet,
Infecit gravidas erumpens halitus auras.
Attonito terrore loci, tandemque roganti
Rem notam populis aſtans Libys incola narrat.
Haec, Caeſar, multos jam non habitata per annos
Antra immenſa olim monſtrum exitiale tenebat
Peſtis, et ira Deûm, ſerpens cui ſaecula nulla
Produxere parem terris; non tanta palude
Lernaea tumuit reparatis anguibus Hydra;
Nec qui poma Draco cuſtodiit aurea: nec, quem
Servantem vigili Phryxaeum lumine vellus
Somniferis tandem domuit Medea venenis.
Nec tu Phoebeis Python confixe ſagittis
Tantus eras, populis ſpecies incognita primis.
Serpente in tanto potuiſſet Gorgonis omne
Abſumi virus? Libycis nec majus arenis
Hoc monſtro, ſemen ſi defluxiſſet in unum,
Peſtiferae tabes generaſſet tota Meduſae.
Tam longum ſeſe (centum porrectus in ulnas
Quippe fuit) volvit ſerpens per fluminis undas,
Ut quoties gyris diſtendit terga ſolutis.
Adverſa praedam potuit deprendere ripa.
Saepe illic Tigris ſpumantes oblita rictus,
Atque cruentati taurorum caede Leones
Flumina dum libant, monſtri conduntur in alvo.
Atque utinam his tantum praedis contenta fuiſſet
Ingluvies; perire homines, quicumque per aeſtum
Umbroſae feſſi petierunt tegmina ſylvae,
Aut quicumque iſtos, adverſo numine ducti,
Advenere viri gelidos haurire liquores,
Nam ſimul ac nigro Serpens caput extulit antro
Horrendus, totamque implerunt ſibila ſylvam,
Attonitos timor invaſit, non ulla ſalutis
Spes manibus, non ulla fuga. deprendere praedam
Diſten-

Diſtendit ſubito toto ſe corpore Serpens
Saepius in flumen, monſtrum vitare nefandum,
Deſiluere viri: ſed non praeſtare ſalutem
Flumen eis potuit. nantes correpſit in undis,
Nec mergi licuit miſeris, pejora manebant
Fata illos, monſtri obſcoena conduntur in alvo.
Sic impune diu ſylva graſſatus in iſta
Egreſſus tandem eſt, et ſe ad majora paravit.
Quid pecudum ſtrages, quid ſingula fata virorum
Perſequar? haud vacat hic privatas dicere clades.
In populos furit; et totis cum gentibus atrox
Bella gerens, auſus Romana laceſſere caſtra eſt:
Cum primum turmas Libyes ad littora duxit
Regulus Auſonias, et in his conſederat arvis,
(Quis mihi de tanto credet certamine?) ſolus
Invaſit totas acies. exercitus ille,
Qui ſibi promiſit Libyae, et Carthaginis altae
Imperium, quem tot gentes, mundique timebat
Tertia pars, uno vix ſe defendit ab Angue.
Dux capere arma jubet, nec ſolis enſibus illic,
Aut pilis, ſed balliſtis, quae moenia ſumma
Et turres quaterent, monſtro nova bella parari.
Protinus inſonuere tubae; tunc erigit alte
Se, dirumque caput Serpens attollit in auras
Undique deſpiciens campos, tantuſque videtur
Quantus is eſt geminas coelo qui dividit Arctos.
Tunc aſper ſævit; Stygias de gutture diro
Exhalans nebulas, & flammea lumina torquet.
Squamea cum volvit ſublatus terga, putares
Excelſum ad pugnas caſtellum ſponte moveri,
Diſtantum longe ſubito ſe immittit in ora.
Hos morſu, afflatu necat hos, hos tollit in altum,
Ut caſu interimat miſeros; totaſque cohortes
Sternit humo, latas cauda dum verrit arenas.
Conſternuntur equi paſſim, fraeniſque rebelles
Invitos ſaevi dominos Serpentis ab ira
Dum fugiunt campo portant. ceſſere manipli,
Tergaque vertiſſent (ſi fas eſt credere) cuncti,
Ni tandem valido contortum haſtile lacerto,
Dum ſeſe arrectus tollit, ſub pectore diro
Haeſiſſet. fluxit ſanies de vulnere nigra.
Horrendum immugit tum primum vulnera paſſus
Longaevus Serpens, caudaque flagellat arenas

Iratus, cuncti clamorem ad ſidera tollunt,
Speque alacres validis mittunt per inane lacertis
Undique pila. ferit pars magna innoxia tergum
Squammoſum monſtri, crepitantque ſonantia tela,
Ut ſonat aeſtivus ſalientis grandinis imber
Tegmina tectorum feriens, haſtilia quaedam
Fortunata magis maculoſo vulnera ventri
Infligunt. ſolus levibus penetrabilis illi
Venter erat telis. nigro humectantur arenae
Sanguine Serpentis, foecundaeque ante venenis
Gorgonea de tabe, novo nunc ſemine triſtes
Concipiunt iterum peſtes, et monſtra nefanda.
Nec minus iratus Serpens, tantique doloris
Impatiens ſaevit campis, et corpora leto
Proſternit. levibus nec quicquam praelia pilis
Aut jaculis tantum tentaſſet miles in hoſtem;
Robore ni tandem demiſſa Phalarica magno
Immenſi ſpinam fregiſſet pondere dorſi.
Tum fractus vires, et tanto languidus ictu
Decubuit. ſolito non ſeſe attollere niſu
Jam potuit, patulo tantum minitatur hiatu,
Et nebulas laeſis expirat faucibus atras,
Sic quoque lethalis. tandem ſtridore per auras
Tormento volitat Trabs acta, caputque nefandum
Diſcutit, et cerebro nigras diſpergit arenas.
Horrendus tandem Serpens tot jugera magno
Ventre premens, ipſa metuendus morte jacebat.
   Poſtquam oculos ſylvae miracula tanta vetuſtae
Caeſaris impleſſent, Utica diſceſſit ab Urbe,
Et victi per regna Jubae victricia ducens
Agmina, regalis famoſa ad moenia Zamae
Pervenit. Ducis hic Petreji animoſa Jubaeque
Funera cognoſcens, animo tam triſtia fata,
Fortunaeque vices ſummae miſeratur amaras.
Tunc Urbe exceptus Zamenſes laudat, et illis
Praeficit imperio Criſpum. Mauruſia tellus
Romula de tanto facta eſt Provincia Regno.
Inde Uticam remeans, ventis dans Carbaſa, Sardos
Appulit, atque illa paullum tellure moratus,
Tutus ad Auſoniae pervenit littora Caeſar.

LIBER V.

ARGUMENTUM.

Triumphi Caeſaris quatuor continuis diebus. Templum Veneri extructum. Pompeji Juvenes bellum in Hiſpania renovant.

Romuleas arces celeri victoria fama
Caeſaris intraſſet. Fictis certare parati
Obſequiis complent Phoebeja palatia patres.
Atque qualiter denis (quamvis devicta ſit ipſa
Illo Roma die) decernunt vota diebus.
Caeduntur Tauri, gratoque altaria thure
Cuncta calent. nec tot ſunt templa ornata coronis
Cum Latio audita eſt olim victoria felix
Scipiadae, et fuſus Zamenſibus Hannibal arvis.
Aut cum Teutonicis intravit moenia victor
Exuviis Marius. non plus felicibus armis
Externiſve unquam laetata es, Roma, tropaeis
Quam nunc amiſſa pro libertate triumphas.
Tum juſto, metuit quem Gallia victa, triumpho,
Dilatoque diu, jungunt Decreta Senatus
Tres alios, veteres ut poſſit Caeſar honore
Obſcurare Duces, pompaſque excedere cunctas;
Utque triumphales utroque a cardine laurus
Ornarent pariter currus: Auſtralibus illa
Splendida divitiis, Boreae generoſior iſta
Robore et exuviis: ut pictis miſta Britannis
Agmina Niliaca incedant, ut ſole peruſtos
Mazaces albo comitentur corpore Suevi:
Ut Galli Armenis juncti, Mauriſque Sicambri
Spectentur pariter populis; longeque remotae
Tot poſſint Gentes, et quas commercia nunquam
Junxiſſent, Latiis junctae nunc ire catenis,
Communemque ſimul vinctae deflere ruinam.

Ut cunctos pariter fontes, captivaque Tibris
Flumina Caeſareis videat depicta tabellis.
Inde catenati lugens Germania Rheni
Fata ſui ſedeat: Nilus ſeptemfluus illic
Cornua fracta gemens: fraenato ut gurgite Gallis
Inde ſuis Rhodanus, Mauris hinc Bagrada ploret.
Nec majorem ullo ſeſe Urbs Romana triumpho
Fortunamque ſuam potuiſſet cernere, ſi non
Ipſa triumphatae partis pars magna fuiſſet.
Tot clarus titulis, tot bellorumque ſuperbus
Exuviis, Tyrio Caeſar ſpectabilis oſtro
Moenia ſublimi intravit Romana triumpho,
Quadrijugis vectus niveis, quos paſcua mittunt
Clitumni laeta, et ſacrae victoribus undae.
Dicito Calliope, quot gentes quattuor illis
Quos Ponto, Aegypto, Libye, Galliſque ſubactis
Ducebat Caeſar, ſpectabat Roma triumphis.
Quam diverſa fuit facies, quam corpore toto
Ornatus populis varius, quam diſſona lingua,
Dum fluvios tabulis pictos, dum facta metallis
Oppida, bellorum ſeries, diverſaque pugnae
Tot genera oſtendit; varie et fabricata miniſtri
Arma, Ducum exuvias, argenti pondera et auri,
Captaque magnorum portant diademata Regum.
Sed ſi non tantae dignaris ſingula pompae
Dicere Calliope, ſaltem miſerabile magni
Vercingetorigis fatum reticere putato
Eſſe nefas, quem bellantem tot viderat annos
Gallia, collatis toties cum Caeſare ſignis,
Et totiès renovantem acies, proavita tueri
Jura, jugumque ſuis Romanum avertere Gallis.
Hic, quem dura Ducis nimium ſententia morti
Damnaſſet, reſidens indignabunda pheretro
Dejicit ora; tegit frontem diffuſa minacem
Caeſaries; Diis iratus, vitamque peroſus
Captivam, domini gladios optare videtur.
Ecce alia in Phario facies miſeranda triumpho
Corda movet vulgi. inceſſit Regina catenis
Arſinoë, paſſis per candida colla capillis,
Et teneras, modo quae geſſere Ægyptia ſceptra,
Auratis palmas manicis religata tenebat.
Quamvis Arſinoën non hic ſententia mortis
Dura manet, parcit clementia Caeſaris illi:

Aut donat victor, Cleopatrae captus amore,
Germanae veniam; Phariamque remittit ad aulam.
Heu quantum Cleopatra tibi, ſi capta periſſet
Hic ſoror, abſtulerat crimen Fortuna futurum!
Nam miſerae Arſinoë donatam a Caeſare vitam
Crimine majori poſthac ſoror impia tollet.
Maxima ſed populi ſubiit miſeratio mentes,
Cum videre Afro pueri captiva triumpho
Ora Jubae; cujus Libyco rex maximus Orbe
Nuper erat Genitor, qui tot modo regna, tot urbes,
Tot populos lata tenuit ditione remotos.
Quis Latius, miſerande puer, tam obtuſa gerebat
Pectora, quem tua non aetas innoxia movit?
Aut quis te tanto dejectum culmine regni
Immerita hoſtili praebentem colla catenae
Non moerens animo vidit? Sed caeca futuri
Mens hominum. felix, quae tam miſeranda videtur,
Sors tua, magne puer; vinclis felicior iſtis
Es Juba, quam magni maneant ſi regna parentis,
Et ſtet firma tuis tellus Maurulia ſceptris.
Illa dies quae te captivum fecerit, illa
Tranſtulit in melius (quis crederet?) illa futurae
(Triſtis viſa licet) poſuit fundamina famae.
Moribus Auſoniis primis nutritus ab annis,
Barbarie exutuſque, tuo felicia poſthac
Tempora conſtituens orbi, moderamine juſto
Commiſſas olim regni tractabis habenas.
(Nam te poſt caſus tantos ad culmina Regni
Evehet Auguſtus Caeſar, ſolioque locabit.)
Praeterea excultus ſtudiis, miranda relinques
Ingenii monumenta tui, calamique perennis
Docti fama tibi per ſaecula cuncta manebit.
Sed non Pharnacis captiva Quiritibus ora
Armeno potuit Caeſar monſtrare triumpho.
Ille fuga evaſit. vehitur fugientis imago;
Et VENI, VIDI, VICI, tria verba ſuperbo
Portantur curru totum narrantia bellum.
Romanos animos, plus quam ſpectacula viva,
Triſtia fata Ducum tabulis depicta movebant.
Illic moeſta videt civilia vulnera Roma,
Et proprias luget clades; illic ſua quiſque
Funera Romanus, cognataque damna recenſet,
Inter Barbaricas ſtrages, et funera Regum

Extera

Extera, magnates Libyæ, caeſoſque per Alpes
Gallorum proceres; proprio qua pingitur enſe
Rex Juba transfixus convivia moeſta cruentans,
Demerſuſque ſui Nili Ptolemaeus in undis,
Monſtrantur Latiae mortes, abſumptaque bellis
Maxima Caeſareis Romanae nomina gentis.
Hic cum Rege Juba Petrejus, Afranius illic:
Illic Torquatus moriens, hic Sulla jacebat.
Nec procul hinc oculis agnoſcunt flentibus ora
Scipiadae, puppi jam deſilientis ab alta.
Te quoque, Sancte Cato, fodientem viſcera dextra,
Et properanti animae lacerantem vulnera cernunt.
Verum inter procerum tot mortes una tacetur,
Nec tabulae moeſtis monſtrare Quiritibus audent
Flebile Pompeji fatum, ne tanta triumphos
Triſtaret clades, ſed mors ea ſola relicta,
Quae tum praecipue populo expectata fuiſſet,
Altius infixa eſt quaerentibus, et bene cuncti
Jam ſine picturis Magni miſerabile letum,
Et ſeriem tantae poſſunt memorare ruinae.

Quis numerare queat variae ſpectacula pompae?
Quot campis ludi? nova quot certamina Circo
Spectentur populis? quantoque madeſcit arena
Sanguine nobilium dat quas Hyrcana ferarum
Sylva, aut monſtriferis nutrit Gentulia campis?
Quin et Nocturnae praefulgent undique pompae,
Delectantque, parat cum poſt ſpectacula Caeſar
Nocte redire domum toto famulante Senatu.
Cum mediam cernunt Elephantes ire per urbem,
Et lucem geſtare: forum via lactea viſum eſt:
Tot ſimul accenſis Elephantum terga micabant
Ignibus, atque ibant coeleſtibus æmula ſignis.

Nec tantas victoris opes ſpectacula vana
Teſtantur ſolum; ſed duratura per aevum
Exurgunt opera, et ſaeclis miranda futuris.
Nam templum Veneri, domus a qua Julia nata eſt,
Aut pius, aut tanta ſublatus origine Caeſar
Magnificum extruxit, ſpoliiſque ornavit opimis.
Ut formoſa Venus tanto videatur honore
Plus Jovis Uxorem, et Tritonida vincere, quam cum
Aurea poma illi nemoroſae in vallibus Idae
Judicium Paridis Priamo fatale dediſſet.
Pluſque Dioneae veneratur numina Mundus

Quam

Quam vel Junonem vel Pallida: dignius orbi
Nomen Iulææ cenſetur ſtirpis origo
Quam Superum Regina, aut vertice nata Tonantis.
Interiora auro radiabant limina Templi
Marmorei, aurataeque trabes, caelataque multa
Arte micant ſimulachra Deûm, et ſpirantia ſigna.
Hic Troja antiqua, et Veneris Phrygiique videntur
Anchiſae thalami, decantatumque Poëtis
Frondeſcit nemus Idaeum, quod debuit olim
Vatibus, hic tantis debens pictoribus Ida.
Hic torus exurgit mollis, quem mater Amorum
Progeniem terris, tantoſque datura nepotes
Cum juvene Anchiſa quondam Venus aurea preſſit,
Concubitumque hominis pulcherrima paſſa Dearum
est.
Æneas juxta Soboles ſtat, corpore talis
Formoſo qualis ſemper florente juventa
Exultat Phoebus: fraenata aut Tigride qualis
Bacchus odoratis curru deſcendit ab Indis:
Troius Æneas, cui tantam Muſa Maronis
Donavit felix famam per ſaecula, quantam
Maeonius Grajo vates praeſtabat Achilli.
Illic eximiae viſa eſt pietatis imago,
Cum bonus Aeneas, Troja pereunte, parentem
Grandaevum attollens humeris, per tela, per ignes
Hoſtiles rapuit. non illi Laomedontis
Arſurae curantur opes, non fulva ſupellex,
Nec ſparſae paſſim per tanta incendia gazae:
Sed Genitor, Phrygiique lares, et ſacra Deorum.
Pone patrem ſequitur fortem formoſus Iulus,
Unde genus nomenque ſuum gens Julia duxit.
Condidit hic Albam longam, multoſque per annos
Imperio rexit. longo dehinc ordine picti
Poſt primum Albani Reges monſtrantur Iulum.
Donec Iuleam Tullus Rex diruit Albam,
Tranſtulit et Romae cives. hinc ordine rurſus
Reges atque Duces Latii, Romanaque fata
Uſque ad Cæſarei monſtrantur tempora Regni.
Quo vetus Alba iterum Romam viciſſe videtur.
Robore ſed quamvis munita potentia tanto
Caeſaris, et populi plauſu firmata videtur:
Nutat adhuc, et plus terris quatietur Iberis
Quam vel Theſſalicis, vel Thapſi triſtibus arvis.

Maxi-

Maxima adhuc reſtant diſcrimina, maxima bella.
Quae juvenes facient Pompeii nomine tanto
Non indigna. truces vicinos Gadibus illi
Herculeis armant populos. Hiſpania ſedes
Tertia bellorum, et Romani ſcena furoris.
Currit ad occaſus, extremaque littora Mundi
Jam civile nefas, qua ſeſe Hiſpania pandit
Ultima. non ulli populo majôra videntur
(Cum vaſtus feſſos exacta luce jugales
Proluit Oceanus) rutilantis corpora Phoebi.
Atque ideo propiora ſuae putat incola terrae
Deceptus, tanquam ſeſe illic aetheris alti
Convexum inclinet. ſed majus ab aequore tanto
Surgentes reddunt nebulae, denſique vapores
Objectum, radios oculi diffundere ſueti.
Hinc non ulla vident ſurgente crepuſcula Phoebo,
Nec fugiente, dies oritur cum Sole, caditque.
Tota jacet corii ſpecie diffuſa bovini
Terra Hiſpana, mari cincta undique, et inſula paene
Facta, niſi gelida quod Pyrenaeus ab Arcto
Mons interpoſitus Gallis diſterminat agris.
Facturum tantis montem divortia terris
Excelſum poſuit Natura, et vertice coelum
Æquantem ſummo. nudum eſt, et gramine nullo
Veſtitum, quod Gallorum praepinguibus arvis
Objicitur Boreale latus: contraque cacumen
Qua ſteriles terrae campos proſpectat Iberae,
Frondoſum ſylvas denſas, et paſcua laeta
Oſtendit; tanquam Galli felicibus arvis
Divitias mons iſte ſuas conceſſerat, utque
Veſtiret ſeſe, terras ſpoliarat Iberas.
Nubifero, famae ſi credas, nomina monti
Pyrene miſeranda dedit. regnabat in illo
Monte Bebryx Genitor, parvaque excepit in aula
Hoſpitio Alcidem formoſa armenta petentem
Geryonis. viſa eſt Alcidae regia virgo
Pyrene, placuitque nimis, deceptaque tandem
Hoſpitis invicti placido ſuccumbit amori.
Conjugium Alcides miſerae tedaſque jugales
Si modo Geryonis victor remearit ab arvis,
Promittit; ſed fata negant crudelia tedas.
Nec prius Alcides vincit, quam funere triſti
Pyrene formoſa jacet. timet illa parentem
Ira-

Iratum; nec jam vitiati pondera ventris
Ulterius celare valet. queribunda pererrat
Frondoſas latebras, et vaſti devia montis;
Solaque furtivum ſylvis deplangit amorem.
Amphitryoniadem falſum, tardumve vocabat;
Donec plorantis fruſtra, magnique vocantis
Herculis auxilium leto crudelior ipſo
Bellua formoſae laceravit virginis artus.
Amphitryoniades triſtem Bebrycis ad aulam
Jam victor rediens, amiſſa virgine demens
Et formidandus luctu, per luſtra ferarum,
Per juga, perque alti frondoſa cacumina montis
Tendebat, ſponſae quaerens veſtigia charae,
Pyrenenque ſuam moeſto clamore vocabat.
Pyrenen ſylvae, Pyrenen antra ferarum,
Et curvae toto reſonabant monte cavernae.
Ingemuit locus ipſe; ferae tremuere, metuque
Montani latuere fures, nec quaerere praedam
Immanes audent urſi, torvive leones,
Dum nemore atque jugis graditur Tyrinthius altis.
Sed poſtquam laceros artus, atque ora puellae
Deformata ſuae cognovit, fata Deoſque
Multum incuſavit lacrymans. tunc oſcula charis
Relliquiis repetita dedit; ſupremaque plangens
Funera, Pyrenen tumulavit montibus illis.
Diruet (hanc inquit) molem non longa vetuſtas,
Famaque tum tua major erit; tumulique ruina
Augebit tumulum. toto tunc monte jacebis,
Ut juga tota tenet Bacchus Niſeia ſepultus.
Mons erit iſte tuus. conſenſit Fama, tenentque
Pyrenes iſti nomen per ſaecula montes.
Pompeji juvenes inſtructo milite Gades
Linquentes, Bellum omne locant, qua pinguia Baetis
Culta ſecans, ſua felici dat nomina terrae.
Oppida cepiſſent primo regionibus illis
Ateguam, atque Ucubin, et nomen clade futura
Funeſtum Auſoniae Mundam, et te grata Camoenis
Corduba, doctorum cunis foecunda virorum.
Undique Pompejis vires Hiſpania mittit.
Hic praeter Latias Aquilas, Romanaque ſigna,
Qua Varus, duxitque acer Labienus, Iberi
Pugnaces coëunt, hic trux ſtat Cantaber, armis
Qui vitam impendit ſolis, gens neſcia pacis

Aut ſiccae mortis, ferro praevertere ſueta
Imbelles annos: decus eſſe abrumpere vitam,
Naturæque putant ſegnem donare ſenectam,
Augurii ſacri, divinarumque peritam
Flammarum pubem dives Gallaecia mittit.
Callaici veniunt, qui, dempto Marte, laborem
Non ullum novere viri. nam ſemina ſulcis
Injicit, et duro glebas invertit aratro
Foemina, dum manibus peraguntur bella virorum.
A Minii ripis patrii venit impiger Aſtur.
Auriferique Tagi fulgentia ſigna ferebat
Incola deciduum conſuetus cernere Solem.
Et Vaſco inſuetus galeis, et Concanus audax,
Qui ſe Maſſagetum dura de ſtirpe fatetur
Cornipedis conſuetus equi potare cruorem.
Celtiberi, bello qui corpora caeſa ſuorum
Igne cremant, creduntque nefas ſi forte jacentum
Exanimes fera vel volucris depaſcitur artus.
A ripis rapidi veniunt Sucronis, et omnes
Hiſpanae gentes, quaecunque aut funera Magni
Ulciſci, aut Latios cupiunt nutrire furores.

LIBER VI.

ARGUMENTUM.

Pugna navalis cum tempeſtate deſcribitur, funeſtum Mundae praelium. Cn. Pompejus, Varus, & Labienus interfecti ſunt.

EXcipit Oceanus civilia bella priuſquam
Hiſpanas tangant terras, et triſtia Pontus
Pompejanarum geſtat praeludia cladum.
Qua Tarteſſiacas extremum littus ad oras
Extendit Libye, Pompeji nomine Varus
Æquora cuſtodit: pro Caeſare Didius illuc
Claſſibus advenit, vicinaque littora utrinque
Æquoris anguſti belli videre furorem,
Et terris timuere ſuis. vix pugna coorta eſt
Cum variis ſubito tumuerunt aequora ventis.
Fluctibus inſurgit totum mare; pluſque pericli
Quam gladii hoſtiles tempeſtas atra minatur.
Et Tingitanis primo ruit Auſter ab oris,
Corus ab Occiduo pelago, violentus Ibero
Littore ſurgebat Boreas, et flatibus undas
Reppulit adverſis. variis vexata procellis
Æquora confuſos tollunt ad ſidera fluctus.
Nil aliud dubio flatu voluiſſe videtur
Quam turbare mare, et ſceleratum abrumpere bellum
Æolus, aut mediis undis utramque, priuſquam
Sanguine civili madeant, immergere claſſem.
Sed rabiem Oceani vicit, ventique furorem
Bellandi veſanus amor, tantiſque ruebat
Militis impietas ad prælia dira procellis,
Quantis Mercator, quamvis avidiſſimus, undas
Aequoreas tentare neget; nec vellera Parmæ,
Indum ebur, aut rubro pretioſas aequore conchas

Aude-

Auderet tali ratibus conquirere coelo.
Jamque propinquabant claſſes, validiſque lacertis
Sulcatas vertere undas, tonſiſque ſecabant
Excuſſis: fluctu ſpumabant caerula cano.
Innumerae pariter tolluntur ad aethera voces.
Nec jam remotum ſonitus, clangorve tubarum
Audiri poterant: hominum clamore premuntur:
Sed remos, voceſque hominum, ſonitumque tubarum
Bacchantes venti, tempeſtateſque ſonorae
Exuperant. nimbis pariter jaculiſque diurna
Lux periit, denſis et inhorruit unda tenebris.
Tum roſtra haud viſis ſonuerunt obvia roſtris.
Occurrunt aliae proprio conamine naves:
Hoſtibus objiciunt alias agitata procellis
Æquora, et invitas forſan concurrere cogunt.
Navibus elidunt naves, hominumque furori
Additur ira maris. cunctos geminata pericla,
Diſſimileſque metus urgent caligine tanta.
Dum pugnant alii, pelagi ſarcire ruinas
Contendunt alii, et propiorem avertere mortem.
Nec jam pugnantes pro Caeſare Didius audax
Hortari poterat, nec in ordine vertere claſſem:
Non Pompejanis Varus mandata valebat
Militibus dare: nec voces fragor aequoris ullas
Jam ſinit audiri; ventis, fatoque relinquunt
Omnia, et attonitas claſſes Fortuna regebat
Praelia committens. roſtro perfoſſa carina
Subſidet, et fatum neſcit cui debeat: hoſti,
An tempeſtati. nec ſola fragoribus auris
Terretur: ſed nox oculis obducitur atra.
Nec tamen eſt tenebroſa ſatis; ſed triſtius illis
Exoritur lumen tenebris, et fulgura ponto
Crebra micant, luciſque repoſcere regna videntur.
Quam Sol non potuit depellunt fulgura noctem.
Illic dum tumidis forte oppugnatur in undis
Pompejana ratis, nec ſe defendere contra
Hoſtiles valet incurſus, et capta videtur,
Vendicat iratum pelagus ſibi: gurgite pinus
Mergitur, et rapuit victoribus unda triumphum.
Aſt alias jam poſſeſſas victore carinas
Obruit, et cito devictos ulciſcitur aequor.
Contra utramque diu claſſem fortuna videtur
Pugnare, atque odiis vexare hoſtilibus ambas,

ℸinivit tandem dubii certamina Martis,
)ſtenditque quibus coeli pelagique labores
pſe exciviſſet tantos. victoria claſſi
;aeſareae jam plena fuit, quam Didius audax
;rubuit vento aut pelagi debere procellis.
Amiſſam Varus claſſem videt. obruta ponto
'ars jacuit: pars victores poſſeſſa vehebat.
.elliquias ſecum fugientibus inde carinis
;artejae ad portum vexit, ratibuſque relictis
menſus tellure vias, hinc caſtra petebat
ompeji juvenis toto tunc milite fruſtra
Ioenia Pompejus munitae obſederat Ullae.
Interea curſu celeri (quo bella ſolebat
;onficere) Hiſpanas properabat Caeſar ad oras.
)uem Roma egreſſum dena bis luce Saguntus
:xcipit, Urbs fidei clarum per ſaecula nomen,
:t crimen quondam Superum, quod non niſi magno
)eleri excidio potuit Carthaginis altae.
Jrbis ad Occiduum nitidis it Duria Lymphis
;ulta rigans vicina, atque in Mare tendit Iberum.
ed ducis haud tanti curſum vel Duria tardat,
'el rapidae Sucronis aquae, monteſve coruſci,
)ueis faciunt dites argentea nomina venae.
nde rapit curſum flavae per littora Baetis,
:t procul egreſſus totis te, Corduba dives,
)bſidione premit turmis, non ſpe potiundae,
Praeſidiis urbem validis nam Sextus habebat)
ed trahat obſeſſae ut Pompejum a moenibus Ullae.
)uod juxta evenit. namque obſidione relicta
'ompejus totis ſectatur viribus hoſtem
Jam pugnae cupidus; ſed non certamen iniquo
;aeſar inire loco ſtatuit: verum agmine moto
'rogreſſus, Salſi non magnas tranſilit undas,
Ateguamque capit ſubita feliciter arte.
Ategua amiſſa, veritus Pompejus Iberas,
'ortuna quaſſante fidem, ne perderet urbes
:t reliquas, uni properat committere pugnae
pes omnes, vireſque ſuas, hoſtemque ſecutus
)cyus, ad Mundae fatalia pervenit arva.
;aſtra locat tumulo modico, qui deſuper omnem
'lanitiem late deſpectat, Caeſaris unde
ante oculos poſitas potuit numerare cohortes.
Nulla hic auguria, aut tantae praenuntia cladis

Prodigia implerant campos aut aëra; nullae
Vel per inane faces, vel dirae arſere cometae.
Non ſignis examen apum, liquefactave pila
Fulmine; non volucres, non exta minacia terrent.
Plus tamen hic moerent omnes, metuitque ſilentes
Turba Deos, tanquam clades immanior omni
Oſtento his campis, et inenarrabile damnum
Immineat Mundae. tacito portenta timore
Quae nulli fecere Deum, ſibi quiſque creabat.
In Pompejanis per moeſta ſilentia caſtris
Ancipites errant animi. nunc improba vota
Concipiunt, et ſpes diras, umbraſque videntur,
Horridaque ante oculos mortis ſimulachra futurae
Cernere: lymphata rurſus formidine pallent.
Nec, quamvis ſperare nimis fortuna vetabat
Caeſaris, exoptant victas producere vitas.
Danda tamen venia eſt illis, cum Caeſaris audax
Bella timet miles, Latium qui ſaepe cruorem
Hauſerat; et patriae toties in viſcera fortes
Incipiunt trepidare manus. exercitus orbis
Ille triumphati domitor, victorque Senatus
Romani, qui tam praeceps in bella ruiſſet
Theſſala, Thapſiaciſque auſus praevertere campis
Juſſa Ducis, jam juſſa timet, ſonitumque tubarum;
Nec ſibi deſuetum potis eſt celare timorem.
Sed minus ut vulgi pavidos mirere tumultus,
Triſtis ad haec Caeſar funeſtae praelia Mundae
Ipſe venit. conſueta deeſt fiducia, ne frons
Illa Duci eſt, ex qua toties felicia belli
Ante tubas hilaris tulerat praeſagia miles.
Lubrica fortaſſis moeſto tunc pectore dona
Fortunae expendens, quantiſque agitata procellis
Sint humanarum metuenda cacumina rerum,
Per tot Magnorum quas fecerat ipſe ruinas
Formidare ſuam diſcit. felicia Magni
Tempora dinumerat; totque inviolata per annos
Proſperitas, ſimiliſque ſuae, Pharſalia donec
Tam longas evertit opes, in mente recurſat.
Et Magni caſum, poſtquam faſtigia Magni
Attigerat, jam viſa levis Fortuna minari.
Haec moeſte reputat Caeſar, mentemque labantem
Corripit, iratus tacite; tandemque cohortes
Alloquitur vultu caecum celante timorem.

Bello-

Bellorum comites, qui mille pericula, mille
Viciſtis pluſquam Herculea virtute labores,
En vobis toties truncata repullulat Hydra.
Ultimus hic labor eſt; infirma atque ultima colla
Exerit; hic virtus eadem, quae prima recidit,
Et robuſta magis, reſecet poſtrema, nec ultra
Creſcere civilis permittat ſemina belli,
Quae poſt tot clades imbellis Iberia nutrit.
Sanciet haec nobis pacem victoria, totus
Exarmatus erit poſt haec certamina mundus.
Sed qui ſunt qui bella parant? qui Caeſaris enſes,
Et totidem bellis victricia ſigna laceſſunt?
Deſtituet plebs iſta Ducem non ſponte ſecuta,
Sed caſu. num Pompeji pugnabit amore
Quem non novit adhuc? num vanam nominis umbram
Pluſquam Caeſareas vires, quas nuper Ilerda
Vincentes vidit, populus formidat Iberus?
At vero ſi qua eſt Legio Romana ſub armis
Pompeji; rudibus conſtat tyronibus, aut his
Qui vobis victi fugientia terga dederunt,
Et veterem adducunt ſecum ad nova caſtra timorem.
Quae toties victus faciet jam praelia Varus?
Hiſpaniſve geret Labienus transfuga pluſquam
Aut prius Æmathiis, Libycis aut geſſerit arvis?
Ite mei comites, belloque imponite finem.
Dixerat; at nullo excipiunt clamore cohortes
Verba Ducis; nec ſtridentes accendere poſſunt
Dejectos animos litui, conceptave cornu
Claſſica; nec quanquam ad pugnam de colle propinquo
Decurrunt Pompejani, procedere campo
Longius, aut rapido (ut mors eſt) occurrere curſu
(Dum primum trepidus) veteranus Caeſaris audet.
Quod ſimul aut vidit, magna inflammatus ab ira,
Deſeritiſne Ducem, & faciet nece Caeſaris (inquit)
Vos timor emeritos hodie? ſimul arripit haſtam
Ductor, & adverſos ſolus defertur in hoſtes.
Obſtupuere illi, quibus haec miracula, miles
Cæſareus timidus, temerarius ipſe, videntur.
Vix oculis primo credunt; mox in caput audax
Undique pila volant; donec vincente pudore
Non virtute metum, cunctis exercitus armis
Ad Ducis auxilium procurrit, & impia tanta
Tunc rabie, quanto detrectavêre timore,

Bella gerit, redimat Romano ut ſanguine culpam,
Et dira faciat funeſta piacula caede.
At primo pugnae gentes utrinque furore
Diffugiunt, ſolis peragendaque bella relinquunt
Enſibus Auſoniis; aliis nec egebat Enyo,
Pallida nec plures Alecto optabat. in omne
Suffecere nefas hae dextrae. hic conſtitit atrox
Pugna: pares urgent acies, animique, pareſque
Irarum ſtimuli. magnis hortatibus ambo
Inter ſpemque metumque Duces diſcurrere primo
Coeperunt, fruſtraque ſuos impellere, donec
Laſſati excedunt pugna; collemque propinquum
Ductor uterque capit. diri hinc diſcrimina belli,
Totque cruentatos enſes, tot ſtragis acervos
Dum triſtes ſpectant, vix formidare vacabat,
Vix ſperare, Duces ſubiit miſeratio ſola,
Feraliſque timor, ne non victoria moeſto
Ulla, ſed ambobus lugenda tragoedia campo
Reſtaret, Latiuſque illic procumberet Orbis.
Ultima Caeſarei reſtare pericula credunt:
Et Pompejani poſt haec ſperare recuſant
Praelia. pugnaces animos agit aemula virtus.
Utque magis ſtupeas, cunctis incognita bellis
In totis ſubito ſunt orta ſilentia campis
Dum media fervent rabie; nulloque virorum
Audito clamore, manus movere furentes.
Ad Pompejanas tandem Victoria partes
Se trahere eſt viſa, et paulatim cedere retro
Caeſarei coepere; fuga vix Centuriones
A turpi retinere queunt; cum fortia Caeſar
Pectora denudans ſtricto ſic enſe profatur:
Non tibi jam fortuna levis, quae condere ſumma
Exoptas potius quam condita ſumma tueri,
Iraſcor; ſatis ampla mihi, quae nulla tacebunt
Saecula, feciſti, fateor. transferre favorem
Jam te, Diva, decet, mundo ne ignota poteſtas
Sit tua, meque Deum deceptus crederet orbis.
Dixerat; et certa fodiſſet pectora dextra.
Sed Fortuna (velut prope ſumma pericula mater
Stare ſinit puerum interdum, ut majora timenti
Gratius auxilium veniat) ſubmittit alumno
Unde minus ſperatur opem. nam caſtra Bogudes
Extra aciem poſitus, praedae perductus amore

Pom-

Pompejana petit. contra hunc ad caſtra tuenda
Ex acie educit Labienus quinque cohortes.
Perdidit infelix Pompejum hic caſus, et omne
Mutavit belli fatum. pro Caeſare falſus
It timor, & cunctis Labienus terga dediſſe
Creditur; illa ſuos debellat opinio, ſpemque
Caeſareis creat. errorem monſtrare, metumve
Tantum inhibere ſtudet fruſtra Pompejus; acerbo
Prodita diffugit caſu miſeranda juventus.
Infelix Varus toties devictus ab armis
Caeſareis, quem tot per clades fata tuliſſent,
Jam male ſervatam cupiens abrumpere vitam
Irruit in medios enſes, in vulnera laetus
Mille ruit moriens; poſt tot certamina cladi
Huic ſupereſſe pudet, cumuloque deeſſe virorum.
At miſer ut totis rediens Labienus in arvis
Pompejanorum vidit fugientia ſigna,
Erroremque ſimul fatalem audiverat, amens
Me miſerum exclamat! tantae, fortuna, ruinae
Me facis authorem? per me crudelia fata
Auſoniam ſubigunt? hac hac fuge- prodite miles,
Hoc aperi pectus, triſtemque ulciſcere cladem:
Aut poenas ſument pro vobis Caeſaris enſes.
Tum vero, ut Leo Getulis in ſaltibus ardens,
Qui venatorum telis cingentibus, ultro
Aſſilit in ferrum, ſeſe ingerit ipſe periclis,
Et cupide letum gladio molitur ab omni.
Tandem vita fugit Stygias irata ſub umbras.
Jam Stragis cumulos, et ineluctabile damnum
Viderat infelix tumulo Pompejus ab alto,
Et quamvis lucem damnat, ſperare juventus
Integra perſuadet; necquicquam a triſtibus arvis
Aufugit, heu terra ſtatim moriturus in iſta.
Sed fratrem Hiſpanas abſcondent fata per urbes,
Cæſaris ut poſſit poſt mortem triſtia rurſus
Bella, et Romanos olim renovare furores.
Impia jam caedes oritur, paſſimque per agros
Palantes caedunt inſano ardore furentes
Caeſarei, & tanto ſaturant crudelius iras
Victores, quanto plus triſtia bella timebant
Ante tubas dudum. Nec jam fugientibus ullam
Vicinae latebrae, vel Pompejana ſalutem
Caſtra dabant miſeris, infirmave moenia mundae.

Nam cito diripiunt victores caſtra; citaque
Vi Mundam expugnant; dum (quod vix ulla tacebunt
Saecula, vel credent forſan) pro ceſpite foſſas
Corporibus complent, faciuntque cadavera muros.
Nec ſolum ante tubas, ſed poſt haec praelia triſtis
Caeſar erat; quanti victoria conſtitit illa,
Et quam moeſta fiet civili gloria bello
Sero animum ſubiit, miſerae nunc vulnera Romae,
Nunc ſua, victoriſque nefas crudele recenſet,
Invidiamque ſimul; victricem paene coactus
Fortunam damnare ſuam, quae clade triumphum
Obruit, et tanto merſiſſet ſanguine Lauros.
Talia dum moeſto volvebat pectore Caeſar;
Pompeji caput abſciſſum Cenonius affert.
Ingemit, et tantae lacrymis agnoſcit obortis
Fata domus; ſubiit magni Genitoris imago,
Atque Ægyptiaco miſerandum in littore funus.
Quaerenti fatum juvenis Cenonius infit:
Cum modo Pompejus Mundae funeſta per arva
Tot ſtragis cumulos, tot corpora caeſa ſuorum
Infelix vidit, nec jam reparabile damnum,
Vectus equo celeri Cartejae ad littora fugit,
Ut portum nactus notum, dare carbaſa ventis
Poſſet; at inſidias veritus, noſtroſque ſequentes
Littora deſeruit rurſus, ſylvamque propinquam
Conſilii incertus petiit. nos terga ſecuti
Inſtamus, ſylvamque oculis ſcrutamur opacam;
Quaerenteſque diu fruſtra, ſub tegmine fagi
Umbroſae tandem defeſſum, et vulnere claudum
Pompejum aſpicimus ſolum, (proh triſtia ſortis
Humanae ſpecula, & pompae documenta caducae!)
Pompejum illum (inquam,) qui tecum, ô maxime Caeſar,
Tot modo ſtipatus legionibus, & comitatus
Gentibus innumeris, tam longo tempore fatis
Pugnavit dubiis, jam cinctum milite nullo
Vidimus. ut tradat ſe hortamur; at ille minaci
Intrepidus vultu, nunquam me Caeſaris inquit,
Captivum, victum quamvis, Fortuna videbit.
Abſciſſum videat caput, et cervice revulſa
Haeredem agnoſcat Magni. nec dedecus illud,
Quod fatum Genitoris erat, mihi Roma putabit.
Non tam vile tamen caput hoc, certamine nullo,

Ut vobis tradatur, erit. dum tela ſuperſunt,
Non gratis moriar. tum pugnam ingreſſus iniquam
In mediosque ruens, ſine ſpe, ſine viribus, omnes
Nos pariter ſola adjutus virtute laceſſit.
Nec vitam, quam tanto animo projecerat ipſe,
Servandi nobis conceditur ulla poteſtas.
Invaſit ferrum, ceciditque in vulnera laetus,
Et tandem invito mortem ſibi vendicat hoſte.
Tum Caeſar lacrymans, generoſum quaerite truncum,
Thuriferis collecta rogis componite membra
Cum capite, et dignam tantis date manibus urnam.
Digreſſus Munda Caeſar ſecurus ab omni
Bellorum ſtrepitu victricia ſigna per urbes
Suſtulit Hiſpanas. jam Gades, Corduba dives,
Hiſpalis, atque omnes, quaſcunque interluit undis
Bætis Anaſve ſuis, victori tradere ſeſe
Non dubitant Urbes. populi, genteſque remotae
Sub juga jam veniunt. abjectis Cantaber armis,
Callaicuſque ferox, et Celta, atque impiger Aſtur
Expoſcunt veniam, pacemque a Caeſare quaerunt.
Nil terris olim venerabile nomen Iberis
Jam valuit Magni. cunctos Fortuna clientes
Tranſtulerat; ſolus jam poſſidet omnia Caeſar.
Nec mirum obtineat terras ſi ſolus Iberas,
Qui ſine rivali Romanas obtinet arces.

LIBER VII.

ARGUMENTUM.

Honores Caeſari à Senatu decreti. bellum in Parthos parat. conjuratio in Caeſarem. Prodigia. Caeſar in Senatu occiditur.

Jam poſt clades tantas, tot vulnera gentis
Auſoniae, & ſtrages populorum, abſumpſerat ipſum
Civilis furor, & terris pax alma refulſit.
Defeſſis iterum rebus ſperare quietem
Coeperunt populi, non triſtia bella timebant.
Omnia dum tenuit Caeſar, nec in orbe poteſtas
Altera, nec fuerit communis Roma duobus.
Hunc ſupra invidiam Fortuna evexerat; hujus
Regnum amat, ut tutum, populus. nam quem magis optent
Cuſtodem pacis, quam qui fortiſſimus armis
Semper erat, nulloque unquam devictus ab hoſte.
Plebs libertatem, ſed non contenta ſalute,
Romula projecit, nec poſt tot praelia pacem,
Quamvis cum Domino veniat pax iſta, recuſat.
Nec ſolum vulgus domino ſervire paratum
Cæſaris imperium votis amplectitur: illud
Et procerum pars magna cupit; tranquillaque Patres
Tempora laſſati exoptant: quos (fulgura ſummos
Ut feriunt montes) feriunt diſcrimina ſaevi
Praecipue belli, & gaudens feralis Enyo
Sanguine nobilium ſemper. nec nomen inane
Jam libertatis (dudum ipſa everſa fuiſſet)
Sanguine jam retinere ſtudent. vix ipſa videtur
Libertas tanti. neque ficto Cæſaris augent
Obſequio titulos. ſed vero pectore tantos,
Ne ſibi Rege minor videatur Caeſar, honores

Decer-

Decernunt, quantos nequeat privatus habere.
Perpetuum dictatorem, patriaeque parentem
Appellant Patres; denos ut Conſul in annos
Deſignaretur ſtatuunt; altaque Curuli
Ipſe ut ſupremus Romana Cenſor in urbe
Veſte triumphali indutus, lauroque ſederet
Perpetua ornatus. nec non de Principe Numen
Ut fieret Victor, donant altaria, Sacra,
Altaque templa, quibus pulcherrima juncta Dearum
Illius aſtabat ſtatuae Clementia ſacrae.
Caeſareo faciunt Veſtales nomine vota.
Et quo quaeque die victoria contigit illi
(Civilis quanquam) celebrantur feſta per urbem.
Crederet hoc aliquis, cum ſint feralia faſtis
Et Trebia, & Cannae Romanis nomina; Mundae,
Theſſaliae, Thapſique dies jam laeta vocentur
Tempora? Pompejique necem, Sanctique Catonis,
Scipiadaeque albis deſignet Roma lapillis?
Nullus reſtat honor, quem non aſſumere poſſit
Jam ſibi, victori tanta eſt conceſſa poteſtas.
Quid nunc imperio ſecuram Caeſaris urbem,
Et tandem optata, pro libertate, quiete
Laetantem, poſſit civilia rurſus in arma,
Rurſus in horrendas populos impellere clades?
Quid tantas Victoris opes, ſtabilitaque Regna
Eruere? an non tam facile eſt ſuprema tueri
Quam dare Diis Superis? an non mortalibus ulla
Firma datur, nulliſque malis violanda poteſtas?
Nullane livorem poterit tranſcendere virtus?
Nec tantum meriti ſpatium eſt, quod non capit ulla
Invidiae rabies? oh ſummis lubrica ſemper
Et minitans ſtatio! non te tua plurima virtus
Securum Caeſar praeſtat, non robur in armis,
Non bonitas, tantaſque aequans Clementia vires.
Supplicibus fruſtra veniam, victiſque ſalutem;
Exulibuſque urbem permittis; Romula fruſtra
Imperia exornare ſtudes, dum legibus Orbem
Emendas prudens, aut oppida diruta condis
Magnificus. tantis jamdudum extincta ruinis
Per te ſtat Carthago, noviſque impleta Colonis
Exurgit, nuribus non jam metuenda Latinis
Tu quoque reſtauras, Latiiſque habitanda Corinthi
Moenia das Bimaris; nec famam authoribus ullam

Detrahis antiquis; ſed adhuc retinere vetuſta
Nomina permittis totum vulgata per orbem.
Non tamen haec fatum avertunt, nec regna tueri
Uſurpata diu poſſunt. non mentibus ulla
Conciliare jugum generoſis munera poſſunt:
Nec libertatem clementia penſat ademptam.
Invidiae ſtimulos ergo ut lenire furentis,
Et capite inſidias, quas maturare quietem
Non neſcit, Caeſar factis avertere poſſit,
Nec non externo maculas abſtergere bello
Civiles; cum jam Craſſi vindicta periſſet
Debita jamdudum Latio; juſſu ille Senatus
(Ne Patrum imminui videatur ſacra poteſtas)
Decretoque togæ, mandari Parthica bella
Suppliciter petiit, felix ut more retento
Romulei antiquo populi, legionibus iret
Teſſera. ſicque alacri compellat voce Senatum:
Si mihi, conſcripti Patres, quaeſita poteſtas
Eſſet, ut immani ſaevaque tyrannide ſolus
Regnarem; ut quodcunque jubet furor impius, aut mens
Ægra metu, aut ſuadet luxus, vel prava libido,
Exequerer: tanto non tempore diſſimulata
Conſilia, et furiae latuiſſent pectoris hujus;
Jamdudum gladios ſenſiſſet Roma nefandos.
Sed non nos vitiis famulantia geſſimus arma.
Nec factura urbi, ſed detractura tyrannos.
Libertatis erit cuſtos victoria noſtra,
Et legum. nec ſi non haec perſpecta fuiſſent
Numinibus, noſtrae faviſſent numina cauſae.
Cur gravis aut metuenda, Patres, ſit noſtra poteſtas,
Quae vitam tot devictis dedit hoſtibus, et tot
Exulibus reditum? quis juſſu Caeſaris unquam
Dum ſiluere tubae, jugulatus concipit hoſtis?
Scipiadæ chartas poſt Thapſi bella cremavi
Non lectas, ne quos Victor deprendere poſſem,
Et punire hoſtes. potius quam caede tueri
Nobilium hanc vitam, neſcire pericula noſtra
Elegi. nec non invitus (Numina teſtor)
Civilem ſumpſi gladium, dum praemia juſta
Bellorum bello conquirere, proque triumphis,
Quos tot trans Alpes annos, Pontumque Britannum,
Et Rhedum merui vincendo, vincere cogor

Rurſus;

Rurſus; et invidiam his armis, quibus ante feroces
Edomui Britonas, Suevos, Galloſque, domare.
His iiſdem forſan, vobis mandantibus, armis
(Si non in patriam paucorum injuria bellum
Vertiſſet) Latiis Babylon ſpoliata tropaeis
Jamdudum noſtros leniſſet clade dolores,
Ultimaque Auſonias, tremuiſſent Bactra Secures.
Haec jam bella mihi Numen peragenda reliquit.
Ad Parthos, Patres, ſi vos decernitis, ibo;
Et ſimul ac Tauri de cornibus aureus exit
Phoebus, ad Eoas victricia ſigna pharetras
Convertam. Auſonias Aquilas, amiſſaque ſigna
Aut referam aut moriar; dignis aut cladibus ultus
Tunc erit, aut caeſo comitatus Caeſare Craſſus.
Aſſenſere Patres: placuit tam nobile bellum,
Et tantus Ductor. cui Parthica bella Senatus
Nequicquam mandat. coeptis ingentibus obſtant
Fata; nec Auſoniae decus hoc, nec Caeſaris armis
Concedunt. iterum redeunt civilia bella,
Et populi abrumpit triſtis Fortuna quietem.
Sola quies jam Caeſar erat, cum Caeſare rurſus,
Pax Romana perit. cujus mors dira pianda eſt
Cladibus innumeris, laceroque cruentior orbi
Quam tot viventis feralia bella fuiſſent.
Fata Ducis mortem accelerant; pars magna Senatus
Conjurat trepidi; nec qui de parte ſtetiſſent
Adverſa ſolum, et noti jam Caeſaris hoſtes
Spurius, et Naſo, Rubrius, Servilius audax,
Donatuſque ſemel venia Ligarius, atque
Caecilius: ſed qui vulgo creduntur amici
Illius adjungunt ſeſe; Trebonius inter
Hos fuit, & Caſca, & Cimber; nec Caſſius acer
Defuit inſidiis, qui libertatis ademptae
(Quamvis Urbana Praetura a Caeſare nuper
Donatus) vindex nunquam non eſſe volebat.
Jungitur his Decimus notiſſimus inter amicos
Caeſaris. Ingratus, cui trans Alpina fuiſſet
Gallia Caeſareo nuper commiſſa favore.
Non illum conjuncta fides, non nomen amici
Deterrere poteſt. nec adhuc ſat firma videtur
Conjurata manus, quamvis pars tanta Senatus
Totque ſimul proceres ſanxiſſent foedera dira:

Te quoque flos juvenum Latiorum, & nobile nomen
Brute, petunt coepti ſocium, caediſque nefandae
Participem; ut tantae pietatem obtendere culpae,
Et dare jus ſceleri poſſet venerabile Bruti
Nomen apud populos. hic libertatis ademptae
Et patriae vindex natalibus eſſe videtur
A Superis deſignatus, tua, maxime Brute,
Progenies, primus qui nomine Conſulis annos.
Signaſti Latios, pulſis ex urbe tyrannis.
Urbis erat Praetor Brutus: cui Caſſius arctis
Junctus amicitiis (ut eodem junctus honore)
Et tunc immenſis cupiebat jungier auſis.
Hunc quoque, cum notas intravit Caſſius aedes.
Invenit moeſtum, et tacite ſurgentia regna
Damnantem. Tales verſat dum pectore curas
Caſſius aggreditur. Non vanis, Brute, querelis
Tempus eget. ſat jam votis, tacitoque dolori
Conceſſum eſt, ſat conſiliis: nunc vindice dextra
Utendum, ultorem ſperat te Roma, tuamque
Libertas oppreſſa manum jam Brute requirit.
Hoc à te expectat populus, taciteque precatur,
Haec ſellis ſtatuiſque tuis inſcripta legebas
Authore ignoto. non a te munera vana.
Venatus ludoſque petunt, aut talia: ſola
Reddita libertas Bruto Praetore videtur
Dignum munus eis. forſan dum regna relinquat
Cæſar, et imperium, quod per tot bella petebat,
Deponat ſponte expectas. non ſufficit illi
Dictatoris honor, quia libera novit honorem
Roma illum. quodcunque poteſt donare Senatus
Poſſe negare putat: nec jam ſuprema poteſtas
Victori ſatis eſt, niſi ſit quoque ſola poteſtas.
Vera ideo imperii quaerens inſignia, ſceptrum
Et diadema petit. probat hoc (quod vidimus omnes)
Sacra Tribunorum, dum detraxere coronam
Caeſareæ nuper ſtatuae, violata poteſtas.
An coram populo (quamvis tum reſpuit) illi
Obtulit invito diadema Antonius audax?
Annon ut populum tentaret, ut ambitioſis
Artibus hoc ſciret, quo vultu regna, priuſquam
Se Regem faceret, pateretur Romula pubes?
Mactetur Dominus: libertatemque (paratae
Servitio quamvis) reddat mors Caeſaris Urbi.

Et feſtinanda eſt: ſi paulum, Brute, moramur
Dum redeat laeto poſt Parthica bella triumpho,
Majore invidia cædes peragenda manebit.
Ingemuit Brutus, triſtique has pectore voces
Edidit: Oh Caſſi, fruſtra quod numina nobis
Impoſuere jugum jam detrectamus acerbum.
An libertatem Superi, cauſamque Senatus
Tot damnaverunt bellis, tot cladibus, ut jam
Inſidiis poſſint, et proditione tueri?
Ah potius bello pereat, quo crevit, aperto
Libertas populi Latii, quam caede doloſa,
Fraudibus, et gladio occulto videatur egere.
Talibus inſidiis hoſtes, civeſque nefandos
Vincere Romani duxere ignobile priſci.
Incertae potius patriam permittere belli
Fortunae voluit quam ſic te tollere, Pyrrhe,
Fabritius. nec non, quamvis Sertorius audax
Hoſtis erat patriæ, turpis Terpenna vocatur
Proditor à cunctis, quis tanto ſanguine Sullam
Carnificem imbutum poſiturum regna putavit?
Quis tamen occultis tantum mactare tyrannum
Inſidiis conatus erat? quis Caeſaris audet
Praeferre imperio crudelia tempora Sullae
Ni Furias praeferre Deis audebit? ut illi
Degeneres nimium Proceres, pavidique vocantur
Qui tantum ſubiere jugum: ſic Caeſaris iſta
Virtuti et meritis ingrata vocabitur aetas;
Pluſque ſenes illi damnabunt crimina noſtra
Tempora qui ſaevi meminere immania Sullae:
Sed me praecipue miſerum qua cuncta notabit
Poſteritas fama, quem tanto Caeſar amore,
Totque ſibi meritis ſemper devinxit? iniqua
Eſt mea ſors; liber nequeo gratuſque manere.
Oh utinam tunc, cum plebeja caſſide tectus
Caeſaris intentus jugulo per tela ruebam,
Theſſalica Brutus cecidiſſet ſtrage, priuſquam
Donaſſet vita victor; tunc liber ad umbras
Veniſſem Stygias; vel ſi pia Numina dextram
Hanc bene rexiſſent, uno feliciter ictu
(Ni ſibi Pompejus regnum quoque victor in illo
Quaeſiſſet campo) libertas parta fuiſſet.
Expecta, oh Caſſi, quid tandem Numina nobis
Quidve hoſtes facient Parthi. cui talia contra

Caſſius; Exoptes Parthis ſi Brute triumphum
De Latio, patriae es factus, non Caeſaris hoſtis:
Quod procul avertant Superi. rationibus erras
Brute tuis: ingrata vocas quae juſta vocabit
Poſteritas; et dum vis non ingratus haberi,
Impius es. nec, quae patriae ſunt debita, donis
Privari debere potes. corrupta vocatur
Haec, non juſta fides. quo plus te dona ligarunt
Illius, hoc magis es patriae juſtuſque piuſque.
Heu quantam, tibi ſi non eſſet Caeſar amicus,
Detraheret famam facto Fortuna merenti!
Cum plus privatis affectibus indulgere
Quam patriae ſervire tuae te crederet orbis.
Si tamen exemplis opus eſt, illum aſpice priſcum
Brutorum generis, libertatiſque parentem,
Romanos primus qui nomine Conſulis annos
Signavit. proprios natos dum regna favebant,
Supplicio affectos ſpectavit fronte ſerena.
Exuit ille patrem Brutus, dum civis haberi
Vult pius. an tibi plus ſunt munera Caeſaris, illi
Quam natura fuit? ſed juſtior ultio noſtra
Tempore jam facta eſt. pro libertate vetuſta
Tot confirmata magnæ per ſaecula Romae
Quid nunc egiſſet Brutus, qui talia fecit,
Cum nova libertas, et Reges nuper abacti?
Hac poſtquam juvenem flexiſſet Caſſius arte,
Cum Decimo proceres reliqui venere, dataque
Acceptaque fide ſanxerunt foedera dira;
Et libertatem amiſſam, quam ſanguine tanto
Tot bellis fruſtra quaeſiſſent, quaeque Deorum
Decretis nunquam reditura reliquerat orbem,
Caeſaris infanda decepti caede requirunt.

Jamque propinquabant Martis tibi, maxime Caeſar,
Fatales Idus; nec tanta inſtantia poſſunt
Funera Dii celare; dies nec Vatibus illa
Auguribuſque venire poteſt ignota; loquuntur
Hoc ſolitae volucres, hoc exta minacia fatum.
Has Idus fruſtra monuit Spurinna timendas.
Sol quoque moeſta dedit tantae praeſagia mortis;
Lugenti ſimilem, madida nunc Iride cinctum,
Nunc caput obſcura tectum ferrugine Solem
Attoniti videre homines, pecudeſque locutae.
Deſtituere amnes curſum; terraeque cavernas

Spiritus erumpens detexerat. Imbre tumeſcens
Eridanus ſubito vicinos merſerat agros:
Et ſubito ad ripas rediens per prata reliquit
Innumeros angues, et prodigioſa nigrorum
Corpora Serpentum: totidem prope Tibridis ora
Deſtituit piſces refluum Mare littore ſicco.
Caeſaream propiora necem ſed ſigna notabant.
Nam quos victor equos finito Marte ſacrarat
Caeſar, et emeritos bellis permiſerat alto
Depaſci nemore, et per dulcia rura vagari,
Ante necem Domini multis luxere diebus.
Non illis amnes, non illis paſcua curae;
Sed lacrymis prata humectant. caedemque cruentam
Praecedente die, cum lauri regia ramum
Ore avis exiguum volitans geſtaverat, illam
E ſylvis volucrum crudelis turba ſecuta eſt,
Et Pompejana captam laceravit in aula.
  Horrida prodigiis aderat nox ultima vitae
Caeſareae; diris turbata Palatia monſtris
Excutiunt ſomnum cunctis, et flebile totis
Ædibus auditur murmur. patuere recluſae
Sponte fores; raucum dederant crepitantia Mortis
Arma ſonum; moeſtiſque canes ululatibus implent
Atria; ferales effundit ſaepe querelas
Stryx nocturna ſuas, infauſtaque carmina Bubo.
Morpheus intravit media jam nocte cubile
Quo Tyrio formoſa cubans Calphurnia lecto
Carpebat magno teneros cum conjuge ſomnos.
In faciem occiſi vertens ſe Caeſaris aſtat
Ante torum miſerae, lacerata veſte cruentus;
Vulnera mille patent, qualem te craſtina, Caeſar,
Lux populo oſtendet. diris exterrita viſis
Ingemit, et lacrymans Calphurnia brachia ſomno
Per lectum prenſura virum movet; invenit illum
Incolumem; ſed vix (nam jam turbata ſoporem
Excuſſit) putat incolumem; vix ſenſibus ipſa
Credidit, attonitae tam ſomnia fixa manebant.
Oſcula dat moeſtae Caeſar, cauſamque doloris
Quaerenti, viſum narrat Calphurnia triſte.
Quod dum narrat, adhuc trepidat, lacrymaſque recentes
Effundit; pectuſque ulnis amplexa virile
Sidereis, orat ne vana haec ſomnia credat.

Neve

Neve oſtenta Deum contemnat; Martis ut Idus,
Quae male tunc aderant, et quid Spurinna moneret
Quidque alii vates, reputet; nec jam ſua tantis
Praemonitus ſignis neſcire pericula vellet.
Utque manere domi placeat; lucemque ſequentem
Hanc unam, ſi non propriae donare ſaluti,
Conjugis at ſaltem vellet donare timori.
Hiſpanas iterum, dum tanta pericula reſtant,
Dimiſſas nuper monuit revocare cohortes,
Et ſtipatores fidos. non eſſe pavoris
Sed pietatis opus Divorum oſtenta timere.
Cui Caeſar contra: plus me Calphurnia luctus
Et lacrymae movere tuae quam triſtia vatum
Reſponſa, infauſtae volucres, aut ulla dierum
Vana ſuperſtitio poterant. oſtenta timere
Si nunc inciperem, quae non mihi tempora poſthac
Anxia tranſirent? quae lux jucunda maneret?
Aut quae libertas? fruſtra ſervire timori
(Dum nec luce frui, nec mortem arcere licebit)
Cogar. et huic capiti, quod Roma veretur, Aruſpex
Jus dabit, et vanus ſemper dominabitur Augur.
Si mortem mihi Roma paret, dubiaene ſaluti
Proderit una dies? aut cur differre laborem
Quam nequeo vitare necem? ſemperne timere
Exoptem potius quam certa occumbere morte?
Cur tamen inſidias timeam? cur Roma ſalutem
Non potius noſtram exoptet? partaque quiete
Caeſaris imperio poſt tot civilia bella,
Poſt rabiem tantam laſſatus gaudeat Orbis?
Pax mundi mea ſola ſalus, nece Caeſaris enſes
Stringentur rurſus, rurſus lacerabitur Orbis,
Moeſtaque Romano tingetur ſanguine tellus.
Sed ſi non homini ſatis eſſet cura diei,
Ni Nocturna alias facerent inſomnia curas,
Dic mihi, nam Morpheus nobis contraria miſit
Somnia, quis potius credes? hac nocte volaſſe
Ad coelum, dextramque Jovis tetigiſſe, ſerena
Et majeſtate indutus ſediſſe videbar,
Quid niſi fauſta, et magna mihi haec (ſi credere vellem
Talibus omnino) portendere ſomnia poſſunt?
Jam jubar Aurorae pallentia vicerat aſtra.
Proſiluit ſtratis Caeſar, moeſtaeque reliquit
Conjugis amplexus; magnaeque capacia turbae,

Et tantos pariter mox exceptura clientes
Magnifico ſplendent excelſa palatia cultu.
Feſtini Proceres, magnique ad limina Patres
Luce ſalutatum prima venere, domumque
Admiſſi implerunt. animus non omnibus unus.
Caeſareo quidam vere laetantur honore:
Pars alia invidiae ſtimulis agitata nefandis
Quem mactare parant, falſo venerantur honore,
Et funeſta animis, linguis dum fauſta precantur.,
Ante alios Decimus, cui fallere nomen amici
Praecipue dederat, Ductorem ſaepe morantem
Incitat: et ſpretis hortatur adire Senatum
Prodigiis. tandem patrum famulante caterva
Progreditur Caeſar, quamvis oſtendere caedem
Venturam Superi non ceſſavere minaces.
Progreditur tamen, atque (oh mira potentia fati!)
Dum tranſit, chartam oblatam, quae nomina tanta
Conjuratorum, facinuſque ex ordine totum
Detegit, ante ſinu, quam ſit perlecta, recondit,
Funeſtamque intrat fatis urgentibus aedem.
Caeſaris intenti jugulo ſtant undique patres
Et conjurati proceres; altamque Curulem
Circundant. primo aſpectu cecidere parumper
Audaces animi, et fortes tremuere lacerti.
Jam paene inceptum damnant. armare videtur
Ingens fama Ducem, majeſtas laurea frontis,
Terribilis decor, et geſtarum gloria rerum.
Nunc fortuna viri nimium comperta, favorque
Perpetuus Superum terrent. nec quantus in armis
Caeſar, ut audaci ſtipatus milite turmas
Fuderat hoſtiles toties, totieſque per omnes
Terrarum tractus victricia ſigna tuliſſet
Mentibus occurſat: ſed quanta pericula ſolus
Vicit, Fortuna tantum comitante Deiſque
Qualiter Ægypti inſidias, Pontique procellas
Nocturnas, ſaevoſque intra ſua caſtra tumultus
Militis irati evaſit. cur jam caput iſtud
Numina deſtituant? verſant dum talia, rurſus
Pectoribus vindicta redit, pellitque timorem
Libertatis amor nimius. Primuſque Curulem
Tullius accedens tanquam pro fratre rogatum
Purpureum ex humeris ſubito divellit amictum.
Mirantique Duci primum prope guttura vulnus

Dat

Dat Caſca, haud impune quidem, nam brachia Caſcae
Transfigit Caeſar, primumque ulciſcitur ictum,
Proſiliens alio tardatur vulnere, donec
Circumſtare videt ſtrictis pugionibus omnes,
Sentit ſe Caeſar funeſta indagine cingi.
Et qui ferratas acies, denſaſque catervas
Rupiſſet toties campo, tutamque per hoſtes
Fecerat enſe viam, nulla virtute togatas
Inſidias vitare poteſt. obvolvit amictu
Tum caput, et vultum, dum Martia pectora praebet
Tot manibus fodienda, tegit, reprimitque querelas,
Ne tantam poſſit gemitu corrumpere famam.
Interea tacito ſecum haec in pectore volvens.
Hoc ſaltem, Fortuna, placet, quod nulla ſuperbo
Victori capitis noſtri eſt conceſſa poteſtas,
Nec Domini juſſu pereo. mactatus iniquis
Inſidiis, quas Roma mihi ſubjecta paravit,
Occumbo princeps Orbis, numerumque Deorum
Aucturus poſthac. tandem per vulnera mille
Spiritus erumpit; ſaevis qui ſemper in armis
Inviolatus erat, violatae victima pacis
Hic cadit; atque togae, quas bello laeſerat, aedes
Ipſe ſuo moriens perfundit ſanguine Caeſar.

HUGONIS GROTII
IN
LUCANI PHARSALIAM
NOTÆ,

Ex binis antehac editis junctae, auctae, correctae.

Fratri Cariſſimo
WILHELMO GROTIO
Juriſconſulto & Advocato
H. GROTIUS S.

REdit ad te, mi frater, libellus ad Lucanum noſter, pridem tibi dictus, aliquanto nunc auctior. Æquum enim fuit, cum tua in me creverint benefacta, fraterna pro rebus meis, pro liberis autem meis paterna ſollicitudine, creſcere etiam hoc qualecunque grati adverſum te animi teſtimonium. Conferent plura in magni ſpiritus lateque patentis doctrinae poëtam, quibus plus erit otii. Nobis ſatis fuit negotia lectione, etiam Politicis non inutili, diſtinguere. Deus optimos parentes noſtros, te ac ſuaviſſimam conjugem liberoſque veſtros, et omnes qui nos ſanguine, affinitate, amicitia, aut etiam horum ſtudiorum communione contingunt, incolumes diu ſervet. Lutetiae, Calendis Novembrib. anni CIↃ IↃ CXXXIX.

HUGO-

HUGONIS GROTII IN LUCANI PHARSALIAM NOTÆ;

Ex binis antehac editis junctae, auctae, correctae.

Primus numerus paginam, Secundus lineam, Tertius libri verſum notat.

IN LIBRUM I.

1. 6. 2. *Uſque datum Sceleri*] jus hic figurate pro licentia, quomodo ſaepe jus belli apud bonos ſcriptores. Apertum illud Senecae epiſtola XVIII: *jus luxuriae publicae datum.* ipſe Lucanus fine lib. III.

Jus licet in noſtros jugulos ſibi fecerit enſe
Sylla potens Mariuſque ferox.

Papinius III. Thebaidos: *daret armis jura.* Senſus ferme idem qui infra, ubi belli civilis licentia deſcribitur:

ſemel omnia victor
Juſſerat.

De bello quidem civili praecipue, ſed et de aliis bellis non male dictum Senecae, hujus poëtæ patruo: *Ex Senatus conſultis plebiſque ſcitis ſaeva exercentur, & publice jubentur vetita privatim.* Quod chriſtiane dictum probat chriſtianus martyr Cyprianus: *Homicidium cum admittunt ſinguli, crimen eſt: virtus vocatur, cum publice geritur.*

2. 5. 13. *Heu quantum potuit terrae pelagique parari*
Hoc, quem civiles hauſerunt ſanguine dextrae!] Sumtum ex Ageſilaï dicto, quod apud Xenophontem et Plutar. legas: φεῦ τῆς Ἑλλάδος τοσούτους ἄνδρας ἀπολωλεκυίας ὑφ᾽ αὐτῆς, ὅσοι ζῶντες ἐδύναντο νικᾷν ὁμοῦ σύμπαντας τοὺς βαρβάρους μαχόμενοι. De eodem Ageſilao ſic Latinus vitarum ſcriptor: *Tantum abfuit ab inſolentia gloriae, ut commiſeratus ſit fortunam Graeciae, quod tam multi à ſe victi vitio adverſariorum concidiſſent. Namque illa multitudine, ſi ſana mens eſſet, Graeciae ſupplicium Perſas dare potuiſſe.*

2. 22. 30. *Non tu Pyrrhe ferox*] Ex Horatio adumbratum:

Quos

Quos neque finitimi valuerunt perdere Marſi,
Minacis aut Etruſca Porſenae manus.

Et quae ſequuntur.

2. 22. 31. *Nec tantis cladibus auctor Poenus erit*] ita rectius, quam, erat. Loquitur enim tanquam in re praeſente.

2. 25. 33. *Quod ſi non aliam venturo fata Neroni Invenere viam*] ſubtilis adulationis hoc, cum nondum acres illos ſpiritus Lucano proceſſus aetatis atque opus adblandiens, forte et privatae offenſae, indidiſſent. Nec piguit Plinium hoc imitari Panegyrico ad optimum Principem: *Magnum quidem illud ſaeculo dedecus, magnum reipublicae vulnus impreſſum eſt, Imperator et parens humani generis obſeſſus, captus, incluſus: ablata mitiſſimo ſeni ſervandorum hominum poteſtas, ereptumque principi illud in principatu beatiſſimum, quod nihil cogitur. Si tamen haec ſola erat ratio, quae te publicae ſalutis gubernaculis admoveret, prope eſt ut exclamem, tanti fuiſſe.* Adde quae ibi ſequuntur huic loco lucem ferentia.

3. 7. 44. *Multum Roma tamen debet civilibus armis, Quod tibi res acta eſt*] Pergit ad Neronem loqui eique blandiri. Quare nihil vident qui hic putant, *debes* legi poſſe, quaſi ad Romam ſermo ſit.

3. 17. 54. *Nec polus adverſi calidus qua mergitur Auſtri.*] Praetuleram *mergitur.* quia finitor circulus poëtis eſt Oceanus, ac proinde quod inconſpicuum eſt, mergi dicitur. Et ſic locutus Germanicus Caeſar Arateis, *pars merſa ſub undas Oceani*, de polo Antarctico et ipſo loquens, ut et de eodem Avienus: *Subit altera merſa ſub undas Pars Erebum.* Sed video eundem ſenſum eſſe poſſe in recepta lectione. Nam vergi paſſiva terminatione ſic dixere Lucretius, multoque poſterior Papinius. Priſcianis denique hunc ipſum Lucani locum adducit, ut oſtendat Latine ſic dici. Graviter autem hic in Sphaeram delinquit Lucanus, cum polum Auſtrinum calidum dicit. Eſt quidem Auſter calidus Arcticum polum ſpectantibus. At polus Auſtrinus non minus frigidus Arctico. Addatur hoc caeteris, quae à Lucano pompatice magis quam ex vero dicta.

4. 20. 81. *In ſe magna ruunt*] Seneca: *Ut nihil extra laceſſat aut quatiat, in ſe ipſa Fortuna ruit.*

5. 1. 84. *Nec unquam In turbam miſſi feralia foedera regni*] Peiraredus amicus meus vir elegantis ingenii ſenſum meliorem facit ſcribendo, *felicia.*

5. 12. 96. *Nec pretium tanti tellus pontuſque furoris Tunc erat: exiguum dominos commiſit aſylum*] valde placuit Papinio hoc ἐννόημα. Inde enim illud deſumſit, nihilo deterius:

Et nondum craſſo laquearia fulva metallo,
Montibus aut alte Grajis ſuffulta nitebant
Atria, congeſtos ſatis explicitura clientes.
Non impacatis regum advigilantia ſomnis
Pila, nec alterna ferri ſtatione gementes
Excubiae, nec cura mero committere gemmas,
Atque aurum violare cibis: Sed nuda poteſtas
Armavit fratres: pugna eſt de paupere regno.

Vide et quae ſequuntur ſane egregia.

5. 16. 100. *Craſſus erat belli medius mora*] Plutar. Pompejo: Κράσσος ἐν Πάρθοις ἀπολωλὼς ἠγγέλλετο. καὶ τοῦτο κώλυμα ὂν μέγα τοῦ συμπεσεῖν τὸν ἐμφύλιον πόλεμον ἐκποδὼν ἐγεγόνει.

5. 19. 103. *Ionium Ægaeo frangat mare*] id rectius quam *franget*. Eſt enim δυνητικὸν, ut loquuntur Graeci.

6. 9. 119. *Morte tua diſcuſſa fides, bellumque movere Permiſſum eſt ducibus*] ſic et Vellejus: *Cum medium jam ex invidia potentiae male cohaerentis inter Cn. Pompejum et C. Caeſarem concordiae pignus, Julia uxor Magni, deceſſit.* Annæus Florus multum hujus Annæi æmulator: *Craſſi morte apud Parthos, et morte Juliae Caeſaris filiae, quae nupta Pompejo, generi ſocerique concordiam matrimonii foedere tenebat, ſtatim aemulatio erupit.* Plutarchus: ὡς τὴν ἐν εἰρήνῃ καὶ ὁμονοίᾳ τἄλλα νοσοῦσαν τὴν πολιτείαν φυλασσούσης οἰκειότητος λελυμένης.

6. 14. 124. *Impatienſque loci fortuna ſecundi*] ſumſit hinc illud Papinius:

Juriſque ſecundi
Ambitus impatiens.

6. 15. 125. *Nec quenquam jam ferre poteſt, Caeſarve priorem,*
Pompejuſve parem] Salluſtius dixerat de Pompejo: *Nam particeps dominationis neque fuit quiſquam: neque, ſi pati potuiſſet, orbis terrarum bello concuſſus foret.* Vellejus: *neque Pompejus, ut primum ad rempublicam aggreſſus eſt, quenquam omnino parem tulit: et in quibus rebus primus eſſe debebat, ſolus eſſe cupiebat.* Idem de eodem: *civis in toga (niſi ubi vereretur ne quem haberet parem) modeſtiſſimus, amicitiarum tenax, in offenſis exorabilis, in reconciliata gratia fideliſſimus, in accipienda ſatisfactione facillimus, potentia ſua nunquam aut ra-*

ro ad impotentiam uſus, pene omnium vitiorum expers, niſi numeraretur inter maxima, in civitate libera dominaque gentium indignari, cum omnes cives jure haberet pares, quenquam aequalem dignitate conſpicere. Nec abit hinc Plutarchus de hoc ipſo Pompejo: οὐδὲ ἐβούλετο δοκεῖν ἀπιϛεῖν, ἀλλ' ὑπεροpᾷν μᾶλλον καὶ καταφρονεῖν. Alibi tamen is ipſe Pompejo aequior cum de Caeſare primum, deinde de Pompejo ſic loquitur: ἀπελείπετο τῷ μὲν ὑπὲρ τῷ γενέσθαι μέγιϛον τὸν ὄντα καταλύειν, τῷ δὲ ἵνα μὴ πάθῃ τοῦτο προαιρεῖν ὃν ἐδεδοίκει. Hinc non abit diverſus Dion: Πομπήϊος μὲν οὐδενὸς ἀνθρώπων δεύτερος, Καῖσαρ δὲ καὶ πρῶτος πάντων εἶναι ἐπεθύμει. Et nota lector primos illos duos, unde teſtimonia attuli, fuiſſe Caeſarianos: credo et Lucanum, cum haec ſcriberet. mutavit enim inter ſcribendum, ut jam monui. Nec tamen Pompejum ego culpa omni abſolverim, non magis quam M. Tullius, ubi libere ad amicos ſcribit: aut Cratippus, qui in Lesbo inſula Pompejo de divina providentia ob caſum Pharſalicum dubitanti, reſpondit interrogando, quem ſponſorem haberent homines, Pompejum, ſi pro eo cecidiſſet alea belli, melius ea fuiſſe uſurum? Et ille quidem cunctanter ut Peripateticus. Abſolutius et ſtoica firmitate Cato apud hunc ipſum Lucanum de Pompejo:

nec, ſi fortuna favebit,
Hunc quoque totius ſibi jus promittere mundi
Non bene compertum eſt.

7. 6. 141. *At quamvis primo nutet caſura ſub Euro*] Multo id melius quam *Et*.

8. 2. 165. *Foecunda virorum Paupertas fugitur*] Palladas: Ηεῦνται πενίην μητέρα σωφροσύνης.

9. 31. 217. *atque auxerat undas*
Tertia jam gravido pluvialis Cynthia cornu] ſic omnino legendum, non, *hauſerat*, quod eſſet, ad ſe traxerat. Cauſas enim explicat, cur Rubico ſolito eſſet aquoſior, longos imbres, & nives Alpinas.

10. 14. 231. *Vicinumque minax invadit Ariminum, ut ignes*
Solis Lucifero fugiebant aſtra relicto] Pro *&* poſuimus *ut*, connectendae concinnius ſententiae. Neque tamen refrager, ſi quis & hanc voculam ejiciat, ſcribatque Graeca terminatione *Ariminon*, ut infra *Auximon* & *Rhegion* apud Ovidium.

11. 21. 267. *Victo jure minax jactatis curia Gracchis*] Tenue nimis hoc, jactatis, cum trucidati fuerint uterque, itaque

itaque Peiraredus levi mutatione ſcribit, *mactatis.*

13. 15. 313. *Et nomina vana Catones*] id eſt Cato et ei ſimiles. Male qui aut *Catonis* aut *Catonum* ſcripſere.

13. 21. 319. *Ac juſſam ſervire famem*] Amplius erat quod dicebat Clodius, non propter famem ſcriptam eſſe legem, ſed ut lex ſcriberetur factam famem. Vide Plutarchum Pompejo.

14. 7. 326. *Et docilis Syllam ſcelerum viciſſe magiſtrum*] A Sertorio ſumtum hoc dictum, qui Pompejum appellabat Syllæ diſcipulum. Docet Plutarchus.

14. 22. 341. *His ſaltem longi, non me duce, praemia belli Reddantur.*] Vera haec lectio. male vulgata, *cum duce.* Accipiat miles praemia vel alio imperatore. cui convenit quod ſequitur: *ſub quolibet.*

15. 2. 349. *nec numina deſunt*] Melius manuſcriptus nobiliſſimorum fratrum Puteanorum, *deerunt.* Eſt enim ſperantis. Mutarunt quibus inſolita iſta Synalæphe.

15. 16. 363. *Dum movet hic calidus ſpirantia corpora ſanguis*] Ex Empedoclis ſententia, quam & Virgilius ſequitur:

——— *& vitam multo cum ſanguine fudit.*

Et alibi:

Una eademque via ſanguiſque animuſque ſequuntur.

16. 13. 387. *Elataſque alte quaecunque ad bella vocaret Promiſere manus*] χειροτονία militaris.

16. 23. 396. *Caſtraque quae Vogeſi curvam ſuper ardua rupem*] Non *ripam.* Mons enim Vogeſus, et in monte caſtra. Vide Tacitum Hiſtoriarum primo. Rupem autem pro monte dicere frequens poëtis.

17. 1. 404. *Finis & Heſperiae promoto limite Varus*] ita legendum, pro *milite*, quod ex conjectura monueramus, firmat is quem dixi manuſcriptus Puteanorum. Mutatio eadem ſaepe occurrit in Frontini libris. Rem ſic eſſe docet Strabo initio libri quinti.

17. 18. 422. *Claudit Tarbellicus aequor*] *Ancon* emendat magnus Scaliger.

17. 20. 423. *Sueſſones in armis*] Notus Galliae populus, Sueſſiones Caeſari. Veſtigia vocis manuſcripti praeferunt *Sexones.* vulgo *Axones*, male.

18. 9. 436. *Pictones immunes*] Quinque hos verſus manuſcripti omnes non habent. itaque omnino adducor ut adjectitios credam.

18. 10. 437. *Turonas*] ita poſuimus ex manuſcripto quo uſus Canterus, in quo *Turonos.* quanquam non neſcio apud Tacitum legi *Turonios.* Sed *Turones* ſemper Caeſar,

quem ſecutus, puto, Lucanus. Ejuſdem manuſcripti fide hunc verſum illi *In nebulis* propoſuimus, aliquo nunc ſenſu, qui nullus alias.

18. 12. 439. *Andus*] Malim *Andis.* nam plurale eſt *Andes* apud Caeſarem.

18. 13. 440. *Genabos*] Eadem urbs quae Genabum aliis, ut facile genera mutantur in peregrinis vocibus. ita autem reſcripſimus pro *Menabos.*

19. 8. 457. *regit idem ſpiritus artus*
Orbe alio] citat Servius ad Georgicon I, aitque congruere cum philoſophis, qui recedentes hinc animas illic alia corpora ajunt ſortiri.

19. 14. 462. *ignavum rediturae parcere vitae*] Appianus Celtico: Γερμανοὶ θανάτου καταφρονοῦνται δι᾽ ἐλπίδα ἀναβιώσεως.

22. 22. 550. *confectas flammas Latinas*] ſic et Cicero ſaepe tum in orationibus, tum in verſibus, ſubdicens vocem facile intellectu, *ferias.*

23. 13. 566. *crinemque rotantes Sanguinei populis ulularunt triſtia Galli*] Fuerat *Sanguineum.* mutavimus, et mutationem noſtram probant duo manuſcripti ex Bibliotheca, quam magnus Thuanus nihilo minori filio reliquit: regiorum quoque unus. Non enim crinis ſanguineus, ſed ipſi
Quos circumtonuit gaudens bellona cruentis.

23. 27. 580. *& medio viſi conſurgere Campo*
Triſtia Syllani cecinere oracula manes] in campo enim Martio ſepultus Sylla. Vide Appianum & Plutarchum. Sic Marius, de quo ſunt ſequentia, ad Anienem ſepultus.

24. 9. 589. *Monſtra jubet primum, quae nullo ſemine diſcors Protulerat natura, rapi*] Dubitavi an, *nullo ſemine*, quaſi ſponte nata dicat, an, *miſto ſemine:* ut melius cohaereat illud *diſcors natura.* Adduxi locum Ariſtotelis de Gen. Anim. lib. IV. cap. IV. Δημόκριτος ἔφησε γίγνεσθαι τὰ τέρατα διὰ τὸ δύο γονὰς πίπτειν. Addo jam alterum locum Problem. Sect. X: τὰ τέρατα γίνονται ἐπαλλαττόντων τῶν σπερμάτων ἀλλήλοις καὶ συγχεομένων. Et tertium Plinii lib. II: *Inde deciduis rerum omnium ſeminibus innumerae, in mari praecipue, ac plerumque confuſis monſtrificae gignuntur effigies.* Quae Ariſtotelis et Plinii plane illud *miſto* confirmant.

24. 13. 593. *& feſto purgantes moenia luſtro*] Amburbialibus hoſtiis. vide Feſtum.

24. 18. 598. *Trojanam ſoli cui fas vidiſſe Minervam*] Servius ad II. Æneidos: *quod colitur breve eſt, & latet, ſicut Palladium fuerat.*

24. 21. 601. *Et doctus volucres augur ſervare ſiniſtras*] Et ſervare, vox auguralis, & ſiniſtra auſpicia felicia à ſinendo. vide Feſtum.

24. 22. 602. *Septemvirque epulis feſtis*] Recte me hoc repoſuiſſe pro *feſtus*, docet M S.P.

25. 1. 604. *Et tollens apicem generoſo vertice Flamen*] *Apex pileum ſutile circa medium virga eminente*,
Ait Servius ad IX. Æneidos.

25. 3. 606. *diſperſos fulminis ignes*
Colligit] *diſperſos ignes in unum redigit*, ajunt Scholiaſtae ad Juvenalem & ad Perſium.

25. 4. 607. *& terrae moeſto cum murmure condit*] Mæſto cum murmure, id eſt tacita ignorataque prece, ut ait ad Juvenalem Scholiaſtes. Condere autem vox huic rei propria, ſepelire dixit Horatii interpres, infra terram abſcondere Scholiaſtes ad Perſium, qui addit, ut id fieret, fulmina in lapides transfigurata, id eſt, lapides ſumtos pro fulminibus.

25. 5. 608. *Datque locis nomen*] Nempe ex coeli regionibus. Cicero: *Caeli fulgura regionibus ratis temperanto.* Plinius lib. XII: *in ſexdecim partes coelum eo reſpectu*, (nempe fulminum) *diviſere Thuſci.* Nomina autem fuiſſe auguralia iis regionibus Servius nos doceat ad Eclog. IX: *Augures deſignant ſpatia lituo, et eis dant nomina, ut proprie prima pars dicitur antica; poſterior poſtica.*

25. 14. 617. *Atque iram ſuperûm raptis quaeſivit in extis*] Signanter *raptis*. Eſt enim vox propria extiſpicio. Seneca Oedipo:

Nec fibra vivis rapta pectoribus poteſt
Ciere nomen.

Virgilius XII. Æneidos:

In flammam jugulant pecudes & viſcera vivis
Eripiunt.

25. 18. 621. *venaſque minaces Hoſtili de parte videt*] id hoſtile latus in extis Senecae Oedipo, inimici pars Ciceroni lib. II. de divinatione. contraria pars familiaris Ciceroni ac Livio.

25. 24. 627. *Ecce videt capiti fibrarum increſcere molem. Alterius capitis*] τῷ ἀκρωτάτῳ. Eſt vox capitis eodem ſenſu apud Ciceronem ſecundo de divinatione, Plin. lib. 11. cap. 37. & lib. 28. cap. 2. Livium lib. 8. Sed nota eadem, eademque ſignificatio in Oedipo Senecae:

Ac ſemper omen unico imperio grave,
Et capita paribus bina conſurgunt toris.

27. 20. 675. *Edonis Ogygio decurrit plena Lyaeo*] ita legit Servius, aitque eſſe σῡςολήν. At ſummae eruditionis Salmaſius in Plinianis exercitationibus vult legi *Odonis*, quia apud Periegeten Dionyſium ſunt ὤδονες.

28. 1. 681. *Quis furor hic, ô Phoebe, doce, quae tela, manuſque*
Romanae miſcent acies] Multo melius in MS. P. *quod tela.*

28. 15. 695. *Laſſo jacuit defecta furore*] ita legendum dixeramus, non *laxo* aut *lapſo*. Probant quod diximus Manuſcripti P. et T.

AD LIB. II.

28. 20. 4. *Indixitque nefas*] Verbum Feciale.

29. 3. 10. *Se quoque lege tenens*] ſic et de Deo Seneca: *Ille ipſe omnium conditor ac rector ſcripſit quidem fata, ſed ſequitur. Semper paret, ſemel juſſit:* ex ſtoicorum ſententia. Idem alibi: *Ordinem rerum fati aeterna ſeries rotat, cujus haec prima lex eſt, ſtare decreto.*

29. 15. 22. *cum corpora nondum*
Conclamata jacent] Conclamari ſolebat ubi ad vitalia lavanda deventum erat. Hinc res perditae, conclamatae. Servius ad II Æneidos.

29. 19. 25. *Oculoſque in morte jacentes*] ita manuſcripti, non *minaces*, quod huic loco minime convenit.

29. 29. 36. *Invidiam factura parens*] Invidiam facere eſt in odium adducere: ſic lib. IX:

Pompejo contigit ignis
Invidia majore deûm.

Tertullianus de jejuniis: *Apud quaſdam verò colonias praeterea annuo ritu ſaxis velati, & cinere conſperſi idolis ſuis invidiam ſupplicem objiciunt.*

30. 24. 60. *tantone novorum*
Proventu ſcelerum quaerunt uter imperet urbi?] Seneca epiſt. XV: *Haec omnia paſſi ſunt pro regno (quo magis mireris) alieno.*

31. 8. 71. *Stagna avidi texere ſoli*] *avidi* eſt in MS. P. unde recte emendavi,

Stagna udi texere ſoli.

Sic lib. III:

Et qua Pomtinas via dividit uda paludes.

32. 2. 86. *Ingenti ſuperûm protectus ab ira*] Malueram, *at ira*, ut plena eſſet oppoſitio. Sed *ab ira* citat Servius ad II Æn. & explicat *voluntate numinum illis propitia, ſed in nos iniqua.*

33. 13.

33. 13. 119. *Vix te ſparſum per viſcera Baebi*] Baebiorum unus à Sullanis laceratus eſt: alter à Marianis interfectus, non laceratus. itaque confunduntur duae hiſtoriae.

33. 15. 121. *Diſceſſiſſe manus*] ita poſuimus pro diſcerpſiſſe, et poſtulat ſenſus. ita Cic. off. III: *cum terra diſceſſiſſet*. Infra l. III:

Diſceſſit medium tam vaſtos pectus ad ictus.

Confirmat hanc noſtram emendationem M S. P.

33. 17. 123. *Ora ferens miles feſtae rotantia menſae Impoſuit*] Valerius Maximus de crudelitate C. Marii: *idem caput M. Antonii abſciſſum latis manibus inter epulas per ſummam animi ac verborum inſolentiam aliquamdiu tenuit.*

33. 20. 126. *Te quoque neglectum violatae Scaevola dextrae*] Imo *violentae*, Marii ſcilicet. Neglectum vero, quia dextram Scaevolae oſculandam Marius non dederat. nam ſupra habuimus:

Spes una ſalutis
Oſcula pollutae fixiſſe trementia dextrae.

Apud Florum locus ſimilis: *Ancharius ipſo vidente Mario confoſſus eſt, quia fatalem ſcilicet illam manum non porrexerat ſalutanti*. Plutarchus Mario: ὅτους ἀσπασαμένους μὴ προσηγόρευε, μηδὲ ἀντησπάσατο, τοῦτο αὐτὸ σύμβολον ἦν ἀποσφάττειν. εὐθὺς ἐν ταῖς ὁδοῖς. Auguſtinus de civitate Dei III. 27: *In ipſius Marii oculis continuo feriebantur, quibus ſalutantibus dexteram porrigere noluiſſet.*

34. 2. 133. *Menſoque, homini quid fata pararent*] Emendo ex conſenſu Manuſcriptorum,

menſoque hominis quid fata paterent.

id eſt, menſo experimentis vitae, quae ſumma eſſet fatorum diſtantia à maxima felicitate ad maximam miſeriam.

34. 3. 134. *Jam quot apud Sacri cecidere cadavera portum*] videndi de hac connexiſque rebus Appianus bello civili, Vellejus, Plutarchus C. Mario, Florus, Breviator Livii, & ſcriptor de viris Illuſtribus in Mario.

34. 6. 137. *Romanaque ſamnis Ultra Caudinas ſperavit vulnera Furcas*] Samnites pertinaciſſimi adverſus Sullam Romae arma admoverunt, majus malum Romanis illaturos ſe ſperantes quam ad Furculas Caudinas olim intulerant. Vide Strabonem l. v. Frequens poëtis populi nomen unitatis numero ponere. Alioqui ſi unus hic intelligendus eſſet, non is eſſet Damaſippus, ut vult manuſcriptus Scholiaſtes, ſed Pontius Teleſinus dux Samnitium eo bello, cujus hoc dictum nobis ſervavit Vellejus, nunquam defuturos raptores Italicae Libertatis

lupos, niſi ſilva, in quam refugere ſolerent, eſſet exciſa.

34. 11. 143. *Exceſſit medicina modum*] Hinc illud Claudiani ad Adrianum: *Exceſſit jam poena modum.* de eodem hoc Sylla, Seneca dixerat: *Ingratus L. Sylla, qui patriam durioribus remediis, quam pericula erant, ſanavit.*

Ibidem: *nimiumque ſecuta eſt*
Qua morbi duxere manus] contra quam mos peritis medicis. Claudianus bello Getico:

Cautius ingentes morbos, & proxima cordi
Viſcera Poeoniae tractat ſollertia curae,
Parcendoque ſecat, ferro ne longius acto
Irrevocandus eat ſectis vitalibus error.

35. 17. 175. *cui victima triſtes*
Inferias Marius, forſan nolentibus umbris.
Pendit] Nam Marium filium quidam non à famulo in id rogato, ſed à diſpoſitis in hoc hoſtibus interemtum narrant. vide Vellejum.

36. 8. 194. *cunctos ſimul enſe reciſos*] Fuit haec noſtra conjectura, pro *receptos.* ſed tutius manuſcriptos ſequi, qui habent, *recepto*, id eſt in corpora admiſſo.

36. 11. 197. *& miſerae maculavit ovilia Romae*] ita vocabantur ſepta in Campo Martio. vide Servium ad Ecl. 11.

36. 14. 200. *aut bellica clades*] *caedes* habent manuſcripti duo.

36. 15. 201. *Nunquam poena fuit*] tot hominum mors morbis aliiſve malis ἐπιδημικοῖς antehac forte imputata eſt, at non ſuppliciis. Seneca lib. 11. de ira: *In ſingulos ſevitas Imperatoris deſtringitur: at neceſſaria eſt venia, ubi totus deſeruit exercitus. quid tollit iram ſapientis? Turba peccantum.* Alioqui, ut Salluſtius ait, civitas vaſtatur magis quam corrigitur.

37. 3. 214. *nam ſanguinis alti Vis ſibi fecit iter*] Puto pro *nam*, ſcribi *dum* debere. ſtetit flumen obſeſſum cadaveribus, donec ſanguinis rivi viam fecere.

37. 7. 218. *redeuntque cadavera campo*] MS. P. *redditque.* recte. ut ad amnem referatur, ut et quod ſequitur verbum *dividit.* Solenne autem Lucano eſt *que* ponere pro *ſed*, & tacite tranſire de caſu in caſum. Senſus ergo eſt: Amnem non retinent aut alveus aut ripae, ſed ipſe exundans campo reddit cadavera, & mare dividit ſanguine.

38. 13. 254. *mundique ruinae Permiſcenda fides*] De obaeratis loquitur, qui privatam fidei ſuae ruinam permiſcere publicae cupiebant.

38. 24. 264. *quis nolet ab iſto Enſe mori*] Multo eſt efficacius quod habent MSS. P. & R.

in iſto
Enſe mori. ſicut induere enſem aliquis dicitur.

39. 3. 272. *minimas rerum diſcordia turbat:*
Pacem ſumma tenent.] Seneca epiſtola LIX: *Talis eſt ſapientis animus, qualis mundi ſtatus ſupra Lunam. Semper illic ſerenum eſt.*

39. 11. 280. *toto jam liber in orbe*
Solus Caeſar erit] Æſchylus Prom.

ἐλεύθερος γὰρ ἐστιν οὐδεὶς πλὴν Διός.

Euripides:

τῶν βαρβάρων γὰρ δοῦλα πάντα πλὴν ἑνός.

39. 23. 292. *Comploſas tenuiſſe manus*] ita manuſcripti.

39. 27. 296. *motura Dacas ut clade, Getaſque*] ſcribe cum manuſcriptis *Daas*, ut ſaepe apud poëtas. Nam Daci vox priorem producit.

40. 23. 323. *Ne ſibi ſe viciſſe putet*] ſic emendavimus pro *Nec.* Rectam eſſe emendationem docent MSS. P. & T. Haec quoque, inquit, juſta cauſa eſt cur Pompejo militem, ut vel hinc intelligat cauſam agi non ſuam, ſed publicam: & ſi eadem quae Caeſar cogitat, eundem me ipſi futurum qui nunc ſum Caeſari.

41. 1. 335. *Concuſſaque pectus*] MSS. rectius *contuſaque.*

41. 4. 338. *Dum ſanguis inerat*] Producit ſyllabam poſteriorem vocis *ſanguis*, ut et alibi: *ſanguis ibi fluxit Achaeus.* & Valerius Flaccus: *juſſa ſanguis exuberet ulna.*

42. 1. 359. *Tralata vetuit contingere limina planta*] citat Servius ad Æn. II: *Tranſlataque vetat.* At manuſcripti tres P. T. & regiorum antiquior, *Tralata vitat.* Quam lectionem in textum recipiendam cenſeo, ut matrona intelligatur, non pronuba, ſed nova nupta. Veſtae conſecratum eſt: unde nubentes puellae limen non tangunt. Servius ad Æn. II.

42. 14. 371. *Ille nec horrificam ſancto dimovit ab ore Caeſariem*] Plutar. de eodem Catone: ἀπ' ἐκείνης δὲ λέγεται ἡμέρας, μήτε κεφαλὴν ἔτι κείρασθαι, μήτε γένεια, μήτε στέφανον ἐπιθέσθαι, πένθους δὲ καὶ κατηφείας καὶ βαρύτητος ἐπὶ ταῖς συμφοραῖς τῆς πατρίδος· ἓν σχῆμα νικώντων ὁμοίως καὶ νικωμένων, ἄχρι τελευτῆς διαφυλάξαι.

42. 19. 377. *Uni quippe vacat*] Aliis quos partium ſtudia occuparant, non vacat cogitare de communi malo humani generis & hoc ſerio deplorare.

42. 30. 388. *Urbe pater eſt,*

Vrlique maritus] citat Servius ad XI Æn. illud, *generumque adſciverat Urbi*, id eſt, propter urbem.

43. 15. 406. *& junctus Iſapis Iſauro*] Eſt in Strabonis libris ἴσαπις, ſed *Sapis* hic habent MSS. P. & R. A. Et ſic ſcribit Plinius lib. III. & ne quid de lectione dubites, Silius:

Hos Æſus Sapiſque lavant.

45. 2. 440. *quod non terat*] Gaudet hoc ipſo quod vacuam non invenit Italiam.

45. 4. 442. *non perdat iter*] Perit iter Caeſari in quo non vincit. ita infra:

Sic hoſtes mihi deeſſe nocet, damnumque putatur
Armorum, niſi qui vinci potuere rebellent.

45. 21. 459. *cum ceſſerit*] ita emendavimus. ante fuit, *conceſſerit*.

46. 4. 470. *Devertitque acies*] A duce ad ſe avocat.

47. 15. 505. *turres*] Nam è turribus miſſilia librabantur.

47. 29. 519. *civi*] vera lectio ex manuſcripto. Romano homini maximum eſt ſupplicium, venia opus habere quod publica arma privatis praetulerit. Antea fuit, *c … ſit.*

56. 3. 728. *Deſcivit.*] ita ſcribi convenit, non *deſeruit*. Nullus enim ſequitur accuſativus.

AD LIB. III.

57. 10. 23. *INnupſit*] ita ſcribendum, non, *enupſit*. vide Nonium voce *innubere*.

58. 16. 58. *Neſcit plebes jejuna timere.*] Ex eodem fonte prudentiae illud Severi imperatoris: *Miles non timet niſi veſtitus, calceatus, ſatur, & habens aliquid in zonula.*

59. 14. 85. *Et qua Pontinas*] Scribendum *Pomtinas*. Eſt enim à Pometia, omiſſa vocali.

60. 26. 125. *niſi ſanguine ſacro Sparſas, raptor, opes*] Aſperſas tribunitio ſanguine.

61. 23. 150. *Ocyus avertant diri mala ſemina belli*] Abeant in rem malam iſta belli irritamenta. Ante *avertat*. incongrue.

62. 13. 165. *ultima gaza*] Noviſſima praeda de regibus parta.

63. 1. 180. *Sellae*] ſic ſcribendum ut apud Plautum Cleroumenoe, Terentium Adelphoe, apud Ciceronem V Verrina Canephoroe, apud Gellium Italoe, in Germanico arctoe. Σελλοὶ ſunt Homero, Straboni, Stephano.

63. 3.

63. 3. 182. *Exiguae Phoebea tenent*] cum veteres editiones habeant Pirenae, probo doctiſſimi Gronovii emendationem Piraea. vide ipſum capite III obſervationum.

63. 4. 183. *Treſque petunt veram credi Salamina carinae*] vera Salamin illa prope Athenas, oppoſita ad eam quam in Cypro condidit Teucer, quae ambigua Horatio. Tres autem naves parum prae vetere copia. Nam in bellum ad Trojam tredecim miſerat Telamo. Hoc dicit, olim ingentes claſſes exibant Athenis, nunc pars inde ſumta, more dilectus, totam urbem exhauſit. & Salaminis nomen antiquae illius, non Cypriae, ſervatum in tribus navibus.

63. 10. 189. *Encheliae verſi teſtantes funera Cadmi*] vide Apollodorum lib. III.

63. 11. 190. *Colchis & Adriacas ſpumans Abſyrtos in undas*] Tolle comma, & ſcribe *Abſyrtis*, quomodo id nomen Plinio ſcribitur III. 26. Nec aliter apud Strabonem & Stephanum. Haec autem Abſyrtis Colchis, id eſt, Colchica vocatur, quia Medea, & frater ejus Abſyrtus ibi laceratus, ex Colchis erant.

93. 12. 191. *Et Penei qui rura colunt*] Putavi delendum *Et*, quia rectus caſus eſt πηνειὸς, non πηνεὺς; ſed etiam Georgicon IV, *Penei* eſſe diſſyllabum notat Servius. Virgilium ergo ſecutus Lucanus duram contractionem aut abſciſſionem fecit.

63; 14. 193. *Inde laceſſitum primo mare*] Praeferam quod in MS. P. eſt, *unde laceſſitum*.

64. 6. 207. *Qua celer erectis deſcendens Marſya ripis*] & rectis mavult Salmaſius.

64. 24. 225. *Perſeaque Tarſos*] quia à Perſei talaribus nomen habere Graecis creditur.

65. 19. 244. *Duri populus nunc cultor Amani*] Emenda ex MSS. P. et T. *non cultor.* Hoc dicit, Amanum ita durum eſſe ut habitari poſſit, coli non poſſit. Eſt ejus montis deſcriptio, tum apud Geographos, tum in Ciceronis epiſtola ad Catonem.

65. 21. 246. *Coaſtrae*] Melius *Coatrae.* MS. P. & R. recentior. Populus eſt ad Maeotim, Plinio memoratus libro VI.

66. 1. 249. *Oloſtras*] ſic quidam. Gens eſt Indiae Plin. lib. VI. c. 20. Ad quos vidi Manuſcriptos habent *Oreſtas.* unde credas ſcribendum *Oretas.* Straboni ſunt ὠρεῖται. Sed non mirum mutari vocales inter ſe longam & brevem. Sic ὡρίων & ὀρίων: σωφήνη & σοφήνη. Et in Edonis ſyſtolen à Lucano factam vult Servius.

66. 5. 253. *Æthiopumque ſolum quod non premeretur ab*

nulla ſigniferi regione poli] Servius ad VI. Æneidos: *Nulla terra eſt quae non ſubjaceat ſideribus: unde perite addit: Extra anni ſoliſque vias, ut oſtenderet XII ſigna in quibus eſt curſus ſolis. Significat autem Maurorum Æthiopiam, ubi eſt Atlas, de quo ait Lucanus:*

Æthiopumque ſolum, &c.

66. 8. 256. *Quaque caput rapido tollit cum Tigride magnus Euphrates*] Salluſtius ita tradidit Tigrim & Euphratem uno fonte manare in Armenia, qui per diverſa euntes longius dividantur ſpatio medio relicto multorum millium. Et eodem Tauri monte eos circa Armeniam oriri tradit Strabo. Vide & Xenophontem Anabaſeos IV, & Philoſtratum vita Apollonii lib. 1. cap. 14. Boëtius Salluſtium ſecutus:

Tigris & Euphrates uno ſe fonte reſolvunt.

plura qui volet adeat Pliniana Salmaſii.

67. 4. 276. *nunc hunc, nunc illum*] Nunc enim Aſiae nunc Europae largius indulget.

67. 14. 286. *Deſcendit Perſes*] omnino legendum *Xerxes* ut in Manuſcriptis. Nam & Cyrus Perſa erat. Tres hic referuntur magnorum exercituum duces, Cyrus, Xerxes, Agamemnon.

67. 18. 290. *miſtura ruinae*] Praeferendum *miſſura* conſentiente manuſcriptorum auctoritate.

69. 7. 328. *ſi non committitis illis*

Arma, quibus fas eſt] id eſt his qui putant ſibi licere bellum gerere civile: ſine quibus neceſſario bellum civile interibit.

69. 27. 348. *carpere morſu*] ita ſubſtituimus pro *Corpora.* verbum enim deſideratur. Accedit prope ad noſtram emendationem M S. R. recentior, qui habet *corpore.* M S. T. *attingere*, quod gloſſema putem.

71 2. 411. *Arboribus ſuus horror ineſt*] utitur ad I Æneidos Servius, ut probet horrorem ad religionem pertinere. Idem ad Æn. II, *connexa ſunt metus & religio.*

72. 23. 432. *Implicitas magno Caeſar terrore cohortes*

Ut vidit] Recte *terrore*, non, ut alii, *torpore.* cauſam habes in his quae jamjam dicta. Adde Virgilium,

Jam tum relligio pavidos terrebat agreſtes.

74. 11. 475. *armiſque innexa priores*

Arma ferunt] de teſtudine oppugnatoria hic agitur. Ejus hic mos, ut alii ſuper aliorum ſcuta acclivia ſcanderent. Tacitus hiſtoriarum III: *Innixi humeris & ſuper iteratam teſtudinem ſcandentes.* Et hiſtoriarum IV: *invaſere vallum appoſitis plerique ſcalis: alii per teſtudinem ſuorum: ſcandebant-*

bantque jam quidam. Quare M S. P. recte habet, *prioris*, dum et pro *innexa* ſcribatur, *innixa.*

74. 13. 477. *Quae prius ex longo nocuerunt miſſa receſſu*] MSS. P. & T. *receſſu.* quod recipiendum. Subierant moenia, ita ut jam telis impeti non poſſent, ſicut ante eminus impetebantur.

74. 21. 485. *Perpetuam rupit defeſſo milite cratem*] citat Servius ad illud IX. Æn. *armorumque reſolvit Tegmina.* addens armorum connexionem eſſe teſtudinem. Tacitus hiſtoriarum III: *pondera Saxorum Vitelliani provolvunt, disjectam fluitantemque teſtudinem lanceis contiſque ſcrutantur, donec ſoluta compage ſcutorum exſangues aut laceros proſternerent.*

77. 8. 553. *pugnamque laceſſere*] ita rectius quam *capeſſere*, ob id quod ſequitur.

77. 13. 558. *Tunc in ſignifera reſidenti puppe magiſtro*] in nave praetoria.

77. 19. 564. *percuſſae capta cohaeſit*] Emendatio eſt viri praeluſtris Johannis Rutgerſii, regis Sueonum ad Batavos legati, probata à M S. P. cum ante legeretur, *percuſſa & capta.* Naves invectae in praetoriam Bruti cohaeſerunt, velut captae, ipſo ictus ſui impetu. ita Curtius lib. IV: *In quarum alteram quinqueremis eadem concitata & ipſa roſtro icta eſt, & illam invicem tenuit.*

77. 26. 571. *multique peremti In ratibus cecidere ſuis*] Imo lege cum M S. P.

nullique peremti
In ratibus cecidere ſuis.

Quomodo & à priori manu habuiſſe videtur M S. T.. ſenſus eſt: De puppe ita prominentes pugnabant, ut qui caderent, non in navim ſuam caderent, ſed in hoſtilem, vel in mare.

77. 27. 573. *cruor altus in undis Spumat & obducto concreſcunt ſanguine fluctus*] Antea erat, *obducti concreto.* Sed ita, ut nos, MS.

78. 30. 605. (*Diſcrevit mors ſaeva viros*) omnino parentheſi hic opus, quam viſum eſt addere.

79. 2. 610. *Auſus Romanae Graja de puppe carinae Injectare manum: Sed eam gravis inſuper ictus Amputat*] quaedam interdum de hiſtoria ex affectu, aut quia ſic poëma melius fluit, immutat Lucanus, ut hîc. nam Acilius Caeſarianus miles x legionis dextra amiſſa laevam in Maſſilienſium navem injecit, nec prius deſtitit quam eam mergeret. Vide Valerium Maximum lib. III,

 cap.

cap. XII. Eſt eadem apud Plutarchum hiſtoria.

81. 4. 674. *In pugnam fregêre rates*] Pro quibus pugnabant, ut acute notat Servius hoc loco utens ad Æneidos XI.

AD LIB. IV.

85. 21. 43. C*Aedunt enſe viam*] Caedendo viam ſibi per invia faciunt.

87. 6. 78. *Quamvis crebra micent*] verſus hic jam olim mihi ſuſpectus fuit. Et certe deeſt in MS. P. & in MS. T. aſſcriptus demum manu recentiore.

87. 10. 82. *& coelo deſuſum reddidit aequor*] ita emendavimus pro *diffuſum*. Aquas è cælo lapſas cælo reddidit.

87. 25. 97. *Non deeſt prolato jejunus venditor auro*] ſimile illud quod de obſidio Caſilini narrant Plin. lib. VIII. c. 57. & Frontinus, venditorem muris fame periſſe, emtorem autem vixiſſe. Strabo: ὁ μὲν πωλεύσας ἀπέθανεν, ἐσώθη δ' ὁ πριάμενος. Narrat idem diſerte ſuo more Valer. Max. lib. VII. c. 6. ubi verba Lucani verbis paria: *evenit, ut ex his quidam murem captum ducentis potius denariis vendere, quam ipſe leniendae famis gratia conſumere vellet.*

88. 26. 125. *noctes ventura luce rubebant*] longae tenebrae adventante luce paulatim fugabantur, ea ferme facie quae eſt diei illuceſcentis primulum.

89. 8. 138. *Succiſum curvare nemus*] Materiam quaerere ponti faciendo.

91. 6. 186. *Claſſica det bello*] ita emendandum pro *dent bellum*. Caeſar claſſicum canere jubeat: tu ne audi: ſigna moveat: ne ſequere: jam pax erit.

91. 12. 191. *venturi diſcrimen habent*] Loquitur, ut ſaepe, tanquam in re praeſenti. Hactenus quae facta ſunt, excuſari aliquo modo poſſunt. in poſterum vero magnum imminet periculum. nam, niſi abſtinetur à bello, omnes manifeſto ſcelere contaminari neceſſe eſt. Pugnabunt in cives jam non ignotos.

92. 12. 218. *nullo diſcrimine*] Ex illo Virgilii:

Tros Tyriuſque mihi nullo diſcrimine agetur.

Hoc ne, inquit, orandus eſt Caeſar, ut vos ſibi ſervire patiatur, hac ſola lege ne durius vos Pompejanos habeat, quam Caeſarianos ſuos? Nam alioqui, ut Tacitus inquit, recentiſſimus quiſque ſervorum & conſervis ludibrio eſt.

92. 24. 230. *quod pro cauſa pugnabitis aqua*] ita recte MS. Non alia cauſa vos hoſtibus ignaviores eſtis, quam quod juſtum bellum geritis. Nam illos ſcelera obdurant.

92. 25.

92. 25. 231. *Sed veniam*] ita emendavimus pro *Et*. Eſt enim ἀνθυποφορά.

93. 9. 245. *Fecit noſtra fides*] ſic emendavimus pro *monſtra*, quod ſane monſtro erat ſimile. adeo nullus inde commodus elici poterat ſenſus. Hoc vult: Potuerat bellum civile Deorum & fati iniquioris videri culpa, praeſertim ſi fortuita praelia ignotos ignotis implicuiſſent. nunc profecto noſtra eſt, quia alter alterum novimus, ejuſque rei certi & nobis conſcii ſumus. Nam quae aut ignorantia aut impetu fiunt, eorum culpa facile fato aſſignatur: quæ deſtinato καὶ ἐκ προαιρέσεως aguntur, ea non ἀτυχήματα ſunt, ſed ἀδικήματα.

93. 19. 255. *Agnoſcis ſuperos*] Deos tibi faventes cognoſcis, qui cauſam tuam non tantum felicem, ſed & favorabilem faciunt.

94. 25. 283. *miſcendae copia mortis*] ita quidam MSS. efficacius quam alii libri *miſcendi Martis*. in Septimo ſimiliter:

mortesque ſuorum
Permiſcere meis.

96. 28. 350. *Conſiliis inimica tuis*] Tuis rebus, tuae dignitati adverſantia.

97. 1. 352. *nil fata moramur*] videmus hoc agere Fortunam, ut te Orbi imponat. nos ei moram injicere nolumus.

98. 17. 397. *Et non deductos recipit ſua terra colonos*] Antequam deducerentur: quod non contingebat, niſi veteranis & victoribus.

98. 19. 399. *quod abeſt favor*] ita rectius MS. quam *pavor*. Liberavit illos fortuna ab una maxima moleſtia, partium ſtudio. Utercunque vicerit, ferent facile, alteri parti ob Sacramentum vetus, alteri ob recens beneficium benevolentes.

99. 2. 403. *in partes aliquid ſed Caeſaris auſa eſt*] Et hoc, ut alia quaedam, de Lucano ſumſit Florus: *Aliquid tamen adverſus abſentem ducem auſa Fortuna eſt.* in eadem hiſtoriae parte.

99. 5. 406. *Illic bellaci confiſus gente Curetum*] omnino cum MSS. legendum *Curictum*. Curictas vocat Plin. lib. III. c. 21. κυρακτική haec pars Straboni.

100. 2. 420. *Nanque ratem vacuae ſuſtentant undique cuppae*] confer cum hoc loco ſimiles Herodiani & Capitolini in Maximino.

101, 10, 459. *Reſtituit rupes [illegible] mare*] ſenſus erat commo-

modus, niſi refragarentur manuſcripti, qui *rapius* habent. Raptus igitur intellige rapinas, res ipſas raptas, corpora, naves, quae pertracta ad has cavernas, deinde iterum evomuntur.

102. 1. 480. *admoto occurrere fato*] Non ideo minor noſtra laus erit, quod mortem nobis inferemus, quae vitari jam aut diu differri ob vim hoſtium non poteſt. Quamdiu enim victurus ſit, nemo ſcit.

102. 8. 487. *metus hinc abſit*] ita rectius quidam libri, quam *Omnis abeſt*. Hortantis enim e ſt oratio.

102. 10. 489. *Ut cum*] ita reſtituimus, pro *Aut*.

103. 8. 519. *Victuroſque Dei caelant ut vivere durent. Felix eſſe mori*] vide locum Ariſtotelis quem adfert Plutarchus conſolatione ad Apollonium, ubi hoc, velut arcanum, prodit Silenus.

103. 12. 523. *flexoque Ursae temone paverent*] Quod ſignum erat praecipitantis noctis. Anacreon:

μεσονυκτίοις ποθ' ὥραις
στρέφεται ὅτ' ἄρκτος ἤδη
κατὰ χεῖρα τὴν βοώτου.

104. 20. 557. *minimumque in morte virorum eſt*] ita ex MS. reſtituimus. Antea fuit *nimiumque*. Senſus hic: Minima pars fortitudinis erat mortem oppetere. in ipſa morte militariter pugnare, id vero plus erat.

104. 26. 563. *cum ſorte cruenta*
Fratribus incurrant fratres] ita ſcribendum, non, *incurrunt*.

105. 19. 585. *Inter ſemirutas magnae Carthaginis arces*
Et Clupeam] Locum *Aquilariam* vocant Caeſaris commentarii. ſed in manuſcripto Lucani Scholiaſte ſcribi video, *Anguillariam*.

106. 9. 599. *Hoc quoque tam vaſtas cumulavit munere vires*
Terra ſui foetus] Quid veri in hac fabula lateat, qui ſcire volet, conſulat Solinum cap. XXIV. quaeque ibi ex Hieronymo & ex Euſebio adfert Salmaſius.

108. 3. 655. *Sed majora dedit cognomina collibus iſtis,*
Poenum qui Latiis revocavit ab arcibus hoſtem
Scipio] vocatur enim locus caſtra Corneliana.

108. 16. 669. *Excivit Libycae gentis*] omnino rectius *Libyae gentes*, ut ſit expoſitio ejus quod praeceſſit, *regis vires*, & cohaereat cum ſequentibus.

109. 17. 693. *Sceptri fructum putat eſſe retenti*] Retinuiſſe regnum vel ob hoc gaudet, ut Curioni poſſit malefacere.

110.

110. 6. 705. *Eripe conſilium pugna*] ſic nos emendavimus, cum legeretur *pugnae*. Probat MS. P. etiam MS. T. manu ſecunda. Sequentia quoque aliter quam habebant diſtinximus. Vult enim à vacuo milite expendi cauſarum juſta, ducum merita: Ubi in acie ſteterint, haec ceſſare.

110. 20. 719. *metuens incautus ab hoſte timeri*] Improviſus hoſti hactenus, hoc ſolum timebat ne ab hoſte timeretur, atque ita praelii negaretur occaſio. Sic Latinus Pacatus: *Quo quidem tuus maxime gaudebat exercitus, cum ſe videret ultro laceſſi, qui nihil magis timuerat, quam timeri.*

110. 25. 724. *cauda ſolertior hoſtis*] Ichneumon cui internecinum cum aſpide bellum intercedere ait Plin. lib. VIII. c. 24. & modum gerendi addit: *in caudam attollens ictus irritos averſus excipit, donec obliquo capite ſpeculatus invadat in fauces.* Adde Nicandrum, Strabonem, Oppianum de Venatu.

111. 17. 745. *Projecit in agros*] magis probem, quod eſt in MSS. *dejecit*, ex colle ſcilicet in planitiem.

112. 24. 780. *Denſaturque globus*] citat Servius *denſeturque*. Et ait ſimiliter ſcriptum Virgilio: *Extremi addenſent aciem*, ſecunda conjugatione, quod apertum ex Lucretio:

quia ſe condenſeat aër.

Quod autem idem Servius in fine hujus verſus *relicto* habet pro *relato*, aut memoriae ipſius, aut exſcribentis eſt culpa.

113. 19. 809. *Quam vindicta placet*] Tacitus: *Nec unquam atrocioribus Populi Romani cladibus, magiſve juſtis judiciis approbatum eſt, non eſſe curae Deis ſecuritatem noſtram, eſſe ultionem.* Vide & Ciceronem III., de natura Deorum, ubi de Cinna Sermo.

113. 20. 816. *Perdita tunc Urbi nocuerunt ſaecula*] id rectius quam *Orbi*, ob ea quae praecedunt.

114. 3. 821. *Jus licet in jugulos noſtros ſibi fecerit enſe*] Non improbanda haec lectio: At MS. P.

Jus licet in jugulos noſtro ſibi fecerit enſe
Sylla potens.

Quaſi dicat, Romanos Romanis armis ſubactos, ſicut alius dixit, provincias provinciarum ſanguine vinci.

AD LIB. V.

114. 11. 4. *GElidoque cadens Atlantis Olympo*] Cave illud *Atlantis* ſecundo caſu accipias. Significat enim ex occaſu Virgiliarum menſem Decembrem.

119. 24. 134. *barbarica cum lampade Pytho*
Arſit] Quo tempore templum Delphicum, cui Pythonomen, à Brenno incenſum eſt.

120. 3. 139. *Seu Paean ſolitus templis arcere nocentes*] Et hanc cauſam & alias quaſdam apud Plutarchum habes libro cur ceſſaverint oracula.

122. 15. 208. *tum pectore vatis*] ita ſcribendum, non *fatis*. Poſt *ille*, id eſt Phoebus.

122. 16. 209. *excluſaque templis*] Melius MSS. *expulſaque templis*. ejecta vi numinis.

122. 21. 214. *Stat nunquam facies*] Adfert Servius ad illud VI. Æneidos: *non color unus*.

122. 23. 216. *Terribilis ſed pallor ineſt*] Pallor eſt non territae, ſed terrentis.

123. 2. 226. *ſubſidere regnum*] Servius ad V Æneidos: *Subſeſſores vocabantur qui occiſuri aliquem delitescunt*. Et libro XI: *ſubſedit adulter, dolo poſſedit. Lucanus: ſubſidere regnum Chalcidos Euboea. Unde & ſubſeſſores dicuntur qui in inſidiis tauros interimunt, & hoſtium dolos ſubſeſſas vocamus.*

124. 5. 254. *ſtrictos, ſed militis, enſes*] Enſes qui ſtringuntur, videt eſſe in militum poteſtate, non in ſua.

125. 9. 290. *facinus quos inquinat, aequat*] Imperatores Leo et Anthemius in conſtitutione quae eſt XXXI, Codice Juſtinianeo, de Epiſcopis & Clericis: *Ut eos quos par facinus coinquinat & aequat, utroſque ſimilis poena comitetur.*

126. 2. 314. *diſce ſine armis Poſſe pati*] Diu eſt quod loquendi genus hoc annotavimus in tragædia Senecae:

Immane regnum eſt poſſe ſine regno pati.

Seneca pater controverſia nona libri II: *Patrem putas pati ſine liberis poſſe?* & paulo poſt: *non poſſum ſine te pati.* & controverſia decima libri ejuſdem: *Potes ſine viro pati.* quod et in excerptis legitur eodem modo. Ipſe infra Lucanus:

Et neſcis ſine rege pati.

Haec omnia ſunt uniuſmodi.

126. 29. 340. *nunquam ſic cura deorum*
Se premit] ut Graecus dixerat:

τῶν ἄγαν γάρ ἅπτεται
Θεός: τὰ μικρὰ ὃ εἰς τύχην ἀνεὶς ἐᾷ.

127. 21. 363. *diſce ferire,*
Diſce mori] Diſce in poena quod in praelio uſurpes, ferire & mortem contemnere.

128. 1. 369. *Ad ſcelus hoc*] Ad occidendos eos qui pacem optaverant.

128. 9. 375. *Quas recipit Salapina palus*] variant hic manuſcripti: Sed quam recipimus vera lectio eſt; Salapia enim paludi nomen. Plinius III. 2.

130. 15. 430. *Ut primum*] Melius MS. P. *Et primum.* Sequitur enim *mox.* Et primum quidem, inquit, ferens fuit ventus, mox elanguit.

131. 18. 459. *Palaeſtinas uncis confixit arenas*] Eſt in Epiri ora Palaeſte.

132. 2. 474. *mortemque nepotis*] Vellejus: *Filius quoque parvus Pompeji Julia natus, intra breve ſpatium obiit.* At *nepotum* habet MS. P. An quod filia ante interiiſſet? de ejus enim ſexus prole loqui videas Plutarchum et Dionem.

132. 7. 479. *meditatus Leucada bello*] Meditatus ſuum proprie bellum civile, quod poſtea ad Actium geſſit.

132. 15. 487. *venire*
Te Caeſar, non ire jubet] venitur ad amicos. itur in hoſtes aut in vacua.

134. 3. 539. *Indocilis privata loqui*] Ariſt. II Politicorum 4, de Jaſone Pheraeo: ὡς οὐκ ἐπιστάμενος ἰδιώτης εἶναι.

135. 11. 572. *Cori verrent mare*] conjectura vera ducentibus MSS. qui non, *venient Cori in mare*, ſed, *Cori venient mare*, praeferunt. Virgilius Æn. I:
Ni faciat, maria ac terras coelumque profundum
Quippe ferant rapidi ſecum, verrantque per auras.

136. 10. 602. *vento cui concidat*] ita MS. id eſt, ſuccumbat.

136. 28. 620. *Monſtriferos agit unda ſinus*] Plenos belluis.

136. 30. 622. *regnoque acceſſit terra ſecundo*] Terra acceſſio facta eſt ejus ſortis quae Neptuno obvenerat.

137. 17. 639. *nautae videre trementes*] nempe ſi qui tum in mari erant.

137. 25. 647. *fluctuſque evertere puppem*
Non valet in fluctus] Mutavimus diſtinctionem, & colon duabus vocibus poſterius poſuimus, ſenſu non conſtante aliter. Quo minus fluctus quis evertat navem, obſtant fluctus alii. Probat hanc interpunctionem MS. T. Etiam in aliis MSS. eadem interpunctio. Sed pro *fluctus* eſt *fluctum.*

138. 5. 655. *parva quem puppe ſedentem*
Tam magno petiere mari?] Imitatur Papinius, cum Choraebum haec facit Apollini dicentem:
nigra quem tabe ſiniſtri
Quaeris, inique, poli.

138. 15. 665. *Neſciat*] Non, *Neſciet*. eſt enim optantis.

138. 18. 668. *Privatum, Fortuna, mori*] Meo judicio privatum me mori. quanquam enim ſum & Dictator & Conſul, nihil tamen iſta mihi ſunt, qui regiam poteſtatem ſperavi, nec ulla minore contentus eſſe poſſum. Hanc nondum adeptus, privatus mihi videor. Ita in Secundo:

Non privata cupit, Romana quiſquis in urbe
Pompejum tranſire parat.

Non privata, id eſt, regnum. Hic *privatum* eſt nondum regem. Similis eſt apud Plutarchum locus de Mario: ὕπατος πρῶτον ἀνθρώπων ἑπτάκις ἀνηγορευμένος, οὐκέτι καὶ πλοῦτον ἀρκοῦντα βασιλείαις ὁμοῦ πολλαῖς κεκτημένος, ὠδύρετο τὴν αὑτοῦ τύχην, ὡς ἐνδεὴς καὶ ἀτελὴς ὧν ἐπόθει προαποθνήσκων.

140. 13. 720. *Nudas aquilonibus undas*] Imo Nymphaeum ab auſtro tutum non eſt. Dicendum ergo, quod Servius ait ad III. Æneidos: *Auſter quivis ventus. nam ad Thraciam Aquilone navigatur.* Sed nec ſequentia cum Caeſaris commentariis concilies. Nam eo teſte certo, incredibili felicitate Auſter, qui per biduum flaverat, in Africum ſe vertit, non Boreas in Auſtrum.

140. 20. 727. *mentes dominatur in aequas*] bonas, pias, faciles.

141. 7. 741. *nimiumque parumque*
Diſtulimus] Bene explicat vetus Scholiaſtes: *nimium ad belli rationem: parum ad effectum.*

141. 18. 752. *vereor civilibus armis*
Pompejum nullo triſtem committere damno] Pudet me in hoc civili bello, quo omnes conjugibus ac liberis carere debent, laetum ob uxoris praeſentiam conſpici.

142. 1. 764. *ſorte frequenti*] Vulgari admodum ſorte, hoc eſt, divortio: cum alioqui vere amantes mors ſola ſeparet. Speciem autem divortii habet iſta ſeparatio. Ideo dicit *dimiſſa*, quae vox divortio convenit.

142. 9. 772. *cum facias etiam nunc vota periſſe,*
Ut nolim ſervire malis] Aliter haec diſtinguenda hunc in modum:

ſecura videtur
Sors tibi, cum facias etiamnunc vota periſſe?
Ut nolim ſervire malis, ſed morte parata
Te ſequar ad Manes, feriat dum moeſta remotas
Fama procul terras, vivam tibi nempe ſuperſtes.
Adde quod aſſueſcis fatis, &c.

Dixerat

Dixerat Pompejus:

Tutior interea populis, & tutior omni
Rege late.

Regerit Cornelia, quomodo fieri poſſit, ut ipſa ſecura ſit, cum Pompejus ipſe eo loco poſitum ſe ſentiat, ut mortuum ſe quam vivum malit. Nam & hoc dixerat:

non nunc vita mihi dulcior, inquit,
Cum taedet vitae, laeto ſub tempore conjunx.

Quomodo ergo, ait Cornelia, ego ſecura ero, cum tibi mors in voto ſit? Deinde fac me ſatis fortem futuram, ut tibi ſupereſſe nolim, tamen tamdiu ſaltem ſuperero, donec nuntius cladis ad me advenerit. Jam vero & hoc ipſum metuo, ut ſatis fortis ſim ad mortem capeſſendam, poſtquam à te ſepoſita didicero te carere. Illud autem aſſueſcis, ſitne erratum ſcribarum pro aſſuefacis, an hic, ut alibi, Hiſpanienſis poëta à puritate Latini ſermonis deſciverit, in medio relinquam.

143. 20. 813. *caruiſſe timebat*] Metuebat ne Pompejum non reciperet. Atqui recepit, ſed victum: quod pejus quam non recipere.

AD LIB. VI.

144. 1. 3. P*Arque ſuum videre Dei*] Sic Plinius ubi de Elephanto agit et Dracone, naturam ait ſpectaculum ſibi ac paria compoſuiſſe. Metaphora ab arena. Spectatores & fautores dii: Arena Pharſalia: Par gladiatorum Caeſar & Pompejus. Sic alibi:

ſed par quod ſemper habemus
Libertas et Caeſar erunt.

144. 15. 17. *Ephyreaque moenia ſervat*] Dyrrachium conditum à Corcyraeis. Corcyra à Corinthiis. Vide Strabonem & Thucydidem.

144. 22. 24. *Undique praecipiti ſcopuliſque vomentibus aequor*] MS. P.

nam clauſa profundo
Undique & illiſum ſcopulis removentibus aequor.

Pro *removentibus*, rectius forte, *revomentibus* legas.

147. 7. 84. *Advectos cum plena ferant praeſepia culmos*] ſenſus videtur eſſe, culmorum aridorum ſatis fuiſſe in praeſepibus, ſed ab equis deſideratas herbas virides.

148. 24. 126. *Quam Minuti caſtella vocant*] Minutii cujuſdam in hac hiſtoria meminit Appianus. Si id nomen rectum eſt, fecit & hic in ſecunda ſyſtolen Lucanus. Ita

enim peccata poetarum ſolemus *ὑποκορίζεσθαι*. At MS. P. & T. *Numici* habent.

149. 8. 139. *jam mundi jura petebant*] MSS. omnes *patebant*, ut ſenſus ſit : Jam aditus erat ad libertatem.

150. 3. 169. *An plus quam mortem virtus daret*] An poſſet virtus iniquo loco & certamine, amplius aliquid dare quam mortem : hoc eſt, an etiam victoriam dare poſſet.

150. 21. 187. *Percuſſum Scaevae frangit, non vulnerat hoſtem*] Vel ſola vox *frangit* repetita ſatis oſtendit horum duorum verſuum alterum vacare. MS. T. ex prima manu verſum duntaxat priorem habet : poſteriorem ad marginem aſſcriptum. Contra in MS. P. annotatum eſt priorem verſum abundare. Puto hunc locum unum eſſe ex iis quos in ſecunda editione, ut fieri ſolet., mutarit Lucanus : & priorem verſum prius ſcriptum ; poſtea ejus loco ſubſtitutum alterum, hunc in modum :

Jamque hebes & craſſa non aſper vulnere mucro
Perdidit enſis opus : frangit ſine vulnere membra.

Eſt enim hoc acutius.

150. 32. 198. *Hunc aut tortilibus vibrata phalarica nervis*] Falarica ſcribe à falis id eſt turribus. Notat Servius apud Virgilium oſtendi robur Turni qui talem haſtam jaculatus ſit. Sed ipſum vide. Locus autem hic Lucani ex illo Æneidos VIII. de Bitia expreſſus eſt.

151. 8. 207. *Par pelagi monſtris*] Et hoc quoque libri nonnulli agnoſcunt. At MS. P. ſic habet :

in quem cadat, eligit hoſtem,
Sic Libycus denſis Elephas oppreſſus ab armis.

Quod & ipſum puto eſſe ex ſecunda & meliore Lucani editione. Neque immerito repudiavit illud de pelagi monſtris, ut alienum hoc loco.

152. 4. 232. *Non eget ingeſtis, ſed vulſis corpore telis*] Adducit hoc Servius ad illud Virgilianum XI Æneidos :

Eduxit corpore telum.

Quo facilius poſſit perire, inquit.

153. 1. 262. *Infelix, quanta dominum virtute paraſti!*] Ex Salluſtio qui Hiſtor. I dixerat : *Victor exercitus, cui per tot labores & vulnera nihil praeter tyrannum quaeſitum eſt.* Nec abit illud Dionis : *πολλὴν σπουδὴν ὥσπερ ποτὲ ὑπὲρ τῆς σφετέρας ἐλευθερίας, οὕτω τότε κατὰ τῆς τῶν Ῥωμαίων δουλείας ποιούμενοι.*

153. 5. 267. *aut latus alti Montis adeſt*] id eſt adedit.

156. 10. 346. *Dant aditus pelago*] Imo *pelagi*, ut habet MS. P. & R. A. Maris aditus erant intercluſi.

156. 20. 356. *veteres ubi fabula Thebas Monſtrat Echionias*] Hoc vult, Thebas Phtioticas dictas à Thebis Boeoticis, ex eo quod Agaue ibi exſilii ſui ſedem inveniſſet.

157. 3. 361. *Æas*] Variant MSS. Sed veram hanc eſſe lectionem docent Strabo & Plinius.

157. 18. 376. *Defendit Titareſus aquas*] Titareſius Homero in Boeotia, unde haec fluminis ſumta deſcriptio: & ea quae apud Plinium eſt in Theſſalia.

157 24. 381. *Pinguis Boebicio*] Reſcribe *Bebrycio* cum MSS.

157. 25. 383. *Mox Lelegum dextra preſſum deſcendit aatrum*] Citat Servius ad VIII Æn.

158. 18. 402. *Primus Theſſalicae rector telluris Itonus*] Scholiaſtes Apollonii lib. I: Ἀρμενίδας ἐν τοῖς Θηβαϊκοῖς, Ἀμφικτυόνος υἱὸν Ἴτωνον ἐν Θεσσαλίᾳ γεννηθῆναι, ἀφ' οὗ Ἴτων πόλις καὶ Ἰτωνὶς Ἀθηνᾶ. Itonis urbis meminit Homerus Boeotio, Apollodorus lib. II. Montem Itonum vocant Strabonis libri MSS. Apud Plinium: *Auri metalla & conflaturam Cadmus Phoenix ad Panchaeum montem, ut alii Thoas.* legam *Itonus.* Caſſiodorus lib. III, epiſtola 31: *Æs enim Ionas* (ſcribe *Itonus*) *Theſſaliae rex, plumbum Midas regnator Phrygiae repererunt.*

158. 25. 409. *ad Pythia*] Certamina ſcilicet, quorum praemium Laurus.

159. 23. 432. *Moverat*] ita reſcripſi pro *Noverat.* Non enim vult Sexto cognitas artes magicas, ſed imploraſſe eum τὴν νεκυομαντείαν, ut omnibus aliis divinationibus certiorem.

160. I. 436. *licentia monſtri*] Nihil tam licenter fingitur quod non illae ſuperent. Simile illud Claudiani:

Sed quamvis variis miracula monſtris
Ingeminent teneras vincturi carmine mentes,
Nil veris aequale dabunt.

160. 20. 455. *Pocula perficiunt*] Neque hoc praeſtant venena, ſed ſola carmina.

161. II. 471. *turbante noto*] In tempeſtate malaciam faciunt: in Sereno iratum mare.

161. 24. 484. *Proſpectumque dedit*] Terra in medio obſtans vetat uno in loco videri ſupera coeli atque infera: quae ſimul appareant, ſi illam è medio dimoveris.

162. 20. 505. *cantu deprenſa*] Lectio non mala & è MS. Sic Catullus: *Velut minuta magno Deprenſa navis in mari.* Sed cum Manuſcripti quos poſtea vidi omnes *depreſſa* habeant, quid ni ſequamur, ut vi de caelo deductam ſignificet.

163.

163. 24. 538. *ubi ſervantur ſaxis*] Quibus in locis corpora non cremantur, ſed conduntur, ut apud Aegyptios & Judaeos. Vide Tacit. hiſt. v. ſequentia ſaniem deſcribunt conditis effluentem corporibus.

164. 3. 547. *Inſertum manibus chalybem*] clavos ferreos quibus fixi qui in cruce pendebant. quod eſt προσηλῶσθαι in Euangelio Johannis xx. 25. atque inde τύπος ἥλων ibidem.

164. 6. 550. *quacunque jacet nudum tellure cadaver*] ita emendavimus pro *quodcunque*.

164. 12. 556. *Nec refugit caedes*] Hic verſus cum ſequente deeſt in MS. P. Forte & hoc ex emendatione Lucani aut Argentariae Pollae.

164. 16. 560. *quoties ſaevis opus eſt ac fortibus umbris*] Ubi opus eſt cruentis umbris, ibi ipſa dat morti, quos ſuſcitet.

165. 22. 297. *Certos ferre metus*] Paratus ſum ferre quaevis mala, dum certa mihi prius explorataque ſint.

165. 26. 601. *Mortem tibi coge fateri*] Mors hic Dea, ut notatum Servio ad illud xi Aen.

mactantes corpora Morti.

Papinius:

In ſcopulis Mors ſaeva ſedet.

165. 1. 605. *ſi fata minora moveres*] τὰ ἐκ τῶν συναιτίων. Vide Plutarchum de Fato.

166. 7. 611. *At ſimul à prima deſcendit origine Mundi*] τὰ ἐκ τῶν αἰτίων· τὰ εἱμαρμένα προηγουμένως. Vide Plutarchum dicto libro.

167. 1. 637. *trajecto gutture*] cujus ipſa guttur unco trajecerat.

167. 19. 655. *vultuſque operitur crine ſoluto*] MSS. P. & T.

vultuſque aperitur crine remoto.

Hactenus velaverat vultum crine, nunc eum nudat quo ſit terribilior. nam ſequitur:

Et coma vipereis ſubſtringitur horrida nodis.

167. 27. 663. *Si me praeſente videri*] *me praeſtante* reſcriptum erat in MS. T. quod probo.

168. 5. 670. *non ſpuma canum*] Cum hoc apparatu inſtrumentoque magico confer Ovidium Metam. vii. Senecam Medea: Horatium Epodon. v.

168. 10. 676. *Quaeque ſonant foeta tepefacta ſub alite ſaxa*] Aetites.

168. 12. 678. *cuſtos pretioſae vipera conchae*] Chelonites.

168. 25. 691. *& planctus illiſae cautibus undae*] Hanc lectionem noſtram probant MSS. omnes. Sonum inter alios illum dicit, quem fluctus edunt impacti ſcopulis. Et proprie hic ponitur planctus: ut, *plangunt littora fluctus.*

169. 8. 702. *qui viſcera ſaevo Spargis noſtra cani*] Servius ad VI. Aeneidos: *Et quia de anima dicturus eſt, bene facit ante Cerberi commemorationem, conſumtoris corporum. Lucanus: qui viſcera ſaevo Spargis noſtra cani. Tunc enim animae locum ſuum accipiunt, cum fuerit corpus abſumptum.* Nimirum κέρβερον Graeci dictum putant, velut κρεῶν βορόν.

169. 9. 703. *repetitaque fila ſorores*
Fracturae] Rectum eſt *Tracturae.* iterum neturae fila, quae ſemel abſolveratis: id dicit, quia revocatura eſt cadaver ad vitam.

169. 19. 713. *modo luce fugata*
Deſcendentem animam] citat et explicat Servius ad VI. Aeneid.

169. 23. 717. *noti modo militis umbra*] MS. P. & Th. & R. A. *noſtri modo militis umbra.* recte.

170. 1. 724. *cui mortis munus iniquae*
Eripitur non poſſe mori] lege *iniquè.*

170. 18. 741. *quae te contagia paſſam*
Noluerit revocare Ceres] Contagia ciborum infernalium, malorum ſcilicet Punicorum acinos. Apollodorus lib. I. Ovid. Met. V. & Faſt. IV. Serv. ad. I Georg. ubi hoc Lucani loco utitur.

170. 21. 744. *an ille*
Compellandus erit] Papinius:

Scimus enim & quicquid dici noſcique timetis.

Et quae ſequuntur lib. IV Thebaidos, ubi ſimilis νεκρομαντεία deſcribitur. ad quem locum videndus Scholiaſtes vetus.

171. 12. 759. *Jam morientis erat*] ita legendum ex MS. oppoſita ſunt *nondum* & *jam.*

172. 6. 784. *triſtis felicibus umbris*
Vultus erat] Hinc illud Papinii in loco ſimili Thebaidos IV.

Moerent Argolici dejecto lumine manes.

Et quae ſequuntur.

172. 9. 787. *Syllam de te Fortuna querentem*] Nunc primum poſt mortem, qui in vita fortunam adeo obſequentem habuit, ut Felix ideo diceretur. Queritur autem Sulla ob proſtratas partes patricias, quas ipſe foverat. Simile eſt illud Taciti: *Curam victor Sulla ſuſcepit: neque tamen dedicavit.* (de Capitolio ſermo eſt) *id ſolum felicitati ejus negatum.*

173. 11. 810. *abluat unda*] *alluat unda* MS. P. rectius.

173. 15. 814. *Siculis genitor Pompejus in arvis*] oris MS. P. quod rectum puto. *undis* habet MS. R. A.

173. 18. 817. *Europam miſeri Libyamque Aſiamque timete*
Diſtribuit tumulos veſtris Fortuna triumphis] Martialis v:
Pompejos juvenes Aſia atque Europa: ſed ipſum
Terra tegit Libyae, ſi tamen ulla tegit.
Quid mirum toto ſi ſpargitur orbe? jacere
Uno non poterat tanta ruina loco.
Petronius:
Et quaſi non poſſet tot tellus ferre ſepulchra,
Diviſit cineres.

AD LIB. VII.

175. 11. 28. U*Nde pares ſomnos populi*] Eſt optantis, ut illud Syrorum, *Quis dabit?* in epiſtola Medeæ:
Sed mihi tam faciles unde, meoſque deos?
Seneca pater controv. xi: *Unde talem patrem?* ſenſus eſt: Utinam populo Romano ſimilis ſomnus contingeret, &, ſicut tu illum, ita ille te viciſſim, vel hoc ſaltem modo aſpiceret.

175. 21. 38. *Injuſſuſque puer*] ſponte ſua, non imperio parentum, aut aliorum. Scaliger malebat, *Inveſtiſque puer.*

176. 9. 50. *Mortis vicinae properantes admovet horas*] MS. T. ſic habet, quomodo hunc locum emendatum video ab eodem, cujus ante et honoris et amicitiae cauſa memini, Rutgerſio:
Morti vicinae properantes admovet horas.

176. 17. 58. *Hoc placet o Superi*] ſic Martialis: *Hoc Fortuna placet?* Et Statius: *placet hoc tibi fulminis auctor?*

177. 12. 79. *Si duce te juſſo*] Non iubente. Si tibi Senatus, non tu Senatui imperas. Poſſes & *juſto* ſcribere, id eſt legitimo.

177. 13. 80. *Sit juris quocunque velint, concurrere campo*] Imo *velim*, ut habent MSS. loquitur autem Cicero non ex ſua tantum, ſed et ex Senatus perſona.

180. 6. 156. *Et trabibus mixtis avidos typhonas aquarum*] lege *Siphonas.* Olympiodorus in meteoris: ταῦτας δὲ ζίφωνα (vocant) διὰ τὸ δίκην τοῦ σίφωνος ἀνασπᾶν τὸ ὕδωρ τῆς θαλάσ-

αλδσσεως. Plin. 11, 49: *Ex eodem genere & in longam velsri fiſtulam nubes aquam trahit.*

180. 14. 164. *Uſque ad Theſſaliam Romana & publica ſigna*] Ἀναφορὰ eſt. nam vox *ſigna* praeceſſit verſu ante quarto. Dicit autem illa ſigna fuiſſe publica populi Romani, uſque ad pugnam Pharſalicam. Poſtea enim nulla in Caeſarem, niſi privata arma. Similis locus Taciti: *Poſtquam Bruto et Caſſio caeſis nulla jam publica arma.*

180. 15. 165. *Admotus ſuperis diſcuſſa fugit ab ara Taurus*] citat Servius ad IX Aen. additque, *Quoties victima reluctabatur, oſtendebat ſe improbari.*

181. 4. 176. *Ire per Oſſaeam rapidus Boebeïda ſanguis*] Variant in penultima voce MSS. ſed veram eſſe hanc lectionem oſtendit Homerus Boeotia, Propertius l. II. eleg. II. Strabo l. IX.

181. 5. 177. *Vultus tenebris mirantur apertos*] Imo *opertos*, ut habet MSS. conſenſus. vident alter alterius ora, ſubitis tenebris obducta.

181. 20. 192. *Augur*] Cornelius Sacerdos Gellio XVI. 18. Hiſtoriarum ex Livio, cui familiaris is Cornelius, narrat Plutarch.

181. 27. 199. *Proſpexitque polos*] *Perſpexitque* habent omnes MSS.

182. 16. 217. *cornu tibi cura ſiniſtri*] Antiquus genitivus erat *cornuis*, inde contractum *cornus*. Et ita hunc locum, ne quis errorem ſuſpicetur, producit ad II Aeneida Servius. Sic et in Arateis Ciceroni genitivus à *genu* eſt *genus*. ſic et *cervini cornus* dixere Plinius & Celſus.

183. 20. 244. *Caſuram et fati ſenſit nutare ruinam*] ita repoſuimus pro *fatis*, ſenſu manifeſto.

183. 25. 249. *Proſilit hortando melior fiducia vulgo*] *Dubius erat ſpei metuſque: ſed metu ſuppreſſo ſpem aperit, ut quae utilior incitandis militum animis.* Dux ſecum metuere omnia debet: coram milite nihil.

184. 6. 258. *& emerito faciat vos Marte colonos*] ita melius quam *emeritos*. Haec dies bello debellato colonos vos faciet.

184. 11. 263. *Nulla manus belli mutato judice pura eſt*] Λύσανδρος καλέσας φιλοκλέα τὸν στρατηγὸν, ἠρώτησεν αὐτὸν, τίνα τιμᾶται δίκην ἑαυτῷ τοιαῦτα περὶ ἑλλήνων συμβεβουλευκὼς τοῖς πολίταις, ὁ δὲ, οὐδὲν τι πρὸς τὴν συμφορὰν ἐνδοὺς, ἐκέλευσε μὴ κατηγορεῖν, ὧν οὐδείς ἐστι δικαστὴς, ἀλλὰ νικῶντα πράττειν, ἅπερ ἂν νικηθεὶς ἔπασχεν. Plutarchus haec. At Tacitus tribuit Civili Batavo hoc dictum: *Victoriae rationem non reddi.*

184. 29. 281. *Armenioſne movet, Romana potentia cujus Sit ducis, aut emtum minimo vult ſanguine quiſquam Barbarus Heſperiis Magnum præponere rebus*] *Minimo* poſuimus ex MS. non *nimio*. An externi vel minimum ſanguinis impendere velint rei ad ſe non pertinenti? Sapiens ſententia & multis experimentis probata, quae et ad ſubditos pro regum potentia, non pro ſua ſalute aut commodis pugnantes, pari ratione extenditur. Demoſthenes Olynthiaca: *μὴ γὰρ οἴεσθε, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, τοὺς αὐτοῖς φίλιππόν τε χαίρειν καὶ τοὺς ἀρχομένους. ἀλλ᾽ ὁ μὲν δόξης ἐπιθυμεῖ, καὶ τοῦτο ἐζήλωκε, καὶ προῄρηται πράττων καὶ κινδυνεύων, ἄν συμβῇ τι παθεῖν, τὴν τοῦ διαπράξασθαι ταῦτα, ἃ μηδεὶς πώποτε ἄλλος Μακεδόνων βασιλεὺς, δόξαν ἀντὶ τοῦ ζῆν ἀσφαλῶς ᾑρημένος· τοῖς δὲ τῆς μὲν φιλοτιμίας τῆς ἀπὸ τούτων οὐ μέτεστι· κοπτόμενοι δ᾽ ἀεὶ ταῖς στρατείαις ταύταις ταῖς ἄνω τε καὶ κάτω λυποῦνται, καὶ συνεχῶς ταλαιπωροῦσιν.* & quae ſequuntur. Idem in reſponſo ad epiſtolam Philippi: *μὴ γὰρ οἴεσθε, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, τοῖς αὐτοῖς χαίρειν φίλιππόν τε καὶ τοὺς ἀρχομένους· ἀλλ᾽ ἐννοεῖσθε, ὡς ὁ μὲν ἐπιθυμεῖ δόξης, οἱ δὲ ἀσφαλείας· καὶ αὐτῷ μὲν οὐκ ἔστι τυχεῖν ταύτης ἀκινδύνως, οἳ δ᾽ οὐδὲν δέονται καταλιπόντες οἴκοι τέκνα, γονεῖς, γυναῖκας φθείρεσθαι καὶ καθ᾽ ἑκάστην ἡμέραν κινδυνεύειν ὑπὲρ αὐτοῦ.* Tacitus in oratione Galgaci: *Niſi ſi Gallos & Britannos, & (pudet dictu) Britannorum pleroſque dominationi alienae ſanguinem commodantes: diutius tamen hoſtes quam ſervos, fide & affectu teneri putatis.* Frontinus de Hiſpanis qui Poeno militabant: *Robuſtus quidem miles, ſed qui alienum negotium ageret.* Sic Lazi apud Procopium Gothicorum IV: *ὅτι δὴ Ῥωμαῖοι μὲν, οὔτε πατρίδος, οὔτε τῶν ἀναγκαίων προκινδυνεύοντες εἰς τὸν ἀγῶνα καθίσανται.* & quae ibi ſequuntur.

185. 20. 301. *Quone poli motu*] Hic *ne* breve eſt, adjectio ſupervacua ad vocabulum interrogativum. Sic libro X:

quantoſne tumores
Mente gerit famulus?

Neque vero ſine veterum exemplo. Nam & Horatius in Satyris dixerat:

Quo —— ne malo mentem percuſſa?
timore deorum.

Et mox:

illa rogare
Quanta ne.

Sic & apud Virgil. lib. XI Æn. Aſper legebat: *Quoſne nefas.*

185.

185. 23. 304. *Caeſareas ſpectate cruces*] Plutarchus Caeſari haec verba tribuit: τοῦτο ἐβουλήθησαν, εἰς τοῦτο με ἀνάγκης ὑπήγαγον, ἵνα Γάϊος Καῖσαρ ὁ μεγίστους πολέμους κατορθώσας, εἰ προηκάμεν τὰ στρατεύματα κἂν κατεδικάσθην. Quae Suetonius ſic Caeſaris verbis extulit auctore Aſinio Pollione: *Hoc voluerunt: tantis rebus geſtis C. Caeſar condemnatus eſſem, niſi ab exercitu auxilium petiſſem.*

185. 25. 306. *Septorumque nefas*] Hoc dicit ob quatuor legiones in Campo Martio trucidatas imperio Sullae, cujus imitator erat Pompejus. vide quae ſupra libro II.

186. 11. 325. *Ignoti jugulum tanquam ſcelus imputet hoſtis*] lectio ex MS. ſenſus: Etiam ſi quis in adverſa acie propinquum nullum invenerit quem occidat, caedem ignoti cujuſvis tanto in beneficio accipiam, quaſi mea cauſa parricidium feciſſet. Narrat Tacitus bello civili quod inter Vitellium & Veſpaſianum fuit, militem occiſi à ſe fratris praemium petiiſſe.

186. 21. 335. *funeſto in Marte locaſſes*] Erat in editis, *locaſſet*. Repoſuimus *locaſſes*, id eſt, ſi quis locaſſet: quale: *In caelum, juſſeris, ibit.* Si quis vulgatam praefert, ſubaudiendum erit, Caeſar.

188. 18. 386. *metus hos regni, ſpes excitat illos*] ita diſtinximus. Non enim quovis metu vult pugnaſſe Pompejanos, ſed metu tyrannidis: at Caeſarianos contra tyrannidem ſperaſſe.

188. 29. 397. *monumentaque rerum*
Patria deſtituit] vera haec diſtinctio: Italiae aedificia non aetas deſtituit, ſed jacent culpa belli civilis. vide procemium Pharſaliae.

190. 5. 433. *Libertas ultra Tigrim Rhenumque receſſit*] Quaſi dicat, ultra terminos Imperii Romani. Sed cum infra dicat Germanis & Scythis conceſſam libertatem, vereor ne *Tanaim* ſit legendum, quem ultra Scythae, ut trans Rhenum Germani. Ultra Tigrim certe Parthi regnabantur, non autem liberi erant. Itaque opponit Tacitus: *acrior Arſacis regno Germanorum libertas.*

190. 12. 440. *quid tempora legum*
Egimus an annos à conſule nomen habentes] Liv. initio lib. II: *Liberi jam hinc populi Romani res pace belloque geſtas, annuos magiſtratus, imperiaque legum potentiora quam hominum peragam.*

191. 11. 462. *Inde manum ſpectant*] Multis è diverſis lectionibus hanc concinnavimus. ubi propius hoſtem ventum eſt, aſpiciunt quos petant vultus, quae ipſis mi-

nentur manus, quae denique facturi eſſent ſcelera.

191. 20. 471. *Sed ſenſum poſt fata tuae dent, Craſtine, mor-ti*] Emendandus hinc Plut. apud quem hic proelii Pharſalici inchoator mendoſe ſcribitur κραστιανός.

192. 27. 504. *Nec Fortuna diu rerum tot pondera vergens*] Ex MS. eſt haec lectio. Vergens, id eſt, librans velut dubio eventu.

194. 24. 557. *ſtimulusque furoris*] Oeſtrum Bellonae.

195. 20. 579. *quae viſcera legum*] Emendatio eſt noſtra, eleganti, ni fallor, metaphora. Ante *regum*. Atqui regibus nihil cum Senatu de quo hic ſermo. illi enim ſeorſim apud ſua quiſque auxilia.

196. 1. 584. *Torquataque nomina legum*
Saepe duces ſummosque hominum] ſenſum feceramus commodum. Sed quid opus? cum ſola interpunctione meum nihilo pejorem faciat Rutgerſius:

Torquataque nomina, regum
Saepe duces.

Nempe ut olim Agamemnon, ὕπατος κρειόντων.

197. 2. 607. *Succeſſor Domiti*] Quia ſucceſſurum ſe Caeſari in bellum Gallicum ſperaverat.

197. 18. 623. *qui pectora telis Transmittant*] MSS.
quis pectore tela
Transmittat.

199. 7. 676. *fatisque probatum*
Te praeſente mori] Miror MSS. omnes habere, *fatisque negatum*, quod rei contrarium. Forte ſcripſerit Lucanus *rogatum*, ut alluſio ſit ad legum rogationes.

199. 24. 693. *Sic & Theſſalicae poſt te pars maxima pugna*] Major pars cladis Theſſalicae evenit abſente jam Pompejo: ideoque illi non magis imputari poteſt, quam quae poſt mortem ipſius acciderunt.

200. 5. 705. *Crede deis*] Perpetuus in te deorum favor fidem tibi faciat, è duobus malis id tibi eveniſſe, quod erat minus. Minus malum eſt bello civili vinci quam vincere. Ni ita eſſet, victorem te feciſſent Dii, quos tibi bene velle dubitare non debes.

201. 6. 735. *Marte ſubactis*] defatigatis.

201. 17. 746. *A victis rapiantur opes. Nec plura locutus*] Scribendum ex fide MSS. *rapiuntur.* Niſi praecedis Pompejanos, jam illi rapient ſupellectilem quae in caſtris eſt, quaeque nobis victoriae jure debetur. Pro tribus poſtremis hujus verſus vocibus prior Lucani editio habuit: *Sic milite juſſo.* quod MSS. teſtantur.

201. 25. 754. *Implerunt*] ita rectius quam *implevit*. Eſt enim in hoc verſu expletus ſenſus.

201. 28. 757. *Ut rapiant*] Quamvis rapiant haec omnia, non tamen putabunt praemia meritis reſpondere.

202. 2. 760. *quod caſtra rapit*] caſtra, non Romam.

202. 21. 780. *aut cum deſiſſet Agave*] ita reſcripſimus pro *deſciſſet*. Non magis externati erant, aut Pentheus cum Agave fureret, aut ipſa Agave cum furere deſiiſſet & ſcelus ſuum agnoſceret. Probat hanc noſtram emendationem MS. P. Probat & ſecutus ut ſaepe Lucani ἐπώνυμα Papinius:

cum laſſa furorem
Vicit & ad comitum lachrymas expavit Agave.

Et alibi:

Penthea jam fractis genitrix Cadmeïa thyrſis,
Jam dimiſſa deo, pectuſque adoperta cruentum
Inſequitur planctu.

Quare & quod praeceſſit, *cum fureret*, eſt ὑπόζευγμα & ex poſteriori ſupplendum *Agave.*

204. 6. 819. *coelo tegitur, qui non habet urnam*] Mecænas, mollis ille, ſatis fortiter dixerat:

Nec tumulum curo: ſepelit natura relictos.

205. 12. 856. *Et ſtantes tumulos*] Tam integros adhuc tumulos, quam vetuſtate collapſos.

AD LIB. VIII.

206. 4. 3. *Stimuliſque negantem*] ſic Statius Hercule Sarrentino:

Et ſaxa negantia ferro.

Et 11. Thebaidos: *attamen illi*
Membra negant.

207. 5. 29. *niſi ſumma dies cum fine bonorum*
Affuit, & celeri praevertit triſtia leto,
Dedecori eſt fortuna prior] Ita poſtremum comma cum praecedentibus cohaerere fecimus. Sententia eſt, felicitatem, ni adſit matura mors, ludibrio fere homines exponere.

207. 12. 37. *Flumineis vix tuta vadis*] Navis non bellica, ac ne oneraria quidem, ſed fluvialis.

208. 3. 53. *quid perdis tempora luctus?*] Non debes lugendi tempora metu conſumere. Times, cum jam ſit quod lugeas. Victus maritus ſcilicet.

208. 14. 64. *Non ultra gemitus*]Non auſae palam lamentari

tari, aut ipſum Pomp. veritae, aut ne Corneliae dolorem accenderent.

209. 6. 88. *O utinam in thalamos invisi Caeſaris iſſem*] Habet hanc Corneliae orationem etiam Plut. in Pompejo, ut appareat ex hiſtoria deſumtam. Et digna eſt teneriſmo ejus in maritum amore.

210. 17. 128. *& mundi nomine gaudens*
Eſſe fidem] Non ſui cauſa gaudet, ſed generis humani nomine, quod tam profligato ſaeculo fides aliqua ſupereſſet, ipſe alioqui beneficio non uſurus.

211. 12. 158. *ſtantis adhuc fati*] Cornelia *ſtantis fati*, ut, *aterni Martis Alanos.*

211. 17. 163. *nunc invia mundi*
Arva ſuper nimios Soles, Auſtrumque jacentis] Male erat *jacentes.*

212. 4. 179. *quicquid deſcendet ab arbore ſumma*] Non, *deſcendit.* nam ſequitur, *feretur.* Quare et mox, *tendit* in *tendet* mutavimus.

213. 15. 217. *Et totum mutare diem*] Aliud ſubire cælum, cujus dies aliter ſe habent.

214. 1. 228. *Phoebi ſurgentis ab igne*
Jam propior, quam Perſis, eram] Diſtinctionem mutavimus, ut ſenſus ſit, Propior Orienti eram quam Perſae ipſi.

214. 5. 232. *Ex aeque me Parthus adit*] ſic Plinius de Parthis: *Ad Scythas pertinent, cum quibus ex aequo degunt.* Et ante de Scythis: *Multitudo populorum innumera, et quae cum Parthis ex aequo degat.*

214. 21. 248. *Telmeſſidos undae*] Variant nonnihil MSS. Sed vera haec lectio. Telmeſſus urbs apud Plinium: apud Strabonem & Stephanum Τελμισσός. Eſt in confinio Lyciae & Cariae.

214 22. 249. *Compenſat medio pelagi*] Duas has voces ſequentibus ablatas addidimus prioribus. Sunt enim oppoſita, *medium pelagi*, &, *magni ſinus.*

214. 24. 251. *te primum parva Phaſelis*] *Phaſeli* vocante caſu MS. P. rectius. Hanc alii Lyciae, alii Pamphyliae aſſignant.

215. 4. 259. *parviſque Synedris*] Legi debere Syedris monuit ad Florum pridem Salmaſius, pariterque corrigendum Strabonem, ubi Συδρή· Σύεδρα ſunt apud Stephanum, Ptolemaeum, Acta Synodica ſub Mena.

215. 5. 260. *Selinus*] Variant & hic MSS. ſed rectum hoc eſſe monſtrat Strabo. Fluvius eſt Ciliciae.

215. 31. 286. *Obliquo maculat qui ſanguine regnum*] Sic Papi-

Papinius v Thebaidos: *obliquumque à patre genus.*

216. 1. 287. *Et Numidas contingit avos*] *contingit* hic valet contagione polluit.

216. 14. 300. *Aſſyrias Babylona domos*] *Aſſyriam* pro Syria veteres dixiſſe, tum alii monuere, tum Strabo lib. xvi. Sic Seneca Hippolyto:

quicquid Aſſyria tenus
Tellure Nerei pervium roſtris jacet. Ut nos ibi legendum conjecimus.

216. 24. 310. *Excitoſque ortus*] Parthos, alioſque Orientis populos.

217. 24. 338. *Chaldaeos culture focos?*] Ignem deûm Chaldaeorum.

217. 25. 339. *quid cauſa obtenditur armis*
Libertatis amor?] Cur libertatis tutelam belli cauſam dicimus, ſi externa imperia pati poſſumus?

218. 5. 350. *clades ut Parthia vindicet ante*
Heſperias, quam Roma ſuas] Clades acceptas Pharſalico aliiſque prœliis prius Parthi vindicent, quam nos cladem ad Carras?

219. 11. 385. *& gens quaecunque virorum eſt*
Bella gerit gladiis] Parthos nòtat ut effeminatos, imbelles. Sic rex Epiri Alexander ſe in viros incidiſſe dicebat, Alexandrum Philippi Macedonis filium in feminas.

219. 28. 402. *non ullos exceptos legibus horret*
Concubitus] ita reſcripſimus pro *ullis*. Nullos horret concubitus eorum quos leges interdicunt, ne matrum quidem.

220. 21. 428. *Theſſalia*] Non *Theſſaliae*. Deeſt *in* praepoſitio.

221. 11. 450. *ne jura fidemque*
Reſpectumque deûm veteris ſperaveris aulae] ita maluimus quam *nec*. Senſus eſt: regnandi veteribus haud tuto credi: meliores eſſe reges juvenes.

221. 23. 462. *Inde maris vaſti transfuſo vertitur aeſtu*] Eo mari quod Cyprum & Ægyptum inter funditur.

221. 24. 463. *Nec tenuit Caſium nocturno lumine montem*] Nullus hic locus Caſio monti, qui poſt aliquanto memoratur. MSS. habent:

Nec tenuit gratum nocturno lumine montem.

Chimaeram intelligit, montem noctibus flagrantem, ut loquitur Plinius.

222. 17. 483. *Pothinus*] Ita ubique ſcribendum hoc nomen, non, ut ante fuit, *Photinus*. Eſt enim Graecum

ποθεινὸς apud Plutarchum, Appianum, alios, non *ποθεινὸς*, quod & lex verſuum repudiat.

222. 18. 484. *Jus & fas multos faciunt Ptolemaee nocentes*] id eſt, *poenae multos ſubdunt.*

222. 30. 492. *facere omnia ſaeve*
Non impune licet, niſi dum facis] Noſtra eſt emendatio, pro *cum facis.* continuanda enim ſcelera docet, juxta illud:

Per ſcelera ſemper ſceleribus tutum eſt iter.

223. 17. 510. *Theſſaliaeque reus*] In accuſationes & querelas omnium illapſus per cladem Pharſalicam.

223. 31. 523. *Tene mihi dubitas an ſit violare neceſſe,*
Cum liceat?] oſtendo neceſſe eſſe, quia licet, quia poſſum. Neque enim poſſem te laedere ſi Romanarum rerum potireris. nunc, quia non potiris, ob hoc ipſum neceſſe quoque eſt id faciam, ne videar. tui tutelam ſuſcipere. Simplicior tamen ſenſus eſſet vocibus tranſpoſitis:

Tene mihi dubitas cum ſit violare neceſſe,
An liceat?

Seneca pater: *Neceſſitas magnum humanae imbecillitatis patrocinium, quicquid cogit, defendit.*

224. 4. 528. *Tu, Ptolemae, potes Mundi fulcire ruinam,*
Sub qua Roma jacet?] Sic Curtius lib. VI: *ruinae rerum eos ſubdere capita.*

224. 25. 549. *Si meruit tam claro nomine Magnus*
Caeſaris eſſe nefas] Ab ipſo Caeſare occidi.

227. 15. 627. *ne cede pudori*] Ne te pudeat, quod juſſu pueri, decreto ſpadonum, manu deſertoris occideris. Non illis aſſcribenda mors tua, ſed Caeſari.

228. 34. 676. *operae miles Romane ſecundae*] *τῶν δευτερείων*, partium ſecundarum. A fabulis ductum. Major enim Achillae dignitas qui caput Pompeji geſtavit, quam Septimii qui à ſe abſciſſum geſtare ipſe non potuit.

229. 27. 703. *cladeſque omnes exegit in uno*
Saeva die, quibus immunes tot praeſtitit annos] Recta lectio, ut patet ex oppoſitione. Opponitur enim unus dies infelix tot annis felicibus.

230. 14. 716. *Infauſtus Magni fuerat comes*] MS. P. *Infauſtus fugae.* unde ſcribere liceat:

Infauſtuſque fugae fuerat comes.

231. 6. 741. *munere buſti*] ita MS. non, *funere.* Dolet enim Corneliam ultimum marito officium ſubjiciendi facem non praeſtitiſſe.

232. 33. 795. *temeraria dextra*] Poëtae eſt increpatio.

233. 25. 823. *Noxia civili tellus Aegyptia fato*] Propertius:

Noxia Alexandrea dolis aptiſſima tellus.

233. 26. 824. *Haud equidem immerito Cumanae carmine vatis*
Cautum, ne Nili Peluſia tangeret ora
Heſperius miles] Appianus de Gabinio: ὑπὸ τῆς τῶν Ῥωμαίων βουλῆς ἔφυγεν, ἐπὶ τῷ ἄνευ ψηφίσματος εἰς Αἴγυπτον ἐμβαλεῖν ἐπὶ πολέμῳ, Ῥωμαίοις ἀπαισίῳ νομιζομένῳ. ἦν γάρ τι Σιβύλλειον αὐτοῖς ἀπαγορεῦον.

234. 8. 833. *Et quem tu plangens hominem teſtaris Oſirim*] Ex Xenocratis dicto ad Ægyptios: οὗτοι εἰ μὲν θεοί εἰσι μὴ θρηνεῖτε αὐτούς· εἰ δὲ ἄνθρωποι, μὴ θύετε αὐτοῖς. Pari modo Xenophanes Eleates Graecis de Leucothea. εἰ μὲν θεὸν ὑπολαμβάνουσι μὴ θρηνεῖν. εἰ δ᾽ ἄνθρωπον, μὴ θύειν.

235. 14. 857. *Advertet*] ita recte MS.

235. 18. 861. *Hoc tumulo Fortuna jacens*] Fortuna quodammodo cum ipſo Pompejo ſepulta, cui ſemper adſueverat.

235. 21. 864. *Incluſum fuſco venerantur ceſpite fulmen*] Thuſco MSS. *Thuſco ceſpite*, id eſt aggeſtione facta ex Ethruſca diſciplina. Scholiaſtes ad Perſium: *in uſu fuit ut aruſpices adducti ex Ethruria fulmina transfigurata in lapides infra terram abſconderent. Venerantur*, caeſis bidentibus, unde bidental dictus locus. vide interpretem ad artem Horatii & quae nos ſupra circa finem libri primi. Vide & Feſtum in voce Scribonianum puteal: ubi integi dicit quod hic eſt includi. Sopiri dixit Varro, ubi de Curtio lacu agit.

AD LIB. VI.

237. 10. 27. N*Ec ſervire timens*] quippe paratus mori.

τίς ἐστι δοῦλος τοῦ θανεῖν ἄφροντις ὤν;

237. 22. 40. *ac ſaevas meritum Phycunta rapinas*] Oppidum eſt Cyrenaicae, contra Taenarum. Meminere Strabo libro XVII. Plinius lib. IV. Solinus & Stephanus. Conſtruitur autem cum maſculino quia illa in οῦς contracta ſunt ex όεις, ut ὀποῦς fuit ὀπόεις. κερασοῦς κερασόεις· ῥαμνοῦς ῥαμνόεις, & additum olim χῶρος. Sic φυκοῦς, φυκόεις χῶρος. Pari conſtructione in quinto dixit *quas avius Hydrus* ὑδροῦς. Similia ſunt πυξοῦς, σιποῦς, πεσσινοῦς, σελινοῦς, δαφνοῦς.

237. 24. 42. *In littus Palinure tuum* (*neque enim aequore tantum*) Parentheſin neceſſario hic addidimus.

237. 26. 44. *Teſtatur Libye*] Ante fuit *Lybiae* male. Non Italia ſola, ſed & Africa teſtatur tutos portus Palinuro placuiſſe, & ab ipſo dictos.

238. 27. 75. *jam flamma reſedit*] Rectius MS. P. *reſidit.* ſequitur enim *vaneſcit.*

240. 21. 137. *geſtata per urbes*] *per urbem* MSS. omnes: Alexandream ſcilicet.

241. 7. 158. *Evolvam buſto jam numen gentibus Iſin,*
Et tectum lino ſpargam per vulgus Oſirim] Minae exorciſtarum apud Ægyptios. Euſebius in praeparatione ſic ponit: τὰ κρύπτα τῆς Ἴσιδος ἐκφανῶ, τὰ μέλη τοῦ Ὀσίριδος διασκεδάσω τῷ τύφωνι. Habet & Jamblichus VI. 5.

242. 3. 185. *buceta Matini*] Sic legendum: non *buxeta.*

242. 14. 196. *Quaeque dari voluit, voluit ſibi poſſe negari*] Vellejus de eodem hoc Pompejo: *potentiae quae honoris cauſa ad eum deferretur, non ut ab eo occuparetur, cupidiſſimus.* Et de eodem Dion: ὁ μὲν Πομπήϊος παρ' ἑκόντων τετιμᾶσθαι καὶ ἐθελόντων προστατεῖν, φιλεῖσθαί τε ἐσπούδαζε. τῷ δὲ (Caeſari) οὐδὲν ἔμελλεν εἰ καὶ ἀκόντων ἄρχοι καὶ μισοῦσιν ἐπιτάσσοι, τάς τε τιμὰς αὐτὸς ἑαυτῷ διδοίη. Cic. de Finibus II: *Ut hodie eſt noſter Pompejus, cui recte facienti gratia eſt habenda: eſſe enim, quamvis vellet juſtus, iniquus poterat impune.* Sic & epiſtola quae Ciceronis nomine ad Octavium legitur, Antonium Octavio conferens: *Ille ea tamen exorabat, quae volebat auferre: tu extorques.*

242. 15. 197. *ſed plura retentis intulit*] Hoc verius puto quam quod nimis liberaliter de eo Vellejus: *Pecunia Tigranis, ſicut Pompejo moris erat, redacta in quaeſtoris poteſtatem, ac publicis deſcripta literis.*

242. 16. 198. *invaſit ferrum, ſed ponere norat*] Conſentit et in hac re Vellejus: qui ſic de Pompejo: *in appetendis honoribus immodicus, in gerendis verecundiſſimus, ut qui eos, ut libentiſſime iniret, ita finiret aequo animo, & quod cupiſſet arbitrio ſuo ſumere, alieno deponeret.*

242. 25. 207. *Nec color imperii*] Cic. l. IV. epiſt. 15. ad Atticum: *Amiſimus mi Pomponi, non omnem modo ſuccum & ſanguinem, ſed etiam colorem et ſpeciem priſtinam civitatis.*

243. 5. 219. *Cum Tarcho in motu linquendi ſigna Catonis*] Fuerat *Tarchon motus* in vulgatis. At in MS. P. in margine aſſcriptum, *dimotus*: quod viam praeit ad veram lectionem *Tarcondimotus.* ita enim nominatur hic Cilicum princeps Ciceroni ad Atticum lib. XV. ep. 1, & Floro, ac Graece Dioni ταρκονδίμοτος. Corrupte apud Caeſarem,

Tarcun-

Tarcundarius, apud Strabonem Ταρκοδήμιντ@, apud Plutarch. *Antonio* Ταρκόνδημ@.

244. 9. 256. *Ergo pari voto geſſiſti bella, juventus*] Eodem voto quo Caeſariani, pro domino, non contra dominatum.

245. 2. 280. *ſciat iſta juventus*] Probo quod habent MSS. P. & T. *ſciet*, ut congruat cum *dabit*.

245. 21. 299. *Poenaque de victis ſola eſt viciſſe, Catoni*] Antea ubique fuit *devictis*. Catoni autem habent & MSS. Cato non aliam, inquit, poenam ſumſit de hoſtibus, præter ipſum vincere. contentus fuit ſola victoria. id illi ſupplicii ſatis viſum.

246. 15. 319. *Ut primum remis actum mare*] *Ictum mare* non male MS. P.

246. 23. 323. *& illato confregit littore pontum*] Scholiaſtes manuſcriptus videtur legiſſe *contraxit*. Sed & confringi, id eſt, interrumpi mare non male dicitur, illatis eo arenarum aggeribus, quos poetice littus vocat, quia à littore veniebant.

246. 33. 333. *Abſtulit has ventis liber contraria volvens Æſtus*] MS. P. melius:

Abſtulit has liber, ventis contraria volvens.

249. 20. 415. *& littora fluxu Oceano fecere locum*] Malim, *flexa*.

249. 22. 422. *Arctoos raris Aquilonibus imbres Accipit*] Hinc illud Papinii:

Cum Libyae Boreas Italos niger attulit imbres.

250. 27. 451. *& liquidas è turbine ſolvit in auras*] ita maluimus quam *ſe*.

250. 31. 455. *At non imbriferam*] Hic non imbriferam ὑφ' ἓν legi debet. Nubem enim non imbriferam vult intelligi eam quae ex arenis conſtat.

252. 14. 499. *Incenſuſque dies*] verſus heic aliquos omiſimus inepte ex loco inferiore repetitos: qui & in MS. deerant.

253. 9. 525. *Solus nemus extulit Ammon*] Male libri *abſtulit*, aut *attulit*. Sola Ammonitis arbores erigit.

254. 29. 565. *Effudit dignas adytis è pectore voces*] Seneca pater contr. lib. 1: *Erratis, niſi illam vocem non M. Catonis, ſed Oraculi creditis. Quid enim eſt oraculum? Nempe voluntas divina hominis ore enuntiata. Et quem tandem antiſtitem digniorem invenire ſibi divinitas potuit, quam Catonem?*

255. 1. 568. *An ſit vita nihil, ſed longam differat aetas*] Vita nihil eſt, id eſt, ἀδιάφορον. Longam differt aetas, id

eſt, producit. Aut potius, *longae differat aetas.* Longae vitae aetas differt, non bonitas. Cicero de Finibus II latius explicat quod hic breviter ex Stoicorum ſcito dicitur: *qui bonum omne in virtute ponit, is poteſt dicere perfici beatam vitam perfectione virtutis. Negat enim ſummo bono afferre incrementum diem.* Et III: *Stoicis non videtur optabilior nec magis expetenda beata vita, ſi ſit longa, quam ſi brevis.* Chryſippus dixerat: *κἄιπερ κατὰ τὸν πλείονα χρόνον οὐδὲν μᾶλλον εὐδαιμονούντων, οὐδὲ τῆς ἀϊδίου εὐδαιμονίας αἱρετωτέρας γενομένης τῆς ἡμεραίας.* Alibi: *ἀγαθὸν ὁ χρόνος οὐκ αὔξει προσγινόμενος.* Libet illuſtrare haec Senecae verbis. Is libro de brevitate vitae: *Quomodo fabula, ſic vita, non quamdiu, ſed quam bene acta ſit, refert.* Idem epiſtola LXXIII: *Non eſt virtus major quae longior.* ubi & hoc nimis ſuperbum, qualia Stoicorum non pauca: *Deus non vincit ſapientem felicitate, etiamſi vincit aetate.* Et epiſtola LXXIV: *Utcunque fortuna ſe geſſit, ſive illi ſenectus longa contigit, ſive citra ſenectutem finitus eſt, eadem menſura ſummi boni eſt, quamvis aetatis diverſa ſit.* Et LXXVIII: *Scit tempore honeſta non creſcere.* Et XCIII: *Longa eſt vita, ſi plena eſt. Impletur eum animus ſibi bonum ſuum reddidit.* Unde hoc infert egregium: *hoc agamus, ut quemadmodum pretioſa rerum, ſic vita noſtra non pateat multum, ſed multum pendat.* Apud Curtium Alexander: *Ea ſum ſtirpe genitus, ut multam prius quam longam vitam debeam optare.*

255. 5. 572. *Scimus, & hoc nobis non altius inſeret Ammon*] Conveniunt cum his illa quae ad locum Epicteti, ὅταν μαντικῇ ait Simplicius: *περὶ γὰρ τῶν ἐφ᾽ ἡμῖν οὐ χρεία μαντείας. τίς γὰρ μαντεύσεται εἰ χρὴ τὰ κατὰ φύσιν ὀρέγεσθαι, τὰ δὲ παρὰ φύσιν ἐκκλίνειν.* Et mox: *ἃ γὰρ ὀρθὸς λόγος ὑπαγορεύει δεῖν πράττεσθαι, ταῦτα δεῖ ποιεῖν καὶ μὴ ἐρωτᾶν.* Arrianus II, 7: *οὐκ ἔχω τὸν μάντιν ἔσω, τὸν εἰρηκότα μοι τὴν οὐσίαν τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ κακοῦ.*

255. II. 578. *Eſtne dei ſedes niſi terra, & pontus, & aër, Et caelum, et virtus?*] ita recte MS. non, *Eſtque.* Ullane alia dei ſedes eſt, quam univerſum & mens ſapientis? Hierocles: *Ψυχῆς καθαρᾶς τόπον οἰκειότερον ἐπὶ γῆς θεὸς οὐκ ἔχει οἷς καὶ ὁ Πύθιος συμφέρεται λέγων.*

Ἐυσεβέσιν δὲ βροτοῖς γάνυμαι τόσον, ὅσσον ὀλύμπῳ.

255. 17. 584. *Hoc ſatis eſt dixiſſe Jovem*] Arrianus I. 25: *τί σοι ἐντείλωμαι; ὁ ζεύς σοι οὐκ ἐντέταλται.*

255. 21. 588. *tolerare labores*] *vapores* MSS.

2.. 2. 636. *Hoc habet infelix, cunctis impune, Meduſa,*

Quod

Quod ſpectare licet] Hoc unum eſt Meduſae, quod impune ſpectatur. Crinis ſcilicet. nam vultum nemo impune aſpexerit.

257. 12. 645. *Cetoſque parens*] lege *Cetoque* cum MSS. Apollodorus lib. I: *φόρκυ δὲ καὶ κητοῦς φορκύαδες γοργόνες* & libro II: *κήτους δὲ καὶ φόρκυ γοργόνων ἀδελφαί.* Heſiodus Theogonia:

> *φόρκυϊ δ᾽ αὖ κητὼ γραίας τέκε*

Deinde:

> *Γοργούς θ᾽ αἳ ναίουσι πέρην κλυτοῦ ὠκεανοῖο.*

Unde & hoc apparet, *genitor* & *numen ſecundum aquis*, utrunque de patre Phorco dici.

257. 21. 655. *Caeloque timente*
Olim Phlegraeo ſtantes ſerpente gigantes] Male comma poſt *timente* ponebatur. cohaerent haec jam ſequentibus. Quo tempore caelum gigantes timuit, auxit ipſa montes, mutatis in ſaxa gigantibus.

258. 17. 678. *lunati vulnere ferri*] Ita MS. Harpes deſcriptio, quae falcata.

258. 25. 686. *ſi medias Europae ſcinderet urbes*] Ita MS. hoc eſt, tranſvolaret.

259. 22. 713. *Pluribus ille notis variatam pingitur alvum*] *περίστικτον φολίδεσσι* dixit Nicander.

259. 25. 716. *Ammodyes*] MSS. recte *Ammodytes.*

260. 5. 721. *Pareas*] Variant MSS. ſed vera haec eſt lectio. *Παρείας* Ariſtophani, Hyperidae & aliis.

261. 6. 748. *quin ſpargere ſigna auderet*] MSS.
ne ſpargere ſigna
Auderet.

261. 19. 761. *diſcere nulli*
Permiſſum eſt hoc poſſe ſitim] Id melius putavimus quam *dicere.* Noluit quenquam hoc ſcire, ne ſitim nimium timerent. Et ſic ut emendavimus habent MSS.

262. 6. 782. *Nix reſoluta cadet*] Melius quam *cadit*, ut cohaereat cum *ſequetur.*

263. 5. 815. *At tibi Leve*] *Vele* habent MSS.

263. 10. 820. *Stipite quae nigro virgas mentita Sabinas*
Toxica fatilegi carpunt matura Sabaei] Scaligeri eſt emendatio. Ante fuit, *Sabaeas*, inepte, cum verſu altero ſequatur vox *Sabaei.* Virgae Sabinae, herbae Sabinae Ovidio ſaepe. Herbae quanquam dicebantur, arbuſculae erant, quibus Graecum nomen *βράθυς* apud Plinium.

263. 17. 827. *Quam ſegnis Scythicae ſtrideret arundinis aër*] Quam ſegnis ſit ſagitta ſi jaculo ſerpenti comparetur.

263. 27. 837. *Quis calcare tuas metuat Solpuga latebras*] Recte ſic ſcribitur & ἀναλογικῶς à ſolo pungendo. Libri tamen quidam *Salpuga*, quomodo Baeticos pronuntiaſſe ait Plinius lib. XXIX. c. 4.

263. 30. 840. *Suſpecta eſt miſeris*] MS. T. rectius connectit cum ſuperioribus,

Suſpecta miſeris in qua tellure jacebant.

Ut ſit trajectio, Lucano frequens: ſuſpecto miſeris ipſo illo ſolo cui incubabant.

264. 11. 853. *Juvat aetheriis aſſcribere cauſis*] Eamus potius ad loca torridiora, ut caelo, non ſerpentibus, mortem debeamus.

264. 23. 865. *Clauſtra petit mundi*] *Ferit* habent MSS. quod efficacius, ab oppugnatoribus urbium tracta ſimilitudine.

265. 14. 888. *caſus alieno in pectore vincit*] Ipſe in militum cordibus vincit malum, dum conſtantiam ipſis aſpirat.

265. 15. 889. *nil poſſe dolores*] MS. P. *labores.*

266. 24. 928. *nec dat ſuſpiria curſus*

Vulneris, aut minimum patiuntur fata tacere] Non ut ante *dant*, &, *haud*, ne dari negetur curſus, cum ſit ſenſus, celeritatem vulneris non permittere Pſyllo ut reſpiret, aut tantillum taceat.

270. 21. 1038. *lacrymas non ſponte cadentes*] De hoc fletu Caeſaris vide Dionis verba cum his Lucani valde conſentientia. Nec diſſimile quod poſt narratam Agricolae mortem de Domitiano ait Tacitus: *Speciem tamen doloris animo vultuque prae ſe tulit, ſecurus jam odii, et qui facilius diſſimularet gaudium quam metum.*

271. 12. 1053. *Acquiriſque fidem ſimulati fronte doloris*] Perſuades te ſerio dolere, cum id vultu tantum ſimules.

272. 2. 1088. *ſciat hac pro caede tyrannus*

Nil venia plus poſſe dari] Curtius lib. VIII: *Ille facto impunitatem dedit, honorem denegavit exemplo.*

AD LIB. X.

273. 2. 6. T*Va profuit umbra*] Pompeji honori hoc dii dederunt; ne populi Romani eſſet Ægyptus poſt ipſius mortem. Populi autem Romani fuiſſet Ægyptus, niſi Caeſar populo Romano imperium omne cum libertate eripuiſſet.

273. 6. 10. *ſecutus*] Scribe auctore MS. P. *ſecutam* & refer

ſer ad urbem, Alexandream nimirum, quae Caeſarianam ſe Pompeji caede probaſſe videri volebat.

273. 15. 19. *deſcendit in antrum*] Σῶμα dictum, ut nos docent Strabo & Suetonius Auguſto. Apud Dionem Severo perperam Σῆμα legitur.

274. 8. 34. *fulmenque quod omnes*
Percuteret pariter populos] Plutarchus de hoc ipſo Alexandro: ὥσπερ ἄστρου φερομένου καὶ διάττοντος ἐπὶ δυσμὰς ἐξ ἀνατολῶν. Et alibi: τίνι ἄν τις εἰκάσειεν, ἢ πυρὶ κεραυνίῳ ῥαγέντι; Appianus in Praefatione: ἐπὶ δὲ Ἀλεξάνδρου. μεγέθει τε καὶ πλήθει καὶ εὐτυχίᾳ καὶ ταχυεργίᾳ διαλάμψασα ἡ ἀρχὴ, καὶ ὀλίγου δεῖν εἰς ἄπειρον καὶ ἀμίμητον ἐλθοῦσα, διὰ τὴν βραχύτητα τοῦ χρόνου προσέοικεν ἀστραπῇ λαμπρᾷ, ἧς γε καὶ διαλυθείσης εἰς πολλὰς σατραπείας, ἐπιπλεῖστον ἐξέλαμπε τὰ μέρη idque praeſignificatum Olympiadis ſomnio, quae Plutarcho teſte videre ſibi viſa ἐμπεσεῖν αὐτῆς τῇ γαστρὶ κεραυνόν· ἐκ δὲ τῆς πληγῆς πολὺ πῦρ ἀναφθὲν, εἶθα ῥηγνύμενον εἰς φλόγας πάντη φερόμενον διαλυθῆναι: nec minus clare divino apud Danielem viſo & oraculo VIII, 5, & 21. ubi digna lectu quae notat Hieronymus, Hiſtoriarum diligens lector. pares ferme notabitis proceſſus & exitus in Attila & Temirlano.

274. 17. 43. *Invidia qua totum ceperat orbem*] Alexander ſicut ſe vivo alium quam ſe orbi imperare paſſus non eſt, quo illud ſpectat, quod negaverat caelum duos ſoles pati poſſe, ita moriens quoque uni non reliquit imperium, velut invidens alteri tantam magnitudinem.

274. 18. 44. *nulloque haerede relicto*
Totius fati lacerandas praebuit urbes] Curtius: *ſine certo regis haerede, ſine haerede regni, publicas vires ad ſe quemque tracturum.*

274. 26. 52. *Exiguae ſecura fuit provincia Pellae*] Parthia, quae de Craſſis triumphavit, Macedonibus paruit, quorum oppidum Pella.

275. 3. 58. *Intulit Emathiis ignaro Caeſare tectis*] Alexandrinis. quia Alexandrea à Macedone condita & dicta. Pari metalepſi mox Pellaei muri eandem urbem ſignificant.

275. 5. 60. *Romano non caſta malo*] Propertio dicitur
inceſti meretrix regina Canopi:
In elegia, qua Mecaenatis defletur obitus, eſt:
Hic modo miles erat, ne poſſet femina Romam
Dotalem ſtupri turpis habere ſui.

275. 29. 84. *ſimulatum compta dolorem,*

Quem

Quem decuit,] Ita rectius. alii habent, *Quam.*

277. 2. 177. *ebenus Mareotica*] Atqui non à Mareotide, ſed à Meroe ebenus. infra

nigris Meroe foecunda colonis

Laeta comis ebeni.

Idem teſtatur Plinius lib. XII: itaque *Meroetica*, aut potius *Meroitica*, (eſt enim à Meroë μεροΐτης, ab hoc μεροϊτικὸς) legendum hic cenſet decus ſeculi Salmaſius, quanquam, ut is ipſe recte obſervat, jam Servii aetate haec menda Lucani codices obſedit.

278. 23. 163. *Indomitum Meroë cogens ſpumare Falernum*] Hoc dicit, tantum ibi calorem eſſe ut minimo tempore nobiliſſima vina decoquantur.

279. 19. 187. *Nec meus Eudoxi vincetur faſtibus annus*] Accuſat hic Lucanum Servius mutatae declinationis. At defendit eum Priſcianus Varronis hoc adferens, *qui faſtus correxit.* Quin idem Priſcianus oſtendit ſuo tempore & in Horatio lectum:

Per memores genus omne faſtus.

Sic & Columella: *antiquorumque faſtus aſtrologorum.* Et in Claudiano habent MSS.

Inter Arinthaei faſtus.

Haec, ut multa alia reconditae eruditionis, notavit de Analogia ſecundo, vir neſcio ſumma bonitate ac fide, an exquiſita rerum verborumque cognitione commendabilior Gerardus Johannes Voſſius.

280. 19. 214. *quae cum Dominus percuſſit aquarum*] Mercurius, qui modo dictus

Immenſae Cyllenius arbiter undae.

Avienus: *Ceſſit Mercurio locus imbrifer.*

281. 1. 219. *Nilo quo creſcat in arva*

Æthiopum prodeſſe nives] Haec media lectio inter vulgatam, habentem *quod*, & manuſcriptam, habentem, *quae.* Veteres autem quos hic dicit ſunt Anaxagoras & Anaxagorae diſcipulus Euripides Archelao tragoedia. Hac ſententia nihil verius, ſi modo pro nivibus ponas imbres Æthiopiae. Caetera ingeniorum non inelegantium feſtiva commenta, de quibus videri poſſunt Herodotus, Strabo, Diodorus Siculus, Plutarchus, Liber incerti ſcriptoris de Nilo.

281. 12. 230. *Officiis caret unda ſuis*] Officium Nili eſt arva irrigare. hoc autem praeſtare non poteſt, niſi à Sole excitetur. ideo hyeme ſe ripis tenet.

281. 21. 239. *Zephyros*] Eteſias.

281. 24. 242. *Vel quod ob Occiduo depellunt nubila caelo*] Democriti placitum.

281. 26. 244. *Vel quod aquas toties rumpentis littora Nili Aſſidue feriunt*] Thaletis.

281. 27. 245. *coguntque reſiſtere flatus*] *flatu* MS. P.

282. 4. 250. *Commeat hac penitus tacitus diſcurſibus unda Frigore ab Arctoo*] Ita ferme tradebant Memphitici ſacerdotes, quos ſecutus Diogenes Apolloniates.

282. 14. 259. *hunc, calidi tetigit cum brachia Cancri Sol rapit*] Herodoti ſententia.

283. 17. 290. *Curſus in occaſum flexu torquetur, & ortus*] Scribe aut *Occaſus* cum MS. R. A. & T. aut *Ortum* cum MS. P.

284. 6. 306. *Linea tam rectum mundi ferit illa Leonem*] Praeferam quod Salmaſio placuit, *fert illa*.

284. 13. 313. *Regni clauſtra Philae*] ſumtum ex Senecae libro de ſitu & ſacris Ægyptiorum, unde haud dubie & alia multa huc tranſtulit Lucanus. Locum Senecae de Philis apud Servium ad VI Æneida. Vide eundem Senecam Naturalium quaeſtionum lib. IV. cap. 2. ubi itidem Philarum mentio, multaque alia ad illuſtranda quae de Nilo Lucanus dixit pertinentia.

284. 24. 324. *Terra potens*] Non diſplicet quod idem reponit Salmaſius, *Petra patens. Petra dividitur*, ait Seneca.

284. 27. 327. *Hinc montes*] Imo, ut idem vir in his rebus exercitatiſſimus, *Hos montes*. Pergit enim de ſcopulis illis loqui.

284. 28. 328. *quos inter ut alta*
In convalle jacens ſtat maribus unda receptis] MSS. rectius

quos inter in alta
It convalle tacens jam moribus unda receptis.

Non jam cum tumultu ruit, ſed ſilentii & modeſtiae retinens labitur. Eadem tralatio apud Plinium XXXVI: *quid ferri duritia pugnacius? ſed cedit & patitur mores.* Papinius:

Ut leo materno cum raptus ab ubere mores
Accepit.

285. 28. 357. *nubet ſoror impia fratri*] Ita feci ex MSS. in quibus *nubit*. Vulgati pejus *nupſit*. Non eſt dubium quin Cleopatra nuptura ſit Ptolemaeo. Efficiet hoc Caeſar cui illa jam vice uxoris eſt.

286. 1. 361. *Crede miſer puero*] MS. *puerum*. Crede jam Cleopatrae Ptolemaeum, illi, inquam, quae ſenem Caeſarem potuit in amorem ſui pellicere.

286. 24. 384. *Ad ſcelus ingentis fati ſumus*] Ita MS. Magnum eſt fatum noſtrum & potens ad ſcelera.

289. 21. 472. *orator regis paciſque ſequeſter*
Æſtimat in numero ſcelerum ponenda tuorum
Tot monſtris Ægypte nocens] Aut aliquid deeſt, aut ſequenda noſtra conjectura, *Res minima* aut, *Res ima.* Et ſic quoque aliquid ſubaudiendum eſt, ut ſenſus ſit, Legatus occiſus apud alias gentes maximum eſt ſcelus: ſed inter Ægypti ſcelera minimum. Exſtat hiſtoria in libro de bello Alexandrino, ubi & nomina legatorum ponuntur Dioſcorides & Serapio, quae & ex Livio hic poſuit Scholiaſtes MS.

291. 5. 512. *Illa duci geminos bellorum praeſtitit uſus*] Explicando hoc loco ſerviunt quae ſunt apud Strabonem de Pharo.

292. 3. 534. *Molis in exiguo ſpatio ſtipantibus armis*] Molem dicit quae ad inſulam pertinebat. Vide lib. de bello Alexandrino. χῶμα vocat Plutarch. quae vera Latinae illius vocis ſignificatio.

FINIS.

INDEX
IN
LUCANUM,

Nomina Propria Hominum, Regionum, Populorum, Oppidorum, Marium, Fluviorum, & Montium in ſe complectens.

Numerus primus Librum, ſecundus Libri verſum notat.

A.

Abydus opidum ad fauces Helleſponti in Aſia. 2, 674. 6, 55.
Achaemenia Suſae, quaſi Perſicae, ab Achaemenide tribu è qua reges Perſarum. 2, 49.
Achelous Theſſaliae fluvius. 6, 363.
Acheron fluvius infernalis. 3, 16.
Achillas, praefectus militiæ Ægyptiae. 8, 538.
Achilles æquoreus, à matre Thetide dea marina 6, 350.
Achoreus, ſacerdos Ægyptius. 8, 475.
Actius Varus. vide Varus.
Adria oppidum à quo Adria, Adriacae undae, Adriaticum mare. 2, 407.
Æas Theſſaliae fluvius. 6, 361.
Ægea opidum maritimum Ciliciae. 3, 227.
Ægaeum mare, Aegaeæ undae; mare quod Aſiam à Graecia dirimit. 1, 103. 5, 613.
Ægyptus Africae, ſeu, ut alii, Aſiae regio nota. 2, 587. 7, 710. 8, 501. 546. 802. 9, 164. 10, 4. 59. 359. 474.
Aegyptii Aſtrologiae periti. 1, 640.
Æmus, mons Thraciae; ſed Lucano fere ſemper pro monte Theſſaliae. 1, 680. 3, 197. 5, 3. 6, 576. 7, 174. 480. 10, 449.
Aeneas auctor gentis Juliae. 9, 991.
Aeolidae, Theſſaliae populi. 6, 384.
Aethiopes & Aethiopiae regio Africae ſupra Aegyptum. 8, 830. 9, 651. 10, 293.
Aetna Siciliae mons. 1, 44. 5, 99. 6, 295. 10. 448.
Afranius dux Pompeji. 4, 4.

Africa tert'a pars Orbis. 9, 411.
Agamemnon, fraterni ultor amoris. 3, 286.
Agave. 1, 574. 6, 359. 7, 780.
Alani Scytharum populi. 8, 223. 10, 454.
Alba Latii Urbs in monte Albano. 1, 198. 5, 400. 9, 992.
Albis Germaniae fluv. 2, 52.
Alcides, Hercules. 1, 577. 4, 611. 6, 391. 9, 366.
Alexander Magnus. 10, 2'.
Allia fluvius. 3, 409.
Almo, fluviolus non longe Româ. 1, 600.
Aloeus Theſſalus. 6, 410.
Alpheus Elidis fluv. 3, 177.
Alpis, Alpes, montes Italiae 1, 183. 302. 304. 481. 688. 2, 429. 535. 630. 3, 299.
Amanus, mons Ciliciae. 3, 244.
Amaſis Aegypti rex. 9, 155.
Amphiſſa, Phocidis urbs. 3, 172.
Amphitryoniades, Hercules. 9, 644.
Amphryſos fluv. Theſſaliæ. 6, 368.
Amiclas nauta. 5, 519.
Anauros, Theſſaliae fluv. 6. 370
Ancon, Ancona, Piceni Urbs & Portus. 2, 402.
Andi, Andes, Galliae ad Ligerim pop. 1, 438.
Anio, Latii fluv. 1, 582.
Aunibal, 1, 31. 305. 4, 790. 8, 286.
Antaeus Terrae filius. 2, 164.
Antipodes. 9, 878.
C. Antonius M. frater. 4, 408
M. Antonius. 1, 266.
Anubis Aegyptiorum Deus. 8, 832.
Anxuris arces, Campaniae Op. 3, 84.
Apidanos, Theſſaliae fluv. 6, 373.
Apis, deus Aegyptiorum. 8, 479. 9, 160.
Apollo. 1, 64.
Aponus fluv. 7, 793.
Apenninus Mons altiſſimus. 2, 396.
Appius. 5, 68.
Appulia, regio Italiae. 2, 608. 5, 403. 9, 183.
Apſus Macedoniae fluv. 5, 462.
Arabia, Arabes, regio & pop. Aſiae. 2, 590. 4, 64.
Arabum beatae gentes, Arabiae Felicis incolae. 9, 517.
Arar, &, Araris, Galliae fl. 1, 434. 6. 476.
Arrxes, Armeniae fl. 1, 19. 7, 188. 8, 431.
Arcadia Peloponneſi regio. 3, 178.
Arcas, pro Mercurio. 9, 661.
Argolicus Tyrannus, Euriſtheus. 9, 367.
Argos, opidum Achaiae. 7, 432.
Argus oculatus. 9, 664.
Aricia. 3, 86. 6, 74.
Arii Scythiae populi. 3, 281.
Arimaſpi Scythiae unocula gens. 3, 281. 7, 756.
Ariminum Flaminiae opidum. 1, 231. 253.

Arisbe Troadis urbs. 3, 204.
Arſacides, &, Arſacidae, reges Parthorum & Parthi. 1, 108. 8, 218. 233. 307. 409. 10, 51.
Arſinoe Ptolemaei ſoror junior. 10, 521.
Armenia, Armenii, Aſiae regio & gens. 2, 594. 639. 3, 245. 7, 281. 542.
Arverni, Aquitaniae populi. 1. 427.
Aruns Etruſcus, aruſpex. 1, 585.
Aſia tertia pars Orbis. 2, 674. 6, 817. 9, 872. 10, 30.
Aeſopus Theſſaliae fluv. 6, 374.
Aſſaracus, Aeneae proavus. 9, 967.
Aſſyria, Aſſyrii, regio & populi Aſiae. 6, 52.
Aſtraea, Virgo. 9, 535.
Aſtures, Hiſpaniae citerioris populi. 4, 8.
Atax, Galliae Narbonenſis fluv. 1, 403.
Athamanes, Epiri, vel, ut alii, Aetoliae populi 3, 188.
Athenae, urbs Graeciae celeberrima. 3, 181.
Athos Macedoniae mons. 2, 677.
Atlas mons. 9, 655.
Aturus Tarbellorum in Aquitania fluv. 1, 420.
Aufidus, Appuliae fluv. 2, 407.
Aulus, Pompejanus. 6, 228.
Aulus, Etruſcus. 9, 737. & ſeqq.
Aſonia, &, Auſonia ora, pro Italia. 1, 216. 5, 378. 497. 6, 319. 7, 436. 8, 845.
Auſonium æquor. 9, 43.
Auſonidae, Romani. 9, 999.
Autololes, Mauritaniae populi. 4, 677.
Auximon. Piceni opidum. 2, 466.

B.

Babylon Aſſyriae primaria urbs. 1, 10. 6, 449. 8, 225. 300. 426.
Bacchae, feminae in furorem actae. 5, 74.
Bacchus, deus. 1, 65.
Bactra, Medorum regio. 8, 299. 423.
Bactros, Scytharum Aſiaticorum fluv. 3, 267.
Baebius. 2, 119.
Baetis, fluv. Hiſpaniae ad Occidentem ultimus. 2, 589.
Bagrada, flumen Africae. 4, 588.
Baſilus. 4, 416.
Batavi, Belgicae populi. 1, 431.
Belgae, Galliae Tranſalpinae populi. 1, 426.
Beſſi, Getis vicini populi. 5, 441.
Biſtones, Thraciae populi. 7, 569. 826.
Biſtonius, Thracius. 7, 569.
Bituriges, Galliae populi. 1, 423.
Boebicii, Theſſaliae populi. 6, 382.
Boſporos duplex: Thracius & Cimmerius. 3, 277. 5, 436.

Bria-

Briareus, unus gigantum qui Jovi bellum intulere. 4, 596.
Brundiſium, opidum Calabriae. 2, 609.
Brutus (Junius) 7, 440.
Brutus (Decimus) 3, 514.
Brutus (Marcus) 8, 610. 9, 17. 10, 342.
Byzantion, urbs Thraciae. 9, 958.

C.

CAdmus Boeotiae incola. 3, 175.
Caeſar. 3, 213.
Caeſar pro Auguſto. 10, 65.
Caicus, fluv. 3, 203.
Calpe, mons Hiſpaniae. 1, 555.
Calydon, Aetoliae opidum. 6, 366.
Cambyſes Perſarum rex. 10. 280.
Camillus 1, 168. 2, 544. 5, 28. 6, 786. 7, 358.
Candavia mons & regio. 6, 331.
Canopus opidum Aegypti. 8. 543.
Cantabri, Hiſpaniae populi. 6, 259.
Cappadoces, Aſiae minoris populi. 2, 592. 3, 244 7. 541.
Capua, Campaniae urbs. 2, 392.
Carbo. 2, 548.
Carmani, populus ultra Parthos verſus Meridiem. 3, 250.
Carrae, Meſopotamiae urbs. 1, 105.
Carthago, urbs Africae notiſſima. 2, 91.
Caryſtos Euboeae opidum. 5, 232.
Caſius, mons ad Orientem Aegypti. 8, 463. 470. 9, 539. 10, 434.
Q. Caſſius tr. pl. 1, 266.
Caſſius, percuſſor Caeſaris. 7, 451.
Caſpia clauſtra, Portae Caſpiae. 8, 222.
Caſtalius fons in Parnaſſo monte, Muſis ſacer. 5, 125.
Catilina conjurationis caput. 2, 541. 6, 793.
Cato Cenſorius. 3, 164.
Cato Minor. 1, 128.
Catulus. 2, 547
Cayci Germaniae populi. 1, 463.
Cecrops, rex. 2, 612.
Calenus, civitas Phrygiae. 3, 206.
Celtiberi, Hiſpaniae Citerioris populi. 4, 10.
Cephiſſos flumen Boeotiae. 3, 175.
Ceraunia, montes Epiri. 2, 626. 5, 652.
Ceres, dea. 4, 412.
Cetos mater Meduſae. 9, 646.
Chalcedon, opidum in Aſia. 9, 959.
Chalcis, opidum Euboeae. 2, 710. 5, 227.
Chaones, Epiri gens. 3, 180.
Cora, opidum Latii. 7, 392.
Cordus, Quaeſtor. 8, 712.
Corfinium, Pelignorum urbs. 4, 657.

C. Cornelius, augur, 7, 192.
Cornelia, L. Scipionis Metelli filia. 2, 349. 3, 21. 8, 89. 810. 815. 9, 66. 277.
Corycos in Cilicia opidum, mons, & ſpecus. 3, 226.
Cotta, Caeſaris Legatus. 1, 429.
Cotys Thracum rex. 5, 54.
Croeſus rex. 3, 272.
Craſſus, cognomento Dives. 2, 554.
Craſſus (Pub.) Divitis filius. 8, 91. 415.
Cruſtumium, Flaminiae fluv. 2, 406.
Curio. 1, 269.
Curius Dentatus. 1, 169. 6, 787. 7, 358. 10, 152.
Cydones, Cretae populi. 7, 229.
Cyllene, mons Arcadiae. 1, 662. 9, 662. 10, 209.
Cyrenae, civitas & regio Africae. 9, 874.
Cyri arva, Perſarum regio. 8, 226.

D.

DAae, errantes, ſive nomades, populi Scythici. 7, 429.
Daci, Thraciae contermini populi. 2, 54. 296. 3, 95. 8, 424.
Damaſcus Syriae urbs. 3, 215.
Danaë, mater Perſei. 9, 659.
Danubius fluv. 2, 419.
Dardani, Epiri populi. 3, 187.
Decii, pater & filius. 2, 308. 6, 785. 7, 359.
Dejotarus. 8, 209.
Demogorgon. 6, 745.
Diomedes Thrax. 2, 163.
Dipſas Ciliciae fluv. 8, 255.
Dirce fons in Boeotia. 3, 175.
Dolopes Theſſaliae populi. 6, 384.
Domitius Ænobarbus. 7, 607.
Dorion, Theſſaliae civitas. 6, 353.
Druidae, magi & ſacerdotes Gallorum. 1. 450.
Druſi, popularia nomina. 6, 795.
Dryopes, Epiri populi. 3, 179.
Dyrrachium, Epiri civitas. 6, 14.

E.

EMathia Macedoniae regio. 7, 683. 8, 34. 203. 211. 360. 9, 33. 245. 950. 10, 17.
Enceladus gigas. 6, 294.
Enipeus fluv. Theſſaliae. 6, 373. 7, 116. 224.
Enna, opidum Siciliae. 6, 740.
Epheſus, Ioniae urbs. 8, 244.
Ephyre, Corinthus, Iſthmus Corinthi. 6, 57.
Epidamnus, Epiri urbs. 2, 624. 10, 545.
Epirus, Graeciae regio. 2, 646. 5, 6. 496.
Erebus, fluvius infernalis. 1, 455. 2, 306. 6, 513. 635. 731. 738.
Erichto, maga Theſſalica. 6, 508.
Eridanus, Italiae fluvius. 2, 409.
Eſculea arx, Piceni opidum

dum. 2. 469.
Eudoxus Gnidius. 10, 187.
Euenus fluv. Theſſaliae. 6, 366.
Euphrates, Perſidis fluv. 2, 633. 3, 256. 260. 8, 214. 236. 290. 428. 10, 33.
Europa tertia pars Orbis. 2, 674. 3. 275. 6. 817. 9, 413. 872. 218.

F.

FAbricius. 3, 160.
Figulus (P. Nigidius) Mathematicarum ſcientiarum peritiſſimus. 1, 639.
Fimbria, percuſſor Craſſorum. 2, 124.
Furcae Caudinae. 2, 138.

G.

GAbii, civitas Latii. 7, 392
Gaetuli, Tingitanae provinciae incolae in Africa. 4, 678. 8, 208.
Galatae, populus Aſiae. 7, 540.
Gallia, regio nobiliſſima. 2, 568. 3, 77. 5, 264. 7. 286.
Galli, &, Gallica rura, pro Ciſalpina Gallia. 1, 248. 2, 429.
Galli, ſacerdotes Cybeles ſanguinolenti. 1, 567. 600.
Ganges Indiae fluv, 2, 496. 8, 227. 10, 33. 252.
Gangetica tellus, India. 4, 64.
Ganymedes eunuchus. 10, 520.
Ganymedes, pincerna Jovis. 9, 972.
Garamantes, Africae populi. 4. 334. 679. 9, 480. 512.
Garganus, mons, promontorium & flumen Appuliae. 5, 380. 9, 184.
Gaurus Campaniae mons. 2, 667.
Gaza Syriae opidum. 3, 216.
Gebennae Arvernorum montes. 1, 435.
Geloni, Scythiae populi. 3, 283.
Genabos, Genabum, Galliae in Carnutibus ad Ligerim opidum. 1, 440.
Genuſus Epiri fluv. 5, 462.
Getes, Getae, Sarmatici populi. 2, 54. 296. 3, 95.
Gnoſſos, civitas Cretae. 3, 185.
Gorgones, tres ſorores, Phorcynos filiae. 6, 746. 9, 647.
Gortyna civitas Cretae. 3, 186. 6, 214.
Gracchi. 1. 267.
Graecia, regio notiſſima. 3, 170.
Graji, Graeci. 2, 647.
Gyareus. 3, 600.

H.

HAemoniae terrae, Theſſalia ab Haemo vel Aemo monte. 6, 442.
Halys, Lydiae fluv. 3, 272.
Helena, cauſa ruinae Trojanae. 10, 61.
Helle, filia Nepheles & Athamantes. 4, 57. 9, 946.
Heniochi, Colchorum populi.

puli. 2, 591. 3, 270.
Hercules. 4, 610.
Hermus, Lydiae fluv. 3, 210.
Heſperia, pro Hiſpania. 1, 555.
Heſperides, filiae Atlantis. 9, 357.
Heſus (Mars) Gallorum Deus. 1, 445.
Hiſpania, regio nota. 6, 306. 10, 476.
Hiſpani extremi Orbis. 7, 541.
Homerus Smyrnaeus. 9, 984.
Hybla, Siciliae mons. 9, 291.
Hydaſpes fl. in Indum influens. 3. 236. 8, 227.
Hydrus, Hydruntum, opidum Calabriae. 5, 375.
Hyperborei, populi ultra Aquilonem. 5, 23.
Hyrcania, regio ad mare Caſpium. 2, 268.

I.

JAder, Dalmatiae fluv. 4, 405.
Iberia, id eſt, Hiſpania. 5, 343. 7, 232.
Iberus, Hiſpaniae fluv. 4, 23. 335. 7, 15. 10, 476.
Idalis terra, Troadis regio. 3, 204.
Idume, Syriae regio. 3. 216.
Ilerda, opidum Hiſpaniae citerioris. 4, 13.
Illyris, urbs, pro Epidamno. 2, 624.
India. Indi. regio & populi, 8, 343. 10, 457.
Indus, fluv. 3, 235.
Ionium mare. 1. 103. 2, 624. 3, 3. 5, 614. 6, 27. 362.
Iſapis, Flaminiae fl. 2, 406.
Iſara fl. 1, 399.
Iſis, quae et Io, Inachi filia. 6, 363.
Iſter, Danubius, fluvius in Euxinum influens. 2, 50. 418. 3, 202. 5, 437.
Iſthmos, anguſtior pars Peloponneſi. 1, 101.
Iſtri, Illyrici populi. 4, 529.
Italia, regio nobilis. 2, 701. 397. 435. 659.
Itonus Theſſaliae rex. 6, 402.
Ituraei, Coeleſyriae populi. 7, 230. 514.
Juba, rex Mauritaniae. 6, 309. 9, 213. 300. 869. 10, 475.
Judaea, regio notiſſima. 2, 593.
Jugurtha à Mario triumphatus. 2, 90. 9, 600.
Iuléa gens à Trojanis orta. 9, 995.
Julia Caeſaris filia. 8, 104. 10, 77.
Iulus Phrygius, Aſcanius. 3, 213.
Ixion, Centaurorum pater. 6, 386.

L.

LÆlius primipilus. 1, 360.
Lagus, Ptolemaei pater. 10, 86.
Lariſſa, civitas Theſſaliae. 6, 355. 7, 712.
Latium Italiae nobilis regio. 1, 253. 2, 196. 432. 447. 8, 235. 345. 10. 59.
Lavinium urbs. 9, 991.
Laurentum, opidum Latii. 7, 394.
Lentulus Spinter. 1, 46

Lentulus ſocius conjurationis Catilinariae. 2, 543.
Lentulus, Conſul. 5, 16.
Lepidus, Conſul. 2, 547. 8, 808.
Leptis minor, Libyphoenicum Afric. urbs. 9, 524. 948.
Lethe, flumen inferorum. 3, 28. 5, 221, 6, 769.
Lethe Africae fl. 9, 355.
Leuca Appuliae opidum. 5, 376.
Leucas, promontorium Epiri. 1, 43. 5, 479. 7, 872. 8, 38. 10, 66.
Leuci, Belgicae populi. 1, 424.
Levus, miles in exercitu Catonis. 9, 815.
Liburni, Illyrici populi. 4, 530. 8, 38.
Libya. Libye. Africa tertia pars orbis. 1, 206. 2, 164. 3, 70. 294. 4, 582. &c.
Ligeris Galliae fluv. 1, 439.
Ligures, Galliae Ciſalpinae populi. 1, 443.
Lilybaeum Siciliae promontorium. 4, 583.
Lingones, Galliae populi. 1, 398.
Liris fluv. 2, 424.
Liſſum Epiri opidum. 5, 719.
Luceriae Umbriae opidum. 2, 473.
Luna, primum Etruriae aut Liguriae opidum. 1, 586. 2, 427.
Lyaeus, Bacchus. 1, 675.
Lycidas. 3, 636.
Lycurgus Thraciae rex. 1, 575.
Lygdamus. 3, 710

M.

MAcedones, Graeciae populi. 2, 647. 5, 2. 10, 16. 28. 269.
Macedon, Alexander Magnus. 8, 694.
Macra, Liguriae fluv. 2, 426.
Macrobii populi Æthiopum. 10, 280.
Maeander Phrygiae fluv. 3, 208.
Maenala, Arcadiae montes. 3, 177.
Magnetes, Theſſal. populi. 6. 385.
Malea Laconiae Promont. 6, 58. 9, 36.
Mallos opidum Ciliciae. 3, 227.
Marcellus loquax. 1, 313.
Marcia, Marcii Philippi filia. 2, 326.
C. Marius. 2. 69. 90.
M. Marius, Capi frater. 2, 175.
Marmaridae, Africae populi. 3, 293. 4, 680. 9, 893.
Marſi, populi Italiae. 2, 430. 9, 790.
Marſya, Phrygiae amnis. 3, 207.
Maſſagetae, populus Scythicus. 2, 50.
Maſſilia, Phocenſium patria. 3, 307. 340. 4, 257. 5, 53.
Maſſyli, Numidarum gens. 4, 682.
Matinus, mons Apuliae. 9, 185.
Mauri, Africae populi. 3, 294. 9, 300.

Mazax,

Mazax, Africae populus. 4, 681.
Medea Colchorum regis filia. 4, 556.
Medi, Aſiae populi. 2, 49. 4, 681. 7. 514. 8, 216. 308. 326. 368. 386.
Meduana fluv. 1, 438.
Melas Theſſáliae fluv. 6, 374.
Meleager Oeuei filius, Calydonis rex. 6, 365.
Meliboea Magneſiae in Theſſalia civitas. 6, 354.
Memphis prima urbs planae Ægypti. 1, 640.
Mercurius citharae inventor 9, 661.
Metaurus, Umbriae fluv. 2, 405.
Metellus Creticus. 3, 163.
Metellus trib. pl. 3, 115.
Mevania Umbriae opidum. 1, 473.
Minturnae, opidum Latii. 2, 424.
Minyae Theſſaliae populi. 6, 385.
Mithridates, Ponti rex. 1, 336. 2, 581.
Moſchi populi Scythici. 3, 270.
Munda, Baeticae urbs. 1, 40. 6, 306. 7, 692.
Mutina, Galliae Togatae urbs. 1, 41. 7, 872.
Mycenae, Archiae in Peloponneſo opidum. 1, 544. 5, 74.
Myſia, Aſiae regio. 3, 203.

N.

Nabataei, Arabiae populi 4, 63.
Nar, Sabinorum fluv. 1, 475.
Naſamones, Africae populi. 4, 679. 9, 439.
Naſidius Marſus. 9, 785.
Nemoſus Arvernorum caput. 1. 419.
Nervii, Belgicae populi. 1, 429.
Nilus, Aegypti fluv. 1, 684. 2, 633. 3, 199. 5, 712. 6, 307. 810.
Nilus Lagaeus. 1, 684.
Ninos Aſſyriae urbs. 3, 115.
Niphates Armeniae fluv. 3, 245.
Numa, rex ſecundus Romanorum. 9, 478.
Numidae Africae populi. 4, 677.
Nyſa, Indiae mons. 1, 65. 8, 801.

O.

Octavius. 4, 433.
Oedipus. 8, 407.
Oeneus pater Deianirae. 6, 363.
Oenomaus Achajae tyrannus. 2, 165.
Oeta, Oete, mons Theſſaliae. 3, 187. 6, 389. 7, 449. 483. 8, 800.
Ogygius Bocchus. 1, 675.
Oloſtrae, Indorum gens. 3, 249.
Olympus Theſſaliae mons. 6, 341. 7, 173.

Opitergium, Venetorum urbs. 4, 462.
Oreſtes, Pelopis pronepos. 7, 778.
Oricon Epiri urbs. 3, 187.
Oſſa Macedoniae mons. 1, 389. 6, 334. 412.
Othrys mons Theſſaliae. 6, 338.

P.

PActolus, Lydiae fl. 3, 210.
Padus, Italiae fluv. 2, 408. 4, 134. 6, 272. 9, 751. 10, 252. 278.
Pallene, opidum. 7, 150.
Pamphylia, Aſiae Minoris regio. 8, 249.
Pangaeus, & Pangaea, mons Thraciae. 1, 679. 7, 482.
Pannonia, ad Danubium regio. 3, 95.
Paphos, urbs Cypri. 8, 458.
Paraetonium, opidum Aegypti. 10, 9.
Parnaſſus, Phocidis mons. 3, 173. 5, 72.
Parrhaſium Arcadiae opid. 2, 237.
Parthi, populi Aſiae. 3, 265. 7. 431. 8, 235.
Patavii, urbs agri Veneti. 7, 192.
Paulus Aemilius Conſul. 7, 799.
Pelethronium, opid. Theſſaliae. 6, 386.
Pelion, Theſſaliae mons. 6, 335. 411. 7, 481.
Pella, urbs Macedoniae. 10, 52.
Peluſium, Aegypti urbs. 8, 466. 825. 10, 53.
Perſes rex. 3, 158.
Perſae, qui poſt Parthi. 10, 33.
Perſis regio Perſarum. 8, 229.
Peruſium, Tuſciae urbs. 1, 41.
Petrejus. 4, 5.
Pharnaces, Mithridatis filius. 2, 637. 10, 476.
Pharſalos, Theſſaliae civitas. 6, 350.
Pharſalia, regio vicina opido. 1, 38. 7, 175. 823.
Phaſelis, Pamphyliae opidum. 8, 251.
Phaſis flumen Colchorum. 2, 585. 715. 3, 271. 4, 552.
Philae, urbs inter Ægyptios & Aethiopes. 10, 313.
Philippi, urbs Macedoniae. 1, 680. 694. 6, 582. 7, 591. 872. 9, 271.
Philippus Macedo. 10, 20.
Phlegethon fluv. Inferorum 6, 704.
Phlegra opidum Macedoniae. 4, 597. 7, 145. 9, 656.
Phoceus. 3, 693.
Phocis Achaiae regio. 3, 172.
Phoebas, virgo fatidica. 5, 128.
Phoenices, Syriae populi. 3, 220.
Phoenix Theſſaliae fl. 6, 374.
Pholoë, Arcadiae mons. 3, 198. 6, 388. 7, 449. 827.
Pholus Centaurus. 6, 391.
Phorcus, Meduſae pater. 9, 626. 646.
Phryges, Troados in Aſia populi. 9, 976. 999.

Phycus, opidum Cyrenaicae regionis. 9, 40.
Pictones Aquitaniae populi. 1, 436.
Pindus, Theſſaliae mons. 1, 674. 6, 339. 7, 174. 481. 806.
Piſa Elidis Peloponneſi urbs. 2, 165. 3, 175.
Piſae, urbs Tuſciae. 2, 401.
Pitane, civitas Myſiae. 3, 205.
Poeni, Africae populi. 1, 39. 4, 790.
Pompejus Magnus. 1, 314. & ſeqq.
Pontus Aſiae regio. 1, 336. 10, 475.
Pontus Euxinus mare Mediter. ad Scythiam. 2, 580. 639. 3, 278. 9, 960.
Pothinus eunuchus. 10, 95.
Praeneſte, opidum Latii. 2, 193. 194.
Propontis, mare inter Boſporum & Helleſpontum. 9, 960.
Proteus, Aegypti rex. 10, 511.
Pſylli, Marmaricae regionis populi. 9, 894.
Ptolemaeus Auletes. 8, 560. 573. 595. 9, 132. 10, 28.
Pyrene mons. 1, 689.
Pyrrhus Epiri rex. 1, 30. 3, 159.
Pytho, Delphi, urbs Phocidos. 5, 134.
Pythoniſſa mulier fatidica. 1, 674.

R.

Remus. 1, 95.
Rhamnus, pagus Atticae. 5, 233.
Rhaſipolis, rex partis Thraciae. 5, 55.
Rhemi, Belgicae populi. 1, 424.
Rhenus fluv. 1, 371. 464. 481. 2, 52. 310. 570. 3, 76. 4, 116. 696.
Rhiphaei montes Scythiae. 3, 273.
Rhodanus, Galliae fluv. 1, 433. 3, 515. 4, 117. 5, 268. 6, 145. 9, 751. 10, 278.
Rhodope, mons Thraciae. 7, 450.
Rhoecus Centaurus. 6, 390.
Roma caput mundi. 2, 1. 136. 655.
Romulus. 1, 95.
Rubicon, Flaminiae fluv. 1, 185. 213. 2, 498. 7, 254.
Rutuba, Liguriae fluv. 2, 422.

S.

Sabbura. 4, 722.
Sabaei Arabiae populi. 9, 821.
Sabelli Italiae populi. 2, 430.
Sabellus. 9, 763.
Sabini, populi Italiae. 2, 368.
Sadales, filius Cotyos regis. 5, 54.
Saguntum, urbs Hiſpani

niae. 3, 358.
Salernum Picentium opidum. 2, 425.
Salonae, colonia Romanorum. 4, 404.
Samnis, Samnites, Italiae populus. 2, 136.
Santoni, Santones, Aquitaniae populi. 1, 422.
Sarmatae, Scythica gens. 1, 430. 3, 94. 270. 7, 430. 8, 369.
Sarnus Campaniae fluv. 2, 424.
Scaeva Centurio. 6, 141.
Scaevola Pontifex. 2, 126.
Scipio Aemilianus. 6, 788.
Scipio, Pompeji ſocer. 2, 472.
Selinus, Ciliciae fluv. 8, 260.
Sellae, &, Selli, Epiri populi. 3, 180.
Senna fluvius Italiae. 2, 407.
Senones, Galliae populi. 1, 254.
Septimius. 8, 597.
Seres, extremae Aſiae, ſive Indiae, populi. 1, 19. 10, 142. 292.
Sertorius. 7, 14.
Seſoſtris Aegypti rex. 10, 275.
Seſtos Thraciae urbs. 2, 674. 6, 55. 9, 955.
Sextus Pompejus, Magni Fil. 6, 420.
Sicoris Hiſpaniae Tarraconenſis fluv. 4, 14. 130. 335.
Sidon, urbs Phoeniciae. 3, 217.
Simois Troados fluvius. 9, 962.
Sipus, Sipuns & Sipuntum, Appuliae civitas. 5, 37[illegible].
Sophene, Aſiae regio. 2, 593.
Spartacus. 2, 554.
Sperchios Theſſaliae fluv. 6, 367.
Sueſſones, Galliae Belgicae populi. 1. 423.
Suevi Germaniae populi. 2, 51.
Syene, Aegypti urbs. 2, 587. 8, 851. 10, 234.
Sylla. 2, 118. 139. 4, 822. 6, 303.
Sylla (Fauſtus) 2, 465.
Syria, Syri, Aſiae regio & populi. 3, 214. 7, 540. 8, 169. 181.

T.

Taenaros, Taenarus, Laconiae mons, opidum & promontorium. 6, 648. 9, 36.
Tages, Etruſcus. 1, 637.
Tagus Hiſpaniae fluvius. 7, 755.
Tagus. 7, 755.
Tanais, Scythiae flumen. 3, 273. 8, 319. 9, 414. 751.
Taranis (Jupiter) Gallorum Deus. 1, 446.
Taras. Tarentum, urbs Calabriae. 5, 376.
Tarbelli, in Aquitania populi. 1, 421.
Tarcho, dux Cilicum. 9, 219.
Tarſos,

Tarſos, Ciliciae urbs. 3, 225.
Tartarus flumen Inferorum. 3, 17. 6, 694. 712. 782. 7, 785. 9, 101.
Taulantii, in Liburnia populi. 9, 16.
Taurominium, Siciliae civitas. 4, 461.
Taurus, Ciliciae mons. 2, 594. 3, 225. 8, 255.
Telo, magiſter navis Masſilienſis. 3. 592.
Tentates (Mercurius) Gallorum Deus. 1, 445.
Teutones, Teutoni, Germaniae populi. 1, 256.
Thaebae Aegyptiae, urbs. 1, 852.
Thebae Echioniae. 6, 356.
Themis, Delphici Oraculi praeſes. 5, 81.
Theodorus, praeceptor Ptolemaei. 9, 1010.
Thermus praetor. 2, 426.
Theſproti, Epiri populi. 3, 179.
Theſſalia, Graeciae regio. 6, 333.
Thracia ad Pontum Euxinum regio. 2, 162.
Tigranes Armeniae rex. 2, 637.
Tigris Armeniorum & Medorum flumen. 3, 256. 6, 51, 7, 433. 8, 214. 370. 438.
Timavus, Patavii fluv. 7, 194.
Tiphoëus gigas. 5, 101.
Tiſiphone, una Furiarum. 6, 730.
Titareſus Theſſaliae fluv. 6, 376.
Tityos gigas. 4, 596.
Torquatus, Pompeji legatus. 6. 287.
Trebia flum. 2, 46.
Treviri, Galliae ad Moſellam populi. 1, 441.
Triton Africae Propriae fl. 9, 347.
Tullius, Cicero. 7, 63.
Tullus. 9, 806.
Turones, Galliae ad Ligerim populi. 1, 437.
Tybris flumen. 1, 381. 475. 2, 210. 421. 6, 76. 810.
Typhon gigas. 6, 92.
Tyros, Phoeniciae urbs. 3, 217.
Tyrrhenus, miles Caeſarianus. 3, 709.

V.

VAngiones, Belgicae populi. 1, 431.
Varus flumen. 1, 404.
Varus (Actius.) 2, 466.
Veneti, populi Italiae. 4, 134.
Veſtini populi Marſis contermini. 2, 425.
Umbri, Umbria, Italiae populi & regio. 2, 430. 463.
Vogeſus, mons Galliae. 1, 397.
Vultejus, tribunus Opiterginorum. 4, 464.
Vultur Appuliae mons. 9, 185.
Vulturnus Campaniae fl. 2, 423.

X. Xan-

X.

XAnthus, rivulus Troados. 9, 975.
Xerxes Perſarum rex. 2, 672.

Z.

ZEugma, opidum ad Euphratem. 8, 237.

FINIS.

Aurelio J.
Bonilla Gar

[illegible]